II n 67.
H.11.61

Digitized by Google

Digitized by Google

HISTORIA
PRINCIPUM
LANGOBARDORUM

Quae continet antiqua aliquot opuſcula de rebus Langobardorum Beneventanae olim Provinciae quae modo Regnum ſere eſt Neapolitanum.

CAMILLUS PEREGRINIUS

ALEX. FIL. CAMPANUS

Recenſuit, atque carptim illuſtravit:

HAC NOVA EDITIONE

Notis, ineditis adhuc opuſculis, variiſque Diſſertationibus; atque Peregrinii vita auxit

FRANCISCUS MARIA PRATILLUS.

TOM. II.

NEAPOLI, Ex Typographia Johannis de Simonē, MDCCL.

Superiorum facultate.

Digitized by Google

Digitized by Google

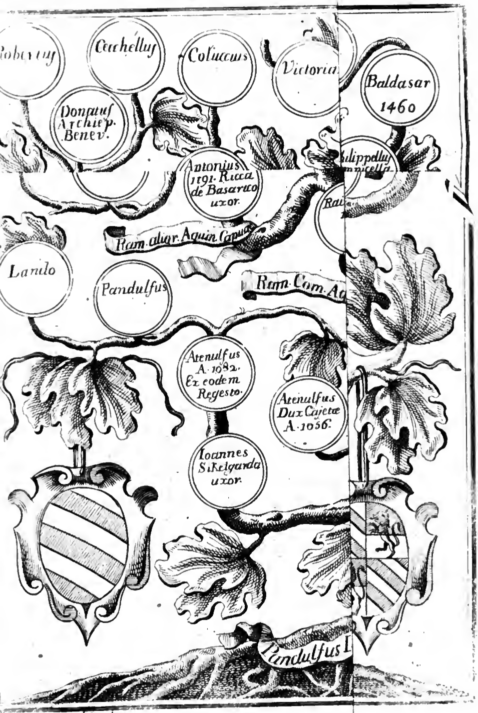
Digitized by Google

Digitized by Google

ALESSANDRINA

Digitized by Google

Cerchellus
Coluccus
Victoria
Baldasar
1460
Donatus
Archiep.
Benev.
Antonius
1191. Ricca
de Basarico
uxor.
Ram. alior. Aquin. Capua
Lando
Pandulfus
Ram. Com. Aq
Atenulfus
A. 1082.
Ex eodem
Regesto.
Atenulfus
Dux Cajetæ
A. 1056.
Ioannes
Sikelganda
uxor.
Pandulfus I

EXCELLENTISSIMO DOMINO

D. JACOBO DE AQUINO

Principi Caramanici, & Pagorum S. Crucis, S. Victorini, S. Euphemiae, Ricciardi, & S. Jacobi, utili Domino Caſtri Roccettae, &c. intimo Regis noſtri CAROLI BORBONII *Cubiculario, &c.*

FRANCISCUS MARIA PRATILLUS

Felicitatem.

MIretur ſane, Exc. Princeps, quiſquis hujus Univerſi rerum mirabilem varietatem intuetur, quae vel natura duntaxat duce conſtant, aut arte vel ingenio perficiuntur; quaeque Summi Opificis inſcrutabili ordine ac ſapientia providentur. In his profecto unam

Digitized by Google

prae altera ut plurimum praeſtare cognoſcimus. Ac plane ſi ad florum, plantarum, arborum, lapidum, ac metallorum omnium pulcritudinem praeſtantiamque oculos convertamus, maximam in iis diverſitatem licet advertere. Si coeleſtium corporum, ſtellarum, ac ſiderum elegantiam, certos motus, excurſuſque varios circumſpiciamus, Planetis Aſtra multum antecellere omnino videmus. Verum ſi iis, quae mente conſtant ſubſtantiis, animum intendamus, Conditoris ſui ſapientiam multo magis praedicabimus. Quamvis enim in cunctis hominibus Dei imago reſplendeat, morum tamen ſuavitate, virtutum ornamentis, vel nobilitatis praecellentia ceteris quandoque complures excellere conſpicimus; quorum eximia virtus, vel nobilitatis ornamentum in poſteros ſuos diffuſum, nepotum deinceps dignitatem amplificat, adaugetque: (ut exiguus quandoque rivus leniter unde ſcatet fluens, mox aquarum copiâ tumidus ripas ſupergreditur, ac cito curſu ut torrens praeterlabitur) ac tum maxime illorum ſplendor effulget, cum nova ſemper

majo-

Digitized by Google

majorum decori virtutum incrementa cumulantur. Et ſane quum Langobardorum Principum Hiſtoriam evolverem, in illa obſcurorum temporum ſerie Aquina familia (e qua Aquinenſes, Alveti, Acerrarum, Caſertae, Cryptae, Belcaſtri, Caſtilionis, Laureti, aliorumque locorum Comites, Marchiones, Principes, neenon Cajetae illuſtres Duces profecto prodiere) ſeſe obtulit; quam ab iis profectam nominis amplitudine, morum praeſtantia, ac continenti ſucceſſione, Aquinenſes omnes poſtmodum felicibus auſpiciis ornarunt. Hoc Opus a viro Cl.Camillo Peregrinio Campano, ſeculo circiter exacto, abſolutum, omnium nunc ubique votis expetitum rurſus prodit, quod novis nondum antehac editis Opuſculis, Additionibuſque locupletatum ad literariae reip. commodum utilitatemque cudendum curavi, ac tuis oculis, Exc. Princeps, dicatum ſubjicio: non quo pro merito tuo ſit, ſed ut animi mei in Te obſervantiam plane teſtatam velim. Nobilitatem generis tui longe petitam, & ex vetuſtiſſimis initiis erutam recognoſces. Heic

majorum tuorum monumenta recoles, quo ad illorum ſectanda veſtigia (immo quandoque ſuperanda) vehementius inflammeris. Quod profecto te lubenter excepturum confido, quippequi ex majorum tuorum contentione factorum, illorum gloriae, cujus te avidiſſimum plane eſſe non negabis, aemulando inſervies. Brevem heic, ſed abſolutam profecto avorum tuorum genealogiam habes, armorum inſignia, ac decora, ſuamque item quandoque e regali ſanguine ortam progeniem. E Langobardorum itaque Principum ſemine haud fucatis quidem argumentis, ſed perſpicuis omnino rationibus ante annos ferme DCCC. tuam familiam propagatam plane intueberis; ac temporum ſerie partos triumphos, & inter hujus Regni Neapolitani varias viciſſitudines tum adverſam, tum ſecundam majorum tuorum fortunam.

Ac profecto quum uſque a ſeculo Aerae Chriſt. X. e Campanis Dynaſtis Aquinenſium Comitum originem hauriamus; licet Northmannorum, Suevorumque aemulorum in eos ſemper exarſerit in-

vidia,

vidia, ut pene illa extincta quandoque videretur, Dei tamen afflante numine, latos rurſus ramos extendit, ut in ea amplificanda illius providentiam omnino cognoſcamus. Et quidem quod XV. ſeculo poſt Regis Alphonſi obitum e communi principum familiarum naufragio Laureti, & Satriani ramus unus ſuperfuerit, hujus rei praeclariſſimum argumentum eſſe poterit. Quis enim, quum Landulphus Roberti Aquinatis filius, ſuis bonis omnibus exſpoliatus, ut ſuam vitam tueretur, aufugeret, Lauretanorum, ac Satrianenſium Comitum ſtirpem protinus evellendam crederet, ab Antonella in Avalos Piſcariae Marchiones hereditariis opibus, ac inſignibus feudis adſportatis? Is vero eo periculo ereptus, ac in regnum tandem revocatus, & ab Avalis ipſis, quibuſcum ſanguine conjunctus magni fuit habitus, in Tarentinam Sedem exceptus, ibi quum aliquandiu privatus vixiſſet, mox Caramanici Principatu, Palenaeque Comitatu potitus fuit; adjunctis deinde Francoliſii etiam, Caſarani, aliorumque feudorum titulis, nobiliſſi-

mae

mae ſobolis, ſeculi unius fere ſpatio, dignitatem jacentem erexit, ac pene ab interitu vindicavit. In dies poſthac magis ac magis refloreſcere coepit, novoſque ramos ac palmites protulit, novis honoribus, ac muneribus cumulata; Hieroſolymitanorum Equitum ſcilicet, militarium Ducum, ſacrarum Infularum, aliarumque inſignia dignitatum adepta. Quid Johannem Paulum de Aquino commemorem, qui ineunte praeterito ſeculo Melitenſis Ordinis militiam decoravit? Quid Andreae Tricaricenſis, & Thomae Vici Aequenſis Antiſtitis ſacras Infulas, & Aloyſii Camerae Apoſtolicae Auditoris gloriam, qui ad Sacrae Purpurae dignitatem meritis ſibi viam munierat, certo conſecuturus, niſi vitae filum mors intempeſtiva praecidiſſet? Quid Franciſcum Protonotarium Apoſtolicum, & utriuſquae Signaturae Refenderarium? Humanarum, politiorumque diſciplinarum cathedras Romae, Neapoli, aliiſque in locis a Jacobo, & Dominico, necnon Carolo, & Aloyſio PP. Societatis Jeſu; ac Dominico, & Thoma Theatinenſibus Regularibus exornatas,

quis

quis ignorat ? quorum nomina immortalitatem conſecuta vigebunt memoriâ ſeculorum ſempiternâ.

Iſthaec vetera, novaque tuae illuſtris familiae monumenta relegens, Exc. Princeps, quibus Aquinorum progenies titulis, muneribus, ac dignitatibus ampliſſimis mirifice praefulſit (adjunctis nobiliſſimis item familiis non modo in Regno Neapolitano, ſed in totius Italiae finibus, diffuſis uſque ad noſtram aetatem, *Mormilia* nempe, *Carapbaea*, *de Tuſo*, *Piſcicellia*, *Guevara*, *de Dura*, aliiſque Neapolitanis; ac praecipuis Mediolanenſibus *Stampa*, & *del Verme*; Romaeque itidem clariſſima *de Mignanellis*; ac *Pignatellorum* demum (quae ad ſummum ſane honoris faſtigium evecta, quippe Pontificem Max. Innocentium XII. ſuumque nepotem Franciſcum Pignatellum Romanâ Purpurâ, Neapolitanâque Cathedrâ inſignem habuit) haec, inquam, revolvens, Tibi ipſe profecto invidebis, ac majorum tuorum ſtimulos addet aemula virtus, quo poſteri tui deinceps ad Togas, ad militiae honores, Infulas, Purpuras, alia-

que

que id genus ornamenta viam ſibi ſternere avidius appetent ; ſicque Patriciae Neap. Aquinae familiae decus refloreſcet magis , ac perpetuum vigebit. Vale.

Neapoli, Prid. Kal. Sextileis, MDCCL.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

I N

ANONYMI SALERNITANI HISTORIAM FRANCISCI MARIÆ PRATILLI PROLUSIO.

QUum ad illuſtrandam Anonymi Salernitani Hiſtoriam Camillus Peregrinius ipſe primum; deinde V. Cl. Ludovicus Antonius Muratorius quamplurima congeſſerint, ut in eruditiſſimis cujuſque Praefationibus licet animadvertere, ne quae ab ipſiſmet dicta recoquere videar, illa huc in medium afferenda putavi. Nequid vero, minimum licet hujus antiqui Scriptoris praetermittatur, ac in tenebris jacere ſinamus, pauca quidem ſunt advertenda, ut legentium deſiderio omnino ſatisfiat.

Ac I. quidem quum ii hujus Anonymi Hiſtoriam (fato neſcio quo, peſſimo ſcilicet literariae Reip. damno) truncam mutilamque procuderint; eandem ego pleniorem, abſolutamque edendam curavi. Quamplurima enim in hoc Chronographo cumulantur, quae vel ab aliis minime ſunt tradita; vel fortaſſe deperdita; aut ibi melius explanantur: paucis tamen duntaxat omiſſis, quae vel fabulas ſonant, vel a veriſimili nonnihil abhorrent; de quibus ſuo loco lectorem monebimus, ne veritatis ſpecie incautus decipiatur. Multa itidem, quae a ſynchronis Scriptoribus traduntur, hujus Hiſtorici diligentiâ illuſtrantur, ac confirmantur. Quaedam demum nuſquam forent inventa, niſi ejuſdem Auctoris ſollertia acceſſiſſet, qui ea accurate prodidit, Erchemperti Auctarium, ſive Hiſtoriam ſeculari annorum curſu, quoad potuit, inde perſecutus.

Digitized by Google

II. Veteres hujus Hiſtoriae codices, qui adhuc Romae, ac Neapoli extant, ut infra dicendum, ſingulos pervolutavi, e quibus variantes lectiones retuli, ad legentium commodum, & utilitatem. Ex quo profecto palam omnino fiet, quam male Muratorius ſuam editionem (quam accurate heic recudendam duxi) confecerit. Hoc enim pacto veram germanamque Anonymi lectionem pro ſe quiſque, nullo adhibito labore, facile intuebitur. Ejuſdem etiam nuperi Scriptoris adnotationes quandoque aut augere, aut emendare ſtudui; necnon & ipſius Peregrinii animadverſiones ſuis quibuſque locis appoſitas uberius illuſtravi. Ac ne nimium prolixae aliquando notae vel neceſſariae taedium Lectori adferrent, eas, expletâ hujus Anonymi Hiſtoriâ, in calce diſtinctis diſſertationibus explicabimus.

III. Varia profecto hujus Hiſtoriae Neapoli reperiuntur exempla, haud vero omnia ejuſdem antiquitatis, vel accuratâ diligentiâ olim conſcripta. Emendatiorem quippe codicem, non omnino tamen incorruptum, ſuiſque paucis, ac breviſſimis adnotationibus ſignatum habebat V. Cl. Comes Matthaeus AEgyptius, Regiae bibliothecae olim praefectus, tum omnigena ejus eruditione, tum morum facilitate ac ſuavitate omnibus carus, ac nominis famâ celebratus; in cujus morte ſummopere dolendum fuit, ac perennibus lacrymis deinceps deflebitur. Codex hic nunc penes ejuſdem AEgyptii Legatarium, virum praeſtantiſſimum, Dominicum Ronchium reperitur, itemque alter a Johanne Baptiſta Bolvito e Frecciano Codice in breviorem formam redactus; ut ipſemet ibi fatetur, anno Domini MDLXXVIII. exſcriptus: poſt annos nempe XVIII. quo ſuum Stabiis Marinus Freccia ex autographo a Hieronymo Cardinali Seripando tunc Salerni, ubi adſervabatur, Archiepiſcopo, ad ſe miſſo exſcribendum curavit. Alterum hujus Anonymi Salernitani exemplum in bibliotheca Patrum Oratorii Philippinorum habetur; quod cum aliquot aliis MM. SS. codicibus ex inſigni celeberrimi JCti Joſephi Valletta bibliotheca Patres ipſi ſuo aere compararunt.

Aliud

Aliud etiam in Tabulario Cleric. Regul. Theatinorum Patrum, vulgo SS. Apoſtolorum nuncupatorum adſervatum videmus; quod olim P. Euſtachius Caracciolus ab altero hujus hiſtoriae autographo in Brancaciana bibliotheca, ſive S. Angeli ad Nidum dicta adſervato, ſuâ manu exſcripſerat. Hujus autographi Codicis V. Cl. Camillus Tutinus poſſeſſor fuiſſe perhibetur; quem profecto Nicolaus Carminius Falconius S. Severinae Archiepiſcopus, vir omnigena eruditione refertus, & in literaria Rep. benemeritus, exſcripſerat, & Muratorio tranſmittendum curavit, mendis licet quamplurimis ſcatentem, uti a ſuo Scriptore opus illud primum editum fuerat. Ac ne nihil in hac re diligentiae meae praetermitteretur, quod ad hanc pertinet hiſtoriam, duos itidem alios Codices, qui Romae ſunt, amicorum operâ conſului, ac perluſtravi, ut in variantibus lectionibus adnotare licet.

Ceterum in editione hujus Hiſtoriae doctis Salernitanae civitatis viris ſummopere adlaborandum fuerat, & ad eam illuſtrandam totis viribus adnitendum; uti in ſuae Praefationis ad hunc Anonymum Salernitanum calce Peregrinius ipſe innuit, & illius urbis doctos cives inflammato ſtudio excitat, accenditque. At fruſtra; exacto enim ſeculo pene toto, quum haec Camillus ſcriberet, nunquam ex illorum gente doctus quiſque vir animum induxit, ut amplificandae huic hiſtoriae vacaret. Immo in re tanti momenti magnopere dolendum fuit, quod vel ipſi Salernitanae civitatis viri monumentum aliquod ſuppeditare detrectarint, quod ad ſuae Gentis gloriam decuſque ſummopere conduceret. Verum ne ob hoc ab iis meae diligentiae, ac laudi obtrectatum ſentiam, idem haud obtrectationis argumentum eſſe volo; ſed quod haec praeloqui in tanta rerum varietate opus fuit; ut ſiquid minus aptum dictum videatur, merito excuſationem praetendam. Demum quod ego pro viribus ſuſcepi, ipſi ad patriae ſuae decus, melioribus fortaſſe auſpiciis, conficiant, meque hortatorem potius, quam accuſatorem commendent. Haec ſatis.

CAMILLI PEREGRINII
DE ANONYMO SALERNITANO
Et ejus Hiſtoria.

Fuſior Hiſtoria noſtratium Langobardorum nunquam integre evulgata, adſertaque hactenus eidem illi Erchemperto, a quo altera ejuſdem argumenti edita habetur (brevior illa quidem, ſed an jure Epitome fuerit adpellata, videbitur infra) Anonymum Salernitanum a me agnoſcat auctorem. Cujus modo conditio clarior eſſe incipiet, quando obſcuro, ignotoque, ac prorſus nullo nomine cœperit nuncupari. Sed, Lector, priuſquam ſubnotata percurras, ne bariolare, vanum me effutire ſomnium; nam conſtanter adſero.

(a) I. Fuſior Hiſtoriae Langobardorum Principum.
II. Auctorem extitiſſe ignotum civem Salernitanum.
III. Virum genere Langobardum, illuſtri loco natum.
IV. Vita inſtituto Monachum Benedictinum.
V. Ingenio, prudentia, & doctrina puerili praeditum, & excultum.
VI. Qui illam adgreſſus aemulatione Hiſtoriae veri Erchemperti.
VII. Non uno in eam inſudavit anno.
VIII. Quam perduxit ad tempora Principis Capuae Pandulphi Caputferrei.
IX. Cui eam dono obtulit,
X. Eodem vivens aetate: integro ſaeculo poſterior Erchemperto.

(b) Sed rem attende an praeſtem, quam eodem hoc ordine

(a) *Anonymi Salern. vita, & ſcriptio.*

(b) *Mihi non explicanda, prinſquam ſcriptorum Codd. faciem enarrem, quibus ejus Hiſtoria habetur.*

dine ediſſeram, poſtquam ſcriptorum codicum, in quibus hujus auctoris habetur Hiſtoria, imaginem deſcripſero, ſive indiculum fecero Opuſculorum, quae in illis continentur; ex quo planiora haud dubie fient, quae poſtmodum tradam: ſcripti vero Codices ſunt ipſimet illi duo Papyracei a me alio loco indicati, qui ex Frecciano exemplo prodiere, unaque exhibent Erchemperti Hiſtoriam nunc iterum typis commiſſam. De Vaticano autem nil pronuncio, etſi illum ex iiſdem plane Opuſculis compaginatum ſcio; namque oculis non inſpexi, plenamque ejuſdem non adhuc valui obtinere notitiam; quocirca malui de ipſo tacere, quam vel incomplete dicere, vel de ignotis aut temere, aut haeſitanter teſtificari. Extare vero in Columnenſi Bibliotheca alterum antiquum ſcriptum Codicem numero ſignatum 70. *teſtis eſt Baronius ad annum* 871. & 957. *Eſt quoque* & (1) *alter in Bibliotheca Aniciana; ſed utrumque mihi pariter non viſum praeterire cogor.*

(a) *In uno igitur ex Chartaceis mihi inſpectis legitur primo loco Titulus libri his verbis conceptus.* Hiſtoria Heremperti Viri illuſtris ex proſapia Principum Langobardorum. *Cui ſubjicitur Index quidam rerum aliquot inſigniorum, quae toto libro continentur, coactarum ad univerſaliora quaedam capita numero* 18. *Quo pariter Titulo praenotatum extitiſſe ſcriptum Codicem, qui uſui fuit Baronio, ipſe clara adfirmat adſertione ad annum* 787. *num.* 101. *quem dono ſe accepiſſe dicit ab Antonio de Aquino Epiſcopo Sarnenſi, ſicut teſtatus eſt ad annum* 871. *num.* 54. *Ille autem Membranaceus ne fuerit, & antiquus, an vero Chartaceus, & ex Frecciano exemplo itidem exortus, haud certe novi; inferius tamen quid de hoc ſentiam, non abſcondam. Sed in altero Papyraceo, quod vidi, nil tale eſt, nec Titulus ille, nec Index, in quo ſimiliter nec Gloſſae, ſeu dicas Adnotamenta, inſunt ad oram, quae perpetuae*

(1) A Vaticano Codice forte exſcriptus nihil aliud novi profert.

(a) *Idque hoc Indice praeſto.*

tuae ſunt in Codice praeindicato. Quibus ſolummodo exceptis diſcrepantiis, ambo una conſentiunt, & in utroque primo occurrit Admonitio quaedam iſtiuſmodi. Incipit liber quarundam Hiſtoriarum, Dominorum, diverſarum guerrarum Regni Italiae, prout inventum fuit in quodam antiquo libro literarum Langobardarum; cujus libri principium non (*a*) continebat, & propter hoc ſicut incipiebat praedictus liber ſuas Hiſtorias recitare, ita nos incoepimus in praeſenti libro ipſius Hiſtoriae ſcribere, & continuare. *Hactenus Admonitio; quam ſubſequitur Index nominum viginti Regum Langobardorum Italiae, unicuique adſcriptis ſui Regni annis, ſed librariorum vitio aliqua in numeris inducta diſcrepantia. Poſt adnumerantur Reges Franciae a Pipino ſeniore ad Carolum Magnum, a quo producitur ſeries reliquorum Regum Italiae ad Othonem uſque III., cui in utroque Codice concorditer adſcribuntur anni XII. Mox altera ſeries ſubjicitur Ducum, & Principum Beneventi a Zotone ad Radelchim: illum nempe, qui ultimus Princeps fuit ex genere Langobardorum, qui Beneventanam urbem inhabitarunt. Poſt haec, nullo interjecto ſive Titulo, ſive notula, nec relicto interſtitio, exhibetur Hiſtoria iſta, de qua modo ago, quae exorditur a monachatu Carolomanni Regis Galliae, his verbis*. Reſidente in Apoſtolica Sede Zacharia Papa, qui ob reverentiam Principis (2) continuo inclinatus in univerſa Italia perpetuo (*b*) viginti annorum ſpatio pacem, & concordiam ordinavit, Karolomannus filius Karoli Francorum Regis praeſentis vitae relinquens gloriam. *Et cetera ad verbum ex Anaſtaſio Bibliothecario in Zacharia pag.* 113. *Deficit vero eadem Hiſtoria in enarratione obſidionis Salerni, quam Princeps Capuae Pandulfus Caputferreus contra eam firmaverat, ſicut erit videre in poſtrema illius parte, quam typis modo committam. Infra in iiſdem Codicibus ſubeſt exemplum Carminis*

(2) Deficit *Apoſtolorum*.

(a) Hoc eſt. *non aderat*.

(b) al. *proprio*.

Digitized by Google

minis olim poſiti in Sepulchro Dauferandae nobilis feminae. Cui aliud eſt ſubſcriptum Carmen ex Tumulo pariter exceptum Roſrit Illuſtris viri. Et huic ſubjicitur tertium Carmen, quod eſt poſt extremam partem hujus Hiſtoriae a me adſcribendum. His *Carminibus, nullo diſtinctionis ſigno intercedente, adſeritur brevis illis narratio poſtremorum quinque Regum Langobardorum Italiae, quam initio hujus libri produxi. Poſt quam ſubſequitur Hiſtoria Erchemperti bis modo edita, nulla & ipſa Epigraphe praeſignata. Subeſt poſtmodum brevis Epiſtola innominati Romani Pontificis ad Imperatorem Conſtantinopolitanum pariter innominatum, ſive ad magnum virum ibidem degentem. Debinc Capitulare eſt Principis Sicardi, quod in vulgus emiſi. Infra adeſt Recordatio, quam dixere quoque Memoratorium de Curtibus, ſive Fundis cujuſdam viri Potonis. Mox additur Carmen Arderici ſcriptum ad Roſrit Illuſtrem virum. Inde eſt Gloſſariolum vocum Langobardarum numero fere 120. coactum, ut res ipſa indicat, ex libris Legum ejuſdem gentis, & ex Hiſtoria Pauli Diaconi. Poſtea habentur aliquot collectiones annorum ad Beneventi Dynaſtas ſpectantes, quas ad calcem Chronici Ducum, & Principum Beneventi ejus Anonymus Auctor adtexuit, eaſque una cum eodem Chronico typis ſuo loco tradam. Sequitur Fragmentum Hiſtoriae Langobardorum, Auctore Anonymo Beneventano, una cum his Opuſculis modo impreſſum. Infra adeſt Capitulare Principis Radelchiſi typis & ipſum a me traditum. Tandem librum claudit breve Carmen (ejuſdem dicam verſu)*

„ Ad Landulfi laudem ſublimis Patritii.

cum adpoſita adteſtatione innominati exſcriptoris, qua adſeritur extitiſſe in vetuſtiſſimo Codice, e quo is exemplum ſuſcepit, Seriem quoque Summorum Pontificum, & Imperatorum Romanorum, quam ille volens praeterierat. Hiſque ſubſcribitur hujuſmodi altera adteſtatio. Exemplata eſt haec Hiſtoria Heremperti fideliter, & cum omni, qua potuit, correctione in hac dulciſſima Stabienſi urbe. Die 16. Octobris 1560. Mercodi. *Quam Marini Frecciae eſſe*

ſcio,

ſcio, etſi ille nomen ibi non adſcripſit ſuum, quod libro 1. de Subfeudis Cap. de Prov. & Civit. Regni num. 36. expoſuit, ut ad Erchempertum dixi. Haec ſunt igitur, quae in praeallegatis inſunt Chartaceis Exemplaribus.

(a) I. Quo praemiſſo Indiculo, ut tandem promiſſa perſolvam quam breviſſime potero, rem iſthinc adgrediar. Et plane non ego inficior editam Erchemperti Hiſtoriam perplura noſtratium Langobardorum geſta tradere, quae in altera adhuc non edita pariter enarrantur ſtilo prolixiori; ſed illam idcirco hujus Epitomen eſſe dicendam, nullus, ni fallor, qui locos conferat, adfirmabit unquam. Quis enim dicet Epitomen, quae acta continet multa omiſſa in fuſiori, iſtamque adfirmabit fuiſſe coactam in illam, quae plurima verſa vice exhibet, ne verbo quidem tenus ibi indicat? Tandemque quis credet Epitomes auctorem aetate potuiſſe praeire integros annos centum, & ſupra, auctorem Hiſtoriae prolixioris? Quae omnia tum ex inferius notandis, tum ex ſolis iſtis portionibus fuſioris Hiſtoriae, quas typis tradam, facili conlatione erunt meridiana luce clariora. Inedita igitur Hiſtoria fuſior plane eſt illa, quam ſcripſerat jam olim Erchempertus; quippe quae ſtilo, rebuſque prolixior ab auctore fuerit efformata ſuo; qui, ut paulo poſt demonſtrabo, etſi defectum praecedentis Hiſtoriographi aliquibus ſuppleverit in locis, ad decorem potiſſimum patriae ſuae ſcribendi onus ſuſcepiſſe videtur.

(b) II. At quod is, ut ulterius progrediar, ſub ignoto nunc nomine ſit demonſtrandus auctor, res eſt communi doctiorum opinioni adverſa, ipſaque multis abhinc annis male percepta; quare opus mihi erit paulo diutius in illa remorari. Et plane ex praefixo Scriptis Codicibus Papyraceis Titulo minime Hiſtoriam iſtam tribuendam eſſe Heremperto, iidem ſcripti libri verbis non dubiis proclamant; qui in Admonitione, quae eſt poſt Titulum, ac poſt ſubnotata

18. Ca-

(a) *Redeo modo ad rem; & primo. Anonymi Salern. Hiſtoria fuſior eſt Hiſtoria Erchemperti.*

(b) *Ejuſque auctoris nomen certe ignotum; falſoque creditum* Erchempertum.

18. *Capita rerum memorabiliorum, teſtantur primum antiquiſſimum Codicem Langobardicis literis exaratum, ex quo ipſi exſcripti fuerant, nulla prorſus Epigraphe praeſignatum extitiſſe, ſicut in praemiſſo Indiculo eſt dictum. Quocirca neceſſe eſt, ut non genuinus, ſed ſuperadditus credatur fuiſſe Titulus ille, illaeque conlectiones ab aliquo neoterico, qui memoriae conſulens, illas adjecerit, illumque opinione ſeductus talem efformaverit. Nec contra eſt, quod Baronianus Cod. eodem habeatur praenotatus; namque, ut rem non diſſimulem, non alter ille mihi cenſetur, quam vel Papyraceus aliquis e Frecciano, ut alii multi, exortus, vel idem ille Membranaceus, qui Frecciae uſui fuerat; quique mutuo forte acceptus e Salernitana Eccleſia, ubi adſervabatur, ad polyſtorem Cardinalem tranſmiſſus, ab eodemque Vaticanae Bibliothecae, cujus ſummus erat curator, cuſtodiendus traditus fuit; ibique modo habetur numero ſignatus* 5001. *E qua pariter Eccleſia idem ille acceperat alterum ſcriptum Chronicon, Romualdo Guarna Salernitano Archiepiſcopo Auctore, a ſe poſtmodum ejuſdem Bibliothecae cuſtodiae pariter commiſſum. Verum quo ad noſtrae Hiſtoriae, de qua eſt ſermo, autographum Codicem non divinare me, ſed rem velut ob oculos praeſentem deſcribere, quiſquis legeris adfirmabis, ultroque concedes, Codicem, ex quo Freccia ſuum exſcripſit, ipſum extitiſſe illum, qui Vaticana in Bibliotheca adeſt: ſi modo Gloſſas, ſive Adnotamenta invicem conferes, quae ad illius ſunt oram, nec non ad oras Codicum, qui e Frecciano exemplo prodiere, quae plane ad unguem concordant, ſicut, facto periculo, comperi, beneficio uſus, ut alias iterum dixi, Lucae Holſtenii V. C. Quibus ſic ſtantibus, ſatis, ſuperque conſtare modo poterit non antiqua fide, nec pluribus in Codicibus Heremperto adtributam fuiſſe prolixiorem Hiſtoriam Langobardorum, ſed in uno, eodemque Salernitano: idque recentioris alicujus actum arbitratu.* (a) *Quem in eam ob id*

(a) *Cujus hallucinationis fuit occaſio, quod utraque Hiſtoria uno eodem haberetur in Codice.*

id perveniſſe opinionem cenſeo, quod is in mentem induxerit ſuum, unum illum Codicem unam unius auctoris Hiſtoriam concluſiſſe; videritque in poſtrema fere ejuſdem Codicis parte (in ea ſcilicet, qua veri Erchemperti continebatur Hiſtoria, ut ex producto Indiculo conſtat) auctorem nomen prodidiſſe ſuum, cui nil dubitarit opus omne contradere, adſcribereque; neceſſario alioqui seductus paralogiſmo, illumque nomine adpellans Herempertum, ut ſuas demulceret aures nominis ſono mollioris. (a) *Verum quis ille novitius, adeoque peritus fuerit Nomenclator, qui pluriformi Langobardorum Hiſtoriae nomen impoſuerit unius Heremperti, ego divinare non auſim; illud tamen ſilentio minime premam, Frecciae eandem de Hiſtoriae praedictae unitate inſediſſe opinionem, quippe qui ſit illam tripertitus, ſicut in ejus libro de Subfeud.* 1. *Cap. de Prov. & Civit. Regni eſt videre; quo loco paſſim recitat nonnulla, quae ex eodem apud Salernum a ſe reperto Membranaceo Codice adnotaverat, depromtaque illa adfirmat, tum ex prima, tum ex ſecunda, tum ex tertia libri parte. Et quidem pro illis, quae germana in Hiſtoria Erchemperti inerant, perpetuo laudat tertiam partem, quae in poſtremum locum in ſcripto Codice rejecta habebatur; pro illis vero, quae habebantur in hac, quam dico Anonymi Salernitani, partem laudat primam, & ſecundam; utpote loco priori poſitam, moleque duplo fere illâ majorem, niſi quod alitubi, Typographi certe culpâ, numeri, qui indicant hanc, vel illam partem, depravati habentur, quo vitio de reliquo pariter laborat Frecciani illius operis Veneta editio. At ſemel inductam opinionem amplexati quoque ſunt omnes, qui poſtea ſubſecuti fuere magni ſane viri; illaque adeo invaluit, ut ſi qui tandem duplicem Hiſtoriam uno in illo Codice concludi agnovere, uni tamen, eidemque Heremperto utramque conceſſerint, alteram alterius Epitomen reputantes, de quo jam dixi.* (b) *Atqui plurima illa, & varia*

(a) *Exploſa tamen opinio placuit Marino Frecciae.*

(b) *At nomen unum utrique Hiſtoriae olim tributum aliud extitit.*

Digitized by Google

varia Opuſcula an ego, etſi omni alio argumento eſſem deſtitutus, conſentirem unius auctoris nomini tradi rite, & recte poſuiſſe? Quinimmo crediderim, quod ſi ipſumet illa priſcis quoque temporibus uno ſimiliter in Codice, communi uſu conligari conſueverunt, ſicut in Salernitano actum fuit, talis plane Codex non alio nomine fuerit vulgo dictus, quam hoc. Hiſtoria Langobardorum, *namque eorundem Opuſculorum libro in uno adgregationem Leo Oſtienſis in Prologo ſui Chronici eadem demonſtravit, ni fallor, nomenclatura; quae mihi adeo adriſit opinio, ut ejuſdem Leonis motus auctoritate Analectam hanc meam adpellare quoque elegerim conſimili fere nomine, eo quod conſimilibus, iiſdemque fere Opuſculis conſtet, quibus Oſtienſis ille Codex, ut reor, compoſitus habebatur. Etſi, ut neque hoc taceam, non abnuerim eidem Codici, velut Parergon aliquod, adſutam extitiſſe Seriem illam Romanorum Pontificum, & Imperatorum, quam idemmet Oſtienſis ibidem adſerit in condendo ſuo Chronico ſibi deſerviſſe, eaque in Frecciano pariter aderat, ut ſuperius eſt dictum, ita ut adfirmare quis poſſit, praenominata omnia Opuſcula de more Librarios olim compaginare conſueviſſe, quod magis probo, quam eundem Salernitanum illum Codicem primum ab Oſtienſe fuiſſe poſſeſſum; qui utique alterum poſſedit, & notae oppido melioris, ſicut ex adnotatis ad oram Hiſtoriae Erchemperti num. 3. obſervare valebis. (a) At ego vel alia ducor conjectura, adfirmoque quod ſi compaginata iſthaec Opuſcula una unquam, ſimplicique demonſtrata fuere Epigraphe, illa quoque, ſed alternatim fuerit,* Hiſtoria Erchemperti, *quo nomine non Salernitanum Auctorem indicatum dixerim, ſed Caſſinenſem Monachum, cujus Hiſtoria, haud dubie antiquior altera, haberetur caeteris Opuſculis praefixa, quibus nomen illa ſuum communicaverit vulgi conſuetudine; quandoquidem conſimilia Parerga multoties* τοῦ ἔργου *nomine demonſtrari conſueviſſe, manifeſta res eſt; & quidem non alia ductus ratione Leo Oſtien.*

(a) *Sique illud fuit* Erchempertus *non eo Salernitanus auctor indicabatur.*

Oſtien. lib. 1. *cap.* 19. *adpellatione Hiſtoriae Erchemperti hanc Anonymi Salernitani, me arbitro, deſignavit, quod illum feciſſe obſervabis ad oram partis ſecundae ejuſdem Anonymi. Sed nec valde alienum eſt credere Librarium Codicis Salernitani, qui patria, ſicut paulo poſt dicam, Salernitanus pariter extitit, in eodem a ſe ſcripto Codice, ordine commutato Opuſculorum, concivis ſui Hiſtoriam ceteris aliis praepoſuiſſe; quibus ſi meis non erit, qui ſubſcribat adſertionibus, neutiquam moleſtus ero, modo adſurgat, qui diſſolvat, non diſcindat hactenus productos implicatos nodos. Verumtamen ſi iſta non diſplicebunt, conſequens erit, ut Titulus ille Scriptis Codicibus praefixus.* Hiſtoria Heremperti Viri Illuſtris ex Proſapia Principum Langobardorum, *fuerit quoque germana* (*a*) *Epigraphes Hiſtoriae veri Erchemperti, quod non abnuerim, hac tamen adhibita cenſura, ut legi deberet*: Hiſtoria Erchemperti Viri Illuſtris de Proſapia Principum Langobardorum, *quod idem ſonaret, ac*: De ſerie Principum Langobardorum, *namque hoc id verbi demonſtrabat apud hoſce Langobardos Auctores, ſicut verbum quoque illud* Genealogia; *ut alibi dicam. Et revera quamvis vel Anonymus Salernitanus, vel Erchempertus e Principibus quibuſvis Langobardis originem duxerit, quod non alio adhuc conſtat indicio, magis decuit Hiſtoriae argumentum in libri fronte praeſignari, quam hoc praetermiſſo, genus ſemel, & iterum explicari auctoris: immo non explicari, conſanguineis Principibus non deſignatis, qui tum Beneventum, tum Salernum non uno, ſingularique exorti germine obtinuerant. Sed qui judicium hoc meum improbabunt, credent potius eundem Freeciam impoſiti libro nominis auctorem fuiſſe, quod paſſim nulla dubietate creditur etiam auctor Gloſſarum, ſive Adnotationum, quas dixi, ad oram unius Chartacei Codic. adſcriptas haberi; quibus, nec non & ſuperpoſito Titulo, alter Papyraceus, qui meo fuit uſui, caret; talis nempe fa-*

(a) *Germanaque antiqui ſcr. Cod. Epigraphe nec illa erat, quam recentiores repraeſentarunt.*

factus a Librario, qui nihil admiſcuit, quod neotericus idem Freccia, ut ipſe putavit, induxerat adnotator. Sed de Titulo res utcumque ſe habeat, de Gloſſis quidem aliter cenſendum opinor; Gloſſographus enim ille haud extitit Freccia, ſed ignotus alter ſolido adminus ſaeculo antiquior, ſicut ex Notula, ſive Gloſſa (a), quae non longe eſt ab initio Hiſtoriae Anonymi Salernitani, eo loco, quo agitur de Rege Aiſtulfo, & de Cominalio Caſtro, ubi ad oram adpicta ſunt haec verba. Hodie eſt Epiſcopalis Civitas in Valle prope Ferrariam: vocatur Comaclum, & gubernatur a Marchionibus Eſtenſibus. *At Dynaſtae illi Eſtenſes eo deſiere adpellari titulo uſque ab anno* 1471. *quando advivens Paulus II. Summus Pontifex Ducatus honore decoravit Borſonem primum Ferrariae adpellatum Ducem, ut legere eſt in Hiſtoria Johannis Baptiſtae Pignae de Principibus Ateſtinis lib.* 8. *& apud Abrahamum Bzovium in Annal. Eccleſ. ad annum praeſcriptum. Adeoque remotam Adnotatoris aetatem cetera adfixa adnotamenta etſi non adfirmant, certe non infirmant; unumque illud eſſet expendendum, cui ſcilicet congrue convenire poſſit tempori, quod legitur ad locum extremae Hiſtoriae ejuſdem Anonymi, ubi agitur de Regibus Italiae Berengario, & Adelberto ab Othone Magno e Regno dejectis, ut inde vera, certaque Gloſſographi hujus aetas agnoſci valeret, quo loco inſunt iſta.* Vereor ne ſic quoque contingat modernis temporibus de Regno Siciliae. *Quae ſicut Frecciae ſcripta nullus adfirmabit, ita non ſat mihi liquet, quam definite temporum conditionem demonſtrent, quae annum praeceſſerit* 1471. (*) *Et haec de aetate Gloſſographi, qui innumeris in locis Salernitanum ſe prodit, dum enixe ſtudet adnotatiunculis ſuis, laudibuſque urbem illam extollere, ceteriſque hujus Regni omnibus anteferre. (b) Atqui eundem Membranaceum Codicem talibus Gloſſulis redimitum* nec

(*) Temporibus in illa fortaſſe temporum perturbatione ſub Regina Johanna II. quibus Regnum utriuſque Siciliae inteſtinis vexabatur diſſidiis.

(a) *Ad cujus Codicis oram pleraque adnotavit vir patria Salernitanus.*

(b) *Illumque ex Langobardico autographo excepit.*

nec alia, niſi Gloſſographi aetate exaratum fuiſſe credam: immo nec ab alio librario, quam ab ipſomet illo, qui ex antiquiori, vereque Langobardicis literis ſcripto libro depromſerit, admonitionemque praefixerit initio excepti a ſe exempli de tituli defectu in exemplari reperto. Idque ut credam uno perſuadeor argumento, quod acceperim Vaticanum pariter exemplar, nedum Papyraceos Codices, nonnullis ſcatere mendis, quae in adfixis quoque Gloſſis inhaeſerunt, quod viſum eſt non ab alio potuiſſe emanare fonto, niſi ab eodemmet Gloſſographo exceptore, qui Langobardici vetuſtiſſimi Codicis interpretationem fuerit quandoque haud bene aſſecutus, inque textum, & ſuas Gloſſas eadem intulerit ſphalmata, ſicuti, ut complures alios locos omittam, num. 21. *Hiſtoriae Erchemperti utrobique offenderat, commutans in.* mare Pabriſatum. *quod erat.* Marepahis Suram. *& adnotans ad oram haec verba.* Locus prope Amalfiam. (*a*) *At de his etſi ſatis, ſuperque diſſerui; hoc tamen adjicere placet, quandoque eſſe me opinatum Gaſparem Muſcam in Catalogo Epiſcoporum, & Archiepiſcoporum Salerni germanum hujus Anonymi tradidiſſe nomen, qui illum non Herempertum, ut ceteri omnes, ſed Edimbertum adpellavit; namque reputaveram, quod niſi ſecretiori aliquo indicio inductus, non deflexiſſet Muſca a vulgata, & communi nomenclatura; ſed poſtmodum res aliter viſa eſt, quando eundem illum expertus ſum, ſuique concives conſenſere, non admodum diligentem, peritumque, ne in rebus quidem patriis, extitiſſe ſcriptorem. Quo circa in re prorſus obſcura omnibus cum ſim deſtitutus indiciis, ignoto neceſſe eſt, ut cenſeatur mihi nomine Salernitanus hic noſter.*

(*b*) *II. At ſi damnoſa iſthaec mea reputabitur diligentia, qua notum Hiſtoriographi deperit nomen, nullo interim altero ſubrogato, levem ſane jacturam majori utilitate rependam, aperiens Anonymum iſtum patriam habuiſſe Salernum, urbem ampliſſimam, aliaque ad ejuſdem notitiam con-*

(a) *Sed tandem ignoto nomine cenſendus eſt Salernitanus hic noſter.*

(b) *Qui certe patria Salernitanus.*

conducentia demonſtrans, ſtudioſiſque antiquitatis non injucunda. Et quo ad patriam, non ne illum jure adfirmabo Salernitanum, qui pluries, ſive de Salerno urbe, ſive de ejuſdem Cathedrali Eccleſia ſcribens, una ſemper, eademque utitur dicendi forma, qua ibi ſe incolatum habere demonſtrat? Certe ejus per totam Hiſtoriam ſunt verba. Hanc civitatem undique communivit. De hac praeclariſſima civitate. In hac Salernitana urbe. Ad hanc urbem ad habitandum revertuntur. Res mira in hac Sancta Sede accidit. In hac Sede Salernitana Epiſcopus. In hac Sede Salernitana Praeſulem conſtituit. Secundum eum in hac urbe conſtituit. *Quae de ſe teſtimonia ſatis ſi non fecerint, addam hoc amplius; illum ſcilicet aperte ſemel, & iterum dixiſſe.* ſtilo proprio, *res Salerni ſe ſcribere: tu alterum ex iis locum inſpice in poſtrema Hiſtoriae parte, quam typis tradam; ut interim aliud in opportuniorem, nec remotam valde, occaſionem differam argumentum, quo ejus patria, & genus omni ablato velamine manifeſte declarabitur. Quid autem id verbi:* ſtilo proprio, *denotet, docent Acta Sancti Germani Epiſcopi Capuae in antiquo ejuſdem urbis Breviario; illo enim commonſtratur rem ſtilo proprio deſcribi, quae ex peculiari propoſito deſcribenda fuerit ſuſcepta; ſed eadem Acta promtius ſuppeditat clari vir nominis Michaël Monachus in ſuo jam olim edito Sanctuario, quo primum, maximumque hiſtoriale decus urbi, Eccleſiaeque adceſſit Campanae. Et haec de patria hujus Anonymi.*

(a) III. Ejuſdem vero genus e Langobarda gente fuiſſe exortum, jam clare liquet ex ſuſcepto a ſe munere conſcribendae Hiſtoriae Principum Langobardorum, quod nec pudendae, nec infimae ſortis fuiſſe oportet, ſi rite ejus verba expendo, quo loco ſcripſit, Abavum ſuum Radoalt una cum fratre Radolfo, & quadraginta aliis Beneventanis Salernitaniſque ſub Principe Sicardo Neapolim ſponte exules commigraſſe; quos omnes Patritios nobileſque extitiſſe viros,

(a) *Vir Langobardus, ideoque nobilis.*

ros, res tunc acta, ibidemque enarrata demonſtrat: Etſi Langobardi omnes ſordidis ab artibus ſemper abſtinuere, dum rebus potiti ſunt proſperis, ac primaeva in dignitate permanſere; nullusque in tota gente habebatur, qui Sublimis, & Illuſtris, hoc eſt Patritius, non cenſeretur; de quo alibi erit dicendum.

(a) *IV. Anonymus autem noſter Eccleſiaſticum quoque ſe non uno aperit indicio: ex uſu ſcilicet Sacrae Scripturae, & Sanctorum Patrum, quorum vel dicta, vel phraſim paſſim uſurpat, ut in ſectionibus, quas evulgabo, maximeque in integra ſcripta Hiſtoria quiſquis poterit obſervare. At definite Monachus demonſtratur, ni fallor, quo loco agit de his, quae geſſit Rex Galliae Carolomannus in Monaſterio Caſsinenſi ſub regulari Monachorum diſciplina degens; ubi exprobratum dicit illum a ſuo Abbate ſaepeſaepius fuiſſe*, ſicut (*ejuſdem Anonymi ſunt verba*) mos eſt Abbatibus, ut per exprobrationem, quae Monachis a foris infertur, de intus, quod animo gerant, cognoſcere valeant. *Monachorum enim diſciplinam Monachum quoque virum percalluiſſe oportuit. Sed in D. Benedicti familiam, quae Salerni Coenobia obtinuerat, lateque per omnes Langobardorum, externarumque gentium urbes miro populorum obſequio vigebat, potius quam in alteram alterius inſtituti, illum adſcriptum conſenſero; namque is cum pluries dixiſſe ſe brevitati ſtudere, ejuſdem tamen Carolomanni in Monachatu res geſtas prolixo, immo vaniloquo dicendi genere, ſibi plane conſueto, proſequi non eſt fatigatus.*

(b) *V. Et ſane hoc vaniloquentiae vitio, aduſque nauſeam illum laborare, promta experieris lectione, qua pariter comperies non meliori ingenio, prudentiaque praeditum, nec ſapientiori doctrina excultum fuiſſe, quam puerili: adeo leviſſimis totus incumbit affaniis, ſeduloque ſtudio Grammatiſtam agit, cum non eſt opus, praeclaris interim*

(a) *Monachus Benedictinus.*
(b) *Sed peſſimi ſaeculi culpa parum idoneus Hiſtoricus.*

rim rebus, memorandiſque factis raptim, & quaſi per tranſcurſum leviter, ac quandoque ne leviter quidem libatis. Quam levis animi culpam referendam cenſuerim, tum ad ſui ſeculi morem, tum ad ejuſdem inſcitiam linguae Latinae, quibus ille, ſicut alii plerique ejuſdem aevi ſcriptores, vel inlectus blanditiis, vel abactus incommodis, non alia voluerit, valueritque adnotare. Sed ne me de viro, cui ceteroqui injurius nil ſum, cujuſque nobiliſsimam patriam haud ſola Medicorum antiquiſsima, celeberrima Schola in literis praeſignem veneror, primum hanc aſperam tuliſſe cenſuram credas, en cedo tibi, omiſsis Angelo Conſtantino, Antonio Caracciolo, aliiſque multis, unum Baronium, qui ad annum 787. *num.* 101. *de illa parte ejus Hiſtoriae judicium ferens, quam priorem dabo, habet eandem ſibi non in omnibus probari, quod & fabuloſa inibi commiſta habeantur multa. Et quidem fabuloſa quamvis illa non fuerint prorſus exiſtimanda, ut ex inibi ad oram adnotatis ex parte conſtare poterit, indiligenter tamen, ut pleraque alia, deſcripta fuiſſe, ac aniles quandoque fabellas ſermonibus ſuis illum immiſcuiſſe, denegari nullo poteſt modo. Ceterum vero imperitiae vertendum non ipſi puto, quod integras Anaſtaſii Bibliothecarii de rebus Langobardorum Regum Ratchis, Aiſtulfi, & Deſiderii enarrationes ad verbum adpoſuerit initio ſuae Hiſtoriae; nec quod Erchemperti fere dimidiam ipſiſſimis verbis ſuae pariter adtexuerit: namque id conſueto tunc more, Zonarae, Cedreno, Theophani, Paulo Diacono, Aimoino, aliiſque ſcriptoribus notae ſane melioris uſurpato, commiſiſſe potuit, quocirca in his non amplius immorabor.*

VI. (a) *Tali igitur ſcientia, prudentiaque noſter cum haberetur excultus, Hiſtoriae ſe dedit, non alio conſilio, ut opinor, niſi, ut decurſum jam olim Erchemperto ſtadium recurreret, & certe non majori intendens bono, quam ut res patrias, vel ab Erchemperto omiſſas, vel non dum illo ſuperſtite, actas, deſcriberet, quod aeque ambitioſe, ac ne-*

C

(a) *Qui Erchempertum aemulatus Hiſtoriam conſcripſit.*

negligenter eſt exſequutus. Is (& hoc etiam accedat ad ejus prudentiae experimentum) Pauli Diaconi ejuſdem Erchemperti conſilium, qui ſilentio obvelari voluere Langobardici Regni excidium, vel non adſecutus, vel deſpicatus, nil pene, quod ex Anaſtaſii libro mutuari, & e ſeniorum relatione expiſcari valuit (alios Hiſtoricos nuſquam inibi agnoſcitur adhibuiſſe) praetereundum ſibi duxit; ut ſic forte Erchemperti indiligentiam argueret, quem eandem Hiſtoriam retexendo aemulandum ſuſceperat; magnumque operae pretium facturum ſe crediderat, ſi pleniorem de iiſdem Regibus tradidiſſet deſcriptionem, quam quae ab Erchemperto ſuae olim haberetur praefixa; e qua, haud dubie, agnoverat eorundem Regum geſta pleniora haberi in Romano Pontificali, hoc eſt in Anaſtaſii Bibliothecarii libro de Vitis Romanorum Pontificum ſibi, ut monui, ex parte exſcripto. Propoſitum vero tale ſuum ipſe non aperuit, qui initio operis nullo praeloquio uſus, poſtmodum cum longe aberrantem ad ſe reduceret ſermonem, loco praefatur non ſuo his verbis. Interim nunc generalis Hiſtoriae revertamur ad tramitem, & omnimodo de Regibus obmittamus retexere; tantum de Principibus, qui fuerunt in noſtris videlicet partibus, partim quae in hoc mundo geſſerunt, partim de eorum audaciis, quibuſve temporibus perdurarunt, huic compendioſo ſubnecto ſermoni. *Ut ſcilicet in hoc quoque Erchempertum aemularetur, qui peracta pariter Regum deſcriptione, praefatus fuerat; verumtamen ille id commiſerat certe peritius, namque ſuam Hiſtoriam ab deſcriptione ſejunxerat, exordio quoque uſus pleno, & probo, nilque antedictis commiſto.*

VII. (a) *Anonymus igitur noſter Erchemperti veſtigia ſecutus, aſſecutus tamen neutiquam eſt parem qualemcumque laudem; qui & in hoc pariter longe ab eodem conſtitiſſe comperitur, quod ſua in pangenda Hiſtoria non unius, alteriuſque anni curriculum impendit, ſicut conjicere me poſſe arbitror ex hoc, quod ille eidem inſiſtens, primum Grae-*

(a) *Inque eam pluribus incubuit annis.*

Graeci, poſtmodum Latini Imperatoris partibus adhaeſerit, ſectatus ſcilicet poſt decurſos aliquot annos Salernitani ſui Principis, ſuaeque Patriae commutatos affectus; (a) Princeps enim Giſulfus Orientis Imperatoribus, & ſignate Nicephoro Phocae, certe favit, contraque Othonem Magnum ſtetit. Idque tum ex ejuſdem Anonymi Hiſtoria agnoſco, in cujus poſtrema part. num. 3. habetur Othonem in anno ibi ad oram adnotato 968. millia damna, & oppreſſiones geſſiſſe in Principatu Salernitano; *tum ex Salernitanis Tabulis illius aevi, in quibus Graecorum Impp. nomina praefigi conſueverunt. Sed Principatus ille ad obſequia tandem converſus certe eſt Othonis II. cum in anno* 974. *ſicut ex nota conſtabit ad eamdem poſtremam partem hujus Hiſtoriae, ceſſit Principi Capuae Pandulfo Caputferreo, & ejus filio Pandulfo pariter nuncupato, qui, eodem Anonymo adfirmante, Othoni addictiſſimus fuit. Procul igitur dubio Graecis tunc favens ille, dedit ſe Hiſtoriae, in cujus initio, ut comperies, a Graecis quidem ſeductus nullum eſſe Occidentale Imperium pronunciavit, quod poſtmodum medio in opere, factione abjurata, & Othoni, Pandulfoque obſecundans, refutaſſe videtur, Apologeticam de hoc producens Epiſtolam Imperatoris Ludovici ad Imperatorem Baſilium, quam ex hocmetipſo Auctore reproduxit Baronius ad annum* 871.

VIII. (b) Et quidem ille aduſque tempora ejuſdem Principis ſcriptione ſua pervenit, quae haud magna parte mutila obſidionis narratione clauditur a Pandulfo in urbem Salernitanam firmatae; iſque defectus, ſive caſu, ſive conſilio contigerit, non plane didici. Verumtamen, hac opportunitate accepta, Campanos omnes, unaque Salernitanos, ac Beneventanos monitos velim, ſi modo fas eſt mihi admonere, quos veneror, ac propenſo animo colo, ut meminerint

(a) Hinc eſt, quod Eugenius Graecus Patritius *pacifice Salernum venit.* &c. ut idem prodit Anon. Salern. p. 7. n. 4. Ibidemque Baſilius Imperialis Protoſpatarius *fecit Chartulam Caſſinenſibus* &c. Oſtienſ. lib. 1. c. 59.

(b) *Quae, etſi mutila, perducta habetur ad tempora Principis Capuae Pandulfi Caputferrei.*

ſe maxima ex parte ex una, eademque Langobardorum gente fuiſſe progenitos, quae pari virtute amplos Principatus, quos ipſamet inſtituerat, poſſederit; ſique inter eos acciderit aliquando de primatu contendi, mente ipſi revolvant, animas vere magnas aemulatione non diſſociari unquam, ſed virtutem, quae ab aliis poſſidetur, quamque adſequi ſtudent, ſeque in ea minus valere non adſentirent, libero, & veriloquo extollere ſemper conſueviſſe ſermone. Nec vetuſtae propriae dignitatis praejudicio vertant viciſſim, quod aliquando Capua Benevento, & Salerno: Salernum Capuae: utrique Beneventum imperarit, quod negari nullo poteſt modo; etenim eorundem jura, quo ad hoc inter ſe aequata exinde remanſiſſe, explorata res eſt: oportuitque ut Campanus Principatus omnium noviſſimus priorum duorum obfuſcaret gloriam, naturae ordinem ſecutus, quae recentius orta indeſinenter facit validiora ſeneſcentibus. Sed redeo ad Anonymum.

IX. (a) Qui peculiari obſequio novum Principem Pandulfum eſt veneratus, illi ſuam nuncupans Hiſtoriam; ſicut indicat, quod adfixit ad finem ejus, Carmen eo loci exaratum in Scriptis Papp. Codicibus: idque non de altero Principe poteſt aptius interpretari, nec alteri, niſi eidem Anonymo deferri; ſiquidem ibi adſeritur conſcriptam Hiſtoriolam cuidam Principi ab Auctore donatam, quem Ariſtarchi immerito ſuggillabant; ii ſcilicet, a quibus idem Anonymus, tum alibi, tum par. 3. 5. & poſtrema ſibi timet. Commonſtrari autem eodem in Carmine Principem, quem dico Pandulfum, qui Salerno tunc potiretur, Diſtichon illud probat:

„ Tempore praeterito tellus diviſa maligno
„ Unitur tuo ecce, tuente Deo.

Nullus enim alius Langobardus Princeps diviſum olim in partes Principatum Beneventanum ſolus unquam poſſedit, niſi Pandulfus, qui dictus eſt Caputferreus, idemque Capuae primum, mox, defuncto fratre Landulfo, Beneven-

ti

(a) *Cui Auctor illam nuncupavit.*

ti (quod noſter Anonymus tradit poſtrema parte num. 3.) *tandemque Salerni extitit. Princeps, cujus Principatus titulo coepit uti in aeſtate anni* 978. *filio Pandulfo interim ab anno* 974. *non poſt Octobrem eodem titulo, ſed adoptione Principis Giſulfi, condecorato, ut conſtabit in ejuſdem poſtremae partis nota. Sed horum trium Principatuum poſſeſſio ipſo in Carmine ſatis eſt manifeſta, tribus ſcilicet his urbibus inibi demonſtratis; hoc eſt Capua proprio nomine: Benevento, & Salerno, quadam velut Periphraſi deſignatis. Mihi enim carmine illo:*

„ Ticinum geminum, eheu, viduata manes.

non aliud ſonat, niſi Beneventum, quod plane fuit alterum Ticinum, ſicuti ejus ditio pariter dicta eſt Langobardia, *tum aliis, tum Graecis praeſertim ſcriptoribus, Conſtantino Prophyrogennetae libro de Adm. Imp. cap.* 29. *& Cedreno pluribus in locis; eademque mente Auctor Hiſtoriae Miſcellae lib.* 23. *Cis Alpinam Galliam* Langobardiam Majorem *dixit, ut ſcilicet ab hac Minori CisTyberina illam diſcriminaret. Salerni vero nomen eo continetur verſu.*

„ Gemmea nunc iterum exultas urbs cantibus . . . .

quae urbs Opulenta *dici conſuevit in Bullis, ſive ſigillis ſuorum Principum, quod in idem recurrit.*

X. (a) *At ſi ex dictis inferre quis velit, non ultra Pandulfi Caputferrei aevum Hiſtoriam ab Anonymo perductam fuiſſe, non ego certe agnovi, cur ſic quoque rite exiſtimari non poſſit; ille enim non alio vixit tempore, quam nuper deſignato; quod tum dicendi quaedam forma in extrema Hiſtoria ſibi uſurpata, qua de rebus agit, tanquam praeſentibus, tum quod habet de nece Beneventani Principis Adelchis, qui tertius fuit a Principe Sicardo, manifeſto declarat, e qua ad ſua tempora centum decurriſſe annos adfirmat. Atqui Adelchis ille a ſuis peremtus fuerat non poſt annum* 879. *Anno igitur advivebat, ſcriptionique incumbebat* 979. *Quibus accedit, quod idemmet Anonymus meminit Radoaldi Abavi ſui adviventis ſub Principe Sicardo,*

(a) *Ejuſdem vivens aetate.*

do; a cujus morte ad obitum Pandulfi Caputferrei effluxere anni plus minus 140. quot, vel circiter effluxiſſe pariter oportuit, juxta Chronologorum ratiocinium ſubputando, a Radoaldo ad ſe decurſas non plene quinque aetates: Abavi, Proavi, Avi, Patris, & ipſiuſmet Anonymi filii. Eruntque forte, qui huc pariter ducent, quod in Elencho Regum Italiae praefixo Scriptis Codicibus bujus Hiſtoriae, continens illorum ſeries perducta habeatur ad Imperatorem uſque Othonem III. ſignateque ad illius annum 12. qui incidit in annum Chriſti 995. atque eouſque exiſtimabunt eundem Anonymum, vel vivendo, vel ſcribendo perveniſſe, quippe qui idem vulgo reputetur illius Indicis auctor; verum id ego non certo adfirmabo, qui magis credo, Indices illos omnes, velut quaedam Prolegomena, praefixos fuiſſe illis Opuſculis in unam Langobardorum Hiſtoriam coagmentatis ab eodem illo librario, qui talem condiderat Analectam anno plane 12. Othonis III. decurrente; & quidem multoties illis Indicibus non convenit, nec Hiſtoria Erchemperti, nec hujus Anonymi Salernitani. De quo ſatis.

Si quis vero a me petet, cur ſubſcriptas potius, quam alias ejuſdem Hiſtoriae partes evulgaverim, videat is, quaeſo, an petitioni tunc ſuae ſatisfeciſſem, quando non has, ſed alias, nec tamen integram Hiſtoriam, edidiſſem; quam ſane provinciam ejuſdem Anonymi civibus jure merito relinquendam putavi.

IN

I N

ANONYMI SALERNITANI

PARALIPOMENA

PRAEFATIO

LUDOVICI ANTONII MURATORII.

MEminerit Lector, ſibi ante oculos jam verſatum fuiſſe *Anonymum Salernitanum*, in Tomo nempe antecedente II. pag. 281. curà meâ recuſum, & ampla jamdudum Praefatione ornatum a Cl. Viro Camillo Peregrinio, qui eum primus tenebris ereptum in palaeſtram Literatorum eduxit. Sed ſimul quiſque meminerit, non univerſam illius Hiſtoriam, ſed excerpta tantum, ac fruſta fuiſſe ab eodem Peregrinio evulgata. Mirabar ego hominis conſilium, qui non doctrina minus, quam ingenio ſubacto illuſtris, in animum induxerit, laceratum potius, quam integrum nobis exhibere vetuſtiſſimum Scriptorem, Scriptorem nimirum Decimi a Chriſto nato Seculi. Immo, ne quid diſſimulem, pene Peregrinio vitio dabam, quod quum Langobardicam veterem Hiſtoriam ſibi illuſtrandam ſumſiſſet, nihil moratus Italicorum Hiſtoricorum per ea tempora penuriam, & contemta Eruditorum ſiti, tantam Salernitanae hujuſmodi Hiſtoriae partem deperire, ſciens ac volens, ſiviſſet, unde inſtituto ſuo acceſſio non levis fieri potuiſſet. Et ille quidem, ut vir plane ſagax, meas quamquam tunc nondum nati, immo & ceterorum hac de re querelas praeſenſiſſe ac praeoccupaſſe videtur. Audi quid ille habeat in Praefationis ſuea calce ad Anonymum ipſum, de quo nunc agimus, pag. 286. Tom. II. Collectionis hujus: *Si quis vero*, inquit, *a me*

me petet; cur ſubſcriptas potius, quam alias ejuſdem Hiſtoriae partes evulgaverim, videat is, quaeſo, an petitioni tunc ſuae ſatisfeciſſem, quando non has, ſed alias, nec tamen integram Hiſtoriam, edidiſſem; quam ſane provinciam ejuſdem Anonymi civibus jure merito relinquendam putavi. Ita is, & procul dubio ludens, quo interrogationem, ſimulque vota noſtra eluderet.

Itaque mihi in id ſolicite intento, ut quaecumque medii aevi Italica monumenta ſuperſunt, congeram, nihil antiquius fuit, quam ubique magna animi contentione rimari, petere, ac inſtare, quo mihi tamdem, ac univerſae Reipublicae integram *Anonymi Salernitani* Hiſtoriam compararem. Potiſsimum vero Neapolitanos Cives aliquot doctrinae gloria praeſtantes, quorum in me ſtudium ac benevolentiam ſenſerat toties, diu precibus pene in hac re defatigaram; quum ecce mihi opem tulit Clariſsimus Vir *Nicolaus Carminius Falco*, Neapolitanae Urbis illuſtre ornamentum, quem Theologiae, Juriſprudentiae, & Graecarum, Latinarumque literarum eruditio jam celebrem fecit, ac celebriorem etiam effectura eſt, ubi nobilem Dionis Caſsii Hiſtoriam, cujus hucuſque tres poſteriores tantum Libros pene in vitam revocavit, ac edidit, integram nobis ac illuſtratam dabit, pro ut ipſe ſperare nos facit. Is inquam, vix meam de reperiundo, ſimulque evulgando Anonymo Salernitano ſolicitudinem audivit, quum ſponte, ut eſt non minus diſciplinarum copia, quam humanitate praeſtans, & publicae utilitatis amantiſsimus, mihi antigraphum obtulit, ac deſcribendum permiſit. Erant autem Peregrinio Hiſtoriae hujus exempla duo in Codicibus ex vulgari papyro compactis; neque tamen antiqua, utpote ex altero Frecciano, & ne ipſo quidem vetuſto, expreſſa. Vaticana quoque Bibliotheca, & Columnenſis, & Aniciana in Urbe, ejuſdem Hiſtoriae Codices adſervare dicuntur. Mihi igitur Clariſs. Falco alterum exemplum procuravit, quod eſt penes doctiſsimum ac piiſsimum P. D. Euſtachium Caracciolum Clericorum Regularium, cujus poſtremum decus eſt ex nobi-

nobiliſsimis Marchionibus Torellae originem traxiſſe, & cui peculiare ſtudium fuit congerere quidquid antiquitas miniſtrare poteſt ad cognoſcendam potiſsimum Neapolitani Regni Hiſtoriam. Et quidem in iſto quoque exemplo omnia occurrebant, quae Peregrinius ſe in Frecciano conſpexiſſe fatebatur, niſi quod Amanuenſis, quo ego ſum uſus, antiquis Frecciani exempli ſphalmatis ſua etiam ſuccenturiavit, ad quae tollenda, quamquam non modicum temporis ac diligentiae adhibuerim, me tamen vadem non praeſtarem, omnia, quod optabam, a me fuiſſe ſublata. Neque enim mihi eam licentiam tribuere conſuevi, ut alienis ſenſis, quoties ea minime aſſequor, ſive ſint ex Auctoribus ipſis profecta, ſive ex Librariorum oſcitantia procedant, imaginationes meas ſubſtituere velim; ſed ea tantum expurganda novi, quae legitimus Critices uſus adulterina eſſe in Codicibus ſatis aperte docet, reliquis ſubobſcuris meliorum judicio dimiſsis.

Interim mecum Lector intente perſcrutetur velim, quae olim ratio Peregrinio ſuaſerit, ut quaſdam tantum Anonymi hujus partes, non vero integram Hiſtoriam in publicum diem efferret. Duplicem divinare liceat. Altera fuerit, quod Scriptor iſte, puerilis ſane ingenii, uti poſt Peregrinium, qui idem jam diu ſenſit & monuit, unuſquiſque continuo ſentire poterit, aniles quaſdam fabulas, praeſertim ubi tempora Caroli Magni deſcribit, nimia credulitate hauſit, iiſque non ſecus ac gemmis nihil titubans narrationem ſuam ornavit; has autem in Hiſtorici dedecus vergere, atque ex ejuſmodi ineptiis reliquam Hiſtoriae faciem conſpurcari, immo veris ipſis rebus per haec fidem detrahi putarit. Fuerit altera, quod poſteaquam *Herchempertum*, jam ab Antonio Caracciolo, & mox ab ipſo Peregrinio editum, Salernitanus iſte non leviter expilaſſe deprehendebatur, nullius emolumenti videbatur repetita accipere a poſteriore Hiſtorico, & quidem minoris pretii viro, ea, quae ex primigenio fonte facile ac purius peti poterant, & petenda rectius jam erant. Mihi vero contraria ſententia placuit, atque in

cam quoque Eruditorum Senatum conceſſurum confido, ſimul ac legerint, ac rite perpenderint, quaecumque antea abdita Salernitani noſtri ſcripta, nunc me curante, luce donantur. Quantis enim tenebris Italica Hiſtoria Seculi Noni, ac Decimi prematur, jam norunt Literati viri, & ego ſaepe ac ſaepius non ſatis dolui. At quando illuſtres rerum noſtrarum Scriptores per illa tempora proferre non licet, quis non videt, vel triobolares & plebejos, dum ea aetate floruerint, & ſcripſerint, ambabus ulnis nobis excipiendos, & magni etiam faciendos? Utique ea Secula noſcere cupientibus praeſtat habere Hiſtoricos, quales poſſumus, quam nullos. Neque vero adoptatae a Salernitano fabulae nonnullae juſtam praebere poſſunt cauſam, quare illius Commentarios averſari velimus. Enimvero de pleriſque rudium Seculorum Hiſtoricis actum fuiſſet, ſi apud majores noſtros obtinuiſſet tam delicatus rigor. Actum quoque foret de compluribus hactenus luce carentibus, ſi in animum induceremus, nullos alios amplecti, quam qui a fabulis penitus immunes ſe produnt. Olim nempe rudes homines, & parum in Critica Arte exculti, quo mirabiliora audiebant, licet ficta, licet popelli ſomnia (neque enim Impoſtorum ſemen umquam exaruit) eo avidius excipiebant, literiſque mandabant. Quo vitio quum fere omnes Seculis iis laborarent, nemo tamen mihi ſuccenſeat, ſi dixero, Monachos potiſſimum nimia hujuſmodi credulitate excelluiſſe, & pronos in fabulas ruiſſe (*): nimirum quod ex iis non pauci, ſimplex hominum genus, quum ab imponendo aliis nimis alieni forent, ne ab aliis quidem ſibi imponi ſuſpicarentur. At ii ipſi Monachi ita nobis, & veterum monumenta, & illorum temporum vera geſta ſervarunt, ut ſi iidem de-

(*) Ipſum Leonem Card. Oſtienſem praeclariſſimi nominis Hiſtoricum teſtem in medium produco, Erchempertum, Ignotum, Anonymumque Caſſinenſes, alioſque hac in mea, & Muratorii ejuſdem collectione Scriptores allatos, quorum ſcripta in ſingulis quibuſque fere paginis fabellis ſcatent, legenteſque aliquando ſtomachum movent.

deſuiſſent, atque ſi ipſos audire nunc deſinamus, exſanguis omnino neceſſe ſit reſtet plurium Seculorum cognitio. Critici ergo eſt ab antiquorum fabulis certa ſecernere, & in iis ipſis fabulis interdum vera exſpiſcari: nihil vero facile aſpernari.

Salernitanus autem noſter, ut ut fateri cogamur, fabulis nonnumquam indulſiſſe, numquam tamen dixeris a ſe ficta venditaſſe. Et quod maximi faciendum eſt, plura minime dubia de antiquis Beneventi, Salerni, & Capuae Principibus in uſum noſtrum ſcripſit, quae non aliunde ſperes, & e quibus Regni nunc Neapolitani, & Seculi IX. & X. Hiſtoria plurimum lucis accipiat. Quod ſi *Herchempertum* is non uno in loco depopulatus eit, nemo tamen inficias iverit, quin plerumque ab eo derelicta enarret, aut ab ipſo traditis aliquid adjungat. Potiſſimum vero quae poſt Erchemperti mortem literis conſignata in hoc Libro occurrunt, uni Salernitano nos debemus accepta referre. Quare non ſolum ſine haeſitatione, ſed ingenti cum gaudio illius *Paralipomena* evulgare conſtitui, in eam ſpem ductus, fore ut ceteri faterentur, hinc non parum accedere poſſe ad Italicae eruditionis promtuarium. *Paralipomena*, inquam, ſive quae relicta ſunt, & nondum edita a Camillo Peregrinio; neque enim deſuere, qui mihi auctores erant, ut illis etiam rurſus editis, atque cum hiſce conjunctis, integram heic & continuatam Anonymi Salernitani Hiſtoriam Lectori ſiſterem. Sed quoniam tam illa, quam iſta unum Opus eſt complexurum, nulloque negotio Lector, quae heic omittuntur, mutuari poteſt ex praecedente Tomo II. chartae omnino parcendum duxi (*), & ea dumtaxat, quae hactenus deſiderabantur, huic Tomo commendare ſatius putavi. Et praecipue quod Peregrinius a ſe edita cum luculenta Praefatione, tum Notis eruditis ornavit, quae ſive repetiiſſem, ſive omiſiſſem,

D 2 utrum-

(*) Parcendum potius moleſtiae erat, quam quidem vitaſſet Muratorius, ſi integram ibi hiſtoriam retuliſſet, vel alibi, innuens tantummodo partes, ac notationes, quas illis Peregrinius appinxerat.

utrumque incommodo minime caruiſſet.

Nunc aliquid de ipſo *Anonymo Salernitano* ad memoriam revocandum eſt, ex iis videlicet, quae jam Peregrinius erudite pro ſuo more eſt commentatus. Patria procul dubio ei Salernum fuit: genus Langobardicum, qùum gentem illam ubique laudet. Illuſtri etiam loco natum ea produnt, quae de Abavo ſuo *Rodoalt* habet num. LIII. auctor enim eſt, ipſum una cum *Radolfo germano ſuo* ſub Sicardo Principe Beneventano Neapolim ſe recepiſſe; addens: *ipſe Radoalt abavus meus extitit*. Non conſuevere infimae conditionis homines arbores Genealogicas domi habere. Majores etiam ſuos, ſi patrem, aut avum excipias, plerique ignorant. Praeterquamquod illic res geſta prodit, de illuſtribus viris agi. Eccleſiaſticae quoque militiae addictum fuiſſe Anonymum noſtrum, ſunt quae perſuadent: paſſim quippe Sacrae Scripturae phraſibus atque auctoritate utitur, & in Sanctorum Patrum ſcriptis minime hoſpitem ſe ſe exhibet, uſque adeo, ut non immerito ipſum *Monachis Benedictinis* accenſendum Peregrinius opinetur. Quod poſtremum ſententiâ quoque meâ ſuſpicari, affirmare tamen praefracte non liceat; nuſquam enim Monaſterii ſui, ſuorumque Abbatum meminit: a quo Monachus vix temperaſſet in tot rerum geſtarum, bellorumque narratione contexenda. Idque in cauſa fortaſſe fuerit, quod Clariſſimus Vir Mabillonius in Annalibus Benedictinis eum inter Scriptores inſtituti ſui minime numerarit. Fruſtra vero hactenus quaeſitum illius nomen, ac proinde ei indita *Anonymi Salernitani* appellatio. Cardinalis Baronius in Annalibus Eccleſiaſticis, Gaſpar Muſca, & poſt eum Ferdinandus Ughellius in Catalogo Salernitanorum Antiſtitum, immo & ipſe Leo Marſicanus Epiſcopus Oſtienſis in Chronico Caſinenſi, quibus Hiſtoria haec non nota ſolum, ſed in uſu etiam fuit, eamdem ſub nomine *Erchemperti*, ſive *Heremperti*, laudarunt. Non alia profecto ratione, niſi quia tum antiqui, tum recentes Codices ipſius Herchemperti Hiſtoriam huic praefixam complectebantur, ibique unus hic titulus occurrebat: *Hiſto-*

ria

ria Heremperti Viri illuſtris ex proſapia Principum Langobardorum: ſcilicet nulla ſubinde epigraphe addita ſubſequenti Hiſtoriae Salernitani noſtri, quae tamen abſque dubitatione alia eſt ab Herchempertina. Liceat mihi nunc meam exerere conjecturam; quam, prout volunt, excipiant, aut deſpiciant Lectores; mihi enim idem fuerit. *Ardericum* fuiſſe nomen Auctori huic, facit ut ſuſpicer unum Carmen in calce Hiſtoriae hujus legendum, *Roſrit*, ſive *Roffrido Comiti* dicatum, cujus laudes Poëta multis proſequitur. Ita ſe habent priores quatuor verſus.

O Comes excelſo praefulgens culmine Roſrit,
Pectore Pierium percipe Poema pio.
Mos tuus, & ſpecies nam prodit, & actio; quicquid
Ardericus refero, haec ego pauca boans.

Cur enim aliis potius, quam ipſius Hiſtoriae Auctori Carmen hoc tribuas? Profecto Salernitanus noſter Muſis litabat, eaſque excolebat; verſus etiam pangebat, & quidem improbos, uti adhuc teſtatur illius Carmen heic itidem legendum, quo ſuum Librum Pandulpho Caputferreo Beneventano ac Salernitano Principi dicat. Par utrobique ſtilus, eademque Poëticae Charites indicare omnino videntur, *Ardericum Salernitanum* utriuſque Carminis, & per conſequens Chronici ipſius Auctorem. Et quidni? quum Hiſtoria haec complectatur quidem Epitaphia nonnullis Principibus, aut illuſtribus viris poſita, congeſtaque ab ipſo Hiſtorico; ſed nullum alterius Poëtae Carmen. Quod ſpectat ad illuſtrem illum *Roffridum Comitem*, ad quem Ardericus Poëta ſcribit, ne hoc quidem ab aetate *Anonymi Salernitani* abhorret. Ut infra dicam, floruit iſte circiter Annum 980. Adi nunc Vulturnenſe Chronicon editum part. Tom. I. Rer. Italicar. ubi Charta refertur pag. 493. ſcripta Anno 1003. nempe donatio facta ab illuſtri femina *Maria filia bonae memoriae Roffridus Comes*, & *uxore Poteſrit*. Ergo vixerit in Capuano, aut Salernitano Principatu circiter Annum 980. *Roffridus* iſte *Comes*; atque is facile fuerit ille *Comes Roſrit*, in cujus laudes *Ardericus* ſe effundit, ita ut congruentibus perſonis, lo-

cis,

cis, atque temporibus, idem cum iſto Arderico fuiſſe cenſeri poſſit, qui hactenus *Anonymus Salernitanus* eſt nuncupatus (*).

Annum indicavi 980. quo Scriptor iſte vixerit; & Hiſtoriam ſuam elucubrarit, quam ſententiam rite jam dudum ſtatuit & firmavit Peregrinius. Nimirum ad ea uſque tempora conſtat illius narrationem pertingere. Ad haec Hiſtoriam ipſam Pandulfo Caputferreo dicat, qui currente Anno 978. Principatum Salernitanum Beneventano & Capuano conjunxit: idque Anonymus (ſive is ſit *Ardericus Salernitanus*) populis iis felicitati tribuit. Denique enarrata violenta morte Adelchiſi Principis Beneventani, quae circiter Annum 879. contigit, dicere pergit de loco necis: *Ab illo tempore nequaquam ibidem herba orta eſt, donec uſque nunc noſtris quoque temporibus centum anni expleti ſunt*. Si poſt expletos a caede illa centum annos ſcribebat Salernitanus noſter, ergo is florebat circiter Annum 980. Ceterum jam Peregrinius animadvertit, Scriptorem hunc Grammaticali eruditione pueriliter diſtentum fuiſſe: cujus rei exempla in his quoque Paralipomenis occurrunt. Indulgendum tamen homini, hujuſmodi merces tunc venditanti, quippe ignorantia meliorum diſciplinarum longe lateque iis temporibus regnante, famam ſaltem ex hiſce minimis ſtudioſi literarum ſibi conquirebant. Immutata quidem ſunt tempora; ſed nobis felicibus nefas foret iis inſultare, aut iraſci, quod pari ſcientia ac felicitate minime fruerentur. Atque haec mihi commemoranda erant de pervetuſto Scriptore iſto, cujus *Parali-*

(*) Rofrit iſtum ſive Roffridum filium Majelfrit Petrae Melariae Caſtri in Dioeceſi Theanenſi Comitem fuiſſe ſuſpicor, qui A. DCCCCLXXXI. Monaſterio S. Johannis Puellarum Capuae bona aliquot in eodem Caſtro ſita donat, ut ex charta donationis, quae in eodem Monaſterio ſervatur, apparet. Quae ſi mea conjectura vera ſit, erui poſſe, credo, Rofrit ſanguine conjunctum fuiſſe Capuanis Principibus, ut ex diplom. Fundationis Monaſt. Theanenſis in fine Tom. I. quod conſule.

ralipomena tamdem Lector accipiat. Subjungebantur in calce Codicis Carmina quaedam, inſcripta tumulis olim Illuſtrium Virorum, atque alia nonnulla antiquitatis rudera, e quibus nihil deperditum volui.

Notae numericae Arabicae indicant adnotationes Muratorii in collectam Anonymi Hiſtoriam; notae Romanae, vel alia ſigna Pratilli animadverſiones; literae vero variantes Lectiones deſignant.

Copia

Copia Hiſtoriarum (1) *Heremperti Viri illuſtris ex proſapia Principum Langobardorum.*

De adventu Caroli Magni in Italiam.
De everſione Regni Langobardorum, & captura Deſiderii Regis Italiae.
De Coronatione Caroli in Imperatorem.
De Principatu Langobardorum Beneventi, & ejus juriſdictione per Provincias Samnii, Apuliae, Lucaniae, Calabriae, & Campaniae, praeter Neapolim, & alias civitates.
De Principatu Salerni, & quomodo primus Princeps ordinatus eſt.
De diviſione Regionum; ac Provinciarum inter Principes Beneventi, & Salerni.
De finibus Principatuum Beneventi, & Salerni.
De Principe Capuae, quomodo primus creatus eſt, & de finibus ſui Principatus, & de nova Capua dicta Sicopolis, bis loco mutata.
De Duce Magiſtro-militum, qui Neapolitanis praeerat.
De Duce Surrenti, & de Ducibus, & Comitibus Amalphiae.
De Duce Cajetae.
De bellis Neapolitanorum cum Beneventanis, Salernitanis, & Capuanis.
De foedere, & pace inter Principes praedictos cum Neapolitanis.

De

(1) Hujus Hiſtoriam jam ſupra editam habet Tom. II. Rerum Italic. pag. 238. immo & recuſam Tom. V. pag. 15. qualem Antonius Caracciolus Cler. Regular. omnium primus protulerat. Et quidem in Codice eodem, unde Anonymus Salernitanus hauſit, legebatur idem Herchemperti Opuſculum, atque ita ipſius nomen in titulo occurrebat, ut Baronius putarit, omnia etiam, quae ab Anonymo Salernitano profecta ſunt, uni Herchemperto eſſe tribuenda. Eumdem vide in Annal. Eccleſiaſtic. ad annum 871.

De Comitibus Compſiae; Capuae, & Acherontiae:
De Caſtaldatibus Acheruntiae, Capuae, Theani, Avellini, & aliorum.
De everſionibus multarum civitatum, & mutatione locorum, & de aliis, ut in hoc Libello.
De Saracenis, ſeu Agarenis, Francis, Gallis, & Graecis dominantibus, & de bellis, & expulſione ipſorum.
De origine Romanorum conſtruentium Amalphiam, & alias civitates; & de Comitibus, & Ducibus Amalphitanis.

IN nomine Domini, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti. Incipit Liber quarumdam Hiſtoriarum, Dominorum diverſorum, guerrarum Regni Italiae, prout inventum fuit in quodam antiquo Libro literarum Langobardarum; cujus Libri principium non continebatur, & propter hoc ſicut incipiebat praedictus Liber ſuas Hiſtorias recitare, ita nos incoepimus in praeſenti Libro ipſius Hiſtoriam ſcribere & continuare.

ANno ab Incarnatione Domini Quingenteſimo (*a*) Septuageſimo (2) quarto, incoepit Regnum Italiae per Reges Langobardorum. Quorum primus
Alboinus, qui regnavit annos III. (*b*) menſes VII.
Cleph regnavit annos V.
Authari (*c*) (3) annos IX.

Agi-

(2) Ut in notis ad Paulum Diaconum, & in Langobardicarum Legum Prologo adnotatum fuit, Langobardi anno Chriſtianae Aerae 568. Italiam ingreſſi ſunt. Quei ergo ad annum 574. exordium Langobardici Regni in Italia protrahatur? Ticinum poſt triennalem obſidionem in Alboini poteſtatem ceſſit: ex quo ſaltem anno decurrere ei coepit Regiae in Italia poteſtatis Epocha. Quare haec emendanda; & praecipue quum infra Zottonis Beneventani Ducis ex gente Langobarda exordium referatur ad annum 568. (Prat.) *Vide quae ſup. dixi Tom. I. & alibi melius dicenda ſunt.*

(3) Ne fidem facile adhibeto Chronologicae huic Tabulae in aſſignan-

(a) *Sexageſimo octavo.*
(b) al. *IV.*
(c) *Crinutus.*

E

Agilulphus regnavit an. XII. (*a*)
Adebaldus crinutus an. X. (*b*)
Ariobaldus regnavit an. X.
Rothari regnavit an. XIII. m. VI.
Roboaldus regnavit m. IV.
Aripert regnavit an. IX.
Grimoaldus regnavit an. IX.
Bertharit regnavit an. XIV.
Cunipert (*c*) regnavit an. XIV.
Liutpert (*d*) regnavit an. XI. (*e*) m. VII.
Aripert alter regnavit an. XII.
Anſpran regnavit m. III. dies V.
Liupran (*f*) regnavit an. XXXIII.
Hilpran (*g*) regnavit m. VIII.
Rachis regnavit an. V. m. III.
Aiſtolfus regnavit an. VIII. (*h*) m. VI.
Deſiderius regnavit an. XV. m. X. (*i*)

Et ſic complentur an. CXI. (*k*) in quibus praefati XX. Reges regnaverunt in Regno Italiae, prout particulariter ſuperius denotatur. Quo tempore capta fuit Papia, (*l*) Incarnationis Domini eo tempore ibat annus CLXXV.

Poſt vero praedictos XX. Reges, pervênit dominium Regni Italiae ad Carolum Imperatorem ſuccedentem Regi Deſiderio ſupradicto ſecundum quod in antea plenius

ſignandis Regni annis ſingulis Langobardorum Regibus; nam aut Auctoris, aut Librariorum vitio numerus annorum ab auctoritate Pauli Diaconi, aliorumque certiorum monumentorum, interdum deflectit. Ego emendare, aut plura adnotare ſuperfluum duxi.

(a) al. *XXII.*
(b) *Iſte primus calciavit* oſam *particam*.
(c) al. *Cumperth.*
(d) al. *Lumperth.*
(e) al. *ann. XII.*
(f) al. *Lautpran.*
(g) al. *Hiltpran.*
(h) al. *VII.*
(i) *In Cod. Frecciano: Ipſe Deſiderius fuit ſuperatus, & captus a Karolo Imperatore.*
(k) al. *CCI. & al. CCXX.*
(l) al. *& Incarnatio Domini noſtri Jeſu Chriſti eo tempore ibat anno DCCLXXV.*

nius enarrabimus : Qui Carolus Imperator fuit ex genere Regum Franciae infraſcriptorum, qui regnaverunt in Francia ante praefatum Imperatorem Carolum per tempora infraſcripta.

Pipinus ſenior regnavit in Francia an. XXVII.
Carolus regnavit in Francia an. XXII. *(a)*
Pipinus, & Carolus Mannus Reges in Francia an. X.
Pipinus regnavit an. XXVII.
Carolus, & Carolus Magnus regnavit an. IV.
Carolus Imperator, de quo praediximus, regnavit in Italia an. XXXVIII. imperavit an. XIV. *(b)*
Pipinus in Italia imperavit an. XXII. *(c)*
Ludovicus imperavit an. XXV.
Lotharius imperavit an. XXX. *(d)*
Ludovicus imperavit an. XXVIII. *(e)*
Carolus imperavit an. VI. *(f)*
Carolus imperavit an. VIII.
Guido imperavit an. VIII. *(g)*
Lambertus imperavit an. IV.
Ludovicus imperavit an. XII. *(h)*
Berengarius regnavit an. XXII.
Hugo Rex an. XX.
Lotharius an. XI. *(i)*
Verengarius an. XI. *(k)*
Otto Imperator Auguſtus an. XXI. *(l)*
Otto Imperator an. XII.

ANno ab Incarnatione Domini DLXVIII. Principes coeperunt principari in Principatu Beneventi, quorum primus vocabatur Zoto. *(m)*
Arichis ſedit an. L.

(a) al. *XXV.*
(b) al. *VII.*
(c) al. *XXIV.*
(d) al. *Lautharius.*
(e) al. *XXXVIII.*
(f) al. *VIII.*
(g) al. *VI.*
(h) al. *XI.*
(i) al. *II.*
(k) al. *Verlengharius.*
(l) al. *ann. XI. Hic fuit primus Imperator Theotonicus : inde iterum : Otto Imp. Aug. ann. XXI.*
(m) al. *Zoto ſedit ann. XX.*

Digitized by Google

Ayo filius ejus ſedit an. I. & m. II.
Radoaldus ſedit an. V. *(a)*
Grimoaldus ſedit an. XXV.
Romoaldus filius ſedit an. XVI.
Grimoaldus ſedit an. III.
Giſulſus filius ejus ſedit an. XIV.
Romoaldus filius ejus ſedit an. XXVI.
Audelajus ſedit an. XI. *(b)*
Gregorius ſedit an. VII.
Godeſcalcus ſedit an. III.
Giſulſus ſedit an. XIV.
Liutprandus an. VIII. m. III.
Arichis ſedit an. XXIX. m. VI.
Grimoaldus filius ejus an. XIX. *(c)*
Grimoaldus alter Storeſays an. XI. m. I. & dies X.
Sico exul de civitate Spoletina an. XII. m. II.
Sicardus filius ejus ſedit an. VI. m. X.
Radelchis ſedit an. XI. *(d)*
Radelgarius filius ejus ſedit an. III. m. III. *(e)* dies XXI. *(f)*
Ayo frater ejuſdem Radelchis an. VI.
Urſus filius ſupradicti Ayonis an. I. *(g)*
Poſtea dominati fuerunt in Principatu Beneventi annos IV. Simbaticus *(h)* Stratigo, & Gregorius Patricius Graeci, qui tunc in tempore *(i)* praeerant in Apulia pro parte Imperatoris Conſtantinopolitani.
Guido Marchiſis tenuit poſtea praefatum Principatum an. I. m. VIII.
Radelchis Princeps ſedit an. I.

ANO-

(a) al. *Rodoaldus.*

(b) al. *Audelayus ann. II.*

(c) al. *XVIII.*

(d) *In Cod. Frecciano additur: Iſte Radelchis incoepit principare an. Dom. 840. & tunc Civitas Capuana de novo conſtructa eſt juxta pontem, in quo nunc eſt. Et tertio anno Principatus ipſius diviſit Principatum Beneventanum a Principatu Salerni cum Sighinulſo filio Siconis Principis, & fratris Sicardi Principis praedicti.*

(e) al. *& dies VI.*

(f) *Adelchis frater ejus ſedit ann. XXIV. men. VI.*

Gayderis filius ſupradicti Redelgarii ann. II. men. VI. dies XIX.

Radelchis filius ſupradicti Adelchis ann. III. men. VIII. dies XXI.

(g) al. *an. V.*

(h) al. *Sabbaticus.* al. *Sabaticius Stratigus.*

(i) al. *qui tunc temporis.*

ANONYMI SALERNITANI CHRONICON INCIPIT.

CAPUT PRIMUM.

RESidente in Apoſtolica Sede *Zacharia Papa*, qui ob reverentiam Principis (*a*) continuo inclinatus in univerſo Italiae populo XX. (4) annorum ſpatio, pacem & concordiam ordinavit, *Carolus* (5) *Mannus* filius *Caroli Francorum Regis*, praeſentis vitae relinquens gloriam, atque poteſtatem terrenam, ad Beatum Petrum Apoſtolorum Principem devotus cum aliquantis ſuis advênit fidelibus, ſe ſeque eidem Dei (*b*) obtulit Apoſtolo, atque in ſpirituali habitu ſe fore ſpondens permanſurum. Clericatus jugum ab eodem ſanctiſſimo Pontifice ſuſcepit, & inter alia multa dona obtulit Beato Petro Apoſtolo, & ante Confeſſionem ejus, Arcum (*c*) argenteum majorem penſantem (*d*) libras LXX. Et poſt aliquid (*e*) temporis ad Beati Benedicti Monaſterium, quod in

(4) Corrige ſcribens XI. annorum: tot enim ſedit Zacharias Papa (Pratillus) *Cod. Frecc. habet XII.*

(5) Quae ſequuntur totidem verbis legas apud Anaſtaſium Bibliothecarium in Vita Zachariae Papae Tom. III. pag. 164. Rerum Italicarum. Perperam vero ſcripſit Salernitanus Carlomanni patrem Carolum fuiſse *Regem*.

(a) *Deficit* Apoſtolorum *in editione Murator.*

(b) al. *aedi Apoſtolorum.*

(c) Arcam *legebat AEgyptius.*

(d) *Def.* pene.

(e) al. *aliquot ſpatium.*

in Aquinenſium finibus ſitum eſt, profectus, factus eſt Monachus (*), in quo ſuam (*a*) finire vitam jure profeſſus eſt jurando. (*b*) Ipſis itaque temporibus *Rachis Langobardorum Rex* ad capiendam civitatem Peruſiam, ſicut cetera Pentapoleos oppida vehementi profectus eſt cum indignatione; quam & circumdans, fortiter oppugnabat. Hoc audiens ſanctiſſimus Papa, continuo ſpe divina fretus, aſſumtis aliquantis ex ſuo Clero, nec non & optimatibus, quanto citius (*c*) ad eamdem perrexit civitatem, impenſiſque eidem Regi plurimis muneribus, atque officioſe (*d*) eum deprecans, opitulante Domino adjutore (*e*), valuit animum ejus ad ſpirituale ſtudium inclinare. Et poſt aliquantos dies idem *Rachis Rex* (*) relinquens Regalem dignitatem, devote cum uxore, & filia (*f*) (*6*), ad Beati Petri (I) Principis Apoſtolorum perrexit limina, acceptaque a praefato Sanctiſſimo Papa oratione, Clericus effectus, Monachi indutus eſt habitu (*g*) cum uxore, & filia (*h*). Regnavit ipſe (*i*) annos IV. menſes IX. fuit Langobardis pius atque amabilis, & multa per ſingulos homines largitus eſt.

CAP.

(*6*) Vulgatus Anaſtaſius habet: ***cum uxore & filiis***. Ego lubentius Salernitani lectionem amplector, quam & Leo Marſicanus in Chronico Caſinenſi ſequutus eſt. Si enim Ratchiſio Regi fuiſſent liberi maſculini ſexus, quis tam facile ſibi perſuadeat, ipſum omnes a ſucceſſione Regni excluſos voluiſſe? Conſulere etiam non pigeat *breuem Deſcriptionem poſtremorum quinque Regum Langobardorum* apud Peregrinium Tom. II. Rer. Italicar. pag. 229. ubi Ratchiſio filia tribuitur *Ratruda* nomine, quae cum Taſia matre, mutato habitu, ſanctimonialem vitam elegit, nullis maſculis nominatis.

(I) In Codice Frecciano, & Bolvitiano legitur in margine: *Uxor Theſia, filia vero Ratruda vocabatur.*

(*) *A. D. DCCXLVII. Chron. Caſſin. l. 1. c. 3.*

(a) al. *ſanctam.*

(b) *Ipſius AEgypt.*

(c) al. *quantocius.*

(d) al. *oppido.*

(e) al. *ab oppreſſione ipſius civitatis ipſum amovit, cui ſalutifere praedicans, Deo adjutore, valuit animum ejus &c.*

(*) *A. 749.*

(f) al. *& filiis.*

(g) *Habitum.*

(h) al. *filiis.*

(i) al. *denique.*

CAP. II.

Poſt hunc in Regnum elevatus eſt *Ayſtulfus* vir per omnia aſtutiſſimus, & ferox. Per idem tempus *Eutychius* (*a*) *Romanorum Patricius* ſe Ayſtulfo tradidit (*); ſimulque Jaculum (7), atque Ferrariam, ſeu (*b*) Iſtriam pugnando obtinuit. Per idem tempus invidia Diaboli inter *Stephanum Papam Romanum*, Langobardos, & gentes Francorum, Alamannorum, Burgundionum ſuperſeminavit zizaniam, hoc ordine, quod (*c*) inferius declaratur. Igitur (8) (*d*) dum idem Papa jam fatum Langobardorum Regem iteratis vicibus, innumerabilia tribuens munera ei, precari dignaretur pro gregibus a Deo ſibi commiſſis (*e*), ſed & pro univerſo Exarchatu Ravennae; & ab eo nihil de hac re obtinere cerneret (✠), per quemdam peregrinum miſit literas Pipino Regi Francorum, nimio dolore huic (*f*) Provinciae inhaerente, conſcriptas. Ad hunc etiam

(*) Eutychium Patricium fugiſſe Conſtantinopolim, ſcribit Rubeus in Hiſtoria Ravenn. ſed quibus ille tabulis aut teſtibus haec narret, non video.

(7) Parum attenti Amanuenſis error, Scribendum omnino videtur *Comiaclum*, quam civitatem Ferrarienſi agro conterminam revera Langobardus Graecis eripuit, eorumque temporum acta apud Anaſtaſium memorant (Prat.) *Cod. Frecc.* Comaclum.

(8) Quae ſubſequuntur mutuatus eſt noſter, immo iiſdem interdum verbis, ab Anaſtaſio Biblioth. in Vita Stephani III. ſive II. Vide Tom. III. Rer. Italic. pag. 167. Sed quae apud illum fuſius, heic brevius traduntur, & expunctis etiam probroſis iis nominibus, quibus apud eumdem Anaſtaſium Reges Langobardi, Romanis infenſi, ſaepe onerantur.

(✠) Stephanus Pontifex cum nullum a Conſtantino Copronymo Imperatore ſubſidium, quod enixe imploraverat, obtinere poſſet, contra Ayſtulphi Regis oppreſſiones, irruptioneſque ad Pipinum Regem literas miſit, a quo auxilia ſecurius expectabat. Pagius ad ann. 752.

(a) al. *Euticzius*, vel *Euſigius*.
(b) al. *ſeu & Iſtriam*.
(c) al. *quem inferius declaramus*.
(d) al. *cum*,
(e) *Deficit*, & perditis ovibus *ſcilicet pro Exarchatu univerſo &c.*
(f) *Hujus*.

Digitized by Google

etiam inter alia verba dicendo miſit, ut ſuos huc Romam *(a)* mitteret Nuntios (*), per quos ad ſe eum accedere faceret.

C A P. III.

ET dum valide ab eodem Langobardorum Rege Civitates, & Provinciae Romanorum opprimerentur, ſubito applicuit Nuntius praefati Regis Francorum nomine *(b)* *Rodigandus Abbas*, per quem miſit in reſponſis, omnem voluntatem ac petitionem praefati Papae velle adimplere; & poſtmodum alios familiares nuntios *(c)* eſſe ſubjunxit. Cumque a Langobardis, ut praefatum eſt, antiqua Romana Urbs, & Caſtra univerſa diſtringerentur, ita etiam, ut Ciccanenſe (II) Caſtellum, quod (*) Colonorum Sanctae Dei Eccleſiae exiſtebat, uſurparent. Quo peracto, ipſe *Papa Stephanus* propter nimium amorem Urbem deſerit, ut ad *Aiſtulfum Regem* properaret; ſecutique ſunt eum plures Romanorum, & ceterorum principalium *(d)*, flentes, ululanteſque, & nequaquam eum penitus ambulare ſinebant. Qui videlicet Sanctiſſimus Vir ſe ſe in Dei virtute & protectione Beatorum Principum Apoſtolorum confidens, laborioſum *(e)* aggreſſus eſt iter, aſſumens ſecum Sacerdotes, Proceres etiam, & ceteros Clericorum ordines, nec non & ex militia optimates. Igitur appropinquante eo fere per quadrageſimum milliarium Langobardorum fines, in una nocte ſignum in Coelo magnum apparuit, quaſi globus igneus, a parte Auſtrali decli-

(II) Ceccanum Caſtrum in Campania Romana ſitum, cujus Domini, ſive Comites Ceccanenſes appellati, jam inde a priſcis temporibus illius ditionem a Romana Eccleſia accepere. Ex his Ceccani Comitibus, Signini, Anagnini, & Tuſculani, ſeu Tuſcanellae Comites, haud obſcurâ conjecturâ prodiere, qui deinceps *de Comitibus* vocati, tam illuſtri, veterique *Comitum* familiae adpellationem peperere, ex qua complures illuſtres viri ad Romanam cathedram poſtmodum evecti.

(a) *Ipſe Francorum Rex.*
(*) *A. D. 752.*
(b) al. *Radigardus.*
(c) Ei *corrig.*
(*) *A. 753.*
(d) al. *populi*, *qui*. al. *ceterarum civitatum populi.*
(e) al. *indeptus.*

clinans, a Galliae finibus in Langobardorum partes. Itaque unus ex eiſdem Francorum Miſſis, ſcilicet Authcarius Dux quantocius praecedens (a) Ticino eum praeſtolatus eſt. Cum vero jam appropinquaſſet praefatus Papa civitatem Papiam, direxit ad eum (b) ſatus Rex Ayſtulphus miſſos ſuos, obteſtans (c), quod nulla penitus ratione auderet verbum illud (d) dicere petendi Ravennatium (e) Civitatem, & Exarchatum ei pertinentem, vel de reliquis Reipublicae locis, quae ipſe, vel Praedeceſſores Langobardorum Reges invaſerant. Ille vero ita ei miſit in reſponſis, aſſerens, quod per nullius trepidationis terrorem ſileret. Conjungente vero eo Papiam in civitatem, & (f) Regi praeſentato, plura illi tribuit munera, & nimis eum obſecratus eſt, atque lacrymis profuſis ei petiit, ut Dominicas, quas abſtulerat, redderet oves, & propria propriis reſtitueret, ſed nullo modo apud eum impetrare valuit. Praedicti vero Francorum Miſſi imminebant fortiter apud eumdem Regem Ayſtulphum, ut praefatum Papa pergentem in Franciam relaxaret. Ad haec convocans dictum Papam, interrogavit, ſi in Franciam properandi eſſet voluntas: quod videlicet ille nequaquam ſiluit, ſed ſuam illi probavit (g) voluntatem. Unde ipſe Rex, ut leo dentibus fremebat; pro quo etiam diverſis vicibus ſuos ſatellites ad eum clam miſit, ut illuc minime pergeret. Quod dum ille fortiter reſtitiſſet, abſolutus eſt ab eo; & de Papia movens, ſuum in Franciam profectus eſt iter. Et poſt ejus abſolutionem adhuc nitebatur Langobardorum Rex a praedicto itinere eum deviare: quod minime ipſi Papae placuit.

CAP.

(a) al. *procedens*,
(b) al. *ſaepe praefatus*.
(c) al. *obteſtantes*.
(d) al. *illi*.
(e) al. *Ravennenſium*.
(f) al. *& praedicto*.
(g) al. *propalavit*.

CAP. IV.

UNde & cum nimia celeritate, Deo praevio, ad Francorum conjunxit Clauſas (III), quas ingreſſus cum iis, qui cum eo erant, confeſtim laudes Deo omnipotenti (a) reddidit; & coeptum gradiens iter, ad venerabile Monaſterium Sancti Chriſti Martyris Mauritii pervênit; in quo & conſtitutum erat pariter ſecum (b) Francorum Regem convenire, in quo & (c) aliquantis demoratus diebus, ubi (9) Ambroſius Primicerius ſebre correptus defunctus eſt. Audiens vero idem *Pipinus Rex* Pontificis adventum, nimis feſtinanter in ejus advênit occurſum, una cum conjuge, filiis, & Primatibus. Pro quo, & non per pauca millia (d), filium ſuum *Carolum* in occurſum ipſius Papae direxit cum aliquibus ſuis Optimatibus; ipſeque in Palatio ſuo, quod vocatur Pontiana, ad fere trium millium ſpatium deſcendens (IV) de equo, cum magna humilitate (e) terrae proſtratus, una cum (f) ſuis filiis, & Optimatibus eumdem praefatum Papam ſuſcepit; cui & vice (V) ſtratoris uſque ad aliquantum locum juxta ejus ſellam (g) properavit. Tunc praedictus Pontifex cum omni-

(9) Primicerium hunc comitem Stephano II. Papae fuiſſe, auctor eſt Anaſtaſius, ſive qui illius Vitam ſcripſit apud Anaſtaſium. Sed ne gry quidem habet idem Anaſtaſius de ejus morte.

(III) *Clauſas*: hic Anonymus noſter Arctas illas Alpium vias proculdubio intelligit, per quas in Galliam itur: ſic fortaſſe nuncupatas, ut quae anguſtis itineribus praeruptorum montium haud facilem tranſitum praebeant, ſicque Gallorum limites ab hoſtium incurſionibus tutiores reddant. De his ſuperius dictum.

(IV) Videſis Pipini Regis, uxoris, filiorumque ſuorum in Romanum Pontificem officium, pietatemque! Ad pedes quippe Stephani Papae provoluti, illos deoſculari minime dedignantur; ſecundum illud Davidis vaticinium: *Adorabunt eum omnes Reges terrae* (Pſ. 71.)

(V) Stratores, qui Imperatoris, vel ſupremi Principis Sellae inſerviebant, ut alibi.

(a) al. *dedit*.
(b) al. *Se cum Francorum Rege*.
(c) al. *eſt*.
(d) al. *milliaria*.
(e) al. *in terram*.
(f) al. *cum ſua uxore, filiis &c.*
(g) al. *revera properavit*.

omnibus ſuis extenſa voce, glorioſas & excelſas laudes omnipotenti Deo ferens, uſque ad praefatum Palatium pariter cum jam dicto Rege omnes profecti ſunt. Mox ibidem Beatiſſimus Papa praefatum Chriſtianiſſimum Regem lacrymabiliter deprecatus eſt, ut per pacis foedera cauſam Beati Petri, & Reipublicae Romanorum diſponeret; qui de praeſenti jurejurando eidem Beatiſsimo Papae ſatisfecit, omnibus ejus mandatis & admonitionibus ſe ſe totis nixibus obedire (*a*), & uti placitum fuerat, Exarchatum Ravennae, & Reipublicae jura, ſeu loca reddere modis omnibus.

CAP. V.

Pipinus jam dictus Rex cum admonitione, gratia, & oratione ipſius Pontificis (*) abſolutus, in loco, qui dicitur Cariſiaco (VI), pergens, ibique Proceres cunctos Regiae ſuae poteſtatis congregans, & eos, tanti Patris ſancta admonitione imbutus, ſtatuit cum eis, ut quae ſemel, Chriſto favente, una cum eodem Beatiſsimo Papa decreverat, perficeret. (✠) Interea *Rex Ayſtulphus Carolo Manno* fratri benigniſsimi *Pipini Regis*, a Monaſterio Sancti Benedicti, quod eſt inter Montem Caſinum, & Sanctum

(VI) Pipinus Rex una cum Pontifice Pariſios pergit. Unde ad Ayſtulphum Legati miſſi ſunt, ut loca Eccleſiae Romanae ab eo occupata reſtitueret, veniamque pacifice a Pontifice imploraret. Sed fruſtra; Rex enim nihili hortationes, minaſque habens, eos irridere coepit. Quare illum vi, armiſque coegerunt, Concilio apud Cariſiacum (ſeu *Chierſy*) habito, ſecus Creſiacum, ut credidit Marcellus; quod vide apud Mabillonium lib. 4. de Re Diplomat.

(✠) Hoc tempore (defuncto jam Childerico Francorum Rege, in quo Merovingiorum ſtirps extincta fuerat) Pipinus iterum cum filiis Carolo, & Carolomanno, Reges Francorum a Stephano PP. inuncti fuerunt ſacro Chriſmate, magnaque ſolemnitate Patricius inauguratus, cujus rei Theophanes quamvis Graecus Scriptor meminit. At non recte Baronius credidit, ex hoc anno Pipini Regis imperium numerandum; jam enim antea regnare coeperat, ut advertit Pagius ad ann. 754 num. 6.

(a) al. *exaudire*.

(*) *A. 754.*

ctum Germanum in Terra-Laboris (10), in quo devote per evolutum temporis ſpatium Monachice degebat, diabolicis (*a*) ſuaſionibus ſuadens, in Franciae Provinciam ad objiciendum, atque adverſandum (*b*) cauſam redemtionis Sanctae Dei Eccleſiae, & Reipublicae Romanorum direxit. Dumque illuc conjunxiſſet, nitebatur omnino, & vehementer decertabat Sanctae Dei Eccleſiae (*c*) cauſam ſubvertere, juxta quod a praefato Rege Ayſtulpho fuerat directus. Sed propitiante (*d*) Deo minime valuit ſui germani Chriſtianiſſimi *Pipini Regis Francorum* in hoc firmiſſimum cor inclinare; potius autem compertâ *Ayſtulphi Regis* verſutiâ, tota virtute idem Pipinus Rex profeſſus eſt decertare, ſicut (*e*) pridem jamfato ſpoponderat Pontifici. Tunc (*f*) pari conſilio inito, juxta id, quod praefatus Carolus Mannus Deo ſe voverat Monaſticam degere vitam, in Monaſterium eum illuc in Franciam collocaverunt, ubi & poſt aliquantos dies divina vocatione de hac luce migravit. Porro *Pipinus Rex* direxit ſuos Miſſos *Ayſtulpho Langobardorum Regi* pro pacis foedere, & proprietate Sanctae Dei Eccleſiae reſtituenda; atque bis & tertio juxta ſaepeſati Papae admonitionem eum deprecatus eſt, & plura ei pollicitus eſt munera, ut tantummodo propria reſtitueret Eccleſiae. Sed ille peccato imminente obedire diſtulit. Ad haec (*g*) cernens idem Francorum Rex, quod aſtutiſſimi Ayſtulphi nequaquam valeret

ret

(10) Niſi hoc ſit additamentum recentioris alicujus, ſive adnotatio e margine in textum illata, animadvertendum eſt heic, veluti res rara apud Auctorem plane vetuſtum, nomen *Terrae Laboris* pro Campania, quippe ejuſmodi nomine Provincia illa ſero, hoc eſt circiter annum 1090. donata creditur. Vide Campaniam Peregrinii. (Prat.) *& nos infra in Diſſertatione de Liburia.*

(a) *Deeſt* ei.
(b) *Cauſae.*
(c) al. *cauſas.*
(d) al. *Domino.*
(e) al. *ut praefato.*
(f) *Tum pari conſilio idem Papa cum denominato Rege conſilio inito.*
(g) *Ad haec dum idem Francorum Rex aſtutiſſimum Ayſtulphi nequaquam valeret quoquomodo ſaxeum mollire cor.*

Digitized by Google

ret quoquo modo ſaxeum mollire cor, generalem contra eum decrevit facere motionem (a). Et dum jam fere medium itineris ſpatium Francorum exercitus graderentur cunei, rurſum ipſe Pipinus Rex Miſſos ſaeviſſimo Ayſtulpho Regi direxit (b), ut ſi aliquo modo potuiſſet, vel ſero tamdem, ejus ſedare ſaevitiam (c), propria propriis redderet abſque humani ſanguinis effuſione. Sed ipſe Rex Ayſtulphus animoſe (d) fortiter reſiſtebat. Interea erat Pipinus Rex ſimul cum Pontifice jam dicto, qui direxit literas eidem Ayſtulpho, per omnia divina myſteria, & futuri examinis diem conjurans atque obteſtans, ut pacifice ſine ulla ſanguinis effuſione propria ſanctae Dei Eccleſiae, & Reipublicae Romanorum redderet. Sed ſublimitate ejus obſiſtente, nequaquam acquieſcere voluit. (e) Potius e contrario minas & indignationes praefato Pontifici, & Pipino Regi; & cunctis Francis direxit. Tunc fiſus in omnipotentis Dei miſericordia antefatus Pipinus Rex, iter ſuum profectus eſt, praemittens ante ſuum occurſum validiſſimos ex ſuis Proceribus, & cum eis exercitales viros ad cuſtodiendum propria Francorum Cluſas; ibique conjungentes remoti reſidebant, proprii Regis praeſtolantes adventum. Audiens itaque audax ille Ayſtulphus, paucos fuiſſe Francos illos, qui ad cuſtodiam propriarum advenerant Cluſarum, confidens in ſua ferocitate ſubito aperiens (VII) Cluſas, ſuper eos diluculo cum pluribus irruit exercitibus. Sed juſtus Judex Dominus victoriam pauciſſimis illis tribuit, & multitudinem illam Langobardorum ſuperantes, trucidaverunt, ita ut ipſe *Ayſtulphus Rex* fugâ arreptâ, vix ab eorum manibus evadere potuiſſet; & uſque Papiam civitatem abſque armis fu-

(VII) Heic *Aperiens Cluſas*, fortaſſe munimenta, ſive aggeres irrumpendo confringens, ac diſſolvens, ut propius accederet, & ad deditionem hoſtes cogeret, ut vulgo *Spianar le trincee*.

(a) al. *monitionem*.
(b) al. *dirigit, dicendo ſi aliquo &c.*
(c) al. *ut*.
(d) al. *omnimodo*.
(e) Deeſt: *Sed &c.*

ſugam arripuit, in qua prae timore Francorum cum aliquantis ſe (*a*) retinuit. Ipſi vero Franci introëuntes Cluſas, (*b*) ſpolia multa abſtulerunt. Conjungens vero Francorum Rex Pipinus, & ſequipes (VIII) etiam ejus antefatus Papa, uſque ad muros civitatis Papiae utrique venêre: quam & obſidentes per aliquot dies viriliter, eam (*c*) Francorum exercitus conſtrinxit. Tunc praefatus Papa Pipinum ſaepefatum (*d*) deprecatus eſt, ut jam (*e*) amplius malum non proveniret, neque ſanguis effunderetur Chriſtianorum. Ad haec Pipinus Francorum Rex ejuſdem audiens (*f*) admonitionem adimplevit; ſicque Deo dilectam pacem ineuntes (*g*) inter Romanos, Francos, & Langobardos, obſides Langobardorum idem Francorum Rex abſtulit (*h*). Spopondit ipſe Ayſtulphus cum univerſis ſuis Judicibus ſub terribili, & fortiſſimo ſacramento, atque ejuſdem pacis foedera per ſcriptam paginam affirmavit, ſe illico redditurum Ravennatium (*i*) Civitatem cum univerſis Civitatibus. Et poſt hoc ad invicem ſegregati fuerunt. Sed ille Langobardorum Rex incidens (*k*) quod jurejurando promiſerat, reddere diſtulit.

C A P. VI.

CUm (*l*) ipſe *Papa Stephanus* Romam cum ſuis perveniſſet, univerſus ſexus, & aetas Deo gratias agentes, clamabant, & dicebant: *Venit Pater noſter*, & *poſt Deum ſalus noſtra*. Poſt aliquanta temporum ſpatia furore vehementi repletus Rex ille Langobardorum Ayſtulphus,

(VIII) *Sequipes*, ideſt pedes, ſeu greſſus ſequens, idem ac *ſequax*.

(a) al. *retruſit*, al. *recluſit*.
(b) Deeſt: *cuncta foſſata Langobardorum poſt peractam caedem abſtulerunt, ſpolia multa auferentes*.
(c) al. *cum Francorum exercitu Rex conſtrinxit*.
(d) al. *ſuprafatum*.
(e) al. *etiam*.
(f) al. *adimplens monitionem quievit*.
(g) al. *inientes, atque ſcripto foedere pactum affirmantes*.
(h) al. *obtulit*.
(i) al. *Ravennatem*.
(k) al. *infringens*.
(l) al. *cumque*.

phus, non ſolum ea, quae promiſerat, minime adimplevit; ſed cum univerſo Regni ſui Langobardorum populo Romam advênit Urbem, quam & per trium menſium ſpatia obſidens, atque ex omni circumdans parte, quotidie fortiter oppugnabat, & omnia extra Urbem ferro & igne devaſtans, atque funditus demoliens conſumſit, ut Romanam capere potuiſſent (a) Urbem. Nam & multa corpora Sanctorum effodiens, eorum ſacra myſteria (11) abſtulit (IX). Caſtrum itaque illud Narnienſe, quod pridem reddiderat, a jure Beati Petri abſtulit. Haec dum geſta fuiſſent, *Stephanus Papa* per marinum iter ſuos ordinans, & in Franciam dirigens Miſſos (b) cum quodam religioſo viro Guarnerio (c) nomine (d), per ordinem omnia (e) retulit (*) *Pipino Regi Francorum*. Ad hoc vero Pipinus Rex, de quo diximus, fervore Fidei motus, iterum cum Dei virtute generalem faciens motionem, in Langobardorum partes conjunxit, & Clauſas funditus eorumdem evertit Langobardorum. Conjunxerunt itaque (f) Imperiales Miſsi, Georgius ſcilicet & Johannes directi ad praedictum Francorum Regem, quos ſuſcipiens jam fatus Papa, eiſdem motionem Francorum, & praefati Regis nuntiavit: quod quidem illi dubium habuerunt credendi. Et

(11) Ac Ticinum advecta in ſacra ibi Templa collocavit, uti infra additur. Quanta autem Ticini foret olim & adhuc ſit ſacrorum corporum copia, te docebit *Aulicus Ticinenſis* ſuo loco in Collectione hac edendus. In hoc eodem argumento fuſe verſatus eſt Romualdus a Sancta Maria Auctor *Papiae Sacrae*.

(IX) *Sacra Myſteria auferre*. Altarium, rerumque ſacrarum demolitionem ſignificari ex ſententia Anonymi, haud difficilis conjectura. Cum enim ſupra Sanctorum Martyrum Corpora altaria erigerentur: ſublatis inde eorum reliquiis, ſacra deinceps ibi non peragebantur: quare ablatis Sanctorum Corporibus, ſacra etiam Myſteria illinc auferri dicebantur.

(a) *Potuiſſet*.
(b) *Deeſt* una cum.
(c) *Guarnerius*.
(d) Et per ordinem.
(e) al. *referens adiit*.
(*) *A. D.* 755.
(f) al. *in Romana urbe*.

Digitized by Google

Et adhaerens eis Miſſus Apoſtolicae Sedis, iter arripuerunt; & pergentes marino itinere, quanto *(a)* citius Marſiliam venerunt; in quam ingredientes didicere, jam praefatum Francorum Regem Langobardorum fines fuiſſe ingreſſum. Itaque unus ex ipſis Georgius nomine praenominatum Francorum aſſecutus eſt Regem, quem & in finibus Langobardorum non procul a Papia reperit civitate, & nimis eum deprecans, atque plura ſpondens tribuit Imperialia munera, ut Ravennatium urbem & ceteras ejuſdem Exarchatus Civitates, & Caſtra *(b)* ad Imperialem tribuens concederet ditionem. Sed ille Rex Francorum taliter dedit reſponſum: *Quomodo talia alienare potero, cum non pro alia re, quam pro Sancto Petro certamen geſſerim?* aſſerens & hoc, quod eum nulla theſauri copia ſuadere valeret. Praedictum vero Imperialem Miſſum, ut ad propria remearet, direxit, qui ſine effectu Romam conjunxit.

C A P. VII.

DUm vero Francorum Rex Papiam obſidens conſtringeret civitatem, tunc *Ayſtulphus Rex* ferociſsimus Langobardorum, ut veniam illi tribueret, & quas prius contemſerat conſcriptas in pacti foedere reddere Civitates, ſe modis omnibus profeſſus eſt redditurum. Et denuo confirmato anteriore pacto, quod per lapſam VIII. Indictionem inter partes provenerat: reſtituit ipſas praefatas civitates, addens & caſtrum, quod cognominatur (X) Comiaclum *(c)*: de quibus omnibus receptis civitatibus per donationem in ſcriptis Apoſtolicae Sedi commiſit poſſiden-

(X) In margine Codicis Bolvitiani legitur: *hodie Epiſcopalis eſt Civitas in Valle prope Ferrariam, & vocatur Comaclum*, Comachio, *Urbs ſubjecta Marchionibus Eſtenſibus de Ferraria.*

(a) *Quantocius.*
(b) *Imperiali tribuens concederet ditioni.* Frecc.
(c) *Comaclum.*

ſidendas. (12) Ayſtulphus Rex, de quo praemiſimus, regnavit annos VII. menſes V. Fuit audax, & ferox, & ablata multa Sanctorum Corpora ex Romanis finibus in Papiam detulit. Conſtruxit eorum (a) Oracula, ubi & Monaſterium Virginum, & ſuas filias dedicavit. Idemque (b) etiam fecit Monaſterium in finibus Æmiliae, ubi dicitur Mutina, loco qui nuncupatur (13) *Nonantula*; nam (c) pro ejus cognato *Abbate* (d) *Arſenio* (14) ibi Virorum Coenobium fundatum eſt; nec non ſibi (e) ad ſacra Monachorum Coenobia (15), per certas Provincias multa eſt dona largitus. Sed (f) valde dilexit Monachos, & in eorum eſt mortuus manibus.

CAP.

(12) Hactenus Stephani II. Papae Vita, qualis eſt in Collectione Anaſtaſii. Quae ſequuntur de Ayſtulpho, debemus Salernitano noſtro, ſuntque addenda Langobardicae Hiſtoriae Pauli Diaconi. Vide etiam Romualdi Salernitani Chronicon Tom. VI. Collectionis hujus, qui paria narrat, & Anonymum noſtrum prae oculis habuiſſe non eſt tamen dicendus, uti reliqua ejus narratio evincit.

(13) Celeberrimi hujus Monaſterii, quod adhuc in Mutinenſi agro exiſtit, ampliſſimiſque reditibus, & juriſdictione Epiſcopali, ac lata Dioeceſi fruitur, originem & Hiſtoriam habes Par. II. Tom. I. Collectionis hujus. Vide in hoc eodem Tomo, quam magnifice de eo ſenſerint Farfenſis Monaſterii Chronographus, & Ugo Abbas.

(14) Scribendum *Anſelmo* ex ſupralaudato Chronico *de fundatione Monaſterii Nonantulani*: idque extra omnem dubitationem, quum in ſententiam hanc antiqua monumenta, & Monaſterii continuata traditio omnino conveniant.

(15) Deſiderari cenſeo *fundanda*. Conveniunt haec cum iis, quae Nonantulanus Monachus Part. II. Tom. I. Rer. Italicar. pag. 193. habet de fundatis a Sancto Anſelmo primo Nonantulae Abbate Monaſteriis & Xenodochiis, & immani Monachorum copia eidem ſubjecta.

(a) *Oratoria*.
(b) al. *idem quoque*.
(c) al. *pro cujus cognato*.
(d) al. *Anſenio*, & *Anſelmo*.
(e) al. *ſibi per certas Provincias Monachorum Sacris Cenobiis multa eſt* &c.
(f) al. *ſed & valde*.

C A P. VIII.

TUnc *Deſiderius* (16) quidam Langobardorum, qui ab eodem Ayſtulpho Rege in partes (17) Thuſciae erat directus, audiens obiiſſe praefatum Ayſtulphum, illico aggregans ipſius Thuſciae univerſi exercitus multitudinem, Regni Langobardorum niſus eſt arripere faſtigium. Hujus perſonam deſpectui habens *Ratchis* dudum Rex, & poſtmodum Monachus, germanus praefati Ayſtulphi, ſed & alii plures Langobardorum Optimates cum (*a*) eo, eumdem *Deſiderium* ſpernentes, plurimam Tranſalpinae, vel ceterorum (*b*) Langobardorum exercituum multitudinem aggregantes, ad dimicandum contra eum profecti ſunt. Ut haec praefatus *Deſiderius* audiviſſet, praedictum *Papam Stephanum* deprecatus eſt, ut ſibi auxilium ferret, quatenus ipſam Regalem dignitatem valeret aſſumere, ſpondens jurejurando, omnem praedicti Pontificis adimplere voluntatem; inſuper & Reipublicae propria ſe redditurum profeſſus eſt. Tunc idem Pontifex, inito cum ſuis conſilio, Paulum ſuum germanum (*c*) cum aliis Miſſis in partes Thuſciae ad praedictum *Deſiderium* miſit, cum quo loquentes, per ſcriptam paginam hoc, quod ſpoponderat, Deſiderius, terribili juramento firmavit. Hoc vero (*d*) pacto, ſtatim ſuum Miſſum praedictus *Papa*

(16) Haec deſumta, immo deſcripta, ex Vita Stephani II. Papae apud Anaſtaſium. Vide Tom. III. Rer. Italic. pag. 171.

(17) Cujus Provinciae Dux etiam fuiſſe creditur, ſed paucis fortaſſe menſibus. Si Tuſcorum exercitum Deſiderius congregavit, cur non & arbitremur, eumdem Tuſciae praefuiſſe? Attamen Romualdus Salernitanus Tom. VI. Collectionis hujus, eum tantummodo *Ayſtulphi Comeſtabulum* appellat; ac proinde alio titulo, & ob alia negotia, is fortaſſe in Tuſciam fuerit miſſus.

(a) al. *cum quo eundem.*

(b) al. *vel ceterarum Langobardarum urbium exercitus multitudinem.*

(c) *Germanum fratrem, atque Chriſtophorum* (al. *Chryſogonum*) *conſiliarios ſuos cum aliis.*

(d) *Peracto.*

pa *Stephanus* (a) exhortatoriis literis praefato Ratchiſio, & cunctae genti Langobardorum direxit, properans & *Fulradus* (✠) venerabilis *Abbas* cum aliquantis Francis in (b) auxilio ipſius Deſiderii. Sed & plures exercitus Romanorum, ſi neceſſitas exegerit, in ejus diſpoſuit occurri (c) adjutorium. Et ſuffragantibus praedicti Pontificis Deo receptis precibus, ita omnes Deus diſpoſuit, ut ſine ulla animarum periclitatione antefatus Deſiderius per jam dicti coangelici (d) Papae concurſum eamdem, quam ambiebat, aſſumere Regalem dignitatem. Dum vero hoc (e) ageretur, direxit Miſſum ſuum praefatus Pontifex, & (f) abſtulit ipſas Civitates (*), quas ſe praedictus Deſiderius Rex reddere (18) promiſerat.

C A P. IX.

Cumque per (19) XX. & VIII. annos placide Langobardos rexiſſet, omnis tunc Italiae finis valde quievit. Tantum (g) in initio ſui Regni Spoletini, & Beneven-

(18) Hactenus Anaſtaſiana Vita Stephani II. Papae. Nunc ſuis verbis reliqua enarrare pergit Salernitanus.

(19) Corrige amanuenſis, ut cenſeo, errorem, & ſcribe *per X. & VIII. annos*. In fragmento Hiſtorico apud Peregrinium Tom. II. Rer. Italic. Deſiderius regnaſſe dicitur *XIX. annos*, ſublatus e medio, ſive in captivitatem adductus anno 774. Ego lubentius annos tantum XVIII. Regni illi tribuerem. Nam ut cetera mittam, habetur in ditiſſimo Epiſcopii Lucenſis Archivio Cartha, eaque autographa, ſcripta *anno Regni ejus quinto decimo, & filio ejus idem Domino noſtro Adelchis Rege anno Regni eorum duodecimo, ſexto Calendas Julias, per Indictione nona*: hoc eſt anno 771. Ab hoc anno computa nunc uſque ad 774.

(✠) Fulradus erat Abbas Monaſterii S. Dionyſii Pariſienſis. Mabillon & Natal. Alex. Sec. VIII. art. V. & VI.

(a) *Miſit*.
(b) *In auxilium*.
(c) al. *Occurrere*.
(d) al. *evangelici*.
(e) *Haec agerentur*.
(f) *Et optinuit*.
(*) *A.* 756
(g) al. *tamen*.

ventani rebelles fuerunt. Qui hyemis tempore cum ſuo exercitu pergens, per pugnam ad ſuum reduxit ſervicium. In praefati (a) Deſiderii temporibus floruit in Arte Grammatica *Diaconus Paulus*, qui fuit ortus ex Forojulienſis (b) civitatis parentibus, ſecundum ſeculi dignitatem non infimis; & ille praecelſus, atque carus (c) ipſi Regi, & omnibus erat in tantum, ut ipſe Rex in omni arcano verbo Conſiliarium eum haberet. Per idem tempus Pipini filius Carolus ſuam (20) filiam ſibi in matrimonio ſociavit. Et aliam praefatus Rex habuit filiam, cui nomen *Adelperga* fuit, quam nuptui tradidit *Arichi (d) Beneventanorum Duci*. Sed de praedicto *Paulo*, unde fecimus mentionem, licet inculto ſermone, aliquid de geſtis ejus huic Hiſtoriae intexere cupio. Et, ut praedictum eſt, ab omnibus erat dilectus, & merito proinde ei conceſſit gratias (e) Chriſti, ut ab omnibus amaretur. Et quomodo homo eum exoſum habere poterat, qui erat a Chriſto dilectus? Sed dum iniqua cupiditate Langobardi inter ſe conſurgerent, quidam ex Proceribus Langobardis talem (f) legationem mittunt *Carolo Francorum Regi*, quatenus veniret cum valido exercitu, & Regnum Italiae ſub

(20) Ideſt Deſiderii Regis filiam, *quam* tamen, *incertum qua de cauſa, poſt annum repudiavit*: ſunt verba Eginharti in Caroli M. Vita. Ac proinde neſcio, quam recte ſcripſerit Monachus Sangallenſis (NotKerum nonnulli appellant) Lib. II. de reb. geſt. Caroli M. apud Du-Cheſnium Tom. 2. rer. Francic. *Filiam Deſiderii Longobardorum Principis duxit uxorem, qua non poſt multum temporis, quia eſſet clinica, & ad propagandam prolem inhabilis, judicio ſanctiſſimorum Sacerdotum relicta &c.* Quei iſte tam ſero novit, quod ignotum Eginharto fuit, in Caroli M. aula enutrito? Illud quidem conſtat, Stephanum III. Papam adeo moleſte hujuſmodi conjugium tuliſſe, ut ad Carolum ipſum, ejuſque fratrem, acerbiſſimas ſcripſerit literas, quas habes in Cod. Carol. num. XLV. & apud Baronium ad annum 770.

(a) *Deeſt* Regis.
(b) al. *Forojulianenſi civitate.*
(c) al. *ab ipſo Rege, & ab omnibus erat habitus.*
(d) al. *Arechi Beneventano Duci.*
(e) *Gratiam Chriſtus.*
(f) *Clam.*

ſub ſua ditione obtineret, aſſerentes, quia iſtum Deſiderium tyrannum ſub poteſtate ejus traderent vinctum, & opes multas cum variis indumentis, auro, argentoque intextis, in ſuum committerent dominium. Quod ille praedictus Rex Carolus cognoſcens, cum Francis, Alemannis, Burgundionibus, nec non & Saxonibus, cum ingenti multitudine Italiam properavit. Poſtquam in Italiam *Rex Carolus* vênit, *Rex Italiae Deſiderius*, a ſuis quippe, ut (*a*) diximus, fidelibus callide eſt ei traditus; quem ille vinctum ſuis militibus tradidit; & ferunt alii, ut lumine eum privaſſet. Atque ipſe *Carolus Rex* firmatus eſt totius Italiae. Solus *Dux Arichis* Beneventi remanſit, juſſa ejus contemnens, pro eo quod capiti ſuo precioſam deportaret Coronam. Ut cognovit (*b*) talia Rex Carolus, valde eſt iratus, atque nimirum per jusjurandum aſſeruit dicens: *Niſi ſceptrum, quod in mea manu geſto, Arichis percutiam pectus, vivere nolo* (XI). Ipſe, de quo praediximus, Paulus bis denique Regi Carolo mortem (21) molitus eſt pro ſui Regis Deſiderii fide. Cumque talia Regi Carolo relata a ſuis fidelibus fuiſſent, (*c*) toleravit propter nimium

(21) Eadem de Paulo Diacono refert Leo Marſicanus Lib.I. Cap. XV. Hiſtor. Caſin. Tom. IV. Rer. Italic. uti veriſimile eſt, ab Anonymo noſtro mutuatus. Verum jamdiu Clariſs. Mabillonius in Annal. Benedictin. narrationem hanc ad fabulas amandavit. (Prat.) *Neſcio tamen, an validis illud rationibus everterit Mabillonius! Alii viderint.*

(XI) Haec de Caroli jurejurando, quae Anonymus noſter enarrat, quamvis fabuloſum aliquid oleant; verum tamen ex hominum fortaſſe traditione in poſteros deinde demandatum Salernitanus credidit. Ac profecto haud a veriſimilitudine abhorret, a Carolo Rege, primo furoris impetu correpto, quod ſe a Beneventi Duce, Principis titulo uſurpato, ſpretum putabat, ea prolata verba; quae fortaſſe ab iis, qui aderant, relata, ac viciſſim poſteris Langobardis tradita ut plena animi deliberatione confirmata deinceps crederentur. Itaque non omnino incredibile putandum videtur, quod ab Hiſtorico noſtro refertur, aut gratis obtruſum, & inventum, ut aliqui adfirmant.

(a) al. *ut dudum*.
(b) al. *comperit*.
(c) *Deeſt* Diu.

mium amorem, quo eum diligebat. Sed dum tertio (a) perpetraſſet, talibus eum Rex allocutus eſt verbis: *Dic mihi*, inquiens, *Diacone Paule, pro qua re bis terque* (b) *noſtrae reverentiae mortem molitus es?* Ille, ut erat magna nimis audacia, ei reſponſum reddidit: *Fac, quod facturus es; quia veritatem dico; & falſum ex ore meo nil* (c) *profero. Fui quippe fidelis quondam Deſiderii Regis, & ipſa fides apud nos hactenus manet.* Cumque in patulo, omnibus aſſiſtentibus Proceribus, talia protuliſſet verba cum jurgiis, ſuis praecepit militibus, qualiter eum ſine mora privarent manibus. Sed dum Miniſtri talia implere vellent, ipſe piiſſimus Rex prae nimio amore, quo eum diligebat, & propter ejus ſagacitatem alta trahens ſuſpiria, has in voces (d) erupit: *Heu proh dolor!* inquit, *quomodo manus ejus abſcindimus, ubi tam elegantem Scriptorem reperire* (e) *valemus?* Aſſiſtentes denique, ut praediximus, Proceres, nec non & Optimates, qui eum exoſum habebant, propter quondam, ut diximus, Deſiderii Regis fidem, in hunc modum reſponſum dederunt: quia *ſi hunc Diaconum, o Rex, illaeſum ſinis abire, Regnum tuum ſtabilitum minime habebis*. At Rex talia depromit verba; *Mihi*, inquit, *dicite, quid exinde vobis comparet?* Et illi doloſa voce dixerunt: *Illico evellantur ejus oculi, ut nec cedulas, nec literas contra veſtram Dignitatem, nec contra veſtrum Imperium hactenus peragat*. Cumque ſeveritatem ſimul, & duritiam in ſuis militibus cerneret, ſe ſe valide perturbavit, cogitans, qualiter eum de dicta poena liberaret, adjiciens: *Ubi tam induſtriſſimum* (f), *atque praeclariſſimum Poetam, nec non & Hiſtoriographum invenire queamus?* Hiis dictis, Optimates ejus ſiluerunt, & ipſius praeceptis (g) miſſus eſt in exilium, ut illic crucia-

(a) *Talia pertractaſſet.*
(b) *Inferre.*
(c) *Nihil penitus.*
(d) al. *prorupit: En prob.*
(e) al. *valebimus.*
(f) *Induſtrioſiſſimum.*
(g) *Obedire maluerunt*, advertentes (in Cod. Vaticano leg. *adnectentes*) *ut in Inſulam quandam miſſus in exilium eſſet, &* (al. *ut*) *illic.*

ciaretur: quod factum eſt. Dumque vinctus, ut diximus, in (XII) Inſulam *(a)* deveniret in exilium, diu illic nempe cruciatus eſt. Sed ipſum Paulum, veritatem, quae Chriſtus eſt *(b)*, veritas ipſa per magnam ſuam potentiam mirabiliter liberavit. Nam quidam homo, qui ſaepiſſime ejus famulatui inerat, clam de dicta Inſula eum *(c)* expediit, & cum eo Beneventum repedavit. Cumque nuntiatum eſſet Principi Arichiſo, magno gaudio eſt repletus, eo quod multis ante temporibus formam ejus cernere optaret. Atque ex ore ejus dulcia verba in arcano ſui pectoris *(d)* cum equitibus in ejus miſit occurſum. Cumque Beneventum introiſſet, ſuper collum ejus ipſe piiſſimus Princeps ruens, flebat plane prae gaudio, & eum oſculabatur. Ipſe, de quo jam diximus, Paulus ad quondam ſui Domini filiam venit, atque uxorem prafati Principis *Adelpergam* nomine, de qua jam ſupra diximus, & *(e)* humiliter ſubdidit adjiciens: *Sum fraudatus a genitore tuo piiſſimo; non me fraudavit Dominus de ſuis natis; inſuper & oſtendit mihi (f) ſuam ſublimiſſimam prolem*. Ipſa Principiſſa piiſſima inter dicta verba dolenter flebat.

CAP.

(XII) Inſulam, in quam Paulus fuit deportatus: Diomedis olim dicebatur, in mari Adriatico ſita, parum a Sipontinae regionis continenti abeſt; nunc vulgo *Tremiti* vocatur, quae Caſtrum antiquum habet: & Canonicorum Regularium Lateranenſium ditioni ſubeſt.

Quae abſolute narrat Anonymus de proditione Pauli Diaconi, ex invidia dicta fuiſſe probat Nucaeus in notis ad Oſtienſ. lib. I c. 15 quem conſule; ubi fuſe etiam de ejus operibus, & carminibus, quibus ille Salernitanam Eccleſiam exornavit; quae invenies apud Ughellium Italiae Sacrae tom VII.

(a) *Deveniſſet*.
(b) *Secretum*.
(c) *Expulit*.
(d) *Informaret* (in Cod. Vat. *intimaret*) *illico non paucos è ſuis Proceribus cum equitibus in eius miſit occurſum*. Ita etiam C. Vet.
(e) *Se*.
(f) *Tuam*.

C A P. X.

I. ARichis (a), de quo praediximus, piiſsimus Princeps familiae copiam, & equorum, varia indumenta, dapeſque ei abundanter tribuit, atque in ejus Palatio commorari juſsit, & crebriſsime de liberalibus diſciplinis cum eo ſermonizabatur. Cumque de talibus, & Divinis ſcripturis invicem colloquerentur, inſatiabili pectore ipſe Princeps quaeque gerebat. Et dum de fato Karolo ſermo fuiſſet exortus, ipſe Paulus inter alia verba talem ſermonem nempe protulit. *Idem, de quo nunc praediximus, Karolus, quantum illic conjicere valui, cum ingenti exercitu eſt ſuper te venturus*. Quod ille quidem audiens, Beneventum, ſimulque & ejus filias (*) muniens, ſeceſsit Salernum, quae eſt valde munitiſsima, atque praeclariſsima, & opibus, dapibuſque ſufficienter abundat, & proinde eam ipſe Princeps mirabiliter ampliavit, propter ejus tuitionem. Rex, de quo praediximus, Karolus Gallorum, Saxonum, Alemannorum, ſimulque & Langobardorum, Burgundionumque validum movens exercitum, cum ingenti ira civitates Arichis ſubjectas invadere eſt conatus. Quod dudum Arichis audiens, nimis extremuit; in tantum ut muros jam dictae civitatis in altum mirabiliter elevaret; & per fines Beneventanos ſuos Miſſos mittit, quatenus ad eum acceſſirent omnes praeclariſsimos Antiſtites. Qui cum ad praedictum Principem Antiſtites properarent, eos in Sacro Palatio introduci juſſit, & per ſemetipſum illuc gradiens, ſicut mos erat ipſius, ſubmiſſo vultu ab eis popoſcit benedictionem. Qua peracta benedictione, ipſe Princeps taliter prorupit in vocem: *Eja, Beatiſſimi Patres, ineamus conſilium, qualiter e noſtris finibus nefandum Karolum evellamus*. Et conſilium fecerunt, quatenus iram ſuam

(a) Praedixerat de Paulo Diacono Notario olim Regis Italiae Deſiderii, qui poſt ſui Regis captivitatem a Carolo Magno ad Inſulas Diomedeas relegatus, cuſtodes eluſit, & ad Princip. Arichim Deſiderii generum ſe recepit.

(*) Scil. alias Ducatus Urbes.

ſuam ſaeviſſimam blandirentur. Tunc ſinguli Epiſcopi (a) ciliciis ſunt induti, humilibuſque vehiculis, & (b) Aſellis ſunt ſuperpoſiti, profecti ſunt obviam ei. Cumque ſimul carperent iter, nihil aliud, niſi orationibus, vacabant. Dum Capuam properant ipſi jam fati Antiſtites, & ſtatim Vulturnum flumen celeriter tranſmearent, quidam homo eis dixit: *Bene veniant Domini mei, ubi pergitis?* At illi reſponſum reddiderunt, dicentes. *Ad magnum Regem Karolum cupimus properare.* Ipſe homo eis dixit: *Videte, quia ipſe cum ſuo exercitu in locum, qui Garilianus dicitur, applicuerat.* Illi quippe cum ingenti curſu illuc pervenire malebant (c). Sed jam eum in hac parte fere XII. milliaria cum ſuo exercitu applicantem repererant, & non procul ab ejus Caſtris de Aſinis ſe ejecerunt, & ſingulis Clericis ante ſe, unuſquiſque cum (d) ferulis, incedere juſſerunt. Quod cum a longe ipſe Rex talia cerneret, admiratus eſt valde. Cumque a ſuis relatum fuiſſet, quod Beneventani Epiſcopi eſſent, ipſe Rex dixit: *Pro qua re adveniunt Beneventani Antiſtites, cum ipſi ſuo Principi Coronam in capite jam detulerint?* Inter dicta verba Praeſules ei approximavere, atque in faciem ſuper terram ſe proſtrarunt. Rex itaque, ut erat pius, bis, terque ut ſurgerent, dixit. Cumque cum pavore ſurrexiſſent, Rex taliter eos eſt allocutus. *Video Paſtores ſine ovibus.* At illi, accepta fiducia, talia verba praedixerunt: *Lupus venit (e), & diſperſit oves.* Ipſe Rex cum jurgio ait: *Quis eſt Lupus?* Illi nihil metuentes reſponderunt, dicentes: *Tu es ipſe.* Piiſſimus Rex ut eorum vidit audaciam, dulcia verba eis depromit. *Licet infelix, ex Sacra unda renatus ſum, & a Chriſti nomine Chriſtianus vocor, & ſi-*

gno

(a) *Vili nempe, & abjecto amictu.*

(b) *Utinam & etiamnum incederent Epiſcopi ad gregis ſui aedificationem!*

(c) *Ob diſtantiam mill. circ. XXII.*

(d) *Ferulae* ſunt *Baculi Epiſcopales*, ut apud Reginonem lib. 2. ann. 964. alioſque. *Peregrinus.*

(e) *Reſponſum ex Anonymi cerebro nimis oſcitanter prolatum: ſicuti & alia, quae ſubdit, fabuloſum quid olent.*

gno Crucis ſaepiſſime meum munio corpus: & vos pro quare appellatis Lupum? Unus ei ex dictis Epiſcopis David (*a*) nomine, qui erat ex Beneventana urbe, ſagaci relatione in hunc modum reſpondit: *Ne indigneris, Domine Imperator, ſi loquar: Non inferimus veſtrae dignitati injuriam, ſi beſtiae vos comparemus, quia ſicut Lupus diſcerpit praedam, quam arripit, ſic nimirum ſi fores venturus Dominus noſter in Samnium, ſimiliter ad inſtar Lupi diſcerperes Chriſtianorum corpora*. In quo Tractatu (*b*) introduxit plane perſonam Domini loquentis Imperatori: *Ego te ex ultimis Imperatorem feci: ego tibi exercitum inimici tui tradidi: ego tibi copias, quas ille adverſus te exercitu ſuo praeparaverat, dedi: ego inimicum tuum in poteſtatem tuam redegi: ego de ſemine tuo ſuper ſolium Regni tui conſtitui: ego te triumphatorem ſine labore feci: & tu de meis fidelibus, quos olim de meo ſanguine acquiſivi, triumphare cupis?*

C A P. XI.

II. IMperator (*c*) interea, cum ſe ſagaci ratione ſuperatum cerneret, & aditum evadendi minime inveniret, excuſationem ei inferre molitus eſt, annectens: *Coeptum iter linquere quomodo valeo, qui jusjurandum nuper aſſerui: Niſi ſceptro, quod manu geſto, Aichis percutiam pectus, vivere nolo?* Quidam Epiſcopus Salernitanus, cui nomen Rodopertus fuit: *Audi me, benigniſſime Imperator: ipſe Tetrarcha Herodes, qui tunc Judaico populo praeerat, quando ad menſam ebrioſus cum ſuis Satellitibus recumbebat, introducta ſua privigna ſaltando ei complacuit. Die itaque illa per jusjurandum pollicitus fuerat*

(a) al. *Daus*, *Dans*, corrupte. Vide ad finem Tumuli Romualdi filii Principis Arichis.

(b) An Epiſcopi Tractatus, ſive Sermo ad Carolum tunc extabat, ex quo iſta Anonymus excerpſit?

(c) Carolus coronatus eſt Imperator anno 800. Anachroniſmus eſt annorum 13. Salernitano tamen impoſuit Erchemper. num. 2. qui hujus adventus tempore Carolum dixit *Caeſarem*.

Digitized by Google

rat Herodes dare eidem puellae quidquid poſtulaſſet: numquid non fuerat melius juramentum ſpernere, quam ut caput Sancti Joannis abſcinderet? Adhaec Imperator. *Nempe melius.* Idem Epiſcopus: *Et ſi melius, quomodo eum imitari malis, Rex?* Imperator tranquillo animo: *Quid faciam exinde evidentius, ſeriatimque mihi celerius pande.* Cui omnes Epiſcopi dixerunt: *Faciemus, ut ipſum ſacramentum perficias ſine ulla damnificatione, & Arichim veſtrae Ditioni ſiſtere faciemus, ut quae Deo voviſti, in ipſo perficias.* Nec dum verba ipſi Antiſtites adhuc expleverant, ipſe Rex obvius quippe, & cum magna alacritate eis effatus eſt: *Ut dixiſtis, perficiam; quia dum nunc ex ore veſtro ſermo proceſſit, ita gaudio ſum repletus, ut præſente (a) me * ſubito renovatum.* His dictis, ſtatim exinde ſunt moti, atque ſimul gradientes pervenerunt ad quandam Eccleſiam, quae non procul a Capua urbe ſita erat *(b)*. At ipſi Epiſcopi: *Hac quidem nocte, Domine Imperator, hic quieſcamus, & craſtina die, quod diximus dudum Veſtrae Ditioni, adimplebimus.* Tunc magis, magiſque eſt laetatus, putans adipiſcere, quod concupierat. His dictis, diei jam fuerat curſus expletus. Poſtera namque die ſurgens idem Rex, ad ſe juſsit Antiſtites vocari; cumque vocati veniſſent, benigne accipiens, blandis eos ſermonibus alloquens, ait: *Quod uſque nunc quippe ſpondiſtis, celerius ad finem uſque perducite.* Statim illi dixerunt: *Sequetur nos Dominus noſter, & nunc, quod deſiderat, oſtendemus.* Confidenter illico de Throno, in quo reſidebat, exiliens, cum ipſis pariter properabat. Ipſi denique jam ſaepe fati Epiſcopi in quadam Eccleſia ſub vocabulo *Sancti Protomartyris Stephani (c)* eum perduxerunt, atque ut

(a) Bolv. & Ægypt. legunt: *ut ad praeſens me ſentiam ſubito renovatum.*

(b) An ad Eccleſiam, quae a nomine pagi dicta eſt *S. Maria Suricorum?* Certe tunc erat, & dicebatur, *Capuae corpus*, exigua pars antiquae urbis ab Eccleſia ſepoſita: poſt enim Wandalorum incendia haud continentibus domiciliis ejus amplitudo fuit frequentata. *Peregrinius.* De hac re inferius verba faciemus in Diſſert. de Baſilicis Capuae veteris. *Pratill.*

(c) De quo infra in Diſſert. cit. de Baſilicis Capuae. *Pratill.*

ut illuc introgrederetur, efflagitabant. Cumque Eccleſiam cum ipſis pariter ipſe cum ſuis Proceribus aliquantis ingreſſi fuiſſent, veniam, ut mos erat, ei a Domino poſcebant. Oratione completa, converſus ad Epiſcopos dixit: *Quod jam plane praedictae Eminentiae noſtrae promiſiſtis, nunc demonſtrate*; aſſerens, quod Arichis, de quo nuper diximus, *inter omnes meos Optimates Magnatem illum habebo, & bonorem a parte noſtrae poteſtatis obtinendum tribuo: Unum eſt, quod quaero, ut armiger meus unus miliarius fiat*. Denique ipſi Epiſcopi cum magno pavore ingentem effigiem Arichis in angulo ipſius Eccleſiae depictam oſtenderunt. Itaque averſa facie Rex cum ingenti ira taliter prorupit in vocem: *Vos ne eſtis, qui uſque nunc illuſionem, ſimulque & ironiam de me geſſiſtis? jam non ſinam facere: tantum quod dixiſtis perficite; ſin autem in exilium vos in Galliam mittam*. At illi perterriti, ſed tamen fiſi in Domino, dixerunt: *Quod Dignitati Veſtrae nuper promiſimus, ſimulque nimirum implevimus. Minas tuas non pavemus: fac quod facturus es. Non dicimus in Galliam, ſed ſi velis, nos mitte in Africam*. Iſdem Rex dixit: *Lutum mihi ſpondiſtis oſtendere, aut formam hominis? aut colores varios?* Ad quod reſponderunt: *Ne iraſcaris*, (a) *Domine Imperator*; nam ſic eum vocitabant omnes, qui aderant & famuli ſui, qui precioſam coronam in ſuo prorſus capite gerebat. Imperator quippe omni modo non dici poteſt, niſi qui in Regno Romano praeeſt: hoc eſt Conſtantinopolitano: Reges Gallorum nunc uſurparunt ſibi tale nomen, nam antiquitus omnimodo ſic non vocitabantur. Interim ad Hiſtoriae ordinem redeamus; ad verbum, quod ſupra quippe inchoavimus. *Arichis non eſt lutum? Numquid non dicitur in Geneſi* (b)? *Creavit Deus hominem de limo terrae. Numquid non eſt venturus poſt carnem vermis? poſt vermem pulvis? Tamen, ſi placet, ut*

dixi-

(a) Tace nugator: Tu autem, lector, vide Baron. ad ann. 800. Bellarm. de Translat. Imperii. Et judicium meum de hoc Auct. num. 7.

(b) *Geneſ. c. 2.*

Digitized by Google

diximus, *in formam ejus*, *hoc eſt in picturam ejus*, *quod Deo voviſti adimple*; *nam propriam ejus effigiem omnimodo non videbis*, *niſi in examinis die*. Cumque Rex ex omni parte ſe ſuperatum cerneret, cum ingenti ira ſuper illam imaginem venit, & ſceptro, quod manu gerebat, illius imaginem percutiens, pectus, & coronam, quam in capite depictam gerebat, diſrumpere fecit; addens: *Hoc*, *ſi eveniat homini*, *qui ſuper ſe ponit*, *quod ei licitum non eſt*. Tunc proſtrati Epiſcopi in faciem ſuper terram, eum adoraverunt, adjicientes, ut pacem inibi pariter firmarent. Ipſe Rex benigniſſimus audiens admonitionem tantorum Patrum, firmavit, pacem iniens, atque in ſcripto foederis Pactum (*a*) affirmans inter Beneventanos, & Francos; & obſides Beneventanorum, ſimulque & Grimoalt Arichis filium idem Rex Francorum fecit auferri. Cumque talia patraſſent, ad invicem ſunt ſequeſtrati. Epiſcopi arva repedaverunt ſua, & ipſe Rex cum ſuo exercitu reverſus eſt itinere, quo venerat. Tamen unum eminentiſſimum ex ſuis Proceribus Salernum miſit, quatenus foedera pacis firmarent, & obſides, ut jam diximus, ab ipſo Arichis Principe acciperet.

CAP. XII.

QUi dum properaſſet Salernum, cum ſuis non paucis fidelibus ipſe, de quo jam diximus, Arichis cum magno apparatu eum ſuſcepit, ſicuti nunc ſermo ſubſequens declarat. Tunc Arichis exercitus copiam adunari fecit, quatenus ipſum Miſſum honorifice cum magna ſublimitate reciperet, & diverſo habitu variiſque inſtructus armis ante oculos Legatorum, appareret. Nam in ſca-

(a) *Arichis imperata facturum Carolo pollicetur*, *praeter hoc ſolum*, *ſi ipſe ad conſpectum venire non cogeretur*. Eginh. in V. Caroli M. ad verbum. Talem vero imaginem is miſerat, ſuſcepto Principatu, ex more Impp. quae poſt ſolemnes adclamationes in Eccleſ. actas fuerat ibidem locata. Confer S. Gregor. Magn. in Ep. lib. 11. init. & Paul. Diac. lib. 6. cap. 11. ſive 33.

ſcalis ipſius Palatii adoleſcentes hinc inde aſtare fecit *(a)*; deinde ſenes undique circumſtantes cum baculis in manibus, inter quos ipſe Princeps in throno aureo, in eorum reſidens medium. Cumque urbem ipſe Legatus cum ſuis appropinquaſſet, non paucos ex ſuis Proceribus in eorum miſit occurſum; ſed dum eis appropinquaſſent (22) putaverunt, ut ipſe Princeps inter eos eſſet, & inter ſe ſe ſciſcitabant, qualis eſſet forma ipſius, ut eum penitus adorarent. Sed dum eis reſponſum eſt; quod illic minime eſſet, gradierunt ſimul, & dum ſunt Urbem ingreſſi ſtatim Palatium adierunt. Cumque ad ſcalas jam fati Palatii perveniſſent, reperierunt adoleſcentes, quos dudum diximus, hinc inde accinctos aſtare. Quod dum talia Legati cernerent, putaverunt, ut illic ipſum Principem invenirent; ſed reſponſum eſt: *in (b) aurea perambulate*. Dum pauliſper alium in locum devenirent, cum aliis indumentis juvenes floridas aetates habentes reperierunt hinc inde aſtare, *(c)* omnino eum putantes, ut inibi eſſet. Reſponſum eſt: *in aurea (d) pergite*. Cumque admirati, in *(e)* aurea paululum properarent, invenerunt jam fatos *(f)* canos cum variis indumentis, jam pro certo

(22) Parem quaeſo animadverte (dicamne Hiſtoriam, an Fabellam?) Tom. II. pag. 124. Scriptor. Francicor. Du Cheſnii, ubi Monachus Sangallenſis, quem NotKerum quidam appellant, Lib. II. de Reb. bellic. Carol. M. narrat, Legatum quemdam Graeci Imperatoris ad Carolum inviſendum veniſſe, atque non ſemel deceptum, quum ante deductus fuerit ad Proceres Palatii ſplendido apparatu variis in locis diſpoſitos, quam ad Carolum perveniret. Rumores vulgi, ſua quaeque magnificantis, ambabus olim ulnis excipiebantur, atque imperterrite in chartam illati, ad alias gentes tranſmeabant, & ad nos uſque tranſierunt. (Prat.) *Fabuloſam, atque inſulſam enarrationem norunt omnes.*

(a) *Qui gerebant ſpraverios in manibus ſuis, & ceteras hujuſmodi aves; deinde juvenes aſtare fecit floridam aetatem habentes, & ipſi alios accipitres, & hujuſmodi aves manibus gerebant: Quidam autem ex iis ad tabulam ludebant, hinc inde canes* (Cod. Vat. *cavos*) *ſpargentes aſtare fecit: Deinde &c.*

(b) al. *in antea* (*& Area*, *& Aula.*

(c) *Jam omnimodo putantes.*

(d) *In antea* (*in Area.*

(e) *In Area.*

(f) *Juvenes.* (al. *cavos ſpargentes.*

to exiſtimantes, intentiſque oculis imaginem illius videre cupientes. Sed reſponſum eſt: *ite in (a) aurea*. Dum properaſſent in aulam, in qua ipſe Princeps erat, cernerant ibidem aſtare ſenes venuſtam formam habentes, & ipſum Arichis in throno aureo, in medium eorum reſidentem. Mox quippe ipſe Princeps de aureo, in quo reſidebat; throno reſiliit, cumque, ut invicem ſe adorare (*b*) adjungerent tunc Arichis eos deluſit, ſceptrum, quod manu gerebat, projecit. (*c*) Protinus ipſe Legatus ut vidit, mox ſubmiſſo vultu eum elevavit, atque ipſi Principi detulit, eumque protinus (*d*) adoravit, aſſerens: *non ſicut audivimus, vidimus; ſed plus plane vidimus, quam (e) audivimus*. Cui denique ipſe Princeps Arichis ad veſperam diverſos cibos, vini (*f*) quoque praecipua, variaque potionum genera tranſmiſit, atque in regia aula eum cum ſuis fidelibus morari juſſit.

CAP. XIII.

Alia nempe die ipſe Princeps, viſitandi cauſa ad eum vênit, eumque percontari coepit de ejus ſoſpitate, cui ille: *Melius numquam aliquando memini me eſſe, quam nunc (g)*. Et videns omnem ſapientiam Arichis, & Palatium, quod aedificaverat, & cibos menſae ejus, & habitacula ſervorum, & ordinem miniſtrantium, veſteſque eorum, & pincernas, miratus eſt valde adjiciens: *Verus eſt ſermo, quem audivi in terra mea (b) ſuper ſapientia tua, & ſuper gloria tua. Non credebam narrantibus mihi, donec per me metipſum veni, & vidi oculis meis, & probavi, quod media pars nuntiata non fuerit*. Hiis dictis, ipſe Arichis ſuum filium, ut diximus, *Grimoalt* cum aliis obſides dedit, atque dona ei plurima largitus eſt. At illi vale

(a) al. *Area* (& *antea*.
(b) *Statim Arichis*.
(c) *Protinus: Ut ipſe Legatus hoc vidit, mox*.
(d) *Pronus*.
(e) *Nuper*.
(f) *Vina*.
(g) *Sim*.
(b) al. *In arva mea*.

vale facientes Principi laborioſum iter arripuerunt. Ferunt (XIII) plane nonnulli, quod ipſe ſaepe dictus Carolus in Legati formam ſe transformaſſet, ut auditam Arichis magnitudinem cernere poſſet, & quod ipſe Legatus, quem ſupra diximus, Carolus fuiſſet.

C A P. XIV.

IGitur *Grimoalt*, dum deveniſſet cum ſuis Papiam, cum gaudio ab ipſo Rege acceptus eſt, moratuſque eſt apud eum temporibus multis. Ipſe ſaepe dictus Arichis erga Dei praecepta ſe ſe cooptabat (*a*), atque creberrime pauperibus eleemoſynam condonabat. Factum eſt, ut una die ex more quemdam Presbyterum proprio ore clamaret, quatenus pro ſuis delictis (XIV) mitiſſimum Agnum mactaret. At ille, poſtpoſitâ verecundâ, mox ingreſſus eſt Eccleſiam, Miſſamque, quamvis foedatus, canere coepit: (*b*) altitonus Dominus ſuum Angelum e (*c*) Coelo cum ſpongiis miſit, eumque abluit; & nullus niſi Arichis cernere potuit. (*d*) Sacrificio ex more peracto, ſordes, quas Angelus diluerat, ſuper eum injecit, & Princeps Presbyterum jam fatum ante ſuum obtutum venire juſſit, eumque delicatius percontatus eſt videlicet de re, quae acciderat. At ille ſeriatim, licet clam, omnia enodavit, qualiter cujuſdam viri foeminam ſtupraſſet, & non lotus ſacrificium, licet non (*e*) dignus, Deo obtuliſſet. At ille conteſtans eum, ut nullo modo hujus (*f*) rei aſſenſum daret. Vir ille, cujus mulier foedata fuerat, omni niſu decertabat, quatenus Presbyterum illum extingueret: unde

(XIII) Quod in medium heic Anonymus adfert, incredibile ſane videtur. Nil mirum jactantis Principis ſui genio indulget.

(XIV) Ideſt, pro remiſſione ſuorum peccatorum Sacrificium incruentum, ſeu Miſſam offerebat.

(a) al. *coartabat*.
(b) al. *mox Altiſſimus* Dominus.
(c) *E celis*.
(d) *Poſt Sacrificium ex more peractum*,
(e) al. *indignus*.
(f) al. *huic*.

unde non modice ab ipſo Principe eſt objurgatus, inferens minas, occiſurus *(a)* fore illum, & domum ſuam *(b)* cremandam. Quid multa dicam? Quadam die ſuper eum clam vênit, fortique ictu percuſſit, & in terra mortuum ſtravit. At Princeps ex (XV) improviſo virum illum cum uxore, & liberis clauſa domo (licet non recte geſſiſſet) igne cremari fecit. Uxor illius praegnans erat, & vicina partui dedit ſine (23) oſſibus filium, ut patenter daretur intelligi, quod miſericordiam ſine diſcretione haberet; ſicut enim ſuus natus carnem habebat, & tamen fortitudinem amiſerat *(c)*, unde *(d)* . . . ſine mora popoſcit; & quemadmodum miſericordia ſine diſcretione nihil valet, ſic ille infantulus ſine oſſibus nihil valebat.

CAP. XV.

Quaedam mulier virum proprium habebat, & cum alio viro ſe commiſcebat. Factum eſt, ut una nocte, una cum adultero *(e)*, virum proprium ſtrangularet; & dum ipſe ingentem vocem emitteret, inquit ad ſuos: *Surgite, quia meus vir apoplexia eſt penitus extinctus*. Dum ex more vicini & conſanguinei circumquaque altrinſecus flerent, cum magno obſequio ad ſepulcrum uſque perduxerunt, eumque humarunt. Dum ad

aures

(23) Vide quot aniles fabulas heic nobis propinet Salernitanus noſter. Haec, aliaque ejuſmodi Camillum Peregrininm deterruiſſe reor, ne integrum ejus Chronicon evulgaret. Nemo inficias ierit, quin egregios Scriptores, ac Libros veterum Monachorum Reſpublica dederit; ſed multos etiam ex iis novimus nimia credulitate laborantes, & prodigia, ultra quam par erat, ſomniaſſe, aut ab aliis lubentiſſime accepta literis commendaſſe.

(XV) Hoc etiam inter fabellas adnumerandum.

(a) *Occiſurum.*
(b) *Eſſe cremandam*. In Cod. Vat. legitur: *interminans ſi occiſurus foret illum & domum ſuam igne eſſe cremandos.*
(c) al. *obmiſerat.*
(d) *Penitentiam.*
(e) Cod. Frecc. *in dolo ſuum.*

aures Principis perveniſſet, quod non propria morte fuiſſet extinctus, ſtatim comprehendi virum illum, qui mulierem defuncti foedaverat, juſſit; & verba talia promit: *Niſi extemplo, quod clam geſſiſti, nobis enodaveris, illico nimirum morieris*. At ille quod nequiter geſſit, per omnia popolavit. Princeps idem alta trahens ſuſpiria, tamdem in voces erumpens, inquit ad ſuos: *Virum iſtum comprehendite, eumque ſuper mortuum facie ad faciem diſtrictum colligate (a); & quid exinde Redemtor humani generis judicaverit, intimate*. Quo peracto, tertio die indagari juſſit, quid exinde fuiſſet factum. Tunc reperierunt virum illum, qui fuerat ſtrangulatus, deſuper ſtratum, os nareſque ſui peremtoris corroſiſſe. Proinde huic Hiſtoriae haec conſcripſimus, ut fideles a muliere aliena (*b*) ſibi omnino caveant, & ultionem divinam (*c*) metuant (XVI).

CAP. XVI.

Quidam illo in tempore Patriarcha Conſtantinopoli erat vir bonus & juſtus, ſed carnali amore nimium foedatus in tantum, ut neptem ſuam quaſi Eunuchum in domo propria haberet, & eam undique inſignibus veſtimentis fulciret. Ille Patriarcha morti approximavit, atque omnibus ſuum nepotem, qui videbatur, commendavit. Dum obiiſſet, una omnes illam, quae erat femina, cunctis (*d*) iraſcentibus, (24) Praeſulem elegerunt. Prae-

(24) Palmaris haec fabula de Patriarchiſſa Conſtantinopolitana, & de Arichiſi Principis viſione attente conſideranda: hinc enim ab aemulis, aut hoſtibus Sanctae Romanae Eccleſiae deſumta videtur ridenda plane, atque ab ipſis Heterodoxis jam ejurata fabella Johannae Papiſſae. Quod in Graeca Eccleſia olim factum confinxere nugivenduli, Romanae quoque Cathedrae accidiſſe alii commenti ſunt, & qui-

(XVI) Concionatoris officio heic fungitur, ut fideles a viis ſuis peſſimis avertantur.

(a) *Diſtendite*.
(b) *Sibi omnimodo contineant*.
(c) *Acerbiſſimam*.
(d) *Neſcientibus*.

Praeſuit illis ferme unum & ſemis annum. Intempeſta nocte, quando ſopore corpora feſſa premuntur, malignus ſpiritus ante ſtratum, ubi Arichis dormiebat, ſe ſe obduxit, & vocem emiſit aſſerens: *Quid agis Arichis?* At ille inſolito (a) clamori dum aures innecteret, idem Diabolus: *Propalabo tibi quid feci. Conſtantinopolitani non virum, ſed feminam habent pro ſuo Patriarcha, ideoque terra illa ſui Redemtoris detinetur ira*; & haec dicens abſceſſit. Idem Princeps ſtatim ſuos Conſtantinopolim Apocriſarios direxit, & cuncta, quae ei Diabolus propalaverat, aperuit. Illi vero curioſius indagarunt, & qualiter per Arichiſum promulgatum fuerat, reperierunt: & tunc peſtis ipſa quievit.

CAP. XVII.

Interim protelata verba (b) omittamus; & ſtilum ad propoſitam rem revocemus. Ipſe, de quo praemiſimus, Arichis cum regnaſſet annos (25) XXVII. (c), & men-

quidem ſerius. Nunc audi Leonem IX. Papam anno 1053. in haec verba ſcribentem ad Michaëlem Patriarcham Conſtantinopolitanum: *Abſit autem, ut velimus credere, quod publica fama non dubitat aſſerere, Conſtantinopolitanae Eccleſiae contigiſſe, ut Eunuchos contra primum Sancti Nicaeni Concilii capitulum paſſim promovendo, Feminam in Sedem Pontificum ſuorum ſublimaſſet aliquando. Hoc tam abominabile ſcelus, deteſtabileque facinus, etſi enormitas ipſius, vel horror, fraternaque benevolentia non permittit nos credere &c.* Sed longe ante Leonem IX. calumniam hanc venditabat bonus Salernitanus noſter. Johannae vero Papiſſae ſcena poſt annum tantummodo 1250. erupit atque invaluit. Ipſa vero Leonis IX. Epiſtola evincere poteſt, tantam abominationem in Cathedra Petri numquam fuiſſe invectam, & ne rumorem quidem temporibus Leonis IX. ejuſce flagitii fuiſſe. Quei enim tanta confidentia Graecis haec objeciſſet Romanus Praeſul, ſi in Romana Sede illud idem antea contigiſſet, aut ſaltem contigiſſe fama, licet in hoc mendax, tuliſſet?

(25) Parum attentum & heic amanuenſem deprehendo; etenim ſcri-

(a) *In ſomnis dum inſolito.*
(b) al. *omnimodo mittamus.*
(c) *XXVIII.*

menſes ſex, jam aetate maturus, apud Salernum placida morte quievit, atque juxta Eccleſiam Dei Genitricis Sedis ipſius (a) humatus. Per idem tempus, ut diximus, Sanctae ipſi Eccleſiae (26) *Robertus Epiſcopus* praeerat, qui ob amorem tanti viri ſuper tumulum ejus, ejuſque uxoris, & filii, cameram inſtruere fecit. Fuit autem vir mitis, audaxque, & apprime liberalibus diſciplinis imbutus, & , ut jam diximus, hanc civitatem undique munivit, atque in ea mirae magnitudinis, immo & pulchritudinis Palatium conſtruxit, & ibidem in Aquilonis parte Eccleſiam in honorem Beatorum Petri & Pauli inſtituit, quae (b), ut ajunt, dum olim aſylum Principis fuiſſet, & ipſe Princeps Idolum jacens illuc (c) inveniſſet ex auro fabrefactum, inde ipſam Eccleſiam deauravit. Sufficiant quae de *Arichis*, ejuſque prole effavimus; nam ſaepe dictus Paulus in locum, ubi eorum corpora requieverunt, pleniſſime ea verſibus illuſtravit, quos nos huic Hiſtoriae inſeri fecimus.

C A P. XVIII.

Ut retro traham ſtilum, aliquid inter plura, qualiter dictus Princeps ſe gerebat, fidelibus innuam, ut Praelati ſaepiſſime exemplum teneant, & ſubjecti omnimodo gaudeant. Ipſe, de quo praemiſimus, Arichis erga Dei culturam ſe ſe crebriſſime coarctabat, & undique

ſcribendum *annos XXVII. & menſes VI.* In Catalogo Ducum Beneventanorum praefixo huic Libro, *anni XXIX. & menſes V.* Arichiſio tribuuntur. Alii *annos XXX.* nempe incompletos eum regnaſſe tradunt. Vide infra ejus Epitaphium, ubi *ter binis luſtris* rotundo numero, verſus cauſâ, patriam rexiſſe dicitur.

(26) Sive *Rodepertus* Epiſcopus Salernitanus. Haec eadem Anonymi noſtri verba adfert Ughellius in Catalogo Epiſcopor. Salernitan. *ſub nomine Heremperti*. (Prat.) *Ita quidem legit Cod. Freccian. & Bolvit. ſcil.* Rodipertus.

(a) *Eſt.*
(b) al. *quam.*
(c) al. *illic.*

que proſpera illi Dominus condonabat: Nam Argivos potenti dextera ſuperavit, & in fugam nimirum compulit ire; qua peracta victoria, in elationem non eſt ductus, ſicut tyranni aſſolent facere, & ad deteriora perveniunt; ſed Creatori (*a*), qui conterit bella, immenſas gratias exhibebat. Ipſe inopes & debiles diverſo habitu induebat, cibariaque abundanter nimium tribuebat; & Redemtor (*b*) mitiſſimus vices, nec non & gloriam (*c*) illi largiebatur, & ſua arva illaeſa obtinebat, & omnes ſub ſua ditione laetabantur & exultabant.

CAP. XIX

ENodare autem fidelibus volo, qualiter omnipotens Deus antequam *Arichis* ad dignitatem perveniret Principalem, ei oſtendit, qualiter honorem, vigoremque ei redderet; nam quadam die dum cum ſuo Principe *Liutprando* in Eccleſia B. Protomartyris Stephani, quae ſita eſt in veterrima urbe Capuae ab Imperatore, Helenae filio, Conſtantino, (A) eamque in honorem omnium (B) Apo-

(A) *Anonymus noſter hoc poſtremo numero videtur adfirmare, Conſtantinum Magnum dicare voluiſſe omnibus Apoſtolis Baſilicam a ſe Capuae conſtructam; ſed propoſitum non perfeciſſe ſuum: illam vero S. Germanum ejuſdem urbis Epiſcopum reliquiis conſecraſſe S. Protomartyris Stephani, conlatis ſibi ab eodemmet Imperatore. Quas adſertiones a comperta horum geſtorum veritate valde alienas breviſſimis Notatiunculis, ac ſub ipſo feſtinante prelo refellere eſt viſum; ſciaſque, Lector, Anonymi narrationem in ſcriptis Papp. Codd. haberi, qualem repraeſentavit: etſi aliter ab aliis edita fuerit.*

(B) In honorem omnium Apoſtolorum) *Communis hac etiam aetate ea eſt opinio; ſed magis placet (do verba Anaſtaſii Bibl. in Silveſtro primo)* Conſtantinum feciſſe intra urbem Gapuam Baſilicam Apoſtolorum: *hoc eſt Apoſtolis Petro, & Paulo illam exſtruxiſſe, quibus ſingulis Romae ampliſſima exaedificaverat idem Imperator templa. Sane indefinito Apoſtolorum nomine non omnes ſemper venire conſuevere duodecim Chriſti Salvatoris Principes miniſtri. Exemplum*

(a) *Suo.*
(b) al. *mitiſſimus vires.*
(c) *Libenter.*

Apoſtolorum dedicari decrevit, (C) licet poſtea a Beatiſſimo Germano ejuſdem Epiſcopo urbis (*a*) collatur (D) ab Imperatore reliquias B. Protomartyris Stephani, nec non

plum ſuccurrit apud Ennodium Dictione 2. *aliis Oratione* 6. *quae recitata eſt, ut Titulus antiquus manifeſtat*, in Dedicatione Baſilicae Apoſtolorum, ubi Templum fuit Idolorum. *De cujus ſanctificatione Auctor ſic habet*. Chriſtus ingreſſus eſt, reſpiciamus quibus fultus auxiliis. Venerunt cum eo Coelorum radii, Apoſtolorum diademata, Petrus, & Paulus, qui &c. *En Baſilica Apoſtolorum conſecrata non omnium eſt adventu, ſed Petri, & Pauli dumtaxat.*

(C) Dedicari decrevit) *Ex te, mens fuit Conſtantino eam dicare Apoſtolis, qui re non complevit. At Eccleſiam Imperator a ſe denominavit* Conſtantinianam, *multiplicique ſupellectili ad uſus ſacros, ac* Maſſis, & Poſſeſſionibus, *hoc eſt Fundis, large donavit, ſi praedicto eſt fides Anaſtaſio. Quid igitur dicatio mox non eſt ſecuta; quam differre nefas erat, more ne dum Ethnicorum, quem obſervo apud Plinium lib.* 4. *Epiſt.* 1. *ſed Chriſtianorum, ſi rite verba S. Paulini Nolani capio?* Propterea (*ait ille Epiſt.*12.) & horum verſiculos adjiciendos putavi, quos illi in hoc oppido dedicandae Baſilicae paravimus; nam adhuc in opere eſt; ſed, propitio Deo, dedicationi propinqua. *Perfectionem operis, & dicationem una conjunxit vir ſanctus.*

(D) Collatur ab Imperatore reliquias) *Sic unus Papyraceus Codex notae melioris. Alter*: Collatas ab Imperatore reliquias. *Selige quamvis lectionem, dicet ab Imperatore, quem praedixerat, donatas reliquias S. Germano. Hem quam foedum, nec unum erratum. Sanctus ille Epiſcopus D. Benedicto notus, & coaevus, duobus integris ſeculis poſterior fuit Magno Conſtantino; quo vivente, diſpertitae reliquiae S. Protomartyris in Italia nullae: immo nullibi, corpore non dum revelato. Accepit (conſentiam) Germanus illas ab Imperatore, ſed Juſtino ſeniore, ad quem miſſus fuit Princeps clarae legationis a Romano Pontifice Hormiſda; tunc S. Protomartyris nomen, clareſcentibus ſignis ex uno ejus paſſionis lapide apud Anconitanos exculto, religioſiſſime apud Italos venerabatur; quam reliquiarum donationem cum Anonymus noſter ex minus proba vulgi relatione accepiſſet, vel mente ſua perturbaſſet, nil curavit, ſive alienam, ſive ſuam deſipientiam ad Lydium authenticorum ſcriptorum lapidem probare, qua negligentia pluries eum laboraſſe ſatis ſuperque conſtat. Sed eſto voluerit ille non ab Conſtantino, ſed ab innominato ibi Imperatore S. Germanum reliquiis donatum; ejus tamen*

(a) al. *collatas.*

non & B. Agathae Virginis, proinde eam in honorem (E) Protomartyris Stephani vocari juſſit; & ut diximus, dum in eadem Eccleſia, Langobardorum ſicuti mos eſt, cum pugionibus accincti altrinſecus introiſſent, & unuſquiſque dum indeſinenter oraret, ſic ille adoleſcens Arichis. (a) *Miſerere mei Deus*, labiis impreſſis canere coepit: dum veniſſet, ubi dicitur: *Spiritu principali confirma me*; illico ſpata illius contremuit, ac ſi quilibet illam concuteret (b). Ille vero, oratione completa, cum pavo-

men dicto adſentiar ne ego, Eccleſiamque a Magno illo conſtructam, ac large donatam, indedicatam remanſiſſe credam ad S. Epiſcopi tempora: hoc eſt ad integros annos biſcentum? Certe mens Anonymi, niſi illa prior, haud alia ab hac fuit.

(E) Proinde eam in honorem Protomartyris Stephani vocari juſſit) *Idem juſſit Conſtantinus, de quo dixerat.* Dedicari decrevit. *Sed his non amplius ſiſto. Verba illa obſervo.* Proinde eam &c. *quae indicant mihi priſcum ſacrum morem dicandi Eccleſias, adhibitis eorundem Sanctorum reliquiis, quorum nominibus adpellandae fuiſſent, iiſdemque curatis ab eodem auctore conſtructionis, qui cetera quoque omnia ſolemnitatem condecentia ſuppeditabat; de quibus alibi eſt mihi dictum. Idque inſtitutum, ut reor, ſive Anonymum noſtrum, ſive enarratae fabellae impoſtorem in opinionem induxit, ut alteruter putaverit Conſtantinianam Capuae Eccleſiam non adſecutam decretum nomen Apoſtolorum; quoniam ſcilicet Apoſtolorum omnium reliquias crediderit haud praeſto fuiſſe Conſtantino, qui earum vice tradiderit alias* S. Protomartyris Stephani, & PROINDE eam in illius honorem vocari JUSSIT. *At Apoſtolorum indefinito nomine, jam dictum eſt, ſolos quandoque venire Apoſtolorum Principes, quorum Sacris Lipſanis certe Conſtantiniana illa ſub ipſo Conſtantino eſt dicata. Anonymi igitur adſertiones ablegentur, qui anilibus fabellis fidem incautus praeſtans, veritus quoque non eſt adſerere, deſumtum fuiſſe vaticinium de Principatu Archis ex verbis Pſalmi 50. peſſime interpretatis, tum quo ad Pſaltae mentem, tum quo ad dignitatem Dynaſtarum Beneventanae Provinciae; qui tunc Titulo Principatus non adhuc uti coeperant, cum Luitprandus imperabat. Verumtamen ſi me audis, Conſtantiniana Capuae Eccleſia nulla fuit alia, niſi quam modo dicunt.* Divi Petri ad Corpus, *in locis ſitam vetuſtae Capuae. Sed de his alibi.* (Prat.) *Neque in fine hujus Scriptoris Diſſertationem dabimus, ut alibi praemonitum.*

(a) Pſal. 50.

(b) al. *connecteret.*

pavore ſeriatim ſuis collectaneis enodavit. (a) Unus ex his, qui erat ſapientior ceteris, talem ſermonem erupit: *De hac inſtabili vita minime es, quantum mihi videtur, proteſſurus, antequam ad dignitatem Principalem Dominus te perducat.* Quod poſtea, annuente Deo, ad tutelam Laugobardorum probavit eventus. Dum Dux nomine Liutprandus fuiſſet extinctus, una omnes Arichiſium Principem acclamabant; quapropter in Principalem dignitatem honorifice illum aſciverunt; nam non, ut aſſolent plurimi, per pecuniam, & per pollicitationes opprimere in mirum (b) honorem, ſed cunctis uno agmine coacti, licet non a ſe, ſed ab illo, qui dixit: *Ubi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ſum in medio illorum* (c): illum Principem ſublimarunt.

C A P. XX.

HAec de (d) pluribus pauca dixiſſe ſufficiat. Nunc quae a *Diacono Paulo* eleganti viro prolata ſunt, minime obmittamus; ſed huic Hiſtoriae (e) enucleatius inſerere faciamus.

Lugentum (f) (27) *lachrymis populorum roſcida tellus*
Principis haec magni nobile corpus habet.
Hic namque in cunctis recubans celeberrimus Heros
Praepollens Arichis, o decus, atque dolor.
Tullius ore potens, (g) cujus vix pangere laudes,
Ut

(27) Epitaphium Arichiſii Beneventani Principis, Auctore Paulo Diacono, ſi huic noſtro fides. Jam illud habebamus cura Camilli Peregrinii, & recuſum habemus ſupra Tom. II. pag. 310. hujus Collectionis. Sed illud repetere juvat, quum Codex, unde haec fuere deſcripta, nonnullas variantes Lectiones exhibeat minime contemnendas.

(a) *Nugas hic etiam pueriles educit Anonym.*
(b) al. *nimirum.*
(c) Matth. c. 18.
(d) al. *plurimis.*
(e) al. *enucleatim.*
(f) al. *Lugenti.*
(g) al. *Ejus.*

Ut dignum eſt, poſſet vel tua lingua Maro.
Stirpe Ducum, Regumque ſatus, aſcenderat ipſe
Nobilior generis culmina celſa ſui.
Formoſus, validus, ſuavis, moderatus; & acer,
Facundus, ſapiens, luxque decorque fuit.
Quod Logos (a) effinxit, moderanſque quod Ethica pangit,
Omnia condiderat (b) mitis in arte ſua.
Strenuus, eloquii divini cultor, & index,
Pervigil in lachrymis tempora noctis agens.
Anteibat juvenes venatu, viribus, armis:
Flaminibuſque (28) ipſis flamina ſancta dabat.
Ter binis luſtris patriae ſic rexit habenas;
Fluctibus ut luntrem (29) navita doctus agit.
Sollicite gratiam pacis ſervavit amator,
Conſilio cautus, providus, atque ſagax.
Cum natis proprium nil ducens tradere (30) cenſum;
Inſuper & patriae promtus amore mori.
Moeſtorum ſolamen erat, ſolamen egentum,
Hos ſatagens verbis, hos relevare manu.
Ornaſti patriam doctrinis, moenibus altis.
Hinc in perpetuum laus tua ſemper erit.
Tu (31) requieſque tuis, portuſque, ſaluſque fuiſti,
Gloria, deliciae, tu generalis amor.
Heu mihi quam ſubito perierunt omnia tecum
Gaudia, proſperitas, paxque, quieſque ſimul!
Planctus ubique ſonat; te luget ſexus, & aetas
Omnis, & ante omnes, tu Benevente, doles.

Nec

(28) Hoc eſt, ut conjicio, Sacerdotibus ipſis, aliiſque religioſis viris, conſilia ſancta, ac Religionis cultum & amorem inſpirabat.

(29) Pro *lintrem*, ſive naviculam.

(30) Nempe Carolo Magno, cui *geminam ſobolem*, Erchemperto teſte, *vice pignoris tradidit, hoc eſt Grimoaldum, & Adelgiſam, ſimulque cunctum theſaurum ſuum*, ut ditionem ac libertatem ſibi ſervaret.

(31) Rectius heic, quam apud Peregrinium.

(a) al. *& phiſis.* (b) *Mentis.*

Nec minus excelſis nuper (32) *quae condita muris*
Structorem Orbe tuum, clara Salerne gemis.
Appulus, & Calaber, (a) *Vulgar* (33), *Campanus, &* (b) *Afer.*
Quoſque Siler potat, Romuleuſque Tibris. (XVII)
Quique bibunt Ararim, te flent, Hiſtrumque, Padumque.
Aeſtimet adfinis, ſeu peregrina phalanx.
Tam felix olim, nunc namque miſerrima conjux.
Regali in thalamo quam tibi junxit amor.
Eheu perpetuo pectus transfixa mucrone
Languida membra trahens, te moribunda dolet!
Viderat unius heu nuper funera nati!
Aſt alium extorrem Gallia dura (c) *tenet.* (XVIII)
Huic geminae natae vernanti flore ſuperſunt,
Solamenque mali, ſollicituſque timor.
Has cernens, reddi vultus ſibi credit amatos.
Heu trepidam faciunt! fluctuabunda pavet.
Solatur tantos ſpes haec utcumque dolores,
Quod te pro meritis nunc Paradiſus habet.
O Regina potens, Virgo, Genitrixque Creantis,
Proſit ei huc ſacro membra dediſſe Lari.

Vixit autem quinquaginta tres annos. Obiit VII. Kal. Septembris Anno ab Incarnatione Domini DCCLXXXVII. Indi-

(32) Peregrinius legebat, *nuperque condite clare Salerne*. Melius heic: nempe *clara urbs Salerne:*

(33) Hoc eſt *Bulgarus*. Regnum tunc Bulgariae florebat. V conſonans pro B; & contra B pro V olim, ac praecipue apud Apulos & Siculos in uſu.

(XVII) Fluvios *Silarum*, ac *Tyberim* pro terminis fortaſſe illius Dynaſtiae deſignat Vates. Vide Peregrinium in Campan. diſc. 1. ubi de Campaniae limitibus ſub Langobardis agit. Inde Ararim, Iſtrum, & Padum, qui etiam Langobardis & olim, & tunc temporis ſubjecti erant: verbis uſus *adfinis*, & *peregrini*.

(XVIII) Scilicet, Grimoaldum apud Regem Carolum obſidem, jam extincto Romoaldo altero Arechis filio.

(a) al. *Bulgar.*
(b) *Umber.*
(c) al. *tenes.*

Indictione (34) IX. Donna Adelperga Principiſſa filios Romoald, Grimoald, (a) Egiſiphum, Theoraldam, & Adelciſam (b).

CAP. XXI.

ITem alii verſus, quos ſuper tumulum Romoald filii Arichis reperivimus.

Alta ruit ſubito Beneventi gloria triſtis,
Quam tenet hic tumulus: vae tibi Barda cohors!
Hic Arichis dormit magni pulcherrima proles,
Unica ſpes patriae, murus, & arma ſuis.
Cujus feſſa patris bene jam virtute ſenectus
Tuta regebatur, tutio matris erat.
Hic novus a multis Arichis vocabatur herilis,
Moribus, & forma, conſilioque vigens.
Grammate (35) praepollens, mundana lege togatus,
Divina inſtructus nec minus ille fuit.
Relligione patrem aequiparans, matremque pudore,
Illius, heu, triſtes quos male flamma creat.
Subditus ad mortem, dulciſque parentibus uſque
Nullus plus voluit amplius, aut potuit.
Ceu Abraham genitor, Iſaac, ſic iſte peregit:
Oblatus tacuit juſſa parentis agens.
Traditus ob patriae, populi cunctique ſalutem
Se opponens voluit pro pietate mori.

Ob-

(34) Ita quoque in aliis exemplaribus. Sed ſcribendum *Indictione* X. quae illo anno ante Kalendas Septembris decurrebat. Et quidem ante eum, ſed eodem anno Romualdus filius e vivis exceſſerat *Indictione X.* ut infra illius Epitaphium praefert.

(35) Peregrinius legit *Gromati pollens*. Num hic Princeps Agrimenſoriae Arti operam dedit? Apage. Recte Codex noſter. In *Grammatica*, ſive eruditione peritiſſimus fuit Romualdus; Legum quoque ſcientiam, ac Theologiam ſibi pararat. En Diſtichi hujus ſenſum.

(a) *Et Giſiſum.*

(b) al. *Algiſam.*

Digitized by Google

Obvius occurrit Regi, immanesque phalangi
Munivit fines, o Benevente, tuos.
Tu placida Regis ſedaſti mente furorem
Obruta Gallorum (36) *te ira loquente fuit.*
O Romuald mitis Ductor, ſine felle ſuavis,
Terrea liquiſti Regna, ſuperna tenes.
Terreno verbis placuiſti quam bene Regi!
Coeleſti melius (a) *nunc ſine fine places.*
Hoc lachrymans cecini David (37) *ego flebile carmen;*
Praeſul, cui ſemper te ſine velle mori eſt.

Vixit An. XXV. Depoſitus eſt XII. Kal. Auguſti Principante patre Anno XXX. Indictione percurrente X.

C A P. XXII.

Fertur a multis, quod properante Rege Carolo in Campaniae finibus, ſtatim, ut diximus, ipſe Arichis obviam ei Praeſules miſit, & cum ipſis Romoalt, qui faſtigium cum patre Principatus habebat; ſed valde nimium ab ipſius Praeſulibus ipſe Rex fuerat exoratus, ut ipſum Romoald ſuo patri tranſmitteret, & Grimoald (b) filium ſuum libenter acciperet: quod ille, ut ferunt, audita admonitione tantorum Patrum, talia fieri dixit. Sic denique illo redeunte, & Grimoald, ut diximus, illuc properante, ſicuti jam quippe (c) declaravimus.

Cumque talia peracta fuiſſent, Beneventanorum populus, qui ſuis ductoribus ſemper fidelis extitit, nuntiandum protinus *Carolo Regi* mittunt, ut citius *Grimoald* Beneventum mitteret, ut Principatum, quem ſuus pater amiſerat, ipſe nempe (d) occuparet. His auditis Rex ſtatim,

(36) Haec plane apud Peregrinium vitiata, qui habet *& ira loqui fecit.*
(37) Beneventanus Epiſcopus.

(a) *Huic.*
(b) *Alium.*
(c) *Superius.*
(d) *Exciperet.*

Digitized by Google

tim, ut ad ſe citius *Grimoald* veniret, juſſit *(a)*. Cum vero veniſſet, & ante ſuum conſpectum aſtaret, ipſe Rex, ut erat benevolus, cum magna moeſtitia ei dixit humili voce: *ut mihi relatum eſt: Tuus pater mortuus eſt*. Ille ut erat ſagax *(b)*, ſtrenuſque, in hunc modum Regi reſponſum dedit: *Domine, piiſſimeque Imperator, quantum prorſus conjicere valeo, ſoſpes eſt pater meus, & gloria ejus viget, & opto, ut vigeat per ſecula cuncta*.

His auditis, Rex taliter quippe eſt eum allocutus: *Vere tuus genitor ex hac luce ſubtractus eſt*. Tunc idem Grimoald: *A die, Domine Imperator, qua huc ſub veſtra ditione allatus ſum, nec genitorem, nec genitricem, nec ullum quippe ex noſtris ſtigmatibus* (38) *habui, niſi te, Rex*. Proceres quippe, qui ante ejus ſiſtebant obtutum, nimium collaudabant ſtrenuitatem ejus, aſſerentes: *Dignum* (39) *eſt, ut Samnitum Ducatum (c) Beneventanum ad iſtius Grimoald ditionem perveniat*. Cumque Rex aures innecteret in ſermones, quos audiebat *(d)* a ſuis fidelibus, converſus ad Grimoald: *Vis arva tua repedare?* Qui ait: *Domine, volo*. Item Rex: *Et ſi malis, unum, quod a te quaero (e), noſtrae eminentiae per jusjurandum promitte, ut ſtatim dum Salernum fueris ingreſſus, muros ejus a fundamento diruas, & ad ſolum uſque perducas. Sic facies & Conſiae, ſimulque & (f) Aggerentiae*. Quod

(38) Scilicet ex noſtris affinibus, ſive ex noſtra cognatione. Eo ſenſu uſitata vox Auctori noſtro *Stigma*, ut arbitror, pro *Stemma*.

(39) Non ob iſtud callidum tantummodo reſponſum Carolus Grimoaldum dimiſiſſe mihi creditur, ſed quia poſt Arichiſi obitum Graeci multa minabantur, immo cum Beneventanis conſilia miſcebant; & ad rebellionem proni erant populi, ſi Grimoaldum Carolus eis negaſſet. Et profecto Graeci cum Adelgiſo Deſiderii olim Regis filio arma parabant. Rex ergo, ut majora pericula averteret, ſatius duxit ſinere, Grimoaldum abire: Vide Epiſtolas 73. 86. & 90. Codicis Carolini.

(a) *Dixit*.
(b) *Nempe*.
(c) *Deeſt* Beneventanum.
(d) *Quos aſſeverat ſuis*.
(e) *Eſt*.
(f) *Acerentiae*.

Quod ille nimirum per jusjurandum ſpopondit omnia eſſe facturum.

Ipſe ſaepe dictus Rex equos, familiamque, atque dona plurima eſt ei largitus, eumque (*a*) Dominum Beneventum miſit, admonens, ut ei quam ſpoponderat fidem ſervaret. At ille valefaciens Regi, cum ſuis fidelibus (*b*) iter arripuerunt. Sed ipſe Rex e ſuis fidelibus duos praeclariſſimos cum ipſo Grimoald miſit, Autharim videlicet, & Paulipert, ut quemadmodum ſuae dignitati, ſic per omnia illi fidem ſervarent. Et idem Grimoald, ut eminentiores, atque cum honore eos in ſua patria obtineret, & domos, & praedia plurima eorum ditioni tradidit, & ex nobili genere eis puellas copulavit.

C A P. XXIII.

Dum ſimul, ut diximus, caperent iter, pervenerunt in Beneventanis finibus non (XIX) procul a Capuana urbe; ſed antequam Vulturnum fluvium tranſmearent, immenſa Langobardorum plebs in occurſum ejus vênit, atque cum gaudio eſt ab eis exceptus. Qui dum catervatim Beneventum properaſſent, promiſcui ſexus fere milliarium unum ab urbe exierant, cum hymnis & canticis Deo gratias referentes, id ipſum annectentes: *Veni* (*c*) *pater noſter*, *& poſt Deum ſalus noſtra*. Dum urbem fuiſſet ingreſſus, ſtatim Dei Genitricis Eccleſiam adiit, atque in faciem in pavimento ſe extenſum proſtravit, & veniam ab ipſa Dei Genitrice efflagitabat. Cum-

(XIX) Male heic Anonymus Beneventani Ducatus fines deſignat: cum hi multum ultra Capuam protenderentur, non prope Capuam urbem, ut alibi in notis ad Ignotum Caſs. advertimus.

(a) *Deeſt* Dominum.

(b) *Duos praeclariſſimos cum ipſo Grimoald miſit, Autharim videlicet & Paulipert, ut quemadmodum ſuae dignitati, ſic per omnia illi fidem ſervarent, & ei Grimoald, ut eminentiores, atque cum honore eos ir ſua patria obtineret, & domos, praedia plurima eorum ditioni traderent, & ex nobili genere eis puellas copularet. Dum ſimul &c.*

(c) al. *Paſtor*.

Cumque per paucos dies a Beneventanis illic detineretur, Salernum vênit. Sed dum Salernitanis fuiſſet cognitum, repente ex urbe egreſſi ſunt, tam virorum, quam feminarum omnis ſexus, omniſque aetas ei obviam, & magna multitudo fere per milliarium unum cum hymnis, & canticis dicens: *Veni Domine, veni, qui* (XX) *proprium tuum corpus non es veritus pro tuis ovibus tradere*. Atque in hunc modum ſimul reiterabant voces. Cumque urbem Salernitanam fuiſſet ingreſſus, illico Dei Genitricis Eccleſiam adiit, atque ab ipſa, ejuſque prole veniam popoſcebat; & ſuper ſepulcrum veniens patris ac fratris, multum illic flevit. Cum veniret vero ad Palatium cum ſuis Proceribus, illic cum magno gaudio ſimul ſunt epulati. Dum vero talia patrata fuiſſent, ipſe, de quo jam diximus, Princeps cunctos ſuos Optimates accerſiri fecit, quatenus prorſus quod dudum Regi ſpoponderat, panderet. Sed dum Optimates talia nimirum cognoviſſent conturbati ſunt valde, adjicientes: *Quomodo tam praeclariſſimam civitatem ad ſolum uſque proſiernes, ſicut tu Domine aſſeris, quam ut melius ſcis; tuus nuper piiſſimus genitor ampliavit mirabiliter*? His auditis, Princeps ad inſtar ſui genitoris blanditer alloquens eos: *Aliter* (a) *facere nequeo, quia per jusjurandum Regi aſſerui omni modo talia adimplere*. Dum Optimates illius voluntati obtemperare mallent, taliter proruperunt in verba: *Dominus noſter es: quod bonum* (b) *& utile tuis comparet oculis, facito*. At ille: *Eamus*, inquit, *in locum, qui Veteri* (XXI) *nuncupatur, & plus tutiſſimam civitatem, quam iſta eſt, ibi conſtruamus*.

CAP.

(XX) Non inſolens Langobardorum Scriptorum mos, immo frequentiſſimus, qui parum religioſe verbis Sacrae Scripturae in rebus profanis utebantur. Ii enim cum plerumque Monachi fuerint, ſacrorum Librorum notitià pollebant; inepte tamen ſaepiſſime, & ſine debita pietate illorum ſanctitatem venditabant.

(XXI) An locus *Veteri*, nunc *Vietri*, ab Veteris Salerni ruinis cognominatus fuerit, Salernitanis Cl. Viris rem illuſtrandam relinquo; cum ab iiſdem haec opinio prodierit.

(a) al. *aliud.*

(b) al. *quippe & utiliter.*

CAP. XXIV.

CUmque cum ſuis Proceribus illuc, ut diximus, carperet iter, locum, quem ipſe circumſpexerat, famulis ſuis praecepit hinc inde muris aedificari. Et ſtatim reverſus Salernum, & electa manu cum valido exercitu Conſiam pergit; & loci, qui erat tutiſſimus ſine muris, muros illic inventos diſrupit, ut civitas omnino diruta eſſe videretur. Deinde Aggerentiam vênit, eamque funditus diruit, & ad ſolum uſque proſtravit; & eam plus melius, quam ipſa vetuſtiſſima fuit, in locum alium aedificavit. Nam non procul ab ipſa civitate mons ingens erat, in quo aſcendens, eum vehementer luſtravit; cumque oculis ipſius placuiſſet, ibidem conſtruere civitatem dixit, quam mox inchoaverunt. Atque ipſe Princeps ibidem, & per Apuliae fines eſt demoratus, donec ipſa civitas ad culmen uſque (*a*) perducitur. Deinde Calabriae fines perambulavit, cui dona, ſimulque & magna exenia ſunt oblata (XXII).

CAP. XXV.

HIs itaque geſtis, callem nimirum, quem reliquerat, (*b*) repedavit; cumque veniſſet Salernum, dum portam ipſius cum ſuis ingrederetur; ipſe Princeps alta trahens ſuſpiria tamdem in vocem prorupit: *Civitatem hanc praeclaram quomodo* (*c*) *inquirimus? Per quantum conjicere valeo, illa, quae coepta eſt, uſque ad callem ipſius ſcopulis plena eſt, nec oneratum vehiculum, nec plauſtrum illuc ducere valemus; & quod exinde peragam, neſcio, utrum*

(XXII) Videſis nunc extenſionem Ducatus Beneventani, qui Campaniae, Lucaniae, Apuliae, Calabriaeque Regiones includebat. Atque quod ad Calabriae fines attinet, urbes deſignantur Graecis conterminae Tarentum verſus, quae urbs Provinciae quidem caput erat. De hoc plenius in diſſertationibus agendum erit.

(a) *Perduceretur*. Fr.
(b) *Iterum*.
(c) *Linquimus? qui per*,

Digitized by Google

utrum illam perficiam, an iſtam, in qua nunc degimus, diruam. Cui unus ex Langobardis ad haec ita reſpondit: *Quod das donum mihi, Domine mi, ſi ſic faciam, ut iſta civitas ſemper illaeſa permaneat, & quod Regi ſpopondiſti, adimpleas?* Ad haec Princeps: *Pete quod vis.* At ille: *Nihil aliud peto, niſi ut protinus des mihi* (40) *varium indumentum, quo olim* (a) *veſter genitor in Paſchali feſtivitate utebatur.* Item (b) Princeps: *Difficilem poſtulaſti rem: attamen ſi perficis, quod promiſiſti, ego te induam ipſum.* Tunc nimirum ipſe, ut erat conſilio ſagax, tale prorſus dedit reſponſum, & ait: *Ipſum murum ab Oriente, qui eſt ſitus juxta Fauſtini rivum, protinus diruamus; quia nempe machina, quam nos* (c) *Patriam nuncupamus, ibidem valde videtur eſſe contraria, eo quod ipſa terra ultra Fauſtini rivum eminet muro. Ex hac parte paululum murum ipſum conſtruamus, & omnimodo jam ab hoſtibus ex hac parte metus nihil habemus. Ipſum alium murum, qui eſt ex Occidentis parte, ultra ipſum priorem ſtatim murum aedificemus, & eſt tutamentum contra marinos hoſtes: & tunc denique quod dudum Regi promiſiſti, omnimodo videtur eſſe completum.* Tunc omnes, qui aderant, mirati ſunt valde, quod tam ſalubre conſilium citius potuiſſet reperiri; & protinus idem Princeps indumentum deferri juſſit. Cumque illud detuliſſent ante ſuum obtutum quidam ejus famuli, illico ipſe Princeps eum tulit, atque, ſicut promiſerat, eum induit; nam quod ex ejus ore procedebat ſemel, nullatenus retrorſum rediebat, praemia non captans, ſermone immobili exſtans.

CAP.

(40) Pellis albae ac pretioſae genus: *Vajo* dicitur Italis. Pluribus ex hiſce coagmentatis veſtes aut fiebant, aut ſubſuebantur.

(a) al. *tuus.*
(b) al. *idem.*
(c) *Petrariam.*

CAP. XXVI.

Cumque fuiſſent patrata talia, ipſa, quae (*a*) inchoavit, operari deſierunt; & de hac praeclariſſima civitate, quod vir ille magnificus dixerat, omnimodo adimplere ſtuduerunt; & Deo tuente illaeſa uſque nunc hactenus manet. Ipſe, ut diximus, Grimoald ad inſtar ſui genitoris undique murare iſtam civitatem coepit, atque a parte Auſtrali antemurale fecit. Fuit vir mirae fortitudinis, conſilio cautus, cor denique capax. Et quid multa referam? erat promtus ad omne bonum. Sufficiant de Grimoald pauca, quae diximus; nam quidam illorum cognitus & per omnia probabilis Amicus, pleniſſime acta, quae in hoc Mundo geſſerat, verſibus illuſtravit, quos nos huic Hiſtoriae ſcribere curavimus.

Magnus erat Princeps Arichis, *lux*, *noſtraque ſalus*,
  Reſtituenda Deo hîc ſua membra dedit.
Nec non hic Romoald, *ipſius maxima proles*,
  Sub patre jam Princeps, hîc requieſcit humo.
Vir quoque magnificus Grimoald, (*b*) *formoſior illis*
  (*c*) *Urbs*, *ſitus eſt Princeps inter utroque loco.*
Senſus, *& eloquiis formam deſcribere laudis*
  (*d*) *Hujus non poſſet plenius ulla manus.*
Gloria (*e*) *magnificis de Lango maxime Bardis*
  Praecelſa ex (*f*) *horum ſtirpe ſuperſtes erat.*
Regalis genere (*g*) *exiſtens ab utroque parente*
  Cras (*h*) *cedit*, *geſta* (*i*) *ſub dota genus.*
In terris pollens nimium pulcherrimus annis
  Spes jam Samnitis certa ſalutis erat.
Mirandus ſpecie, *ſed plus mirabilis actis*,
  A puero micuit, *promtus ad omne bonum.*

O do-

(a) *Inchoaverunt.*
(b) al. *Famoſior.*
(c) *Adſcitus eſt:* & *Ubſcitus.*
(d) *Cujus.*
(e) *Magnificus.*
(f) *Quorum.*
(g) *Satus.*
(h) *Traſcendit.*
(i) *Geſtum ſubdita in urbe genus.*

Digitized by Google

O dolor immenſus, proh (a) ultima damna ruinae!
Quam gens Bardorum fraude ſub alta tulit.
A patre pro patria directus Regius obſes
Placavit patriam funus ad uſque patris.
Cum (41) *Danais bellum felici ſorte peregit,*
Finibus & (b) pellit belliger ipſe ſuis.
Extera Regna ſibi (c) terenda (42) *pace ſubegit.*
Dilectus cunctis terribiliſque fuit.
Pertulit adverſas Francorum (43) *ſaepe phalangas;*
Salvavit patriam ſed, Benevente, tuam.
Sed quid plura feram? Gallorum fortia Regna
Non valuere hujus ſubdere colla ſibi.
O quam longinquo fuerat digniſſimus aevo,
De quo tantus erit tempus in omne dolor!
Poſt caſum infauſtum, qui Regna Latina ruentis
Iſte ſuae gentis ſpes, requieſque fuit.
Terrenas gazas numquam ſervavit amando,
Sed mox captivis, indigeniſque dedit.
Itala, Romana, Illyrica, Hebraea, Afra, Pelaſga
Morte tua, Princeps, gens ſine fine dolet.
Mors tibi non nocuit; ſed nos linquendo peremit,
Dulcis alumne, ſuo quod tenet atra die.

Vixi-

(41) Contigit hoc eodem anno, quo is e Gallis Beneventum regreſſus eſt. Poëta Saxonicus apud Du-Cheſnium ad annum 788. teſtis eſt, Graecos in Calabria forti cum claſſe contra Beneventanos proceſſiſſe: quare

„ *Occurrere Duces Caroli, quibus illa tueri*
„ *Cura fuit loca praecipue Grimoaldus, in ipſo*
„ *Dux anno factus patre pro defuncto Aragiſo, &c.*
„ *Cedit Achiva cohors, Danaûm dant terga phalanges, &c.*

(42) Num *terrenda*? ut ſit pace, quae terrebat; quia is in pace armatus. An potius *ſubegit*, ideſt coëgit, extera Regna ſibi pacem tenere.

(43) Vide Erchempertum num. VI. ſupra Tom. II. Collectionis hujus.

(a) *Penultima.*
(b) *Expellit.*
(c) *Tremenda.* Bolv.

Vixiſti ſeptem (a) . . . . :
Sed cunctis ſeclis laude perennis eris.
Sint ſatis; haec breviter de te prolata legenti,
Plenus laude tua, qua (b) . . . . . *mundus adeſt.*

C A P. XXVII.

IGitur *Grimoald* (*), poſtquam tenuit Principatum Samnitum annos videlicet XIX. & menſes VI. vocante eum (XXIII) divina providentia, de hac luce extinctus eſt, atque reconditus in jam dicta Eccleſia Sedis Salernitanae juxta ſepulchrum patris; fratriſque, de quo praediximus.

Carolus (44) cum jam evolutis multis quippe temporibus regnaſſet, Pipino ſuo filio Regnum tradidit, praeſentiſque vitae relinquens gloriam, atque poteſtatem terrenam, ad Beatum Benedictum devotus cum aliquantis ſuis advenit fidelibus, ſeque eidem Dei contulit Confeſſori, atque in ſpirituali habitu (c) ſpondens permanſurum, & ibidem profeſſus eſt Monachus, & in quo ſanctam finire vitam jure profeſſus eſt jurando. Igitur dum veniſſet Monaſterium, quod praediximus, quod eſt ſitum in Caſinum Caſtrum, cum omni humilitate Abbati, qui tempore

(44) Sed quis iſte Carolus? Utique *Carlomannus* Pippini Francorum Regis frater, qui numquam Rex fuit. Noſter vero ſupine nimis heic nobis exhibet Carolum ipſum Magnum Auguſtum, ſeculo renuntiantem, & Monachum in Caſinenſi Coenobio agentem; ſimulque etiam confundit Pippinum ejuſdem Caroli M. patrem cum Pippino Caroli M. filio, Italiae Rege, oblitus nempe quae recte ſupra attulerat ex Anaſtaſio Bibliothecario.

(XXIII) In adſignando annorum ſpatio, quibus Grimoaldus regnavit, diſſident Chronologi. Chronicon Cavenſe annos XX. deſignat. S. Sophiae annos XIX. menſes VI. ut adſerit Anonymus noſter. Chronicon Principum Salerni habet annos XVIII. Aliſanum, ſeu Cinglenſe, annos XX. menſes V. At de hoc aptius alibi.

(a) *Bis ultra viceſimus anno.*
(b) *Juge.*
(*) *A.* 807.
(c) *Fore ſpondens.*

Digitized by Google

re illo ipſi Eccleſiae praeerat, ſe ſubdidit, atque cum omni manſuetudine ſaepiſſime Monachis exhibebat obſequium. Quid multa referam? Qui ante purpuratus, contextiſque ex auro, gemmiſque veſtibus indui ſolitus erat, poſtquam vili tectus eſt tegmine, pauper ipſe pauperibus miniſtrabat, & juxta dicta Apoſtoli, qui ait: *Non tantum coram Deo, ſed coram omnibus hominibus, caritatem ſervantes* (*a*), ſic idem non tantum Domino exhibebat ſervitium ſpirituale (*b*), ſed membris ejus, ideſt iiſdem Monachis, ſedulum cum omni humilitate ſine querela exhibebat obſequium.

CAP. XXVIII.

Mihi de ejuſdem Caroli humilitate pauca huic Hiſtoriae inſerere placuit, ut poſſit liquidius agnoſci, quam humilis iſte fuerit, quantaeque innocentiae, & ſanctitatis. Dum denique (45) Abbas, qui (*c*) tempore ipſi Monaſterio, ut diximus, praeerat, cujus nomen memoriae non retinemus, eum exprobraret, ſicuti Abbatum (*d*) mos eſt, ut per exprobrationem, quae Monachis a foris infertur, de intus, quod animo gerant, cognoſcere valeant: ſic idem Abbas in multis argumentis dura loquendo, iraſcendo, minando, praeſentabat. Sed ille nimirum omnia tolerabat. Quid multa referam? paucas oviculas ei ad paſcendum (*e*) commiſit. At ille cum omni, ut diximus, humilitate ſui Abbatis obtemperans mandatis omnimodo ſe ſe reſpondit eſſe facturum. Cumque ad paſtum per multos dies portaret, ac reduceret, una die denique in latro-

(45) Ex Anonymo noſtro, quae ſequuntur, mutuatus plane fuiſſe videtur Leo Marſicanus Lib. I. Cap. VII. Chronic. Caſinenſ. Vide Tom. IV. Collectionis hujus pag. 269.

(a) *Servarent.*
(b) al. *Speciale.*
(c) *Eo tempore.*
(d) al. *Abbatibus.*
(e) al. *paſcendum jure.*

Digitized by Google

latronem (46) incidit. Sed cum ſuper eum irruit, ille nequaquam eſt ei ſuperbe allocutus, adjiciens: *Fac quippe quod vis. Tantum ne oviculas tollas: de meis plane indumentis, quod velis, accipe*. At ille nimirum funditus eum ſpoliavit. Cumque ſe denudatum cerneret, (47) parvipendens quod tegumentum femoris perdidiſſet, non valens ferre verecundiam, celeriter ſuper eum irruit, eumque in terra protinus proſtravit, tantum (*a*) femoralia ei violenter eripiens; & cetera nolens contendere patienter illa auferre permiſit. Quippe quae acciderant, fama pandente ordinem rei ipſius, nempe quidam illico occurrerunt nuntiare Abbati. Ipſe Abbas, cum rem inuſitatam audiſſet, ſtatim ad eum vênit, eumque vehementer increpavit, qualiter, ut jam diximus, de (*b*) intus mores ejus cognoſcere valeret; ſed ille nihil aliud, niſi *Pater peccavi*, reſpondebat: quo dum Abbas talia cerneret, eum praecipua veſtimenta induere fecit.

C A P. XXIX.

ET alia nempe die rurſum praecipiens, ut ſolitâ obedientiâ illico perageret. Sed ille ſtatim clauſtra relinquens, oviculas ad paſtum deduxit. Dum vero ad horam, qua ſolitus erat, nitebatur quippe reverti, una ex ovibus valde claudicabat pede: quod ille dum cognoſceret, quod ad Monaſterii clauſtra ſolitâ horâ venire nequi-

(46) Leo Marſicanus, ſive Oſtienſis, habet *quidam latrunculi*. Sed rectius haec procedunt, ſi Carolomanno Monacho cum uno tantum homine pugna fuit.

(47) Excidiſſe videtur *reliqua, ſed aegre ferens, quod &c.* Infra tamen eodem verbo utitur Anonymus, atque in ſignificatione *magni faciendi*. Ego utrobique reſtituerem *perpendens*.

(a) al. *quippe tegumentum femoralium per vim ab eodem apſtulit, reliqua illi reliquit, addens: hoc non propter vires ſuas, ſed propter Dei omnipotentis, ejuſque Confeſſoris Benedicti amorem talia tibi committo. Dum vero nudus veniret Monaſterium, Fratres ei ocius cucurrerunt, atque percontari eum vehementer coeperunt de re, quae acciderat. Ipſe quippe quae acciderant pandens ordinem &c.* Frecc.

(b) al. *penitus*.

quiret, eam ſuper humero proprio longius deportavit. Cumque longo itinere eam detuliſſet, coinquinatus eſt nempe (*a*) locatione (48) ejus. Ad haec ipſe taliter fertur dediſſe reſponſum: *Non propter te haec quippe patior, ſed propter Dei juſſa, & Abbatis mei. Meis peccatis merentibus talia perago; nam propter te, non dico proprio humero portare, ſed etiam deſpectui habere (b) vellem de tuo contingere.* Quid multa dicam? uſque Coenobii clauſtra eam plane perduxit. Sed dum Fratres Monaſterii talia cernerent, cum ingenti curſu id ipſum nuntiare ſtuduerunt Abbati: quod ille audiens celeri curſu nimirum ad eum vênit, & in verba talia prorupit: *Dic mihi*, inquit, *Carole frater, pro qua re ſolitâ horâ huc nequiſti venire?* At ille: *Una ex oviculis minime valebat gradere: proinde, mi Pater, ſolitâ horâ huc properare nequivi*. Cumque Abbas crebriſſime eum tentaret, & omni parte ſe ſuperatum cerneret, aliquantis e ſuis Monachis Fratribus ſe ſociavit, atque ſimul cum eis (*c*) ſermonizabat de exemplo tantae humilitatis, tantaeque tentationis, quod ille, qui dudum fuerat Rex, talia tolerabat; nam decreverunt omnimodo in jam dicta obedientia minime iret: tantum ibidem excoleret hortulum. Ecce quantae humilitatis vir iſte fuit, qui, cum fuiſſet praecelſus Rex, oves ei commiſſas paſcebat. Et quid multa dicam? uni homunculo ſe ad ſpoliandum tradidit. Quod non pro re alia huic Hiſtoriae inſeruimus, niſi ut (*d*) nunc (49) Monachi radicem omnium bonorum humilitatem habeant, atque cum omni nixu & alacritate unuſquiſque inter ſe plane obedientiam peragant, & juſſa Abbatis, quaſi Dei, me-

(48) Amanuenſis error. Scribe *lotio*, vel *lotione*. Marſicanus habet *perfundi eum lutio contigit*.

(49) Hinc elucere poteſt, uti Peregrinius adnotavit, haec a Monacho literis conſignata fuiſſe.

(a) *Lotione* Fr.

(b) Cod. Vat. *haberem de vellere tuo*.

(c) *Sermocinabatur de examine*.

(d) *Hanc*.

metuant, & crebriſſime ſane Caroli obedientiam ante oculos ducant. Nam ſi ait: *Radix omnium malorum ſuperbia eſt*, ſic nimirum omnium bonorum radix comprobatur eſſe humilitas.

C A P. XXX.

DEnuo de ejuſdem Caroli humilitate dicere cupio: Ipſe jam dictus, ut nuper diximus, dum ab eo, ejuſque exercitu menſis unius die Martis capta eſſet Papia, Romam venit, & ibidem introivit; & ab Adriano Papa in capite ejus (ut retro redeam) pretioſa impoſita eſt Corona (50). Ipſo denique tempore Imperator, qui praeerat, eidem Carolo hujuſmodi Epiſtolam (51) miſit.

Imperator Auguſtus Patricio (a) Carolo ſalutem.

„ SCias, quia tibi dirigo aureorum centum millia. „ Rurſus ſi ad me veneris, do tibi mille millia, & „ totam ex topaciis Coronam; inſuper & ſex mille mil„ liaria de terra Aſiae; quin etiam & ſuper omnes Pa„ tricios meos te collocabo, Legionem Bulgarorum unam, „ & Per-

(50) Uti rurſus vides, Carolum Magnum cum Carolomanno ejus patruo noſter confundit. Minime vero contemnendum, quod ille addit de *Corona* ab Hadriano I. Carolo Magno impoſita anno 774. quum nempe is primum Romam profectus eſt. Corona haec fuiſſe videtur *Diadema Patriciatus*; Patriciis enim, ac praecipue Romanorum, *aureus circulus* deferri conſuevit. Conſule Du-Cangium in Gloſſario Latino ad vocem *Patriciatus*.

(51) Et quidem commentitiam, immo plane ridendam, uti & ſubſequens Caroli reſponſum. Parce, Camille Peregrini, ſi quas tu nugas prodere religioni tibi duxiſti, ego nullo amore, neque odio ductus, facile evulgo. Ad Veritatis regnum, atque ad Hiſtoriae antiquae integritatem pertinet noſſe etiam, quam male compoſita forent olim ingenia, & quam latus eſſet fabulis aditus vel inter eos, qui prae ceteris operam literis dabant.

(a) al. *Patricius*.

„ & Perſarum alteram, Armeniarumque tertiam, quae
„ ejiciat Normannos de Europa, ſubjiciant tibi Aſiae o-
„ mnia Regna. Vale mi prime Conſul.

Item Epiſtola, quae eſt tranſmiſſa ab Imperatore, Auguſto Imperatori.

CAROLUS.

„ Gratias referimus multas vobis de tot muneribus,
„ quae mihi promiſiſti; ſed honorem nullum mihi
„ feciſti, quando Conſulem me ſcripſiſti, quia licet ho-
„ norem, & terram habes majorem centupliciter, quia
„ tantum eſt Aſia, quantum Europa, & Africa, tamen
„ caput Mundi Roma eſt, quam teneo. De meo autem
„ adventu ſciatis, quoniam ad vos non veniam, niſi quan-
„ do reſurgent mortui in die Judicii; quia ſicut Roma-
„ norum Regnum eſt ſicut fuit, meis vero temporibus
„ volo, ſi placet Domino, ut conſiſtat. Valete. Et ſcias,
„ quoniam dirigo tibi centum canes.

Quod nos huic Hiſtoriae proinde inſeruimus, ut per omnia ejus humilitatem nimirum oſtenderemus. Numquid non poterat illum vocitare, ſicut ipſe Imperator potuit ipſum? Sed humilitatem, ut diximus, quae omnium bonorum radix eſt, ſecutus, ad optimum namque fructum pervênit. Igitur cum in praedicto Monaſterio aliquo tempore perduraſſet, tamdem longaeva aetate, divina vocante potentia, placida morte quievit, atque ibidem digno tumulo eſt humatus. Iterum ad Hiſtoriae retexendum ordinem redeamus.

C A P. XXXI.

IGitur *Paulus*, de quo ſuperius mentionem fecimus, cum (52) funus vidiſſet *Principis Arichis*, ejuſque proles regnaret, praeſentis vitae relinquens gloriam, ad Beati Benedicti pergens nimirum Coenobium, ibidem Sanctae Religionis indutus eſt habitum, atque ſpopondit uſque ad ſuae vitae exitum omnimodo eſſe ibi manſurum. Dum vero per aliquot dies percurrentes illic moraretur, tantae innocentiae, tantaeque humilitatis (*a*) ſimulque ſilentium deferebat ultra humanum uſum. Sed dum ab Abbate, ſimulque etiam a fratribus de tali re coërceretur, quod non eſſet bonum uti immoderato ſilentio, & ſecundum dicta Sanctorum Patrum valde nimirum videtur eſſe contrarium; ipſe vero ut erat ſagax prorſus, atque ſtrenuiſſimus; deliquiſſe ſe reſpondebat, & ſimul ajebat: *Inania verba multa quippe jam olim nimium loquutus ſum; juſtum eſt, ut nunc ab illicitis nimium* (*b*) *me ſubtraham, dicente quippe Beato Papa Gregorio: qui non commiſit illicita, licitis utatur; & qui commiſit illicita, ab illicitis ſubtrahat ſe. Proinde, mi Pater, a licitis nimirum, quae mihi praecipis, me ſubtrahere cupio*. Ad haec ipſe Abbas: *Sufficiant quae Pater noſter Benedictus in ſua Regula edidit*. Ipſe vero talia audiens, a nexu, quo ſe diſtrictius ligaverat, ſolvit, atque ſe nempe regulans cum aliis fratribus quieſcebat.

CAP.

(52) Non poſt mortem Arichiſi Principis Beneventani, ſed longe antea, hoc eſt, vix Langobardorum Regno exciſo, Paulum mundanis rebus valedixiſſe, Clariſs. Mabillonius in Annalib. Benedictin. veri ſimilius putat.

(a) *Fuit* Cod. Vat. (b) *Nimirum*.

CAP. XXXII.

SEd dum valde fuiſſet oratus a Patre ipſius Monaſterii, ſimulque & a Fratribus, (*a*) in praedicta Regula quidquid obſcurius ibidem reperire potuit, mirabili relatione in patulo protulit (*b*), Codicemque illum (53) *ſuper Regulam* appellari praecepit. Scripſit etenim & nonnulla alia Opuſcula ſermone luculento. Cumque diu illuc in ſancta converſatione moraretur, jam aetate maturus hujus vitae curſum explevit, atque ibi in praedicto Monaſterio, quod Aquinenſium finibus ſitum eſt, ubi ipſe Beatus Benedictus decubuit, digno tumulo eſt humatus, atque ſuper ejus tumulum partim quae in hoc Mundo geſſit, partim de ejus prudentia (*c*), quae in tempore produxiſſet de ſacris literis, exaratum (54) invenimus. Fuit vir per omnia ſagax, divinaeque legis diſertus, & apprime liberalibus diſciplinis imbutus. Patriarchae Aquilegiae Civitatis fuit Diaconus. (*d*) Ipſum Palatium, quod Prin-

(53) Atqui ſupra laudatus Mabillonius in Annal. Benedictin. ad annum 840. contendit, falſo hunc Librum Paulo Diacono fuiſſe tributum, ejuſque Auctorem fuiſſe *Hildemarum* Monachum, qui circiter annum 850. floruit. Codices antiquos *Hildemarum* praeferentes in hanc rem laudat. Verum non parvi hoc in loco facienda eſt auctoritas Anonymi noſtri, nempe ut videtur, Monachi, & quidem vetuſtiſſimi, Paulum Diaconum interpretem Regulae Benedictinae teſtantis. Hunc non ſatis novit Mabillonius. Hugo etiam Menardus *Ruthardo Monacho* Rhabani auditori expoſitionem hanc olim tribuebat. Ego nihil ſtatuo. Adeat Lector, ſi lubet, quae adnotavit Angelus de Nuce ad Lib. I. Cap. XV. Leonis Oſtienſis Tom. IV. pag. 285. Rer. Italicar.

(54) Carmen Hilderici innuere videtur, quod habes ante Paulli Hiſtoriam de reb. geſt. Langob. Tom. I. hujus Collectionis, & in Notis Mari ad Petrum Diaconum, Tom. VI.

(a) *Ut in*.

(b) *Proderet. Ipſe vero obedienter ſe ſe talia adimplere reſpondit, atque quid obſcurius ibi reperire potuit, mirabili relatione in patulo protulit, Codicemque, &c.*

(c) *Prudentiis, quove tempore perduraſſet*. Cod. Vat.

(d) *Intantum quod ipſum*.

Princeps Arichis ſtruxit in memorata Salernitana Urbe, undique ipſum verſibus illuſtravit. Sed quia propter longum tempus fuerunt vetuſtate attriti, numerare, legereque illos non potuimus. Nam ſi (*a*) unam quippe paginam fuiſſemus nacti, comparare illos profecto potuiſſemus Maroni in voluminibus, Catonique, ſive profecto aliis Sophiſtis (*b*).

Interim nunc generalis Hiſtoriae revertamur ad tramitem, & omnimodo de Regibus obmittamus retexere. Tantum de Principibus, qui fuerunt in noſtris videlicet partibus, partim quae in hoc Mundo geſſerunt, partim de eorum audacia, quibuſve temporibus durarunt, huic compendioſo ſubnecto ſermoni: Hac denique tempeſtate jam fatus *Rodopertus*, cum jam perevolutis aliquot annis Salernitanam Sedem rexiſſet, longaeva aetate hujus vitae curſum explevit.

C A P. XXXIII.

DEfuncto itaque (*c*) *Grimoald*, Ildrici filius *Grimoald* (qui lingua Teodiſca, qua olim Langobardi utebantur, *Storeſeyz* fuit appellatus; & nos in noſtro eloquio, *qui ante obtutum Principum & (d) Regum milites hinc inde ſedendo praeordinat*, poſſumus vocitare) in Principali dignitate eſt elevatus. Cum vero ad Principale, ut diximus, perveniſſet faſtigium, non ſicut Anteceſſores ejus Principes ſe gerebat, ſed elationes, atque avaritias, ſimulque & diſcordias inter Langobardos fortiter inferebat, & per mendacioſa eloquia per omnia cunctis cernentibus ſe oſtendebat: unde ſaepiſſime Principibus, ſive Regibus, ſive Praelatis aliis ſolent de hac re exinde evenire

(a) *In una quippe pagina fuiſſem nexi.*
(b) *In conſideratione.*
(c) al. *ut diximus.*
(d) al. *ſeu.*

nire clades. Per idem tempus Francorum (55) exercitus Beneventanis finibus adiit, & quidquid reperire potuit, incendiis, rapiniſque demoliti ſunt, ut talia Grimoald audiens haeſitare (a) quaſi coeperit, quatenus nempe caſtra eorum expiare valeret. Unde unus e Beneventanis in hunc modum Principi eſt effatus: *Si Domini noſtri prorſus comparet voluntas, ego illuc pergo, & omnia caſtra illorum luſtro*. Erat denique audax ille, nobiliſsimuſque vir: cui Princeps illico: *Stabulum noſtrum pete, & qualem volueris equum exinde tolle*. At ille (b) ad Comitem Stabuli properavit; ſed antequam patefierent fores illius, baculo, quem in manu geſtabat, liminare nempe percuſsit. Equi vero ſunt perterriti; ſed tantum qui prius caput levavit, comprehendi juſsit; atque ipſe, equo aſcenſo, per devia ſilvaſque tamdem phalanges Francorum properavit, qui dum exploraſſet omnia caſtra eorum, ſine mora ad Dominum ſuum eſt reverſus. Cumque in patulo omnibus aſsiſtentibus, Principi omnia, quae vidiſſet, panderet: ipſe Princeps talia verba depromit: *Validuſne eſt, ſuper quem equitaſti, equus*? Ipſe ei nempe protinus manus oſtendit; habebat denique eas obduratas propter equi virtutem, At Princeps: *Sit tibi conceſſus*. At ille eum protinus adoravit. Cumque talia aſsiſtentes cernerent, unus ex his, qui cum ipſo, qui Francorum phalanges exploraverat, jam nuper conſiliaverat, quatenus ipſum Principem vita privaret, (c) putans, quod ipſum conſilium Principi panderetur (d), vocem emiſit ma-

(55) Nullum verbum de expeditione hujuſmodi in Beneventanos habet Erchempertus. Id autem accidiſſe videtur anno 812. quo ſecundum Annales Francorum Carolus M. *cum Duce Beneventanorum Grimoaldo* (nempe Storeſaiz, qui anno 806. Principatum inivit) *pax facta eſt, & tributi nomine XXV. millia ſolidorum a Beneventanis ſoluta*.

(a) al. *excitari*.
(b) *Concite ad ſtabulum properavit*.
(c) al. *putantes*.
(d) al. *panderet, voce emiſit magna*.

Digitized by Google

magnam : *Melius veſtrae dignitati* (a) *intimabo , quam iſte .* Ad haec Princeps : *dic* ; at ille nimium (b) parvipendens (56) de re, quam promiſerat, & dixit : *Putavi , mi Princeps , de alia re quod ipſe fuiſſet locutus : proinde talia quippe depromſi verba .* Cui Princeps taliter cum ira exorſus eſt verba : *Si illico coram noſtris ſervientibus , quae nuper geſſiſti , in patulo non prodideris , ſine mora te perire faciam .* At ille cuncta , quae clam dudum geſſerat, pandens, ordinem rei expoſuit, quomodo cum illo, de quo ſupra diximus , conſiliaverat , ut ipſum Principem privaret vita . Et ſtatim ipſe Princeps famulis ſuis praecipit (c), quatenus ſine mora ipſum, qui haec dixerat, ut fertur , de hac luce extinguerent : qui mox nimirum quod eis praeceptum eſt, quamvis cum ſeveritate, adimplere ſtuduerunt . Quo facto idem Princeps , (d) adſcito viro illo , qui phalanges exploraverat Francorum, ei dixit , ut unum ex duobus eligeret , aut amiſsionem amborum oculorum , aut eſſet privatus manibus . (e) Ille diſtrictius ſuas manus ligari praecepit ; ſed dum una die, ſimulque una nocte talia ſuſtinuiſſet , & nec manus ad os ducere , nec ſuum corpus undique muniri poſſe conſpiceret , atque eas ad corporis munditiam minime exhibere valeret ; ſe nimirum juſſit abſolvi ; deinde ex omni denique parte oculos (f) tegere dixit. Dum vero ligatos (g) una die, unaque nocte haberet, & manus ad os ducere, totumque munire corpus valeret, amiſſionem duorum oculorum elegit. Et inter haec verba, quae diximus, affatim efflagitabant Pontifices ad ipſum , & Optimates, forſitan ipſum Principem veniam ei tribueret. Et dum

(56) Immo *perpendens* . Ita & ſupra . Librariorum indoctorum munuſcula haec putato .

(a) al. *extimabo , quam mihi .*
(b) *Perpendit :*
(c) *Praecipiens .*
(d) al. *aſcito virum illum.*
(e) al. *quod ille ut domum rediit a tergo manibus diſtrictius ligari praecepit .*
(f) *Sibi detegere .*
(g) al. *oculos .*

dum nullo modo veniam impetrare valerent, tertia denique die ſtatim famulos ſuos idem Princeps miſit, eumque luce privavit *(a)*.

CAP. XXXIV.

DUm tam crudelis, tamque tyrannus eſſet, nec non & pejora Beneventani cernerent, de morte ejus cogitare coeperunt, ſed omnimodo nequibant profecto inſurgere propter rixam, quam ipſe Princeps inter eos inferebat. Cum haec ageret ipſe ſupradictus Princeps, per univerſas dictas Civitates, nec non & Provincias ſuos Miſſos miſit, quatenus ſine mora omnis ſui exercitus copiam in unum adunarent. Quo facto eminentiores illorum ad ſe fecit adſcire; ſed dum eſſent congregati in unum, ipſe denique Princeps taliter prorupit in vocem: *Eja conſanguinei, nec non & ex meis ſtigmatibus, ſimulque mei Proceres, cunctique mei fideles, pariter ineamus conſilium, quo ex noſtris finibus ſuperba gens protinus evellatur. Cupiunt denique a noſtra parte cenſum obtinere, quod nuper ſoliti erant accipere. Quid exinde vobis comparet mox noſtrae eminentiae intimate*. Cui pro cunctis quidam Mayo Caſtaldius taliter verba depromſit. *Aurum, argentumque, mi Princeps, ſatis apud nos abunde redundat. Si veſtrae ditioni comparet, exiguam partem (b) inde demus, & noſtram terram illaeſam obtineamus*. Et continuo ab uno ex hiis *(c)*, cui nomen Ramſo fuit, qui praeerat ipſo tempore *(d)* Campſiriis, (57) eſt ei reſponſum: *Talia minime, Domine mi, peragamus: melius multo eſt pugnando mori, quam hic infelicius vivere. Numquid non plane, mi Princeps, legiſti, & quomodo*

(57) Num potius *Compſinis*? hoc eſt *Conſinis*, quibus ille tunc praefuerit Comitis aut Caſtaldii titulo. Si ita foret, Radelchis poſt illum *Comes Conſinus* fuiſſet. (Prat.) *ut infra cap. XXXVII.*

(a) *Privarunt*.
(b) *. vinde*.
(c) *Aſtantibus*.
(d) *Compſiniis*.

modo proprias aedes patres noſtri reliquerunt propter vectigalia, quae (a) Guandali ab eis expoſcebant?

C A P. XXXV.

HIs auditis, Princeps confuſionem ferre non volens, contra eoſdem Francos decrevit facere munitionem, & cum magno exercitu obviavit eis. Quod cum cognoviſſet Francorum exercitus, omnes ad bellum ſunt praeparati. *(b)* Et priuſquam Grimoald bellum cum eis iniret, a quatuor videlicet partibus tubas intonare praecepit, moxque audaciter ſuper eos irruit, & Deo praevio, ultima caede eos proſtravit, ceteros in fugam compulit ire. Cumque utraeque acies procul prorſus ſequeſtrarentur, unus e Francis audacior ceteris nominatum ſupra Caſtaldium acclamavit Rampho, ut pariter cum eo ſingulare certamen iniret. Ille ut erat magnanimus, audaciter exiit obviam ei; ſed dum ſe adjungerent in unum, illico ſuper eum ipſe Gallus irruit, atque cum omni niſu nitebatur illum vita privare. Sed Rampho ejus ictibus fortiter reſiſtebat, atque ſuper eum vênit, & citius de hac luce eum privavit. Quo comperto Galli, videlicet obiiſſe validiſſimum illum ſodalem, confuſionem ferre non valentes, clam tela Ramphonis lateri *(c)* mittere juſſerunt. Cum talia quidam Sclabus juſſa perficere, ipſe Rampho ibidem die clauſit extremum. Ut mortem illius comperit Grimoald, *(d)* manſit cum magna moeſtitia, & qui ante durior erat, poſtmodum quippe immenſas lachrymas effundebat, & cum magno ululatu, totiuſque exercitus, perturbatus Grimoald Ramphonis corpus elevans, eum Beneventum perduxit, atque digno in loco eum tumulari praecepit.

CAP.

(a) *Wandali*
(b) al. *Qui*.
(c) *Injicere*.
(d) *Invaſit eum*.

Digitized by Google

CAP. XXXVI.

MAyo, de quo jam ſupra diximus, dum inchoatum vidiſſet bellum, ut nonnulli ferunt, (a) innuit fugam, atque poſt victoriam abſconſum in quodam molino (b) reperiunt; quem Grimoald comprehendi juſſit, (c) atque eum venire fecit in medium, quem aſpiciens dura eidem Mayoni verba depromſit: *Dic mihi*, inquiens, *Mayo pro qua re nos, bello inchoante, protinus liquiſti, & te incolumem reddidiſti? Nonne ipſa erant verba, quae dudum dicebas, ajens, cum Gallis praelium minime committeremus?* Et haec dicens turpiter eum comprehendi fecit, atque in aſelli dorſum ponere juſſit, & per plateas a famulis ſuis fecit ejus caedere dorſum. Effugatis Francis, Beneventani magno tripudio revertentes, cuncti laeti .... (d) manebant: alii in domibus, alii in praediis gradiebant nimirum, & exultabant, & non erant, qui exterrerent eos.

CAP. XXXVII.

HAc tempeſtate erat quidam vir inſignis in Civitate Spoletina nomine *Sico*. Cum fuiſſet nimium apud *Pipinum* (58) *Regem* de quadam re infamatus, Civitatem propriam linquens, cum uxore, & filiis, & cuncta ſua ſupellectili, cum ſervis, ancilliſque, ut maria tranſmearet, atque ut Conſtantinopolim pergeret, eſt profectus. Cumque Beneventum cum ſuis properaret, audiens hoc *Princeps Grimoald*, (e) non paucos ex ſuis fidelibus in ejus miſit occurſum; ſed dum ſimul graderentur, a foris portam, quae Aurea dicitur, applicuerunt. Cum (f) ipſe

N

(58) Scilicet Caroli M. filium, atque Italiae Regem.

(a) *Iniit*.
(b) *Repererunt*.
(c) *Et per plateas a famulis ſuis ei caedere dorſum &c.* ut infra.
(d) *Ubique Aegypt.*
(e) *Paucos* deſ. *non.*
(f) *Cumque*.

ipſe Princeps diverſos cibos, vina quoque praecipua, variaque potionum genera tranſmiſiſſet eidem, poſt meridiem per ſemet ipſum illuc gradiens, eum, quo tenderet, requiſivit. Cui ipſe Sico: *Pro nulla re alia extera Regna peto, niſi propter quod inſidiam Domini noſtri Regis vitare ſtudeo, qui me valde habet exoſum; & vereorne una die incidam in manus ejus. Proinde, mi Princeps, propria deſero, & aliena quaero.* Idem Princeps: *Aliquem parem ex meis Proceribus tecum venire jubebo, fiantque conſcii veſtri itineris, donec Hydruntum properetis, atque in diverſis Civitatibus & Caſtellis ſolamen vobis exhibeant.* Hiis itaque geſtis, ipſe Princeps urbem ingreſſus eſt, atque cunctos ſuos Optimates juſſit congregari in unum, & dum ſimul ſunt congregati, ſermonem ipſe Princeps talem depromit: *Quomodo tam nobiliſſimum, atque praeclariſſimum Virum in extera Regna ſinimus ire?* Ad quae pro cunctis *Radelchis* Comes Conſinus in hunc modum Principi eſt effatus: *Si velis hic in noſtra urbe illum, Domine, detinere, ſolamen a veſtra Dignitate, & a tuis fidelibus poterit quippe ſufficienter habere. Sed prorſus exinde valde veremur, ne a parte Regis noſtrae Patriae exinde eveniat clades.* Ad hoc Princeps: *Si Dei, & ejus Genitricis ſuffragium obtinemus, citius ad dimicandum cum eis valido exercitu, Deo praevio, audaciter pergemus; meliuſque multo eſt pugnando mori, quam alienae genti colla ſubdere.*

C A P. XXXVIII.

CUmque placuiſſent omnibus, qui aſſiſtebant, talia, decreverunt, ut ipſi (*a*) Siconi cum omnibus ſuis Optimatibus, quae de ipſo decreverunt, per ordinem omnia depromeret. Cui ille: *Melius eſt, mi Domine, noſtris filiis, & uxori apud veſtram gratiam manere cum exiguo*

pane

(a) Al. *ipſe praeſenti &c.*

pane & aqua , quam in extera gente praecipua vina, pluresque dapes , opesque plurimas obtinere . Ad haec Grimoald : *Caro noſtra es: mane apud nos : quia de quibus dixiſti rebus, ſatis a parte noſtra poteris ipſe habere .* Quapropter domos, praediaque ejus ditioni tradidit; atque poſt hoc non paucis percurrentibus diebus Acheruntiam ei ad obtinendum tradidit , quae eſt nimirum ſpatioſa terra , & ad venatum omnimodo apta pro eo, quod ipſum Sicone̅m, ſuamque prolem talia diligere cognovit. Hiis ita geſtis, non parvam moeſtitiam Beneventanis, ſimulque & ſaevitiam exinde invexit ; & inter ſe plane muſſitantes, non ipſam civitatem (XXIV) (*a*) proſcripti, ſed Beneventani geniti obtinere quippe debuerant: & murmur magnum exinde inter eos erat. Sed *Grimoald* omnia tolerabat, & proinde talia quippe operabatur propter illorum diſcordiam. Cum veniſſet Sico cum ſuis Aggerentiam , a cunctis terrae illius hominibus dilectus eſt valde, pro eo quia quidquid habere poterat, eorum ditioni tradebat; nempe omnia inter ſe diſpertiebatur; Habebat ipſe, ut praediximus, Sico filios duos floridam aetatem geſtantes; Major denique *Sicardus* vocabatur; junior vero *Sicònolfus* appellabatur. Sicardus vero erat ſtatura puſillus; Siconolfus plane erat ſtatura procerus; amboque validiſſimi in omnibus prorſus rebus ſe oſtendebant, & crebriſſime venatum pergebant. Sicuti ipſorum mos erat, dum ex more una denique die proceſſiſſent venatum, ingentem reperierunt cervum , quem cum omni nixu ſequi ipſum non deſinebant. Sed dum longius cervus ipſe petere videretur, Sicardus ſuum germanum eſt allocutus : *Mi frater , cervum illum ſequi nempe ſinumus;*

N 2

(XXIV) Lectio Frecciana *proſelyti* magis arridet , quo videlicet juſta explicatur Beneventanorum querela , ob Acherentim extero Langobardo conceſſam , quam potius ſui ducatus Proceribus merito tribuendam putabant. Unde major in eorum animis ira, atque odium exarſit.

(a) al. *Proſelyti*. Frecc.

mus; ſed utcumque fuerit, famuli noſtri illum ſequantur. Ipſe Siconolphus dum ſui germani voluntati obtemperare vellet, ſuis famulis ſequendum dimiſit, & cum Sicardo Aggerentiam eſt regreſſus. Dum percontaretur a genitore, utrum reperiſſent aliquam venationem, an non illi quicquid geſſerunt per ordinem ei nuntiaverunt. Sed dum illorum famuli cervum ſequi non deſiiſſent, in ſilva quippe condenſa, non procul a Conſia civitate, cum ipſo pervenerunt. Cum vero (a) cervus fuiſſet cognitus, cum ingenti curſu illuc pervenerunt alii famuli: & terga vertentibus aliis, qui adventum Conſanorum praeſtolaverunt, (b) caeſi fuerunt, & cervum tulerunt; & illorum nimirum canes; & quibuſdam ex hiis vehementer dorſum caederunt (c), annectentes: *Non ſufficit vobis Aggerentia? Conſiam vobis jungere quaeritis?* (d) Illi deferentes cervum, cum canibus ſe praeſentaverunt *Comiti Radelchiſio*. Dum vero Radelchiſio omnia geſta nuntiata fuiſſent, magno gaudio eſt repletus, pro eo quod ipſe Siconem, ut ſupra diximus, exoſum habebat. Denique dum confuſi, atque cum magna verecundia Siconis famuli rediiſſent, ipſe Sico ut erat ſapiens, minime exinde ſe perturbavit. Filii denique ejus cum magna iracundia permanſerunt, ſed ipſe Sico illorum duritiem molliebat; & pacifice idoneos ſuos Miſſos Radelchiſi Comiti miſit, adjiciens: *Dicite*, inquit, *Comiti Radelchiſi: ejus cervus ei fuit tranſmiſſus a Domino: canes meos dirigat mihi. Sed non recte homines illius geſſerunt, eo quod famulis noſtris dorſum caederunt*. Cum denique Radelchiſi talia perlata fuiſſent, taliter verba depromit: *Siconi*, inquit, *dicite: advena in noſtram ingreſſus eſt patriam: namquid ut judicet? Plus eum affligam: inſuper & canes minime reddi ſibi faciam*.

CAP.

(a) al. *Conſanis fuiſſet cognitus cervus*.

(b) al. *Vi cervum tulerunt, & eorum*.

(c) al. *Cedere ceperunt*.

(d) al. *Deferentes cervum cum canib. ſuis eos*.

CAP. XXXIX.

HIs auditis Sico, ejuſque proles confuſionem ferre non valentes, vehementer ira commoti ſunt, manifeſtaſque injurias vindicare nituntur; ſtatimque audaces Conſam viros miſêre, ut exinde praedam acciperent. Cum talia fuiſſent peracta, atque nimirum Radelchi nuntiata: illico aſcenſo equo, occaſione accepta, cum non paucis ſuis adiit Beneventum, & cum magna ſaevitia Principi eſt locutus, aſſerens: *Unum ſuperbum advenam hic tenuiſti, nec non Aggerentiam ei tribuiſti: ſi placet, Conſam quoque ei concede, quam valde jam depraedatus eſt.* Ipſe Princeps ut cognoviſſet (a) Radelchis ſaevitiam, taliter eſt eum allocutus: *Radelchis exinde minime perturberis, quia veſtram voluntatem adimplere volemus.* (b) Et ſtatim unum ex ſuis miſit, quatenus illic ſine aliqua dilatione Sico ante ejus obtutum deveniret. Et dum Siconi in hunc modum perlatum fuiſſet, nimis quippe exterruit, adjiciens: *Quomodo illuc pergo, qui ſum in hac terra accola? Si Beneventum adeam, Radelchiſi plane conſanguinei vivere me non ſinent.* Et cum ſuis conſilium iniit, quatenus navim emeret, ut poſſit Conſtantinopolim properare. Hoc conſilium ſine Aggerentinis peractum eſt. Sed dum in patulo nempe exiit, Aggerentini in hunc modum reſponſum Siconi promſerunt. *Conſtantipolim quare Sico tendere cupis? Numquid ſcis callem ejus, aut per baratri fluctus adhuc perambulaſti? Arcta eſt denique via; & illuc minime pergito.* Hoc quippe dicentes, mox ad tellurem proſtrati, eumque vehementer obſecrabant, quatenus eos minime eſſet relicturus, adnectentes: *Durum eſt plane, quia ſi nos tu deſeris, omnimodo ad nihilum pervenіemus. Tamen, ſi veſtrae dignitati comparet nos minime linquere, nos pariter tecum moriemur: extemploque*

nos

(a) *Agnovit*. Frecc.

(b) *Et ſtatim unum ex ſuis ſtrenuiſſimis famulis Aggerentiam miſit*. Id.

nos exinde ineamus foedus, *quatenus terram noſtram illaeſam obtineas*. Protinus plane talia ipſi jurando firmaverunt. Quo facto ipſe Sico in hunc modum Principi eſſandum direxit. *Illuc venire minime valeo prae nimio corporis mei toedio (a)*. Sed dum Principi nuntiatum fuiſſet, confuſionem ferre non valens, contra eum decrevit facere *(b)* monitionem (59); & congregato valido exercitu, cum cunctis ſuis (*c*) (XXV) Paribus Aggerentiam vênit, & non procul ab ipſa civitate caſtra poſuit. Cui Radelchis: *Numquid non Principi Domino noſtro dixi, quia ipſe Sico eſt tyrannus, & elatione tumidus, ſuperbiaque apud eum redundat?* Ipſe vero, ut erat callidus, diſſimulabat ſe audire. Conjungens vero Beneventanorum *Princeps Grimoald*, (XXVI) ſequipes etiam ejus antefatus Radelchis, uſque ad portam civitatis Aggerentiae, utrique venerunt; qui obſidentes, per aliquantos dies viriliter cum Beneventanorum exercitu conflixerunt. At Sico contra intus fortiter reſiſtebat. Sed ipſe Princeps ſimu-

(59) Scribe *motionem*, hoc eſt, expeditionem bellicam. (Prat.) *Melius explicat Cod.Frecc.* munitionem, *ideſt*, *armorum expeditionem*, *ut alibi notavi*.

(XXV) *Pares* quidem, ac *Proceres* idem ſonant. Hactenus etiam Proceres in Gallia, *Pares* appellantur.

(XXVI) Cauſas, quae Pipinum, & Ludovicum ad indicendum Beneventano Principi bellum impulerunt, tacet Anon. at eas ex Erchemperto jam novimus: quibus addi poteſt Conjugium Grimoaldi cum Uvantia Imperatoris Graecorum nepte (quam deinde, ut Francis ſatiſfaceret, repudiavit) quod conjugium anſam Grimoaldo fortaſſe praebuerat ſe a Rege Italiae alienandi. Is enim Graecis foederatus in dies adverſus Regem illum multa machinatus fuerat; junctiſque cum Pontifice copiis, Pipini fortaſſe nimias opes evertere cogitarat. Verum repudiata uxore, & a Graecis abalienato Grimoaldo, in cauſa fuit, ut Beneventi Princeps cum Gallis paciſceretur; quod unum ex ſcriptoribus eruitur; niſi famem illam fuiſſe velimus, quae tunc temporis per totam hanc regionem Beneventanam graſſabatur, eamque dire vexabat, ut in Chronographis Langobardis legitur.

(a) *Faſtidio*.
(b) *Munitionem*. Fr.
(c) al. *Proceribus*.

ſimulans ſe moleſtia corporis detentum *(a)*, ut exercitus a praedatione ceſſaret, procul ab ipſa civitate tentoria figere juſſit.

CAP. XL.

UNa denique die Radelchis cum magna quippe audacia Conſanos, quos ipſe nutrierat, tollens, addidit ſibi aliquam partem exercitus, & cum ingenti virtute uſque ad portam ipſius civitatis pervênit. Sed dum Siconi fuiſſet cognitum, nominative *(b)* duos filios ſuos acclamavit, quatenus cum audacibus viris ſuper eos irruerent, & ultima caede eos vaſtarent; ac deinde ſi victores redirent, veraces eos filios appellare valeret; ſin autem, ex alio patre genitos eos omni modo aſſerebat. Ipſe vero Sicardus una cum ſuo germano Siconolfo, ceteriſque Aggerentinis expeditis juvenibus, hoſtium caſtra irrumpentes, magnas eiſdem inferebant undique clades, & non longius ab ipſa civitate eos perſequi non ſinebant. Ipſe autem Radelchis cum ceteris coëtaneis ſuis vix evaſit *(c)*.

Sed dum Principi relatum fuiſſet, a foris minas, & indignationes praefato Siconi, & cunctis Aggerentinis inferebat; de intus magnum gaudium exinde habebat, atque ſuis Optimatibus talia verba referebat: *Unam exterum hominem propter vos habere non valeo*. Cumque a quibuſdam talia Radelchi nuntiata fuiſſent, illico ad eum vênit, & in verbis talia promit: *Audivi, mi piiſſime Princeps, quod dignitas tua aliquam murmurationem* *(d)* *erga ſuam fidem* *(e)* *habeat, & exinde non parva moeſtitia mibi nempe evenit*. Cui Princeps: *Vere valde male mibi videtur perſequi exulem, quem olim in fide mea ſuſcepi*. Ad haec Radelchis: *Craſtina die, mi Princeps, ante*

(a) al. *Detineri*.
(b) al. *Nominatos*.
(c) *A clade*.
(d) al. *Monitionem*.
(e) al. *Fidelem ſuum*.

ante veſtrum obtutum, ſi veſtrae dignitati comparet, eum ſiſtere faciam. Et ſtatim cum duobus viris Aggerentiam adiit, atque ipſius fores pulſari praecepit. Cumque viri ipſi, qui obſervabant fores, (*a*) quidnam eſſet inquirerent, reſponſum eſt, quod *Radelchis Comes* hic eſſet. Mox notum (*b*) fuit Siconi; qui ut talia audivit, miratus eſt valde, atque portularium percontavit: cum paucis, an cum multitudine eſſet ille. Non eſſe niſi cum duobus viris reſpondit. Cui Sico: (*c*) *Ei protinus plane aperi*. Et ſtatim ingreſſus eſt Aggerentiam. Sed dum pervenerunt in unum, invicem ſe adoraverunt, atque ad Eccleſiam pariter pervenerunt. Cumque accincti Eccleſiam introiſſent, ſtatim ipſe Radelchis omnes de Eccleſia ipſa ejecit; tantum ipſe cum dicto Sicone ibidem ſunt demorati. Cui Radelchis: *Inter nos ineamus foedus; & ſponde mihi, ut nullum conſilium* (*d*) *me abſente peragas; & de meo nimirum honore ſi non augeas, ne minuas. Et ego cum omni nixu omnimodo decertabo, ſi propitium Chriſtum habeam, ut obtineatis principalem honorem*. Sed dum in illis verbis Sico aures innecteret, metuens ne de eo illuſionem faceret, in exceſſu mentis opprimit eum ſtupor, & nequibat ei reſponſum reddere. Cui Radelchis: *Nil metuas*, inquit, *quia per jusjurandum ſtatim tibi promitto talia omnimodo adimplere*. Sed dum in se eſt ipſe Sico reverſus, talibus eum allocutus eſt verbis: *Vereor in tali me quippe obice claudere, quia ſum prorſus exul, & ex meis ſtigmatibus* (*e*) *nullum habeo: valde metuo, ne domui meae exinde conſumtio perveniat* (*f*). Ad haec Radelchis: *Ne timeas*, inquit: *tantum, ut diximus, per jusjurandum ſponde*. At ille reſpondit, ſe omnia adimpleturum.

CAP.

(a) al. *Quiſnam*.
(b) al. *Fecit Siconi, Sicoque ut talia vidit*.
(c) al. *Protinus ei aperiri juſſit*.
(d) al. *Concilium*.
(e) *Erga me*.
(f) *Eveniat*.

CAP. XLI.

SEd cum fuiſſent talia patrata, ex Urbe ſtatim (a) egreſſi ſunt, atque ubi ipſe Princeps cum ſuo exercitu erat, (b) pervenerunt. Statim ipſe Sico pedibus provolutus veniam popoſcebat. Ipſe Princeps per ſemetipſum eum de terra elevavit, eumque oſculatus, noxam ei condonavit, atque ut comes ejus itineri eſſet, ei protinus intimavit; & cum magno gaudio catervatim Beneventum pervenerunt. Cumque per aliquot dies, abſentibus filiis, & uxore, Sico apud Beneventum maneret, uxor ipſius, proleſque valde erant exinde moeſti. Sed ipſe Sico commeatu accepto honorifice eos Beneventum vocari fecit, atque Siconi idem Princeps, praecipiens, ut minime ipſe Aggerentiam pergeret, ſed quaecumque fiſcalia ibidem fuiſſent reperta, proles illius, & ipſe inde acciperent, ac Apoſtolo (c) terrae illius ſuaviter judicarent. Cui Sico: *Quidquid Dominus meus ſervo ſuo dixerit, ſciat omnimodo eum ei eſſe impleturum*. Interea ipſe, de quo diximus, Radelchis quoſcumque exoſos ipſe Princeps habebat, ſuo lateri adhaerebat; quotquot ipſe Princeps reſpuebat, ipſe recipiebat; cui ille minas, dulcia verba ipſe referebat. Cum talia ipſe Princeps cognoviſſet, accerſito eo, clam ei dixit: *Ut video, erga me controverſiam nempe peragis: quos ego ſperno, tu recipis*. Cui ille: (d) *Talia perago ego, Domine, non propter me, ſed propter veſtram dignitatem, ut omnes in veſtra fide permaneant*. Quae cum audiſſet Princeps, exinde recepit ſatisfactionem: ipſe vero hac illacque (e) nimirum favere non deſinebat.

(a) *Utrique*.
(b) *Pariter*.
(c) *A populo Frec.*
(d) *Vere talia*.
(e) *Talia*.

C A P. XLII.

PEr idem tempus apud Beneventum erat illuſtris vir nomine *Rofrit*, (60) cum germano ſuo nomine *Potelfrit*, filii cujuſdam nobiliſſimi Viri *Dauferii*; (61) ſed ipſe Rofrit erat callidus, & omni verſutia plenus; Potelfrit denique, licet fuiſſet magnus, tamen erat erga Dei cultores benevolus, ac benignus. Rofrit vero quanto magnus erat, tanto nimirum (*a*) humiles opprimebat. Et cum cognoviſſet, quod Radelchis de tali re decertaret, & putaret, ut ipſe Principatus honorem obtinere valeret, propter invidiam alta trahens ſuſpiria, tandem intra ſe cogitavit, qualiter ei omnimodo valeret eſſe contrarius. Una denique die dum ſaepedictus Sico pergeret ad balneum, ipſe Rofrit nempe talia cernens, famulis ſuis prorſus praecepit, ut citius cum eo ad balneum properarent, ut quoniam nequibat in patulo cum ipſo ſermocinari, ſaltem nempe loqui cum ipſo in balneo valeret. Sed, ut diximus, dum balneum introiiſſet, Siconem ibidem invenit, atque juxta eum reſedit. Dum denique Sico caput ſapone inungeret, clam Rofrit dorſum ejus (*b*) coepit abluere, dum Sico ſciſcitabat (*c*), ac diceret: *Quis eſt ille, qui meum dorſum aqua perfundit?* ipſe ſtatim dorſum linquens, aquam capiti ejus fundere coepit, adnectens: *Sile Sico, nunc ſile, quia Rofrit ego ſum*. Cum vero Sico vocem ejus cognoviſſet, illico exiliens cum magno pavore dixit: *Quid eſt, quod de me illuſionem, ſimulque &* (*d*) *injuriam facis? Quis talia cognoſceret, & non*

(60) Ad quem fortaſſe pertinet Carmen funebre, quod in calce hujus Hiſtoriae habes.

(61) Vide Erchempertum Tom. II. pag. 239. Collectionis hujus, quo etiam teſte diſcimus, Dauferium conſpiraſſe in Grimoaldum Principem, ac deinde venia data in gratiam receptum.

(a) al. *Nimium*.
(b) *Statim*.
(c) al. *Sciſcitaret*.
(d) al. *yroniam*.

non irrideret mihi? Cui Roſrit: *In proximo, ſi propitium Chriſtum ſentiam, (a) tuo capiti ſeptatam* (62) *habebis Coronam.* Ad haec Sico: *Exul ego ſum: mihi autem talia minime dicite.* Ipſe idem Roſrit: *Tantum mihi per jusjurandum ſponde, ut de meo honore, ſi non augeas, nec minuas, quia Deo propitio omnimodo talia ſtudenter adimplebimus.* Ad haec Sico: *Terra veſtra eſt: in veſtra denique poteſtate ſum: quod bonum quippe, & utile veſtris comparet oculis, facito. Ego nempe (b) de tuo honore ſi non augmentabo, nec diminuam.* Ab illo denique die ſtudenter quippe ipſe Roſrit, exinde omnimodo decertabat.

CAP. XLIII.

Ipſe, de quo diximus, Princeps avaritiae, ſimulque & diſcordiae (c) garrulus erat, & injuſta conſilia cum ſuis cognatis eis ſaepiſſime inferebat; nec non & illuſtriſſimos viros minis & indignationibus vehementer afficiebat; inopes vero, & ignobiles vehementer opprimebat. Et, ut fertur, equo unius illuſtris Viri, cujus nomen *Dauferius* fuit, pater, ut diximus Roſrit, & Potelfrit, uſque ad nates in ſcalis ipſius Palatii caudam (†) turpiter caedere fecerunt. Dum ſui cognati talia operarentur, populuſque terrae illius talia cerneret, proſternatis animis, de morte ejus, ut diximus, cogitare coeperunt; ſed metuebant plane inter ſe de tali re in patulo talia pandere. Cauſam vero, ob quam terga equi foeda-

O 2

(62) Pro ſeptam, circumdatam.

(†) (Prat.) *Adhuc ſummum dedecus putatur equis caudam, aut crines tondere in d mini contemtum. Solent tamen tonderi, ut equi agiliores ad curſum reddantur.*

(a) *Tuum caput ſeptum habebis corona.*

(b) al. *Vero*.

(c) al. *gerulus, & gannulus.*

Digitized by Google

darunt, ſubſequens ſermo declarat. Domus ſaepe dicti Dauferii (a) erga plateam erat nimirum conſtructa: factum eſt namque, ut Princeps inde tranſiret cum cognatis. Foras nempe projecit aquam, nimirum Dauferii (b) famulus neſcientibus cunctis, ita ut ſuper nates equorum, ſuper quos equitabant (c) Principis cognati, tangeret aqua. Denique ipſi valde irati ſunt, manifeſtaſque injurias vendicare nituntur, adnectentes: *Ex animis ſuis cognovimus*, *nempe honoris injurias videlicet noſtri*. Dum vero cum ira Palatium adiiſſent, rem, quae acciderat, intimaverunt Principi. At Princeps fatuus in hunc modum promit talia dicta: *Ite mei*, *veſtraſque injurias vindicate cognati*. Cum vero Dauferius deveniſſet Palatium, illi namque (d) quoſdam ex ſuis miſerunt, &, ut diximus, album Dauferii equum turpiter foedarunt. Quidam enim Potelfrit (e) ejus filium acclamans, quae acciderant, pandit per ordinem rei. At illi ut erant aſtuti, illum equum ad propriam domum miſerunt, aliumque equum venire fecerunt. Dum illorum pater ex more ſolito, ut in equum aſcenderet, deveniret, ſuum equum ibidem minime invênit, atque famulum ſuum percontavit: *Quidnam eſt factum de meo equo?* Ille excuſationem inferens, inquit: *Equi inter ſe*, *mi Domine*, *fremuerunt*, *& retinaculum equi Domino noſtro ruperunt*; *ſicque & (f) per plateas*, *& inhoneſta loca deambulante*, *atque in luto ſe volutante*, *proinde nequaquam potui illum huc deferre*. Ille vero haec audiens, equum aſcendit, & rediit domum.

Itaque cum ſaepedicti filii domum rediiſſent, moeſto vultu ſe ſe genitori objecerunt. Dum percontaretur a genitore, cur non ſicut heri, & nudius tertius ſuis natis facies cerneret: ipſi nempe in hunc modum talia verba promſerunt: *Utinam nuper mortui fuiſſemus*, *quando in cunis*

(a) *Ut fertur*.
(b) al. *Infans*.
(c) al. *Princeps & cognati*.
(d) *Clam quemdam*.
(e) *Roſritque ejus filios*.
(f) *Eo*.

cunis bajulabamur, & non hactenus in hac urbe manſiſſemus, ut tam foedum noſtri honoris hodie cerneremus; Cumque propter haec pater in ſermonem filiorum aures inneĉteret, valde eſt exinde exterritus, adjiciens: *Si Dei meique benedictionem adipiſci valeatis, quidquid ſcitis, nobis evidentius intimate*. At illi omnia ei patefecerunt. Dum vero talia audiviſſet, mox valde infremuit, aſſerens: *Nec Dei, meique benedictionem perfruatis, ſi injuriam meam continuo non vendicatis*. Tunc Dauferii proles tali ſermone ſtimulati, quae nuper in pectore clam gerebant, jam in patulo nimirum pandebant, atque hac illacque pro Principis morte videlicet diſcurrebant. Aſſeruerunt que erga ſe quemdam crudeliſſimum virum, Agelmundus nomine. Sic denique, & per jam dicti Radelchis ſuffragium, ſuper Principem inruerunt, atque is, ut praediximus, Agelmundus abſtracto gladio cum (*a*) paucis plagis eum (*b*) vita privavit. Regnavit quippe annos videlicet XI. & menſes VII. Ad Longobardos fuit auſterus; ſed tamen audax, & velox fuit, & pro ſua denique ſagacitate adeptus eſt Principalem dignitatem, quam nos, licet in fine annectere cupimus huic Hiſtoriae (*c*).

C A P. XLIV.

TEmpore quo Grimoald anteceſſor iſtius *Grimoald*, Langobardorum Regni moderabatur habenas, & ſub eo iſte Grimoald, *Storeſaiz* illius videlicet fuit: per idem tempus *Carolus filius Pipinus* (63) cum valido exercitu Be-

(63) Expeditio haec in Beneventanos facta videtur anno 791. Aſtronomus enim in Vita Ludovici Pii Tom. II. Du-Cheſnii haec habet: *Ludovicus eo anno fratri Pippino ſuppetias ferre juſſus* in Italiam

(a) *Non paucis*.
(b) *Penitus*.
(c) *Haec ultima verba deſunt in aliis Codd.*

Beneventanos fines adiit, atque in locum, qui (a) Teinvius dicitur, tentoria figi juſſit, quatenus inde valido exercitu valeret Beneventum undique obſidere; Cumque per aliquot dies ibidem degeret, quidam inops inibi erat, & quotidie virentem herbam Pipini equo in humero deferebat; & ſaepiſſime ipſe Pipinus Rex eum cernebat; atque alimoniam ipſi deferri jubebat. Erat inops ille per omnia ſimilis *Grimoald*, ut diximus, *Storeſaiz*. (*b*) Quadam vero die congregavit idem Storeſaiz quos noverat validos ſuoſque ſodales, & ſuos conſanguineos, & non plures viros; & ivit contra hoſtes Francorum. Qui cuneatim gradientes, pervenerunt in quemdam firmiſsimum locum non procul a caſtris eorum, atque inibi repererunt inopem illum, ut ſupra diximus, ſimilem Grimoald, & eum (*c*) perduxerunt, annectentes: *Ecce omnia per omnia ſimilis tui*. Ille ut erat ſagaciſſimus taliter prorupit in vocem: *Eja mei coëtanei, una* (*d*) *pariter ineamus conſilium, quatenus ſuperbae gentis partem exercitus conteramus. In proverbiis nempe olim a majoribus noſtris dice-*

liam tranſvehitur. Tum ambo *Beneventanam provinciam ingrediuntur, cuncta obvia populantur, Caſtro uno potiuntur*. Inglorios autem inde receſſiſſe, quae ſequuntur ſatis perſuadent. (Prat.) *Errat ſane Muratorius in hujus expeditionis epocha, cum anno* 791. *Carolus M. & Pipinus copias in Hunnos tranſmiſerint, & in Illyricum adverſus Avaros, ut patet ex Annal. Francor aliiſque; & clarius ex epiſt. Caroli M. ad Faſtradam Reginam Rat ſponam miſſa apud Sirmondum Conc. tom.* 2. *& Ducheſnium Rer. Franc. tom.* 2. *& Annal. Caniſii. Quare Aſtronomi verba de expeditione in Illyricum a Pipino peracta accipienda ſunt, non autem Beneventum*: Exercitum (*habet Caniſius*) quam Pipinus filius de Italia tranſmiſerat, introiviſſe in Illyricum. *Bellum autem in Beneventanos ann.* 793. *eſt aſſignandum, ut ipſe Murator fatetur in Annal. Ital. hoc anno, quem conſule*.

(a) *Triunvius* for. *Trivius*.

(b) *Congregavit denique juvenes floridam aetatem gerentes, quos noverat validos*.

(c) *Comprehenderunt, &*

(d) *Mei*.

batur: quod eſſet melius Conſilium, quam Valetudo. Inopem hunc protinus exuamus, atque ſuis tegumentis me induite; & ipſum inopem diſtrictius apud vos detinete: & ego illuc pergam, virentemque herbam (a) feram, ſicut iſte ſolitus erat. Sic namque eum per omnia percontavit, quo iret, & in quo loco herbas deferret, & quo modo diſpenſatorem vocitaret. Cumque ab eo omnia cognoviſſet, profectus illico, atque proprio humero virentes herbas Samnitia (*b*) bajulavit. Quem cum vidiſſet *Pipinus Rex*, putavit ut ipſe eſſet, qui ſolitus erat, & ei tribui annonam juſsit. Ipſe enim Grimoald omnia eorum caſtra luſtravit, atque enumeravit, & reverſus ad ſuos, eos admonuit ut minime metuerent. Et noctis tempore irruit ſuper eos, & attrivit maximam partem Gallorum in tantum, ut etiam properarent ad Regis tentorium, undique inferentes cladem. Et nimirum per callem, quem didicerat, iterum repedavit, & cum magno gaudio reverſus eſt Beneventum ſuo Principi gaudium enuntians. Ipſe denique Grimoald Princeps ſingulis dona largitus eſt; ſed plus omnibus Grimoald dedit.

CAP. XLV.

Cum haec Rex Pipinus audiſſet, exterruit, aſſerens: *Rem hanc quis fecit*? Et ille homo, qui ſimilis erat Grimoald, per omnia ei protinus intimavit. Ipſe Rex: *Cognomen quomodo habuit*? Inops ille dixit: *Grimoald Storeſaiz vocatur*. Rex inquit: *Si Storeſaiz talia geſſit, princeps ergo terrae illius majora faciet horum*. Quamobrem eſt exinde motus, atque ſua (*c*) repedavit ad arva. Namque de hac re ipſe Grimoald pervenit ad Principalem dignitatem. Haec nos de Grimoald primum ſcire ſufficiat; nunc namque ad aliorum facta ſuccincte curramus

(a) *Ibidem.*
(b) *In ſarcina.*
(c) *Denique.*

ramus, ut acta, quae in hoc Mundo geſſerunt; diſtri- ctius indagemus.

Dum talia patrata fuiſſent, inteſtinus gladius inter Beneventanos exortus eſt pro Principali ambitione; ſed maxima pars populi *Radelchiſio* adhaerebat; annectens, dignum fore talem virum Beneventanorum Principatum obtinere. *Roſrit* denique, de quo ſuperius fecimus mentionem, exinde omnino decertabat, quare tantum dignitatis praemium obtineret, unde fecerat Siconi jusjurandum. Quid multa referam? Inter agmen populi ſe Radelchis objecit, atque vocem emiſit magnam, & inquit: *Ex noſtris prorſus omnimodo minime Principem faciamus; ſed exterum hominem Siconem Principem ſublevemus, & forſitan, Deo volente, noſtrae Patriae invidiam exturbemus.* Dum talia Radelchis (*a*) promeret, omnis denique vulgus, nec non & ſublimes voluntati ejus obtemperantes adjecerunt: *Bonus eſt ſermo, qui ex ore tuo proceſſit: quod inchoaſti etiam perfice.* Idipſum Roſrit ajebat dicens, dignum fore talem virum, tantae dignitatis faſtigium obtinere. Ita omnipotens Deus diſpoſuit, ut ſine ulla animarum periclitatione antefatus Sico, jam dicti Radelchis concurſu, eamdem, quam ambiebat, aſſumeret Principalem dignitatem.

C A P. XLVI.

CUm talia geſta fuiſſent, *Dauferius*, de quo jam ſupra diximus, ad animum mente revolvens facinus, quod antea (*b*) geſſerat, affligebat ſe exinde valde; atque poenitentia ductus, ſine mora in Hieroſolymam eſt profectus mirum in modum, & re ſcilicet inaudita. Illuc enim eunte, & inde Beneventum remeante, non valde exiguum lapidem in ore geſtavit, & tantummodo quoties cibum potumque ſumebat, illo carebat. Et, ut fertur,

(a) *Verba*. (b) al. *Nuper*.

tur, in Dei Genitricis (a) Sanctae Beneventanae Sedis hactenus manet, & proinde accepit ipſum cognomen *Propheta Dauferius*. Radelchis domum cum ſuo filio, uxor illius nimirum percontavit: *Quid, & qualiter geſſiſtis hodie?* Cui Radelchis, *miſerum*, ait, *Principem elegimus*. Ad haec mulier: *Quare dicis miſerum? pro qua re non appellas eum glorioſiſſimum?* At ille: *Exter eſt nempe: ſicut volumus, ſic eum habemus: quando nolumus,* (b) *tenemus: quando volumus, eum ſpernimus*.

Uxor vero illius converſa ad virum ſuum, ſuumque natum, depromit tum talia dicta: *Accipite ergo animis, atque noſtra figite dicta. Ecce dies venit, praedo in quo dirus, atque audax, callidiſſimus callidiora praedeceſſoris ſui ſtigmata* (c) *revolvet. Quid eſt, quod dicis exterum? Numquid non Sico genuit filias, & eas Beneventanis mox viris copulabit, & tunc ſic eum appellabis exterum? Tantum meis acquieſce conſiliis, & beatus tibi, mihique fueris, ſi meos obtinebis ſermones*, inquiens ad virum. *Indagemus omnimodo exinde hoc*, (d) *& cui ſuas filias copulet. Si unam ex eis noſtro filio ſociet, felicius nobis fuerit; ſin autem, ſtatim Mundum linque*, (e) *Monachicum induas habitum, & non parvum exenium illi deferas, filiumque noſtrum illius ditioni commenda, quia quantum conjicere valeo, minime eos* (f) *linquet ſecuros*.

CAP. XLVII.

Ipſe ſaepedictus Sico Princeps omnibus hominibus benigniſſimus, ac manſuetus nimirum ſe commendabat, atque plurima dona eis condonabat, & nullum conſilium abſente Radelchi peragebat. Factum eſt namque, ut dum Radelchis degeret Conſiae, Princeps Sico eo abſente iniret conſilium. Ut talia audivit Radelchis, nimis quippe exter-

(a) *Eccleſiae*.
(b) al. *Volumus*.
(c) *Inſtigamenta revolvat*.
(d) al. *Cujus*.
(e) *Et*.
(f) *Nos*.

exterruit, atque (*a*) mira taliter prorupit in voce: *Ego jam nuper ſuperavi falconem*: (*b*) *reſtat mihi vulpem*. Cumque a quibuſdam Principi clam delatum fuiſſet, nimis iratus eſt; atque ſine mora ſuas filias Beneventanis viris copulat. Unam ex eis cujuſdam nobiliſſimi Viri *Azonis* filio tradidit, cujus nomen *Julenda* (*c*) fuit; aliam namque ſociat cuidam Viro *Urſi* filio; tertiam ipſe cuidam (*d*) *Rademundo* copulat: aliorum memoriam non retinemus. Ut talia comperit Radelchis, nimis exterruit, atque conſilium, quod uxor ſua dederat, ſtudenter animadvertit (*e*) adimplere. Scalponem (64) nempe argenteum cum 200. ſolidis tulit, atque ipſi Principi detulit. Cum talia ipſe Princeps cerneret, hujuſmodi verba depromit: *Ego copioſas opes vobis largiri cupio*; *& vos defertis mihi veſtra propria*? Ad haec Radelchis: *Imploro veſtrae dignitatis gloriam, quatenus munus noſtrum exiguum faciatis recipere*. At ipſum ab illo per ſemet recepit. Tunc idem ipſe Radelchis nimis eum efflagitabat, ut Monaſterium pergere ipſe Princeps relaxaret. Ut talia ipſe Princeps comperit, hujuſmodi tunc promit dicta: *Nequaquam tuis acquieſco praeceptis*, *nec a latere meo te faciam alienum*: hoc namque non de intus, ſed a foris promebat, & talia ipſe facere gratulabatur. Cumque ante eum ſtaret, & obſecraret, voluntati ejus licentiam dedit; &, commeatu accepto, ſuum illi commendavit filium. Atque (ut fertur) ſibi in collo funem ligavit, & ſuis ſervis praecepit, quatenus eum per longa terrarum ſpatia

(64) An potius *Scaptonem*? Ignotus Caſinenſis num. 10. Tom. II. Rer. Italicar. pag. 267. auctor eſt, Siconolfum Salernitanum Principem e Caſinenſis Coenobii theſauro aſportaſſe *Baciam unam*, *& Scaptonem unum Conſtantinopolitano deaurata fabrefacta vaſa opere*. Scalpo itaque, ſive Scapto, vas quoddam fuiſſe videtur. Vide Du-Cangium ad vocem *Scapton*.

(a) al. *Cum ira*.
(b) al. *Aſtat mihi vulponem*.
(c) *Sikelenda* Cod. Vat.
(d) *Nomine Radelmundo*.
(e) al. *Omnimodo adimplevit*.

tia traherent uſque ad Benedicti Sancti *(65)* Coenobium. Dum deveniſſet cum pluribus opibus ad praedictum Monaſterium, quod eſt in Caſtro ſitum Caſino, valde ibi ſe affligebat. Uxor ejus habitum ſanctae Religionis induta in Eccleſia Sancti Laurentii, quae ſita eſt in territorio Conſano, ordinibus *(a)*, jejuniiſque, *(b)* vigiliiſque valde ſe ibidem macerabat. Sic factum eſt, ut longo tempore in tali re utrique perdurarent. Sed juſtus Judex Dominus, ut flagitioſos corroboraret, tale demonſtravit denique ſignum. Dum Radelchis uxor defuncta fuiſſet, Radelchis in Caſino degens cognovit per ſpiritum ſuae conjugis exitum, atque Abbati fratribuſque talia nuntiavit; qui mox notaverunt horam, expeditumque virum Conſam miſerunt. Qui dum veniſſet curioſus perquirens, eàdem horâ cognovit exitum ejus, qua vir ejus fratribus nuntiavit.

CAP. XLVIII.

AGelmundus denique, de quo ſupra mentionem fecimus, dum deambularet juxta Siler fluvium, ancipitrem in manu gerens cum paucis ſuis ſodalibus, cum ſe unuſquiſque, ut mos eſt, ſequeſtraret (XXVII) ad capiendas aves, ſubito ipſe Agelmundus conſpexit *Grimoald Principem*, quem ille dudum extinxerat, furentem cum albo equo, ſicuti ſedere ſolitus erat, evaginatoque gladio contra ſe venientem. Qui, ut aſſolet humana fragili-

P 2

(65) Aliis verbis eamdem Dauferii poenitentiam enarravit Erchempertus num. IX.

(XXVII) *Capiendas* dicit, non *occidendas*. Conjiciendum igitur eſt, vel retibus illos, vel viſco, aliave ſimili induſtria aves cepiſſe, quae aut intercluſae, aut viſco oblitae detinebantur, ut etiam nunc frequens eſt uſus. Unde auceps quaſi aviceps, ſive aves capiens apud Priſcianum lib. 1. & aucupium. Tunc etiam Accipitris ludus, quo aves dolo intercipiebantur.

(a) *Orationibus* Aegypt.

(b) *Et vigiliis*.

Digitized by Google

gilitas, in fugam converſus eſt, quem vir ille, qui ei apparuerat, velociſſimo curſu ſequutus eſt, atque inter ambas ſcapulas forti ictu eum percuſſit. Statim evomere ſanguinem coepit, atque uſque retro caput ſuum (a) retorſit, & amplius illum non vidit, & ad ſuos ſodales magnam vocem emiſit. Cumque veniſſent, omnia quae acciderant per ordinem eis depromit. Ipſi vero talia audientes mirati ſunt valde. Ipſe, ut diximus, Agelmundus poſt hoc factum (b) exitiali morbo defunctus eſt. Equidem, (c) ut arbitror, & quantum conjicere valeo, non pro alia re talia facere Dominus voluit, niſi ut omnes injcere manum ſuam in Dominum metuant, atque ejus juſſa quaſi Dei denique peragant. Poterat enim Dominus clam illum pro reatu, quod in ſuo Domino geſſit, percutere, atque (d) eum obruere, ut ab humanis oculis eſſet abſconditus; ſed ut diximus, pro ſuis, quas redemit, ovibus talia demonſtravit, ut quem admonitiones, vel minae, atque (e) ſupplicia non terrent, corrigat nuntia morte (XXVIII).

C A P. XLIX.

I. SIco Princeps, de quo praemiſimus, exercitus ſui copias adunari juſſit, atque magno apparatu Neapolim properavi, & eam undique conſtrinxit, & incendiis eam a foris ſcilicet denudavit; quam & obſidens aliquanto tempore, viriliter cum Beneventanorum exercitu conſtrinxit. Tunc Urſus Electus praedictum Siconem jam fatum Principem deprecatus eſt, ut etiam amplius malum non perveniret, neque ſanguis effunderetur Chriſtianorum. Ad haec Sico Langobardorum Princeps admonitio-

(XXVIII) An revera Deus iſta permiſerit, ipſe viderit Anonymus, qui ea ſcripſit. Ceterum ſimilia Divinae ultionis exempla in ſcripturis, aliiſque probatis ſcriptoribus paſſim exhibentur.

(a) *Verſo retro capite ſuum peremtorem minime vidit.*
(b) *Tertia die.*
(c) al. *Quo ut.*
(d) al. *Contra*, Cod. Vat. *atque ſub terra eum obruere.*
(e) *Promiſſa ſupplicia.*

tionem praedicti Electi audiens, deſtitit, & pacem inientes, atque in ſcripto Pactum affirmantes inter Neapolitanos, & Langobardos, & obſides Neapolitanos idem Princeps abſtulit. Spopondit ipſe Neapolitanorum Dux cum univerſis ſuis hominibus ſub terribili, fortiſſimoque ſacramento, atque in ejuſdem Pacti foedere perſcriptam paginam affirmavit, ſe daturum illico omni anno tributum, quod inter eos ſtatutum fuit, atque ſuis numiſmatibus ad ipſam Civitatem pro mercimoniis graderent, *(a)* & ipſe Princeps Sico Januarii Sancti Martyris corpus de Baſilica, ubi per longa temporum ſpacia requievit, elevans, & cum magno tripudio Beneventum regreditur.

C A P. L.

II. HAc denique tempeſtate *(b)* Landus Capuanus Comes una cum Epiſcopo Landulfo ſuo germano, ceteriſque aliis Capuanis per juſſionem jam dicti Principis Civitatem in Monte, qui *(c)* Trifiliſcus dicitur, conſtruxerunt. (A) Sed cum ad finem uſque perducta fuiſſet,

(A) *Praeſentem quoque Notam a ſervato mihi hactenus more alienam imperitus Anonymus iſte extorquet, ne Lector offendas, qui hic leges a Landone Comite, & Landulfo Epiſcopo fratribus conſtructam Sicopolim in Triſiſco Monte tempore Principis Siconis, quæ clara res eſt, ipſeque adſentitur Anonymus in altera parte ſuae Hiſtoriae non adhuc edita, Capuam ad Volturnum triceſimum circiter poſt annum junctim exaedificaſſe, defuncto Landulfo patre, ſub quo Sicopolis oportet contigiſſe Encaenia, ſicut dicam in Chronologia Comitum Capuae num. 1. Sique Chronici illius Auctor, & ex eo Oſtienſis lib. 1. cap. 30. Sicopolim conſtructam innuunt anno 840. id explanatione excipiendum eſt a me ibi indicata. Et ſane idem Anonymus dictum modo Landulfum ſeniorem bene novit, inque ea parte ſuae Hiſtoriae huic immediate ſubnectenda congruo tempori ejus aetatem figit; ita ut manifeſto inde agnoſci poſſit, illum probe rem tradidiſſe, ſed conſtructorum nomi-*

(a) Oſtienſis lib. 1. cap. 19. iſta produxit ex hac, quam ibi indicat Hiſtoria, & Erchemperto adtribuit. ide me ad hunc Anonym. Saler. 156.

(b) al. *Lando* Sed vide hic ad finem.

(c) Oſt. lib. 1. c. 33. prior. edit. *Triſtiſcus*. c. 30. ſecundae edit. *Triplifcus*.

ſet, praedictus Landus Comes, & non pauci Capuani cum ſuo Landulfo Epiſcopo Beneventum venerunt, utque ipſe Princeps cum non paucis ſuis Proceribus Capuam properarent, vehementer efflagitaverunt. Ipſe Princeps eorum precibus annuit, atque cum ſuis pariter Proceribus, nec non & fidelibus (*a*) cuneatim Capuam gradierunt. Dum conſtructam, ut diximus, novam Civitatem adiiſſent, converſus ad ſuos hujuſmodi verba depromit. *Dicite*, inquit, *mei fideles, meique optimates, quo nomine iſtam Civitatem nimirum vocamus*? Ad quod reſponderunt. *Hoc tuum eſt dicere, Domine*. Princeps ait: *Sicopolim eam appellamus*. Quibus unus ex Langobardis taliter verba depromit. *Non Sicopolim, ſed* (*a*) *Rebellopolim eam vocitemus*. At Princeps ira converſus ad illum, promit tunc talia verba. *Pro qua re talia auſus es promere*? Inquit. *Quia ſubditos habere minime illos jam valemus, niſi conſanguinitates pariter cum illis ineamus*. At Princeps converſus ad ſuos, exinde qualiter ageret, a ſuis fidelibus expiavit. Illi vero ore effarunt, adjicientes. *Nos pariter cum ipſis viciſſim jungamus connubia, & ſic obtinere erga nos illos prorſus valemus*. Ab illo denique tempore inter ſe Capuani videlicet, Beneventanique invicem conſanguinitatem junxerunt.

Rofrit unde mentionem ſuperius fecimus, validum cum Azone conflictum habebat, & crebriſſime inter ſe conſurgebant, ſicuti mos eſt Praelatis omnibus. Sed ipſe Princeps a foris inter eos dulcia verba promebat, & de intus vero, ut rixam inter ſe reiterarent gratulabatur, ut ipſe eos atterere nimirum valeret. CAP.

nomina male conſignaſſe, imperitiae culpa, qua laborat, tum alibi ſaepe, tum de Monacho agens Carolomanno, quem a Carolo Magno non diſcrevit, iſtumque Monachum induiſſe pronunciavit. Ceterum quod ille hoc eodem tradit loco de initis invicem nuptiis inter Campanos, ac Beneventanos, congruit ejus dicto, quo adſerit huic Comiti Landulfo filiam Rofrit magni Proceris Beneventani matrimonio extitiſſe conjunctam, matremque Principis Atenulfi filiam fuiſſe alterius Proceris ejuſdem urbis, nomine Potelfrit, qui frater fuerat modo dicti Rofrit.

(a) al. *Unitim*. (b) al. *Revellopolim*.

Digitized by Google

CAP. LI.

PEr idem tempus *Agarenorum* genus Siciliam (XXIX) invaſit. Sed quomodo terram illam attriverint, (a) materiam ſubminiſtremus. Erat vir praedives quidam in Siciliae finibus Euſimius (*) nomine, qui deſponſaverat puellam, Homenizam nomen gerentem, mirae pulchritudinis. Illo denique tempore quidam Graeculus Siciliae praeerat. Acceptâ pecuniâ ab alio viro, deſponſatam Euſimio auferens, alteri viro eam denique tradidit. (⁎) Quod dum in patulo exiit, atque Euſimio nuntiatum fuiſſet, talia verba depromit: *Meam namque foedaſtis uxorem: hoc peream anno, ſi non foedari facio plurimorum uxores*. Quapropter cum ſervis ſuis navem aſcendit, Africamque properavit, atque Regi terrae illius hujuſmodi verba depromit: *Multarum navium navigium dirige mecum, quibus ſpatioſam terram veſtrae ditioni committam*. Ut Rex barbarus talia audivit, nimis gaviſus eſt, atque ſine mora omnem navalem exercitum parari juſſit, & dum fuiſſet in unum congregatum, Rex ille barbarus exorſus eſt verba: *Omne conſilium ab iſto noſtro viro amicoque percipite, atque ejus juſſa quaſi noſtra metuite*. Et ſic dicens, dona eis ſcilicet condonavit; ſed ampliſſima plus omnibus Euſimio dedit. Cum vero Siciliam properaſſent, protinus eam invaſerunt, atque multas opes ibidem reperierunt. Cataneam ingrediuntur, multorumque populorum faciunt ſtragem, vix paucis evadentibus, qui in

(*) Eum Johannes Diaconus in Vitis Epiſcopor. Neapolitan. part. II. Tom. I. hujus Collectionis *Euthymium* appellat, cujus narrationem vide pag. 313. ejuſdem Tomi.

(⁎) Aliter Erchempertus, aliique rem narrant.

(XXIX) De hac Siciliae irruptione diximus in Erchemperto, & alibi fuſius agendum erit. Res aliter ab Hiſtoricis enarratur.

(a) *Nunc.*

in tutiſſima *(a)* Caſtra, & montium confugerunt juga. Sed & ipſum Graeculum ibidem necaverunt; ceteroſque illius ſequaces, atque ab illo tempore Siciliam dominari coeperunt. Audito hoc, *Princeps Sico* valde eſt exinde moeſtus, atque Coronam *(b)* jam minime poſuit, praedicans futurum gladium inter agmina Langobardorum. Pro una denique puella, ſicut alias, multae denique judicatae. Et quia ante omnes inter ſe in unum *(c)* copulabantur, & exultabant: poſtmodum propter unum Graeculum immenſas lacrymas effundebant. Et quia *(d)* dudum in matrimonio per Calabriae fines gradiebantur, poſtmodum ab Agarenorum parte venumdabantur. Ipſo denique tempore Sicilienſes vectigalia nimirum Langobardis exhibebant propter negotium, quod in Calabriae finibus peragebant.

CAP. LII.

GRavis ſane per idem tempus inter Rofrit, & Alfanum (*) Abbatem diſcordiae rixa ſurrexit jam Azone defuncto. Sed ipſe Princeps, ut mos eſt, minime ſe perturbabat, & ovanter exinde permanebat. Factum eſt autem eo tempore *(e)* Princeps in *(f)* angorem decidens morti approximavit; quem Langobardi vita excedere exiſtimantes; ejus filium *Sicardum* ante ejus obtutum perduxerunt, atque ut eum ſalutiferis monitis illuſtraret, eum vehementer efflagitabant. At ille converſus ad

(*) Non indicat Auctor, cui Monaſterio Alfanus praefuerit. Laicum ego fuiſſe puto, & pro infelici eorum temporum uſu, ſive abuſu, ei commendatam fuiſſe aliquam Abbatiam. Erchempertus num. XII. haec tantum habet de Sicardo: *Alfanum virum illuſtrem ac fortiſſimum robore, laqueo ſuſpendi fecit.*

(a) *Tutiora.*
(b) *Atque coronam in ſuo capite jam minime poſuit, pradicens.*
(c) *Epulabantur.*
(d) *Qui dudum in meicimonio.*
(e) *Quod.*
(f) *Languorem, ſeu angorem.*

ad filium, promit tunc talia dicta: *Eſt mibi libertas tecum ſecreta loquendi; conſilium ne ſperne meum: tibi proſpera monſtro. Nec Roſrit Alfano ſubde, nec Alfanum Abbatem Roſrit ditioni tribue.* Erat ſiquidem *Alfanus* ipſe Diaconus, & ut jam diximus, Abbas, qui necnon & largus (*a*) manu nimirum pluribus hominibus erat, victum, opeſque, & tegumenta eis ſcilicet condonabat. Haec dicta ſufficiant: nunc jam ad admonitionem jam dicti Principis redeamus, inquiens ad filium: *Habeant inter ſe rixam, & tu eorum ditioni imperabis. Te abſente, fac minime committi pugnam. Tuum germanum alienum a latere tuo minime ſine; Et ſemper ſalvus eris, ſi mea monita obtinebis.* Et haec dicens, ſpiritum exhalavit. Tenuitque ipſe Principatum annos (66) XII. (*b*), menſes III. (*) Fuit autem corpore validus, audacia primus, ſtatura procerus, non minus conſilio, quam viribus decoratus.

C A P. LIII.

S*icardus Princeps*, dum pater ſuus obiit, monita genitoris funditus ex animo repulit, nihilque ex eis in mente retinuit. Ipſo denique tempore *Neapolitanus* (67)

Q *Dux*,

(66) Peregrinius in ſuis Catalogis pag. 319. & 320. Siconi Beneventano Principi tribuit *annos XV.* Propterea vereor, ne Librarius heic pro V. quod facile eſt, legerit II. Ex ejuſdem Peregrinii Chronologia Sico ad plures abiiſſe creditur anno Chriſtianae Aerae 833. & revera in Chronico Vulturnenſi part. II. Tomi I. Rer. Italic. occurrunt tria Sicardi ejus filii, & in Principatu ſucceſſoris, Diplomata, data *anno primo*, & quidem anno 833. eorumque unum ſcriptum eſt Februario menſe.

(67) Ex Johanne Diacono, a quo conſcriptas dedi Vitas Neapolitanorum Antiſtitum part. II. Tom. I. hujus Collectionis, pag. 313. *Stephanus* tunc fuiſſe videtur *Conſul & Dux Neapolitanae Civitatis.* Narrat autem idem Johannes obſidionem patriae ſuae ab eodem Sicone peractam.

(a) *Larga*. (b) XIV. (*) A. 833.

Dux, quod jurejurando promiſit tributum, diſtulit dare. Poſt aliquantum temporis ſpatium furore repletus vehementer Princeps Langobardorum *Sicardus*, cum univerſo Principatu ſuo Langobardorum, Neapolitanam advênit urbem, quam & trium menſium ſpatio (*a*), atque & omni circumdatam parte quotidie fortiter expugnavit eam, omnia extra urbem ferro, & igne devaſtans, atque funditus demoliendo conſumſit, ut Neapolitanam capere potuiſſet urbem, nam & corpora Sanctorum effodiens, eorum ſacra myſteria abſtulit (XXX).

C A P. LIV.

HAec dum geſta fuiſſent, Neapolitani de intus veniam poſcebant; ſed ipſe Princeps ironiam eis faciens, juxta ipſius civitatis moenia, telam ordire denique fecit. At illi tanto metu percuſſi ſunt, ut ſermones, non lapides ei injicerent; ſed conſilium inierunt, quatenus iram ejus ſaeviſſimam emollirent. Tunc bonam famam habentem Monachum miſerunt, ut ab eodem Principe veniam obtineret. Dum Monachus ante tentorium Principis deveniſſet, mox tellure proſtratus, pro ſuis Civibus veniam poſcebat, atque ut ejus ditioni demum Cives deſervirent, vehementer aſſerebat. Ipſe Princeps miſericordia motus in eamdem civitatem jam dictum *Rofrit* Legatum denique miſit. Dum Rofrit Neapolim introiſſet, civitatem ipſam undique expiavit, atque in ejus platea montuoſam terram (*b*) cernere coepit. Sed dum ſciſcitaret, atque diceret, quid velit hoc eſſe: illi Neapolitani nimirum talia verba promſerunt: *Noſtrae aedes ſemper tritico* (*c*) *ſunt*

(XXX) De coemeterio Sancti Januarii Neapolis extra maenia quidem heic intelligit Anon. atque aliis ipſi finitimis cryptis prope urbis ſeptemtrionalem plagam, in quibus multa Sanctorum corpora quieſcebant, ibique Sacra peragebantur Myſteria.

(a) *Obſidens*. (b) *Triticeam*. (c) *Nempe*.

ſunt plenae; ſed tritico remanente, proinde ipſum in platea ejecimus; ſed jam denique periit. Sed aliud non erat, niſi nimirum arena; & parva tritici grana ſuper arenam ſparſa habebant; & jam ipſa denique renaſcebant. In hunc modum virum ſtrenuiſsimum illuſerunt, quia jam valida fame oppreſsi erant, & menſis Julius ipſo tempore percurrebat, & inchoante menſe Maii ipſe jam dictus Princeps ipſam civitatem circumdedit. Atque ut ferunt plurimi, quod (a) . . . Vas, *flaſconem* vocant, ſolidorum plenum dederunt Roſrit in tali ordine, ut citius regredi Principem faceret. Dum Roſrit ad Dominum ſuum veniſſet, talibus eum eſt allocutus verbis. *Mi Domine Princeps, hic minime maneamus, & ad propria regrediamur, atque illis dimitte denique noxam, & omni anno veſtrae eminentiae ſolvant tributum, quia modiorum multorum triticum ibidem ego vidi; proinde, ſi placet, per paginam ſcriptam veſtrae ditioni tributa perſolvant*. His auditis, Princeps acquieſcit denique ſermonibus ſuis, atque talia fieri juſſit. Sic namque per paginam ſcriptam talia firmaverunt; atque ipſum foederis ſcriptum in ſacro Salernitano Palatio adhuc hactenus manet, & in ſua inchoatione hujuſmodi textum invenimus. *En ego Sicardus Domini gratia Princeps concedo vobis Neapolitanis pacem, & firmiſſimam libertatem*. Et ibidem continetur numerus ſolidorum, & foedera pactionum, quae omiſimus plane ſigillatim retexere cuncta. Hiis ita geſtis, callem, quem relinquerat, iterum repedavit, atque cum magno tripudio Beneventum remeavit.

CAP. LV.

Cum vero Beneventum regreſſus fuiſſet, coepit hujuſmodi vanitati deſervire, atque aliorum uxores ſtuprare, necnon inſatiabiliter ſe exinde gerebat. Una de-

Q 2 nique

(a *Vulgus vas quoddam, quod flaſconem.*

nique die per plateam dum deambularet, ut moris eſt, foeminae ad videndum eum ire (*a*) cucurrerunt. Ille vero retro caput revolvens, ſpecioſiſſimam mulierem cujuſdam viri Nannigonis uxorem ibidem conſpexit. Dum eam vidiſſet, ſtatim eam concupivit, atque in ejus amorem vim caloris ſui ignis accendit; & clam dicendo, continuo miſit ad illam, ut opes a parte Principis obtineret multas: tantum ejus animo conſentiret. Illa vero talia audiens, ſe ſe valde perturbavit, ac in hunc modum promit tunc talia dicta: *Opes & gloriam ſibi habeat multas: mihi nihil eſt neceſſe habere, niſi juſſa viri mei timere, & illi (b) pudicitiam reſervare. Si demum (c) talia renuntiare reiteraverit, ſciat, illa viro meo prodenda.* Dum in hunc modum Principi delatum fuiſset, magis magiſque urebat, & crebriſſime ex corde ſciſcitabatur, quatenus ipſum facinus adipiſci valeret. Tunc Nannigonem ad ſe fecit accerſiri. Sed dum vocatus veniſſet, & ante ſuum conſpectum aſtaret, Princeps eſt taliter ei locutus: *Volueram te Legatum Africam mittere, quatenus ad nos, Deo volente, cum honore a patre Regis terrae illius reverteris.* Audito hoc Nannigo nimis quippe ſe turbavit, adjiciens: *Quomodo illuc pergam, qui ſum valde infirmus? Et mi Domine metuo, ne illic mihi mors eveniat.* At Princeps: *Excuſationem mihi exinde minime annecte: tantum, ut diximus, celerius perfice.* Ille denique dixit: *Fidelis tuus ſum: fiat, ut comparet voluntati tuae;* Cumque ille neſcius perrexiſſet, ipſe Princeps ad uxorem ſuam continuo famulos ſuos miſit, quatenus per vim ad ſe adducerent. Quo facto, vi opprimit eam: Illa vero dum ſtruprata domum rediiſſet, neque balneis, neque unguentis minime uſa eſt; illotaque facie manebat, necnon ſordidis indumentis utebatur; nec in ſtratu dormiebat, ſed in terram proſternebat ſe. Et ſi quislibet de

(a) *Nimirum.*
(b) *Demum.*
(c) *Mihi.*

de tali re eam coërcebat, ut non eſſet bona immoderata moeſtitia: illa ajebat: *Non pro alia re talia denique fatio, niſi propter viri mei abſentiam*.

Factum eſt autem, dum vir ſuus regrederetur, & dum rediſſet domum, eam moeſtam reperit, atque incompoſito capite, veſtibus vilibus, nec non & turbulentis indutam; ſciſcitanſque eam, dixit: *Pro qua re hiſpido capite, illotaque facie manes?* At illa: *Protinus gladium*, ait, *evagina, & meum mox collum abſcinde, quia foedata ſum ab alieno viro*. Cum cognoviſſet omnia Nannigo, quae fuiſſent facta, valde ingemuit, atque ſuae conjugi affavit: *Illico balneum perge, atque jucunditatis veſtibus te nimirum indue, & de tali re minime biſce*.

CAP. LVI.

IPſe Princeps adhuc ſine uxore erat, & multa illicita ſaepiſſime committebat. Factum eſt autem, ut exinde cum ſuis Optimatibus una die ſermocinaret, qualem ſibi copularet uxorem, aut ex Rege filiam, aut ex (XXXI) ſtigmatibus: unde ejus Optimates exinde fortiter adhortabant, ut forſitan a perpetrato ſcelere eum ſic deviarent. Sed callidus ille *Rofrit* clam eſt ei locutus, nec filiam Regis, nec de illius ſtigmatibus pulchram invenire valebis, qualem unam, quae in noſtro territorio degit. Hiis auditis, Princeps amplexus eſt eum, & affatim efflagitabat, qualiter proprium ejus diceret nomen. At ille protinus ſuam cognatam de pulchritudine laudavit. Idem Princeps: *Vellem videre eam*. Ipſe vero ovanter dixit: *Ego tibi eam demonſtro* (a), adjiciens, *illotaque facie eam tibi oſtendam; & ſi veſtris oculis comparet, lateri veſtro eam ſociate*; ſin autem, *omnimodo ſit occultum*.

(XXXI) Conſanguinitate, vel affinitate conjunctis, ut ſupra.

(a) *Demonſtrabo*.

tum. Ad tuum cernendum pratum te ſimula ire ; & ego denique cras ad laxandum (68) *potionem potabo . Dum exinde redeas, ad domum meam quaſi viſitaturus veni, & illota facie ante me ſiſtere illam faciam : tu nempe eam aſpice, atque formam ejus perluſtra. Ego* (a) *te interrogabo: optimum eſtne pratum illud? Tu Domine, mihi reſponde, utrum optimum, an non.*

C A P. LVII.

ALia die Princeps non cum plurimis ad pratum cernere properavit, & ſtatim regreſſus eſt urbem. Dum portam (*b*) civitatis introiiſſet, converſus ad ſuos hujuſmodi verba repromit: *Ad viſitandum Rofrit pergamus, quia, ut mihi relatum eſt, ad relaxandum potionem potavit*. At illi: *Domine, eamus*. Dum perveniſſet ad ejus domum, & Rofrit fuiſſet intimatus; ipſa vero, ut mos eſt innuptae puellae, fugere tentavit: ſed Rofrit nequaquam ſinit ire. Dum introgreſſus fuiſſet ipſe Princeps, ubi Rofrit manebat, eam valde eſt contemplatus, atque nimis ejus oculis placuit. Dum eum ſciſcitaret Rofrit, ac diceret; *Optimum eſtne pratum illud, quod expiaſti hodie, mi Princeps?* At Princeps protinus ait: *Optimum*. Et haec dicens ad Palatium rediit, moxque rem illam, quam geſſerat, ſuis Optimatibus propalavit, protinuſque ipſam puellam deſponſavit.

Sed non ut ſapiens, ſed ut fatuus talia geſſit; (XXXII) non illius mores, ſed pulchritudinem expiavit; proinde nempe ad exitum durum pervênit. Libet nobis pro qua

re

(68) Ideſt ventrem pro more veteris Artis Medicinae.

(XXXII) Hiſtoriam interrumpit, ut Theologum induat: ſed quam male, & abs re, norunt omnes.

(a) *Ego vero*. (b) *Ipſius*.

re vir ducit uxorem, huic Hiſtoriae intexere, ut non pulchritudo, ſed mores quaerantur. Tribus de cauſis uxor ducitur. Prima eſt cauſa prolis, de qua legitur in Geneſi: *Et benedixit eos dicens: Creſcite, & multiplicamini.* Secundum eſt cauſa adjutorii, de qua ibidem in Geneſi dicitur: *Non eſt bonum eſſe hominem ſolum: faciamus ei adjutorium.* Tertia cauſa incontinentiae: unde dicit Paulus Apoſtolus: *Qui ſe non continet, nubat.* In eligendo marito quatuor uxores ſpectare ſolent Virtus, Genus, Pulchritudo, & Sapientia. At Sapientia potentior eſt ad amoris affectum, ſicut & in foeminis mores. Sed ipſe Sicardus mores minime requiſivit. Refert haec, quae ſupra diximus, quatuor Virgilius de Aenea, quod iis Dido impulſa eſt in amorem ejus. Pulchritudine: *quem ſeſe ore ferens.* Virtute: *quam forti pectore, & armis.* Ratione: *heu quibus ille jactatus fatis; quae bella exhauſta canebat.* Genere: *credo equidem (nec vana fides) genus eſſe Deorum.* Item in eligenda uxore quatuor res impellunt hominem ad amorem, Pulchritudo, Genus, Divitiae, Mores. Melius tamen, ſi in ea mores, quam pulchritudo quaerantur. Nunc autem illae quaeruntur, quas aut divitiae, aut forma, non quas genus, aut mores commendat, ſicut jam dictus Sicardus geſſit. Ideo *foeminae ſub viri poteſtate conſiſtant*, quia levitate animi plerumque decipiuntur; unde & aequum erat, eas auctoritate viri reprimi: Proinde & veteres voluerunt foeminas innuptas, quamvis perfectae eſſent aetatis, propter ipſam animi levitatem in tutelam (69) conſiſtere. Interim ad Hiſtoriae retexendum ordinem redeamus.

CAP.

(69) Ideſt *ſub mundio*. Ita praecipue ſtatutum in Legibus Langobardicis, quas dedi part. II. Tomi I. hujus Collectionis.

Digitized by Google

C A P. LVIII.

ROſrit vero dum Principiſſa facta eſt ſua cognata, in ſuperbiam, atque in elationem plus magis intumuit; necnon & tyrannum omnibus hominibus ſe oſtendebat; & cum *Alſano* jam dicto *Abbate* in patulo ſaepiſſime conflictabat. Factum eſt autem, ut ipſe Roſrit fuerit miſſus cum pluribus viris per Calabriam, ſimulque & Apuliae fines a praedicto Principe, ut vectigalia exinde exigeret. Cumque regreſſus fuiſſet, cum magno gaudio ab ipſo Principe eſt exceptus; aſſignavit enim omnem videlicet cenſum, & ex ſuis ſumtibus, ut nonnulli ferunt, ducentos ei detulit ſolidos, quos ille nequaquam acquieſcere, ut eos acciperet, voluit. Illo vero diu eum obſecrante, eos recipi juſſit, atque annectit: *Poſtula a me, quod vis*. At ille: *Nil aliud a Domino meo quaero, niſi protinus mihi condonet protectionem, quatenus inimici mei ſaevitiam obterere valeam*. At Princeps plurima ei juſſit oſtendi arma, inquiens: *Quae ex his volueris, tolle*. Dum loricam, quae ſuis placuiſſet oculis, ſuo corpori induiſſet, & ſpatam ſuo lateri annexiſset, galeamque ſuo capiti poſuiſſet, lanceamque in ſua manu injeciſſet: de intus exiit foras, clypeoque bajulante. Dum muſſitatam rem Beneventani cernerent, mirati ſunt valde, aſſerentes: *Quid velit hoc eſſe*? Idem Roſrit: *Arma*, ait, *meus mihi Dominus dedit, quatenus atterere valeam inimici mei ſaevitiam*. Cumque in patulo cunctis audientibus verba talia promſiſſet, atque Alſano Abbati in hunc modum relatum fuiſſet: nimis quippe pertimuit in tantum quod miſit ad ſuos mox coëtaneos, ſuoſque ſodales, amicoſque, ut in unum congregarent ſe, & cum eis conſilium exinde iniret. Et conſilium inierunt, quatenus propriam relinquerent urbem, atque Neapolim properarent: quod factum eſt.

CAP.

CAP. LIX.

CUmque Neapolim adiiſſent, a cunctis terrae illius hominibus dilecti ſunt valde. Et quamplurimi fuerunt ipſi viventes (*a*), qui cum Alfano Abbate illuc properaverunt; & Beneventani, & Salernitani CCCC. fuerunt, inter quos *Rodoalt* cum ſuo germano *Radolfo* affuerunt: *ipſe Rodoald abavus meus exſtitit*. Ipſe ſaepe dictus Alfanus una cum ſuis, ut diximus, ſodalibus per Beneventanos, Salernitanoſque fines peragrantes, incendiis rapiniſque cuncta, quae reperire potuerunt, demolientes, iterum Neapolim revertebantur. Cumque creberrime talia iterarentur, praedam ovium, equorum, & de ceteris animalibus (*b*) cunctatim Neapolim deportaverunt. Cumque Beneventani agricolas denudatos (*c*) ſuſtinere jam omnimodo non valerent, conſilium inierunt, quatenus eos cum dolo ſuperarent; & ſtatim ad eos miſerunt, ut cum ipſo Principe pacem firmarent, atque per ſacramenta exinde inirent.

CAP. LX.

DUm Alfano Abbati delatum fuiſſet, exinde mox cum ſuis conſilium iniit, ne forte pacifica cum dolo verba ipſe Princeps illis tranſmitteret; atque ei dicendum miſerunt, quod *minime nos ſub ejus ditione degemus, niſi prius Epiſcopus, ſancti Monachi, Presbyteri, Diaconeſque, ſeu nobiliſſimi viri exinde nos per ſacramenta* (*d*) *firment*. Cum talia *Principi Sicardo* nuntiata fuiſſent, protinus per paginam ſcriptam eis miſit promendum ſacramenta: *ut dicendo miſiſtis, vobis perſolvimus*. Atque ſpecialiter Alfanum in hunc modum videlicet per epiſtolam

R allo-

(a) *Juvenes*.
(b) *Cuneatim*.
(c) *Dictus Princeps, ejuſque fideles cernerent, ſuſtinere jam omnimodo non valentes Frecc.*
(d) *Firmarent*.

allocutus eſt: *Juſjurandum vobis facimus (a) ſolum, quod Salernitanam urbem ingrediatis, atque mecum de veſtro honore conſilium iniatis. Si vobis comparet in priſtinam redire gratiam, ita fiat; ſin autem, ſalvus regrediaris.* Dum vero Alfanus talia cognoviſſet, & putaret quod non dolo ipſa verba idem Princeps promſiſſet: unum ex ſuis virum ſtrenuiſſimum Salernum miſit, quatenus ipſa ſacramenta reciperet.

Cum vero Salernum introiſſet & ante Optimates, qui ibi erant, & coram Principe perveniſſet: ipſe Princeps ut erat nequitia plenus, ſtatim accerſiri fecit Praeſulem, ſeu Presbyteros, idipſum & Monachos, quod ipſum miſſum, quod Abbas Alfanus quaeſivit; & totidem ſacramento juraverunt, ut ipſi Abbatem Alfanum ſalvum ingredi, & ſalvum regredi facerent. Cum vero Alfano miſſus rediiſſet, & omnia, quae acta eſſent, intimaſſet: ſtatim ipſe Alfanus cum paucis vênit Salernum. Dum portam ipſius Civitatis introiiſſet, Palatiumque properare voluiſſet, callidus ille Rofrit Principi hujuſmodi verba depromit: *Mi Princeps, ſacramentum completum eſt: ſanus urbem ingreſſus eſt, ſoſpes (b) regrediatur, atque in patibulo ſuſpenſus intereat, quatenus nempe ejus fama pervolet undique, ut talia committere minime aliquis audeat.* Haec cum audiſſet Princeps, turpiter eum comprehendi juſſit, atque non procul ab ipſa Civitate ſuper mare ſubtus viam, qua Nuceriam, Veterimque (*) pergitur, levato ligno, eum ſuſpendi juſſit. Dum vero famuli juſſa Principis feciſſent, atque eum comprehendiſſent, ipſe denique, ut ferunt, valde eos exorabat, quatenus cum eo lente ſcilicet pergerent; atque pſallendo uſque ad locum pervênit; & ſic exitiali morte defunctus eſt. Atque nonnulli ferunt,

(*) Adhuc veteris nominis veſtigia ſuperſunt; appellatur enim *Vetervio* Leandro Alberto, & *Caſtello Vietri* Magino.

(a) *Saluumque.* (b) *Egrediatur.*

Digitized by Google

ferunt, ab illo tempore gelu, glacieſque in tellure videlicet Salerni decidit ad fruges demoliendum.

CAP. LXI.

Quaeſtionem aliquam de perjurio libet me (XXXIII) huic Hiſtoriae intexere, ut poſſit quilibet cognoſcere omnimodo, quam valde ſit metuendum ſpernere juramentum, atque praeclariſſimum Doctorem in medium adjiciam Epiſcopum Auguſtinum. Tam (70) magnum peccatum eſt falſum jurare, quia propter reatum falſae jurationis Dominus prohibuit omnem jurationem. Cur enim dictum eſt: *Non perjurabis? Ego autem dico vobis: non juratis omnino, nec per Coelum, quia thronus Dei eſt; neque per terram, quia ſcabellum pedum ejus eſt; neque* (a) *ad quodcumque juramentum, nec per caput tuum, quia non potes facere capillum tuum album aut nigrum. Sit autem ſermo veſter, eſt eſt, non non. Si quid amplius eſt, a malo eſt*. Dicit aliquis: cum Dominus juraverit, quare ſuis jurare prohibuit? Dico, quia non eſt peccatum verum jurare; ſed quia grande peccatum eſt falſum jurare. Longe eſt a peccato falſum jurandi, qui omnino non jurat. Dominus ergo quid prohibuit jurare? Supra ripam te noluit ambulare, ne pes tuus labatur in anguſto, & cadas. Aliquando & homo nolens jurat, cum verum putat, quod jurat: non eſt quidem tantum peccatum, quantum ejus, qui ſcit falſum eſſe, & tamen jurat.

(70) Excerpta haec fuere ex Sermone CCCVIII. Sancti Auguſtini ſecundum editionem Benedictinorum Congregat. Sancti Mauri.

(XXXIII) Heic etiam Anonymus ab hiſtoria digreditur, et cathedram veluti adſcendit, ut doceat, & ad taedium uſque ſermonem protrahit. Is ſcilicet, quam praedicando Dei verbo orationem ad populum inſtituerat aliquando, in hiſtoria heic interſerit.

(a) *Aliud*.

rat. Herodes infelix, ne Dominum offenderet perjurando, Dominum offendit ſaeviendo. Ecce puella petiit caput Johannis ſancti: quid debuit facere Herodes? Conſilium illi demus. Parce Johanni: perjurium ſuademus. Si dixerimus: noli perjurare, ad ſcelus implendum provocemus. Antequam ergo deveniatis ad iſtud, vim facere incipite, tollite de ore veſtro temeritatis jurationem. Occurrit mihi tale exemplum. Juravit ſanctus David, Nabal occiſurum ſe eſſe: incautus fudit orationem, & coepit ire, ut faceret quod juraverat. Occurrit ei Abigail uxor Nabal; rogavit flexis genibus; flevit amare; a ſanguine revocavit. Ecce Sanctus non quidem iratus ſanguinem hominis fundit; ſed eum falſum juraſſe negare quis potuit? De duobus peccatis elegit minus; ſed minus fuit iſtud in comparatione pejoris; Si quis autem te provocaverit ad jurationem, ut ſibi exiſtimet ſatisfieri poſſe, ſi juraveris de illa re, quam te putat commiſiſſe, & forſitan facinora maneant in illo, in illo mala ſuſpicis, ſi juraveris: tu non ſic peccas, quomodo ille, qui provocavit: quicumque homo provocat ad jurationem, & ſcit ipſum falſum juraturum eſſe, vincit homicidam, quia homicida corpus occidit, ille animam, immo duas animas & ejus ſic, quem jurare te provocavit, & ſuam.

C A P. LXII.

SI verum eſſet quod dicis, falſum eſſet, quod ille dicit & jurare compellis, & jurat, & perit. Et tu quid inveniſti? immo, & quia tu periſti, quia de illius morte te ſatiare voluiſti. At illi quid dicam, quod numquam dixi caritati veſtrae. Fuit hic homo ſimplex quidam bene fidelis a multis noſtris cognitus (a) Tutus-Lymenus vocatus. Ab illo audivi quod dico. Neſcio quis negavit ei; vel quid commodaverat, vel quod ei debebatur, & hominis

(a) *Titus*.

hominis fidei ſe commiſit, commotus provocavit eum ad jusjurandum; Ille juravit, iſte perdidit, ſed ipſo perdente, ille periit: Dicebat ergo iſte Tutus-Lymenus, ipſa nocte exhibitum fuiſſe ante Judicem in magno impetu, atque terrore; & dum pervenisſet ad praeſentiam excelſi cujuſdam, & admirabilis viri, cui parebat officium ſimile excelſorum, juſſum fuit perturbatum retro vocari, & interrogatus fuit his verbis: *Quare provocaſti hominem ad juramentum*? Reſpondit ille: *negavit mihi rem meam*. Idem dixit ei: *nonne melius rem tuam, quam exigebas, perderes, quam animam hominis falſa juratione opprimeres*? Proſtratus juſſus eſt caedi, caeſus eſt tam graviter, ut in dorſo evigilantis veſtigia plagarum apparerent. Sed illi dictum eſt poſteaquam emendatus eſt: *Parcitur innocentiae tuae, de cetero cave, ne facias.* Fecit ille quoddam magnum peccatum, & emendatus eſt; ſed multo gravius peccatum faciet, qui poſt iſtum ſermonem meum, & exhortationem tale aliquid fecerit. Nunc quae obmiſimus, iterum retexamus, & de perjurio pauca promſiſſe ſufficiat.

CAP. LXIII.

DUm vero ipſe Princeps poſt factum facinus, cum non paucis ex Salernitana urbe foras ad exercitandum deveniſſet, atque (a) Silarim (71) Lirinum fluvium transſ-

(71) Si, ut vidimus ſupra, Alphano vita erepta *ſuper mare ſubtus viam, qua Nuceriam, Veterimque pergitur*, non intelligo, quei Sicardus, dum Silarum amnem tranſmearet, illius cadaver intueri potuerit. Sed alius a Silari amne fuerit Silaris Lirlnus. Ego fluviolum heic indicari ſuſpicor, e Cava in Salernitanum ſive Paeſtanum ſinum effluentem ad Occidentem Salerni. Hunc *Silarim Lirium* appellarint, ut a Silaro celebriore fluvio diſtinguerent. *(Prat.) Lirinus non longe a Salerno, & Cava medius effluit. Nos alibi.*

(a) *Atque hilaris Lirinum fluvium.*

tranſmearet, Rofrit ille callidus homo eſt ei loquutus: *Retro mi aſpice Princeps, & nefandum pendentem aſpice Alfanum*. Cum taliter ipſe Princeps feciſſet, ſtatim una ex ſuis (XXXIV) ſuris obriguit, atque ab illo jam tempore ſoſpes exinde minime fuit. Per idem tempus Agarenorum gens, cum jam Siculorum Provinciam aliquandiu tenuiſſet, ad nos inhians conabatur tranſire ad Italiam occupandam. Dum vero cum multitudine navium fretum illud tranſmeaſſet, ſine mora Brunduſium civitatem pugnando ceperunt. Sed dum Sicardo fuiſſet cognitum, ſtatim immenſam multitudinem Langobardorum juſſit; & dum in unum eſſent congregati, ipſe Princeps hujuſmodi exorſus eſt verba: *Mei nimirum fideles eſtote fortes in bello, atque Agarenorum gentis nefandae nempe atterite colla. Sit vobis ſuffragium Dei Genitricis Virginis*. Atque haec dicens, non procul ab ipſa civitate cum ipſis pariter properavit, & illis illic relictis, cum paucis Beneventum revertitur. Cum vero adiiſſent Brunduſium, aſtutiſſima Agarenorum gens non procul ab ipſa civitate foveas faciunt, & ſe de intus communiunt. Dum hac illac catervatim Langobardi graderentur, ipſi immenſam multitudinem cernentes, a foris in patulo minime exiebant. Sed accidit, ut una die poſt prandium tubis clangentibus voceſque magnas emittentibus exiit, ubi occultae foveae erant, atque ibi ad bellum ſe praeparabat, dum neſcientes Langobardi ipſa decipula, forti animo ſuper eos irruerent. (*a*) At illi retro terga dantibus, & Langobardis eos ſequi non deſinentibus, pars ex eis maxima in foveis ceciderunt, reliquis terga dantibus. Agareni eos nimirum necaverunt. Ibi maxima pars Beneventanorum, Salernitanorum, & de ceteris aliis civitatibus perie-

(XXXIV) Una *ex ſuris* Sicardo obriguit, pars fortaſſe pro toto ejus crure, ex quo & claudicare, doloremque maximum ſuſtinere coactus ſit Princeps ille, perjurio commiſſo.

(a) *Ut eos nimirum attererent*.

perierunt; tantique ibi viri fortes propter contemtum malum & improviſum debellati ſunt, quanti potuiſſent per unum conſilium, & ſalubri concordia multa millia proſterni aemulorum. Cum vero confuſi ſua arva repeterent, atque Sicardus multorum exercitum coadunari juſſiſſet; audito hoc ab Agarenorum exercitu, urbem ipſam, in qua morabantur, igne cremaverunt, atque Siciliam redierunt.

CAP. LXIV.

Circa haec tempora Amalfitanus populus Salernum per vim *(a)* tranſactus eſt in hunc modum, ſicut ſubſequens ſermo declarat. Facta eſt non minima diſſenſio inter utrumque populum, Amalfitanum *(b)*, & Salernitanum. Itaque dum ſui Regni gubernacula praefatus Princeps moderatiſſime gubernaret, & primi civitatis, ejus conſilio, & fortitudine ſumma pollerent, quidam Amalfitanorum majores natu, linquentes natale ſolum, ſe hujus dominatui ſponte propria ſubdidere. Qui cum ab eo perciperent infinita bona *(c)*, miſſis clam epiſtolis, blande ſuos ſemper affines atque germanos monebant, quatenus propria linquerent, & ad praedicta dona quantocitius feſtinarent. Qui cum talibus, ut dictum eſt, monitis excitarentur, nequaquam huic rei acquieſcere maluerunt. Interea factum eſt, ut Tyrrheni aequoris inſulas, Auſoniaeque univerſa loca idem Princeps circuiret, ut quatenus corpora Sanctorum, quotquot invenire poſſet, Beneventum cum debito honore deferret. Atque per idem tempus ex Inſula Liparitana (72) Bartholomaei Beati Apoſtoli

(72) Corpus nempe, quod non Romam delatum, ſed adhuc Beneventi adſervatum colitur, uti multis oſtendit Eminentiſs. olim Cardinalis Vincentius Urſinus Beneventi Archiepiſcopus, nunc Pontifex Maximus Benedictus XIII.

(a) *Tranſvectus.* (b) *Videlicet.*
(c) *Dona.*

Digitized by Google

ſtoli corpus Beneventum cum magno gaudio deferri juſſit. Cum talia Amalfitani cernerent, & metuerent, ne forte propria fruſtarentur Patrona, ſcilicet Sanctae (73) Triphomenis, cujus in portu Regino (74) illo denique tempore ſacrum corpus tegebatur, plebe jam (*a*) ducta in conſilium, dantibus operam natu majoribus Amalfitanorum, antequam ipſa Civitas ab inclyta Langobardorum gente deſolaretur, ablata eſt a propria Aula, ubi erat nativa (*b*) pinus, & cum ingenti honore Amalfiam devehunt, atque in Eccleſiam Beatiſſimae Virginis Mariae ejus ſacrum corpus honorifice collocaverunt. Sed dum ejus ſacrum corpuſculum Amalfiam tranſvectum fuiſſet, una mulier impudentior ceteris ex membris illius fecit rapinam, furtimque quod poterat, diripuit. Expleta igitur octava die, excurſa in tempeſtate noctis, quando ſopore gravi corpora feſſa premuntur, in extaſi *Petrus Amalphitanus Epiſcopus* poſitus, videt in viſione jam dictam Martyrem Chriſti rubicundo pallio coopertam, atque compellatione minaci dicentem: *Cur Epiſcope meum tumulum temere auſus es violare, pariterque meum cunctis corpuſculum revelare populis, & ex corpore meo quoſdam artus violenter divellere? Nempe quia nullus pudor mei erga te fuit. Scias, te (c) proximo mori, meritoque cadaver tuum ex ſepulchro expellendum.*

CAP.

(73) Cujus dies feſtus in ea regione celebratur Nonis Novembris. Vide Ughellium in Catalogo Epiſcoporum Minorenſium Tom. VII. Ital. Sacr. ubi ex Anonymo noſtro, immo ex Actis uberioribus hanc eamdem translationem narrat. Acta ipſa expilaſſe noſter videtur.

(74) Ughellus legit *Reginellae*, & in altero loco *Regininae*. Locus ille temporibus noſtris *Minori* appellatus, Epiſcopatu auctus eſt pro more Neapolitani Regni, ubi nunc tot pene Epiſcopi, quot alibi Parochi.

(a) *Dicta*. (b) *Nautica*.
(c) *De proximo*.

CAP. LXV.

His namque praemiſſis, cum non multo poſt ipſius terrae deſolatio immineret: Langobardorum phalanx cum magna audacia a praedicto Sicardo Principe abſoluta Amalfiam devênit; atque ipſa civitas ſine humani ſanguinis effuſione ſcilicet capta & depopulata eſt. (*) Hujus ſiquidem civitatis loca, dum (a) hac illac pergerent, luſtrando, circuierunt cubiculorum penetralia, & aditus Eccleſiarum, ſi forte theſauros occultos invenirent, praeſertim cum opibus plurimis Amalfitani eſſent ditati. Tamdem aliquando veniunt ad locum, ubi Epiſcopus in vicino ſepulchro jacebat; qui dum ſperarent ob fabricae recentis obſtacula, quod in Praeſulis tumulo aurum, argentumque laterent, confringentes inveniunt Epiſcopi cadaver jam foetidum, & in monumento, compage corporis, & pene membris omnibus ſolutum. O incomprehenſibile Dei judicium! Turba omnis (b) retrocedere coacta eſt, & ſepulchrum dimiſſum eſt patens. Peracto igitur excidio, cunctiſque moeniis dirutis civitatis, adhuc ibidem Civibus commorantibus, canes rabido ore latrantes, maturo curſu currentes abſtrahunt ex tumulo praedictum cadaver Epiſcopi, uti vaticinatum fuerat a ſancta Chriſti Martyre; ac eidem Epiſcopo revelatum, quae nos pleniſſime omnia diximus.

(*) Hinc clare patet, Amalphiam a Neapolitano Ducatu avulſam Langobardis ſubiiſſe, ut infra plenius dicendum erit. (Prat.)

(a) *Langobardi*. (b) *Fugiens*. Fr.

C A P. LXVI.

LAngobardi denique omnia, quae in ornatu ipſius Eccleſiae, ac aedibus invenerunt, diripientes, necnon ſacratiſsimum corpus ſanctae Martyris Triphomenis ſecum geſtantes. Ita factum eſt, ut per circuitum cuncta depopularentur; & non ſolum civitatis munitio intrinſecus, ſed & extrinſecus praedia cuncta concuſsionibus ſubjacerent: & ſic magno cum gaudio Salernum perveniunt, atque dictum ſanctum corpuſculum per juſsionem jam dicti Principis cum debito honore Beneventum perducitur. Revera dum una conſervarentur, unuſque fieret populus Amalfitanus, Salernitanuſque, & ipſe Princeps conabatur, quatenus Salernitani cum Amalfitanis inter ſe inirent connubia, & unus efficeretur Populus; Doniſque plurimis utrique augerentur, tamen poenitudine moti ob Langobardorum ſtropham, qui eos Principi concuſſabant, quod Duci Parthenopenſi quidam Amalfitanorum flexerunt caput (*).

C A P. LXVII.

DUm talia peracta fuiſſent, ipſum ſuum (a) germanum *Siconolfum* Beneventani concuſſare coeperunt, addentes, quia omnimodo ſatagebat, quatenus honorem Principalem arriperet. Dum hujuſmodi dicta *Princeps Sicardus* audiſſet, nimis incunctanter talia credidit, & omnino conabatur, qualiter eum de jam dicta gloria deviaret. Quid multa dicam? eum comprehendi juſsit, atque eum invitum Clericum fecit. Feruntque alii, poſtquam ad Diaconatus honorem eum per vim ſublimaſſet, nec-

(*) (Prat.) *Eadem leguntur in Chr. Epiſc. Romualdi Guarnae, ubi enumerantur plurimae familiae Salernit. ex Amalphia oriundae.*

(a) *Eminentiſſimum.*

necnon & Evangelium in Eccleſia legere eum feciſſet, poſtremo vinctum illum Tarentum miſit, & in ardua cuſtodia retrudi juſsit, quae fuit olim ad receptum pluvialis aquae conſtructa, quam nos Ciſternam nuncupamus (XXXV).

CAP. LXVIII.

HIs ita peractis Princeps idem cum paucis ſuis fidelibus ludi cauſa, ſeu arte venationis in praedium Tabellanienſe (a) devenit, qui dum ibidem moraretur, atque ſuam conjugem accedere feciſſet, atque ſaepiſsime exercitandum cum ſuis iret: una die accidit, ut Principiſſa ſub tentorio reſideret, atque in conca argentea pedes lavaret. Factum eſt autem, ut ante jam dictum tentorium quidam vir nobiliſsimus cum famulo ſuo tranſiret, atque verſo capite eam denique vidit. Dum illa cognoviſſet, quod eam nudis pedibus vidiſſet, mox talia viro ſuo intimavit annectens: *Si illico exinde me non vendico, morti incumbo*. At Princeps ait: *Exinde fiat, ut comparet voluntati tuae*. Illa poteſtate accepta, ſtatim famulos ſuos clam Beneventum miſit, quatenus jam dicti viri uxorem cum verecundia ad eam accirent. Dum famuli ejus talia feciſſent, atque uſque ad ſuras (*) veſtimenta abſcidiſſent, eam abduxere, ubi fati ad tentoria degebant. Dum eam cerniſſet Principiſſa, ipſam ſtatim per cuncta caſtra deportari juſsit. Cum deportata fuiſſet ad locum, ubi vir ejus manebat, cum ſuis coëtaneis ad tabulam ludebat, protinus ſuus germanus hujuſmodi eum eſt allocutus verbis: *Abi, mi frater, aſpice, & (b) dele-*

S 2 *ctus*

(*) (Prat.) *i. Uſque ad genua, ut crura omnia denudata monſtraret*.

(XXXV) Cur hic Anon. occaſionem praetermiſerit inquirendi, an Siconulfi Ordinatio valida, licitaque fuerit, prodigio adſcribendum.

(a) *Lavellenſe*.

(b) *Dedecus*. Frecc.

Digitized by Google

Ꝺus (75) *tuae conjugis cerne*. At ille nihil ei reſpondit: erat enim ardens in animo ſuo, atque ipſe ad tabulam ludebat; & eam minime vidit. Alia nempe die idem Princeps, ut mos eſt, cum ſuis Optimatibus cum accipitre (XXXVI) juxta aquoſa loca gradiebatur, quatenus quaslibet aves caperent. Qui dum accipitrem ſuum (ut fama eſt) mitteret, & unam coturnicem unguibus captaſſet, ad caſtra reverſi ſunt. Dum tentorium ipſe Princeps adiiſſet, vir ille, cujus uxor foedata fuit, hac illac diſcurrebat, quatenus inveniret (*a*), qui eum adjuvaret ad vindicandum ſuum dolorem. Sed cum non paucis de ipſa re ad alium anneƈteret, & viciſsim inter ſe ſermocinarentur: faƈtum eſt, ut Nannigo inde tranſiret. Quem cum ii vidiſſent, protinus eum vocaverunt, atque ei omnia intimaverunt. Ille ut talia audivit, nimis gaviſus eſt, anneƈtens: *Niſi extemplo talia committimus, ſtatim ejus ditioni intimabo*. Illi vero ſtatim ad ejus tentorium venerunt, atque extraƈto gladio non paucis plagis eum peremerunt. Ferunt namque nonnulli, quod dum illi tentorium introiiſſent, & ipſe Princeps Nannigonem ibidem cerniſſet, tale fertur dediſſe reſponſum: *Miſericordiam*, ait, *Nannigo nunc mihi facite*. Ille denique reſpondit: *Mihi mea facinora Deus minime indulgeat, ſi ego indulſero tibi*. Et ſic, evaginato gladio, eum penitus ſauciavit, atque nimirum de hac vita extinxit. Suam conjugem *Adelchiſiam* nomine, de qua ſupra mentionem fecimus, cum verecundia conſanguinei ſui Beneventum deducunt.

Et

(75) Amanuenſis errorem puto. Num *deliƈtum*? Opprobria poſceret locus.

(XXXVI.) *Cum accipitre*. Etiamnum apud Principes accipitris ludus, ſeu venatio ad capiendas aves viget, qui *Il gioco dello Sparviere* vulgo nuncupatur; de quo frequens apud ſcriptores mentio, ab iiſque deſcribitur.

(a) *Virum*.

Et merito, quandoquidem per vim illa, ſuuſque vir multas incommoditates aliis intulerunt, neceſſe fuit, ut quandoque & ipſi pejora horum perciperent. Ajunt plane non pauci, & verius eſt, quod ipſa *Adelchiſia* filia fuiſſet *Dauferii*, qui cognominatus fuit *Mutus* propter impeditiorem ſuam linguam. Eo vivente, Princeps Sico ſuum filium per ordinem, quem ſupra diximus, Sicardum, ea videlicet admonuit futura.

CAP. LXIX.

IGitur dum Sicardus fuiſſet (76) extinctus (*a*)(XXXVII); Beneventani *Radelchis Principem* ſublimarunt, qui tenuit (*b*) pacifice Principatum tantum duobus & dimidio anno. Sed, ut mos eſt Principibus, ſeu Regibus in ſui inchoatione honoris, plures ex una urbe idoneos viros exturbant; & ſic ille conatus eſt facere, atque non paucos ex Beneventanis exiliavit, inter quos *Dauferium* cognominatum *Mutum* cum ſuis natis, qui in finibus perrexerunt Nuceriae in loco, ubi Forma (*) dicitur.

Comperta evidentius *Sicardi Principis* morte, populus Amalfitanus illico (*c*) ſanctuariis Dei ornamenta diripiens, igneque ſuppoſito, antiqua civitatis (77) moenia concremans (*d*), cum ingenti gaudio ad propria reverſus eſt. Ajebant Amalfitani viciſsim inter ſe: *Ille, qui nobis opes varias tribuit abundanter, extinctus eſt. Veniet ignotus alius:* (*e*) *in ſervitutem nos deducet, filiaſque noſtras*

(*) (Prat.) *Nunc fort. locus vulgo Scafati vocitatus.*

(76) Id factum anno 839. & quidem poſt menſem Martium, ut ex Charta Chronici Vulturnenſis part. II. Tomi I. hujus Collectionis.

(77) Ideſt Salerni, quo ſe antea Amalphitani receperant.

(XXXVII.) Occiſus fuit Sicardus ut alibi explanabimus. Princeps XI. Kal. Juliis ann. 839.

(a) *A. 839.*
(b) *Tatum.*
(c) *Def. x.*
(d) *Concremando.*
(e) *Qui nos videlicet, opprimet, filiaſque.*

ſtras tollet, *& ſuis ſervis dabit*. Proinde Salernum reliquerunt, atque ad propria redeunt, atque, ut diximus, opes varias abſtrahunt, ditatique ſunt valde: quia illo tempore per ſua praedia Salernitani degebant, & menſis Auguſti eo tempore percurrebat: proinde Amalfitani talia operarunt.

Exiliati interea, dum aliquo tempore perduraſſent, noviſsime jam dictus *Dauferius*, una cum *Guaiferio*, *Majoque* ſuis filiis clam legationem Salernitanis mittunt, aſſerentes: *Tam* (a) *praeclariſſimam urbem*, *qualem vos obtinetis*, *&* (b) *ſub ditione Beneventi perſiſtitis*, *valde etenim videtur eſſe ignaviae*. *Si veſtrae nobilitati comparet*, *clam Tarentum mittamus*, *quatenus annuente Deo*, *Sichinolfum* (c) *illinc accerſamus*, *ipſumque Principem ſublevemus*; *& nobis*, *vobiſque tunc felicius fuerit*, *cum tantae dignitatis faſtigium obtineamus*. Dum in hunc modum Salernitanis relatum fuiſſet, exinde gaviſi ſunt, adnectentes: *Talia valemus minime facere*, *niſi ſuffragium Amalfitanorum obtineamus*. *Forſitan per mare ipſum videlicet furabimus*. Quapropter Amafitanis (*d*) miſerunt, necnon per Epiſtolam in hunc modum verba promſerunt: *Incendia*, *rapinas*, *aut qualeſcumque incommoditates in noſtra urbe geſſiſtis*: *ſint vobis dimiſſae*. *Unum eſt*, *quod petimus*, *ut ſecrete omnimodo nobiſcum decertetis*, *quatenus Sichinulfum germanum defuncti Principis noſtri erga nos obtinere valeamus*. Ut talia Amalfitanus Populus comperit, valde gaviſus eſt, atque ut id fieret, clam moliebatur, & inter ſe per jusjurandum exinde firmati ſunt. (*e*) Et partim Salernitani, partimque Amalfitani navim aſcendunt, iterque arripiunt. Sed cum Tarentum adiiſſent, partim ex eis urbem ingreſsi ſunt, partim in navi relicti ſunt. Dum mixti Salernitani cum Amalfitanis per civitatis plateas graderentur, necnon mercimonia ſecum geſtan-

(a) *Talem.* (b) *Eſſe* C. Fr. (d) *Amalphiam.*
(c) *Sikinolſum captivum illinc accerſamus.* (e) C. Fr. *Salernitani*, *Amalphitanique navim.*

geſtantes, fictilia videlicet vaſa, ſeu quaslibet alias res; & tota die properarent, quaſi negotiatores, dum finis diei data fuiſſet: illi, ut diximus; hac illac gradiebantur, quaſi Mauri (*a*), & hujuſmodi emittebant voces, quatenus aliquis eis daret manſionem. Sed dum approximabant (*b*), ubi ipſi catervatim (78) degebant, voces claras emittebant. Haec auribus carcerarii accipientes exinde & ipſi voces emiſerunt, aſſerentes: *Scopis mundatam domum nimirum habemus: venite, & hac nocte hic manete, & quodlibet munus exinde date*. At illi dixerunt: *Et vobis damus munera, & grates referimus multas*. Dum illorum domum Salernitani, & Amalfitani ingreſsi fuiſſent, ſtatim plures ex numiſmatibus carcerariis dederunt dicentes: *ad forum pergite, dapeſque nobis emite; necnon praecipua vina, diverſaſque potiones., quia valde ſumus feſſi, longo itinere gradientes*. At illi ſumto pretio adierunt forum.

CAP. LXX.

Erat tunc ipſa civitas (*c*) opulentiſsima, minimeque ab Agarenis adhuc attrita. (*d*) Dum carcerarii remeaſſent, detulerunt ſecum vina praecipua, variaque potionum genera, cibariaque optima. Cum vero Salernitani cum Amalfitanis, carcerariiſque ſimul recumberent, atque viciſsim, ut mos eſt, verba protelarent (*e*): Salernitani, Amalfitanique hac (*f*) arte carcerarios deluſerunt: pocula aqua implebant, & ipſi eam propinabant (*); carcerarii

(78) Scribendum omnino videtur *carcerati*, aut *catenati*. Locum enim appetebant, ubi in carcere detinebatur *Siconolfus*, defuncti Principis Sicardi frater.

(*) Propinabant pro potabant.

(a) *Incerti*. C. Fr. *Macti*. Bol.

(b) *Approximarent, ubi ipſi carcerarii degebant*. Aegypt.

(c) *Tarenti*.

(d) *Qui quidem carcerarii cum remeaſſent*. Aeg.

(e) *Protelarent*. Fr. al. *protulerunt*. Bol.

(f) *Hac nocte*.

rarii portantes (a) ut hii de vino biberent. Similiter & vina optima ipſi potabant. Et dum valde eſſent temulenti, major (b) ex iis omnimodo talia fertur verba promſiſſe: *Nos opprimit ſopor; jam denique dormiamus*. Salernitani ajebant: *Iterum optimum vinum potemus*. Illi jam dementes effecti dixerunt: *Nimirum sic faciamus*. Statim oblata ſunt vaſcula plena, atque illi funditus ea potaverunt. Dum vero Langobardi (c) Amalfitanique talia cernerent, e veſtigio cum omni ſolicitudine & arte, qua poterant, carcerem ingrediuntur. Sed cum Siconolfus talia comperiſſet, pavor opprimit eum; putabat nempe, ne forte aemuli ejus eſſent, qui eum ſaepe angebant. Sed cum ei Salernitani omnia intimaſſent, & quare ad eum veniſſent (d), recipit (e) vires. Sic denique Dei nutu foras eum abſtrahunt, & mature ad navem deducunt, atque cum omni nixu ſatagebant, qualiter Salernum in proximo adirent. Quid multa dicam? Deo annuente ſulcantes aequora, mari tranquillo ovantes Salernum veniunt, atque ipſum met *Siconolſum* (f) *Principem* ſublimarunt.

C A P. LXXI.

Adelchiſi Rofrit filius apud Beneventum omni modo ſatagebat forſitan aliquo modo Principalem honorem invaderet, & ſuus cognatus Landulfus Comes Capuanus exinde eum omnimodo adjuvabat. Factum eſt una die ipſe Adelchiſi dum (g) Balneum perrexiſſet, atque cum non paucis ſuis coëtaneis juvenibus Palatium adiiſſet. Cum eos cuneatim per Palatium Princeps Radelchiſi conſpiceret, valde iratus eſt, atque cum ſaevitia talia fertur verba promiſſe, inquiens ad ſuos. *Protinus gradite, eumque citius comprehendite, moxque per feneſtras Pala-*

(a) *Putantes, ut ſic & ii de vino valde.*
(b) *Madidique.*
(c) *Salernitani.*
(d) *Venirent* Fr.
(e) *Suas recipit.*
(f) Def. *in*.
(g) *Balneorum uſum Langobardi a Romanis accepere.* (Prat.)

Palatii foras dimittite, *quatenus lapſus ex alto ſine mora intereat*. Cum vero ſui familiares talia feciſſent, atque jam dictus Landulfus talia cerniſſet, excuſationem mox intulit; inquit: *Subitaneus dolor praecordia mea nimirum invaſit*; atque curvus per Palatium gradiens, quaſi minime recte ambulare valeret, ſic uſque ad ſuam pervenit domum; moxque aſcenſo equo, cum non paucis ſuis fidelibus Capuam properavit: ajebat quippe: *Nequaquam ſinat me Deus habitare in urbe*, *unde de alto homines praecipitantur*.

CAP. LXXII.

SIconolfus dum talia audiſſet; ſtatim (*a*) Landulfo intimandum direxit, quatenus cum ipſo pacem iniret. Ille vero, ut talia audivit, valde gaviſus eſt, atque ei in reſponſis omnem voluntatem ſcilicet adimplevit. Idipſum Acherentiam, Conſamque intimandum miſit, quatenus ſuus cognatus Urſus, qui praeerat Conſanis, nec non ſuus alius cognatus Radelmundus, qui & illo tempore Acherentinis praeerat, venirent, & eum ad obtinendum Salernitanum Principatum omnimodo adjuvarent. Illi talia audientes; magno gaudio ſunt exinde repleti; moxque cum ſuis Salernum venerunt, & Principi Siconulfo jusjurandum juraverunt. Ut talia Radelchiſi Beneventanus Princeps comperit, nimium iratus eſt, omneſque Beneventani furore repleti ſunt, nec non & ad bellum ſunt praeparati, annectentes: *Nituntur nobis jugum imponere*, *& cervicibus noſtris*: *pugnemus*, *qualiter colla atterere valeamus*: *noſtri denique incolae adverſus nos conſurgere autumant*. (*b*) Vereor ne a quodam Sophiſta reprehenſionem habeamus. Incolae, ſive advenae utique adventicii perhibentur, quae cuncta ex vocabulo Graeco, quod

T eſt

(*a*) Vide Erchemp. n. 15. Ignot. Caſſin. num. 8. Oſtienſ. lib. 1. cap. 23. & 24.

(*b*) Rigordus in Præfat. de Philippo Rege pari modo elocutionis ſuae formam tuetur.

eſt (*a*) *benicon*, in Sacris Literis habemus interpretata. Ex his derivantur nomina, incolatus, & inquilinatus. trahit autem inquilinus, ſicut & peregrinus nonnunquam Dativum caſum, ut (*b*) Auguſtinus de reprobis. *Sunt autem & ipſi peregrini, & inquilini, non huic terrae, ſed Populo Dei, a quo ſunt alienigenae* (*c*). Haec me dixiſſe ſufficiat: nunc quae obmiſimus, delicatius perquiramus.

C A P. LXXIII.

R*Adelchis* collecta multitudine hoſtium (& ut plurimi ferunt, cum equitibus (*d*) XXII. millia fuerunt) Salernum pervênit. At Salernitani, Capuani, Aggerentini, nec non & Conſani, & Amalfitani cum magno apparatu exierunt obviam eis, & haud procul a Salernitana civitate (*e*) bellum nimirum inchoarunt. Sed *Siconolfus Princeps*, cum ceteris ſuis forti animo pugnantes, Beneventanis inferebant undique clades, atque non pauci ex eis ſauciati in terra proſtrati ſunt, & non exigui ex eis extincti ſunt. Dum Beneventanus exercitus ſuorum interitum conſpiceret, in fugam converſus eſt, relinquenſque omnem ſuppellectilem, vix ex eorum manibus abſque armis fugerunt. Sed dum Salernitani eos perſequi non deſiiſſent, plurimos ex eis comprehenderunt, atque magno triumpho ad propria redierunt, adducentes ſecum ſpolia multa, ditatique ſunt valde. Inde ipſe Siconolfus validum exercitum congregans (*f*), ſine mora Beneventanos fines invadit. Sed dum Beneventanis fuiſſet cognitum

(XXXVIII.) *Rota*: Locus non longe a Salerno urbe orientem verſus, de quo alibi oppurtunius.

(a) Ita Papp. Codd. omnes.
(b) D. Aug. in Pſalm. 118. concione 8. agens de Infidelibus.
(c) *Ad ludimagiſtri nugas redit etiam nolens Anonymus*. (Prat.)
(d) *Suis* XVII. *millia erant*.
(e) *In Rota* XXXVIII.
(f) *Ingrediens*.

tum, repente ex urbe egreſſi ſunt, & contra Salernitanos totis viribus pugnaturi pervenerunt. Dum utraeque acies approximaſſent, moxque (*a*) bellum inchoant: tamdem Salernitani terga dantes, quamvis non pauci ex eis ſauciati, ſuos repedant fines.

CAP. LXXIV.

CUm vero talia peracta fuiſſent, non parva diſſenſio inter Salernitanam, & Beneventanam civitatem exorta eſt; atque viciſſim inter ſe denique conſurgebant. Sed dum creberrime talia iterarentur, audito hoc ab Agarenorum gente, generalem faciunt motionem; Calabriae (XXXIX) fines adeunt, circumque loca pervadunt. Tarentum veniunt, eamque ſine mora ceperunt. Inde ipſi in Apuliae fines perveniunt, pene omnes civitates Apuliae depopulantur; homines, qui ad inſtar ſegetum excreverant, occidunt. Compertâ eorum famâ Salernitani, atque Beneventani ſtatim, ut unus Princeps alium ſuperaret, Agarenis legationem mittunt, quatenus cum eis foedus inirent. Illo denique tempore ſuper Agarenos quidam nomine *Saothàn* (*b*) praeerat, atque in civitate Bari denique reſidebat (XL). Alius Agarenus *Apollaſar* (*d*) nomine Tarenti degebat, & ipſe illo tempore Agarenis, qui in Calabriae finibus demorabat, praeerat. Cum conſpice-

T 2 rent,

(XXXIX.) Saraceni e Sicilia transmearunt, ut ſibi Langobardorum diviſio ad illorum Principatum occupandum opportunam praeberet occaſionem. Hic quidem Barbarorum ſemper mos fuit, in Chriſtianorum Principum diſſidiis proficere; ſicque illorum in dies regna, inſulaſque complures ſuo ſubjugarunt imperio. Pudenda quidem labes, ac fidelibus Chriſtianis indignum dedecus!

(XL) Quaſi duas diverſas, ac inter ſe diviſas provincias Saraceni poſſidebant: quarum una Apulia, cujus caput Barium: altera Calabria, cui Tarentum praeerat. Haec utique cauſa fuit, ut Beneventi, ac Salerni Principatus in pejus omnino ruerent, atque everterentur, ut infra.

(a) *Mox bellum inchoatum eſt*.
(b) al. *Saodan*, *Saolan*.
(c) al. *Apoloſar*.

rent, quod a Langobardis pro pacis foedere alternatim vehementer efflagitarentur, plus eorum colla ſe obdurabant, atque in hunc modum Beneventanis Legatis verba promſerunt: *Vobiſcum omnino pacem inimus* (*a*); *ſed cum Salernitanis foedus minime intramus*. Hoc autem dicebant, quatenus eorum terram praedari valerent: quod factum eſt. Dum vero copioſa multitudo plebis Agarenorum Beneventum veniſſet, & Princeps Radelchiſi eos cum honore recepiſſet, ſtatim per Salernitanos fines eos denique miſit. Et dum juncti Beneventani, Agarenique graderent, nimirum omnes, quos inveniebant, nempe debilitabant; & quicquid reperire poterant, demoliebantur.

Sed dum Agarenorum gens abſoluta a *Radelchiſio* Apuliam reverſa fuiſſet, ſtatim, *Siconulfus Princeps*, ſic uti auribus audierat, ut Radelchiſi Princeps Beneventanus non parvam theſauri copiam Eccleſiae Dei Genitricis abſtuliſſet, atque Agarenis ipſum ſcilicet condonaſſet: ſic idem Siconulfus Eccleſiam Dei Genitricis Sedis Salernitanae ingreſſus eſt, atque exinde auri copiam abſtrahens Tarentum ipſum videlicet miſit (XLI), quatenus Apollafari ipſum daret, eumque vehementer efflagitaret (*b*). Hoc dum fuiſſet factum, mixti Salernitani cum Agarenis per fines Beneventanos peragrant, incendia miſcent, atque plurimos hominum enecant. Pene non procul a Beneventana civitate perveniunt, omnia diripiunt, Salernum redeunt Saraceni nimis onuſti. Dum vero una die Princeps Siconulfus cum ipſo Apollafar ad exercitum foras deveniſſent, necnon viciſſim inter se, ſicut mos eſt, cum equitibus conſurgerent, atque exinde

(XLI.) Non hanc ſolummodo diſſidii cauſam fuiſſe puto; ſed alias quoque, ob quas Siconulſus Saracenos vel parvi pendebat, vel cum iis praedas dividere cogebat; ut ex verbis paulo infra colligi poſſet: *Salernum redeunt Saraceni nimis onuſti*.

(a) *iniemus*.

(b) *Qualiter Salernum cum non paucis veniret. Sed dum fuiſſet*.

exinde utrique gauderent; Salernum nimirum redeunt: Sed dum ſcalas Palatii adiiſſent, per eaſque aſcendere maluiſſent, Princeps Siconulſus cum eo nimirum ludebat; atque apprehenſo ejus brachio, niſu quo valuit ſuper gradum, in quo ſtabat, altius eum elevans, eum in tertio ſuperiore gradu depoſuit & amplexatus eſt eum, & oſculavit. Ille vero alta trahens ſuſpiria, tamdem in vocem erupit: *Ab hodierna die me minime habebis amicum, quia probaſti, illuſiſtique mihi*. Erat denique ipſe Agarenus natura puſillus, & animo, & viribus pollens: Dum illa Princeps audiret, & diceret, quia *non pro dolo, ſed pro delectatione talia geſſi*: ille per Dominum Coeli juravit, ut minime jam cum ipſo foedus iniret. Statim ex urbe cum ſuis egreſſus eſt, & callem, quem reliquerat, iterum repedavit, Tarentumque ſcilicet remeavit. Illico Beneventum miſit, quatenus (a) cum Principe Radelchiſio foedus iniret. Ut talia Radelchiſi audivit, valde gaviſus eſt; atque ut id fieret omnimodo gratulabatur, & nimirum inter ſe foedere ſunt uniti, exinde cum paucis Apollaſar adiit Beneventum; ubi cum veniſſet, cum magna ſolemnitate eum Radelchiſi ſuſcepit, necnon per jusjurandum inter ſe ſunt firmati. Statimque Tarentum miſit, ut totus ſuus exercitus Salernitanos fines invaderet, atque funditus eos ſubverteret. Ut talia Agarenis nuntiata fuere, protinus Salernitanos fines adeunt, & quicquid reperire poterant, nimirum demoliunt; perveneruntque ad fluvium, qui Tuſcianus (XLII) dicitur; hac illacque decurrentes, vaſtanteſque omnia, & homines, quotquot reperiri poterant, denecantes, alioſque ſecum geſtantes; & ſic cum magno gaudio ad propria redierunt, ſpolia multa nimirum ſecum geſtantes.

CAP.

(XLII.) Tuſcianus Fluvius ultra Salernum Mill. *VIII.* circiter Meridiem verſus, qui Salernitanam juridictionem a montis Corvini Diaeceſi dividit. Adhuc in littore, quo in Mare ſe exonerat Fluvius, *Turris* extat, quae vulgo *Tuſciani* appellatur. Hinc etiam populi circa illum incolentes *Tuſcianenſes* vocati.

(a) *Statim*.

C A P. LXXV.

COmperto igitur evidentius a Siconulſo Agarenorum adventu, illic ſtrenuiſſimos ſuos Optimates aliquando ſcilicet tollens, ad ſuum cognatum *Guidonem*, (*) *qui illo tempore Tuſcis* (79) *praerat*, miſit, quatenus ſine mora veniret, ſuumque cognatum ab oppreſſione Agarenorum liberaret. Ut relatum *Comiti Guidoni* in hunc modum fuiſſet, (*a*) cum valido exercitu Salernum venit, & ſtatim utcumque cum ſuis cum magna audacia veniunt Beneventum; & dum muros civitatis properaſſent, unus ex Salernitanis in hunc modum verba depromit: *ubi eſt* inquit, *Ferrarius* (80) *veſter? aut quid agit?* Cui protinus eſt reſponſum: *Forſices fingit, quatenus Clericum* (81) *veſtrum tondeat*. Ipſe Radelchiſi; aliquando in adoleſcentiae ſuae tempore, cum Aurifices plurimos Beneventum haberet, eorum domos peragrabat, quatenus exiguum ſaltem ex ipſa arte diſceret, ſicut mos eſt quippe juvenibus; ſed quantum ad genus pertinet, ex illuſtribus & ex magno ſtigmate (*,) fuit nimirum natus. Tuſci plane, necnon

(*) Nempe ſeniorem, Spoleti Ducem, in Annalibus Francorum celebrem.

(79) Immo *Spoletinis*. Erchemperto quoque num. XVII. Tom. II. Rerum Italicar. iſta eadem memoranti appellatur *Dux Spolitenſium*. Attamen idem Scriptor infra num. XXV. *Tuſcos* pro Spoletinis accepiſſe videtur. Adi, ſi lubet, Valeſium in Notis ad Panegyr. Berengarii Tom. II. pag. 389. hujus Collectionis; ceterum iis temporibus Adelbertum, Marchionem ac Ducem, Tuſciae praefuiſſe exploratum eſt.

(80) Ideſt *Radelchis* Beneventanus Princeps. Quare ita appellatus fuerit, illudendi, ut puto, cauſa, infra Scriptor noſter nobis ediſſerit.

(81) Hoc eſt, *Siconolſum* Salerni Principem. Clericum ideo irriſionis cauſa eum appellabant, quod a Sicardo fratre, ut ſupra viſum eſt, Diaconatum amplecti coactus fuerat.

(*,) (*Prat.*) i. Stemmate, ſeu genere, ac familia.

(a) *Statim cum*.

Digitized by Google

necnon Spoletini, ſimulque Salernitani undique Beneventum circumdant; crebriſſime fortiter eam expugnabant; omnia extra urbem ferro & igne devaſtant, qualiter eam attribuere ſuo juri valerent; ſed Beneventani, Agarenique de intus fortiter reſiſtebant eis.

CAP. LXXVI.

FActum eſt autem, ut una die Agarenorum Dux Apollafar ad portam ipſius civitatis ſtaret, atque dum Tuſcorum, Spoletinorum, Salernitanorumque hinc inde exercitus per tutiſſima loca deambularet, caſtra illorum ipſe exploraret, & quotquot conſpiceret extra caſtra gradere, illico ſuo cum armigero Alim nomine ſuper eos irruebat, atque plurimos ex eis in terram proſternebat. Cumque ſaepiſſime talia ageret, necnon multos ex eis ſauciaret, atque jugularet: factum eſt, ut Guido cum ſuo armigero Fraumiſi nomine illuc tranſiret. Ubi ipſum Apollaſar vidiſſet, erga eum minime conſurgit; ſed mox Radelchiſi acclamans, ei in verbis talia dixit: *Per Dominum magnum* (ſicuti jurare ſolitus erat) *ſi cras talia peragit Guido, qualia hodie geſſit, vinctum in hac urbe cras illum tibi demonſtrabo*. Cui protinus Radelchis: *O ſi talia ego cerniſſem, veſtræ virtuti triumphus accreſceret, & noſtræ patriæ ſalus adveniret*. Alio die mature ad locum prædictum Apollafar cum jam dicto ſuo armigero venit, & Guidonem expectabat. Dum ex more Guido cum jam dicto armigero ſuo juxta civitatis moenia hac illacq; graderetur, quatenus inveniret locum ubi ſui pugnare valerent, Apollafar eum vidit, atque aſcenſo optimo equo, una cum ſuo armigero a tergo Guidoni venit, atque (*a*) attincto Guidone cum magna virtute ſuper eum irruit, ejuſque ga-

(a) *Atque abſconſe cum magna leam forti ictu. virtute ſuper eum irruit, ejuſque ga-*

galeam fortiter ictu percuſſit, eamque ſuper faciem illius obduxit, ita ut minime videre valeret; apprehenſaque (a) equi (82) retina, celeriter eum Beneventum ducebat, & armiger illius retro ſaepiſſime Guidonis equum hoſtis tundebat. At ille in extaſi denique erat, & quicquid ageret, penitus ignorabat. Sed praedictus Guidonis armiger cum talia cognoviſſet, moxque equum, ſuper quem reſidebat, cum calcaribus nimirum cruentavit, atque ſuper Alim Apollafar armigerum cum fortiſſimo animo venit; & cum niſu, quo valuit, corpus illius lancea perforavit. Ut ſuum armigerum Apollafar extinctum vidiſſet, protinus Guidoni equum reliquit, ipſumque Guidonem lancea, quam manu gerebat, in pectore forti ictu percuſſit, perforavitque ejus loricam, & in exiguum eum in pectore ſauciavit. Dum vero Guido relictus fuisset, atque in pavore eſſet, ſimulque minime teneret ejus equum (nimirum Apollafar ſequebatur): ſed ſuus armiger ejus concedit equum, (b) eumque in fronte percuſſit, retroque eum ſine mora compulit ire. Et dum ſauciatus Guido caſtra repeteret, illico ad eum omnis populus fluxit, atque ſigillatim eum percontabant de inſolita re, quae acciderat. Ipſe vero minime eis reſponſum reddebat (c); ſed dum ſeriatim ab ejus armigero nuntiatum fuiſſet, protinus arma arripiunt, totiſque viribus ipſam urbem pugnare coeperunt, intantum ut non pauci ex ea urbe vulnerati, atque aliquanti extincti ſint. Hiis ita geſtis, ortus eſt veſper, & jam feſſi tentoria redierunt.

Alia vero die Guido una cum Siconulfo, ceteriſque aliis

(82) Ideſt Habena, ſecunda ſyllaba brevi. Hinc habes, quam antiqua origo ſit, & uſus Italicae vocis *Redine*, *Redina*. *A Retineo* prodiit vox *Retinaculum* pro loro ſive habena equorum, Virgilio in Georgicis uſurpatum. Ex *Retinaculo* efformata *Retina*.

(a) al. *Apprenſoque equi retinatu.*

(b) In Cod. Frecc. *Qui in eum inſiliet.*

(c) Cod. Frecc. *Sed potius ex intimo cordis ſuſpiria videlicet attrahebat; ſed dum.*

aliis Optimatibus inter ſe conſilium iniunt, quatenus Guidoni (83) foedus ulciſcere valeant. Sed dum ſimul ſunt congregati, ipſe Guido tunc promit talia verba: *Dicite*, inquit, *mei fideles*, *meique conſanguinei*: *quid faciam de verecundia*, *quæ mihi nimirum hodie accidit*? At illi nempe hujuſmodi verba promſerunt: *Tamdiu quippe urbem hanc cum multis machinis expugnemus*, *donec per vim eam noſtris viribus obtineamus*, *eamque funditus depopulemus*, *tuumque foedus pariter ulciſcamur*. Comes inquit: *Nequaquam talia faciamus*; *ſed antea legationem illis prorſus mittamus*, *ut quatuor* (a) *Agarenos ſtatim in noſtra ditione mittant*. *Si renuunt talia facere*: *quod eſtis fati*, *omnimodo facere ſatagamus*. *Et ſi noſtræ voluntati obtemperant*, *Agarenorum colla trindemus* (b); *& cum eis pacem denique iniamus*. Dum Legati Guidonis civitatem ingreſſi fuiſſent, necnon Principi Radelchiſi omnia, quae praediximus, intimaſſent: ille cum ſuis exinde conſilium iniit, & inito conſilio Legatis depromit talia dicta: *Rem*, *quam poſcitis*, *nequimus facere hodie*: *cras omnino ſatagemus*, *quatenus veſtram voluntatem adimplere valeamus*. Die autem alia in ſtratu, in quo Apollaſar dormiebat, armatos milites miſit, eumque comprehenderunt, & ad portam civitatis cum nudis pedibus detulerunt. Dum eum nudis pedibus Radelchiſi vidiſſet, mox talia verba depromit: *Ad ſuos*, inquit, *nudis pedibus cum deſertis*? At Apollaſar verſo capite, torvoque aſpectu promit talia dicta,

(83) Ideſt opprobrium. Liutprandus Rex in Lege 82. Lib. VI. part. II. Tomi II. hujus Collectionis ſimili voce utitur, inquiens: *Cui talem turpitudinem fecerit*. Praeterea in Lege 47. *Senatoris filia* ff. de Ritu Nuptiar. nobilis mulier, quae corpore quaeſtum fecerit, libertino impune nubere poteſt, *nec enim honos ei ſervatur*, *quae ſe in tantum foedus deduxit*. Suſpicatur Aleander, legendum ibi *ſcelus*, ſed ſine tabulis. Tum illic, tum apud noſtrum adhibita eſt vox *foedus* pro re foeda, ſive foeditate. Supra etiam vidimus, *foedare mulierem*.

(a) *Quatenus Agarenos*. (b) *Trincemus*.

ēta, & ſputum contra Radelchiſim projiciens, inquit: *Non habens curam de capite noſtro, de pedibus noſtris perquiris?* At ille cum rubore mox inde ſe movit, & ipſum Apollafar cum omnibus ſuis ſubditis ad Guidonem miſit. Ille vero ſtatim eos puniri juſſit.

CAP. LXXVII.

DUm talia peraēta fuiſſent, Beneventani una cum ſuo Principe de intus veniam poſcebant, munera necnon plurima promittebant (Siconolfus enim omnimodo ſatagebat, ut minime Guido ad ſenſum illorum cor inclinaret) & ad ipſum iterum atque iterum talia geſtare maluerunt: ut ad propria ipſe Guido reverteretur: ſed minime illorum annuit precibus. Sed dum cernerent Beneventani, ut minime poſtulationes eorum audiret, mille promittunt ſolidos, (*a*) tamen ut medietatem Principatus quem Sicardus tenuerat, Radelchiſi cederet, & medietatem Siconolfi juri nimirum traderet. Hoc audito Guido exinde cum ſuis conſilium iniit, qualiter exinde quid ageret, ei indicarent. Illi vero in hunc modum verba promſerunt; *Prolixo enim tempore hic manemus* (*b*): *ſi veſtra eminentiæ comparet, jam ad propria revertamur; atque inter ſe* (*c*) *ſpatioſam dividant terram, quia ambobus ſufficit, atque eorum ſubditis*. Dum vero omnia Siconolfo feciſſet cognita, illico tale fertur dediſſe reſponſum: *Omnia, quæ veſtræ ſublimitati comparent, nos illico adimplemus. Volueram ego Principatum obtinere, ſcilicet quemadmodum genitor, germanuſque meus dominaverunt. Nunc vero qualiter vobis comparet, taliter peragamus*. Statim ad ipſum Beneventum miſerunt, qualiter Radelchiſio in hunc modum verba prædicerent, ut citius Principatum ipſe cum ſuis divideret. Moxque cum ſuis Radelchiſi conſilium iniit, quatenus ipſum Principatum diſpar-

(*a*) al. *Tantum*. (*b*) al. *Morabimur*. (*c*) *Alternatim*.

partire valerent: ſed nequibant mox talia adimplere. Protinus (a) ex Beneventanis Toto nomine hujuſmodi verba depromit: *Quid (b) noſtris viribus obtinendum traditis, ſi ventura hac nocte ipſum diſpartio?* Deinde ait Princeps: *Nequaquam acquieſco ſermonibus, quia omnimodo talia (c) adimplere valebis*, id ipſum, omniſque populus hujuſmodi verba promebant. Iterum ipſe Toto: *Quantum, ut jam dixi, id mihi dabis, ſi ego, quod pollicitus ſum, adimpleo?* Item Princeps ait: *Pete quod vis*. Ille vero quoddam Caſtellum ab eo expoſcit. Idem Princeps: *Facilem rem poſtulaſti; & tantum, ſi perficis quod promiſiſti, ſtatim illud juri tuo trado*. Ille namque ut erat aſtutus, ipſa nocte mirabiliter dividit illud, matureque ſurrexit, & Palatium adiit, & omnia, quae geſſerat, eis intimavit, annectens: *Si placet, his finibus terminetur*.

Inter (84) *Salernum (d), Tarentum, Latinianum, Caſſanum, Cuſentiam, Malbitam, Miſiniam (e), Compſam, Montellam, Rotam, Salernum, & Sanctum Severinum. De Salerno, Sarnum, perparvulum Caſtrum, Cimiterium (f), Furlile* (85) *locus; Capua, Tianum, Sora, & medius Caſtaldatus Acheruntinus, qua parte conjunctim eſt cum Latiniano, & Compſa. Inter Beneventum & Capuam ſit finis ad Sanctum Angelum ad Cerros, & perexiens per Serram Montis Virginis, uſque ad locum, qui dicitur Feneſtella. Inter Beneventum, & Salernum ſit finis ad locum, qui dicitur ad Pellegrinos* (g), *ubi eſt ex* V 2 *utra-*

(84) Proſtat Charta diviſionis factae anno 851. inter Radelchiſum, & Siconolfum, Tom. II. pag. 260. Rer. Italicarum.

(85) Peregrinius habet *Furculum*, & *Furculis*. (*Prat.*) Ita omnino legendum eſt.

(a) *Unus*.
(b) *Quid mei viri*, al. *quid noſtris viris ad*.
(c) *Minime*.
(d) *Et Beneventum*.
(e) *Miſunianum* al. *Miſiniannm*.
(f) *Furcle*.
(g) *Peregrinos*.

Digitized by Google

utraque parte XX. milliaria. Inter Beneventum, & Conſiam ſit finis (a) idipſum Stafilum ad Frequentum, ubi & antiquo XX. milliaria ſunt per partes.

C A P. LXXVIII.

DUm talia Princeps Radelchis una cum ſuis Proceribus audiſſent, mirati ſunt valde, atque inter se exinde invicem nimirum colloquebantur, aſſerentes. *Quis talia temerarius auſus eſſet & promere, & perficere, sicuti Toto perfecit?* Statim per ſcriptam paginam, Siconolfo, Guidonique mittunt nuntiando. Dum paginam quidam ex eis legiſſet, nimirum & ipſi valde ſunt mirati, & exinde ſtatuerunt (*b*), quatenus ante obtutum *Ludovici Regis* talia firmarent, & ipſe Guido mille ſolidos jam dictos tollens una cum ſuo cognato, (*c*) populum Beneventanum deſerunt, & ad propria redeunt. Atque plurima dona Guidoni ſuo cognato Siconulfus denique dedit, & ſic nempe ad invicem ſunt ſequeſtrati.

C A P. LXXIX.

AB illo denique tempore Salernitani peculiarem obtinent Principatum; & ipſum foederis ſcriptum in hac Salernitana urbe adhuc hactenus manet, & ſufficienter ab illuſtriſſimis viris nimirum (*d*) firmatum. Et (*e*) tantum nomina illorum non praetermittat. In primis *Radelchiſi* Princeps propria manu ſcriptus inibi erat. Id ipſum *Majelpoto*, *Roſrit*, *Bernardus*, *Toto*, *Johannes*, (*f*) *Taſillo*, *Guala*, *Dauſeri*, *Matenolfus*, *Poto*, *Petrus*, *Cardelaitu*, (*g*) *Gualeiri*, *Ermengardus*, *Adelchiſi*, *Taſſilo*, *Ro-*

(a) *Ad ipſum.*
(b) *Et exinde & inter ſe ſtatuerunt.*
(c) *Secumque.*
(d) *Reperivimus eum firmatum.*
(e) al. *Tamen.*
(f) *Taſſillo.*
(g) *Gualain.* Bolv.

Roderſi, *Johannes*, *Arichiſi*, *Adechiſi*, (*a*) *Auderi* (86) *Epiſcopo*, *Adelpertus*, *Gaiferi Comes*, *Rodoalt*, *Radelgari*, *Radeſrit*, *Azzo*, *Adelricus*, *Adelverto*, *Saductus*, *Landemari*, *Pandenolfo*, *Ingebrandus*.

CAP. LXXX.

DUm talia patrata fuiſſent, mox *Radelchiſi Princeps Beneventanus* Totonem vocavit, & ei ad obtinendum Caſtellum cum ſuis Optimatibus, ſicuti eum exoraverat, tradidit. Atque dona ei demum promittebat, & ab omnibus ſaepiſſime nimirum collaudabatur; & merito, quia vix a multis hominibus per multos dies ſperari non potuiſſent, quae mox a viro ſagaciſſimo ſunt nimirum completa.

Hac denique tempeſtate Amalfitani nimirum *Principi Siconolfo*, & Salernitanis omnimodo obediebant; & is ad inſtar ſui germani plurima illis praedia condonavit; & illi, ut diximus, fideliter nimirum obtemperabant, licet in ſua urbe habitare, quemadmodum ſoliti erant, (*b*) volebant. At Salernitani, quanti ex his remanſerunt, eos ab hac urbe, licet non fuiſſent cum illis, qui moenia antiqua, Eccleſiaſque cremaverant, ac denudaverant, foras expellunt, habitandique locum eis in Veteri (*) dant. Amalfiam denique ad habitandum ire minime ab illis recipiebantur. Et, ut ferunt, in Veteri habitaverunt, uſque in tempus *Principis Guaiferii*. A tempore praedicti Guaiferii ad hanc urbem ad habitandum revertuntur propter Agarenorum metum.

CAP.

(86) Peregrinius legit *Audim. Epo.* Scilicet breviatum verbum minime animadvertit. Cujus autem loci Epiſcopus fuerit hic Auderis, mihi incompertum eſt.

(*) Veteri, nunc Vietri, olim Marcina, ut ajunt *Bolvit.* (Prat.)

(a) *Auderim.* (b) Cod. Frecc. *Nolebant.*

Digitized by Google

C A P. LXXXI.

DEnique (a) libet *Amalfitanorum* originem, partim, prout a majoribus noſtris mihi relatum eſt, partimque ut a veteranis illorum libenter audivi, necnon in authenticis Libris nomina Judicum, Comitumque reperi ſcripta, annectere huic Hiſtoriae: quia hactenus cunctis manſit incognitum, ex qua provincia orti, cujuſve ſuiſſent generis, & ordinis, ſeu officii, & quorum Regum Imperatorumve temporibus dimicaſſent; nec anteceſſorum noſtrorum induſtria perquirere jure (b) fecit, nec ulli ſagaci ratione notum eſt. Ego vero, (c) & veluti avidus indagator, quotquot ex regionibus viros comperi, indeſinenter perquirere curavi, ut ſi apud eos aliquid de geſtis triumphiſque praedictorum Amalfitanorum ſcripta continerent, vel apud notos & cognitos forte reperire potuiſſent, fideli ratione (d) noſtrae ignaviae reſcriptum traderent. Sicque factum eſt, ut haec, quae ſubter annectimus, noſtrae notitiae pro praedictorum Amalfitanorum origine ſint cognita, & oſtenſa.

C A P. LXXXII.

TEmpore quo Conſtantinus Imperator Romanorum Regni moderabat habenas, & primi civitatis ejus conſilio, & fortitudine ſumma pollerent, dum ſui Regni gubernacula praedictus Imperator moderatiſſime gubernaret, atque ei prodigia magna Dominus nimirum oſtenderet: per inſpirationem divinam propriam civitatem linquens, cum uxore, & natis, & ſuis Proceribus, cunctiſque Optimatibus, necnon & militibus Conſtantinopolim venit, atque ipſi civitati nomen dedit; nimirum quae antea fuit a Bizante quodam Re-

(a) *Nunc denique.*
(b) *Curae fuit.*
(c) *Ut.*
(d) *Relatione.*

Rege Bizantia appellata (XLIII). Romam quippe Beatorum Petri & Pauli juris reliquit. Dum vero unuſquiſque (*a*) nimis ſatageret, qualiter cum ſuis quippe opibus Conſtantinopolim properaret: factum eſt, ut multae naves oneratae ſulcantes aequora illuc gradere feſtinarent. Sed dum ſimul alternatim deambularent, pervenerunt in Sclavorum fines; moxque procella (*b*) cunctarum exorta eſt, mareque vehementer intumuit; & dum diu fluctuaret, duae ex iiſdem navibus ſine hominum interitu naufragatae ſunt. Sed dum eorum ſcilicet res deperiſſent ibidem, nec ſumtum haberent, quatenus naves fractas ſolidarent (*c*), hinc incolas loci illius exorarunt, ut ibidem ad habitandum cum eis locum nimirum darent. Illi vero talia audientes hujuſmodi verba promſerunt: *& terram ad habitandum vobis praebemus, & ſumtum vobis, veſtriſque uxoribus abundanter tribuemus*. Vocaturque nomen loci illius nimirum *Raguſia*. Habitaveruntque ibidem temporibus multis. Sed dum a Raguſianis ſaepiſſime opprimerentur, & omnimodo jam ſuſtinere nequirent, mox furtim naviculas illorum aſcendunt, Italiamque cum uxoribus, & natis, ſuaque ſupellectili quique properarunt. Nam donec Raguſii demorarunt, a jam dictis illius habitatoribus terrae *Romani* ſunt vocitati. At ubi Italiam adierunt, veneruntque in locum, qui *Melfis* (*d*) dicitur, ibi multo poſtea tempore ſunt demorati, & inde ſunt *Amalfitani* vocati: locus namque dedit nomen illis. Ab illo denique tempore Amalfitani ſunt vocati, ſicut Suevi, a Monte Suevo, de quibus Lucanus:

Fundit ab extremo flavos Aquilone Suevos. Item Alani

(LXIII.) Fabulam ex aliis depromtam heic recoquit.

(a) *Nimirum*.
(b) *Ventorum*.
(c) *Solidarent*.
(d) *Malphis*.

lani dicti ſuerunt a Latri (a) fluvio ultra Danubium; & populi habitantes juxta Lemannum fluvium, Alemanni vocantur: de quibus idem Lucanus:

Deſeruere cavo tentoria fixa Lemano (XLV).

C A P. LXXXIII.

IGitur dum prolixo tempore ibidem Amalfitani morarentur, Italiaque diverſis poteſtatibus diverſarum gentium mutaretur: locus ille, quo Melfitani degebant, afflictus eſt, & verentes, ne eos nimirum in ſervitute attererent, & ſuſtinere jam omnino non valentes, clam exinde ſunt moti, & pervenerunt ad locum, qui *Ebolis* dicitur, qui eſt prope Salernitanam urbem X. (b) fere paſſuum millia, & de diſtrictu, ac de juriſdictione urbis ejuſdem. Sed opprimebantur ab incolis loci illius, & illi nimirum metuebant, ne a majoribus in ſervitute amplius nimirum opprimerentur, (c) quam dum oppreſſi in Raguſio fuerant. Sed quidam ex eis dum perambularent, hac illacque negotiando pervenerunt in locum, ubi *Scala* dicitur, & dum fuiſſent ab hominibus, qui ibidem morabantur, multum rogati, ut ibidem paululum permorarentur, illi per dies aliquot ibidem manſerunt, atque deinde deſcenderunt in locum, ubi nunc Amalfitani degunt, locumque illum undique circuierunt, eumque vehementer expiantes, (*) tamdem ad ſuos reverſi ſunt; Dum omnia, quae vidiſſent, eis retuliſſent, atque eis tutiſſimum locum, & abundantiam aquae nimirum collaudaſſent, minime eorum verbis crediderunt; ſed ſtatim ſtrenuos illuc viros miſerunt. Sed cum omnem ipſorum locum delicatius exploraſſent, eorumque oculis vehementer complacuiſſet, remearunt cum

(XLV.) Heic ſe in Geographia minime rudem ſe prodit Anonymus.
(*) Nunc italice *ſpiare*.

(a) *A Lanis*.
(b) XIV.
(c) *Quemadmodum*.

cum magno gaudio nempe ad ſuos, intimantes eis, quia *tutiſſimum locum reperimus : tantum eamus , ibique ſcilicet quieſcamus , quia ibidem ab hoſtibus omnimodo metus (a) nihil habebimus*. Cum talia Amalfitani certo certius cognoviſſent , moxque clam exinde ſunt moti , & cum uxoribus , liberis , & omnibus , quae portare poterant ; Scalam deveniunt locum , eumque citius invadunt , atque nomen ipſi loco dederunt (87), ſicut in Hiſtoriis legimus; ut Medi a Rege ſuo cognominati putantur; namque Jaſon Peliaci Regis frater Theſſalia pulſus eſt cum Medea uxore ſua , cujus fuit privignus Medus Rex Athenienſium , qui poſt mortem Jaſonis Orientis plagas domuit; ibique Mediam urbem condidit , gentemque Medorum nomine ſuo appellavit . Sed invenimus nimirum in Geneſi quod Madas (b) auctor gentis Medorum fuiſſet , a quo & cognominati , ut ſuperius dictum eſt . Sic denique Trojanorum gens antea Dardanida a Dardano nominata; nam Dardanus, & Laſius (c) , ſicut in Hiſtoriis perhibetur, fratres fuerunt, & ex Graecia ſunt profecti . Ex iis Laſius ad Thraciam , Dardanus ad Phrygiam pervenit , ibique primus regnavit; poſt quem filius Erictonius, deinde nepos ejus Tros, a quo Trojani nuncupati ſunt . Inde vero *Amalfia* ab Amalfitanis eſt nominata. Atranum nempe eſt dictum ab Obſcuro; nam *atrum* obſcurum dicimus , & profecto congrue , quia ardua mole ſaxorum deſuper hinc inde extenditur (*) .

X CAP.

(87) Certe Amalfim , ſive Amalfiam Romani veteres non agnoverunt . Attamen Anno 596. jam erat *Amalfitanorum Epiſcopus Pimenius* , cujus mentionem ad eum annum reliquit Gregorius Magnus Papa in Epiſt. 23. Lib.VI. Indict.XIV.

(*) (Prat.) Atranum tamen dicitur Sigonio *Attirinum* ; & licet ad radices praerupti montis , ſatis tamen lucis accipit ab Orientali, & Auſtrali parte , quae mari alluitur . Nugatur igitur Anon. cum ſuis ethymologiis .

(a) *Metum nullum.*
(b) *Madai.*
(c) *Jaſius.*

C A P. LXXXIV.

PRimo anno, quo egreſſi ſunt de Salerno (a) per Indictionem III. pridie Kal. Septembris praedicti Malfitani, Anno (88) primo Principis Radelchiſi, *Comitem* praepoſuerunt quemdam *Petrum* nomine. Subſequenter alio anno *Sergium Comitem* ordinarunt, filium *Gregorii Comitis*; deinde *Urſum* filium *Mauronis Comitis*; & poſt eum, *Cunari Comitem*. Etiam (b) *Sergium Comitem* filium *Conſtantini Comitis*. Poſt ipſum Comitem, duos per annum: hii ſunt *Lupus*, *&* *Jaquintus Comites*. Deinde incipit praeeſſe *Marinus* ſolus. Sequitur poſt eum *Urſo Comes* cum *Fluro Comite*; & poſt eum *Muſco Comes* cum *Sergio Comite*. Et iterum *Leo Comes* cum *Manno* (c) *Comite* (d). Poſt eum *Urſo Comes* cum *Sergio Comite*, *qui dicitur de Marina*. Iterum *Tauro*, & *Conſtantino Comitibus*. Deinde *Sergius* praedicti *Marini* ſedit annos III. Temporibus *Mauri Praefecti*: *Bonus*, & *Johannes Comites*; (e) & poſt ipſos anno uno, occiſo *Mauro Praefecto*, cui ſucceſſit *Sergius* filius Magiſtri militis in (f) die XIII. Eique ſucceſſit *Urſo Comes*. Poſt menſes III. *Sergius Comes* filius *Petri*. Et poſt dies XX. *Urſus Comes* in (g) die

(88) Primus Radelchiſi Beneventani Principis annus eſt Aerae Chriſtianae 839. Hoc ergo anno Amalphitani exceſſere Salerno.

(a) A. 839.

(b) *Iterum Sergium*.

(c) *Mauro*.

(d) Cod. Vatic. *Et poſt eum Atranio cum Mauro Comite: Sequitur Lupinus Comes, & Johannes Comes. Deinde Mauro Comes cum Urſo Comite: Poſt eos Urſo comes cum Sergio &c.*

(e) *Et poſt ipſos Pantaleo, & Urſo Comites: poſt ipſos Sergius & Johannes Comites: deinde Marinus & Guimarius, necnon & Johannes Comites; & poſt Urſo & Sergio & Manſo Comites; & iterum Sergius filius Gregorii Magiſtri Militum; & poſt hunc Vitalis, & Sergius, & Maurus Comites; & poſt ipſos anno I. occiſus eſt Maurus Praefectus &c.* Cod. Bolvit. Cod. Vat. *Poſt ipſos Pantaleo, & Pantaleo Comites: deinde Leo & Johannes Comites. Poſt ipſos Sergio, & Johanne Comitibus. Deinde Marinus & Cunarius, necnon & Johannes Comitibus, & poſt ipſos Urſo anno uno occiſo &c.*

(f) *Indict. XIII.*

(g) *Indict. XI.*

Digitized by Google

die IV. introivit *Dominus Marinus*; & poſt eum *Dominus Pulcari*. Iſti ſunt Comites, quos in Archivis illorum reperi ſcriptos. (a) Atque haec quae devota induſtria indagavimus de Genealogia, ſeu de ſagacitatibus Malfitanorum nobis dicta ſufficiant.

CAP. LXXXV.

IGitur *Siconolfus*, Principatu denuo confirmato, cum ſuis ſcilicet exultabat, atque ſaepiſſime eis dona tribuebat. Factum eſt autem, ut una die in ſella ad ſeceſſum reſideret, & ante obtutum ejus (b) *Dauferii filius Guaiferius* ſtaret, & in hunc modum verba Principi promit (XLV): *Talem minime locum invenit homo, qualem ad ſeceſſum (c) meum & ſuum Dominum occidendum*. Ut talia Princeps Siconolfus audiſſet, nimis quippe exterruit, atque ſine mora lanceam mirae magnitudinis ad cameram deferri juſſit. Die vero altera finxit ſe Siconolfus, ad ſellam quaſi ex more reſidere atque Guaiferium jam fatum illuc juſſit nimirum accerſiri. Dum ante ejus obtutum Guaiferius adiiſſet, mox talibus eum Princeps Siconulfus allocutus eſt verbis: *Tu heri mihi dixiſti, quod non eſſet locus aptus, niſi ad ſeceſſum ad Principem occidendum. Et ego nunc dico* (acutam lanceam ei demonſtrans) *minime reperi locum in dolo ad ſuum inimicum occidendum, quam eum in ſecreto vocatum*. Haec autem audiens auribus Guaiferius, mox valde pertimuit, atque in hunc modum promit tunc talia dicta: *Scit Dominus (d) meus Princeps: non in dolo talia promſi; ſed*

X 2 pro

(XLV.). Parum credibile videtur quod hic enarrat Hiſtoricus. Facillime verba Dauferius clam protulerat, quae Siconolfus audivit, ſecus ante conſpectum Principis; ut quod multum a veroſimili abhorreat, ipſe oſcitanter aſſerat.

(a) *Deinde propoſita re, quae obmiſimus, devota induſtria indagemus & de Genealogia &c.*

(b) C. Fr. *Invicti Dauferi.*

(c) C. Fr. *Qualem ad ſeceſſum ſuum Dominum occidendum.*

(d) Cod. Vat. & Frecc. *Scit Deus, mi Princeps, quod non in dolo talia promui, ſed pro affectu Domini mei Principis.*

pro affectu noſtri Domini Principis talia nimirum geſſi. Ipſe Princeps Siconulſus hujuſmodi verba depromit: *Conjicio, quod mei, & tui mores non conveniunt. Vade, & in alia terra morare. (a) Dominum quaere, quia me poſt hunc ſermonem minime habebis*.

C A P. LXXXVI.

DUm Guaiferius talia verba audiſſet mox eum opprimit moeror, atque ſine dilatione Neapolim properavit, jam uxore defuncta, ut diximus, non propria morte. Nam cum fuiſſet a quodam Guaiferio intimatum, quod ſua uxor ab alieno viro eſſet ſtuprata, ſtatim ille, ut erat audax, evaginato gladio eam protinus de hac luce extinxit. Cum vero Guaiferius Neapolim moraretur, *Sergius*, qui tunc Magiſter militiae praeerat, ei alimenta, tegumentaque plurima exhibebat. Factum eſt autem, ut eo tempore Princeps Siconulſus cum non paucis ſuis fidelibus ludi cauſa, & obſervandae venationis, in praedium deveniret, ubi Cervania dicitur. Sed dum hac illacque, ut mos eſt, alternatim diſcurrerent, ingentem ſinglerium (89) reperiit. Dum vero omnes ſatagarent, qualiter ipſum extinguerent, Princeps Siconulſus omnes anticipat, eumque forti ictu percuſſit, atque in terram videlicet protinus mortuum (b) rutavit (90). Sed dum pauliſper ipſum aprum (c) ſatageret, mox eum febris invaſit,

(89) Ideſt aprum, nunc Gallis *ſanglier*. Num ab Italia in Galliam vox iſta olim conceſſit? (Prat.) Vox fort. barbara a Nortmannis, & Gallis adoptata.

(90) Peregrina ſane vox, ſed barbaris ſeculis minime indigna: Nunc *lo ſteſe morto a terra*. Num *rutavit* pro *urtavit* Italica & Gallica voce? (Prat.) An non rutavit pro devoluto Italice *rotolato*.

(a) C. Fr. *Atque juxta tuum morem, Dominum quaere*.

(b) C. Fr. *Ructavit*. Bol. *luctavit*.

(c) *Reptare*.

vaſit, acrique coepit ardore fatigare, atque omnes illius artus depreſſit. Mox tubam nixu, quo valuit, nimirum inſonuit; *(a)* & dum inſolitam vocem tubae ſui Optimates audirent, illico omnes ad eum cucurrerunt. Ille vero, ut acciderat, rei pandens ordinem, ſtatim quamvis cum moerore Salernum rediit. Cum vero fuiſſet Salernum ingreſſus, cunctos ſuos Optimates congregari juſſit in unum, & dum ſimul ſunt congregati, ipſe Princeps tunc promit talia dicta. *(b) Omnes mei fideles, meique conſanguinei, pariter ineamus conſilium, qualiter per omnia meus infantulus Sico ſit vobis commendatus*. At illi una voce dixerunt: *Sicut per omnia fuimus Genitori fideles, ſic nimirum erimus demum illi, & plus*. Haec autem dicentes immenſas lachrymas invicem *(c)* effundebant. At Princeps dexteram ſui filii *Siconis* tenens, cuidam *Petro*, qui eum ex ſacro fonte ſuſceperat, tradidit. Crucem denique in alia manu tenens, dixit: *Crux iſta erit teſtis inter te, & me. Hodie intueatur Dominus, & judicet inter nos, ſi poſt meum obitum afflixeris filium meum, & ſi introduxeris alium ſuper eum Seniorem. Nullus ſermonis noſtri teſtis eſt abſque Deo, qui praeſens reſpicit*. Sed dum diu, ut fati ſumus, aeſtuaretur febribus, luce extinctus (91) eſt. *(d)* Suae conjugi (XLVI) hic non parum moerorem reliquit, tenuitque Principatum Salernitanum annis X. & aliquot menſibus. Fuit autem corpore praevalidus, ſtatura procerus, & multa per ſingulos homines largitus eſt dona *(e)*. CAP.

(91) Scilicet Anno 851. quo ipſo concordiam inierat cum Radelchiſo Principe Beneventano.

(XLVI.) Cod. Vat. habet: *ſuae conjugi Ittae &c.* Siconulfi Salerni Principis uxoris nomen proditur, videlicet Itta e ſanguine Ducum Langobardorum Spoleti, ut in ſtemmate dictum eſt. Is quidem poſt annum 840. uxorem ducere debuit.

(a) *Sed* C. Fr.
(b) Cod. Frecc. & Vat. *Eja mei fideles &c.*
(c) *Cuncti*.
(d) *Anno* 851.
(e) C. Fr. *Bona*.

CAP. LXXXVII.

DUm vero Princeps Siconolfus obiiſſet, Petrus namque puerum regebat; Salernitani ei omnimodo obtemperabant. Per idem tempus Salernitani cum Beneventanis alternatim inter ſe pacem ineunt (a); atque Petrus, qui puerum regebat, multitudinem hoſtium congregans una cum *Adelchiſo Principe Beneventano* Barim cum magna virtute perveniunt, quatenus Agarenorum gentem debellarent. Cum talia Agareni, qui Barim morabantur, comperiſſent, repente cum grandi ſtrepitu eis obviam exierunt, & ſine mora bellum cum eis inchoaverunt. Sed cum Langobardi totis viribus diu cum eis pugnaſſent, tamdem Agareni terga dederunt. Sed dum omnimodo Langobardi decernunt, ut eos ultima caede vaſtarent, ſubito cuneus validus alius Agarenorum ex adverſo cum ingenti virtute ſuper Langobardos irruit. Sed dum Langobardi tam feſſi eſſent, ut omnimodo illorum impetum ſuſtinere nequirent, ſtatim in fugam omnes converſi ſunt, plurimis ex eis interemtis, & non paucis ſauciatis. Poſtremo quamvis confuſi ſine effectu ad propria redeunt. Agareni quippe omnes ſimul ſunt denuo congregati, & protinus per Beneventanos, Salernitanoſque fines pergunt (b); quicquid reperire poterant, ad inſtar plurimarum locuſtarum demoliunt, multoſque homines necant; uxores, liberoſque eorum duxerunt captivos, vix paucis evadentibus, qui per tutiſſima caſtra & juga montium fugerunt. Tamdem Agareni ſuos fines repedant, ſpolia multa ſecum geſtantes.

CAP.

(a) C. F. *Inierunt*.

(b) C. Fr. *Fines peragrant*.

CAP. LXXXVIII.

SEd dum talia patrata fuiſſent, quidam adulatores jam fati Petri premebant, ut Principalem honorem ipſe arriperet, atque in illius nomine Annales (92) (*a*) ſcriberet. Illo vero die exinde minime eis obtemperavit; tamdem voluntati eorum aſſenſum dedit, & particeps factus eſt tantæ dignitatis. Sed cum talia reperiſſet *Petri filius Ademarius*, id ipſum & ille omnimodo ſatagebat exinde, quatenus ad tantae ſublimitatis faſtigium perveniret. Quid multa dicam? Cum patri ſuo fuiſſet cognitum, ille, qui ei minas, indignationeſque opponere, & eum objurgare debuerat propter hujuſmodi ambitionem: jusjurandum, quod pollicitus fuerat, oblitus eſt; eumque ſocium in Principalem honorem aſcivit. Sed *Siconolfi filius Sico* (*b*) ei deterior erat (*), nullum ei honorem exhibebat: immo conſilium inter ſe ineunt, quatenus de hac urbe omnino eum exturbarent: ſic idem Petrus promiſſiones, quas Siconolfo promiſerat, funditus oblitus fuerat, & quod (*c*) jurejurando juraverat; (**) atque ipſum Siconem (*d*) ad ſe excivit, & ei hujuſmodi verba depromit: *Volo te Italiæ Regi Ludovico* (*e*) (93) *mittere cum honore, quatenus ibidem aſtutiam hujus Mundi diſcas*. Cui ille: *In poteſtate veſtra ſum: quod veſtris oculis comparet, facito*. Hoc autem faciebat, ut ſuus filius Ademarius obtinere valeret ſolus Salernitanum Principatum.

Dum vero *Ludovico Regi* cum plurima ope ipſe Si-

co

(92) Hoc eſt in publicis Chartis nomen ſuum cum Annis Principatus adnotandum juberet.

(*) Scil. eum parvipendentes, atque aſpernantes.

(93) Scilicet Secundo hujus nominis, neque tantum Italiae Regi, ſed etiam Romanorum Imperatori. Acta haec fuere circiter Annum 854.

(a) C. Fr. *Nimirum ſcriberent.*

(b) C. V. *Sico eis deterior erat, & nullum ei honorem exhibebant.*

(c) *Quod ei jurejurando.* Fr.

(**) *Ann.* 854.

(d) C. V. & Bol. *Ipſum puerum Siconem.*

(e) *Cum honore mittere.* C. Fr.

co tranſmiſſus fuiſſet, eum libenter ſuſcepit, moratuſque eſt apud eum aliquot annos. Sed dum adoleſcens factus fuiſſet, ex more ipſi jam dictus Rex (94) arma donavit, atque cum honore Salernum (95) miſit. Cum autem Capuam cum ſuis ſubditis veniſſet, a cunctis terrae illius hominibus dilectus eſt valde, eo quod eſſet adoleſcens floridam ætatem gerens, micantibuſque oculis procerus valde. Et ut diximus, ab omnibus diligebatur, ſed maxime a *Landone* (96) tunc *Comite*; ſimulque & a ſuo germano *Landolfo Epiſcopo* nimio diligebatur affectu. Sed cum aliquot dies ibi degeret, ſeque cum juvenibus terrae illius exercitaret (*a*); ille vero tantae fortitudinis erat, ut (*b*) targa, quam in manu geſtabat (*c*), Amphitheatrum, quod olim ibidem constructum fuerat, & eſt mirae (*d*) altitudinis, & fortis pulchritudinis (XLVII) exſuperaret

(94) Hoc eſt, militem fecit, eumque armis militaribus cinxit. Qui mos ab antiquis Germanis profectus, in Gallias a Francis, & ipſis Germaniae populis, invectus, in Italiam ſubinde penetravit. Ejus autem exempla occurrunt in Vita Ludovici Pii, ac in aliis antiquorum Libris. De re alioqui nota videndus Du-Cangius in Gloſſario Latino, & ad Joinvillam.

(95) Quare ergo Siconem *Siconulfi filium exulem feciſſe* dicitur Ludovicus II. Auguſtus apud Herchempertum num. XX. Tom. II. pag. 242. Collectionis hujus? Veri ſimiliora enarraſſe videtur Salernitanus noſter, inſpecta potiſſimum probitate Imperatoris illius. (Prat.) Erchempertum ſecutus eſt Peregrin. ſed male; nam veroſimilia magis ſunt, quae narrat Anon. At Salernitano Anonymo fidem nullam praeſtandam fuiſſe autumabat Peregr. quod quidem parum Camillo aeque ac Anon. dignum cenſetur. Exulem fortaſſe Erchempertus dixit pro *extra ſolum* proprium deportatum. Haec alibi expendenda.

(96) Scilicet Capuae, & a Landulpho Capuano pariter Epiſcopo.

(XLVII.) Sico ad ſuam agilitatem, fortitudinemque oſtentandam, bacillum in aera tranſmittebat, altitudinemque Amphitheatri Campani praetergradiebatur: qui mos in aliquibus locis adhuc viget, diciturque *ludus jactus*; neque diſſimilis ab eo, quo lapides e funda jaciuntur, qui *ludus fundae* vocitatur; aliique ipſis non abſimiles ludi.

(a) C. Fr. *Creberrime exercitaret.*
(b) C.V. *Ut virga.* (c) Bol. *Exili.*
(d) C.V.Fr.Bol. *Altitudinis, necnon pulchritudinis.*

ret, (a) dum patri filioque Principibus fuiſſet cognitum, repente ibidem ſatellites ſuos miſerunt, atque clam per hauſtum laethale ipſum Siconem fecerunt ſpiritum exhalare.

CAP. LXXXIX.

PEr idem tempus (b) *Lando*, ut diximus, *Capuanus Comes* una cum praedicto ſuo germano *Landolſo Epiſcopo*, ceteriſque aliis Capuanis civitatem aedificare conati ſunt ad pontem, qui Caſilinus dicitur juxta Vulturnum fluvium, quia ipſa civitas (XLVIII), quae fuit in monte Trifiſco, a *Landolſo genitore iſtorum* conſtructa (XLIX) creberrime ab igne conſumebatur. Sed dum *Principi Ademario*, genitore extincto, nuntiatum fuiſſet, & ei a quodam de ipſa jam dicta civitate intimatum fuiſſet, valde iratus eſt, atque multitudinem hoſtium congregans, cum valida manu Capuam venit, & turrem, quae nunc cognominata eſt Sancti Angeli (L), pro-

(XLVIII.) Urbs haec Sicopolis dicebatur, ut in Erchemperto notavimus.

(XLIX.) Non a Landulfo Capuae Comite Sicopolis exſtructa fuit, ſed potius propugnaculis aucta, ut infra patebit, & alibi notatum.

(L.) Turrim, quae S. Angeli nuncupabatur, ibi ſitam fuiſſe autumo, ubi ſequentibus ſeculis Porta S Angeli extiterat, quae Monaſterium, ſeu Eccleſiam S. Michaëlis Archangeli ſub Tiphatinis collibus poſitam proſpiciebat. Ex charta quippe anni 997. quae in Arca Capituli Meopolitani Capuae adſervatur, apertiſſime legitur: *juxta plateam magnam, qua itur ad portam S. Angeli, & Monaſteria S. Marie, & riba flubei* (ideſt Vulturni) *in qua Turri, & Mura Civitatis* &c. Facilis conjectura eſt, quod ſicuti porta, quae Eccleſiam Sancti Angeli ſpectabat, ejus nomen deſumſit, ita & Turris (parum enim a Vulturno utraque diſtabat) S. Angeli dici potuit. Neque Turris alterius, quae adhuc Capuae exſtat, Turris Lapidum vulgo appellata, meminiſſe hic credo Hiſtoricum noſtrum: cum ipſa vel ab ineunte ſeculo decimo uſque ad decimumtertium *de Lando*, & de *Landepaldo*, ejuſdem fortas

(a) *Dumque haec Salernitanis Principibus*. Frecc. (b) *A.* 856.

protinus diruit, & ad ſolum eam uſque proſtravit. Et Capuani nil ei adverſus (*a*) fecerunt propter jusjurandum, quod ei jam dudum juraverant; ſed potius ad eum efflagitandum mittebant, ut opus eorum minime impediret, licet ipſi ei minime ſe credebant (*b*). Dum vero ſine effectu Ademarius reverſus fuiſſet, Capuani minime denique ipſam civitatem operari deſierunt; & ferunt nonnulli, quod hic inibi Ademarius, ut eam deſtrueret, perrexiſſet: ſed nihil ei profuit; &, Deo tuente, uſque nunc illaeſa hactenus manet.

Factum eſt autem, ut Comes Capuanus Lando eo tempore pro (*c*) aliqua re Neapolim perrexiſſet, atque cum *Sergio Magiſtro militiæ* in unum ſermocinatus eſt. Sed cum notum fuiſſet *Guaiferio*, qui inibi exiliatus jam prolixo tempore moratus fuerat, atque ſine uxore adhuc manebat, mox Palatium adiit, atque illi Sergio verba depromit: *Exoro te valde, quatenus Landonem in ſecreto vocari facias, eique ſecrete injungas, & filiam ſuam mihi in matrimonium tradat*. Sed dum ipſe Sergius differret talia facere, per ſemetipſum Guaiferius Landonem vocavit, eique ſecrete hujuſmodi verba praedixit: *Duas filias habeo: qualem ex eis volueris, tolle* (*d*): *Tamen ſcito, quia ipſa formoſior unum habet oculum glaucoſum: ipſam opto ut habeas uxorem*. Et ſtatim utrique Capuam venerunt. Dum vero Lando Guaiferium Capuam, ſicut decebat, honorifice deduxiſſet, ad ſuamque domum cum ſublimitate, ſicut ei decebat, eum deportaſſet,

taſſis extructore dictam eſſe veteres Chartae teſtentur. Niſi forte in Triſliſco colle, ubi Sicopolis erat, Caſtrum illud, ſeu Arx, quae adhuc extiterat, S. Angeli dicta fuerit, ut ex aliis Chartis erui poteſt, in quibus *Caſtrum olim S. Angeli in Triſliſco* nominatur. At dubiis in rebus dubitanter loquendum eſt.

(a) *Adverſi*.
(b) i. *Fidebant*.
(c) C. V. Fr. *Qua re neſcio Neapolim*.
(d) C. V. Fr.' Bol. *Tantum ſcito, quia ipſa potior*, &c.

taſſet, ſuæ (a) binae filiae in occurſum venientes jam re- ſidebant. Tunc ad Guaiferium protinus Lando ait: *Ex his elige, qualem veſtris oculis comparet*. Ille vero quamvis cum rubore (b) *Landeclajae* dexteram apprehendit; & licet unum oculum habuiſſet fedatum, decora facie, aſpectuque delectabilis erat; & ut melius dicam, illo in tempore illius mores ſexum foemineum tranſcendebant. Cum vero honorifice nuptiae peractae fuiſſent, accidit ut *Princeps Ademarius* (c), neſcio pro qua re, illuc ſuum fidelem quemdam, nomine Montula, mitteret. Sed dum Capuam veniſſet, Lando Comes taliter prorupit in vocem: *Acrius te exoro, quatenus pro noſtro amore Dominum Ademarium enixius exores, ut generum meum Guaiferium ſua arva repetere jubeat*. Sed dum Montula (d) illius verba auribus audiſſet, tale fertur promiſiſſe reſponſum: *Nequimus talia nunc polliceri verba, quia, quantum conjicere valeo, de hac re ipſe Princeps minime noſtras annuet preces*. Cui Lando: *Scit Deus: niſi mihi exinde* (e) *jurejurando ſatisfeceris, minime illuc repedabis*. At ille neceſſitate compulſus, quod ab eodem popoſcerat, ei omnia adimplevit. Quapropter dona ei Lando plurima dedit; & ſic Montula Salernum repedavit. Dum vero Salernum, (f) ut fati ſumus, introiſſet, (g) enixius Adelmarium Principem obſecrabat, quatenus Guaiferium ad propria regredi faceret. Ille vero omnimodo de tali re ſaepiſſime reſiſtebat. Tamdem ejus poſtulationibus annuit, ipſumque Guaiferium cum uxore, ſervis, ancilliſque, & cum multitudine ſuppellectilis, opeque plurima regredi ad ſua propria juſſit.

(a) C. V. *Filiae apte jam reſidebant*.

(b C. Vat. *Et alii: Landelaikae, de qua ſupra diximus, nimirum dextram &c.*

(c C. Bol. & V. *Ademarius illo tempore neſcio &c.*

(d) *Moncula* & ita ſemper C. F.

(e *In* C. F. *Deficit jurejurando*.

(f) C. Fr. *Moncula, ut fatiſumus*.

(g) *Enixius Dopnum* C. F. & V.

C A P. XC.

R*Adoalt* (a) (97) *Epiſcopus* dum aliquo tempore Salernitanam Sedem, ut ſuperius fati ſumus, rexiſſet, per idem tempus ab Agarenorum gente capta eſt civitas Canuſiae (98), quae ſita fuit in Apuliae finibus. Sed Dei nutu *Petrus*, *qui illo tempore illi civitati praeerat Epiſcopus*, cum ſuis non paucis fidelibus evaſerunt, atque Salernum (b) venerunt, opes plurimas ſecum deferentes. Dum vero Salernum aliquo tempore cum ſuis manſiſſet, Rodoalt jam dictus Epiſcopus diem clauſit extremum. Quapropter omnes exorarunt, ut per aliquot annos ipſe *Petrus Epiſcopus* ipſius Eccleſiae facultates nimirum regeret. Ille vero cum talia audiſſet, in hunc modum illis reſpondit: *Ad regendam Eccleſiam praeeſſe me dico: in* (99) *Sedem ipſius Ecclesiae minime aſcenſurus ſum*. Sed dum aliquo tempore ipſam jam dictam Eccleſiam moderatiſſime gubernaret, de ſuo ſumtu Eccleſiam praedictam Sanctam Sedem in honorem Beati Johannis Baptiſtae miraе magnitudinis conſtruxit, licet minime eam uſque ad culmen perduxit, quia, divina vocante potentia, de hac luce extractus eſt. Quo defuncto, (c) *Ractulus* (100) quidam *Epiſcopus* ordinatus eſt; cum-

(97) Ughellius in Catalog. Epiſcopor. Salernitan. hunc floruiſſe ſcribit Anno 818.

(98) Poſt Annum tantummodo 827. capta fuit haec Civitas a Saracenis, eo enim tantum Anno Siciliam invaſere Saraceni. Vide Hiſtoriam Saracenico-Siculam part. II. Tom. I. Rerum Italicarum.

(99) Ergo Adminiſtrator, ſive Commendatarius tantum fuit iſte Petrus Salernitanae Eccleſiae, neque inter Salernitanos Epiſcopos numerandus, uti cenſet Ughellius ſupra laudatus.

(100) Ughellio eſt *Roctulus*, & vixiſſe dicitur circiter Annum 844. Sed noſtro acquieſcendum potius, quam Ughellio, qui in eo ipſo loco,

(a) C. Fr. *Rodoalt*.
(b) C. F. *Nimirum venerunt*.
(c) *Riczulus*. Fr.

cumque hic obiiſſet, *Magnaldus Epiſcopus* ordinatur; quo mortuo, praeclariſſimum quemdam *Alonem*, *Epiſcopum* ordinarunt. Fuit autem vir bonus, Eccleſiaeque reparator. Fecit autem mirae pulchritudinis Lectorium ex giſſo. Sed dum & ipſe in Domino obdormiſſet, *Landemarium*, qui ex Nuceriae finibus fuerat ortus, *Epiſcopum* ſublimarunt. Cumque & hic obiiſſet temporibus praedicti Principis Siconulfi, quemdam *Bernardum* (1) *Epiſcopum* ordinarunt. Fuit autem ex civitate Catiana (2) ortus, parentibus quidem non infimis. Fecit (*a*) in eadem Eccle-

loco, ubi de hoc Epiſcopo loquitur, non ſemel ceſpitat. Illi *Radelchis* eſt *Rodelchis*: *Sigenolfus* appellatur pro *Siconolfo*. Ambo dicuntur *Principatum jure belli occupaſſe*, & *Lothario Italiae Rege uſos*, eumdem Principatum diviſiſſe. Quei res proceſſerit, ſupra habes. *Ludovicus* autem *Secundus* Auguſtus, non *Lotharius* funeſtiſſimae illi diſcordie finem fecit.

(1) Neque heic praetereundum, confuſam omnino (quod eſt ad haec tempora) ac vitiatam Salernitanorum Praeſulum Chronologiam ab Ughellio dari, immo a Gaſpare Muſca, qui Ughellio praeivit. Ibi ſerius, quam par eſſet, ſtatuuntur anni *Radˋuli*, *Magnaldi*, *Alonis*, & *Landemarii*. Inter *Magnaldum* & *Alonem* interponitur *Teupus* quidam Epiſcopus, quem tamen Hiſtoricus noſter tam vetuſtus, & de rebus Patriae ſcribens, minime agnovit. *Landemario* ſucceſſiſſe dicitur *Petrus Epiſcopus* contra Salernitani noſtri fidem, qui *Landemario* ſucceſſorem dat *Bernardum*. Petrus ille non alius fuerit, quam Petrus infra appellatus ab ipſo Ughellio *Tertius*. Certé is Anno 881. ſedebat, ut ex ejus Diplomate conſtat. *Bernardus* vero ei ſucceſſor datus longe ante illum ſedit. Longe, inquam, antea: nam diſertis verbis ab Hiſtorico noſtro *Bernardus* dicitur ordinatus *temporibus Principis Siconolfi*, qui, uti vidimus, anno 851. vivere deſiit. Ughellius vero, & Muſca ſcribunt, Bernardum anno 909. electum, finem vivendi feciſſe anno 942.

(2) Ughellius *Civitatem Latinianam* ei patriam tribuit. Utri fides? Ego neutram Urbem agnovi. An *Cancia* in Capuano Principatu poſita, & Johanni Diacono memorata in Vit. Epiſcoporum Neapolitan. part.II. Tom.I. (Prat.) Bene Ughell. cum *Latiniana* legatur in *Cod. Vat.* & Frecciano. Bolvitus tamen legerat *Cajatiana*; ſed male. Aeg. legit: *Latiana*.

(*a*) C.F. *Autem*.

Digitized by Google

Eccleſia Campanile mirae pulchritudinis, & Eccleſiam Sancti Johannis Baptiſtae, quam *Petrus* (3) *Epiſcopus*, Grimoaldi Principis cognatus, a novo fundamine conſtruxit, iſte eam omnino conſummavit, atque (*a*) tribunam pulchris figuris ſcilicet illuſtravit, & multa corpora Sanctorum undique adunavit. Nam cum imminente Agarenorum populo metueret, ne a propriis fruſtraretur Patronis Sanctis Martyribus Fortunato, Gajo, & Anthes, eorum ſacras reliquias a propria Aula, ubi per longa tempora requieverant juxta fluvium, qui Lirinus (*b*) dicitur, idem egregius Praeſul abſtulit, eaſque cum debito honore intra civitatis moenia in Eccleſia jam dicti Sancti Johannis honorifice collocavit. Ibique Altare in honorem ſanctorum Martyrum Fortunati, Gaji, & Anthes, ſimulque Beatorum omnium Apoſtolorum dedicavit. Idem ipſe cum multitudine Clericorum, necnon & Laicorum, non procul a civitate jam dicta ad locum pervenit, qui dicitur Fayanum, de finibus Salernitanis, & cum magna reverentia, orationibuſque aſſiduis Beatorum Confeſſorum pariterque Pontificum corpora, ubi per longa tempora requierunt, Cirini (*c*) & Quingeſi abſtulit; atque in ſyndone munda involuta, cum ſacris myſteriis ab ipſo jam dicto Epiſcopo deferebantur. Sed dum pauliſper per equum, in quo ipſe Epiſcopus reſidebat, deportata fuiſſent, ſtatim calcaria, quae in pedibus Epiſcopi erant annexa, protinus in terram projecta ſunt, ſic tamen ut fibulae aptatae eſſent; tamquam ſi in pedibus Epiſcopi fuiſſent. Quo comperto, omnes de tali miraculo omnipotenti Deo gratias reddiderunt; atque

omnis

(3) Ideſt Canuſinus Epiſcopus, ut arbitror, cui Salernitana Eccleſia regenda tradita eſt, & cujus mentio ſupra. Incertum, num *cognatus* ei fuerit *Grimoaldus Arichiſi filius*, an ejus ſucceſſor alter *Grimoaldus Storeſaiz*, ambo Principes Beneventani.

(a) Cod. Frecc. *Tribunam, & ciburia*. C. Vat. *Ciburia pulcriſque &c.*

b) C. F. *Laurinus*.

(c) *Quirini* C. F.

omnis populus, qui ibi erat, necnon & Clerici cum cereis & lampadibus, diſcalceatis pedibus, cum magno gaudio Salernum venerunt, & eorum ſacra myſteria honorifice collocarunt; necnon & Eccleſiam in honorem eorum dedicaverunt, ubi ſaepiſſime ſigna & miracula Jeſus Chriſtus Dominus noſter ad laudem ſui nominis facit uſque ad hodiernum diem.

CAP. XCI.

Dum talia peracta fuiſſent, res mira in illo tempore in hac Sancta Sede accidit, quod minime omittam retexere. Nam cum ſaepiſsime nocte dieque idem *Praeſul Bernardus* in ſacra oratione diu perſiſteret, & quotidie ſacrificia Deo offerret, & clam diu, ut diximus; pervigil in lacrymis nocte dieque perſiſteret: factum eſt, ut ex more una cum ſuo familiari Diacono (*a*) Eccleſiam Dei Genitricis introiiſſet, & ante Altare pro ſuis delictis (*b*) ſuffragium vehementer efflagitaret: ſubito intempeſta nocte Dei Genitrix cum ſuis Virginibus a veſtibulo cum claro lumine ſuper (*c*) eum venit. At ille dum inſolitos tantos ſplendores cerniſſet, (*d*) immenſo pavore pervaſus mox in faciem ruit. Sed dum Sancta Dei Genitrix cum ſuis Virginibus ſuper eum paulolum ſtaret, una ex his (*e*) Virginibus Dei Genitrici in hunc modum verba depromit: *Mea Domina* (*f*) *mitiſſima, ſervus tuus ſit tibi commendatus*. At illa dulcia verba deprompſit: *Natum meum, & Dominum meum exoravi, quatenus in coetu Confratrum* (*g*) *ipſum recipiat, & ab ipſo piiſſimo exaudita ſum*: & his dictis, cum ipſis Virginibus (*h*) coelo recepta eſt. Cum vero jam dictus Diaconus, qui in angulo ipſius Eccle-

(a) C.Fr. *Nomine Maru*.
(b) Cod. V. *Delictis, necnon & plebis ſibi a Deo commiſſae ſtaret, & Dei, ejuſque genitricis ſuffragium*.
(c) C.F. *Prope eum advenit*.
(d) *Intenſo pavore percuſſus* C.Fr.
(e) *Iis*. C. Bol.
(f) *Sanctiſſima*. CC. F. B.
(g) *Confeſſorum*. C. Fr.
(h) *In celum*. C. B.

cleſiae ſtabat, & pro ſuis delictis Dominum vehementer efflagitabat, omnia, quae acciderant, audiſſet, & vidiſſet, ſtatim Nocturnum ſonari juſſit. Sed cum uterque ſexus Eccleſiam adiiſſent, invenerunt ipſum Epiſcopum ante Altare in extaſi denique ſtratum. Sed cum ab ipſo Diacono omnia, quae acta fuerant, eis intimatum fuiſſet, una omnes gratias Deo, ejuſque Genitrici reddiderunt, dicentes, quia reſpexit Dominus humilitatem ſervi ſui, ipſumque Epiſcopum de pavimento, in quo proſtratus jacebat, cum magna reverentia honorifice levaverunt, eumque in domum, ubi ſolitus erat requieſcere, detulerunt. Cum namque non multos poſt dies ad priſtinam valetudinem veniſſet, eo ordine ipſum miraculum hominibus pandebant, quemadmodum a Diacono antea eis fuerat propalatum: erat enim mitiſſimus, & Eccleſiae reparator.

C A P. XCII.

Sed (*a*) dum ſaepiſſime Legati Agarenorum Salernum veniſſent, & jam dictus Sico, Petruſque Rectores Salernitanis praeeſſent ſimul: accidit, ut unus eminentiſſimus Agarenus fuiſſet miſſus a *Saothan* (*b*) (4) Domino (*c*) Salernum. Sed cum Salerni (*d*) veniſſet, cum magna ſublimitate eum ſuſceperunt, & ad Epiſcopum illum miſerunt, quatenus in domo, ubi Bernardus Praeſul exinde (*e*) valde ingemuit, atque ex intimo cordis anhe-

(4) Nempe Saracenorum Duce, ſive *Soldano*, qui, uti vidimus, *Siconolfo* Salerni Principe vivente, hoc eſt inter Annum 841. & 851. in Calabria incubabat; & nunc dicitur Legatos miſiſſe ad *Siconem* & *Petrum Principes Salernitanos*, qui poſt Annum 851. Principatum tenuere, ſed paucis annis. Hinc iterum habes, quibus temporibus floruerit *Bernardus Epiſcopus*, cujus Sedis initium Ughellius & Muſca altero ineunte Seculo commemorarunt.

(a) *Cum*. C. F.
(b) *Saudan*. C.F.B.
(c) C. V. B. *Sed cum Salernum veniſſet, cum*.
(d) *Cumque*. C.B.
(e) C.F. *Mox*.

anhelitum trahens tamdem de intus vulnus foras erupit; & quaſi pro cauſa dictorum Principum Romam properavit. Cumque Romam veniſſet, aliquo tempore ibidem moravit (a), & a Papa, qui tunc tempore aderat, & ab omnibus Romanis nimio diligebatur affectu. Sed dum bis terque a praedictis Principibus per epiſtolam efflagitatus eſſet, quatenus ad propria remearet, ille diu diſtulit redire (LI). Tamdem exoratus ab omni Populo Salernitano; & plus nimirum a Clero, illis epiſtolam in hunc modum miſit: *Si illuc me habere cupitis, aedem mihi aliam in loco alio aedificate, quia poſt haec minime, ubi moravi, (b) habitabo.* Et ſpecialem quemdam ſuum famulum, Gualpertum nomine, per epiſtolam in hunc modum eſt allocutus: *Praecipiendo tibi dirigo, quatenus cum omni ſolicitudine domum pulchritudinis mirae, quamvis exiguam, conſtruere facias, manſiunculas in ea faciens.* Etiam mirae pulchritudinis Aulam pingere juſſit. Sed dum jam dictus Praeſul Salernum regreſſus fuiſſet, omnis Populus, omniſque aetas gratias Deo reddiderunt dicentes: *Veni Pater noſter, & (c) orator patriae noſtrae.* Dum in priſtinum honorem jam dictus Coangelicus Praeſul rediiſſet, iterum Eccleſiam inibi mirae pulchritudinis conſtrui fecit, & pavimentum parvulis (d) teſſellis in vario colore componi juſſit. Libet me ejus Etymologiam fidelibus pandere. Vocantur autem *Pavimenta,*

(LI.) Negligentiae notae fortaſſe damnandus Bernardus Epiſcopus, qui Romam pergens relinquendo ſuas oves, boni Paſtoris officium praetermittere viſus fuit. At excuſatione aliqua dignus, qui domum ſuam Saracenorum Duce habitatam viderit, aliaque indigna perſecutionum genera paſſus ſit. Rediit vero ſuâ Domunculâ vel rurſus extructâ, vel Saracenorum ſordibns perpurgatâ, populo, ac Clero expetitus, atque communi omnium plauſu exceptus digniſſimus Praeſul.

(a) C.F. *Moratus.*
(b) *Jam habitabo* C.F.
(c) *i.* qui orabat pro populo.
(d) C.V. *Cum parvulis cruſtis alias teſſellis tinctis in vario.* C. F. *Cum parvis fruſtulis, ſive teſſellis depictis vario.*

ta, eo quod paveantur, ideſt caedantur: unde & pavor dicitur, quia caedit cor (LII). Diſtant autem *Pavimenta* ab *Oſtracis*; nam Oſtracus eſt pavimentum teſtarum, eo quod, fractis teſtis, calce admiſto feriatur; teſtae enim Graece *Oſtraca* dicuntur. Haec autem exigua verba me de Pavimento dixiſſe ſufficiat. Nunc ad obitum jam dicti Epiſcopi ſtilo proprio revertamur. Dum ipſam Eccleſiam conſummaſſet, variis pulchriſque figuris eam decoravit, atque in honorem Domini & Salvatoris ipſam dedicavit; ejuſque (*a*) confratris Felicis, & multis aliis corporibus Sanctorum ipſum ſacratiſſimum Altare replevit. Sed dum feliciter ipſam jam dictam Sedem X. (*b*) (5) annis, & menſibus VI. gubernaſſet, eum divina pietas vocavit, atque tenebras reliquit Mundi, & perpetuam lucem adeptus eſt. Interim quae obmiſimus, ſubtilius nunc perquiramus.

CAP. XCIII.

ADemarius jam dictus una cum conjuge ſua *Guimeltruda* (*c*) nomine, avaritiæ, ſimulque & diſcordiae labe foedati erant, atque ſuos ſubditos variis caſibus cruciabant. In tantum enim Guimeltruda exarſerat in avaritiam, ut ſi quislibet homo ſine herede illo (*d*) tempore fuiſſet, & illi intimatum eſſet, ſuo viro protinus nuntiabat, & ſive praedium, ſive ſupellectilem (LIII) defuncti.

(5) Non ergo *XXXII.* ut Ughellius ſcripſit.

(LII.) Hic non inſolenti methodo Anonymus noſter hiſtoriam philologica digreſſione confundit.

(LIII.) Ut ea, quae hic exhibet Anonymus facilius intelligantur, ſciendum eſt, a Rothari Longobardorum Rege ſuis in Legum Praeceptis ſtatutum fuiſſe cap. 158. 159. &

(*a*) *Confeſſoris &c.* C.F.

(*b*) *XVII.*

(*c*) C. V. *Gumeltruda*. Fr. *Vuimeldruda*.

(*d*) C.V. *Illo in tempore nimirum mortuus fuiſſet.*

ſti, ſicuti mos eſt per Praeceptum, ſtatim ab ipſo ipſa obtinebat. Et ſi eam aliquis efflagitaret, ut virum ſuum rogaret, tale ipſa quid reſponſum reddebat aſſerens: *Minime pro veſtris partibus res ipſas accipere volui, ſed magna poſtulans, res ipſas nos denique a parte viri mei obtinemus*. Dum talia Salernitani manifeſtius cognoviſſent, multi ex eis exinde in unum ſunt congregati, atque inter ſe exinde colloquebantur de tanta cupiditate; ſed minime valebant mox in eum conſurgere, licet ante illius obtutum moeſti ſiſtebant. Ipſe vero Ademarius ſaepe dictus, una cum ſua, ut diximus, conjuge, dum plurimas opes congregaſſent, plus magis ad ipſas congregandas animos accendebant, ita ut pro re denique parva amiſerint magna. Quid multa referam? Mortuo bonae memoriae *Praeſule Bernardo*, ſtatim *ſuum filium Petrum* (6) electum ſublimarunt, & quemadmopum praeerant Laicis, ipſi etiam Clericis praeeſſe cupiebant. Sed non in longum eorum facinus permanſit (*a*). Demum Salernitani omnes in unum congregati, & invicem inter ſe colloquebantur, quatenus in dolo ſuum Principem compre-

Z 2

(6) Heic iterum deprehendimus Ughellium e via aberrantem. Statuit enim Bernardi Salernitani Epiſcopi ſucceſſorem *Rachenaldum*, quum, teſte Anonymo noſtro, ei *Petrus* ſucceſſerit, Ademarii Principis filius; & quidem ante Annum 861.

& 160. in quibus de ſucceſſionibus agitur, quod *ſi parentes legitimi alicujus defuncti non fuerint, Curtis Regia* (ideſt *Fiſcus*) *ſuccedat* &c. quod item confirmat cap. 163., & *ſi alios parentes proximos non habuerit, tunc illi Curtis Regia ſuccedat*. Quod & Rex Liutprandus in Leg. Langob. Cap. 23. aliique poſtmodum in ſuis Capitularibus confirmarunt. Quadere cum dicat Anonymus Guimeltrudam Ademarii Conjugem ita avaritiae labe fuiſſe foedatam, ut a viro ſuo hereditates hominis cujuslibet ſine herede defuncti, protinus ab ipſa revelatas, *ſicuti mos eſt per praeceptum obtinuerit*, aliud revera non deſignaſſe, quam edaciſſimam illius feminae bonorum cupiditatem, qua hereditates omnes, quae ad Fiſcum devolvebantur, appetebat, ſibique viri ſui aſſenſu (ut quieti potius animi, quam Fiſci utilitati conſuleret) omnia adjudicabantur.

(a) *Nam denuo Salernitani* C. F. B.

Digitized by Google

prehenderent, annectentes: *Nituntur imponere jugum in cervicibus noſtris, & omnia quippe funditus ſuis ditionibus congregant, & noſtros ſermones derident*. Vereor, ne forte (*a*) a ſagaciſsimo viro, qui liberalibus diſciplinis apprime eſt imbutus, *imponere* reprehenſionem habeat. (LIV) *Imponere* eſt aliquid, ſive incorporale, vel corporale alteri rei ponere ſuper; ſed & *Imponere* per fraudem facere aliquando dicitur: unde & impoſtura, ut cum argentum, aurumque violari & adulterari dicitur; & qui hoc facit, impoſtor vocatur. Unde & vulgo qui aliquid fraudis facit, aut ſimile, a cunctis ſolet impoſtor appellari: unde Beatus Gregorius inter ceteros ſic ait: *Coepit illum Simulatorem, & verbo ruſtico Impoſtorem clamare*. Item in Geneſi (*b*): *Et quare impoſuiſti mihi, tu es enim Saul*: hoc eſt, quare me ſimulatione decipere, & fraudem facere voluiſti? Et Sanctus Auguſtinus: *Ideo miſer ſibi imponit; ſibi enim fraudem facit, qui perdit meliora, amando pejora*: credo enim, quia ſufficiunt teſtimonia prolata.

C A P. XCIV.

AT Salernitani uno agmine incedentes, ſuum Principem Ademarium comprehenderunt, & in ardua cuſtodia eum incluſerunt; omnes enim exoſum habebant, & minime unuſquiſque ſe perturbat; & ut diximus, pro exigua re perdiderunt etiam ampla. Poſtremo lumen oculorum amiſit. Cum vero talia patrata fuiſſent *Dauferius* quidam *Mayonis filius*, qui fuerat *Gauferis* (*c*) germanus, omnimodo ſatagebat una cum collectaneis ſuis,

(LIV.) Heic quoque ſuas Etymologicas nugas repetit, ſacraque prophanis immiſcens Hiſtoricogrammatici ſchemate ineptiſſime obtegitur.

(a) *A quopiam* C.F.

(b) C.V. *Item in libro Regum* CC. alii; *Et in Geneſi: Et quare impoſuiſti mihi, nonne pro Rachel ſervivi tibi? & in Regum: quare*.

(c) *Gauferii* Fr.

ſuis, ut Principatum Salernitanum arriperet. Sed dum diu exinde cum ſuis ſodalibus decertaret, quamvis ſine effectu Principatum geſtare maluerit, ipſum *Dauferium Principem* ſublimarunt; & quaſi ſi fuiſſet firmatum de omnibus, in Palatio manebat. Hoc autem factum eſt ſine Salernitanorum nutu, quia juvenes illi Beneventani fuerunt, & partim a Salernitanis ſuffragium habuerunt. Sed cum talia Salernitani cognoviſſent, ut ſine eorum ſuffragio Princeps ſublimatus fuiſſet, exinde in unum conjuncti ſunt, & dum ſimul (*a*) de praedicta re ſermocinarentur, & *Gaiferius* patruus jam dicti Dauferii inter eos eſſet, ipſe Guaiferius tale fertur dediſſe reſponſum: *Uſque nunc partem cum Tyranno habuimus: & Tyrannum elegerunt. Valde etenim nobis ſtultum eſſe videtur, & nobis noſtriſque filiis oppreſſionem fore, ſi eum illico non ejicimus foras*: Sed dum Salernitani hujuſmodi verba captaſſent, valde ſe exinde perturbaverunt, atque in hunc modum verba promſerunt: *Nos pariter ſuper eum irruamus, eumque citius per vim foras ejiciamus; & qualem competentem poſtmodum nobis Principem ſublevemus*. Quid multa dicam? Cum magna virtute Palatium aſcenderunt, atque Dauferium cum ſuis, ut diximus, hinc inde ſtipatum in throno reſidere reperierunt. Cui pro cunctis Guaiferius ſic pectore fatur: *Dic mibi*, inquit, *Dauferi, quis tibi temerarius auſus eſt promere, ut in tantam veſaniam curreres?* Et ſtatim cum furore ei praecepit, quatenus ſine mora exinde exiliret. Ille vero, quamvis cum timore, ei reſpondit: *Iſti Comites fratres* (*b*) *quamvis indignus elegerunt me ſibi in Principem*. At illi cum grandi ſtrepitu omnes ſuper eum irruerunt, eumque protinus comprehenderunt, & eos, qui eum adjuvare conabantur, fuſtibus attriverunt; & ſic Dauferium cum ſuis germanis in obſcura carcere (*c*) reclu-

(a) *Inter ſe de* Fr.
(b) *Fratres mei*. Fr.
(c) *Retruſerunt*. F.

Digitized by Google

recluſerunt . Cum namque talia peracta fuiſſent , omnis Populus , necnon & ſublimes una omnes , *Guaiſerium* (7) *Principem* ſublimarunt . Ademarii filius , qui fuerat ordinatus electus , Petrus nomine , cum accidiſſe patri , quae ſupra jam diximus , audiret , etiam ille vero metu percuſſus Sanctum Angelum , qui ſitus eſt in monte (LV) , qui Aureus dicitur , cum exiguis (*a*) Cleris venit . Sed dum (*b*) Guaiferium Principem fuiſſe factum innotuit , ſtatim ille miſit , quatenus illum apprehenderent . Sed dum illuc bis terque miſiſſet , & ob loci munitionem eum apprehendere minime valuiſſet , tandem ſpontanea voluntate ipſe Petrus ipſorum manibus ſe nimirum tradidit . At illi comprehenderunt eum , Salernumque adduxerunt . Sed quid de illo factum ſit , penitus ignoramus, videlicet utrum eum damnaverint , an illaeſum illum ire permiſerint : plura ferunt plurimi .

C A P. XCV.

Radelchis, ut ſupra diximus, *Beneventanus Princeps*, dum tenuiſſet Principatum Samnitum per annos XI. & menſes XI. ex hac (LVI) luce extinctus (8) eſt . Ejus

(7) Hic anno 861. Principatum Salernitanum iniit .
(8) Scilicet Anno 852.

(LV.) *Mons aureus* Oppidum non longe a Salerno urbe , qui etiam *Montorium* , Italice *Montuoro* appellatum , cui praeeſt Dominus Magnus Altavillae Comes , Aricinaeque Princeps ex antiqua , illuſtrique familia de Capua ; quae eadem ex urbe nomen , omenque VI. fere ab hinc ſeculis trahit . De eadem familia alibi opportunius diſſerendum. Faxit interim Deus Opt. Max. ut haec diu ſemper augeſcat familia, ac perenni heroum ſerie ad ſuimet, patriaeque decus vigeat memoria ſeculorum ſempiterna .

(LVI.) Quot annis Beneventi Principatum poſſederit Radelchis , pugnant Scriptores inter ſe ; ſicuti etiam & in aliis Principum Langobardorum Aetatibus , atque eorum Morte . Iſthaec a nobis alibi melius conſideranda .

(a) i. *Cum paucis Clericis* .
(b) C. V. *Sed dum Guaiferius in Principem ſublimatus fuiſſet , ſtatim ille* . C.F. *ſublimatus , ſtatim illuc* .

Ejus filium *Radelgarium* Beneventani Principem ſublimarunt. Et ipſe denique praefuit illis Princeps annos III. & menſes VI. Sed quae praelia geſſerint, cujuſque fortitudinis fuerint, minime ad notitiam noſtram uſque pervenit. Sed dum Radelgarius (9) extinctus de hac luce fuiſſet, *Adelchis* frater ejus Principatum Samnitum obtinuiſſet, ſtatim foedus firmiſſimum cum Guaiferio iniit, atque pari conſenſu legationem *Ludovico* miſerunt *Regi*, quatenus cum valido exercitu veniret, & una cum ipſis, Agarenos de finibus Italiae exturbaret, quia eam (*a*) valere jam denudatam habebant.

CAP. XCVI.

DUm in hunc modum *Ludovico Regi* delatum fuiſſet: diu venire diſtulit. Hac tempeſtate Imperator Conſtantinopolitanus (*b*) erat ipſe *Baſilius*. Dum ipſe Baſilius cerneret ab Agarenorum manibus Calabriam, ſimulque & Apuliam eſſe detentam, & nullo modo per ſuos ſubditos illos exinde ejicere valeret, legationem & ipſe Ludovico Regi protinus miſit, quatenus cum ſuo exercitu veniret, & Agarenos de Auſoniae finibus ſua potentia ejiceret, munera infinita illi mittens. Cum vero Ludovico Regi munera ſimulque & epiſtola ei prolata fuiſſent, & jam bis exinde & ter a Principibus jam dictis efflagitatus vehementer fuiſſet: ſtatim univerſum ſuum exercitum congregari juſſit in unum; moxque Romam properavit, & non exigua munera in Sedem ſacratiſſimam Beatorum Apoſtolorum obtulit; & a Papa, qui tunc in tempore aderat, oleo (10) unctionis eſt unctus, co-

(9) Cujus mors in Annum 854. incidit.

(10) Exploratum jamdiu eſt, Ludovicum II. Auguſtum Anno 850. a Leo-

(a) C.V. & alii: *Valide eam jam nudatam videbant*.

(b) *Praeerat Baſilius*.

coronaque ſuo capite ſeptus, & ab omnibus Imperator Auguſtus nimirum eſt vocatus. Dum vero talia fuiſſent ordinata, cum valido, ut diximus, exercitu ad Campaniae fines venit, & ſuum adventum nuntiandum Principibus miſit, quatenus & ipſi cum ſuis hominibus ad bellum ſe praepararent.

C A P. XCVII.

CUm aliquo tempore Dauferius praenominatus una cum ſuis germanis tenti eſſent in carcere cum ingenti dolore, taliter prorumpunt in verba: *Pro nulla alia re nos in vinculis macerat nefandiſſimus noſter patruus Guaiferius, nisi ut noſtras opes ſibimet ſociet: quod facere omnimodo non praevalet.* Ut verba inepta Principi Guaiferio fuiſſent comperta, valde iratus eſt, in verbis talia promit: *Nisi protinus omnes facultates illorum ante noſtram ditionem praeſentaverint, illico eos lumine coeli privari facio.* Sed ut germani minas Principis comperiſſent,

a Leone IV. Romano Pontifice Imperiali corona redimitum fuiſſe. Attamen Salernitanus noſter vel poſt illum Annum nominare pergit eumdem tantummodo *Regem*. Id ab eo factum puto, quod Ludovicus vivente adhuc Lothario I. Auguſto patre ſuo, Romanorum Imperator inunctus fuerat; ac propterea Hiſtoricus noſter eum, poſt patris mortem, rurſus coronatum cenſuit. Conſtat etiam ex Annalibue Bertinianis Tom. II. Collectionis hujus, eumdem Ludovicum Romae Anno 873. a Johanne VIII. Papa coronam accepiſſe. Sed coronatio iſta aut Imperatoria non fuit, aut certe poſt bellicam Ludovici expeditionem heic enarratam peracta. Quare quid heic ſibi velit Chronographus iſte, non intelligo. (Prat.) Confundit Anon. priorem contra Saracenos adventum A. 851. cum altera ab A. 866. ad 870., quo Saracenos ab Apuliae Provincia expulit; Baſiliique tunc Imperatoris Legatos irriſit, qui titulum Auguſti ipſi adtribui renuebant, ut infra patebit. Quare in priori hujus Imp. itinere inunctus fuerat Ludovicus, non autem in altero. Neque verum ab aliis putatur quod Ann. Bertin. habent, novam ſcil. Ludovici coronationem, a Johanne VIII. ſed confuſam potius cum illa Caroli Calvi A. 875. Ludovico Germaniae Rege ejus fratre reluctante.

ſent, ſtatim omnes ſuas opes ante illius obtutum venire faciunt. At Princeps continuo a (a) loco, in quo nexi erant, juſſit abſolvi, & ante ſuum aſpectum juſſit venire, & in hunc modum verba praedixit: *Opes veſtras tollite, & ubi vobis competens videatur, pergite. Tantum in noſtra arva minime nimirum morate*: At illi, licet cum moerore, Neapolim adierunt.

CAP. XCVIII.

Dum Principi Guaiferio adventus Imperatoris Ludovici fuiſſet cognitus, protinus in diverſis ſuis finibus miſit, quatenus omnes in civitatem, ubi ipſe degebat, ſine dilatione properarent. Dum omnes ſimul in unum adiiſſent, ipſe Princeps in hunc modum promit tunc talia dicta: *Dicite*, inquit, *mihi fideles, meique conſanguinei, qualiter, vel quo modo Imperatorem Ludovicum recipiamus, etenim, ut mihi relatum eſt, Ademarium nobis illaeſum poſcere cupit*. At illi in hunc modum Principi verba promſerunt: *Nos, Domine, ante rem talia operemus, ut illaeſum ipſe Imperator Ademarium minime reperiat*. Et ſtatim rem ipſam *Rachanaldo* (11) *Epiſcopo* indicare ſtuduerunt; erat ſiquidem Rachanaldus in hac Sede Salernitana Epiſcopus ab ipſo Guaiferio praeordinatus. Fuerat denique incluſus, non pro alia re, ſed pro (b) perpetua vita. At ubi etiam intimatum fuiſſet, ut Praeſulatus honorem ipſe gereret, ex improviſo

A a inde

(11) Quem electum Salernitanum Epiſcopum Anno 942. Ughellius ſcribit. Quam male calculos ille inierit, aut Gaſpar Muſca, qui in Salernitanorum Praeſulum Vitis contexendis ei praeluxit, Lector, vel me tacente, intelliget, quum Rechanaldus floruerit, antea quam Ludovicus II. Auguſtus ab Adelgiſo Principe Beneventano fuerit ignominioſe captus, hoc eſt ante Annum 871.

(a) C.V. & Fr. *A loco in quo* Fr. *cum quo*.

(b) *Praecipua ejus vita* Fr.

inde exiit ; & ad tantae ſublimitatis faſtigium ipſe pervenit. Sed ut eum interrogaverunt, utrum Ademario, qui in carcere nexus erat, eruerent oculos, an non, ipſe praediceret: ipſe in hunc modum verba depromit: *Non dico, ut illius oculos eruatis; ſed tantum fuerat bonum, si minime ille lumen aſpexiſſet* (LVII).

C A P. IC.

IGitur Princeps Guaiferius collecta multitudine, Imperatori Ludovico obviam exiit haud procul a Salernitana urbe ad locum, (LVIII) cui Sarnum nomen eſt. Utrique inibi in unum convenerunt. Praedictus autem Imperator Ludovicus Ademarium ab ipſo Principe expetiit, quatenus illaeſum illum ſuis, vivumque traderet. Cui Princeps; *Quid eſt, quod Dominus noſter ipſum nimium anxie quaerit? Eſt namque (a) jure privatus, & veſtrae Sublimitati jam quid eſt opus?* Et e veſtigio nimirum clam ipſe Guaiferius famulos ſuos Salernum miſit, & in arduo carcere Ademarium luce privarunt, juſto Dei judicio. Nam Redemtor noſter Petro ſic ait: *Omnis enim, qui acceperit gladium, gladio peribit*. Ademarius jam fatus una cum ſuo genitore *Siconem liberum Siconolfi* Galliae extorrem fecerunt; poſtremo per hauſtum lethalem eum fecerunt ſpiritum exhalare. Genitor praedicti Ademarii, ut diximus, Siconem ſalvum facere praeſtiterat bis terque jusjurandum ſuo genitori. Unde horta-

(LVII.) Rachanaldus Epiſcopus ſuo deerat officio, ut qui Principi aſſentabatur, ut vides: unde in cap. ſequ. ejuſdem pravitas obfirmatur ex Domini noſtri (quando vera fuerit) apparitione. Langobardi ad hujuſmodi diviſionem ſomnia frequentiſſime commenti ſunt, eaque poſteris credenda tradiderunt, veluti ſub fide parentum. Nationis, ſeculique vitio haec potius adſcribenda.

(LVIII.) Sarnum Urbs non procul a Nuceria Boream verſus etiamnum *Sarno* vocitatum.

(a) *Luce*. C.Fr.

hortamur, atque omnibus modis vos fideles omnes non modice obſecramus, ut Praelatis omni moderamine ſubjiciatis, atque fidem ſervetis, dicente Apoſtolo: *Subditi eſtote omni creaturae* (ſubaudi omni homini): quanto magis illi, cui fidem accommodatus es? Ea interim, quae obmiſimus, rurſus indagemus.

CAP. C.

ET ut certo certius Imperator Ludovicus Ademarium effoſſis agnoviſſet oculis, cum omni ſuo exercitu Beneventum (12) abiit, digneque eum *Beneventi Princeps Adelchiſius* (a) accepit. Atque cum ipſo Imperatore ipſi Principes Apuliam properarunt, & civitatem Barim, ubi Sagdan Agarenus cum non paucis degebat, cum omni conamine undique conſtrixerunt, & variis machinis expugnare coeperunt. Hiis itaque geſtis, praedictus ille *Rachinaldus Epiſcopus* ſaepiſſime Eccleſiam Dei Genitricis nocte, dieque pergebat, & pro ſuis delictis Dominum indeſinenter efflagitabat. Factum eſt autem, ut ex more intempeſta nocte Eccleſiam jam dictam introiiſſet, atque ante veſtibulum jam feſſus reſideret: illico apparuit ei Mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Jeſus cum immenſo ſplendore. At ille ut eum conſpexit, obriguit, & in faciem ruit. Cui Dominus trina voce praedixit: *Scis meum nomen?* Idem Epiſcopus: *Scio, & vere ſcio*. Ad haec Redemtor ſubjunxit: *Utinam fuiſſes calidus, aut frigidus*: hoc eſt nec in Fide fervidus, nec in totum fidelis. Haec dicens coelo re-

(12) Expeditio haec Ludovici II. Auguſti in Saracenos referenda videtur ad Annum 866. vel ad ſequentem. Annales enim Bertiniani hoc innuere videntur. Vide etiam Chronicon Vulturnenſe part. II. Tom. I. pag. 403.

(a) A. 866.

ceptus eſt. Praedictus ille Praeſul ſtatim elanguit, & cuncta, quae ei dicta fuerant a piiſſimo Domino, ſuis Clericis enodavit. At illi cognoverunt, quod pro nulla alia re Redemtor talia dignatus eſt promere, niſi ut ſuos fideles enormiter a recto tramite deviantes duceret, atque ſuis Electis denique ſociaret.

C A P. CI.

Imperator jam dictus Ludovicus una cum (*a*) ipſis Principibus Apuliam, ſimulque & Calabriam properarunt, atque minutas civitates ſuo dominio pacifice ſubjecit, & quotquot ex Agarenis reperiunt, denique trucidavit. Sed imminente peccato Neapolitani Agarenos ſuſcipiunt, alimentaque illis nimirum praebent. Expulſis, ut diximus, Agarenis ab Italia tamen Barim, ubi ipſe Sagdan praeerat, & aliquantae aliae civitates illis omnimodo reſiſtebant propter Agarenorum metum. Sed ut cognoviſſet ille Imperator, quod minime Barim expugnare valeret, & quod non haberet marinos hoſtes (LIX), ſtatim Conſtantinopolim Baſilio Imperatori legationem miſit, quatenus ſine mora navalem exercitum mitteret, ut Barim una cum ipſo poſſet atterere. *Baſilius Imperator Graecorum*, ubi hujuſmodi verba captaſſet, valde gaviſus eſt, atque ſine mora non pauca (LX) ſcelendria miſit, & qui illis

(LIX.) *Marinos hoſtes*: maritimam nempe claſſem qua, portu Saracenis penitus intercluſo, ſubſidia nequaquam exſpectare poſſent. Ex ea etiam parte urbem facilius adgredi, atque expugnare hoſtes potuiſſent.

(LX.) *Scelendria* navigii genus, quod *ſcedio* opponitur, navis quippe incondita quædam trabibus inepte contextis (quam nunc vulgo *ſcafa* & *ſchiffo* vocamus) quo mercimonia poſt amiſſam navem, aut longe a litore diſſitam circumferuntur. Unde etiam mala poemata a Lucilio in Sat. & a Sidon. in Epiſt. *Scedia* vocantur, ut ex Laurenbergio in Antiquar. verbo *Scedium*.

(a) *Cum dictis* Fr.

illis praeeſſet, quemdam *Patricium (a) Gregorium* nomine direxit, eumque admonuit, ut ſolerter invigilaret, & ſtrenue pro ſuo poſſe decertaret. Ille vero una cum ſuis blandiſsima aequora omni niſu ſulcantes, Barim adierunt, & ab Auſtrali parte undique eam obſederunt. Cumque per multos dies undique eam obſiderent, atque variis machinis Langobardi, Francique ſcilicet expugnarent, idem Imperator Baſilius quemdam Johannem Patricium Imperatori Ludovico Legatum miſit, atque ad eum vehementer redarguendum direxit, eo quod ipſe Ludovicus ſe *Imperator Auguſtus* in epiſtolis, quas dudum ipſi Baſilio direxerat, ſcribi juſſerat; & quod pauci eſſent, & ſic infimi, ut ſi Graecorum exercitus ad illos adire potuiſſent, Graeci labentes ſine dilatione ad nihilum deduxiſſent. Ille namque Ludovicus confuſionem ſufferre non valens, Autprandum fidelem ac familiarem ſuum cum luciflua Epiſtola Conſtantinopolim dixerit, ut de omnibus, unde illum redarguendo miſerat, mira relatione dicta ejus compeſceret: & ideo illam huic Hiſtoriae innectere facimus.

C A P. CII.

„ IN nomine (13) Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei aeter-
„ ni. Ludovicus divina ordinante providentia Impe-
„ rator Auguſtus Romanorum. Dilectiſsimo, ſpirituali-
„ que fratri noſtro Baſilio glorioſiſsimo, & piiſsimo aeque
„ Imperatori novae Romae. Probabile quidem, & lau-
„ da-

(13) Epiſtolam hanc Cardinalis Baronius in ſuos Annales antea integram intulit ad Annum 871. ex hoc eodem Chronico excerptam. Du-Cheſnius quoque inter monumenta Scriptorum Francic. Tom. III. eamdem exhibet. Rurſus heic ipſam accipere, Lectorem non pigebit, quum multa habeat Codex noſter, unde Baronianae editioni plurimum lucis ac ſubſidii accedat. Ego paucula tantum attingam.

(a) C. V. & Fr. *Georgium nomine*.

„ dabile conſtat, aliquem fratrem fratris monitis quaſi
„ quibuſdam flatibus ad ignem Caritatis accendi; pro-
„ babilius autem eſt, ſic ipſius ultroneae voluntatis ad
„ hoc motibus inflammari. Sed probabiliſsimum eſt,
„ quandocumque viam quemquam virtutis arripere, &
„ magis magiſque miris ſucceſsibus in ſublime proficere.
„ Nam ille ſemper miles a Duce magis diligitur, qui
„ poſt veniens hoſtium vires fortiter premit, quam is,
„ qui maturius quidem acceſsit ſed forte aut nihil, aut
„ certe modicum geſsit. Secundum, quam regulam di-
„ vinitus ſublimatum (a) Imperium noſtrum ex die, qua
„ coepit erga fraternitatem tuam dilectionis radicem in
„ corde ſuo plantare, multiplices fructus exhibere non
„ deſtitit, non minus quam quae noſtra, quam quae ve-
„ ſtra ſunt, procurans & vindicans, quamvis quae circa
„ Miſſos noſtros de (b) tua familiaritate, & benignitate
„ te gloriaris egiſſe: nos prius erga *Johannem famoſiſ-*
„ *ſimum Patricium* geſsiſſe pateſcat; quem revera non
„ ſicut amicum, vel quemadmodum fratris, ideſt Impe-
„ rii tui hominem, ſed quaſi conſanguineum noſtrum,
„ & tamquam Excellentiae tuae ſobolem tractavimus, &
„ dileximus; nec hunc penes nos poſitum aut tarditas
„ umquam temporis, aut intima locorum a penetralibus
„ noſtris fecere extorrem. Ceterum ſpiritualem fraterni-
„ tatem tuam miramur tot ſermonum ambages conten-
„ tioſius adverſus Apoſtolum praetendentem, qui (c) di-
„ cit (d): *Si quis vult contentioſus eſſe, nos talem con-*
„ *ſuetudinem non habemus*; Neque Eccleſia Dei, cum
„ Imperii dignitas apud Deum non in vocabuli voce,
„ ſed in culmine pietatis glorioſa conſiſtat; nec nobis
„ quod (e) appellatu mirandum, ſed quod ſumus, pro-
vi-

(a) *Stabilitum* leg. Baronius.
(b) *In cauſa familiaritatis, & benignitatis* legit Baron.
(c) *Dixit*: *Si* Fr.
(d) 1. Cor. 11.
(c) C. V. *Appellamur, curandum, ſed quod ſumus magnopere providendum*; Fr. *quid appellatum mirandum, ſed quid*.

„ videndum. Verum quia de Imperatorio nomine mul-
„ ta nobis ſcripſiſti, cogimur & nos quoque ad ſcripta
„ tua quaedam reſcribere, ne ſi uſquequaque ſuper hoc
„ ſiluerimus, non ut contentionem vitantes, ſed quaſi
„ ratione convicti, ſiluiſſe ab inſipientibus videamur.

CAP. CIII.

„ INdicat itaque dilectio tua, ſe maledictum Legis *(a)*
„ paveſcere, & idcirco terminos aeternos transferre,
„ & veterum Imperatorum formas commutare, ac prae-
„ ter canonica, ac paterna praecepta *(b)* converſari re-
„ nuat & recuſet. Et tamen qui ſunt illi, vel ubi, vel
„ unde fuerunt prolati termini aeterni, vel veteres for-
„ mae, aut illa canonica, ac paterna præcepta, minus
„ aperte declarat, niſi forte ſuper Imperatoris nomen ve-
„ lit haec cuncta ſentiri. Verum apud nos multa lecta
„ ſunt, multa quidem indefeſſe leguntur: numquam ta-
„ men invenimus terminos poſitos, aut formas, aut
„ praecepta prolata, neminem appellandum *Baſileum*,
„ niſi eum, quem in urbe Conſtantinopoli Imperii te-
„ nere gubernacula contigiſſet, cum ſingularum gentium
„ monumentis, interim poſtpoſitis, ſacrae nobis affluen-
„ ter Hiſtoriae monſtrent, plurimos fuiſſe *Basileos* nun-
„ cupatos, & non ſolum electos quoſque, quales videli-
„ cet fuere Melchiſedech, & David; verum etiam repro-
„ bos, quales Principes Aſſyriorum, Ægyptiorum, Moa-
„ bitarum, & ceterarum nationum (quas dinumerare
„ longum eſſet) extitiſſe probantur. Ergo cum ita ſit,
„ fruſtra cauſandum ducit prudentia tua, alios praeter
„ te *Basileos* non appellandos, niſi forte radendos ducat
„ totius Codices Mundi, in quibus pene cunctarum gen-
„ tium Principes a temporibus priſcis, & deinceps *Ba-*
„ *ſilei* inveniuntur ſcripti. Et certe ut de Latinis Co-
„ dici-

(a) *Deuteron. c. 19.* (b) *Conſervari. Fr.*

Digitized by Google

„ dicibus interim taceamus : ſi Graecos, & noviter editos, revolvas Codices, invenies procul dubio plurimos tali nomine vocitatos, & non ſolum Graecorum, ſed & Perſarum, Epirotarum, Indorum, Bithynienſium, Parthorum, Armeniorum, Saracenorum, Æthiopum, Vuandalorum, & Gothorum, atque aliarum gentium Praelatos *Basileorum* appellatione veneratos. Intuere igitur, frater, & conſidera, quod multi fuerunt, qui *Basilei* diverſis temporibus, & in diverſis locis, & nationibus nuncupati ſunt, vel hactenus nuncupantur. Et noli, vel nobis, quod dicimur invidere, vel tibi ſingulariter uſurpare, quod non ſolum nobiſcum, ſed & cum pluribus Praepoſitis aliarum gentium poſſides. Grave namque vitium eſt, ſingularis dignitatis faſtigium, quod qui in principio ambierit, quid ei, ambiendo talia, contigerit, commemorare nolumus, ne fraternitas tua commemoratum ad injuriam ſuam exiſtimet.

CAP. CIV.

„ Dicis autem, quod quatuor Patriarchales Sedes, unum Imperium inter ſacra myſteria memorari, a Deiferis Apoſtolis uſque nunc traditum habeant. Moxque hortaris, ut perſuadeamus eis, quod nos *Imperatorem* appellent : quod tamen nec ratio dictat, nec opus eſt. Primo quidem, quia nobis non congruit alios, (*a*) qualiter nos vocent inſtruere ; deinde vero quia nobis etiam minime ſuadentibus tam Patriarchas ſingulos, quam ceteros homines, qui ſub coelo ſunt, excepta fraternitate tua, tam honoratos, quamque privatos, tali nos (*b*) novimus appellare cognomine, quoties eorum accipimus Epiſtolas, & Literas invenimus:

„ praeſertim

(a) *Quomodo*. Baron.

(b) *Nominis*. Baron.

„ praeſertim cum & ipſi patrui (14) noſtri glorioſi Reges abſque invidia Imperatorem nos vocitent, & Imperatorem eſſe procul dubio fatentur, non profecto ad aetatem, qua nobis majores ſunt, attendentes, ſed ad unctionem & ſacrationem, qua per Summi Pontificis manus impoſitionem, & (a) orationem divinitus ſumus ad hoc culmen provecti, & ad Romani Principatus Imperium, quo ſuperno nutu potimur, aſpicientes. Porro ſi unum Imperium Patriarchae inter Sancta Sacramenta & ſacrificia memorant, laudandi ſunt, non utique inconvenienter agentes; unum eſt enim Imperium Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, cujus pars eſt Eccleſia conſtituta in terris, quam tamen Deus (b) non per te ſolum, nec per me tantum gubernari diſpoſuit, niſi quia ſumus tanta ad invicem caritate connexi, ut non jam diviſi, ſed unum exiſtere videamur. Non autem credimus, Sanctiſſimos Patriarchas ſic tui memoriam facere, ut aliorum quoque Principum (ut mittamus noſtram) mentionem praetereant, cum pro hujuſmodi etiam Apoſtolus (c) orare juſſerit, cum perſequerentur Eccleſiam, ut ſecuram & tranquillam vitam agerent cum omni pietate: praeſertim cum eos etiam pro impiis orare non diffidamus, ſub quorum ditione conſiſtunt, ſicuti Judaeae quoque Populus in Babyloniam ductus pro Rege Babyloniae per (d) Hieremiam jubetur orare; nam in illorum pace (e) fidelis etiam populus conſtituit pacem.

Bb CAP.

(14) Ii erant Carolus Calvus Franciae Rex, & Ludovicus Germaniae Rex.

(a) Tef. *orationem* ap. Baron.
(b) *Nec per te*. Baron.
(c) 1. Timot. 2.
(d) *Baruch*. 1.
(e) Def. *fidelis in Baron.*

C A P. CV.

„ ILlud autem mirari merito poſſumus; quod tua Su-
„ blimitas ad novam vel recentiorem appellationem
„ aſpirare nos autumat, cum quantum ad generis li-
„ neam pertinet, non ſit novum, vel recens, quod jam
„ ab avo noſtro, (*a*) non jam uſurpante, ut perhibes,
„ ſed Dei nutu, & Eccleſiae judicio, Summique Ponti-
„ ficis per impoſitionem, & unctionem manus obtinuit;
„ ſicut in Codicibus (*b*) noſtris invenire facile poteris.
„ Verum quid mirum, ſi novum ſit, cum omne vetus
„ a novo principium habeat, & non novum a veteri.
„ Et certe cum primi Romani Principes imperare coe-
„ perunt, novum fuit; Sed de die in diem devênit in
„ vetuſtatem. Non ergo quaecumque novitas in culpa
„ eſt, ſed (*c*) reprehenſibilis injuſta novitas. Unde &
„ Apoſtolus cum dilecto diſcipulo ſcriberet, non ait: (*d*)
„ *Vocum novitates devita; ſed profanas vocum novitates*
„ *devita*. Sane antiquam eſſe noſtri Imperii dignitatem,
„ nullus ambigit: qui vel nos ſucceſſores antiquorum Im-
„ peratorum eſſe non neſcit, vel divinae pietatis divi-
„ tias non ignorat. Nam quid mirum, ſi in fine tempo-
„ ris palam exhibuit, quod ante tempora in abdito con-
„ ſilio ſuo praedeſtinavit?

CAP.

(a) C.Vat. & Fr. *Non uſurpatione, ut*.

(b) *Lege* tuis, *ut apud omnes Codd.*

(c) *Scilicet*. Baron.

(d) 1. *ad Tim.* 6.

CAP. CVI.

„ SEd nec hoc (a) ambitione caret; quod aſſeris, „ Principem Arabum *Protoſymbolum* (15) dici, cum „ in voluminibus noſtris nihil tale reperiatur & veſtri „ Codices modo *Architon*, modo *Regem*, vel alio quo- „ libet vocabulo nuncupent. Verum nos omnibus Lite- „ ris Scripturas Sacras praeferimus, quae per David (b) „ non *Protoſymbolos*, ſed *Reges Arabum*, & *Saba* perſpi- „ cue confitentur. *Chaganum* (16) vero non *Praelatum* „ *Avarum*, non *Cazarorum*, aut *Nortmannorum* nuncu- „ pari reperimus, neque *Principem Bulgarum*, ſed *Re-* „ *gem*, vel *Dominum Bulgarum*. Quae omnia idcirco „ dicimus, ut quam aliter ſe habeant, quae ſcripſiſti le- „ gens in Graecis voluminibus ipſe cognoſcas, quos ni- „ mirum ſuis cognominibus acquieſcere perhibes, nec ta- „ men propria ipſorum cognomina recolis. Verbum id- „ circo ab his, & ab omnibus aſtute (c) *Baſilei* debitum „ vocabulum adimis, ut hoc ſoli tibi non tam proprie; „ quam violenter inflectas. Illud autem ridere libuit, „ quod de Imperatoris nomine dixiſti, neque paternum „ eſſe,

(15) Certe in Hiſtoria Miſcella Tom.I. pag. 138. Collectionis hujus legitur: *Mortuus eſt Mubavias Protoſymbolus*. *Saracenorum* &c. Ideſt *Amira*, ſive Princeps. Utuntur hac voce non pauci ex Scriptoribus Hiſtoriae Byzantinae. Vide Du-Cangium in Gloſſario Graeco.

(16) Uti adnotatum a Valeſio ad Panegyricum Berengarii Tom. II. pag. 393. Collection. hujus, *Hunni* ac *Avares* eadem gens fuere, qui poſtea *Hungri* ſeu *Hungari* appellati ſunt, & adhuc adpellantur. Eorum Reges olim *Chagani*, ſeu *Cagani*, & *Cacani* appellatione ſingulari diſtinguebantur, ex *Cham* ſeu *Can* derivata, quae *Principem* ſignificat, Paulus Warnefridi Lib. IV. Cap. 39. de Geſt. Langobard. *Rex Avarorum, quem ſua lingua Cacanum appellant*. Sigebertus quoque ad Annum 520. ſcribit: *Ab hinc Regnum Hunnorum annotare ceſſabo, quia omnes gentis illius Reges Caganos vocatos lego*. Alios teſtes omitto.

(a) Cod. V. & alii: *admiratione*.
(b) *Pſal*. 73.
(c) Def. *aſtute* in Baron.

,, eſſe, neque genti convenire. Quomodo enim paternum
,, non eſt, quod jam in avo noſtro paternum fuit? Quo-
,, modo autem genti non conveniat, cum ſciamus, ut
,, de ceteris brevitatis gratiâ taceamus, ex Hiſpano-
,, rum, (*a*) Iſaurorum, & Cazarorum gente Imperato-
,, res Romanos effectos? Neque enim veraciter aſſevera-
,, bis, Nationes has gente Francorum, aut Religione, aut
,, Virtutibus clariores; & tamen admittere non renuis
,, Imperatores ex (*b*) hiis, & praedicare non deſpicis.
,, Porro de eo, quod dicis; non in tota nos Francia im-
,, perare, accipe, frater, breve reſponſum. In tota
,, nempe imperamus Francia, quia nos procul dubio re-
,, tinemus, quod illi retinent, cum quibus una caro, &
,, ſanguis ſumus, ac unus per Dominum ſpiritus. Prae-
,, terea mirari ſe dilecta fraternitas tua ſignificat, quod
,, non *Francorum*, ſed *Romanorum Imperator* appelle-
,, mur. Sed ſcire te convenit, quia niſi Romanorum Im-
,, perator eſſemus, utique nec Francorum. A Romanis
,, enim hoc nomen & dignitatem aſſumſimus, apud quos
,, profecto (*c*) nimirum primo tantae culmen ſublimitatis,
,, & appellationis effulſit, quocumque (*d*) gentem & Ur-
,, bem divinitus gubernandam, & Matrem omnium Ec-
,, cleſiarum Dei defendendam (LXI), atque ſubliman-
,, dam ſuſcepimus, a qua & regnandi prius, & poſtmo-
dum

(LXI.) Non itaque Ludovicus Pius Aug. Romanae Urbis dominium aliquod ſibi reſervarat in celebri illa conſtitutione, ſive Donationis diplomate (quod penè omnes, etiam H. Grotius, P. Marca, Labbeus, alijque Galliarum, & Germaniae Scriptores tanquam veram, legitimam, certamque modò fatentur) in quo apertiſſimè legitur Pontifici juriſdictionem in Romanum Ducatum ceſſiſſe, ſibi tantummodo reſervato intercedendi jure pro recurrentibus, atque pro Eccleſiae defenſione, ac tutela, quam iidem Reges ſibi cum adtributis juribus ac privilegijs (*Patriciatus* nempè, ſeu Patronatus) ſibi, ſuorumque ſucceſſoribus reſervarunt. Quae quidem donatio, ſeu ceſſio dominij Urbis cla-

(a) C.V. *Hiſturorum* C.Fr. *Auſturorum* Bol. *Iſuerorum*, & *Cazarenorum*.

(b) *Et eos* Bar.

(c) *Def. in Baron.*

(d) *Quorumque*. Baron.

„ dum imperandi auctoritatem proſapiae noſtrae ſeminarium ſumſit. Nam Francorum Principes primo Reges, deinde vero Imperatores dicti ſunt, hi duntaxat, qui a Romanis Pontificibus ad hoc Oleo Sancto perfuſi ſunt. In qua etiam Carolus Magnus abavus noſter unctione hujuſmodi per Summum Pontificem delibutus, primus ex gente & genealogia noſtra, pietate in eo abundante, & Imperator dictus eſt, & chriſtus Domini factus eſt; praeſertim cum ſaepe tales ad Imperium ſunt adſciti, qui nulla divina operatione per Pontificum miniſterium, propoſiti ſolum a Senatu & Populo, nihil horum curantibus, Imperatoria dignitate potiti ſunt. Nonnulli vero nec ſic, ſed tantum a militibus ſunt clamati, in Imperio ſtabiliti ſunt, ita ut etiam eorum quidam a feminis, quidam autem hoc, aut alio modo, ad Imperii Romani ſceptra promoti ſunt.

CAP.

clarius evincitur ex teſtamento Caroli Magni Imp., & Ludovici diviſione apud Pagium A. 853. In cujus primo apud Aeginardum legitur: *Super omnia autem jubemus, ut ipſi tres Fratres* (Caroli ſcilicet filij) *curam & defenſionem Eccleſiae S. Petri ſimul ſuſcipiant, ſicut quondam ab Avo noſtro Karolo, & beatae memoriae genitore Pipino Rege, & a nobis poſtea ſuſcepta eſt, ut eam cum Dei adjutorio ab hoſtibus defendere nitantur, & juſtitiam ſuam quantum ad ipſos pertinet, & ratio poſtulaverit habere faciant.* Pari modo locutus eſt Ludovicus Caroli filius: *Super omnia jubemus, ut ipſi tres Fratres* (Lotharius, Pipinus, & Ludovicus ejus filij) *curam, & defenſionem Eccleſiae S. Petri ſimul ſuſcipiant ſicut quondam a proavo noſtro Karolo, & Avo noſtro Pipino, & Karolo genitore noſtro, & a nobis poſtea ſuſcepta eſt, ut eam ab hoſtibus defendere nitantur* &c. Haec ideo a me repetenda duxi, ut futilia quaedam argumenta, quae nuperi ſcriptores afferunt, quibus Romanam Urbem ſub Impp. Occidentalium dominio fuiſſe contendunt, diluantur; & rejecta ſatis habes apud Romani Pontificatus vindices.

C A P. CVII.

„ POrro ſi calumniaris Romanum Pontificem, quod „ geſſerit: calumniari poteris & Samuel, quod ſpre- „ to Saule, quem ipſe unxerat, David in Regem ungere non renuerit. Verum ſuper hoc ſi eſt, qui Sum- „ mo Pontifici ſaltim unum faciat (17) motum, congruo „ profecto illius non carebit reſponſo. Sed interim ſi pa- „ ginas revolvas Graecorum Annalium, & (18) quae (a) „ indiſcriminate ab alienis, per vos nequaquam defenſi, „ (LXII) & quae a veſtratibus Pontifices Romani pertule- „ runt, perſcruteris, profecto invenies, unde illos juſte „ non valeas redarguere. Verum haec illi, quae extrin- „ ſecus agebantur, facile parvipenderunt; niſi quae (b) „ intrinſecus per diverſas haereſes perimere conantium „ mo-

(17) Baronius legit *unum faciat muttum*, &, aſteriſco adjecto vitiatam vocem monet. Sed revera retinendum *muttum*, quam vocem Italica & Gallica Lingua adhuc ſervant, nempe *Motto* & *Mot*. Antiquitatem autem vocabuli hinc intelligis. Cornutus in Perſii Satyr. I. *Proverbialiter dicimus: Muttum nullum emiſeris, ideſt verbum.* Conſule Menagium in Origin. Linguae Italicae. Supra etiam vidimus *clamati*: nunc dicimus *chiamati*. (*Prat.*) Bene legerat Baronius in Cod. Vat. *faciat muctum*: ſic etiam in *Frecc.* & *Bolv.* At in nova Baronii editione inepte reponunt *multum*.

(18) Eſt apud Baronium: *utique diſcriminatus ab aliis, per quos* &c. Nullus ibi ſenſus. Amplectere lectionem Codicis noſtri.

(LXII.) Alludit heic Ludovicus ad Iconomachorum haereſim, qua Graeci Imperatores a Pont. Max. diviſi, immo illos odio ſemper habentes perſecuti ſunt, mortemque in eos per Exarchos, alioſque Duces molientes. Inſuper cum Romanus Ducatus, aliaeque S. Sedis Urbes a Langobardis oppugnarentur ab iiſque Auguſtis ſubſidium Pontifices imploraſſent, nedum ipſis opitulatum fuit, quin immo novas ſemper perſecutiones paſſi, deſperantes omnino Orientalium Impp. auxilia, ad Gallorum regum opem implorandam coacti fuerint Romani Pontifices. Ab iis Regibus tandem, ex Italia exactis Langobardis, Occidentalis Imperii jacta fuere fundamenta; ut ſupra in notis ad Erchempertum.

(a) C.V. & B. *diſcriminata*.

(b) Baron. &.

„ molimina deprehenderunt. Unde merito Apoſtatis de-
„ ſertis (quae enim communicatio Chriſti cum (a) Belial?)
„ adhaeſerunt genti adhaerenti Deo, & ipſius Regni fru-
„ ctus facienti. Quoniam perſonarum non eſt acceptor
„ Deus, ſed ut eximius Apoſtolus (b) innuit, (c) *in omni*
„ *gente, qui timet Deum, acceptus eſt illi*. Ergo cum ita
„ ſit, cur nos ſatagis reprehendere, quoniam ex Fran-
„ cis oriundi, Romani moderamur habenas Imperii, cum
„ in omni gente qui timet Dominum, acceptus ſit illi?
„ Et certe Theodoſius major, & filii ejus Arcadius, &
„ Honorius, atque Theodoſius minor Arcadii filius ex
„ Hiſpanis ad Romani Imperii culmen aſſumti ſunt: &
„ tamen non invenimus, quod aliqui clamaverint, vel
„ reprehenderint Theodoſium, quod non Romanus, ſed
„ Hiſpanus exiſteret, vel reſtiterint, vel prohibuerint,
„ filios ejus in loco patris, & honore ſuccedere; quem-
„ admodum, ut (cum pace tua dicamus) nunc tua co-
„ nari videtur diligenda fraternitas, & ſuſtinenda dile-
„ ctio, quaſi gens Francorum non pertineat ad heredi-
„ tatem, de qua Pater ad Filium loquitur. *Poſtula*, (d)
„ inquiens, *a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam*,
„ & cetera. Et alibi: *Glorificantes me glorificabo* (e), &
„ alia innumerabilia (f).

CAP. CVIII.

„ Ergo, frater cariſſime, deſine in hoc contentioſius
„ agere; deſine adulatoribus quibuſque aures tuae
„ pietatis inflectere. Denique gens Francorum multos (g)
„ & foecundiſſimos Domino fructus attulit, non ſolum
„ cito credendo, verum etiam nonnullos alios ſalutifere
„ convertendo. Unde vobis a Domino jure praedictum
eſt:

(a) 2. Cor. 6.
(b) *Apoſtolorum*. Baron.
(c) *Act*. 10.
(d) *Pſalm*. 2.
(e) 1. *Reg*. 2.
(f) C. Vat. & Fr. *mirabilia*.
(h) *Juſtos*. Baron.

Digitized by Google

„ eſt: (a) *Auferetur a vobis Regnum*, *& dabitur genti* „ *facienti fructus ejus*: Sicut ergo potuit Deus de lapi„ dibus ſuſcitare filios Abrahae, ita potuit de Franco„ rum (b) duritia (c) ſuſcitare Succeſſores Imperii. Et „ ſicut ſi Chriſti ſumus ſecundum Apoſtolum (d), Abrahae „ ſemen exiſtimus, ita ſi ſumus Chriſti, omnia poſſumus „ per gratiam ipſius, quae poſſunt illi, qui videntur exi„ ſtere Chriſti. Et ſicut nos per Fidem Chriſti Abrahae „ ſemen exiſtimus, & Judaei per perfidiam Abrahae filii „ eſſe deſierunt: ita quoque nos (e) per bonam opinio„ nem, ideſt Orthodoxiam, regimen Imperii Romani ſu„ ſcepimus. Graeci vero propter Cacodoxiam, videlicet „ malam opinionem, Romanorum Imperatores exiſtere „ ceſſaverunt, deſerentes (f) non ſolum Urbem & Se„ dem Imperii, ſed & gentem Romanam, & ipſam quo„ que linguam (g) amittentes, atque ad alia (h) tranſ„ migrantes.

C A P. CIX.

„ Sed ne, frater deſiderabilis, triſtitia cor tuum re„ pleat, audi ſequentia: (i) quia *non repulit Deus* „ *plebem ſuam, quam praeſcivit*. Dico (k) ergo, num„ quid ſic offenderunt, ut caderent? abſit. Sed illorum „ delicta honor noſter, & diminutio ipſorum plenitudo „ noſtra effecta eſt. Cum enim fracti ſunt rami, nos in„ ſerti ſumus in illis. Cum oleaſtri (l) quidem amodo „ fuiſſemus, & ſocii radicum, & pinguedinum (m) olivae eſſe-

(a) *Matth.* 21.
(b) C. Vat. *Duritia Romani ſuſcitare*.
(c) *Romani* addit Baron.
(d) *Ad Gal.* 3.
(e) *Propter* Bolv. Barom
(f) Def. *Scilicet*.
(g) *Penitus*. Def.
(h) Cod. Vat. & Bol. *Ad aliam Urbem, Sedem, Gentem, & linguam per omnia tranſmigrantes*. Fr. *Ad aliam ſedem*.
(i) *Ad Rom.* 2.
(k) *Dic*. Frecc. Baron.
(l) C.V. *Quodam modo*.
(m) C.F. *Pinguedinis*.

„ effecti ſumus. Dicimus ergo: fracti ſunt rami, ut nos „ inſereremur (*a*): & bene. Non enim niſi propter credulitatem non rectam fracti ſunt; nos autem fide ſtamus. „ Qui habet aures audiendi, audiat. Sed dicis, quod „ eſſet tempus, ſecundum quod fraternitati noſtrae re„ promiſeris, quando & hac potiremur appellatione, ſi „ Deus ad finem ea, quae (*b*) conſiliati ſumus, perdu„ cere voluiſſet: equidem de conſilio, quod aſſeris, quae „ diximus, haec ipſa & nunc dicimus; Non enim eſt in „ nobis Eſt, & Non, & a Verbo noſtro nec ad dexte„ ram, nec ad ſiniſtram divertimus: ſed in ipſo immoti „ perſiſtimus. Appellationem autem illam, ſicut hacte„ nus nec nos, nec patres noſtri per carnem & ſanguinem „ poſſediſſe dignoſcimur, ita quoque de cetero non im„ merito poſſidere contendimus. Per patres enim nos, & „ non per filios, conſuevimus honorari; & apud nos (*c*) „ gloria non a filiis ad patrem (*d*), ſed a patribus (*e*) ad „ filios derivatur. Quod enim nos *a Patre luminum, a* „ *quo omne datum optimum, & omne donum perfectum*, „ ſumſimus, neque a filio, neque per hominem, aut ab „ hominibus accipere (*f*) volumus.

CAP. CX.

„ POſtremo ſcito, quia qui (*g*) *Riga* (*h*) quemque ap„ pellat, quid dicat, nec ipſe novit. Siquidem etiam „ ſi linguis omnibus more Apoſtolorum, immo Angelo„ rum loquaris, cujus linguae ſit *Riga*, vel cui dignita„ ti ſonus ille barbarus congruit, quod *Riga* (*i*) dicitur „ interpretari non poteris. Nihil enim (*k*) forte ad idio-

Cc ma

(a) *Inſeramur*. Baron.
(b) *Conciliati*. Fr.
(c) *Cum gloria* F.
(d) *Patres*. Frecc.
(e) al. *in filios*.
(f) *Omnino* F.

(g) *Riga pro Rege uſurpatum a Baſilio*.
(h) *Quemquam*.
(i) C. V. *Quod Rex dicitur*.
(k) *Fore*. Baron.

„ ma propriae Linguae tractum *Riga Regem* ſignificare
„ monſtraveris . Quod ſi ita eſt , quia non jam Barba-
„ rum , ſed Latinum eſt , oportet ut cum ad manus ve-
„ ſtras pervenerit , in Linguam veſtram fideli translatio-
„ ne vertatur . Quod ſi factum fuerit , quid aliud niſi
„ hoc nomine *Basileus* interpretabitur ? quod non ſolum ve-
„ teris , ſed novi Teſtamenti omnes Interpretes atteſtan-
„ tur . Unde ſi in (*a*) alteris perſonis hoc deteſtaris vo-
„ cabulum , ſtude ex omnibus tam Latinis libris , quam
„ Graecis , ſive *Regis* , ſive *Baſileos* nomen eradere (*b*) .
„ His itaque ſuper hoc ita praelibatis , obſtupeſcimus
„ in iis , quae Serenitas tua proſequitur dicens : Suis , ideſt
„ Graecis , Barim (19) ex parte ſua debellantibus , &
„ elidere decertantibus , noſtros vel ſolum intuitos , vel
„ prandiis (*c*) diſſolutos , nullum auxilium praeſtitiſſe ;
„ hancque ideo civitatem capi minime potuiſſe : cum (*d*)
„ nos ſive intuendo tantum , ſive prandendo , ſive aliud
„ quid agendo , Barim tamen , licet perpauci , & ſine te-
„ nus impugnaſſe , & ope divina cepiſſe (20) (*e*) noſca-
mur .

(19) Non uno anno obſeſſum ac oppugnatum a Ludovico II. Auguſto **Barium** ; qui & variam fortunae aleam ibi ſenſit . Anno 867. primum ad eam Urbem contra Saracenos caſtra poſuiſſe videtur . Inde vero fugatus , obſidionem rurſus inſtituit fortaſſis Anno 869. de qua re vide Chronicon Vulturnenſe , part. II. Tom. I. hujus Collectionis pag. 403. (Prat.) Haec alibi ſatius expendenda duxi .

(20) Anno 871. (quamquam mihi ſuſpicio erepta non ſit de Anno 870.) videtur Barium a Ludovico II. receptum . Et quidem a Francis potius ac Italicis devictam Urbem fuiſſe hinc intelligimus , quam a Graecis ſimul junctis , uti Porphyrogenneta in Vita Baſilii Imperatoris ſcripſit . Quare cum Baronio Epiſtola haec recte refertur ad Annum 871. (Prat.) Barium A. 870. captum fuiſſe puto (ut alibi dicam) , ipſo-

(a) *In alienis* . Fr. & Baron.

(b) C.V. *Evadere nam nihil lingua latina reſonet , quam quod Graece dicitur* Βασιλεύς . Not. in margine Fr. & Bolv.

(c) *Diſſolutis agentes , nullum* . Fr.

(d) *Noſtri* . Fr.

(e) *Noſcantur* . Bar.

„ mur: Veſtri autem ſicut bruchi multitudine apparen-
„ tes, & ſicut locuſtae primum impetum dantes, eo
„ ipſo, quo conatum ſuum in prima fronte monſtraverunt,
„ puſillanimitate ſuperati protinus infirmati ſunt; & mo-
„ re locuſtarum repente quidem ſalierunt, ſed confeſtim
„ fatigati quaſi a nixibus *(a)* volandi deciderunt; ac per
„ hoc neque intuendo, neque prandendo, neque bellan-
„ do quibuslibet inſignibus triumphi monſtratis, motu
„ ſubitaneo & clandeſtino receſſerunt, & inefficaces; non-
„ nulli econtra, Chriſtianis ſolummodo captivatis, ad
„ propria repedarunt. Ergo, frater noſter, noli de ce-
„ tero Francos ridere, quia etiam inter mortis vicina,
„ ſtudent & prandia, & omnia caritatis indicia proximis
„ exhibere, & tamen a propoſito non *(b)* lenteſcere;
„ quoniam ſecundum Apoſtolum *(c)* ſciunt abundare, &
„ penuriam pati, & ſaturari, & eſurire, & (ut compen-
„ dio dicamus) omnia poſſunt in illo, qui eos confor-
„ tat *(d)*.

„ De paucitate vero quid miraris, ſi pauci fuerunt;
„ & tamen multa lucra detulerunt? Praeterea qua de re
„ pauci fuerunt noſtri, pridem dilectioni tuae patefeci-
„ mus; ſed quoniam nos ſuper hoc pulſaſti, denuo no-
„ ſtrum ſume reſponſum. Cum enim diu demorante Sto-
„ lo (LXIII) fraternitatis tuae, illius jam minime prae-

Cc 2 ſtola-

ipſoquemet anno hanc ſcriptam fuiſſe epiſtolam pro certo habendum erit; nam paulo poſt Barii expugnationem Epiſtolam ad Imp. Baſilium miſſam legimus.

(LXIII.) *Stolus*, *ſtolum*, *ſtolium*, apud medii Aevi ſcriptores navalem expeditionem ſignificat: de quo paſſim apud eos mentio. Vid. Ducang. in Gloſſar. Queritur hic Ludovicus de navali expeditione a Graecis tamdiu retardata.

(a) *Niſibus*. Fr.
(b) C.V. *Non laſſeſcere*. Fr. *laceſſere*.
(c) *Ad Philipp.* 4.
(d) *Domino*. Fr.

„ ſtolaremur adventum, & in anno ipſo de obſidione Bari „ nihil omnino fieri putaremus, omnes ad ſuas aedes re- „ dire permiſeramus, hiis ſolum retentis, quos ad pro- „ hibitionem recipiendorum alimentorum ſufficere crede- „ bamus. Et hoc eſt, quod Stolus inſperatus apparens „ non niſi paucos noſtros invenerit (*a*). Verumtamen iſti „ pauci, & adhuc pauciores, quibuſdam horum diverſo „ languore gravatis, effecti, antequam Baris caperetur, „ tres Ammireodas (LXIV), qui totam Calabriam depo- „ pulabantur, & innumeroſam multitudinem Saracenorum „ proſtraverunt, & magnam veſtratibus (LXV) ſalutem „ divino (*b*) brachio contulerunt. Quare non ſolum Ca- „ labritanorum Hiſmaëlitûm ingens ex tunc facta eſt di- „ minutio; ſed & Barenſium potentatus omnimodo diſſo- „ lutus; ac per id ad capiendum facilis adinventio. „ Cujus facti trophaea veſtros credimus tuo Imperio re- „ tuliſſe, & opera Dei, quae taceri non debent, mira- „ biliter enarraſſe.

CAP.

(LXIV.) *Ammireodas* intelligit, aut Praefectos fortaſſe, militaris alicujus cohortis Saracenicae, quas vulgo dicimus *Capi di Brigade*. Aut maritimae claſſis Duces, ſive Architalaſſos: unde nomen apud Hiſpanos primum, & ex iis apud alios *Almirante*, & *Ammiraglio* ortum; qui quidem & in navalibus, & in terreſtribus expeditionibus pro opportunitate deſervirent. Anon. infra cap. 108. dicit *Ammirandus tres, qui totam Calabriam depopulabantur*: quibus verbis manum, ſeu *Brigata*, militum deſignat, cujus caput *Ammiraglio*, ſive potius *Brigadiero*.

(LXV.) *Veſtratibus* ait; quod Saraceni Brutiorum, & Calabriae loca infeſtantes, ſenſimque occupantes, Graecorum tunc temporis in iis Regionibus dominatum, ac vires labefactabant. Langobardi Graecis tunc foederati Saracenorum copias delere curabant, ut opportuno eos praeſidio ſubvenirent. Alibi melius patebit.

(a) *Invenerunt*. Bar.

(b) *Beneficio*. Baron.

CAP. CXI.

„ CEterum fraternitatis tuae dilectionem rogamus, nul„ lam *Nicetae Patricio* moleſtiam inrogare, pro eo „ quod noſtrum tam inſolenter offenderit animum. Nam „ licet adeo protervus, & contumax erga noſtrum fue„ rit Imperium, ut fidelium quoque noſtrorum numero„ ſa multitudo in eum ſeveriore mente commoveretur, „ niſi a nobis causâ tui honoris pariter & amoris prae„ venta compeſceretur: tamen malum pro malo retri„ buere non tulimus, nec debemus. Et idcirco te depo„ ſcimus, ſi qui minarum ſuper ipſum poteſtatis tuae „ fortaſſis imminet, celeris benignitatis tuae manu (*a*) „ pro noſtro removeatur amore.

„ Non autem tales *Apocriſarios Apoſtolicae Sedis* eſſe, „ vel profeſſio decet, vel eruditio dictat, vel converſa„ tio anteacta demonſtrat, quales illos ſcripta praedicant, „ quae nobis fraternitas tua direxit. Electos enim, & ap„ probatos eos tam ſpiritualis Pater noſter ſummus Pon„ tifex, quam Eccleſia per diuturna tempora ſcientes, & „ Eccleſiaſticae correctionis negotia ſtrenue peragentes, „ ad preces ſublimis a Deo ſervandi Imperii tui, illos „ direxiſſe noſcuntur. Unde & decuerat Excellentiam „ tuam ita munitos eos remittere, ut in nullos vel pira„ tarum, vel aliorum pravorum incurſus inciderent: Gra„ ve namque contra te ſuper hoc tam ſpiritualis Patris „ noſtri Apoſtolici Papae, quam totius Eccleſiae Roma„ nae murmur accenditur, eo quod illos a Sede Apoſto„ lica tam deſiderabiliter expetieris, ſed tam improvida „ diſpenſatione remiſeris.

CAP.

(*a*) C. B. *Munus*.

C A P. CXII.

„ ET *Nicetas* quidem *Patricius*, Hadriatici freti ſervator cum claſſibus deſtinatus, accepta quaſi pro hujuſmodi re occaſione, multas praedas ab ipſis Sclavonis abſtulit, & quibuſdam Caſtris diruptis (*a*) eorum homines captivos abduxit. Nec tamen quae praefati venerabiles Apocriſarii perdiderunt, hactenus reſtituta ſunt. Sane ſpiritualem nolumus tuam ignorare fraternitatem ſuper caſtra noſtra diruta, & tot populis *Sclavoniae* (21) *noſtrae* in captivitate ſine aliqua (*b*) parcitate ſubtractis, ſupra quam dici poſſit animum noſtrum commotum. Non enim congrue geſtum eſt, ut eiſdem Sclavonis noſtris cum navibus ſuis apud Barim in procinctu communis utilitatis conſiſtentibus, & nihil ſibi adverſi aliunde imminere putantibus, tam impie domi ſuae quaeque ſua diriperentur, ſibique contingerent, quae ſi praenoſcerent, nequaquam prorſus incurrerent. Qua de re deſiderabilem dilectionem tuam hortamur, & admonemus, quod mox id corrigere jubeat, & ipſos captivos ad propria cum ſuis reduci praecipiat, ſi Caritatis vinculum numquam inter nos fore cupiat diſſolvendum. Nullus enim mortalium hactenus Imperium noſtrum (22) talia commiſiſſe recolit; ac per hoc niſi correptionem juſſio tua praeveniat, juſte ſeveritatis noſtrae proxime ultio procul dubio ſubſequetur, nec poterit remanere penitus impunitum, quod in con-

(21) Regni Italici fines penetraſſe in Hiſtriam quoque & Dalmatiam ex Annalibus Francorum conſtat. Lata ſignificatione eae etiam Provinciae ſub *Sclavoniae* nomine a nonnullis comprehenduntur, fortaſſe quod & ipſae Lingua Sclavonica utantur. Sed praeſtare nolim, quin aliqua Illyrici pars, adhuc Italicis Regibus ſubjecta heic indicetur.

(22) Baronius legit *veſtrum*. Quaenam lectio ſequenda ſit, aliorum judicium eſto.

(a) *Direptis*. Baron. (b) *Qualibet*. Baron.

„ contemtum noſtrum tanta temeritate conſtat fuiſſe patratum.

CAP. CXIII.

„ Nihilominus etiam innoteſcimus *(a)*, obſtupuiſſe „ nos, talia de Miſſis noſtris audientes, qualia tuae „ nobis dulcedinis literae intimarunt: adeo quippe illos „ inordinate ſignificas ambulaſſe, ut ſemper evaginato „ gladio deportato, non ſolum jumenta, ſed & homines „ interficerent. Quae res ſi ita ſe habuit, manſuetudini „ noſtrae valde diſplicet, & ut ad certitudinem perducatur, „ vehementer exoptat. Verum & ipſi diligenter „ a nobis inquiſiti, tale quid geſſiſſe modis omnibus negaverunt; „ & quia non eſt, qui in faciem illos arguat, „ non eſt profecto eis neque convictis, neque confeſſis, „ juſtae correptionis aliquid ingerendum *(b)*. Verum nos „ illos nec ita educavimus, ut ad talia, qualia perhibes, „ laberentur, & ideo de illis quicquam eorum credere „ *(c)* facile non judicavimus. Ceterum indecorum ſonuit, „ quod fraternitas tua perhibuit dicens, ſuos *(d)* non gladiis, „ ſed dentibus noſtros dilaniaviſſe *(e)*, niſi causâ timoris „ tui minime coërcerentur: cum ſi non eſſent in „ Imperio tuo, nil tale ſibi praetenderent; ſed nec in „ Regno tuo poſiti quicquam horum penitus formidarent. „ Quinimmo nec tanti numeri viros, & alios adhuc totidem „ (Deo gratias) expaveſcerent.

CAP.

(a) *Te exiſtimare ſcimus*. Bar. Cod. Vat.
(b) C.B. *Inquirendum*.
(c) *Non facile*. C. Vat. & Frecc.
(d) Def. *Suos* in Bar.
(e) Bar. *Dilaniandos eſſe*.

C A P. CXIV. (a)

„ POſtremo de *Neapoli* (23) nobis in Chriſto fraternitas tua monuit, quaſi miſerimus populum noſtrum
„ ad incidendas arbores, & meſſes igne cremandas, &
„ hanc ditioni noſtrae ſubdendum. Cum licet ab olim
„ noſtra fuerit, & parentibus noſtris piis Imperatoribus
„ tributa perſolverit; verum nos ab ejus civibus, praeter ſolitas functiones, nihil exegimus, niſi ſalutem ipſorum, videlicet ut deſererent contagia perfidorum, &
„ plebem deſiſterent inſequi Chiſtianorum. Nam Infidelibus arma, & alimenta, & cetera ſubſidia tribuentes,
„ per totius Imperii noſtri litora eos ducunt; & cum ipſis
„ toties Beati Petri Apoſtolorum Principis fines furtim
„ depraedari conantur, ita ut facta videatur eſſe Neapolis Panormum (24), vel Africa. Cumque noſtri quique Saracenos inſequuntur, ipſi ut poſſint evadere,
„ Neapolim fugiunt: quibus non eſt neceſſarium Panormum repetere, ſed Neapolim fugientes, ibidemque
„ quouſque perviderint (b) latitantes, rurſus (c) improviſo ad exterminia (d) redeunt. Super quibus illos ſaepe monuimus, ſed ex monitione pejores (e) fiunt, adeo
„ ut Epiſcopum (25) proprium, quoniam eos, ut vitarent

(23) Nempe ea Civitas iis temporibus ab Italico Regno excluſa, a ſuis regebatur *Ducibus*, qui & *Conſules* & *Magiſtri Militum* appellabantur. Ii tamen ſupremam Graeci Imperatoris ditionem ſuper ſe agnoſcebant.

(24) Tunc enim Sicilia univerſa Sarecenorum jugo premebatur.

(25) Nempe *Athanaſium* ſpectatae ſanctitatis virum, cujus Vitam ac aerumnas deſcriptas habes a Johanne Diacono in Vitis Epiſcopor. Neapolit. part. II. Tom. I. Rerum Ital. pag. 316.

(a) *Integrum hoc caput refertur a Freccia lib.* 1. *de ſubfeud. cap. de Provinc. &c. fol.* 73.

(b) C. B. *Pervenerint*.

(c) *Ex improviſo*.

(d) *Certamina* Bar.

(e) *Effecti ſunt*. Fr.

„ rent conſortia malignorum monitabat, ex urbe (a) pro-
„ jecerunt ; Illuſtres , ac Proceres civitatis compedibus
„ obſignarunt (b). Ergo ſi ſocietatem non diſſolverint In-
„ fidelium, ſecundum Apoſtolum, qui praecepit dicens:
„ (c) *Nolite jugum ducere cum Infidelibus* , & Paſtorem
„ ac Epiſcopum proprium non receperint , (26) portio-
„ nem eorum ponemus cum hiis , quorum libenter am-
„ plexi ſunt unionem, & in una lance appendemus utroſ-
„ que . Quoniam non ſolum qui faciunt talia , ſed qui
„ conſentiunt facientibus , dignos morte judicat memo-
„ ratus inſignis Apoſtolus (d): praeſertim cum unanimi-
„ ter arma contra Chriſtianos ferant, & dimicent; & ſi
„ quos Fidelium capere poſſunt , Saracenorum manibus
„ tradant , cum ipſis ad bellum uno impetu proceden-
„ tes (e).

CAP. CXV.

„ DE cetero, frater cariſſime, noveris , cum virtute
„ ſummi Opificis noſtri exercitum noſtrum ordine
„ praenotato, Bari triumphis noſtris ſubmiſſa, Saracenos
„ Tarenti (27) pariter, & Calabriae mox mirabiliter hu-
„ miliaſſe (f) pariter, & comminuiſſe, ac hos celerius,
„ duce Deo , penitus contriturum , ſi a mari prohibiti
„ fuerint eſcarum admittere copias, vel etiam claſſibus a

Dd Pa-

(26) Ea enim de cauſa Sanctus Athanaſius Neapolitanus ad ipſum Ludovicum Auguſtum ſe ſe contulerat.

(27) Obſidionem ejus Urbis Anno eodem 871. quo hanc Epiſtolam ſcripſit Ludovicus Imperator, ſuſcepit, ut conſtat ex Chronico Vulturnenſi part. II. Tom. I. Collectionis hujus pag. 403.

(a) C.V. *Projecerint, & illuſtres.*

(b) C. V. & Fr. *Obligarint* . *B. alligarent.*

(c) 2. *Cor.* 6.

(d) 6. *Rom.* 1.

(e) *In* Baron. additur ſequens notatio: *Haec non Civium culpa acciderunt, ſed Sergii Tyranni ipſis dominantis, cujus perſecutione S. Athanaſius eorum Epiſcopus ipſa pulſus eſt civitate.*

(f) *Simul* Fr. & Bar.

„ Panormo, vel Africa ſuſcipere multitudines. Quapropter ſpiritualis *(a)* fraternitas tua, quia *(b)* per ſitum *(c)* noſtrorum cunei populorum in utriſque locis vix aut numquam deerunt *(d)* ſtudeat neceſſe eſt ſufficientem ſtolum deſtinare, qui & illos a recipiendis alimentis a mari coërceat; & ſi plurimas contigerit, ſicut ſaepe nuntiatur, peſſimae gentis advenire catervas, facilius illis reſiſtere divino munitus brachio valeat. Nam ipſe Stratigus Georgius, licet ſolerter invigilet, & ſtrenue pro ſuo poſſe decertet *(e)*, non tamen *(f)* ſufficiet obviare, ſi plures inimicorum naves ex parte qualibet apparuerint *(g)*; non videlicet, *(h)* niſi pauca prorſus (*) chelandia poſſidens. Et quia nonnulli Saracenorum Panormi latrunculi cum ſagenis (LXVI), ſolatio & refugio jam Neapolitanorum memoratorum freti, per Tyrrhenum mare debacchantur, oportet, ut ad hos capiendos tuae fraternitatis ſtolus ſine dilatione mittatur. Iſti ſunt, qui & *(i)* Calabritanis Saracenis indefeſſe ſtipendia praebent, & hiis, qui Panormi ſunt, auxilia quotidiana miniſtrant: Unde ſi capiantur ſagenae, maxima ex parte Saraceni, tam Panormi, quam Calabriae, conſtringentur. Nos enim Calabriâ, Deo auctore, *(k)* purgatâ, Siciliam priſtinae *(l)* diſponimus ſecun-

(*) Genus navigii. *Chelendria*, *Chelindros*, *Salandras* alii appellarunt.

(LXVI.) *Sagenae*; genus levis, ſubtiliſque navigii, quibus Saraceni Tyrrhenum undique mare excurrebant, portumque Neapolis facile appellebant.

(a) *Spectabilis*. Frecc.
(b) C.V. & alii: *quia per ſiccum* (ideſt *per terram*).
(c) *Totum* legit Baron.
(d) Def. *Deerunt* in Bar. & Murator.
(e) Fr. *Decertare ſatagat*.
(f) *Sufficit*. Baron.
(g) *Apparerent*. Baron.
(h) *Eo quia pauca prorſus ſecum ſcelendria poſſidet*. Bar.
(i) *Cum* leg. Bar.
(k) *Expugnata*. Bar.
(l Deeſt *priſtinae* in Bar.

„ ſecundum commune placitum libertati reſtituere. Quod „ tanro erit utrumque facilius, quanto illi divinâ dexterâ, aptis navibus, & latrunculis, fuerint amplius & celerius infirmati. Nulla ergo tarditas, frater cariſſime, „ nulla mora in mittendo ſtolo proveniat, ne vel per „ eſcarum a mari receptarum abundantiam, vel per adventantium Saracenorum (*a*) claſſium numeroſitatem „ horum vires non infirmentur, ſed roborentur; & ſic „ roborentur, ut poſtea difficilius infirmentur. Sed & fruſtra noſtri per ſiccum indefeſſe certamen arripient, ſi „ ſic per aequora fuerint aliqua ſtipendia, vel copioſam „ multitudinem conſequuti. Poſtremo miſimus (*b*) deſiderabili fraternitati tuae Auprandum fidelem, ac familiarem hominem noſtrum, qui quaedam, quae huic deſunt Epiſtolae, viva voce tuo a Deo tuendo reſerabit „ Imperio, qui a diligenda nobis in Chriſto fraternitate „ tua ſuſceptus benigne, non (*c*) exceptis VIII. diebus „ quaeſumus ullo modo retardetur, ſed celerius ad nos, „ quia ita convenit, nulla impediente mora, Deo propitio, remittatur.

CAP. CXVI.

INterim tramitem, quem reliquimus, diſtrictius gradiamur. Memoratus *Imperator Ludovicus*, antequam Baris caperetur, tres Ammiradas, qui totam Calabriam depopulabantur cum numeroſa multitudine Saracenorum, miſſis ſuis fidelibus proſtravit; & non ſolum Calabritanorum Iſmaëlitûm ingens tunc facta eſt diminutio, ſed etiam Barenſium poteſtatum omnimoda diſſolutio. Sed dum per prolixa tempora, eam videlicet undique obſediſſet, poſtremo a Francis, & Langobardis eſt capta. Ipſe namque

(a) C. Fr. & alii: *Agarenorum*.
(b) C. V. *Deſiderabiliſſimae*.
(c) C. Fr. *Expectatis decem*.

Digitized by Google

Sagdan (28) in unam Civitatis Illius turrem ſe communivit, & nominative *Beneventanum Principem Adelchiſium* acclamavit, inquiens: *In fide tua me ſuſcipe*; *quia*, *teſte Deo*, *tuam filiam incontaminatam penes me habeo*: habuerat enim nuper eam obſidionem, & minime, licet infidelis, adhuc contaminaverat. Quo audito Princeps Adelchis ſtatim ab ipſo Imperatore eum expetiit, & accepit (29), necnon & duos alios (*a*) ſodales. Et totâ Apuliâ, ſimulque etiam Calabriâ, Deo propitio, ab hoſtibus potenter ereptâ, cum ingenti tripudio Beneventum venerunt (LXVII).

C A P. CXVII.

CUmque Beneventano (*b*) hoſtiliter inſequeretur ſua conjux; atque mulieres illorum omnimodis nimirum foedaret; & ipſa Beneventanos variis injuriis afficeret, aſſerens ad ſuos, quia minime ſe ſciunt communire Beneventi clypeis: dum fere ſpatio trium annorum ipſe memo-

(28) Idem eſt ac *Saothan* ſupra num. LXVI. memoratus, Princeps, ſive Dux Saracenorum in Apulia. Ejuſdem quoque mentionem habes apud Erchempertum num. XXIX. ibique *Saugolam* dicitur. Conſtantinus Porphyrogenneta in Vita Baſilii Macedonis *Soldanum* illum appellat: nos nunc *Sultanum* dicimus. Et quidem veri videtur ſimilius, appellationem hanc non ejus nomen, ſed dignitatis titulum expreſſiſſe.

(29) Supra laudatus Porphyrogenneta, *Soldanum* hunc in poteſtatem Imperatoris veniſſe, atque ab eo Capuam perductum tradit. Italico homini de Italicis rebus ſcribenti fortaſſis heic fides major adhibenda. (Prat.) At de hac re melius infra in Chron. Com. Capuae differendum eſt.

(LXVII.) Totam heic Apuliam intelligit, ſcilicet Dauniam, & Peucetiam Brundiſium verſus, ac Tarentum, quibus ex locis Calabria initium ceperat uſque ad Brutios Conſentiam verſus. Alibi res opportunius pertractanda erit.

(a) Codd. omnes: *Alios ſodales, quorum nomina fuerunt Annoſum*, & *Abdelbach*; & *tota Apulia*.

(b) *Beneventanos cives nimis*.

moratus Ludovicus una cum dicta uxore Beneventanis praeeſſet, Beneventani eum extra urbem expulerunt in hunc modum, quemadmodum ſequens ſermo declarat. Ignis (*a*) undique ſuccenditur, ubi ipſe Imperator cum ſua conjuge degebat; & ſic arma tulerunt, & ibi cum grandi ſtrepitu adierunt. Ille Imperator veniam poſtulabat; & inter haec verba ſuam conjugem cum magna ira injuriis afficiebat aſſerens: *Numquid dicebas, quia Beneventani minime ſe ſciunt munire clypeis? Cerne nunc, qualiter undique ſe communiunt, atque ad bellum prompto animo ſunt parati?* Quapropter per jusjurandum juravit, ut citius una cum ſuis Beneventum linqueret, & ſine mora Galliam properaret, & nulla damna, vel oppreſſionem in illorum amplius arva iniret. Et ſtatim (*b*) (30) cum ſuis omnibus exinde eſt motus, Galliamque properavit, licet aliquanto tempore eum in cuſtodia habuiſſent. Sed antequam Adelchis memoratus Princeps eum apprehenderet, conſilium exinde petiit a praedicto Sagdan Agarenorum Rege, qui tunc in carcere tentus erat, videlicet utrum apprehenderet, & ex urbe (*c*) ejiceret Imperatorem, an non, ipſe praediceret: Cui Sagdan: *Nequaquam talia facito, quia quantum conjicere valeo, minime me Agareni praetermittunt, ſed indeſinenter perquirunt.* Ad haec Princeps: *Confiteor, quia pluribus praedicta res innotuit.* At Sagdan, ut erat ſagaciſſimus, in hunc modum ver-

ba

(30) Non certe ſtatim; auctor enim eſt Herchempertus num. 34. Tom. II. Rer. Italicar. *conſiſtente ipſo Auguſto in cuſtodia*, Saracenos in Salernitanum agrum irruiſſe, divinamque ultionem non XL. dies a Deo dilatam. Et ſane Salernitanus ipſe infra addit, Ludovicum Auguſtum *aliquanto tempore in cuſtodia habitum*. Haec Anno 871. peracta.

(a) C. Fr. & V. *Igne vero undique Palacium ſuccenderunt, ubi.*

(b) Fr. *e palacio eductus in cuſtodiam datus eſt, uſque dum aliquando poſt tempore cum ſuis omnibus &c.*

(c) *Urbe ſua* Fr.

ba depromit: *Quod inchoaſti, perfice* (31), *ne forte conſilium promulgetur*. Et ſicut diximus ſuperius, Auguſtum ex urbe ſua expulit, omnemque theſaurum ejus Beneventani diripiunt (*a*), ditatique ſunt valde.

C A P. XCVIII.

FActum eſt autem, ut aliquanto tempore poſt deceſſum Imperatoris Ludovici *Guaiferius Princeps Salerni* balneum pergeret; ſed dum regredi una cum ſuis Palatium maluiſſet, quidam Agarenus in foro Salernitanae civitatis reſidens, Guaiferium acclamans inquit: *Da mihi, obſecro, tegmentum, quod in capite tuo geris*; At ille protinus ſuo capite denudato, (LXVIII) illico Agareno faſciolum condonavit. Dum autem jam fatus Agarenus Africam proprium ſolum adiret, & cerneret, quod omnis navalis exercitus altrinſecus ad pugnam ſe praepararet, quatenus Italiam pergeret, & nominative caſtrametaretur in Salerno, eamque diverſis machinis expugnaret; & dum illuc Amalfitani (*b*) adeſſent: ipſe Agarenus uni illorum talia verba depromſit: *Vidiſtine Guaiferium Salernitanorum Principem, aut ſcis eum*? Cui Amalfitanus: *Et ſcio eum, & creberrime, quando illic ſum, ante illius obtutum*

tum

(31) Paria ſcribit Conſtantinus Porphyrogenneta in Vita Baſilii, *Seodano*, ſive *Soldano* captivo conſilium tribuens abominandi hujus facinoris.

(LXVIII.) Capite ſibi denudato Princeps Agareno faſciolam praebuit: quibus ex verbis oſtenditur, Langobardos Principes haud in capite pileum geſtaſſe, ſed faſciam pluries circumcirca evolutam, & lemniſcatam, vittiſque, gemmis, ac quandoque plumis colligatam, habuiſſe; quod apud Graecos quoſdam, & Barbaros hactenus in uſu; noſtraque in Italia Duces Rerumpublicarum habent parum ab iis fortaſſe diſſimiles ornatus, quibus Langobardi Dynaſtae utebantur, ut ſuo loco dicendum erit, cum de horum Principum habitu, eorumque figura verba faciemus.

(a) C.V., & Frec. *diripiunt, & inter ſe nimirum diſpertiunt, ditatique ſunt valde*.

(b) *Etiam* Fr.

Digitized by Google

tum ſiſto. Ipſe quidem Agarenus: *Per filium Mariae obteſtor, quem ut Dominum colitis, ut fideliter mea dicta illi innuas, ut omnimodo undique urbem ſuam reaedificari faciat, & antemuralem illum, qui eſt juxta mare, ſine mora in altum elevet, & una turrim in uno capite, & aliam in alio, ſimulque & in medium non exiguas machinas faciat, & praeparet ſe ad praelium, quia omnes ex multitudine, quam cernis, illuc properant. Et ſi te percontat; quis tibi talia intimavit, illi dicito, quia Agarenus, cui faſciolum condonaſti, ipſe talia verba depromit* (a). *Tamen incunctanter credat. Agareni illius nomen Arrane erat.*

CAP. CXIX.

Cum in hunc modum Amalfitanus ille, Flurus nomine, ſeriatim Guaiferio Principi omnia propalaſſet, quae audierat, quaeque viderat, valde eſt nempe perterritus; nimiumque illius dicta credens, illico depoſita omni ſegnitia, cum omni conamine undique urbem Salernitanam muniri juſſit, atque quemadmodum Agarenus ſagaciſſimus depromſerat, a parte Auſtrali turrim mirae magnitudinis, necnon & altitudinis, condere fecit. Illam vero, quae eſt ab Occidente, Capuani conſtruxerunt, eo quod tunc ſub ditione Salernitanae civitatis illi degebant. Aliam namque Salernitani conſtruxerunt, quae dicitur Mediana. Et ſecus illam turrim aditum civitatis fecerunt, & (*b*) ferris & ſerris illam munierunt. Illam vero, quae eſt ab ortu Solis, Tuſcianenſes (32) operarunt, etenim illi

(32) Nempe *Tuſci*, qui eo tempore mercaturae causâ Salernum incolebant. *Tuſcanenſes* eos alii appellavere. (*Prat.*) Errat quidem hic Muratorius, cum Tuſcianenſes, non Tuſci, mercatores fuerint, qui Saler-

(a) C. V. *verba depromſit tantum incunctanter credat: Vocabatur Agareni illius nomen Arane.*

(b) C Vat. *& fortibus ſeris denique eam munierunt*. C. Ft. *& ferris fortibus ut ſerris &c.*

illi illo in tempore ſere duo millia fuerunt *(a)*.

Altitonus Dominus, *(b)* qui proprium ſuum cruorem pro ſuis ovibus fudit, quatenus Protoplaſti contagionem deleret, nolens ſuos perire, Hiſmaëlitûm animum adverſus ſuos ſuſcitavit, ut flagitia, quae erga ipſum ſalvatorem (Imperatorem ſcilicet) Beneventanae Campanaeque patriae geſſerant, ulciſceretur; & quemadmodum olim Judaicum populum Allophilis ſubjiciebat, eo quod ab ipſo ſe alienarant: ſic nimirum nunc Agarenorum Regem, cui nomen Abdila fuit, adverſus Chriſtianos ſuſcitavit, ut variis cruciatibus quippe attereret, & poſt corpora diu caſtigata animas ad Coelorum gaudia conferret. Agarenorum Rex, de quo praediximus, Abdila cum (33) XII. *(c)* millibus pugnatorum per Calabriam Salernum venit, & nonnulla Oppida Calabritanorum cepit. Sed antequam civitatis moenia appropinquaret, *Princeps Beneventi Adelchiſi* cum omnibus ſuis proeliatoribus ocius Salernum venit, ut una cum Guaiferio bellum cum Saracenis iniret. Et ſtatim ex urbe Salernitana cum ingenti audacia & Salernitana cum ingenti audacia & Salernitani, & Beneventani exierunt, & ad bellum ſe altrinſecus praepararunt. Agareni etiam contra omnimodo cum immani ſtrido-

lernum incolebant, ſed eorum locorum incolae, qui vel citra vel ultra Tuſcianum amnem ſita erant non longe a Salerno, Orientem, ac Meridiem verſus. Tuſciani amnis mentio apud hunc Chronologum; illumque adhuc nomen idem obtinere ſcimus, Turremque ad mare ſitam, quo ſe exonerat, Turrem Tuſciani appellatam fuiſſe omnes norunt. Nulli dubium, quin multae circa illum urbes, oppidaque eo temporis extiterint; quare a ſinu potius Tuſciani fluvii Tuſcianenſes heic vocitati, quam ab Etruria, ut ſup. not. XLII.

(33) Corruptum locum puto, & Erchemperto praeeunte ſcribendum XXX. *millibus*. Profecto Saraceni, qui tanto tunc terrore & rapinis Salernum, Capuam, Neapolim, & Beneventum afflixere, copiis & viribus non modicis ejuſmodi rem tentarunt. Acta haec Anno 871. exeunte.

(a) *Qui inibi demorabant*.
(b) *A.* DCCCLXXI.
(c) C.V. *cum XXII.* Fr. *XLII.*

dore ſe ante faciem illorum objecerunt. Sed dum utraeque acies appropinquaſſent, & nec Agareni, nec Langobardi terga darent, ſagax ille Beneventanorum Princeps Adelchis de equo, ſuper quo reſidebat, illico exiliens, in faciem ruit, quatenus catervam Agarenorum contemplari valeret. Sed minime talia facere potuit propter denſitatem equorum, & pedeſtrium; quare continuo equum aſcendit, & Guaiferio Principi verba depromſit: *Urbem propriam ingrediamur, & inter nos conſilium ineamus, quia quantum aeſtimare valeo, minime cum illis certare valemus*. Quapropter urbem jam dictam ſunt nimirum ingreſſi, & conſilio inito ab invicem ſunt ſequeſtrati. Beneventani propere ad ſua propria redierunt, & Salernitani moenia Civitatis aſcenderunt, & omnimodo ſe munierunt. Agareni a foris undique tentoria fixerunt, & hinc inde cuncta forinſecus ſtirpatim deleverunt, occiſis innumerabilibus colonis. Et ex parte depopulati ſunt Neapolim, Beneventum, & Capuam. Quid multa dicam? crebriſſime Oppida univerſa atterebant.

CAP. CXX.

Circumdata namque terribiliter urbe, atque inaudite ad capiendum eam novis certaminibus per plurimum temporis pugnaverunt. At contra Guaiferius, ut erat magnanimus ac imperterritus, eis fortiter reſiſtens, nunc ex muris, nunc per improviſam irruptionem plurimam ſuorum hoſtium partem attrivit; & licet pro paucitate ſui exercitus, acies contra Agarenos in patulis pavebat dirigere, tamen expeditis ſuis irruentibus (*a*) inceſſabiliter hinc atque inde ſubito inimicorum proſtrabat catervas. Sed praedictus Rex quanto plus ſibi attentius cernebat obſiſtere, tanto eis ferventius nova certamina objiciebat. Sed Agareni (*b*) quotidie augebantur, & Salernitani nimium debilitabantur.

(a) Fr. legit. *ſuis juvenibus*.
(b) Lege: *Sed Agarenis quotidie vires augebantur*.

C A P. CXXI.

FActum eſt autem, ut una die cum ingenti audacia Agareni juxta mare deambulaſſent, & uſque ad portam jam fatam armati veniſſent. Sed praedictus Princeps non ſiniit, ut ex ſuis quiſquam ſaltem (*a*) illis jaculum jactaret. Interim Agareni ad caſtra reverſi ſunt. Sed dum crebriſſime talia iterarent, & nec lapis aliquis in illos injiceretur, inter ſe decreverunt, ut frequenter inermes (*b*) perambulaſſent, putantes ut metuerent Salernitani aliquam rem improbam illis objicere. Cum hujuſmodi ſaepiſſime iterare ſatagerent, & Chriſtianos injuriis laceſſerent: Salernitani freti de Dei potentia, illico audaci animo ſuper Agarenos irruunt eoſque undique comminuunt, multos ex eis interimunt, ita ut cruore illorum litora maris replerent. Comperto ſuorum Agarenorum interitu, fiſtulae, ſambucae, & muſicorum univerſa genera cecinerunt, tubiſque clangentes, ac perſtrepentes undique mari, & terra praefatam urbem impugnare coeperunt in tantum, ut ſi divina pietas abeſſet, capi potuiſſet. Nam plurimi ex Salernitanis vulnerati, pauci vero extincti. Sed valde (*c*) ... erant denique valde percuſſi, nam mane a Solis ortu certamen iniebant, quatenus Salernitani (*d*) pugnam ſoli tamdiu ſuſtinere nequirent, & illi valerent, denique laniarent; & verſa vice ſic ſerotina ut a Solis occaſu peragebant. Ille Agarenorum Tyrannus in ſanctiſſima aede Beatorum Fortunati, & Gaji, & Anthes cum ſuis ſatellitibus degebat, atque in luxuriis, & variis inquinamentis ſervebat in tantum, ut ille Abdila thorum ſibi parari juſſerit ſuper ſacratiſſimum Altare, ibique puellas, quas nequiter depraedaverat, deludebat (*e*). Sed non diu perſtitit tam immane contagium, immo & praeſumtio, annuente Divinitate. Nam cum ei fuiſſet oblata quae-

(a) Fr. *in illos jaculum*.
(b) *Inermes*. In armis.
(c) C. V. *jubar ſolis eos denique valdè percuſſerat*.
(d) Fr. *viri ſoli pugnam*.
(e) *Opprimebat*.

quaedam Chriſtiana, necnon & ſpecioſiſsima puella, continuo ad thorum ſuum illam deportari juſsit. Sed dum eam ſtuprare ſatageret, & illa omni niſu reſiſteret ei, immo & ei propria lingua diceret: *Ante morti incumbo, quam ſacratiſſimum Altare nimirum polluam, quia multa ſacrificia ſuper illud oblata ſunt*: Tyrannus Rex verba illius deludens, vi eam opprimere tentabat: cum repente per Angelorum manus trabs ex alto diruptus eſt, & ſuper Abdilam Regem decidit, & ſine mora extinxit. Et mirâ Dei potentiâ puella illa minime eſt ab ipſo trabe contacta, & illaeſa permanſit. Et ne forte Agareni fingerent, quod non fuiſſet geſtum per Dei clementiam, ſed caſu accidit, quomodo creberrime conſpiciuntur per vetuſtatem plurimae Eccleſiae dirutae, & non ſolum trabes, ſed & parietes uſque ad ſolum proſtratae (*a*): haud procul ab ipſo Altari ſectum (34) nimirum fuit, & ubi contumax ille, (LXIX) Deoque odibilis ſuper ſacratiſsimum Altare Dei ludebat, trabem projecit, eumque mortuum ſtravit. Et hactenus a parte Auſtrali in teſtimonium reliquit Redemtor ſuis fidelibus caput de ipſa. Et non ſolum Tyrannum illum, ſed etiam plures illorum ſubitaneo contagio perdidit, & extemplo de hac luce abſtraxit. Ab illo namque die, quamvis Gentiles minime jam dictam Eccleſiam eo ordine intraverunt, Chriſtiani

(34) Lego potius *tectum*; videlicet pars illa tecti, unde trabs cecidit. Poſceret etiam locus, ut ſcriberetur *procul*, pro *haud procul*. (Prat.) Male heic, ni fallor, interpretatur Muratorius; nam *ſeptum* legitur in aliis Codd., quod fortaſſe *cancelli* erant, quibus altare circumſepiebatur, ne omnibus pateret ingreſſus. Judicet Lector, ut voluerit.

(LXIX.) Senſus eſt, ut ad miraculum oſtendendum trabs non ſupra altare rectâ corruiſſet, ſed vel ultra, vel citra ipſum ſuperiori Templi parte ſitum, inviſibili Dei manu ſuper altare projecta fuerit, ut impium Saracenum opprimeret.

(c) C.V. & Bolv *proſtrati, haud ab ipſo Altario, quaſi gubita tria ſeptum*. Fr. *haud procul Altari ipſo quaſi praeceptum*.

indeſinenter Redemtorem omnium collaudabant. Agareni e contra minime obſtupeſcebant (a). Extincto, quemadmodum diximus, Rege illo tyranno, Agareni illico Regem procreaverunt nomine Abemelec, licet fuiſſet Eunuchus, erga res humanas audax fuit, & ſagax.

C A P. CXXII.

PEr idem tempus Comites duo, amboque (b) nominis unius *Lamberti* (35) vocitabantur, Auguſti furorem metuentes, Beneventum receſſerunt, & ab Adelchiſio honorifice ſuſcepti ſunt. Cumque in hac obſidione prope terminaretur annus, & nullum ſuffragium Salernitani obtinerent, & ſaepiſsime cum Agarenis certamen inirent, factum eſt, ut unus eminentiſsimus Agarenus, tres teſticulos gerens, voce ingenti clamaret, ac promeret: *o exſecrande* (LXX) *fili Petre; veni, & ineamus ſingulare certamen: & tunc conjicere poteris Agarenorum virtutes*. Sed dum diu exſultaret, eademque verba repeteret, Petrus ille, fixus in Redemtoris clementia, audaci animo Aga-

(35) Erchempertus etiam & Leo Oſtienſis *duos Lambertos* ad Arechiſium Beneventanum Principem ſe recepiſſe ſcribunt. Horum certe unus Spoletano Ducatui praeerat, & celebris eſt in Hiſtoria. Alter plane incertus. At Ignotus Caſinenſis apud Peregrinium Tom. II. pag. 267. Collection. hujus ita rem narrat: *Lampert filius VVidonis, & Ildepert Comites niſi ſunt manus erigere contra Hludovicum Imperatorem* &c. *Demum ante faciem ejus fugerunt Beneventum apud Adelchiſum Principem* &c. Pro altero Lamberto hic *Ildepertum* habet. Verum cum Scriptore noſtro conſonant Annales Bertiniani ad Annum 871. Tom. II. Collection. hujus, quos vide, ſi lubet. (Prat.) Ambos Spoletanae Dinaſtiae praefuiſſe, alibi diximus: cui Comitatus Theatinus adjunctus, illiqui fortaſſe praeerat unus e Lambertis.

(LXX.) Petrus hic ſtrenuiſſimus miles, cognatus erat Principis Guaiferii, de quo infra loquitur Cap. 116.

(a) C. V. *nimirum obſtupeſcebant*. Fr. *obſtupebant*. (b) *Nomen unum* C. Er.

Agareno exiit obviam, ſuos interminans, ut nullum auxilium illi cederent. Agarenus ille penes civitatis moenia cum ingenti audacia venit, loricaque indutus, & caput (*a*) galea ſeptus, ſex lanceas, manu propria geſtans, ſuper eum irruit. Petrus ille jam dictus impetus illius omnimodo evitavit. Sed dum iterum Agarenus cum expedito equo ſuper illum veniſſet, & lanceam omni niſu, ut eum protinus in terram ſtraret, miſit: Chriſtianus quamvis cum metu agiliter feritam illius evaſit, & continuo Dominum invocans, & ſuos Martyres, ante quorum Eccleſiam certamen iniebat, ſcilicet Sanctos Coſmam, & Damianum, haſtam, quam manu geſtabat, in illum protinus miſit, eumque inter duas percuſsit ſcapulas; & ſtatim vitalis calor (*b*) auſſugit, & ſine mora extinctus eſt. Chriſtiani una omnes Dominum collaudabant, necnon & vires recipiebant; & Agareni plus plene erga Chriſtianos (*c*) premebant mandatum, ut machinam, quam nos Petrariam nuncupamus, conſtruerent mirae magnitudinis; & valde turrim unam, quae nunc dicitur (LXXI) Solarata, attererent. Salernitani nullo modo reſiſtere valebant, & neſciebant, quid agerent, ſtatimque *Landemarius filius Ademari* talia verba depromſit: *Securem mihi acutam deferte, adjuvante Deo, ego illuc pergo, & quantum valeo, machinam illam confringam*. Statim acutam ſecurim ei obtulerunt, & illico per murum eum depoſuerunt, & cum ingenti audacia illuc properavit, & dextera laevaque profanas falanges proſtravit, & machinam vehementer quantum valuit, excidit, & ocius moenia adiit. Et in eadem turre illico machinam conſtruxerunt,

& jam

(LXXI.) De Turri hac *Solarata* mentio habetur in quadam charta anni 1147. quae extat in Tabulario Cavenſis Monaſterii, ibique tunc praefuerat Alfridus comes.

(a) C. V. & Fr.: *& capite galea ſeptus, & ſex lanceas manu*. Fr. *manibus ſuis geſtans*.

(b) C. V. *auſugit, amplexoque collo equi, ad ſuos confugit, & ſine*.

(c) Codd. omnes: *fremebant intantum, ut*.

Digitized by Google

& jam minime eadem parte metum habuerunt.

C A P. CXXIII.

HElim filii erant quatuor, qui ſaepiſſime vehementer Salernitanos atterebant, eo quod prae ceteris Agarenis eminentiores erant, & praepotens ſtatura illorum erat una, & ſimiles equos habebant, & inter omnes illi anticipabant. Unus illorum audacior ceteris Salernitanis quotidie acclamabat: *Unus ex vobis veniat, ſingulare certamen mecum iniat, & tunc experiri valebitis, qualis eſt Helim filius*. Tunc unus ex Salernitanis Landemarius (*a*) nomine, ocius urbem egreſſus eſt, & omni modo ad bellum ſe praeparavit; Dum ergo Helim filius ſuper eum magna virtute veniret, eum forti ictu percuſſit; ſed Domino non ſinente, nequaquam illum umquam ſauciavit. Revolvente itaque illo ocius equum, qualiter eum proſterneret, ille Chriſtianus non ſegniter ſe geſſit; ſed continuo omni niſu lanceam in illum protinus miſit, & ſecus (*b*) illum percuſſit. Ille vero jam nequaquam cum illo certamen iniit, ſed ad ſuos reverſus eſt, & non diu ſupervixit.

C A P. CXXIV.

JAm Redemtor a ſuo populo iram & indignationem abjiciebat, & gratiam condonabat. O incomprehenſibilia Dei judicia! Caſtigat, & ſalvat; caſtigat, quatenus unuſquiſque cognoſcat, quia omnis virtus, & gratia, nec non & ſapientia ab ipſo Domino eſt, cum ipſo fuit, & eſt ante eum (*c*). Nam ipſe dixit: *Ego occidam, & vivere faciam*. Delinquente ſuo populo, caſtigat, quia propter ſcelera tradidit ſuos (*d*) injuſtos, & indiſciplinatos, qua-

(a) Fr. *qui ſupra.*

(b) C. V. *& cum ſecus ilium percuſſit.*

(c) C.V. *ante aevum. Nam dixit: ego vivere faciam.*

(d) C. V. *injuſtis, & indiſciplinatis.*

quatenus eos variis cruciatibus atterat, & ut recogitent & intelligant, quia a ſe nihil ſunt; & ut talia recogitaverint, ſtatim iram ſuam ab eis amovet, & profanos conterit. Guaiferius vero pro ſua obſeſſione primo *Petrum cognatum ſuum*, *& Guaimarium filium ſuum* Legatum ad jam fatum Auguſtum miſit, quos ille conſilio *Praeſulis Landolfi* (36) retinuit, & exilio deſtinavit. Poſtea duos filios reliquos ſuſcepit.

Sed dum fames valida praedictam urbem conſumeret, conjux Dauferii Principis ſemetipſam per muros civitatis gradiebat, alimentaque defenſoribus deferebat nimirum, & confortabat. Cumque ſe praefatus Princeps jam, ejuſque Concives undique artatos ſe aſpicerent, ita ut extra murum egredi non auderent, & crebriſſime saeviſſimis praeliis vexarentur, funditusque ab eis ſpes ſalutis eſſet ablata, & capiendos ſe fore univerſos, a praedonibuſque dirimendos, valido ululatu flerent, & eos valida fames attereret in tantum, ut canes & mures comederent: decreverunt, ut ſi (*a*) annum continuum (LXXII) miſericordia Dei abeſſet, Agarenis ſe ſubderent.

CAP. CXXV.

PEr idem tempus Amalfitanis *Marinus* praeerat; qui parem (37) cum Agareno primatum habebat, ſed Sa-

(36) Scilicet Epiſcopi Capuani, de quo multa habes infra, & apud Herchempertum, alioſque a Peregrinio editos. Nempe illum Ludovicus Auguſtus *tertium in Regno ſuo conſtituerat*, eodem Herchemperto teſte.

(37) Senſum non aſſequor. Legerem: *qui pacem cum Agarenis primitus habebat*. (Prat.) Ita quidem ex *C. Vat. & Frecc.* emendatius legitur.

(LXXII.) Tam ſupra cap. 114. narraverat obſidionem Salerni pene ad annum perduraſſe. Ideò decreverre tempus complendi anni fore expectaturos, quo elapſo, Urbem hoſtibus traderent.

(a) *Per annum*.

Salernitanos pleniter diligebat. Statim ut hujuſmodi dicta audiebat, valde ſe perterruit; atque illico omnes ſuos vocavit, & in verbis talia promſit: *Eja mei conſanguinei, meique fideles, inter nos conſilium iniamus, quatenus Salernitanis ſubveniamus*. Et probum conſilium inierunt, ſuaque alimenta omnia diſpertierunt, & arte, qua poterant, clam Salernitanis obtulerunt, eoſque refoverunt; necnon & conſilium dederunt, ut ſolemniter (*a*) invigilent, & nimirum decertent.

C A P. CXXVI.

HIis ita geſtis, *Praeſul Landolfus* per ſemetipſum (LXXIII) Papiam pergens, quatenus *Imperatorem Ludovicum* ſuppliciter exoraret, ut patriae praedictae ſubveniret. Sed ut talia perficere (*b*) mos eſt, Gallis ipſis quos cum ſuo exercitu in praediis reperit, ſtatim ſuum adventum miſit denique intimandum (*c*). Ille ſolitâ clementiâ non negavit, & honorifice ante ſuum obtutum venire juſſit. Cumque a longe, ubi ipſe Auguſtus in throno aureo reſidebat, & ſecus ipſum ſimiliter ſua conjux reſidebat (*d*), & hinc inde Optimates aſſiſtebant, adveniſſet: honeſta voce praedixit: *Aſpice Domine de ſede ſancta tua, & cogita de nobis*; & inter verba immenſas lacrymas fundebat, & ſe in faciem ſtravit. At (*e*) ille Imperator illico ſuos Proceres illuc miſit, cumque a terra levaverunt, & cum magno honore ad ipſum Auguſtum perduxerunt. Imperator eum ſeriatim percontavit: *Pro*

(LXXIII.) Heic falſo aſſerit Anonymus noſter, Landulſum Papiam ad Ludovicum perrexiſſe. Hoc quidem, dum in Sabina degerat Imperator, evenit; ut infra in Chron. Comitum Capuae expendi debet.

(a) C. V. & Fr. *ut ſolerter invigilent, & ſtrenue nimirum.*

(b) C. V. & Frec. *perficere mallet, ut mos eſt, Gallis.*

(c) C. V. *intimando* Fr. *intimare. At ille.*

(d) *Sederet.*

(e) C. V. & Fr. *At clementiſſimus Imperator illico.*

Pro qua re praeſidium à noſtra manſuetudine poſcitis ; quando nuper perfidi Beneventani me meamque conjugem turpiter comprehenderunt, *necnon & in carcerem injunxerunt* (*a*)? Cui Praeſul: *Audi me*, *benigniſſime Imperator. Rex omnium rerum propter nos in hunc per uterum Virginis vênit Mundum*, *ut qui eramus ſub nodo Diaboli*, *abſolveret*; *nam & pro crucifigentibus ſe oravit*, *addens hoc*: *Pater ignoſce illis* ; *non enim ſciunt quid faciunt*. *Et niſi ipſe miſericors* (*b*) *oraſſet*, *nequaquam ad Petri verbum uno die tria millia*, *alioque die quinque millia*, *poſtea multa millia ex Judaeis*, *qui Dominum comprehenderant*, *credidiſſent*. *Ipſe etenim dixit* : *Nemo venit ad Patrem*, *niſi per me*. *Et paulo poſt adjecit* : *Ego ſum via. Et nemo poteſt gaudia coeleſtis patriae attingere* , *niſi per Chriſtum* . *Nunc ergo qui eſt via* , *invitat & vos* , *qui quamvis honorem terrenum geſtetis*, *mortales homines eſtis. Quapropter imitate Redemtorem*, *& Agarenos*, *Deo propitio*, *debellate*. *Et dum fideles ſuos ab oppreſſione humana eripitis*, *ipſe vos ab inviſibilibus hoſtibus potenter liberet*, *atque inter Sanctorum agmina copulet* . Cum haec , & hiis ſimilia promeret , ut mos eſt feminarum ſaepe adverſa dicere, ſic uxor praefati Auguſti tentavit dicere . Sed vir ſuus illius verba omnimodo abdicabat, & flebat. Et ſtatim omnes ſuos Proceres vocari juſſit, & in verbis talia promit : *Omnes parati eſtote*, *quatenus Agarenos de finibus Italiae exturbemus* , *vel eſtirpemus* . Et vinum , ut illorum mos eſt, adſcire fecit. Cumque pincerna Imperatoris cum aureo poculo vinum dediſſet exiguum , deinde ſumſit , & ſtatim pincernae poculum reddere voluit. At Imperator adjecit : *Veſtro famulo poculum reddite*, *ſitque vobis donatum*. At ille capite inclinato reſalutavit eum. (LXXIV.)

(LXXIV.) Una ex ridiculis Anonymi Salern. narratiunculis haec profecto eſt, qua Landulfo Epiſcopo Capuano poculum avreum ab Im-

(a) *Immiſerunt ?* C. Fr. *Vinxerunt*. (b) C.F. *non oraſſet*.

C A P. CXXVII.

DIe vero altera Praeſuli jam dicto praebuit commeatum, eique promiſit, ut non multo poſt illum ſubſequeretur. At ille dicens: Vale, arva ſua cum gaudio repedavit. Imperator praedictus, collecta multitudine (*a*) Campaniae finibus vênit, & locum, (LXXV) qui Patenara dicitur, adiit, quo ad eum Legati de diverſis urbibus venerunt, inter quos *Landolfus* jam dictus Praeſul, & nepotes ſui ex diverſo venerunt, omnes ſuos Proceres ſibi ſiſtere juſſit, & tunc promſit talia verba: *Conſilium unanimiter faciamus, quatenus catervas Hiſmaëlitûm, Deo praevio, atteramus*. Et vehementer indagavit quot tunc eſſent. At Praeſul: *Sunt V. millia ſuper Capuam*. Idem Imperator: *Æſtimo, quod plus*. Ad haec Epiſcopus: *Confiteor Domine, quia X. millia ſuper Capuam, & X. millia ſuper Beneventum. At reliquum vulgus degit in Salerno*. Et continuo unus ex circumſtantibus tellure tenus proſtratus, & pedes Imperatoris amplexatus eſt, aſſerens: *Da mihi, obſecro, poteſtatem, quatenus cum Agarenis certamen iniam*. At Imperator cum fletu ſubjunxit. (LXXVI.) *Nequaquam talia facio*: (*b*) quia immaturae aetatis erat, namque fere XV. annorum, & vo-

Imperatore donatum adfirmat, poſtquam ebibiſſet. Qua de cauſa hoc Imperator? honoris ne, an ſubſidii? At neutrum veriſimile, ut vides.

(LXXV.) Locus *Patenara* in finibus Teanenſis Comitatus (in quo olim & Campaniae fines, ut probat Peregrinius in Camp. Diſc. II. cap. 5.) ubi nunc vulgo *Cajanello*, via qua Capuâ Caſinum itur, ut in Appiae Viae deſcriptione dixi. Huc pervenit cum aliis urbium Legatis Landolfus, qui Imperatoris adventum præceſſit, cum exercitum e Sabina in Campaniam duxiſſet. Non igitur Papiâ Auguſtus diſceſſerat, ut ſup. monuimus.

(LXXVI.) *Indolae aetatis*, ideſt abſque dolo, ac propterea parum pugnandi expers. Idem revera ac *immaturae*, ut habet lectio Muratorii: & *imberbis*, ut Bolvitus.

(a) *In Campanis.*

(b) C. F. *facio, quia indolae aetatis es: erat namque fere XVI. annorum, & vocabatur Guntart nomine, pronepoſque erat &c.*

& vocabatur *Gontar* (38) nomine, & nepos erat praedicti Imperatoris. Sed cum pedes illius diu teneret, tamdem baculum, quem manu geſtabat, illi dedit, annectens: *Sit Dominus in ſuffragium veſtrum*, (a) Comitemque dedit *Suavium* nomine. Et cum magna audacia Capuam venerunt, Miſſamque ab Epiſcopo Landolſo audiverunt; & Corpore, & Sanguine (39) Domini noſtri Jeſu Chriſti participati ſunt. Et continuo Saracenis (b) cum Capuanis obviam exierunt. Cumque unus Diaconus, Petrus nomine, illuc proficiſci armatus voluiſſet, neque ipſe Epiſcopus ſinebat eum; ille vero nullo modo obtemperans dictis ejus, profectus eſt; (LXXVII.) ipſe Epiſcopus (c) publica voce ei depromſit. *Vide, quia minime es reverſurus*: quod ita factum eſt.

CAP. CXXVIII.

GUntar *Comes* jam dictus una cum *Suavio*, & cum omnibus ſuis adverſus Agarenos ſunt egreſſi ſociantes ſibi Capuanos. Sed dum utraeque acies inter ſe appropinquarent, & non Agareni Gallos aſpicerent, neque Franci Agarenos propter aëris denſitatem: tamdem jam fatus Guntar, dum fremitus (d) aequoris, ſtridorque Agare-

 no-

(38) Nempe Gontharius, quo nomine alii appellati reperiuntur. Is *Comes* infra dicitur.

(39) Tunc enim adhuc in uſu erat, ut Laicis quóque praeter Corpus Domini, Sanguis etiam ad Sacram Menſam traderetur.

(LXXVII.) Codices omnes habent: *prophetica voce*, hoc eſt, cum gens illa nimium credula portentis inhaereret, etiam Anonymus credidit popularem illam vaticinationem Landulfi, quæ facillime in Clericum cadere poterat, quippe qui in militaribus factionibus minime verſabatur.

(a) C.V. & alii; *comitemque ei dedit quemdam Comitem, nomine Suavius*.

(b) *Una cum*.

(c) CC. *omnes: prophetica voce*.

(d) CC. *omnes: equorum*.

norum aures ejus percuteret : illico *manus ad hos* ducens , & dentibus (a) frendens , clangere juſſit tubas ; moxque ſuper eos irruit , ultimaque caede eos vaſtavit . Novem millia ex eis proſtravit ; ipſe vero Guntar ibidem occubuit , & exigui alii praeter ipſum jam dictum Diaconum . Mille vero , qui evaſerunt , abſque armis fugerunt . Sed ut talia comperit *Landolfus* , (LXXVIII) qui illo (b) tempore Sueſſanis praeerat , acie illis cum ſuis exiit obviam , & omnes , quos inveniebat , nempe debilitabat, ut de mille pauci Salernum redirent (LXXIX) .

Idem Imperator clementiſsimus (c) ſuos , videlicet Ardingum , & Remedium Beneventum miſit , quatenus una cum jam dicto Adelchiſio Agarenos debellarent . Dum autem Beneventum adiiſſent , Miſſam ab Epiſcopo (*Ajone , ut puto* (d)) , qui in Sancta Beneventana Sede praeerat , audierunt , & incunctanter una cum Beneventanis , & memoratis ambobns *Lambertis* , qui ibi exiliati degebant cum ſuis hominibus , obviam Agarenis perrexerunt . Agareni ad locum , cui Mamma (LXXX) nomen eſt , degebant . Cumque haud procul Beneventani Agarenos luſtrarent , & metuerent , ne forte Agareni fugam arriperent , hac arte eos denique deluderunt . Omnes ramos de arboribus caederunt , & unuſquiſque ante ſe propriis manibus tenuerunt , & ſic contra Agarenos denſi nimirum properarunt . Sed dum Agareni a longe conſpicerent , & requirerent , quid eſſet aeſtimare ; alii dicebant : *mons*

quaſi

(LXXVIII.) Landulfus hic non *Sueſſanis* , ſed *Sueſſulanis* praeerat, & ita in emendatioribus Codicibus; quod ab Cl. Muratorii oculis aufugit.

(LXXIX.) Pugna haec Acerras inter , & Atellam accidit , ut alibi in Cinglenſi Chronico adhuc inedito dicam .

(LXXX.) Locus mill. III. circiter a Benevento orientem verſus, nec longe a Sabbato fluvio diſtans , qui ſequioribus ſeculis *Mammola* dictus eſt , ut ex chartis Benevent. eruit Vir olim Cl. Johannes de Nicaſtro illius Metrop. Eccl. Archidiaconus, mihi amicitiâ , dum vixit , conjunctiſſimus .

(a) C. V. *abſtringens* , *clangere.*

(b) CC. V. & F. *illo in tempore Sueſſulanis praerat ocius illis una cum ſuis obviam exiit.*

(c) C. F. *duos Comites ſuos* .

(d) Codd.omnes : *ab Epiſcopo Ajone , qui illo tempore in Sancta* .

quaſi contra nos venit. Sed dum Chriſtiani approximaſſent, ſtatim ramos jactarunt, & armis ſe munierunt. Sed dum hujuſmodi Agareni conſpicerent, quamvis territi, & ipſi ad pugnam ſe praepararunt. Cum autem Pagani altrinſecus inchoaſſent pugnam, diu pugnarunt viriliter: tamdem Franci, nec non & Beneventani eos fortiter debellarunt, adeo ut pauci ex eis remanſerunt, qui devia, (a) ſilvaſque petierunt; poſtremo quamvis confuſi Salernum remearunt.

CAP. CXXIX.

SEd dum res, quae acciderat, *Regi Abemelech* (b) ſeriatim promulgaſſent, valde eſt perterritus; ſed ad ſolitam vergens iniquitatem, immo & ſaevitiam, ſuos omnes ad bellum praeparari juſſit (LXXXI), ne forte ex improviſo Francorum Scara (40) ſuper eos irrueret. Quapropter Agareni ſunt in unum conjuncti, & inter se hujuſmodi verba depromſerunt: *Venient attamen ſuper nos Francorum cunei, & debellabunt nos, quemadmodum ſodales noſtros proſtrarunt?* Sed cum Regi fuiſſet cognitum, his verbis exorſus eſt: *Mihi de ipſa Civitate promiſſiones non paucae venerunt, ut omnimodo nobis ſe ſubdent: & quomodo tam praeclariſſimam civitatem linquamus?* At Agareni metuentes adventum Francorum, illico ſuper ſuum jam dictum Regem irruunt, eumque comprehenderunt, manuſque vinxerunt, & in navim retrudunt, & iter arripiunt,

(40) Bellatorum acies, qua voce ſaepe uſi eorum temporum Scriptores: (*Prat.*) Noſque ſupra monuimus.

(LXXXI.) Ex hac Anonymi narratione aliquod revera expiſcandum arbitror. Nam ſi Auguſtus Beneventanos impulit ad Saracenos debellandos, difficile quidem creditur, quod alii adfirmant, Ludovicus iterum Beneventum obſediſſe, quod ab iis merito quidem offenſus fuerit, ut infra aptius diſſeram.

(a) *Mont ium, ſilbarumque*. (b) A. 872.

ripiunt . Sed priuſquam fugam (41) arriperent nefanda gens, hujuſmodi ſignum de Coelo Redemtor multis oſtendit : flammam igneam per marinum praepete curſu in medio navium jecit , quam mox ſequuta eſt tempeſtas (LXXXII), quae cunctas liburnas fruſtatim diſrupit. Alii vero Calabriam adeunt , eamque intra ſe diviſam (LXXXIII.) reperientes , funditus depopularunt . Reliquerunt autem non modicam ſupellectilem , & immenſa tritici, hordeique modia. Sed dum talia Salernitani conſpicerent , ſtatimque aliquantos expeditos miſerunt juvenes, qui omnia denique igne conſummarunt, putantes facere rectius, in peſſimum corruere.

C A P. CXXX.

MEmoratus Auguſtus perſemetipſum Capuam vênit, & mortuorum corpora contemplavit *(a)* invenitque corpus praedicti ſui Nepotis , totumque corpus ſauciatum. Diu illuc flevit, adnectens: *In hoc enim cognoſco, quod de noſtro ſtegmate duxit proſapiam* . Deinde cum de

(41) Saracenorum caedes tum Capuae tum Beneventi, eorumque fuga e Salernitana obſidione contigere Anno 872. Vide Part. II. Tom.I. Rer. Italicar. pag.245. ubi Chronicon Arabico-Siculum ad eum Annum haec habet : *Periit exercitus Moslemicorum in Salernah. (Prat.)* Vere haec exeunte anno 872. contigiſſe fatendum eſt. Quare quod Peregrinius, aliique ajunt, nullo pacto ſuſtinendum videtur : capturam nempe Ludovici Aug. Beneventi anno 871. accidiſſe. Quomodo enim unius anni ſpatio Ludovicus in vinculis Beneventi immorari potuit, ſuo cum exercitu inde diſcedere, Capuae aliquantulum demorari, Romam pergere, aliaque ibi expedire, Landulfi legationem excipere, exercitus ſui cohortes adunare, illinc proficiſci, Beneventanos in Saracenos impellere, pugnas cum iis committere? Dicendum potius anno 870. Imperatorem captum fuiſſe, ut alibi contra Peregrinium, alioſque probandum erit.

(LXXXII.) Eadem narrat Erchemp. ut ibi dictum eſt.

(LXXXIII.) Diviſam nempe inter Graecorum, Langobardorumque factiones, ut infra.

(a) C. Vat. *invenitque ſui nepotis praedicti faciem, totamque.*

Digitized by Google

(a) uno exercitu Beneventum cupiebat pergere, ut, ſi valeret, eum denique obtineret; ſed ſuis praedictam rem minime propalavit. Sed dum altrinſecus inter se ſciſcitarent, ac promerent: *Quo pergit Dominus noſter?* & nullus ſciret, quo pergeret: illico *Gualperto* (42) *Epiſcopo*, qui ceteris eminentior erat, indicare ſtuduerunt. At ipſe Praeſul Auguſtum inde percontatus eſt: ſed quae clam geſtabat, minime promulgavit. Dum moenia Beneventani (b) cuneatim adiiſſent, ſtatim Beneventani undique ſe munierunt, ipſumque Imperatorem variis injuriis afficiebant adjicientes etiam (c): *Quo pergis? Numquid, numquid Beneventum ingredi cupis?* Ludovicus autem volens, quemadmodum diximus, Beneventum acquirere, ſed minime valens, ad propria receſſit, conjugem, natamque ſuam Capuam relinquens. Qua occaſione arrepta, *Praeſul Landolfus*, de quo ſupra diximus, *Principem Guaiferium*, qui illuc perrexerat, ut ſe (d) ad Auguſti ſolamen annecteret, cui noviter juraverat ipſe, & alii, (e) Capuam apprehendi fecit, & in cuſtodia (f) retinuit. Sed quia non ea contigere illis, (LXXXIV) quae putabant, dimiſſus eſt; & *filios Landonis Landonem*, & *Landolfum* (43) cognatum ſuum pro ſe obſides dedit, quos ſecum remeans Auguſta detulit, & Ravennam exilio reliquit. Sed non diu ipſe Auguſtus ſupervixit,

(42) Cujus Sedis incertum. Florebat iis temporibus Gualpertus Patriarcha Aquilejenſis. Sed Patriarcham Hiſtoricus appellaſſet.

(43) Ita quoque Erchempertus num. 36. Peregrinius legit *Landonulfum*. Pro *cognatum ſuum* Erchempertus poſuit *cognatos ſuos*: hoc eſt conſanguineos. (*Prat.*) Vere cognatum, ut in Erch. meminimus.

(LXXXIV.) Scilicet ut Guaiferius Capuanos Comites jurejurando abſolveret, eoſque liberos Dominos Campanae Dynaſtiae recognoſceret, quod Landulfus, Landoneſque filii exoptabant.

(a) C. F. *cum univerſo*.
(b) C. V. *cuneatim adiiſſent*.
(c) C. Vat, & Fr. *adijcientes: Caece quo pergis?* In Vat. Variant. Lection. ap. Murator. Fortaſſe pro Caeſar Caeſar illudendi cauſa Ce Ce. *Nec verum quidem, nec veriſimile, id videtur*.
(d) C. V. *Ad Auguſtae*: Fr. *in Auguſtae*.
(e) *Capuae* C. Fr.
(f) *Retrudi*. C. Fr.

xit, & diem clauſit extremum (LXXXV.); ſicque filii Landonis, & Princeps Guaiferius abſoluti ſunt. Qui dum ad proprium ſolum repedaſſent, filios Pandonis extra urbem ſuam exules invenerunt, ſociatique ſunt illum: quorum nexionem ut ille Praeſul Landolfus (*a*) doluit, mox Principem Guriferium in ſuum ſuffragium evocavit, qui ſine mora veniens, utroſque fratres famulatui ſubdidit illius.

C A P. CXXXI.

REceptis (*b*) viribus Agareni Tarentum (44) receperunt, eoque (*c*) minime jam metuebant adventum Ludovici; audierant enim, qualiter confuſe abſceſſerat. Ceperunt ergo pedetentim Barim, (*d*) & Canenſem valide depraedarunt. Quibus ter occurrit *Adelchis Beneventanorum Princeps* in finibus Apuliae, quibus nihil praevalens, is invictus, & triumphator abſceſſit. Quo tempore, & (*e*) *Imanus*, qui a *Saogdane* exul fuerat, ab Africa cum Annoſo veniens, Tarentum intravit, & Rex effectus eſt, egreſſuſque Beneventum, graviter depraedavit Teleſam, & Aliſe, & tantam victoriam adeptus eſt; ut Saogdanem ſaepe dictum ab Adelgiſio in poteſtatem recolligeret; nam Annoſum, & Adelbue (*f*) ante Apocriſario miſerat. Hoc audientes, qui Barim reſidebant, *Gregorium*

(44) Teſtem quoque hac de re habes Anonymum Caſinenſem Tom. II. pag. 267. Rer. Italicar. Cui adde Herchempertum num. 38.

(LXXXV.) Ludovicus II. defunctus eſt A. DCCCLXXV. 12 Aug. Ind. VIII. in finibus Breſcianis, ut habet Andreas Presbyter in Chron. To. I. Rer. Germ. Menkenii. Errant qui vel ejus mortem anticipant, vel poſtponunt.

(a) *Intellexit, doluit*. F.
(b) C. V. & Fr. *Receptis iterum viribus Agareni Tarentum ceperunt*, Fr.
(c) C. Fr. *eo quia*.
(d) C. Fr *& Canuſiam valde depraedari*.
(e) *Iſmanus*.
(f) C. V. *Abdelbac*.

gorium (45) *Bajulum Imperialem Graecorum*, qui tunc in Hydronto degebat, cum multis exercitibus aſciverunt, & Barum introduxerunt ob Saracenorum metum; qui ſtatim apprehenſum Ganſt (46), illiuſque primores Conſtantinolim miſit, ut (47) quolibet mirando jurejurando dederat fidem. Interea Graeci ſaepius Legatos Beneventi, & Salerni dirigebant, ut ab iis auxiliarentur contra Agarenos, ſed hi uno animo eorum ſpernebant flagitationes.

. Tunc Salernum, Neapolis, Cajeta, & Amalfia pacem habentes cum Agarenis, navalibus incurſibus Romam gravi anguſtiabant depopulatione. Sed cum Carolus Ludovici (48) filius ſceptrum inſigne Romam ſuſcepiſſet, *Lambertum Ducem*, (49) *& Guidonem germanum illius*, Gg *Johan-*

(45) Hujus etiam mentionem habet Herchempertus num. 38. atque inde haec mutuatus fuiſſe videtur noſter.

(46) Ita quoque in Herchemperti textu. Sed utrobique legendum puto *Gaſt.*, ideſt *Gaſtaldium* urbis, (*Prat.*) ſive Gubernatorem, & militiae Praefectum.

(47) At nemo non videt, vitiata haec ſunt. Erchempertus num. 38. legit: *ut quibus jurejurando fidem dederat*. Fortaſſis *ut ut cuilibet* in noſtro legendum. (*Prat.*) *C.V.* ut quibus jurejurando dederat. *Fr.* quomodolibet, eis jamdiu jurejurando &c. *Bolv.* quibus prius jurejurando dederat fidem, ne vita privarentur.

(48) Scilicet Ludovici Pii filius, & patruus Ludovici II. quem *Calvum* appellare conſuevimus. Erchemperto dicitur *Carolus Judittae filius*: recte & ipſe: *Sceptrum* autem Romanum Carolus Calvus ſuſcepit Anno 775. (*Prat.*) Librarii error; nam anno 875. die natalis Domini Carolus Calvus Romae coronatus eſt.

(49) Scilicet *Spoleti*. Et *Guidonem* ejus fratrem, aut ex fratre nepotem, qui Lamberto in Ducatu ſucceſſit. Iſtorum Ducum genus adhuc perquam obſcurum eſt, neque facile verum ſtatuatur. Inter ceteros *Guido* Spoleti Dux, qui ſubinde Romanum Imperium, adnitente contra Berengario, eſt aſſequutus, *Lamberti filius* in Annalibus Francorum dicitur. Verum ab Erchemperto num. 58. a Leone Marſicano, & infra a Salernitano noſtro aperte appellatur *Guidonis ſenioris filius*. Horum auctoritati, quia res Italicas noviſſe certius, quam Annaliſtae Fuldenſis, & Metenſis, Regino, aliique exteri Scriptores, ſunt credendi, ſi nos plus hac in re deferemus, conſentientem habebimus ipſum Ha-

Digitized by Google

Johanni (50) *Papae*, qui tunc in tempore aderat, in adjutorium dedit, cum quibus Capuam, & Neapolim profectus eſt. Sed Salernitanorum Princeps Guaiferius in cunctis obtemperans, (51) & foedus rupit, & multos ex eis peremit. *Sergius* (52) vero *Magiſter-militum* conſilio Adelchiſi Principis, & praedicti Lamberti deceptus, noluit ſe ab illis alienare, qui ſtatim anathematizatus eſt, & cum Guaiſerio belligerare coepit. Unde contigit, ut ipſo VIII. die anathematis XXV. Neapolites milites apprehenſos decollari fecit: ſic enim monuerat Papa. Quo etiam anathemate multatus idem Sergius non multo poſt a proprio germano (53) captus eſt, Romamque mittitur ſuffoſſis oculis, ibique miſerabiliter finivit vitam. Ipſe autem frater ejus in loco ipſius ſe ipſum inſtituit.

C A P. CXXXII.

Ut retro (*a*) ſermonem traham, cum Ludovicus ſupradictus praeerat Samnitibus XXXII. Philoſophos illo tempore Beneventum habuiſſe perhibetur. Ex quibus illorum unus inſignis *Ildericus* nomine inter illos degebat, & non ſolum liberalibus Diſciplinis apprime imbutus erat, ſed etiam probe virtuti deditus, cujus facta minutatim obmittimus pandere; ſed quamvis exigua, omnimodo non prae-

Hadrianum Valeſium in Not. ad Panegyr. Berengar. pag. 400. & 401. Tom. II. Rer. Italic.

(50) Hoc eſt hujus nominis Octavo. Acta ſunt haec Anno 876. & 877.

(51) Ex Erchemperto iſta deſcripſit Salernitanus noſter. Apud eum recte pro *obtemperans* ſcriptum *contendens*. Ergo ita corrige, aut ſcribe *Adelgiſo obtemperans*.

(52) Ideſt Neapolitanorum Dux, qui cum Saracenis faciebat.

(53) Athanaſio videlicet Epiſcopo Neapolitano, qui poſtea ex vitiis ſuis famoſum ſibi nomen comparavit.

(*a*) CC. omn. *Stilum traham*, *ſaepe dictus praeerat. tempore quo Samnitibus Lodogvicus*

praetermittam. Dum idem Ludovicus quadam die Notarium ſuum vocaſſet, & ei praecepiſſet, quatenus epiſtolam componeret, eamque quodam loco dirigeret: Notarius verba Auguſti oblitus eſt. Die vero altera recordatus eſt rei, quam ei praeceperat, ſed nequibat in mentem venire, qualiter ei intimaverat: unde non exiguum exinde anguſtiatus eſt. Poſtremo ad virum Dei Ildericum properavit, adjiciens: *Mi pater, praecepit mihi Auguſtus heri, quatenus juxta morem epiſtolam componerem: ego autem oblitus ſum dicta illius, &, quid faciam, neſcio. Tantum te enixius exoro, ut mihi auxilium impendas*: (a) Cui Principalis dixit: *Et quomodo ſcire potero quod auribus non audivi* (b), *dicente Domino*: (LXXXVI.) *Nemo ſcit hominum, quae ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt?* Ad haec Notarius: *A Deo, & ejus Genitrice obtines*. Idem Vir Dei Ildericus ſtatim Dei Genitricis Eccleſiam eſt ingreſſus, & indeſinenter Sanctam Dei Genitricem, ejuſque Natum efflagitavit, ut ſecreta rei ſuo ſervo intimaret. Illico domum ſuam abiit, & praedictum virum flentem reperit, eumque conſolari coepit, & adjecit: *Sede; cito ſcribe*. Sed dum ille cum ſtupore reſideret, ei praecepit, quomodo ſcriberet, & qualiter verba diſtingueret, (c) quemadmodum Auguſtus ei depromſerat. Cumque juxta morem Auguſto epiſtolam ille Notarius cum magno gaudio detuliſſet, eamque legiſſet, in hunc modum verba depromſit: *Veritatem mihi dicito: qualis fuit vir ille, qui hanc epiſtolam indicavit?* Cui Notarius: *Confiteor, Domine, quia dictorum tuorum oblitus ſum, &, quid agerem, neſciebam. Quapropter perrexi ad virum Dei Il-*

(LXXXVI.) Aliam e ſuis fabellis, ab aliis fortaſſe traditam, heic recoquit toto hoc capite Anonymus.

(a) C. V. *Cui Philoſophus Chriſti dixit*.

(b) *Hauſi*.

(c) C. F. *& in illo ordine, ut Auguſtus*.

dericum, (LXXVII) *eique omnia intimavi. At ille illico Eccleſiam eſt ingreſſus, & dum pauliſper ibidem moraretur, ad me eſt reverſus, & omnia, quae cernis, mihi ſtudenter indicavit*. Statim Auguſtus mirari coepit,. & Principem Adelchiſium acclamavit, & ei verbis talia promit. *Volueram veraciter agnoſcere, in hac urbe quis liberalibus diſciplinis ſuper omnes eſt deditus*. At Princeps coepit nominare ceteros Sapientes: verum virum Dei Ildericum obmiſit. Tum Auguſtus: *Numquid ſcis Ildericum?* Cui Princeps: *Veraciter ſcio; ſed eum exoſum habebam, eo quod ei non adulatoria verba, ſicut ceteris, ſunt exhibenda*. Quapropter Rex omnia ſuis Optimatibus enodavit, & ab illo die magnam ei reverentiam obtulerunt. Sed virum Dei nec adverſa, nec proſpera urgebant; ſed plus plane in jejuniis, & vigiliis ſe ſe cohortabat in tantum, ut in terra poſitus coeleſtia obſequia auribus hauriret, atque fidelibus intimaret. Agmina vero Angelorum ante obtutum Redemtoris ſiſtebant, & in hunc modum laudes in verſibus referebant: *O Redemtor Mundi, & Salvator hominum Chriſte, poenitentes, & dolentes ſuſcipe, & qui ſunt ſepti peccatorum pondere*. Cumque vir Dei aures in Angelorum dicta innecteret, ſtatim (*a*) eadem propria manu ſcripſit, & ſuo ingenio accommodavit ſimilia, quae nos huic Hiſtoriae necti juſſimus.

Angelicam Dominus naturam condidit olim,
Humanamque ſimul laudis honore ſuae.

CAP.

(LXXXVII.) Ildericus iſte, qui *vir Dei* appellatur, Monachus Caſſinenſis fuit, a colega Anonymo Salernitano commendatus, ut ſuos quoquo modo extolleret. De eo Petrus Diac. de vir. ill. Caſin. & Gattula Hiſt. Caſſ. Sec. IV.

(a) C. V. *Statim, diſtinctius propria*.

CAP. CXXXIII.

Cumque Ildericus Angelorum dicta hauſiſſet, illico & ipſe hujuſmodi verba depromſit:

Hic Opifex Mundi, verbo qui cuncta creavit,
Ex nihilo finxit omnia nempe ſimul.
(a) *Abſque labore labor, cui poſſe & ſcire quod eſſe;*
Cujus opus velle eſt, cui labor alta quies.
Laudet eum hinc Coelum, cuncta & coeleſtia ſemper
Luminis Angelici caſtra beata nimis.
Laudet eum tellus, omniſque creatio Mundi,
Omne genus hominum, (b) reptile, belva, volans.
Dicant, dicamus: tibi ſit Rex gloria perpes,
Omnia qui retines, jure regiſque tuo.
Te decet omnis honos, tibi virtus, gratia (c) ceſſit;
Quem digne metuunt, Inferus, arva, Polus.
Une, ac Trine Deus, Lux, & Sapientia vera,
Regnum immortale (d) ut ſine fine tenes,
Tempora tu condens ſolus, (e) & ſine tempore regnans:
Vere ut principium, ſic tibi finis abeſt.
Principium, & finis; primus, (f) noviſſimus es tu,
Quem currunt infra tempora, ſecla, dies.
Cuncta arcens mutas, (g) & non mutaberis umquam.
Semper eras, qui nunc, ſemper eriſque manens.
Quem Cherubim, Seraphim cunctis cum coetibus (h) Orbis.
Proclamant Sanctum, concelebrantque, tremunt.
Tu pietas, bonitas, requies, patientia, paxque
Vita, ſaluſque, decus, caſtus amorque timor.

Sim-

(a) *In Cod. Vat. ante*: Aſque labo e, *legitur* Angeli: *& inde alio ſequenti diſticho*: Item Angeli: *ita alio diſticho*: Dicant, *legitur*: Item Angeli. *In ſequentibus, tum* Angeli, *tum* Hildericus *alternatim verſus hoſce canunt*.

(b) C.V. *reptile, nanſque*.

(c) C.V. & Fr. *laus ſit*.

(d) CC. omn *tu ſine*.

(e) al. *ſolus ſine*

(f) *Primuſque*. Fr.

(g) C.F. *tu non*.

(h) *Aethris*. Fr.

Simplicitas prudens es tu, prudentia ſimplex
Te recte metuit Mundus, adorat, amat.
Quaeſumus, ut coeli cito des mihi tegmina, Chriſte,
Una (a) & laudemus et tua membra caput.
Longanimis, verax, fortis, mirabilis, alme,
Terribilis, mitis, ſuſcipe vota precum.
Cunctorum factor, tu cenſor, tutor, & altor,
Rex Regum, populo parce tremende tuo.
Confer opem famulis, veniam da, deſtrue culpas;
Daemones expelle, noxia cuncta fuga.
Duc Coelis plebem, tuus emit quam cruor Agni,
Denuo quam peperit ſpiritus, atque latex:
Reſpice propitius gemitum, ſuſpiria, voces
Ad te clamantum, ac miſerere pie.
Sancte tua Jeſu ſic morte tuere (b) Redemtor;
Peſtiferos perimat ne leo, ſive draco.
Sit tibi cunctipotens benedictio, ſitque poteſtas
Secla per immenſa, ſit vigor omnis. Amen.

C A P. CXXXIV.

ADelchis vero cum Caſtrum Trevetenſe (LXXXVIII) obſidere cuperet, & dum maluiſſet propriam urbem adire, a longe conſpexit ſuos contra ſe properare. Statim *Ajonem* (54) *Epiſcopum* vocavit, eique dixit: *Si evenit aliqua inepta res abſque juſſione omnipotentis Dei?* Sciebat enim illorum conſilium, & volebat retribuere malum. Cui Epiſcopus: *Non*: *Sed dicit Apoſtolus*: *Date locum irae*. Ille Princeps nequaquam ab eorum aſpectibus declinavit, ſed ut eis approximavit, dulcia verba depromſit; & illi ſalutaverunt eum. Sed dum pauliſper ſimul

(54) Beneventanum.

(LXXXVIII.) De Caſtro Trevetenſi ſuperius diſſeruimus To. I.

(a) *Ut laudemus*.

(b) al. *redemtos Peſtifer hos*.

mul ambularent, ab Agarenis nimirum, & nepotibus extinctus (55) eſt. Fuit autem (a) ſagax, & ſagaciſſimus, (b) qui praefuit Beneventanis annis XXIV. cum dimidio. Et ſtatim in loco ejus *Gaideris filius Radelgari*, nepos extincti, ordinatus eſt; & ſtatim ejectus Gailo (56), & (c) Guidaferius gener illius. Hic etenim principare voluit; cujus cupiditate ſocerum ſuum peremit. Hic quoque ſuſceptus eſt ab Athanaſio Epiſcopo, & Magiſtro-militum Neapolis. Ubi corpus illius volutatum eſt, & cruor tabefactus, ab illo ergo tempore nequaquam (LXXXIX) ibidem herba orta eſt, donec uſque nunc noſtris quoque temporibus centum anni expleti ſunt, & ſic herba gignere coepit. Quapropter, quantum conjicere valemus, omnipotens & miſericors Deus delicta illorum, quae in ſuo Domino geſſerunt, obmiſit, atque coeleſtia regna partecipavit.

CAP.

(55) Adelgiſi Principis mors Anno 878. aut 879. accidit. (*Prat.*) Anno potius 877. ut ex Epiſt. Johannis PP. VIII. 159. data III. Non. Mart. A. 877. Guideriſio filio Radelchis jam vita functo, qui ipſum ſuper Agarenorum ſibi illata damna conſolatur, auxiliumque ſpondet: Aliamque epiſtolam eodemmet die ſcripſit Ajoni Benev. Epiſcopo Radelchis germano, illum ſuper hujus infortunio confirmans. Sedit Adelchis ab anno 853. uſq. ad 877.

(56) Erchempertus num. 39. *Cailo & Duiſerius*. Scribo *Daiſerius*, aut *Dauſerius*, ut infra diſerte habet noſter num. CXXX. In altero Codice Erchemperti, uti Peregrinius monuit, non legitur *&*, quaſi haec de uno homine ſcribantur.

(LXXXIX.) Igitur Salern. Anonymus haec deſcribebat poſt centum annos, ideſt, circa ann. 980., ut patet.

(a) CC. omn. *Fuit autem, audax, & ſagaciſſimus, necnon mitiſſimus, qui*. (b) A. 877. (c) C. Fr. *Dauſerius*.

C A P. CXXXV.

His quoque diebus *Landulfus* (57) jam fatus Praeſul languore percuſſus interiit. Videntes autem nepotes ſui diſpoſitionem, in unum collati, diviſerunt inter ſe ſub jurejurando Capuam aequa diſtributione; ſed ſacramentum fraternum non diu exſtitit illaeſum. Cupiditate enim (*a*) exorta filii *Pandonis Landenulfum*, & *Atenulfum* fratres ſuos, filios *Landenolfi*, dolo ceperunt, & cuſtodiae indiderunt. Sed ut coepta breviter proſequar, Landolfi filii uniti cum filiis Landonis, ad ſuffragium *Principis Guaiferii* ſe contulerunt, a quo aliquandiu tutati ſunt. Similiter *Pandonulfus* ad eumdem Guaiferium Legatum cum variis chirographis miſit; ſed ab eo minime receptus eſt, favens ſupradictis fratribus. Cernens autem praedictus vir omnimodo ſe deſtitutum, *Gaiderifium Principem*, & *Gregorium Auguſti Bajulum*, qui tunc cum dicto Guaiferio Nolam ad colloquendum in unum convenerant, ad Beneventum properanter Legatos invitabat, ut quam primum venirent eum ad adjuvandum, & eſſet illis ſubditus. Quibus ex diverſis ſine mora per (*b*) Cajacium advenientibus, ab occaſu juxta urbem Capuanam (XC) reſederunt. Princeps Gaiferius econtra ab ortu Solis adveniens, Amphitheatrum applicuit, & vallata eſt civitas hoſtibus. Inter haec Pandonulfus renuit ſubdi Gaiderifio Principi Beneventano, ſicut promiſerat, renitente maxime Landone filio (*c*) Landolfi cognati ejuſdem

(57) Capuanus Epiſcopus & *Princeps*. (*Prat.*) Male ait Muratorius *Princeps*, cum Comes tantummodo fuerit Landulfus, ejuſque nepotes, ut diximus.

(XC.) Utrobique Capua obſidebatur, nempe tam citra, quam ultra Vulturnum amnem, ut alibi in Erchemp. e quo haec Hiſtoricus noſter ſumſit.

(a) al. *cupiditate enim extorti*.
(b) *Cajaciam*.
(c) C. V. F. *Landonolfi*.

dem Gaideriſii. Qua de re, & dictus Bajulus, & idem Gaideris alienati ſunt ab illo. Mox alii per urbem Capuanam, nonnulli per (a) Linaris (58) fluvium tranſmearunt partem ad alteram; Guaiferio autem Principi, proprio Domino, ſociati ſunt. Et recollectis Landonolſo, & Atenolſo fratribus dictis, volentes Pandonolſum ſubdere Guaiferio Principi; ſed non quiverunt, eo quod nolebat fratrueles ſuos recipere infra urbem: idcirco a Guaiferio reſpuebatur. Recognoſcentes autem ſupradicti viri verſutias Pandonolfi, ad propria reverſi ſunt. Guaiferius tunc remanſit Capuam.

Hac quoque tempeſtate pene omnes Capuae illuſtres, & omne vulgus cum uxoribus, & liberis, omnibuſque ſupellectilibus, urbem egredientes, alii filiis Landonis, nonnulli ex eis filiis Landonolfi adhaeſerunt. Factaque eſt inter eos valida concertatio, & peſſima deſolatio. Namque Guaiferius Princeps hoſtiliter juxta murum urbis reſidens, obſidebat eam; ultra fluvium vero cum Francis *Lamberti Comitis* Landonem conſtituit. Alio quoque Anno ſuperveniens jam fatus audax Guaiferius ille Princeps cum Amalfitanis tempore meſſionis, obſedit dictam urbem undique, donec inter ſe fratres ſub ſacramento pacem inierunt; & ſic Guaiferius Princeps cum Amalfitanis, & Salernitanis propriam adiit urbem.

CAP. CXXXVI.

PEr idem tempus *Athanaſius Praeſul* Neapoli militum Magiſter praeerat. Qui, ut praemiſimus, (b) exulato

(58) Quinam ſit hic fluvius Linaris, Capuani doceant. Equidem non novi. Sed Erchempertus, quem noſter heic, & ſupra totidem fere verbis deſcripſit, habet: *nonnulli lintris fluvium*. Librarius ad vocem ignotam fortaſſe ceſpiraverit. (*Prat.*) Hæc in Erchemp. notavi, quæ vide, & in Cod. Frecc. *lintris*.

(a) C. F. *Lintres Volturnum*. (b) C. V. Bolv. & Frecc. *exoculato*.

lato fratre, cum Agarenis pacem iniit, ac populum infra portum aequoreum, & urbis murum collocans, omnem terram Beneventanam, necnon Salernitanam, ſimulque & Romanam, ſimul etiam & partem (XCI) Spoleti diruentes, cunctaque Monaſteria, & Eccleſias, omneſque urbes, & oppida, & vicos, montes, colles, inſulaſque depraedarunt. A quibus & Sancti Benedicti Coenobia (59) decentiſſima toto Orbe veneranda, & Sancti Vincentii Martyris Monaſterium igne exuſtum eſt, aliaque innumerabilia exuſta ſunt. Sed dum creberrime Agareni huc illucque pergerent, omniaque denudarent, & maxime Salernitanorum tellurem attererent, atque demolirent: habitandi locum ſibimet elegerunt, ubi (XCII) Cetara dicitur, non procul a Salernitana civitate, & undique, ut diximus, praefatam urbem affligebant, in tantum ut altrinſecus, inter ſe foedus inirent Agareni, (a) ſicut & Salernitani. (b) Sed non probum conſilium inierunt; clam enim arma tulerunt, & ubi Agareni ſine exercitatione degebant, audaci animo properarunt quatenus profanos potenter attererent. Sed juſtus Judex Dominus minime Chriſtianis victoriam tribuit, eo quod obliviſcerentur jusjurandum, quod Agarenis juraverant. Nam Agareni protinus cedulam, ubi indita erat Sanctiſſima, & inſeparabilis Trinitas, lanceae nexuerunt, & in hunc modum promſerunt. *O Jeſu Mariae fili, in hoc cognoſcemus veraci-*

(59) Pergit noſter expilare Erchempertum. Vide Chronicon Caſſinenſe Leonis Marſicani Tom. IV. Collection. hujus, & Vulturnenſe part. II. Tomi I. ubi de his agitur.

(XCI.) Partem ſcilicet Spoletani Ducatus, quae Beneventano Principatui contermina erat, ideſt Comitatum Theatenſem, Marſiam, aliaque iis finitima loca.

(XCII.) *Cetara* oppidum adhuc extans in Tyrrheno, ſive Salernitano ſinu Amalfim inter, & Salernum, ad mare ſitum.

(a) Fr. *& ficte*.

(b) C. V. & Fr. *Sed Salernitani non probum*.

Digitized by Google

raciter, ſi Coelum terramque regis, & totius es creaturae Dominus, ſi iſtos perjuros potenter atteres. (a) Sed illico Salernitani terga dederunt, & partim percuſſi in mare ſe necaverunt, partimque gladio ceciderunt; reliqui quamvis confuſi per devia, ſilvaſque propere adierunt. Ibi magna pars Salernitanorum interiit; & ſic putantes rectius facere, corrueruut in peſſimum. Qua occaſione, ut diximus, Agareni agmine uno coacti ſtirpitus a foris cuncta demolierunt in tantum, ut Salernitani potius mortem, quam vitam cuperent. Nam & a foris civitatis moenia quis egredi minime valebat; & ſi quis temerarius propter neceſſitatem foris moenia properabat, ſtatim Agareni eum (b) debilitabant. Factum eſt autem quadam die, ut Salernitani non pauci adoleſcentuli in unum ſe congregarent, atque extra urbem exilirent, forſitan ut fruges aliquas reperirent, ibique refocillarentur. At dum non procul ab urbe properarent, & mala, ceteraque alia poma guſtarent, & altrinſecus ſe onerarent, tamdem adierunt locum, ubi Agareni aliqui degebant; & dum ex improviſo Salernitani cum magno ſtrepitu Dominum invocarent in ſuffragium, ſuper Agarenos irruerunt, eoſque fortiter debellarunt, adeo ut nec unus evaderet: & ſic magno tripudio Salernum remearunt, ſupellectilem, multaque ſpolia ſecum geſtantes (XCIII). Ab illo ergo die vires Chriſtiani ſumunt, & (c) multi ex eis perierunt.

(XCIII.) Ne novum legentibus miraculum venditet Salernitanus, credendum potius, multos fuiſſe adoleſcentulos, homineſque, qui e Salerno Urbe egrederentur, ac paucos admodum Agarenos invaderent, debellarentque.

(a) C.F. *Et continuo quamvis exiqui illis obviam exierunt, bellumque inchoaverunt. Sed illico.*

(b) Fr. *debellabant.*

(c) CC. omnes: *& multos ex iis perdiderunt.*

CAP. CXXXVII.

UT retro redeam, quod ipſe ſaepedictus Princeps Guaiſerius geſſit mirabiliter, loco proprio inſeram. Dum idem Princeps Salerno, Capuaeque, ſimulque etiam diverſis Caſtellis, & civitatibus praeeſſet, & ad praeſidium undique illi adirent: factum eſt, ut una die non exiguum triticum a Capuana urbe Salernum ſui famuli cum plauſtris vectarent. Sed, ut cognitum Neapolitanis fuiſſet, repente ex ſua urbe proſiliunt, quatenus triticum Neapolim nimirum veherent. Sed ut comperit audax ille Langobardorum Princeps Guaiſerius, illico ex ſua urbe cum paucis, ſcilicet (a) XVIII. egreſſus eſt, & agiliter illuc profectus eſt. Sed dum a longe cernerent Neapolitani Salernitanos, coeperunt inter ſe promere: *Legati ſunt iſti*. Sed dum eis approximaſſent, continuo ille Princeps Guaiſerius ſuo filio *Guaimario* talia verba depromſit. *Vide fili: ubi ego ſuper Neapolitanos irruo, ſtatim ex adverſo forti ictu percute*. Et protinus galea ex ſuo capite exilivit, & magnam vocem emiſit: *Ego ſum*, inquit, *Guaiſerius*: & continuo ſuper eos irruit, ultimaquecaede eos vaſtavit, adeo ut exigui ex eis evaderent: qui fuerunt firmiter ducenti: aliquanti comprehenſi. Sed dum unum adoleſcentulum inter eos comprehendiſſent, ille adoleſcens veniam poſtulabat: at Princeps cuidam ſuo fideli verba depromſit, quia (b) eum de hac inſtabili luce extingueret; qui ſtatim cum ingenti virtute per medium cerebrum mucrone percuſſit, ita ut pars capitis dextera parte laeva humero ſuperjaceret; & jam exanimatum corruit miſerabiliter corpus; & ſic magno cum gaudio Salernum Princeps regreſſus eſt.

CAP.

(a) XXIV.

(b) *Fr. quantocius eum*.

CAP. CXXXVIII.

CIrca haec tempora; Guaiferius ſaepedictus Princeps Monachus effectus eſt, languore depreſſus gravi. Quapropter Coenobium Beati Benedicti anxiabiliter pergere cupiit, ut ibidem vitam finiret. Et ſtatim per marinum iter Neapolim profectus eſt (XCIV). Sed ut cognitum fuit *Dauſerio ſuo nepoti* cum ceteris ſuis ſociis, qui tam prolixo tempore inibi exiliati degebant, ſtatim magno ululatu fremere coeperunt. At Princeps illis hujuſmodi verba praedixit. *Nequaquam gaudete, quia minime Salernum revertemini, quia Guaimarius filius meus* (a) *illic eſt*. Sed cum Coenobium praedictum properare ſatageret, in itinere diem (60) clauſit extremum. Et quia in incurſione Agarenorum corpus illius ad Coenobium Benedicti Patris non valuit ferri, Theani in clauſtro ejus Eccleſiae humatum eſt.

CAP. CXXXIX.

PEr idem tempus Beneventani cum ſuo Principe *Gaideriſi* foras deambulabant; ſed dum deveniſſent ad locum, ubi extinctus fuit memoratus *Princeps Adelchis*, ſtatim unus Clericus (b) Erecipretus nomine (c) talia verba exorſus eſt: *In hoc loco nefandiſſimum Principem non*

(60) Guaiferii Salernitani Principis mors ad Annum 880. referenda videtur.

(XCIV) Difficile marinum iter per Neapolis ſinum arripiendum fuit Guaiferio, cum parum in hunc Principem benevolo animo eſſent Neapolites. Terreſtri potius itinere Capuâ ei incedendum fuit. Plura de his in Erchemperto ſupra To. I. notavimus, quem conſule. Inveriſimilia quoque ſunt quae de Dauſerio promit Anon. Textus forte corruptus.

(a) C. Vat. *meus illuc praeeſt*. C. Fr. *illis praeeſt*.

(b) CC. omnes .. *Erchempertus*, vel *Erecipertus*.

(c) *Clam*. Fr.

non paucis plagis extinximus: illico ultio divina eum perculſit; nam mox *(a)* ipſe Gaideris famulis ſuis praecepit, ut brachia illius abſcinderent: quo facto, prolixo tempore miſerabiliter vixit (XCV).

Eodem namque tempore ſuaſus *(b)* jam dictus Gaideris, a *Landone* cognato ſuo alienatus *(c) Pandolfo* ſociatus eſt, filiamque ipſius ſuo tradidit filio. Sed in proximo a Tribulibus dicti Landonis captus, cuſtodiae mancipatus eſt; ejuſque *(d)* in loco (61) *Radelchis filius Adelchiſi* Princeps eſt conſtitutus, qui (XCVI) tribus vixit annis imperans; tum a Beneventanis ejectus eſt, & *Ajo* (62) *frater ejus* loco ipſius ſubrogatus eſt. *Gaideris* vero Francis traditus in cuſtodia, fuga lapſus, pervênit urbem Barenſem, quo morabantur Graeci, a quibus miſſus eſt urbem Regiam *Baſilio pio Auguſto*, a quo honoratus, ditatuſque donis Imperialibus *(e)* Oriam urbem ad convivendum accepit. Inter haec Agareni totam ſupradictam terram Beneventanam crudeliter laniabant, ita ut deſolata terra, olim cultoribus, *(f)* veſtibus, rebuſque repleta, fatiſceret (XCVII).

CAP.

(61) Anno 881. Principatum Beneventi iniit. Haec & ſequentia ex Erchemperto deſumta.

(62) Qui Beneventi Princeps conſtitutus eſt Anno 884.

(XCV.) Frecciana lectio tutior videtur. A veroſimili quidem abhorret, in Beneventani Principis conſpectu patrui ſui mortem commemorare, cujus & ipſe auctor fuerat. Veroſimile quidem clam ipſe locutus videtur.

(XCVI.) Gaideris, nondum exacto triennio, Principatum Beneventi tenuit, ſcilicet ad ann. uſque 879. evecto ad ſedem Radelchiſio Adelchis Principis filio, qui eum ſacris Ordinibus initiandum curavit, ut ſolus abſque timore imperaret. Sed juſto Dei judicio poſt annos IV. videl. Anno 883. fratre expulſo, Principatu potitus eſt.

(XCVII.) Miror, cur hos errores non adverterit Muratorius.

(a) *Audiens iſta*. Fr.

(b) *Supra*.

(c) C. V. *Pandonolfo*, ſicuti omnino legendum eſt.

(d) A. 881.

(e) CC. omn. *Orream Urbem ad conjubendum accepit*.

(f) CC. omn. *veſtibus*, *vepribuſque repleta*.

CAP. CL.

TUnc agmina Agarenorum in unum congregata funditus, ut diximus, omnia denudabant; atque prius Agropoli (63) morarunt, deinde per juga montium degebant, omniaque demoliebantur. Hiis diebus *Athanaſius Praeſul Neapolitanus*, de quo praemiſimus, miſſis Apocriſariis in Siciliam Agarenis ad radicem montis Veſuvii (*) reſidentibus, *Sithamum Regem* expoſcit, & illis veniens praefecit. Sed juſto Dei judicio primo omnium ſuper eum inſurgens coepit Neapolim (a) affligere, & devorare omnia exterius, ac puellas, equos, & arva vi expetere. Hoc turbine exagitatus, & ut Apoſtolicum anathema, (64) quo erat innodatus, a ſe, & urbe ſua expelleret, Guaimarium Principem cum omni ſuo exercitu validiſſimo Salernitanorum, (b) Cunſinos quoque, necnon & Capuanos, ſeu etiam cetera Caſtra in adjutorium advocavit, & Saracenos ab eodem loco vi repulit. Hoc facto, non multo poſt praedictus Praeſul a Guaimario Principe, qui eum ab oppreſſione Agarenorum eripuerat, (c) liberatus (65) eſt. Agareni namque in unum ſunt coacti, & Garilianum properarunt, & ibidem prolixa tempora nimirum morarunt, & undique Capuam, Beneventum, Salernum, Neapolim affligebant. Sed Athanaſius ad ſolitam

(63) Ideſt *Acropoli*, quae Urbs Lucaniae olim Epiſcopalis fuit, atque ita appellata, quod in promontorio ſita foret ad oram maris Tyrrheni. Nunc exciſa. (*Prat.*) Errat hic Adnotator, cum Acropolis nobile Caſtrum in Salernitano ſinu adhuc exſtet licet pluries a barbaris bello attrita, & iterum exſtructa: arcemque munitiſſimam habet.

(*) Inde nobis proverbium ortum eſt. *Quattro ſono li luoghi della Saracina, Portici, Cremano, la Torre, e Reſina*. P. Caracc.

(64) Anno 881. a Johanne VIII. Papa anathemate perculſus fuit irreligioſus ille Epiſcopus, quod cum Saracenis tam arctum fœdus iniiſſet.

(65) Quaedam heic deſiderari videntur. Conſule Erchempertum num. 49. Tom. II. pag. 249. Collection. hujus.

(a) C.F. *graviter*.
(b) *Compſinos*.
(c) CC. V. Fr. *alienatus eſt*.

tam vergens fallaciam, cum Agarenis pacem iniens, Salernitanorum (a) fines fortiter affligebat.

C A P. CXLI.

Baſilio (66) *Sereniſſimo Auguſto* hiis diebus defunčto; duo filii in ejus Imperium ſunt electi, ideſt *Leo* primogenitus, & *Alexander* ſubſequens; & tertius *Stephanus* nomine Archiepiſcopatum ejuſdem (b) Urbis (ejecto Photio, qui a *Nicolao primae Sedis Epiſcopo* ob invaſionem Epiſcopatus, adhuc ſuperſtite *Ignatio*, perpetuo anathemate fuerat multatus, & a Johanne (67) Papa, (ut ita dicam) ignaro ad priſtinum gradum reſuſcitatus) regendum coepit. *Leo* jam dictus non (68) diu ſupervixit (XCVIII). Ipſe *Alexander* dum germani ſui vidiſſet interitum, in magnam ſuperbiam eſt elevatus, & non tantum coram hominibus, ſed & contra Dominum conabatur ſe jactitare: Nam LXX. (*) (69) ſtatuae, quas olim Romani in Capi-

(66) Qui Anno 886. diem ſupremum obiit. Haec eadem habet Erchempertus num. 52.

(67) Scilicet Octavo hujus nominis Papa, qui Photium a Nicolao I. damnatum Anno 863. & 868. nimia facilitate reſtituit in Sedem Conſtantinopolitanam Anno 879. (*Prat.*) De hoc in Erchemp. Notis plura dixi.

(68) Quare? quum Leo iſte Graecorum Imperator, poſt Baſilii patris mortem ultra XXV. annos thronum Conſtantinopolitanum tenuerit. Plane illud *non* expungendum videtur: ita in Cod. Frecc.

(*) De 70. ſtatuis, quas olim Romano in Capitolio poſitas ſcimus, quibuſque repræſentabantur ſingulae Provinciae, Caracc. in margine. At fabellam hanc e Graecis hauſerat Anonymus noſter.

(69) Anilis fabula.

(XCVIII.) Leo Imperator obiit Ann. 911. poſtquam Conſtantinum Porphyrogen. ejus filium quinquennem Auguſtum creavit, quem fratri Alexandro commendavit.

(a) C. V. *fines una cum illis fortiter*.

(b) Fr. *qui ad Archiepiſcopatum ejuſdem Urbis evectus fuerat, ejecto Photio*.

Capitolio conſecrarunt in honorem omnium gentium, quae ſcripta nomina in pectore gentis, cujus imaginem tenebant, geſtabant, & tintinnabulum (*a*) uniuſcujuſque ſtatuerant; & Sacerdotes die ac nocte ſemper vicibus vigilantes eas cuſtodiebant. (*b*) Quae gens rebellis in Romanorum Imperatorem conſurgere conabatur; ſtatua illius gentis commovebatur & tintinnabulum in collo illius reſonabat, ita ut ſcriptum nomen continuo Sacerdotes Principibus deportarent (*c*), & ipſi abſque mora exercitum ad reprimendum eamdem gentem mittebant. Sed dum fuiſſent praedictae ſtatuae aereae Conſtantinopolim deportatae, ille jam fatus Alexander hujuſmodi verba depromſit: *Illo denique tempore Romanorum Imperatores erant glorioſi, quando iſtae ſtatuae venerabantur*. Unde ſtatim ſericis (*d*) veſtibus veſtire juſſit, & ſingulas circumdedit. Nocte igitur ſubſequente, cum ſe ſopori dediſſet, vir clariſſimus ei apparuit, & comminanter ſuper eum vênit, eumque in pectore forti ictu percuſſit, & nomen ſuum protinus propalavit adjiciens: *Ego ſum*, inquit, *Romanorum Princeps Petrus*. Et ſtatim cum magno taedio evigilavit, ſanguinemque ſuum vomere coepit, & ſic exitiali morbo defunctus (70) eſt. Eo defuncto, Conſtantinus Imperatoris filius Leonis, quem ſupra memoravimus, in Imperium eſt electus (IC).

Ii CAP.

(70) Anno ſcilicet 915. ſi Pagio acquieſcendum eſt. Sed mihi res incerta, neque vacat altius penetrare. Vide Chronicon Vulturnenſe part. II. Tom. I. Rer. Italic.

(IC.) Alexander diem clauſit extremum A. XCXII. Neque tunc Conſtantinus imperium ſuſcepit: vix enim ſeptennium aetatis numerabat; ſed imperii adminiſtratores fuerunt Zoë Auguſta ab exilio revocata, aliique Palatini Proceres cum Romano, qui, Regia tandem occupata, pri-

(a) C.V. *Et tintinnabulum cujuſque ſtatuae erat, & Sacerdotes*.
(b) C.V. *Et quae gens in rebellionem conſurgere conabatur contra Romanum Imperium, ſtatua*.
(c) CC. *omnes deportarent*.
(d) C. Fr. *Sericas veſtes*.

C A P. CXLII.

ATo *Beneventi Princeps* ante Principatum, & poſtea; partim imbecillis, partim roboreus exſtitit. Poſt haec Princeps praedictus (*a*) animoſe cum Beneventanis, & Capuanis (71) egredientium filiis Landonolfi Amalfitanos habentibus certamen iniit, & aliquandiu pugnatur juxta portam urbis; cumque neutra pars alteri cederet, utraeque acies ad ſua reverſae ſunt.

Eo tempore Guaimarius ſupradictus Princeps Salerni per ſemetipſum Conſtantinopolim eſt profectus, & honorifice ab Auguſto ſuſceptus eſt, Patriciuſque factus, & donis regalibus ditatus, cum magno honore ad propria remeavit.

Per (72) idem tempus valde inter ſe Capuani, & Neapolitani certamen iniebant. Nam *Athanaſius Epiſcopus, & Magiſter militum*, omnimodo ſatagebat, quatenus Capuanos ſub ſua ditione attribueret (*b*), & inter fratres diſcordias crebriſſime ſeminabat. Succeſſit ergo, ut Decivilis Gaetanorum Dux clam Saracenos ad praedandum Capuam mitteret. Itaque ſtatim CXX. Agareni miſſi Theanum abierunt, ſuper quos Lando ceu leo audacter cum

(71) Locus corruptus, quem attingere vix audeo. Legerem: *& Capuam egredientibus filiis*, &c.

(72) Quae ſequuntur, ex Erchemperto Anonymus noſter deſcripſit, multis tamen breviatis.

primas ejuſdem dignitates obtinuit, ejuſque filiam Conſtantino Auguſto uxorem dedit, titulumque *Patris Imperatoris* aſſumſit. Errat igitur Anonymus initium Imperii Conſtantini Porphyrog. figens cum morte Alexandri ejus patrui.

(a) C.V.Fr. *Ayo cum Beneventanis, & Capuanis egrediens cum filiis Landonulfi Amalfitanis habentibus certamen iniit, & aliquandiu pugnatus eſt juxta portam Ubis Capuae, cumque.*

(b) C. V. *Attribueret, & inter fratres diſcordiae rixas creviſſime ſeminabat, cum ſe a fratribus deluſum cerneret, ſucceſſit Decivilis Gaetani* (ideſt Docibilis Cajetae Dux).

cum ſuis irruens, uſque ad ultimam internecionem protrivit eos, ita ut de tanto numero non amplius quam quinque evaderent, ceteris interfectis, ni fallor, CXV. *(a)* Tum Athanaſius cernens ſe ſuperatum, callide cum Capuanis pacem fecit, & tempore vindemiae una cum *(b)* Graecis ſuper Capuanos irruit, apprehenſis multis, & praeſtantiſſimis viris, *(c)* peculiiſque non modicis. Ab illo igitur tempore omnia circumquaque devaſtans Liburiam vendicabat ſibi. Nam & Saracenos Agropolitanos clam evocavit, & Capuam miſit, ubi tunc *(d)* egredientes Capuam reſtiterunt valde eis. Ob hoc, & abſque praeda, ad caſtra repedarunt. *(e)* Itaque ille, prout mente conceperat, novis & inauditis machinis inſurgebat adverſus Capuanos, adeo ut tempore Quadrageſimali cum omnis plebs Chriſticola, & praeterita deflet mala, & poſcit a Deo, ut flenda minime committat: ipſe mediante feſto Dominico, ſubſequente crepuſculo, collectis Graecis Materenſibus, Agarenis, & Neapolitibus, *(f)* conſilio Guaiſerii, urbem Capuanam tentavit invadere, *(g)* aſcenſis muro quaſi CCC. viris armatis diverſorum generibus armorum. Sed omnes, Domino adjuvante, alii ex eo ſponte deſilierunt, quidam cervice tenus in imis jacti ſunt; nonnulli vero gladio occubuerunt. Ex Capuanis autem unus ſolus Monericus (C) nomine, & ut fertur, a ſuis extinctus eſt. Bellum quidem hoc *(h)* navatum in muro arbiter Judex non per belligerantes egit viros; ſed per *(i)* impuberes mirifice geſſit ad laudem nominis ſui. Nam & Salernum per Agarenos prius, & poſtea per Graecos ca-

 pere

(C.) Ab Erchemperto haec exſcripſit.

(a) C. F. *Interea*.
(b) CC. omn. *cum Graecis clam ſuper*.
(c) *Pecudibuſque*. Fr.
(d) CC. omn. *Egredientes Capuani valide reſtiterunt*.
(e) C.V. *Dictus itaque vir, ideſt Athanaſius*.
(f) C.V. & F. *conſcio Guaiferio*.
(g) *Atque*.
(h) al. *narratum, in muro*.
(i) C. V. *per impuves mirifice geſſit ad laudem nominis ſui. Confractis itaque viribus, quod concepit, minime ceſſavit. Nam &c.* C. F. *per quatuor impuveres*.

pere multoties molitus eſt ; ſed minime talia facere potuit, viriliter ei reſiſtente Guaimario Principe.

C A P. CXLIII.

EOdem quoque tempore *Guido* (73) *filius Guidonis* (a) *ſenioris* ſuper Agarenos in Gariliano caſtrametatus (ut retro redeam) hoſtiliter irruens, caſtra eorum diruta depraedavit, & aliquantos eorum gladiis interfecit; aliqui montium per opaca, ut aqua, diffuſi ſunt. Hic autem Capuam appropians, (*b*) ultra tranſvadavit, & ad pontem, qui Teudemundi vocatur, caſtrametatus reſedit aliquandiu; & continuo ex (*c*) cibariis, frumento, aliiſque victualibus per Capuanos ejus milites refocillati ſunt; Capuani tamen eodem Duce non ſunt foederati. Sed cum retroverteretur, urbemque praedictam tranſiret, metu coacti ſubdiderunt ſe illi. Illo abeunte, Athanaſius praedictus, ſuffragante Graecorum auxilio (*d*) ſtipatus, a foris omnia denudabat. Poſt haec ſuggeſtum eſt eidem Duci, ut adveniret quanto citius, & liberaret confidentes. Qui mox veniens Capuam, *Ayonem* (74) *Principem* a Benevento ad ſe venientem conſilio Capuanorum cepit, & ſub cuſtodia Beneventum duci fecit; in quam introiens ordinavit eam. (*) Inde proficiſcens, Sipontum eſt ingreſſus, & praedictum Principem reliquit in caſtris. Cum autem cognoviſſent Sipontini Ayonem Seniorem ſuum captum, in ſupradictum Ducem unanimiter irruentes, clauſerunt eum quodam in Templo, captis ejus Optimatibus. Hac illacque

(73) Erchempertus quoque num. 58. (quem noſter expilavit) *Guidonem* hunc *filium Guidonis ſenioris* appellat. Is autem certe eſt, qui poſt Caroli Craſſi mortem Romanorum Imperator creatus eſt.

(74) Acta haec fuere Anno 884.

(*) Vide quae ſupra in Erch. Notis dicta ſunt.

(a) A. 884.

(b) *Lanim* (*Clanium*).

(c) C. V. *ex Liburiae.*

(d) C. V. *Stirpitus.*

que tunc miſſum eſt, ac adductus eſt Ayo, & redditus ſuis. Alia vero die ſacramento dato, vix cum dedecore elapſus eſt.

CAP. CLXIV.

PEr idem tempus Monaſterium Beati Benedicti a Saracenis prius dirutum, Anno Domini (a) DCCCLXXXIII. ab *Angelario Venerabili Abbate* coeptum eſt (b) aedificari de juſſu, Domini Anno DCCCLXXXIV. menſe Auguſto. Hiis ita geſtis, Atenolphus Spoletum pergens, dato pretio, Suavium Caſtaldeum Marſorum cum aliis ſociis, Baſſis (c) quaſi ad CCC. armatos ſecum adduxit; cum quibus conſilium iniit, ut Caſtaldatum Capuanum illi (d) firmaretur. Sed ingredientes Capuam, cum haec adimplere nequiſſent, dicti Franci ad ſua reverſi ſunt. (e) Quid multa feram? Omnimodo Atenolphus ſata gebat, quatenus ſolus Caſtaldatum obtineret. Quapropter conſilio habito cum ſuis, Sadi cognatum ſuum ad Athanaſium ſaepe jam dictum ſub dolo miſit, ab eo auxilium poſcens, ut adjuvaretur ſingulariter fieri Comes Capuae. Hoc autem audiens, gaviſus eſt, & ſpopondit in omnibus ſe (f) auxiliaturum. Cumque hoc a plurimis terque quaterque Landoni fuiſſet relatum, ille ſolita ſegnitie detentus, pro nihilo ducebat hujuſmodi nuntium. Quid multa dicam? Athenolphus per ſemetipſum Neapolim adiit, & foedus cum Athanaſio iniit, & ſpopondit ***Landolſum filium ſuum*** obſidem dare, & propere ſine mora eſt reverſus. Sed dum cerneret ſibi tempus adeſſe, quod coeperat perficere, & conſanguineos ſuos aemulos ibidem non eſſe: cum (g) omne tempus adveniſſet, Sabato primo Epiphaniae,

(a) C. V. F. DCCCLXXXIV.
(b) *Raeedificari juſſo ſuo.*
(c) *Baſſiſque.*
(d) C.V. *illi firmarent.*
(e) C.V. *quid plura referam?*
(f) C.V.F. *ſe illi auxiliaturum. Cumque hoc a plurimis, & maxime terque*, &c.
(g) C.V. *Cum ſompni tempus adveniſſet; ſabbato per Epiphaniam.* Fr.

niae, advocatis ſodalibus ſuis, ſuper filios Landonis irruit, eoſque ex urbe ejecit. At illi Theanum adierunt, Landenolfus, Pando, & nepos (*a*) ejus. Athenolphus Caſtaldatum Capuanum ſingulariter ſuſcipiens, continuo ſe (75) Miles appellari juſſit, moxque praedictum filium ſuum ad Athanaſium obſidem direxit, ſicut ſacramento pollicitus fuerat, & Liburiam, (CI) & Capuam jurejurando illi conceſſit.

C A P. CXLV.

His quoque diebus *Theophylactus Stratico* (76) a Bari Theanum hoſtiliter venit hyemis tempore, Agarenos tentans impugnare; nihilque proficiens, infructuoſus abſceſſit. Adienſque Neapolim, *Marinum Caſtaldeum Caſtri Sanctae Agathae Ayoni Principi* rebellem percepit; & Apuliam rediens, nonnullas munitiones ejuſdem Ayonis vi apprehendit. Unde, occaſione arrepta, idem Ayo adverſus Auguſtale dominium rebellionis jurgium initiavit: quod ſuo loco inſeretur.

Dum *Princeps Guaimarius* Conſtantinopolim, ut ſuperius diximus, adhuc degeret, Athanaſius dolo concepto in opus erumpens, Graecos, & Neapolites ſuos, ſeu omnes

(75) In Erchemperti Hiſtoria num. 65. quam noſter, ut ſaepius innui, his in locis totidem pene verbis deſcripſit, legitur: *continuo ſe Comitem appellari juſſit*. Non abjicienda tamen Scriptoris noſtri lectio: conſtat enim, veteres Principes Militiae honore, ſive Militari cingulo (idque ſolemni ritu peragebatur) fuiſſe donatos, antea quam populos aut acies regerent.

(76) Sive *Stratigo*. Ita appallati Militiae Duces, Magiſtri militum, & Provinciarum Rectores a Graecis.

(CI.) Quam Liburiae partem Athenolfus Athanaſio conceſſerit, alibi opportunius videndum erit. *Et Capuam*, nempe veterem, ſeu Amphitheatrum.

(a) CC. omn. *& Pando nepos eorum*.

omnes Capuanos generaliter convocans, ſuper (*) Avellanum miſit Caſtellum, (a) cui tunc praeerat *Landolfus* (CII) *Sueſſanus*. Mox autem ut illis ſupervenit exercitus, fraude illorum, qui intus erant, captum eſt, apprehenſo in eo Landolfo, & filio ejus juniore, nuruque illius, uxore videlicet Landonis, qui cum Guaimario profectus fuerat.

Per idem tempus Agareni, qui in Gariliano degebant, omnia denudabant. Et quando cum Salernitanis pacem iniebant, Neapolitanos, Capuanoſque graviter affligebant; & quando Neapolitanis pacem dabant, urbem Salernitanam, ſeu Beneventanam hoſtiliter atterebant. Sed dum plura Caſtella invaſiſſent, & Chriſtianos palam venumdarent, pervenerunt ad Caſtellum, cui nomen eſt (**) Monte (b), & undique eum circumdederunt, eumque hoſtiliter expugnare coeperunt: Sed Chriſtiani, qui de intus degebant, omnimodo (c) reſiſtebant. Sed dum Caſtellum illud obſediſſent, in tantum, ut etiam veniam poſtulaſſent, adhuc ajebant: *Tamdiu illud Caſtellum expugnemus, donec per vim illud obtineamus, omneſque, qui in eo degunt, gladio tranſverberemus*. At illi preces Domino obtulerunt, & ab eo mirabiliter liberati ſunt. Nam illico columba tam mirae pulchritudinis ex adverſo veniens, undique Caſtellum illud circumvolitavit; deinde intro ingreſſa eſt, Eccleſiaeque reſedit. Sed cum diu reſediſſet, illico omnipotens Deus tenuem nubem ſuper Caſtellum

(*) Avella in Campania, ut ſup. in Erch.
(**) Rocca Montis prope Nuceriam.

(CII.) Cur ex Erchemp. Anonymum non emendaverit diligentiſſimus Muratorius, ignoro. Non enim *Sueſſanus*, ſed *Sueſſulanus* legendum eſt, ut ſupra notavi.

(a) C. V. Fr. *Quo tunc praeerat Landolfus Sueſſulanus*.
(b) al. *Apud Montem Nuceriae*.
(c) al. *Illis omnimodis reſiſtebant*. *Sed dum Caſtellum illud obſediſſent, & acriter afflixiſſent, poſtremum penuria aquae illum videlicet abligaſſent intantum*, &c. V. & Fr.

ſtellum obduxit, & abundantia aquae Chriſtianis pluit; tanta denique, ut omnes altrinſecus ſe ſatiarent, & vaſcula alternatim replerent. Et ut certo certius Agareni cognoſcerent, quod per deificam virtutem fuiſſet geſtum, a foris Caſtellum illud ne una quidem ſtilla (a) tetigit. Sed dum illi talia manifeſtius cognoviſſent, exinde ſunt moti, adjicientes: *Deus magnus illos defendit*. Propter quae pacem illis dederunt. In ſolemnitate S. Viti Martyris fuit hoc miraculum factum (CIII).

C A P. CXLVI.

His itaque decurſis, ſuaſus praefatus Lando a Capuanis per quamdam tractoriam plauſtro ſuppoſitam intromiſsus, Capuanam urbem ingreſſus eſt; atque ad Epiſcopalem abiit Aulam, ubi pauci ex ſuis congregati ſunt. Athenulfo accelerante, tunc commiſſum eſt praelium, mortuoque (b) Gualano illuſtri viro, diſſolutum eſt cor eorum (77) militiam promſit idem Athanaſius, eamque ſivit in tantum prorumpere, ut etiam Beneventi fines bis terque praedari faceret (*). Ayo autem Bari tunc Princeps

(77) Heic una pagina excidiſſe videtur. Verum quae deſiderantur, habes apud Erchempertum num. 68. Verba etiam ſequentia apud noſtrum deſcripta fuere ex eodem num. 71.

(*) Athanaſius jam dictus in dolo Atenolfum comprehendere conabatur. Sed dum talia perficere mallet, minime potuit, & totam Capuam depraedavit. Praeſciens autem Deus dicti viri malitiam, permiſit eundem Athanaſium rabiem in tantam prorumpere, ut etiam Beneventi fines bis terque praedari faceret (*Prat*).

(CIII) Miraculo obortam pluviam adſcribit, quae naturaliter contingere poterat. Seculi parum exculti pietati indulgendum.

(a) *Cecidit*.

(b) C. V. *Vallane illuſtri viro diſſolutum eſt cor eorum, qui in parte Landonis erant, & coeperunt illum relinquere, & Atenulſo aſſociari. Tunc licet ficte pacis oſcula ſibi mutuo fratres dederunt, quod quam in arca cordis minime retinebant.* Reliqua vide apud Erch. num. 68.

ceps degens, valide impugnabat Graecos. Cum vero intellexit Neapolitanos reſidere ſuper Capuam, & radicitus eamdem vaſtare: ſtatim recto itinere ſuper eos audaciter adventare ſtuduit. Sed quidam naturaliter zizaniorum ſator Dauferius urbem Beneventi ſubdole egreſſus, ac ſi ſequuturus Principem praedictum Ayonem, ex diverſo Capuam citius properavit, & dicto exercitui Ayonis adventum indicavit. At Neapolites, Graecique, relictâ Capuâ, *(a)* Neapolim ſunt reverſi. Ayo autem iter, quod coeperat, peregit; illiſque minime repertis, Liburiam cum magna audacia eſt ingreſſus, cum quo & Athenolphus abiit, & exuſtâ totâ pene Liburiâ, ac depraedatâ, populiſque, & animalibus ablatis, puteiſque lapidibus repletis, Amphitheatrum profectus eſt: Quo reſidens, per aliquot dies machinis, & diverſis telis fortiter expugnavit. Tamdem abiens, ſuper Caſtrum Sanctae Agathae inſedit, atque Marinum Caſtaldeum, ſibi rebellem in fide, ad ſe remeantem *(b)* abſceſſit. Tum aliquandiu Beneventi commorans, per Sipontum Barim reverſus eſt. Et quia ut erat audax, minime in propria reſidebat, ſed certaminis campum quaerebat. Athenolphus autem a Guaimario diſſidens, eo quod Landenolſum, Pandonemque, ceteroſque alios germanos, qui erant per ipſum Athenolphum a Capuana urbe expulſi, in urbe Salernitana recepiſſet, atque crebriſſime terram illius depraedarent. Quapropter Ayoni Principi ſe ſubdens per ſacramentum, ab eodem Principe in adjutorium ſui CCXX. bellatores ſuſcepit, cum quibus totam Liburiam graviter depraedavit. Guaiferius enim, qui jam *(c)* prolixa tempora Amphitheatrum degebat, per quem omnia mala in Capuana, Beneventanaque *(d)* pervenerunt, a ſuis comprehenſus eſt, vinctumque Athenolſo adduxerunt, opeſque ejus inter ſe altrinſecus diſpertierunt, atque ſe omnes tunc Athenolſo ſubdiderunt; factumque

(a) CC.omn. *Capua, confuſi Neapolim.*

(b) C. V. *Remeantem ſuſcipiens abſceſſit.*

(c) *Per prolixa.*

(d) *Regione.*

eſt gaudium magnum, pax, & ſecuritas; coeperuntque praeeſſe, qui ſubeſſe ſoliti erant.

C A P. CXLVII.

INterea videns ſe Athanaſius in omnibus ſuperatum, pudore abjecto, pacem expetiit, foeduſque adeptus eſt, praevioque jurejurando pacti ſunt ad invicem. Sed non diu perduravit ſacramentum illaeſum. Denique Agareni hac illacque diſcurrentes, invitantur ab omnibus, omnia devorant, univerſa conſumunt, & contra Neapolim, & Salernum unanimiter conſurgunt. Sed Salernitanorum Princeps Guaimarius viriliter illis reſtitit; nam miſſo ſuo ex improviſo exercitu; in itinere, quod Nuceriam pergit, catervam reperiunt Agarenorum, cum quibus bellum inchoarunt; atque Deo praevio Agareni devicti ſunt; nam plurimi extincti ſunt, aliquanti comprehenſi; reliqui quamvis confuſi per devia ſilvaſque ad ſua propria adierunt. Salernitani vero cum magno (a) gaudio Salernum remearunt, ſupellectilem Agarenorum ſecum geſtantes. Uſque hodie locus ille *Pugna* dicitur.

Princeps audax, de quo praemiſimus, Ayo a Benevento, ut diximus, per Sipontum Barim profectus eſt, ſuper quam *Conſtantinum Auguſtorum Bajulum* (78) & *Patricium*, inſidentem reperit, rebelles Imperatorum viriliter impugnantem. Adverſus quem dictus Princeps Ayo, ut erat magnanimus, audaciter inſurgens, quamvis fultus auxilio Agarenorum, & vallatus agmine pedeſtrium Apulienſium, primo impetu victor exiſtens, (b) plures interfecit. Dehinc a Conſtantino, qui cum tribus millibus equitum in tuto conſiſtebat loco, valde contritus, vix cum

(78) Melior haec lectio, quam quae apud Erchempertum num. 76. ubi *Auguſtorum Aulicum*.

(a) al. *tripudio*.

(b) CC. omn. *De hoſtibus plures interfecit*.

cum aliquantis urbem ingredi valuit Barum, reliquis aut gladiis, aut traditis captivitati. Et poſt eum magnis vocibus pedeſtres clamitabant. *Mi Domine Ayo paululum erga nos revertere, quia pedeſtres deficiunt.* Et uſque hactenus proloquio utuntur Salernitani, & Beneventani verbo illo. Ayo infra urbem Barum reſidens ſuffragium popoſcit Athenolfi, quem provide protexerat, immo ab hoſtibus potenter eripuerat, & non invenit. Gallos quoque, & Agarenos promiſſo auro ſaepius mixtim invitans, obtinere nequivit. Nam a Guaimario Principe praeſidium minime poſcebat, eo quod Graeci Salernitanam urbem omnimodo die noctuque cuſtodiebant, & nimium evigilabant propter Agarenorum metum.

Haec in Muratorio deſiderantur.

„ Praedictus Princeps Ayo cernens ſe deluſum doluit,
„ quia Atenolfus, rupto foedere, cum Graecis pacem iniit;
„ tandem neceſſitate coarctatus cum jam dicto Patritio pa-
„ cem faciens Urbem remiſit, & ad propria remeavit.

Defuncto autem (a) Berto filio Guidonis ſenioris, filio ſuo Spoletum reliquit, quo etiam decedente, Guido Junior Spoletum & Camerinum ſuſcipiens cum Agarenis in Sepino, ubi olim a Romoalt Principe Alczeco Dux Sclavorum conſtitutus eſt, fuit caſtrametatus, pacem fecit obſidibus datis, & acceptis, cujus etiam non modica monaſteria, urbeſque, & oppida a Saracenis capta, & exuſta ſunt, Conſtantinopolim legationem dirigens contra jus faciens pecuniam accepit. Quamobrem a Carolo III. Auguſto captus eſt; & niſi fugam arripuiſſet, capite plectebatur: unum quippe illius malefactum, aut non diſſimile quod in Gariliano geſtum eſt. Denique cum a Syponto idem Dux Atenulfus comitante Capuam pergeret ad Caudinas Furculas Arranum Iſmaëlitam Tyrannum crudeliſſimum cum trecentis pene ſequacibus ſuis peremit. Cognoſcens autem Guido Carolum Auguſtum ſemineam (b) jace-

Kk 2

(a) i. *Lamberto*. (b) i. *Zizaniam*.

jacere cupiditate regnandi, devictus deceptuſque a contribulibus ſuis relinquens Beneventanam Provinciam ſibi ſubjectam, ad Spoletinum Ducatum abiit in Gallia (*) regnaturus.

C A P. CXLVIII.

AYo praedictus Princeps dum tenuiſſet Principatum Beneventanum annis VI. & Urſo filio ejus una cum ipſo anno uno, Sabbatitius *(a)* Stratigo per idem tempus cum valida manu Beneventum vênit, & undique tentoria non procul a dicta urbe figere juſſit, quia minime Guidonis adventum metuebat. Cumque praefatam urbem undique coarctarent, & diverſis machinis omni conamine expugnarent, Beneventani deintus omnimodo reſiſtebant, & licet non in patulo, tamen furtim moenia urbis exiebant, undique Argivorum proſtrabant catervas; ſed dum a III. Id. Julii praedictam urbem diverſis *(b)* telis expugnaſſent, & Beneventani fortiter reſtitiſſent, praeſertim quod jam multos Graecos laniaſſent, callidus ille Stratigo cernens Langobardorum duram cervicem, mollia verba promere eſt exorſus, quatenus per pacem urbem ingredi mereretur; Beneventani namque, qui ſemper nimirum fuerunt ſagaciſſimi, & robuſtiſſimi, dum viderent tempus non eſſe, quantenus Graecis reſiſterent, & copias non haberent, unde exercitus coadunarent, ut palam cum Graecis certamen inirent, inter ſe conſilio habito, Graecorum phalangem pacifice Beneventum introduxerunt *(c)*, quia jam eam undique obſederant, ut diximus, a III. Id. Julii uſque ad XV. Kal. Novembris (*). Sed dum praedictam urbem Graeci dominarentur, & licet dona plurima Langobardi haberent, *(d)* illi tamen

(*) Ideſt Ciſalpina.

(a) Aliis dicitur: *Simbaticius*. *Sabbatichi*. *Sabbaticius*.

(b) *Machinis* legit Bolvit. & Aegyptius.

(c) Videl. *ſe Graecis tradidere foedere firmato*.

(*) Ann. 891.

(d) al. *tribuerent*, aut *praeberent*.

tamen valde etenim durum gerebant de moribus Graecorum.

CAP. CXLIX.

FActum eſt autem, ut Princeps Salerni Guaimarius duos ſuos ſubditos propter ſcelus, quod commiſerant, acriter caedere juſſerat; at illi confuſionem ferre non valentes, propriam liquerunt urbem; Beneventum properarunt, atque diu ibidem morarunt. Cumque duobus (*a*) annis Sabbatitius degeret Beneventum per ſubjectionem Auguſtorum, Beneventum deſeruit, Regiamque adeptus eſt urbem; & quidam Georgius (*b*) Beneventum directus eſt. Sed dum & ille Langobardos donis augeret, atque nimirum omni modo altrinſecus honoraret, illi vero omnia pro nihilo ducebant.

CAP. CL.

JAm fati Salernitani, qui Benevento exiliati degebant, ad Georgium Patritium clanculo perrexerunt, & in hunc modum verba promſerunt. *Quid dabitis nobis, ſi nos munitam Salernitanam urbem ſub veſtra ditione committimus?* Ad haec Patritius cum magno gaudio plurima, & praecipua dona promittebat. Illi vero ſubjunxerunt. *Statue diem, qua illuc cum magno exercitu pergamus, quia nos incunctanter promittimus illius civitatis fores eſſe patefacturos.* Ille Patritius, ut auribus (*c*) auxiſſet, valde gaviſus eſt, atque ut id fieret omni modo gratulabatur, & ſine mora per Calabriae, Apuliaeque fines (*d*) miſit, & exercitus coadunavit, faciens famam,

(a) Vide Chronol. Principum Beneventi par. 2.

(b) *Sabbaticii ſucceſſor:*

(c) *Hauriſſet.*

(d) *Graeci in Calabria Callipolim, Hydruntum, Uxentum, aliaque loca in Squillacenſi ſinu: ſicuti & in Apulia Brundiſium, Meſſapiam, Oſtunum, aliaſque Peucetiorum Urbes poſſidebant.*

mam, ut ſuper Agarenos, qui illo tempore in Gareliano degebant, ex improviſo irrueret. Intempeſta noctis quando feſſi gravi ſopore opprimuntur, dictus ille Patritius cum magno apparatu Salernum vênit, licet Beneventani cum eo miſti venerunt. Sed dum non procul (*a*) moenia properarunt, illi vero exiliati fores urbis properarunt, & arte, qua poterant, Portas patefecerunt, & ocius Patritio Georgio promulgarunt; ille namque valde ſeſe perturbavit, atque id ipſum unum ex ſuis ad explorandam urbem iterum miſit; ſed dum & ille eadem verba retuliſſet, ſagaciſſimus ille Praeſul Petrus, qui in Sanctam Beneventanam Sedem illo tempore praeerat, hujuſmodi verba exorſus eſt. *Pro qua re nos fatigaſti, & minime nobis, quae clam in pectore gerebas, enodaſti? Pro certo ſcitote, quia ſi hanc urbem furtim ingredimur, omnes ibidem pariter periemus; & dum tripudiare ſatagis, veremur ne veniat detrimentum.* Dum haec, & his ſimilia Praeſul praedictus verba repeteret, id ipſum & Beneventani exinde inter ſe ſuſurrarent, Patritius ille nefandiſſimus ictu percuſſus, ceterique Argivi in fugam converſi ſunt. (*b*) De civitate vero omnimodo nil, quae Graeci geſſerant, compererunt. Illi vero conductores malorum, qui fuerant orti ex Vico, cui Saranianus (*c*) nomen eſt, dum ſuperati eſſent, per eundem Vicum perrexerunt, uxores, liberoſque, ſupellectilemque ſecum geſtantes, Beneventi fines abierunt. Sed dum Graeci, Beneventanique cuneatim, ut diximus, graderentur Beneventum, quotquot ex Salernitanis in itinere reperiebant, nimirum comprehendebant, ſecumque pariter conducebant; quia metuebant, ne civibus occultam rem panderent, ne forte Salernitani illos ſubſequerentur. Igitur dum inter eos comprehendiſſet virum quendam, Adelpertum nomine;

(a) *A moenibus properarent.*

(b) Panici hi terrores frequentes, tum alibi, tum apud Anaſtaſ. Bibl. in Hadriano I. pag. 153. & apud Falc. Ben. pag. 148. & 371.

(c) *Vulgo* Sorignano *Feudum Marchionatus S. Severini ſupra Nuceriam, mill. circ. VI. a Salerno.*

ne; & Joannem, qui dicebatur Andreae Abbate; & dum ſimul graderent, Adelpertus ille fugam iniit; Sed antequam ille civitatem fuiſſet ingreſſus, Traſelpoti filius Petrus Diaconus ante Nocturnum (a) Eccleſiam pergebat; ſed dum valvas civitatis adiiſſent, patefactas conſpexit, unde miratus eſt valde; quapropter veloci curſu domum Rodoaldi Sculdais perrexit, atque vocem magnam emiſit. Inquit (b): *Tu ne es Rodoalt, qui fores patefacere intempeſta noctis fieri juſſiſti?* At ille inſolito clamore perturbatus eſt, annectens. *Claves penes me habeo: ocius illuc pergamus.* Sed dum fores patulas, & ſeras confractas cernerent, praedicto Principi indicare (c) ſtuduerunt. At ille furibundus indignari coepit, ſed nequibat certam rem exinde reperire. Cumque in tali re territi perdurarent, tandem illuceſcente Sole, Adelpertus urbem ingreſſus eſt; ſtatimque Palatium adiit, & quae viderat, ſeriatim Principi aperuit, & adjecit: *Joannem Andreae Abbatis inter eos conſpexi*. At Princeps ait. *Fraude legatus ille Graecos huc adduxit*. Inter dicta verba Joannes jam fatus urbem & ipſe ingreſſus eſt, quia dum Graeci ſuos fines repetiſſent, quos comprehenderant, reliquerunt. Cumque acriter fuiſſet ipſe Joannes injuriatus ab ipſo Principe, ille, quamvis territus, ordinatim omnia Principi promulgavit; qua propter exinde ſatisfactionem recepit. Atenulfus ſaepe dictus ad inſtar arundinis ſe gerebat; nam pacem cum Athanaſio, interdum cum Guaimario, plerumque cum Graecis iniebat, & (d) qui praevalebat, illi fidem ſervabat.

CAP. CLI.

BEneventani clam conſilium inter ſe inierunt, quatenus ſe a nexione Argivorum eriperent, & qui praeeſſe

(a) Videl. *Ante mediam noctem, qua Nocturnum in Choro canebatur*.
(b) al. *Inquiens*.
(c) al. *Indagare*.
(d) al. *Cui*.

eſſe ceteris gentibus ſoliti erant, ad tempus quaſi ſubeſſe ſe videbantur, fremebant, (a) eam Guaimario Principi Epiſtolam ibi in hunc modum miſerunt. *Cum omni conamine, omnique niſu ſatagite, ut nos ab oppreſſione Argivorum eripiatis; quia dum nos ſub illorum ditione degimus, vos, qui ſanguineo *.. modo probaris, minime glorioſi perſiſtitis. Tantum vos arctius exoramus, ut Guidoni (b) cognato veſtro legationem dirigatis, ut citius cum magno exercitu, quaſi ſororem ſuam, veſtramque conjugem viſitaturus veniat; & quomodo vos ſcire faciemus, ſic in antea peragite*. Statim ille Princeps ſtrenuiſſimos aliquantos viros ſuos miſit, ut quae ſupra retulimus (c) Marchioni Guidoni ſeriatim enodarent, & adjecit. *Quia ſi Divinitas abeſſet, me, meamque conjugem, veſtramque ſororem, meumque ſubjectum Populum a Graecis captos fuiſſe*. Dum hujuſcemodi verba captaſset, depoſita omni ſaevitia, illico cum valido exercitu Salernum vênit, gaudium patriae, ſuaeque ſorori dicto nomine dedit. Cum vero a foris moenia Guido jam dictus una cum Principe devenirent, altrinſecus inter ſe luxuriarent, Guido ille Marchio incredibilem cauſam peregit; nam ſellam, ſuper quam equitabat, ſtaſſamque (d) ſolitam ponebat, pedemque, ſuper ſolitum firmabat, & huc, atque illuc diſcurrebat, equumque valide reventabat, & de ſuo pede minime diffidebat. Dictis finem demus, & quae mirabiliter geſserunt, omni modo indagemus (e).

C A P. CLII.

Dictus Guido una cum ſuis cuneatim Beneventum gradierunt. At Graeci, & Beneventani, licet ficte, omnimodo reſiſtebant; moenia civitatis minime Beneventani

(a) Deſ. *Unde*.

(b) *Guido Dux Spoletanus innuitur*.

(c) *Guido etiam Marchio Camerini fuerat*.

(d) al. *ſuam*.

(e) *Vana profecto, ac prorſus futilia Anonymi commenta*.

tani aſcendere audebant, quia Graeci Turres, Moeniaque poſsidebant. Georgius ille undique ſe arctatum cernens, eminentiores (*a*) praedictae urbis ad ſe fecit adſcire, & tunc promit talia dicta. (*b*) *Viriliter agite, atque hoſtes omnimodo expugnate, quia dum in geſtis veſtris agnovimus, patres veſtri undique Imperatoris Conſtantinopolitani populo inferebant clades*. Ad haec Beneventani dedere reſponſum. *Urbem hanc illo tempore patres noſtri poſſidebant, & Turres, & Moenia, aditumque civitatis ipſi obſervabant. Dum foras contra ſuos æmulos audaci animo properabant, adverſos proſternebant, & ovanter propria revertebantur*. Idem Georgius: *Turrim unam, aditumque civitatis, qualem vobis comparet, eligite, veſtrumque populum munite, & ſeras, & fores vos tenete, & aemulorum catervam:. Deo praevio, vehementer atterite*. At illi una omnes dixerunt: *Collata nobis poteſtate, tunc videtis quomodo ab hoſtibus potenter denique, auctore Deo, (c) liberamus*. Hiis dictis, loricas unusquiſque ſe induit, galeaque omnis ſe munivit, & contra aemulos, qui videbantur, alacri marte exierunt. At Guidonius (*d*) exercitus omni modo ad bellum ſunt praeparati: ſed dum utraque acies approximaſſent, Beneventani clam verba dixerunt; ut dum illi civitatem abirent, cum immani ſtridore, & ipſi civitatem introirent; quod & factum eſt. Nefandiſsimus ille Patritius cernens ſe deluſum, veniam popoſcebat, quam adeptus eſt; nam quinque millia aureos dedit, confuſus, & illaeſus abſceſsit. Praefuit & ille Beneventanis anno uno, & menſibus novem, & diebus viginti. (*e*)

Guido (*f*) vero Principatum Samnitum obtinuit, & un-

(a) *Nempe Primores, ſive Patricios*.

(b) Hiſtoriam dicit Pauli Diaconi de Geſtis Langobardorum.

(c) *Liberabimur*.

(d) *Guidonis, & Principis*.

(e) Oſtienſ. l. 1. c. 48. tribuit Georgio ann. 3. & menſ. 9. vide Chronol. Principum Ben.

(f) Fallitur hic auctor nam iſte Guido, qui Beneventum Graecis eripuit, filius fuit alterius Guidonis, de quo Erch. iſta tradit num. 79. Fal-

undique ab hoſtibus liberavit ; ſed dum, & ille feliciter Beneventanis anno uno, & menſibus novem praefuiſſet, vênit nuncius, qui ei intimavit Auguſtum Carolum ſeminecem jacere : ille vero continuo Guaimario cognato ſuo legationem direxit, ut citius una cum ſua conjuge, partimque ex ſuo populo veniret ad obtinendam Beneventanam dignitatem. Ille ovanter una cum jam dicta conjuge, relicto adoleſcentulo filio, & ipſe Guaimarius nomine, qui jam Principatum gerebat Salernitanum, illuc pergere coepit. Dum properaſſent Caſtellum, cui (*) Montorium (*a*) nomen eſt, ibidem prandium habuerunt; ſed cum alacriter comediſſent, ingens pluvia erupit, ut extra limen egredi non auderent. Cumque paululum pluvia defuiſſet (*b*), ſciſcitaverunt incolae loci illius, ſi ſerenitas adeſſet : unus illorum ait : *Comparet ſerenitas adfutura*. Continuo exinde ſunt moti. Avellinum oppidum gradierunt; ſed antequam praedictum oppidum adirent, Joannem Clericum, qui prae ceteris audacior erat, ante ſe incedere juſſit, & dum Adelferium, qui oppido illius (*c*) illo in tempore praeerat, obviam exinde Principi veniret, idem Johannes in eum audaci animo inſurgeret, & protinus de hac luce extingueret; qui dum longe ante pergeret, Adelferius ille obviam Principi veniebat, illico praedictus Clericus Johannes ſuper eum vênit, lanceaque niſus eſt, ut eum percuteret, in ipſum irruens, ut ab aſpectibus illius eriperet; ſed non pleniter res ignota cognovit; ſed ex coepto itinere, quamvis territus, properavit. Dum autem ante obtutum Principis deveniret, mutuo oſculum pacis ſibi dederunt, quod in arca pectoris minime retinebant. At Princeps dulcia verba deprompſit. Ille vero Adelferius ſubjunxit : *Clericus ille, mi Princeps, aut fatuus eſt, aut Daemonio detinetur; quia cum*

Falſum quoque de legatione Guidonis &c. Vide Fragmen. Anon. Benevent. N. 6

(*) (Prat.) *Inter Salernum & Avellinum.*

(a) *De Montorio alibi.*

(b) *Defeciſſet.*

(c) *Illi.*

cum ingenti ira contra me venit, & niſi ab aſpectu illius declinaſſem, forſitan de luce hac me extingueret. Cui Princeps ſubridens, atque ait: *Solitus eſt nempe crebriſſime nobiſcum, cum noſtriſque Optimatibus ludere.* At Adelferius, ut erat ſagax, de ſe rem geſtam cognovit, recepit exinde ſatisfactionem; qua propter gradierunt ſimul, atque utrique Avellino oppido introierunt. His itaque geſtis, Sol ſuas umbras attraxit, & optata nimium noctis pervênit, unde omnes coenam factam optata ſumunt cum caritate. Dictus ille Adelferius hac, illac diſcurrebat, atque per ſe Principem miniſtrabat. Ille Princeps, licet finte (a), eum rogabat, ut Princeps (b) fieret convivii, atque ſecum ad menſam reſideret. Cui Adelferius: *Nequaquam talia facio, (c) quia domui huic hodie ſalus facta eſt; (d) & noſtra nunc anima magnificata eſt prae omnibus diebus meis, (eo quod talem Dominum una cum ſua conjuge, ejuſque fidelibus dignum fuit domum meam obtinere.)* Et haec dicens, vina optima, variaque potionum genera inferebat. At illi avide (e) propinabant. Coena ſumta, Princeps idem, una cum ſua conjuge thorum proprie requieſcit; ceteri autem ſui fideles per domos illius oppidi, quamvis non adunati, requieſcere juberunt (f). Intempeſta noctis cum ingenti audacia Adelferius praedictus una cum ſuis fidelibus ſuper Principem Guaimarium irruit, eumque comprehendit (g), atque luce privavit. Dum vellet amputare teſticulos, uxor illius memorata vota ſuper eum ingenti fletu ſe collocavit, vocemque magnam emittebat, ut amplius malum non augmentarent. Unus ex Beneventanis, Joannes nomine, (h) per mamillam, Principiſſam illam attraxiſſe

Ll 2 fer-

(a) *Ficte*. Bolv.
(b) Scil *Ut primo, nobiliorique loco aſſideret*.
(c) Lucae c. 19.
(d) Judith cap. 12.
(e) *Potabant*. Aegipt.
(f) *Juſſerunt*. Id.
(g) Excaecatus eſt anno fere 896. Confer. Anon. Ben. N. 6.
(h) Sic locum hunc legit Freccia de ſubf. lib. 1. pag. 91. col. 1. At Scripti omnes alii Codd. *per tria millia* legunt.

fertur. Alia die mane facto Salernitani per domos ubi ſeparati ſunt, ibidem ſunt detenti, nihilque ſcientes illud, quod Domino ſuo acciderat; cumque ſeriatim intimatum Guidoni fuiſſet, validè infremuit, ſed nequibat Beneventum degere regnandi ductus cupiditate; & ſine mora cum omnibus ſuis Avellinum properavit oppidum, & comminanter ab eis jam dictum Principem expetebant; at Adelferius quamvis foedatum Principem, & ſuam Conjugem, cunctumque populum abire permiſit; at illi quamvis cum dedecore, Salernum reverſi ſunt.

C A P. CLIII.

PRaedictus Guido ocius Papiam perrexit, & Carolum defunctum reperit; curſim, quam ambierat, adeptus eſt Regalem dignitatem. Beneventum namque Imperatrix Racheltruda (*a*) nomine regendum ſuſcepit, & praefuit Beneventanis anno uno, & octo menſibus. In eandem urbem ingreſſa eſt Prid. Kal. Aprilis, & cum conſenſu Beneventanorum Radelchis germanus ſuus in Principatum (*b*) reſtituitur; qui quippe fere duodecim annis ab eo fuerat expulſus, qui nihilominus ſimplex erat, & caritate praecipuus; in tantum, ut dicere ſuis Optimatibus ſolebat: *Quia ſi mons, (c) cui Virginis nomen eſt, argento puriſſimo fuiſſet, non ſufficeret in tribus diebus; quia ſi quis ex vobis exinde tamen popoſceret, ſtatim partem tribuerem*; Et pro ſua, ut diximus, ſimplicitate a Beneventanis terque, quaterque a praedicta urbe ferme fuerat expulſus, & iterum ad dignitatem priſtinam illum videlicet revocabant.

CAP.

(a) *Radelchis Princ. Benev. ſoror.* Vide Fragm. Hiſtoriae Anonymi Beneven. N. 6. fine.

(b) Ann. 898.

(c) *Mons Virginius, ſive Virginianus appellatus parum ab Avellino diſtat, nec multum a Benevento, quocum Principatu includebatur. Nunc etiam* Monte Vergine *vulgo vocitatur, in quo celebre Sanctuarium Monachorum Guilielmitarum.*

CAP. CLIV.

PRinceps ſæpedictus Guaimarius, quamvis foederatus una cum filio ſuo, qui & ipſe *Guaimuri* nomine Salernitano Principatui praeerat: attamen variis caſibus ipſe ſenior Salernitanos atterebat, licet filio minime complacebat. Salernitani (a) valde nimium fremebant; unde inter ſe conveniebant, & ſaepiſſime conſiliabant. Tamdem quae clam conſiliarunt; in opere proruperunt, Legationem Magiſtro militiae ſaepe fato Athanaſio, qui illo tempore Neapolitanis praeerat, miſerunt, dicentes: *Nobiſcum inite foedus, quatenus herum noſtrum comprehendamus, aliumque Principem ſublevemus*. *Herus* namque *Dominus*, aliquando *Sacerdos*, aliquando *vir fortis*, vel *potens*, vel *ſapiens*; nam inter tres ſenſus dividitur, ita characteribus diſcrepans. Cum H aſpiratione enim, ſicut nunc annotavimus, Dominum dicimus; ſine aſpiratione Sacerdotem; cum diphthongo autem, virum fortem, aut ſapientem dicimus. Credo equidem, quia peritis ſufficiunt teſtimonia (CIV) ab imperito prolata. Iterum quae obmiſimus, delicatius proſequamur.

Athanaſius praedictus cum hujuſmodi verba accepiſſet, valde gaviſus eſt, atque ut id fieret, omnimodo gratulabatur; & Salernitanos exinde cohortandum miſit, ut coeptum opus uſque ad finem perficerent. Statimque Beneventum miſerunt ad virum quemdam *Siconolfum* nomine, ut ſolicitus ſe gereret, quatenus ſi dignum fuerit, accipiat Principatus honorem. Fuerat namque idem Siconolfus filius cujuſdam Sicardi. Sicardus dictus ex Beneven-

(CIV) *Imperitum* ſe vocat Anonymus, & merito. Herus enim vel cum diphthongo, ut perperam is adſerit, vel ſine; aut cum aſpiratione, aut illâ carens Dominum ſignificat, unde etiam *Heres*, & apud Germanos *herr* Dominus appellatur. Scaliger C. 26. de cauſ. L. L. a Graeco ἥρως verbum iſtud deducit. Ab ארוין Hebraea voce alii .i. libertas, quod plenius habes apud Voſſium in Etymol. verbo *Heres*.

(a) *Vero*. Er.

neventana civitate fuerat ortus, & unuſquiſque cum ſuis germanis exinde expulſus Salernum venerat, & aliquandiu ibidem morarunt. Deinde dictus Sicardus, una cum prole ſua eſt motus, & Neapolim adiit. Iterum vero, per ſuggeſtionem Principis Radelchiſi, ejuſque concivium, Beneventum regreſſi ſunt, nominati: alii conſanguinei Salernum remearunt. Ipſe Siconolſus Beneventum minime amabat: quapropter a Principe jam dicto Radelchiſio Avellinum obtinendum ſuſcepit: unde indeſinenter, nocte dieque exinde ſatagebat, ſi forſitan arripere valeret principalem honorem. Unde legationem miſit ſato Athanaſio, ut eum omnimodo adjuvaret ad obtinendum principalem honorem. Ille procax, immo denique Deo odibilis, qui fuerat bis terque cum Guaimario accomodatus, fidem datam oblitus, & abjecto pudore, Siconolſo miſit intimandum, ut exinde indeſinenter decertaret. Et adjecit: *Ego nunc mitto Salernum, & huc accerſam Guaimarium juniorem Principem; & dum venerit, ex improviſo eum comprehendo, ociuſque vobis nuntiamus: Vos namque ſine aliqua haeſitatione arripitis principalem honorem.*

C A P. CLV.

Sed dum Siconolſo hujuſmodi verba delata fuiſsent; valde gaviſus eſt, & clam omnia Salernitanis, qui in illo conſilio erant, ſtudenter intimavit. Statim, ut diximus, ille nefandiſſimus Praeſul Athanaſius nuntiandum Salernum miſit, ut citius Guaimarius incunctanter Neapolim perveniret, eſsetque cum eo conſiliaturus. Illico Guaimarius junior veloci curſu aliquantos ſecum ex Salernitanis tollens, ad Athanaſium, cum quo dudum foedus geſserat, pergere coepit. At Salernitani agmine uno coacti arma cum ingenti audacia ſumunt, moeniaque aſcenderunt, tubiſque cecinerunt. Et illico Avellinum miſerunt, ut ſine mora Siconolſus praedictus veniret, & Principatum Salernitanum obtineret, *quia nos turres,*

moe-

moenia, (CV) *& portam*, *quae dicitur* (a) *Rotenſis*, *poſſidemus*. At ille expectans reſponſum ab Athanaſio, minime eſt profectus. Unus ex Salernitanis, Urſus nomine, Johannis filius cognomento Mauchus, agiliter Principem Guaimarium eſt ſubſecutus, atque in extremis Nuceriae finibus eum reperit; & quae acciderant, ſtudenter indicavit. Ille Princeps, quamvis territus, civitatem rediit, erat enim adhuc adoleſcens; ſed dum portam praedictam veniret, una cum ſuis ſatagendo intrare, minime potuerunt; quia Salernitani cum grandi ſtrepitu ſuper illos irruerunt. Quapropter idem Princeps portam, quae eſt juxta mare, venerunt, ut una cum patre properarent in (b) exilio. Sed Johannes, quem ſupra memoravimus, haſta, quam manu gerebat, equi caput, ſuper quo equitabat dictus Princeps, percutiens, in verba talia prorupit: *Revertere, revertere adoleſcens, atque pariter contra aemulos pergamus, eoſque fortiter debellemus. Sin autem, illic nimirum pariter moriamur.* Statim cum ingenti audacia per plateas alias inibi (c) abierunt, bellumque inchoarunt; ſed pars Principis terga dederunt. Cumque iterum utraque acies in unum adiiſſent, idipſum pars Principis fugere tentavit; ſed ipſe Princeps coepit plurima dona promittere, omneſque ad ſe vocare: quare multi coeperunt ſodales ſuos linquere, proprioque Domino adhaerere. Idem ipſe Princeps voces magnas emittebat, & adverſarios proprio nomine acclamabat, aſſerens: *Inepta relinquite, & ad me properate, quia, teſte Deo, omnia, quae adverſus me geſſiſtis, dimitto.* Et plurimi Principem ſociabant, ſuoſque relinquebant. Sed dum quidam (d) Rodolgrimus proprios deſerens, Principi ſatageret

(CV.) *Porta Retenſis* adhuc Salerni extat, vulgo *Porta Reteſe*, inter ortum, meridiemque ſita. An *Retenſis* a *Rota*, quo reſpiciebat?

(a) Frecc. *Retenſi*.
(b) *In auxilio*. Fr.
(c) *Adierunt*.
(d) Fr. *Radelgrimus*.

geret ſe ſociare, ejus filius Grimoalt nomine poſt eum cum magna virtute lanceam miſit, ut patrem extingueret, ſed nequivit. Quapropter quantum valuerunt, diu cum eis pugnarunt. Tamdem ſpe ſalutis ab eis ablata, eo quod pars Principis praevalebat, & non tantum telis a terra, ſed etiam per murum, undique ſe arctatos aſpicerent: turrem illam linquere coeperunt. Alii autem Principi per vim ſe ſubdiderunt. Cumque Urſus filius Johannis, qui illo in tempore Palatii Scriba fuerat, proſperum ſibi ſuiſque ſociis minime fore conſpiceret; turrem illam deſcendit, portaſque aperuit, & quid ageret, neſciebat: ſtatim una vetula ei eſt allocuta: *Ut video, tua ſapientia verſa eſt in ſtultitiam: tui pereunt, & tu hic degis?* Illico quidam famulus Lodelgardi Diaconi advênit, qui ferebat equum cum ſella. At Urſus exinde de equo famulum ejecit, & incunctanter illum aſcendit, Neapolimque adiit. Ceteri alii, qui non evaſerunt, valde ſunt attriti, atque diverſis ſuppliciis ſunt macerati. Tamdem vincti Sirenſum (*a*) ſunt deducti, & in ardua cuſtodia ſunt retruſi.

C A P. CLVI.

JAm dictus autem Guaimarius una cum genitore praedictam urbem vehementer dominaverunt, necnon ab Agarenorum manibus eripuerunt. Erat ſiquidem illo tempore, ut diximus, (*b*) ſclavus Rodoalt vir ſtrenuiſſimus, & dictis Principibus per omnia fideliſſimus. Factum eſt autem, ut immenſa multitudo Agarenorum Salernum; licet per pacem, tamen in dolo tenderent, ut praedictam urbem invaderent. Cumque portam dictae civitatis introiſſent cum armis, Rodoalt ille ſagaciſſimus, illorum cognoſcens ſaevitiam, Principi ſtuduit indicare. Illi vero non ſegniter exinde ſe geſſerunt, & focos per plateas Salerni

(a) *Surentum*. Fr. (b) *Sculdais*.

lerni accenderunt, totamque noctem inſomnem duxerunt. Alia die arma Agarenis tulerunt, & minime Agareni urbem praedictam cum armis intoibant.

CAP. CLVII.

RAdelchis memoratus Princeps *Beneventi* acriter Beventanos cruciabat, licet non per ſe, ſed per ſubjectionem cujuſdam Virialdi, qui illos ſaepiſſime convexabat. Idem Princeps, ut erat ſimplex, eum pleniter auſcultabat, in tantum ut illi, qui erant ex genere Rofrit, Potelfritque, per quos Beneventana urbs illo in tempore, & uſque nunc ita manebat, comprehenderet, & ex ſua urbe eijceret. Illi namque Capuam gradierunt, honorificeque ab Atenulfo, quem ſupra memoravimus, recepti ſunt. Cumque ibidem diu morarent, & ſaepe dictus Atenulfus tegumentum, dapes, veſtimentaque, quemadmodum illis decebat, tribueret, atque alii ex Beneventanis ibidem abirent, Beneventani Atenulfo hujuſmodi verba prompſerunt: *Conſilium inter nos ineamus, quatenus* (A) *Beneventanam urbem capiamus, teque ibidem*

 Prin-

(A) *Quo definito tempore inſtitutus fuerit Capuae Principatus, nullibi manifeſta legitur adnotatum narratione: res tamen eſt ſatis explorata, Campanum Comitem Atenulſum adripuiſſe Principatum Beneventanum, ex quo exortus eſt Campanus, anno nongenteſimo: quod n bilium Beneventanorum exulum factione contigiſſe, ex ſolo noſtro Anonymo ſcimus. At noviſſimi hujus Principatus Dynaſtiam tunc pariter a priori fuiſſe diſcretam, ſuumque habuiſſe exordium, peculiareſque Capuam obtinuiſſe Principes, haud facile conſenſerim; conſtat enim Atenulſum, quod idem adſirmat Anonymus, ſuſcepto Principatu, adhuc Capuae manſiſſe; certeque ille integrum, ſicut acceperat, retinuit, filiiſque tranſmiſit, Landulfo, & Atenulfo. Sub quibus nec ulla videtur ſubſecuta diſciſſio, quos Oſtienſis lib. 1. cap. 52 tradit Capuae pariter inhabitaſſe, eodemque loco, & cap. 51. adpellat* Principes Capuanos, *ac utrobique indicat Dynaſtiam omnem concorditer, indiviſeque adminiſtraſſe, quod cap. 53. manifeſtiori firmat indicio, ſcribens illos* Praeceptum *feciſſe Johanni Abb. Caſſ.* de Curte Petrae Mellariae: *& obtuliſſe* in S. Sophia Curtem de Pantano prope Beneventum.

Principem ſublevemus. At ille, audito verbo, viſus eſt ei quaſi ludens loqui.

Inter dicta verba crebriſſime idem Atenulfus legationem Salernum mittebat, nimirum & obſecrabat, ut filiam

tum. *Quae diſcriminata loca ad diviſos poſtmodum Principatus diviſim pertinentia, ſed ab iis unica, indiviſaque elargitione donata, indiviſorum jurium teſtatiſſima ſunt teſtimonia: Petra enim Mellaria Oppidum eſt in Comitatu Teanenſi, Campanae Dynaſtiae antiquiori etiam deſignatione ſubjectum; Eccleſiaque S.Sophiae poſita eſt intra Beneventum, prope quam urbem deſcribitur a Leone Curtis de Pantano. Non igitur ſub his Principibus diviſio contigit ulla; quibus adviventibus, duo filii ejuſdem Landulfi una cum patre, & patruo Principatus inſignia, & nomen ſuſcepere; verumtamen haud illi alio uſi, niſi communi, indiviſoque jure, quod ſuadet Chronicon Ducum, & Principum Beneventi, Chartulae quoque illis temporibus datae ſubindicant, junctim eorundem quatuor Principum nomina praeſeferentes. Nec qui-junctim eorundem quatuor Principum nomina præſeferentes. Nec quidem alia de cauſa ab Anonymo noſtro in Hiſtoria non edita, & in poſtrema par. num.7. Atenulfum crediderim adpellatum modo* Principem Beneventanum, *modo* Capuanum: *illum ſcilicet, quem idem tradit de Principatu fuiſſe ejectum, filiuſque reputandus videtur primi ſenioris Atenulfi; niſi quod Beneventana Dynaſtia, eo imperante, adhuc indiviſa permanſerat, nec magis Campanus, quam Beneventanus fuerat ille nuncupandus Princeps. Quod ſi Campani Principatus nomen comperiatur apud auctores, Oſtienſem, & hunc Anonymum de rebus tractantes per tempora actis præſcriptorum ſeniorum fratrum, Principumque, Landulfi, & Atenulfi, id interpretandum haud eſt, quod Campanus Principatus ex iiſdem temporibus exortus, ac ſeorſim inſtitutus fuerit; ſed alia excipiendum eſt, ni fallor, interpretatione; quod nempe Scriptores præſentem ſibi rerum conditionem reſpicientes, quando jam Principatuum diviſio contigerat, unum illud, adhucq; indiviſum diſcretis nominibus, antiquo, & novo promiſcue adpellarint. Qua pariter mente Luitprandus Diac. Ticinenſis in Legatione ſcribens de primo Landulfo, ſub quo, ut monui, nulla facta fuerat diviſio, Principem illum dixit* Beneventanorum, & Capuanorum, *quem ſolum, praeterito ejus conlega, fratreq; Atenulfo, commemorat: quoniam, me arbitro, is vere Princeps, hoc eſt ex concordi fratris voluntate res univerſas moderabatur Principatus; idque conſueto Langobardis more, ſi Erchemperti verba num. 62. ubi de Landone a fratribus facto Capuae Gaſtaldo, rite capio; certeque Luitprandus ibi non alium, niſi ſeniorem Landulfum deſignavit, de re tradens acta ante annum* 944. *quo, vel circa, Princeps ille vita eſt functus, ut ex Chro-*

filiam Waimarii Principis ſenioris Landulfo ſuo filio copulaſſet, eſſetque illi ſubditus, ſicut anteceſſores, & praedeceſſores illius fuerunt; ſed omni modo efflagitationes ejus ſpernebant, quia (a) Landulfus, & Pando, qui fue-

Chronologia erit manifeſtum. Verumtamen non ego abnuerim nomen Campanorum Principum ſenſim coepiſſe audiri ex vulgi uſu, etſi nondum Campanus Principatus ſeorſim inſtitutus fuiſſet; ſiquidem Capuae commorantes Principes novo nomini anſam dedere, quos verſa vice Beneventani cives, aliique ex prima, genuinaque dignitate Beneventanos indeſinenter, ut arbitror, adpellavere. Principibus igitur Landulfo, & Atenulfo adviventibus, nudum Campani Principatus nomen emerſiſſe opinor. Quibus fato functis, ſoloque Landulfo juniore, filio ſenioris, quem dicere opus eſt ſecundum, integro Principatui praeſidente ab praedicto circiter anno 944. *nullam certe contigit fieri diviſionem; cujus abſolutum, ſingulareque manſiſſe imperium, probat idem Chronicon Ducum, & Principum Beneventi, & Chartulae proclamant omnes. Deque eodem Landulfo capiendus eſt Anonymus noſter apud Baron. anno* 957. *num.* 1. *quo loco contra fidem Scriptorum Codd. non dicitur Landulfus, ſed Pandulfus. Illum autem anno circiter* 963. *vita pariter obeuntem, duo ſubſecuti ſunt filii Pandulfus, cognomine dictus apud Oſtienſem lib.* 2. *cap.* 1. Caputferreus, *& Landulfus alter, tertius mihi adpellandus: quos pater vivens Principes inſtituerat, & quos, tum Chartulae, tum memoratum Chronicon una, indiviſeque praefuiſſe proclamant. Quocirca opinandum eſſet, nec diviſionem adhuc contigiſſe Principatus. Rem tamen aliter actam ſubodoro: immo palam lego in Hiſtoria non edita noſtri Anonymi, niſi is me fallit, qui tradit hos Principes* Landulfi filios Beneventanum Principatum bifarie rexiſſe; *Et in poſtrema par. num.* 3. *habet Pandulfum, Caputferreum videlicet, ob mortem fratris Landulfi, qua contigit anno circiter* 969. *Beneventanum Principatum filio ſuo Landulfo, qui quartus fuit, adjudicaſſe, nullo, forſan, demortui tertii Landulfi filio ſuperſtite. Cujus Anonymi dicto conſentit Diploma a Mario Vipera productum in Chronologia Epiſc. & Archiep. Beneventi lib.* 2. *quo iſte Pandulfus adſeritur Princeps* Beneventanae, & Capuanae urbium in anno DCCCCLXIX. *(ſic ibi reſtitui debet corruptus numerus DCCCLXIV. idemque peſſime emendatus ad calcem operis) VII. Kal. Junii B fariam vero Beneventanum Principatum praeſcriptos fratres obtinuiſſe, innuit idem pariter Luitprandus, qui Campani, & Beneventani Prin-*

(a) *Landonulphus.*

rant a Capuana urbe una cum ſuis germanis ab ipſo Atenulſo expulſi, dicebant. (a) *Nolite, Domini noſtri, pacem cum ipſo habere, quia, ſi proſperum nobis Chriſtum fore, (b) in proximo illum vinctum ducimus.* Idem Ate-

cipis disjunctim meminit, quorum propria tacet nomina, ſed modo dictos demonſtrat Caputferreum, & fratrem Landulſum; etenim de re agit annum contingente 968. Ergo qui Beneventanus Principatus ſub Chriſtianiſſimis fratribus Landulſo primo, & Atenulſo ſecundo adhuc diviſus non fuerat, ſub his Pandulſo, & Landulſo tertio eſt diſpertitus, qui haud fuere Chriſtianiſſimi, ut videre eſt in poſtrema parte hujus Anonymi, & in Nota ad eam ad finem. Iidemque titulo tenus, in Chartulis ſcilicet, communem, indiviſamque retinuere avitam Dynaſtiam, ne, forte, communem nominis dignitatem, neve ſupputationem annorum Principatus ab patris aevo receptam deſererent, non abſque legitimae paternae ſucceſſionis praejudicio; ideoque pronunciarunt ſe non Capuae, nec Beneventi diviſim Principes, ſed conjunctim ambos Principes gentis Langobardorum; *quod ceteri quoque omnes, tam qui illos praeivere, quam qui ſubſecuti ſunt in utroque Principatu Dynaſtae, commiſerunt: Immo Salernitani pariter Principes in Chartulis idem uſurparunt nomen, quamvis unuſquiſque communi ſermone ſignanter adpellaretur Princeps poſſeſſi a ſe Principatus. Sique aliter in Chartulis factum aliquando adparet, id potiſſimum contigit, quoties in iis Principis nomen demonſtratum eſt, qui duos obtineret Principatut, alterum hereditarium, alterum vero recenter adquiſitum, cujuſmodi exempla habebit infra in eadem Adnotatione ad ſeptimam poſtremam partem. Verumtamen cur tam Campani, quam Salernitani, Beneventanique Dynaſtae dici voluerint* Principes gentis Langobardorum, *etſi eorum nemo omnem obtineret gentem, vel loca omnia a gente poſſeſſa, & inhabitata, Problema eſt haud facilis reſolutionis, ſilentibus libris, nullaque firma opitulante conjectura. Quandoque putavi id factum ventoſa quadam aemulatione, ne alter dignitate minor altero videretur. Opinatus quoque ſum Campanos, & Salernitanot Principes, qui ex Beneventano Principatu, hoc eſt ex Præfectura ſuper omnem gentem olim conſtituta, ſuas inſtituerant Dynaſtias, commonſtrare voluiſſe ſpecioſo illo titulo eadem integra jura ad ſe perveniſſe, quae non alia, niſi ejuſmodi tuebantur poſſeſſione: eademque Beneventanos e contra ſe indiminuta retinere contendiſſe: Tu autem crede quae libet.(Prat.)*At de his plenius in Diſſertationibus noſtris tractandum erit.

(a) Erchemp. num. 64.

(b) Frecc. *Daretur, tibi.*

Digitized by Google

Atenulfus id ipſum crebriſſime Salernum mittebat, eademque verba repetebat anxiabiliter; ſed hi ſpernebant ejus flagitationem, maxime reſiſtente Yota uxore praefati Principis ſenioris. Agebat namque: *Ego ſum ex Regali ſtemmate orta, & cum ſubdito noſtro conſanguinitatem annecto?* Atenulfus cernens ſe deluſum, doluit; praeſertim cum crebriſſime a Salernitanis tellus illius depraedaretur; neceſſitate coactus praefati Athanaſii *Epiſcopi, & Ducis Neapolis* filiam ſuo filio in matrimonium tradidit: Magiſtri Militum filia Gemma nuncupabatur: Atenulfi filius dicebatur Landulfus, & omni modo pacem inter ſe inierunt ſub jurejurando.

CAP. CLVIII.

Beneventani namque inteſtinum gladium inter ſe illo tempore habebant, quia, ut diximus, Radelchis Princeps ſimplicitate devinctus erat; quapropter non pauci propriam linquebant urbem, & exiliantibus, qui Capuam degebant, ſe ſociabant, unde in unum ſunt congregati, atque inter ſe conſilium inierunt, quatenus Beneventum invaderent, Atenulfumque Principem ſublimarent; & inter dicta verba ſaepiſſime monendum ſuos affines mittebant, donaque plurima promittebant, tantum illorum animo conſentirent. Quid multa dicam? Non pauci exinde conſenſerunt, atque dictis illorum jusjurandum adhaeſerunt, unde omnia ſeriatim Atenulfo ſtudenter intimaverunt. Ille vero gaviſus eſt exinde valde; ſed agebat: *Vereor ne praedictum opus minime perveniat ad finem*. His ita geſtis, dicti exiliati undique ſe armis muniunt; audaci animo clam Beneventum adeunt, & Atenulfum cum exiguis Capuanis pariter ſecum ferunt. Intempeſta noctis vi portarum ſeras confringunt, urbemque Beneventanam cum magna virtute ingreſſi ſunt; ceterique alii ſui conſanguinei ſibi ſociantur. Palatium aſcenderunt, & Radelchiſum Principem comprehenderunt, & Eccleſiam, quam Perexcellentiſſimus Princeps Arichis in hono-

honorem Dei Filii conſtruxit, eamque *Agiam Sophiam* vocavit, hoc eſt Sanctam Sapientiam, quia Dei filius eſt Sapientia Patris, deducunt, quia podagrico dolore erat vehementer conſtrictus: & undique, qui exiliati erant, urbem adeunt, omneſque in unum conveniunt, & omnis populus, nec non & Proceres una omnes Atenulfum Principem ſublimarunt. (*a*) Proceres idem Principes, vel majores: ſemper nimirum plurale eſt, antepenultima producta, generis communis. (*b*) Dicti a capitibus trabium, quae extra aedificium procedunt; quia & Principes excedunt dignitatem plurimorum. Atenulfus, ut diximus, Principatum Beneventanum ſuſcipiens, dona plurima condonabat omnibus hominibus, ſe humilem oſtendebat. Factum eſt autem, ut quidam vir ſuae genitrici (*c*) Potelfrit filiae nomine intimaret, ac promeret. *Tuus natus Atenulfus Principatum Beneventanum arripuit, ibique illum Beneventani ſublimarunt Principem.* Audito verbo hoc, valde ſeſe exterruit, atque ſine ſermone mutula ſtetit, & quaſi in extaſi verba effudit. *Ubi ſunt illi ſublimiſſimi Beneventani?* coepitque nominare Beneventanorum Genealogiam. Illa vero, quae debuerat de filio alacriter permanere, moeſta eſt, & de ſuo ſtegmate condolebat, quia ad hoc venerant, ut ab extero dominarentur.

Guaimarius namque Princeps Salerni valde erga ſuos fremebat, quamvis lumen coeli minime cernebat, licet ſuo filio minime complacebat; in tantum, ut vir quidam nomine Malchenolfus poſt ſingulare certamen, quod geſſerat, & victor extiterat, pro infidelitate dictorum Principum publice capite caedi juſſerat, quod & factum eſt. Unde omnes Salernitani valde exinde ſunt exterriti, nam dira rabie efferati erant, & verba filii, conjugiſque minime recipiebat. Factum eſt autem una die, ut juxta morem veniret quidam Clericus Odelpoti filius, Palatii-

que

(a) Ann. 900.

(b) *En iterum inutilia, ac ridicula effundit, Anon. Hiſtoriam ſuam interrumpens.*

(c) al. *Mre* interpretarique poſſet *Mariae*.

que Scriba, diſciplinisque liberalibus inſtructus, Palatium; ſed ut ſenſit veſtimentorum ſuorum fragrantiam (a), ad ſe ocius illum vocavit; & cum ante obtutum ejus veniſſet, illico in eum manum injiciens, eumque comprehendit, famulisque ſuis praecipiens, ut illius teſticuli amputarentur; qui ſine mora juſſa fecerunt, unde omnes Salernitani immanem temeritatem cernentes, in unum congregati, juniori Principi in hunc modum ſunt allocuti. *Incunctanter nobis credite, quia omni modo ſub ditione genitoris veſtri minime amplius jam perduramus: ſi committit vobis funditus Principatum, nos ſub veſtra ditione degimus; ſin autem, ſcire vos convenit, quia minime jam ſaevitiam illius toleramus.* Princeps Waimarius non ſegniter geſſit, ſed conglobatus agmine Bardorum eum comprehendit, blandisque ei eſt ſermonibus allocutus, adjiciens. *Mi pater, Salernitani erga me moliti ſunt inſurgere, eo quod minime ſaevitiam tuam tolerare valent.* Et haec dicens, Eccleſiam, quam in honorem Beati Maximi, quam Princeps ille Waiſerius a novo fundamine conſtruxerat, deducunt, ibique illum habitare fecerunt (b), & ipſe Waimarius Principatum firmiſſime Salernitanum obtinuit, & omnis populus ſub ditione illius gaudebat, & exultabat.

CAP. CLIX.

ATenulfus, de quo praemiſimus, Princeps, dum aliquo tempore Beneventum degeret, Capuam rediit: Beneventum Petro Epiſcopo, quem ſupra memoravimus, commendavit. Sed ut illam Praeſul ille terram gerendam accepiſſet, Beneventani, licet non omnes, jusjurandum

(a) *Vide quam male ſe geſſerit Anon. Sacra prophanis immiſcens: eaque memorat verba, quibus Iſaacus Patriarcha in benedictione filii ſui Jacob in libro Geneſ. uſus erat!*

(b) Depoſitio Guaimarii non contigit ante annum 899. quo in Chartulis reperitur adhuc dictus Princeps una cum filio.

Digitized by Google

ſed ſine effectu permanſerat. Sed dum uterque Populus omni niſu exinde decertaret, & illud Caſtrum illaeſum perduraret, unus ex Salernitanis (*a*) Sikelmannus nomine, qui erat ex (*b*) Acrimo oppido ortus, ſtrenuuſque vir

In Emortuali antiqui, & nobilis Campani Monaſterii Monialium S. Johannis Baptiſtae.

II. Idus. Febr. Rainaldus De Aquino.

XII. Kal. Septemb. Domina Johanna De Aquino Abbatiſſa hujus Congregationis. *Hujus obitus contigit anno* 1348.

Capuae in Eccleſia Cathedrali, ut ſeniorum relatione didici, Aquinenſes Aram habuere, quae nunc eſt Vitellorum, juxtaque Aram Marcheſiorum; Sed oculata fide novi in Tabulis Monaſterii Fratrum Conventualium S. Petri Apoſtoli nuncupati annis abhinc 300. *eandem gentem alteram Aram obtinuiſſe in ejus Eccleſia, Ammirato quoque memoratam.*

Octavo. *Nil labantem veritatem communit idem gravis, & diligens auctor Scipio Ammiratus, qui, etſi volens nolens, eandem adſtruit adſertionem, cum de Aquinenſi gente Italice diſſerens, ſic habet,* De' Conti di Loreto ſpeditomi, dirò alcune coſe di certi Aquini di Capua, i quali par che vengano da' Conti dell'Acerra, & che perciò ſiano in ſtretto parentado congiunti co' Conti di Loreto. *Quibus utique verbis & Aquinenſium dignitati, & Campanae urbis decori aeque injurius, Primores Aquinates non reputavit Campanos, ſed minores quoſdam; Verum de Comitibus Acerranis jam, Lector, vidiſti, de Comitibus Lauretanis ſcies modo.*

Nono. *Capuae in publico urbis Archivo Diploma autographum, membranaceum, Regio ſigillo, & ſubſcriptione communitum habetur, datum a Rege Afonſo I. ſub die* 4. *Aprilis anni* 1436. *in quo inter cetera dona, quae ab Rege Campana urbs expetierat, obtinueratque, petitio eſt talis*: Item pro eo quod Excellentes, & Potentes Domini Dux Sueſſae, Comes Laureti, & Dominus Franciſcus Pandonus, tanquam ANTIQUI MAJORES CIVES, & benefactores dictae Civitatis magnifica plurima geſſerunt pro ſtatu dictae Civitatis, ac Majeſtatis praedictae, dignetur dicta Veſtra Regia Majeſtas gratioſe concedere, & aſſentire, quod praenominati, quantum ad eorum perſonas tantum, & legitime deſcendentes ex eis, non obſtante, quod non habitent in dicta Civitate Capuae, poſſint gaudere, & frui omnibus gratiis conceſſis, & concedendis per ipſam Majeſtatem dictae Civitati,

(a) al. *Sichelmundus. Sichelmus.* (b) For. *Acerno oppido.*

vir ad limpianda (a) ligna, clam ad unum ex circunſtantibus eſt locutus: *Volueram veritatem cognoſcere, voluntatem Domini mei Principis, utrum ne placet ei, ut iſtud Caſtrum comprehendamus, an non?* At ille protinus ei reſpondit: *Veraciter ſcito, quia ſi illud capere potuerimus,* ma-

tati, ac hominibus oriundis, & habitantibus in ea. Verum quod ipſi praenominati Domini non poſſint inter vaſſallos, quos habent, & habere contigerit in territorio dictae Civitatis, exercere, & habere merum, & mixtum imperium; ſed dicti eorum vaſſalli compellantur in criminalibus in Curia Capitanei creandi in dicta Civitate, & in civilibus in Curia Bajulorum Civitatis ejuſdem. *Adeſt ſubſcriptio*. Placet Regiae Majeſtati. *Hactenus Campanae urbis deliberata adteſtatio, & petitio; nec certe illa abſque Lauretani Comitis, Duciſque Sueſſani, ac Franciſci Pandonis civitatem expetentium conteſtatione; quibus Rex indulgens, aperto commonſtrat documento, nec temere Campanos ſibi de priſca gentium origine impoſuiſſe, nec ſe inexplorata notitia ejuſmodi ſubſcripſiſſe petitioni: cum ceteroqui manifeſta res ſit Marczanos, e qua gente Dux erat Sueſſae, & Pandonos non aliam originis, multorumque annorum patriam obtinuiſſe, niſi urbem Campanam.*

De genere igitur D. Thomae Aquinatis haec mihi ſatis erunt, quae nil minus eſſe poterunt Lectori, qui de iis aequus velit eſſe judex, Capuaeque hanc, multiplicemque aliam vetuſtiſſimam, recentiſſimamque non invidere gloriam, quam patriae dum tribuo, nulli, quoad ſciam CisTyberinae urbi pari jure adſertam injuſtius praeripio. Idque potiſſimum, quod illam, ne dum amicus, & municeps meus Michael Mo*nachus in Sanctuario olim edito nonnullis ex his ſuaſus argumentis propalam dedit, quem alia quoque mea pronunciata ſuo in illo opere, ſive deteſtatum aeque laetor; ſed exteri plerique alii docti ſane antiquitatis viri eandem calculo ſuo firmarunt, maximeque Ferdinandus De Marra Patritius Neapolitanus Dux Guardiae in Irpinis, progenitorum merito, propiaque virtute clariſſimus, idemque antiquiorum hujus Regni Stemmatum conſultiſſimus; qui Campano huic decori plene, ſerioque congaudet, & Aquinenſem gentem hac inductus Diſſertatione Campanam adſentitur, idque ſuo in opere, quod his diebus Typis tradit, acriori, elegantiorique dicendi charactere poſterorum conſignabit memoriae*. (*Prat.*) At de hujus D. Thomae genere, Patriaque, ut nova aliquorum argumenta exſolvam, peculiarem Diſſertationem in calce hujus Anonymi hiſtoriae dabo.

(a) Forte *ad laevigenda*.

magnum gaudium ipſe Dominus noſter habebit. Exinde ille inquit: *Ego te illius Ditioni praeſentabo*. Vocabatur autem ille, cum quo Sikelmannus loquebatur, nomine Petrus, eratque Clericus, praecipuuſque Medicus (*a*), & ab ipſo Principe valde dilectus, quem etiam poſtmodum eum in hac Sede Salernitana Praeſulem conſtituit; de quo, ſi vita comes fuerit, plenius diſputabimus.

Cum vero Principi Giſulfo Sikelmannus praeſentatus fuiſſet, in hunc modum promſit talia dicta: *Mi Princeps, velis, ut capiamus hoc Caſtellum*? At Princeps: *Proinde huc veni, quatenus eundem capiamus*. Et ſtatim exinde exiit, & machinam, quam nos Petrariam (*b*) nuncupamus, mirae magnitudinis conſtruxit, moxque ipſum Caſtellum Salernitani totis viribus, omnique conamine expugnare coeperunt, atque muros illius Caſtelli fortiter confringebant. Dum talia Adenulfus, & qui cum eo erant conſpicerent, atque aliquanti ex eis mortui eſſent, illico veniam ab ipſo piiſsimo Principe popoſcebat. Ipſe praeclariſsimus Principem Landulſum exinde arctius exoravit, quatenus veniam illis tribueret. Ille vero voluntati ejus aſſenſum praeſtitit, noxamque illis condonavit, qua propter Adenulſus cum ſua uxore, ſuiſque liberis, & ſuis famulis Gaetam (*c*) illaeſum permiſit ire; & ſic cum magno tripudio Capuam catervatim venerunt, donaque plurima magno Principi Giſulfo (*d*) Landulfus Princeps dedit, ſuaque arva cum ſuis ovanter rediit.

CAP.

(a) An Epiſcopus ille hic eſt Petrus, de quo infra parte poſtrema, num. 25.
(b) *De ea alibi ſatis*. (Prat.)
(c) *Igitur Cajeta tunc temporis Ducem ſuum habebat, neque adhuc Capuano Principatui fuerat adnexa*.
(d) Papyrac. Codd. hoc uno loco habent *Pandulfus*. ſed corrupte, teſte Oſt. lib 2. cap. 3.

C A P. CLX.

IN ipſius temporibus inventum (79) eſt ſacratiſſimum corpus Beati Matthaei in Lucaniae finibus, atque cum debito honore per juſſionem jam fati Principis Salernum deducitur. Sed quot ſigna, & miracula, & quomodo fuerit repertum, omnimodo nunc pandere obmittimus. Poſtmodum Deo, annuente, fidelibus innoteſcamus, atque huic Hiſtoriae annectere faciamus.

Dum ipſe *Landolfus* (80) praefuiſſet Samnitibus annos ... *(a)* (81) ab hac luce ſubtractus eſt. Beneventanorum Principatum ejus filii Pandolfus (82), & Landolfus bifarie regebant. Eo tempore Sanctae Sedi Romanae praeerat

(79) Translatio iſta Corporis Sancti Matthaei Apoſtoli ab Ughellio refertur ad Annum 954. Et eo quidem tempore Salernitanis praeerat *Giſulfus I. Princeps*, cujus ante mentionem fecerat Hiſtoricus noſter in parte illius jam edita a Peregrinio pag. 298. Tom. II. hujus Collectionis. Sed fortaſſe anticipandum tempus; Sequitur enim noſter enarrare geſta *Landolfi I. Principis Beneventani*, qui anno 943. diem ſupremum obiit. *(Prat.)* Translatio iſta vere accidit ſub Agapito II. PP. A. D. circ. CML. ut indubie ex Monum. Benev. Eccleſiae, ex quibus eruitur & Salernum translatio totius corporis S. Matthei, & ejus brachii A. CMLIV. Beneventum ſub Vincentio Antiſtite Beneventano.

(80) Scilicet eo tempore Beneventi & Capuae Princeps, fato functus, ut dixi, anno 943.

(81) Numerus annorum Landolfi I. heic deſideratur. Sed vide Stemma Principum Langobardorum ex genere Atenulfi Comitis Capuae & Principis Beneventi, cujus Landolfus iſte fuit filius, a Peregrinio editum Tom. II. Rer. Italicar. pag. 326.

(82) Ambos Landolfi I. filios appellat Salernitanus noſter. Sed fallitur. *Pandolfus* enim *Landolfi* ejuſdem, qui Secundus appellatur, filius fuit, uti evidenter liquet ex Chartis Monaſterii Vulturnenſis pag. 422. & ſeqq. Part. II. Tom. I. Collectionis hujus, & ex iis, quae adnotavit Peregrinius in Hiſt. Princip Langobardor. *Pandulfus* autem cum patre *Landulfo II.* regnare coepit Anno 943. *(Prat.)* Die X. Aprilis, ut alibi dicam.

(a) In Cod. Frecciano legitur: *Annos quadraginta duo.*

Principi Landulfo ſe rebellavit, & nequibat ſuis viribus per vim illud nimirum ſubdere. Quidam Capuanus Adenolfus nomine illis praeerat, atque cum ipſis ſuo Principi ſe rebellaverant. Sed dum certo certius Landulfus

interim dum alter alteri vices rependunt, quid ni & ego utriuſque exemplo rem non agam meam, immo literatorum virorum omnium, ſi modo, ut aequum eſt, illi ſuum eſſe putaverint, quod fulgentiſſimi Doctrinarum ſideris D. Thomae Aquinatis illuſtretur vetuſtum genus; & origo? At dices; quid commodus eſt praeſens locus talia diſſerendi, Atenulfus cum iſte Aquini Gaſtaldus Anonymo, & Oſtienſi memoratus, & cognomine dictus Megalus, haud fuit Aquinenſis nobiliſſimi generis caput: ſed Atenulfus alter adpellatus Summucula, de quo Oſtienſis lib. 2. cap. 16? Eſt tamen perquam acceptiſſimus, namque utriuſque unitas nominis, unitas Dynaſtiae, & unitas patriae perſuadet, ut eodem hoc loco non reticeam, vel urbis Capuae, vel praeſtantiſſimae gentis maximum quidem decus. Atenulfus etenim Summucula Campanus extitit Patritius, ejuſque gens tota ad clariſſimi Aquinatis Doctoris tempora, & inferiora quoque, tum Capuae manſit, tum Campana fuit exiſtimata; quod ſic ſtare pluribus firmabo.

Et primo. Quid ni Summuculam illum non reputabo Campanum, immo Campanorum Principum Langobardorum, vel conſanguineum, vel adfinem, qui & ipſe Langobardus, ut ejus nomen declarat, urbis fuit Gaſtaldus ſubjectae eidem Principatui? Certe quouſque Langobardi patrios ritus ſervarunt, iſta ſic contingere conſuevere; ni velimus, exterum fuiſſe Summuculam, ac confugiſſe ad Campanum Principem, a quo pariter de more Gaſtaldatum obtinuerit, ut dicebant, ad convivendum. *Quod omni deficiente indicio, temere adfirmaretur. Verum haec diſſertationem quia expetunt prolixiorem, ſat modo ſit leviter rem praemonſtraſſe.* (*)

Secundo. Atenulfus idem ille Summucula, qui gentis origo, ut Oſtienſis tradit producto lib. 2. c. 16. mox ut Abbatem *Caſſinenſem, nomine Manſonem, & Conſobrinum Pandulfi Principis Capuae, Campanorum factione* caecatum agnovit, hilaris effectus, Roccam vocabulo Siccam, quam idem Abbas paulo ante conſtruxerat, funditus evertit. *Atqui idem Auctor cum dicat, Abbatem illum* ob ſupradictae Arcis conſtructionem maximum ſibi invidiae, atque odii fomitem in univerſo Principatu accendiſſe, quod quaſi non ſolum Abbatiam, ſed etiam Principatum ſibi vindicare ſatageret, & ob ea valde Capuanis fuiſſe infeſtum, *aperte indicare videtur Atenulfum extitiſſe Campanum Procerem, eundemque non alia, quam hac, & priori loco praenotata cauſa, de Principatu ſolicitum permanſiſſe, deque ejus excaecatione*

(*) *Hanc Diſſert. inferius dabimus.* (Prat.)

Princeps talia comperiſſet, ſtatim Salernum miſit; quatenus Giſulſus Princeps cum ſuo exercitu validiſſimo veniret, atque eum omni modo adjuvaret, ut praedictum Caſtrum ſuo juri attribueret. Dum autem clementiſſimo Prin-

hilarem deveniſſe, quae accidiſſe oportuit anno 995. *exeunte.*

Tertio. Ex Aquinenſibus Gaſtaldis, ſive Comitibus non ſolus Atenulſus generis auctor Campanus fuit, ſed ejus quoque ſive filius, ſive nepos, Atenulſus alter, qui anno 1053. *ſicut legere eſt in quodam Diplomate apud Baronium, Dux erat Cajetae; proindeque gens Aquina omnis firma ſede fuit Campana. En tibi Alfani Salernitani Archiepiſcopi Epigramma mihi inſpectum in ſcripto Membranaceo Codice Carminum ejuſdem auctoris in Bibl. Caſſ. ſign. N.* 280. *quod eſt tale.*

„ Dormit, Aquine, tuus Comes hic, Cajeta tuus Dux,
„ Magnus Atenulſus, Capua quem genuit.
„ Magnanimus, ſapiens, fortis, pius, impiger, acer;
„ Urnam nam mediam Sole tenente ruit.
„ Ad patriam coeli lux eſt ubi vera diei
„ Dextra beata Dei tendere donet ei.

Quarto. Comites Aquini, qui poſt Summuculam Atenulſum eidem urbi praefuere, agnatos fuiſſe Langobardorum Principum Capuae, quod initio adſtruebam, ſatis liquet ex Tabulis Archivi Monaſterii Caſſinenſis, quibus in refecto Regiſtro Petri Diaconi pag. 159. *a ter. habetur.* Principes, Pandulfum patrem anno ſui Principatus 17. & Pandulfum filium anno ſui Principatus 13. Prid. Idus Aprilis Indict. 15. Capuae jurejurando firmaſſe Abbatiam Caſſinenſem Abbati Theobaldo ad preces, & interventu Adenulfi Comitis filii quondam Adenulfi Comitis; Johannis Comitis, filii quondam Landulfi Comitis; Petri Comitis filii quondam Landonis Comitis; Adenulfi Comitis filii quondam Landonis Comitis, qui clamabatur Caputo: dilectis noſtris parentibus (*barbariem nil moveo*) & qui ſunt Aquinenſis Comitibus. *Quae producta annorum Principatuum, & Menſis, & Indictionis conſignatio annum monſtrat* 1032. *Et haec de generis origine.*

Quinto. Annorum decurſu, deſitiſque Langobardis, & Nortmannis Capuae imperare, priſcam Aquinenſem gentem eadem in urbe permanſiſſe, teſtis eſt gravis, & ab annis biſcentum antiquus ſcriptor Johannes Antonius Campanus Epiſcopus Aprutinus in Oratione de S. Thoma Aquinate a ſe habita, qua de patre agens Angelici Doctoris, haec habet verba: Landulfus, exorto in Campania bello, aliquandiu adverſus Federicum II. quam ſceleratiſſimae impietatis virum, dimicavit, Eccleſiae partes ſecutus. Quo bello & Capua, ubi fundos habebat gentilitios, direpta eſt, & Aquinum a Conrado Federici ipſius filio

Digitized by Google

Principi Giſulfo intimatum fuiſſet, ille, ut erat audax, illico ſuum exercitum congregari juſſit, & protinus cum ſuis iter arripuit, Capuamque properavit; deinde Aquinenſium fines advenit, ipſumque Caſtrum illico expugna-

 re

filio expugnatum, atque incenſum. *Hactenus Campanus, qui e regione Campaniae, nam is natus eſt in Comitatu Teani, hoc nomine eſt dictus; Idemque cum direptionem Capuae a Federico patratam adſerit, nulli alii memoratam auctori, ne mireris; namque vel ille memoria lapſus, cladem ceteroqui a filio Conrado Capuae inlatam animo deſignabat, a quo Aquinum, & Neapolis una direptae fuere: vel Capua certe ab Federico extremis ejus vitae diebus aliquid damni eſt paſſa, Petro a Vineis Campano, eximiae eloquentiae, & dexteritatis viro, Imperatoriſque intimo familiari, & a ſecretis tunc proditionis inſimulato, excaecationeque oculorum mulctato; quod novo antiquo exemplo accidit, vineam ſcilicet a cultore exoculatam ſuo. Qui igitur Landulfus D. Thomae pater (utcumque res fuerit de urbis direptione) fundos Capuae habuit gentilitios, & ille tum genere, tum incolatu haud dubie Campanus eſt reputandus.*

Sexto. Guglielmus de Tocho, qui vitam ejuſdem S. Doctoris conſcripſit, eundemque viſu novit, tradit cap. 4. illius ſorores quatuor modos adhibuiſſe, ut ipſum inducerent ad deferendum habitum Ordinis Praedicatorum: quae e contra converſae ſunt ab eo; nam ſororum majorem taliter convertit monitionibus, & exemplis, quod ipſa mundum reliquit, & intravit Monaſterium Monialium S. Mariae de Capua Ordinis S. Benedicti, ubi propter ſuam Sanctitatem ſtatim fuit facta Abbatiſſa. *Iſta Guglielmus, cui concordat idem Campanus ibidem his verbis de D. Thoma agens ſorores adloquente*. Haec Dei juvenis (*ait ille*) cum & diceret ex animo, & os, vultumque monentis accommodaret, factum eſt, ut altera ſoror natu major, reputans vera, quae monuiſſet, dimiſſis opibus paternis, relicta cariſſima matre, cum abjecto faſtu nobilitatis, Virgini Matri Dei ſeſe initiarit, ingreſſaque Veſtalium clauſtra, vitam Capuae factam, illaeſamque tranſegerit. *Iſta Campanus. Capuae igitur S. Thomae ſoror, hoc eſt patria in urbe, Deo virginitatem devovit; neſcioque an alia excogitari poſſit ratio, cur poſt fundos gentilitios a patre deperditos, adhuc illa Capuae manſit, ni ſua, totiuſque gentis fuit patria. Ceterum quam ex Guglielmo legiſti factam Abbatiſſam in Campano Monaſterio S. Mariae Monialium, eandem credes adpellatam nomine* Marottam, *ac praeſediſſe haud multis annis: Marotta enim de Aquino inter alias continenti ſerie Abbatiſſas ejus Monaſterii adnotatur noſtro Michaeli Monacho in Recognitione ſui Sanctuarii ad annum* 1255. *qui Abbatiſſam Altrudam De Petru-*

erat Papa Johannes (83), filius cujuſdam Alberici Patricii. Dum eſſet adoleſcens, atque hujuſmodi vitiis deditus, undique hoſtium gentes congregari juſsit in unum, & non tantum Romanum exercitum, ſed & Tuſcos, Spoletinoſque in ſuum ſuffragium conduxit, Populus quoque multus in armis, & cum magna virtute Capuanus properabat. Illico *Princeps Landolfus* conſanguineos ſuos Salernum miſit, quatenus eminentiſſimum *Principem Giſulfum* enixius obſecrarent; ut in ejus adjutorium ſine dilatione veniret. Ille vero talia audiens, protinus cum magna audacia, magnoque apparatu cum omnibus ſuis illuc properavit. Sed dum Romani, Spoletinique, & Tuſci, adventum Principis Giſulfi reperiſſent, magno metu percuſſi, ſuos repetunt fines (CVI).

CAP. CLXI.

DUm vero fama ejuſdem Principis Giſulfi, & undique per diverſas civitates ejus gloria nimium flagraret, legationem illis Papa Johannes miſit, quatenus in unum ſe conjungeret. Quapropter ipſe Princeps minime eſt moratus, atque cum magno apparatu per marinum iter Terracinam eſt profectus. Quo tempore jam dictus Papa cum non paucis Romanis ad eum venerunt; ſed cum faciem Principis, ejuſque apparatum, Nobiliumque multorum, gloriamque illius cernerent, mirati ſunt valde, dicentes: *Plus nunc vidimus plane, quam nuper audivimus*. Et in-

(83) Nempe X. Papa. Hic autem a noſtro dicitur *filius cujuſdam Alberici Patricii*. *Cujuſdam* pro *quondam*, uti in Antiquitat. Eſtenſib. pag. 316. aliis exemplis oſtendi. Filius, inquam, *Alberici*, non autem *Adelberti* Tuſciae Marchionis, uti habet corruptus Liutprandi Ticinenſis textus, quem emendandum monui Tom. II. Rer. Italicar. pag. 476.

(CVI.) De hac Johannis PP. expeditione in Campaniam ſatis ſup. dictum eſt Tom. I.

Digitized by Google

inter ſe foedus alternatim inierunt, atque ad invicem ſunt ſeparati. Quid multa referam? Regnum Graecorum, Agarenorum, Francorum, Saxonumque nimirum ei obediebant; (84) atque ſuum Principatum illaeſum obtinebat; & omnis populus ſub ſua ditione poſitus gaudebat, & exultabat; & non erat, qui exterreret eos.

Per idem tempus peſtis valida fuit infra Principatum Salernitanum, & multi ex eis interemti ſunt, domuſque plurimae vacuae remanſerunt, donec Cives cum magna inſtantia precum Dominum obſecrarunt: & tunc peſtis ipſa quievit. Tanta denique pluviarum abundantia fuit, antequam peſtis ipſa eveniret, tantaque tonitrua, & coruſcationes, quales numquam ſeniores noſtri noverunt, atque (*a*) pars montium ceciderunt.

C A P. CLXII.

HAc tempeſtate Italiae Rex praeerat Verengarius una cum filio ſuo Adelverto nomine. Sed cum multa ſervitia erga Populum ſibi ſubjectum ipſe jam fatus Rex nimirum adnecteret, atque variis caſibus eos cruciaret, clam (*b*) legationem Langobardi, Romanique Ottoni Regi Theutonicorum miſerunt, quatenus veniret, & Regnum Italiae ſub ſua ditione obtineret: erat ſiquidem illo tempore Saxonum, Alamannorumque Rex. Ut talia Rex Otto audiviſſet, valde gaviſus eſt, atque ut id fieret omnimodo gratulabatur, & ſine mora cum valido exercitu Italiam properavit. At vero Rex Langobardorum Adelvertus cum magno apparatu, populoque nimis vali-

(84) Aut vitiata vox, aut mitius exponenda. Scilicet cum eo amicitiam ſervarunt, aut ei munera conferebant, ut ſibi amicum, ſive minime adverſantem haberent. (*Prat.*) Frecc. habet: *Sacrum Principatum*.

(a) *Partes multae montium*. (b) Ann. *960*.

valido (a) Cluſas venit, quatenus cum Ottone certamen iniret: feruntque plurimi, ut ſexaginta millia pugnatorum cum Rege Adelverto fuiſſent. Sed dum una die, unaque nocte ibidem moraretur, & Ottonis exercitus ibidem non appropinquaret, non pauci Comites Adelverti promſerunt: *Volueramus, Domine Rex, ut Papiam cum paucis pergas, & tuo genitori dicito, quatenus Bardorum Regnum ſub veſtra ditione committat, quia nos minime ſub illius poteſtate amplius perduramus: Si vobis committit Regnum, totis viribus pugnamus; ſin autem, Italiae Regnum extero Regi committimus; quia ſaevitiam illius, ſuaeque conjugis omnimodo ſuſtinere nequimus.* Sed dum talia patri, matrique intimaſſet, pater vero dictis ejus obtemperavit, mater namque dicto ejus nullo modo aſſenſum dedit. Qua propter ad Cluſas reverſus eſt, & ſuis Comitibus omnia propalavit: At illi omnes irati ſunt, protinuſque illum reliquerunt, & unuſquiſque in ſuis urbibus remeavit. Otto Rex namque ſine impedimento Italiam introivit, atque Italiae Regnum obtinuit; ipſumque Verengarium in oppido, in quo cum ſua uxore fugerat, quod vocatur Sancti Leonis, per vim (b) comprehendit, Galliamque vinctos illos direxit: Adelvertus cum ſuis germanis, pauciſque fidelibus fugam inivit, atque in Inſulam Corſicam venit; ipſeque Otto cum ſua conjuge, Aidelgaza nomine, Romam ingreſſus eſt, & a Papa praedicto Johanne oleo unctionis (c) eſt unctus, coronaque ſuo capite ſeptus, & ab omnibus Imperator Auguſtus eſt nimirum vocatus, & multam incommoditatem Romanis, & Apoſtolicae Sedi indixit, quae nobis * (d) dicenda ſunt per ſingula.

Oo 2 CAP.

(a) *Alpium fauces, de quibus alibi fuſius.*
(b) Ann. 963. & 964.
(c) Ann. 962.
(d) *Poſtea.* Bolv.

CAP. CLXIII.

DEinde *(a)* Campaniae fines advênit, ſtatimque & Princeps *(b)* Beneventanus Pandulfus in ejus vênit occurſum, & cum ipſo, ſuaque conjuge cum magno tripudio Capuam properarunt, & ſtatim legationem idem Imperator Giſulfo Principi miſit, donaque Regalia, quatenus per ſemetipſum, ſi ei durum non eſt, Capuam veniret, & ſuam ſororem, illius Imperatoris conjugem, videret. Sed dum hujuſmodi dicta Principi delata fuiſſent, moxque cum non paucis ſuis fidelibus Eccleſiam Dei Genitricis introivit, atque nimis eam efflagitabat, quatenus pro ſuis delictis ſuum natum arctius rogaret, ut veniam illi tribueret. Et ſic commeato accepto a Praeſule Sanctiſſimo Petro, incunctanter illuc properavit. Cum vero non procul a Capuana urbe cum ſuis veniſſet, illico Pandulfus, & Landulfus Principes ei obviam exierunt, atque cum debito honore ad Imperatorem Ottonem eum perduxerunt. Ille Imperator ut eum vidit, *(c)* illico de Throno, in quo reſidebat, exiliens, paululum ei obviam exiit, invicemque ſe oſculaverunt. Deinde Imperatrix, ut vidit, atque lacteo vultu conſpexit eum ſuper collum ejus ruit, eumque oſculavit, atque eum pariter ſecum ſedere juſſit, quia ex conſanguinitate erat ei conjuncta: agebat plane: *Confrater meus Giſulfe, quare non veniſti, tuamque ſororem non requiſiſti?* Et inter dicta verba eum amplexabatur, & creberrime oſculabat. Idem Princeps ei magnae pulchritudinis equum cum aurea ſella dedit, opeſque plurimas, & ab eis dona digniſſima accepit;

(a) *Deinde*. An ut inf. num. 3. ad oram? Certe Otho, coronato filio Othone 2. Capuam petiit.

(b) *Beneventanum* dicit priſca appellatione & ſua reſpiciens tempora, quando Campanam, & Beneventanam regionem obtinebat Pandulfus I. Vide N.3. hic ad finem, & Diſſertationem meam ſupra ad partem 5.

(c) Ann. 963. Othonem Capuae adſtitiſſe 11. Kal. Septemb. Ind. 6. notat Baronius ex ſcripto Chron. S. Vincentii De Volturno; ſed ſilentibus antiquis Chronol.

cepit; & ſic cum magno gaudio cum ſuis Salernitanis remeavit, & omnis populus gaviſus eſt.

Ipſe Imperator *(a)* deinde Apuliae fines vênit, & valide eam dimicavit, & civitatem Bari aliquantulum obſedit, & quantum valuit, undique conſtrinxit. Idipſum iterum arva ſua remeavit. *(b)* Iterum Italiam vênit, Romamque properavit, & aliquantulos ex Romanis ſuſpendere juſſit; quia dum ipſe Imperator abeſſet, valde dictus Papa a Johanne Alberici filio foedatus, & afflictus fuit. Deinde *(c)* Calabriae fines vênit, incendiis, & depraedationibus eam vehementer afflixit, & millia damna, vel oppreſſiones geſſit in Principatu Salernitano. Igitur dum Pandulfus cum ipſo Imperatore in Calabria moraretur, ejus germanus Landulfus Princeps diem clauſit extremum. Tenuit Principatum una cum ſuo germano jam dictus Landulfus annis *(d)* octo. Fuit denique avidus, & minime divinae legis tramitem ſequutus. Sed dum talia comperiſſet Pandulfus, Calabriam reliquit Imperator, & Beneventum venit, ſuumque filium Landulfum Principem ſublimavit. Iterum ipſe Otto Ravennam properavit.

CAP. CLXIV.

Dum haec patrata fuiſſent, *(e)* ipſe Pandulfus Ottonem rogavit, quatenus ſecum de ſuis aliquantos mitteret in ſuffragium, ut Apuliam cum ipſis graderent. Ille vero aliquantos ex ſuis illi dedit, & ſic ipſe Pandulfus cum paucis juvenibus Beneventanis, Capuaniſque civitatem Bivinem *(f)* adiit. Dum miſti Graeci cum homini-

(a) Vere. *deinde.* ſed anno 969. Confer Lupum Prot. hoc anno. Otho ad Capuam aderat 15. Kal Febr. ann 968. Vvitichin. l. 3. apud Sigon. & Bar.

(b) Ann. 966.

(c) Ann. 968. Confer Lupum Prot. ad ann. 967. qui eadem corrupte iterat ad ann. 981.

(d) Vide Chronol. Princ.

(e) Ann. 969

(f) *Urbs Apuliae ſub monte ſita, quae Bibinum vocatur Italice* Bovino.

minibus ipſius Graecis egreſsi fuiſſent, & cum Pandulfo pauci fuiſſent, ad pugnam ſunt protinus parati, Pandulfuſque cum ſuis ſuper eos irruit, ultimaque caede eos vaſtavit; ſicque pervênit uſque ad Portam illius civitatis. Dum ei obviam quidam Graecus nomine Le... (*a*) veniſſet, cum magna virtute, fortique ictu percuſsit eum, in terram protinus ſtravit: denuo denique ſimilia fecerunt. Sed cum iterum Graeci aditum civitatis cum grandi ſtrepitu exiiſſent, & Pandulfus, & qui cum eo erant ad pugnam ſe praeparare maluiſſent, illico dum retro ipſimet conſpexiſſent, catervatim venire cernerent multitudinem hoſtium; ſed nequibant obtutum illorum diſcernere, utrum Pandulfi homines eſſent, quos exſpectabant, an e contrario Graeci. Sed dum eis approximaſſent: cognoverunt, quod Graeci eſſent, unuſquiſque omnimodo ad pugnam fuit praeparatus. Sed dum bellum inchoaſſent, ſtatim Pandulfi equus vulneratus eſt, & ſine mora (*b*) extinxit. Sed unus ex ſuis dum talia vidiſſet, moxque equum, in quo reſidebat, exiliens, ipſi Principi dedit: ille vero ſtatim equum aſcendit, ut cum Graecis certamen iniret; ſed nihil ei profuit, quia jam ſui diſperſi erant, & huc atque illuc vagabantur incerti. Dum vero Pandulfus plurimos ex Graecis fauciaret, & jam feſſus eſſet, ſuper eum quidam Graecus cum magna virtute vênit, fortique ictu percuſsit, eumque de equo, in quo reſidebat, dejecit; quia jam arma confracta habebat; & ſic ſuper eum irruerunt, eumque comprehenderunt, atque ad ſuum Patritium perduxerunt, & non pauci ex ſuis vulnerati, aliquanti comprehenſi, aliqui ex eis extincti, & reliqui, quamvis confuſi, ad ſuos veniunt fines. Princeps ſaepe dictus Giſulfus illuc Landonem Caſtaldeum in ſuffragium miſit, quatenus cum ſuis eum nullo modo relinquerent. Et dum illuc gradere feſtinaret, ſubito ei in itinere nuncius vênit, qui ei omnia intimavit; at ille, quam-

(a) Fort. *Leontius* Bolv. (b) *Extinctus*. Frecc.

Digitized by Google

quamvis cum moerore, Salernum remeavit. Ille Patritius Eugenius nomine Conſtantinopolim Pandulfum cum ſuis militibus miſit, & ille cum multitudine hoſtium Beneventi fines invadit. Avellinum oppidum adeunt, & illorum Caſtaldeum, Siconulfum nomine, cum conſenſu illorum comprehendunt, Capuamque properarunt, multoſque homines promiſcui ſexus inibi capiunt: ipſam urbem diverſis machinis expugnare coeperunt, obſederuntque eam fere XL. diebus. Marinus, qui praeerat illo tempore Neapolitanis, cum omnibus ſuis, accepta occaſione, Capuam venit, incendiis, rapinis, & quidquid reperiri poterant, demoliunt. Sed iniquitas eorum in eorum verticem nimirum deſcendit; quia dum cerneret ipſe Patritius ſine effectu ibidem morari, & crebriſſime Langobardi ſuos non paucos vulnerarent, atque necarent, & metueret ne forte Francorum exercitus ſuper eos irrueret, praeſertim cum plurima ope eſſent ditati, & promiſcui ſexus fere quingentos comprehendiſſent, Capuam liquit, & cum paucis *(a)* pacifice Salernum vênit: reliquum vulgus per Beneventum habuit iter, & multa oppida in dolo ceperunt; ibidem virum unum, qui Toto nomine, comprehenderunt; quia germanus Pandulfi Romoalt inter Graecos a pueritia fuerat, & jam minime patriam ſuam repetere volebat propter ſuam ſuperbiam; & ſic Apuliam remearunt. Ille vero Eugenius dum apud Salernum per aliquos dies manſiſſet, & Princeps praedictus Giſulfus ei delicias, vinaque optima, diverſaque potionum genera ſaepiſſime ſuis famulis feciſſet miniſtrare, Apuliam eſt reverſus.

CAP.

(a) *Pacifice* quidem; nam Giſulfus ad Graeci Imp. obſequium redierat, a quo invitus diſceſſerat, Graeciſque occulte cum faveret, ſero ſuffragium miſerat Princ. Pandulfo, ut pag. praec. Vide etiam ſup. *in Praefat. ad Anon. Sal. num. 7.*

CAP. CLXV.

DUm patrata talia fuiſſent, non multos poſt dies exercitus Alamannorum, Spoletinorum, Saxonumque Capuam vênit; ſed Graecorum phalangem minime ibidem reperit. Deinde exinde ſunt moti: territorium Neapolitanorum invadunt. undique inibi praedam capiunt, & vehementer una cum Capuanis civitatem Neapolitanam conſtrixerunt: inde ſunt moti. Avellinum oppidum adierunt, quia Graecis ſe, ut jam fati ſumus, tradiderunt, perinde Beneventani una cum Francis eam expugnabant. Idemipſi Beneventum venerunt, Miſſamque *(a)* ab Archiepiſcopo Landulfo audierunt, & corporis, & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti participati ſunt *(b)*. Et ſic accepta benedictione a praedicto ſanctiſſimo Pontifice, Apuliam venerunt. Ipſe Eugenius, de quo praediximus, propter ſuam crudelitatem comprehenſus eſt a ſuis, atque Conſtantinopolim miſſus. Hac tempeſtate Imperator Nicephorus praeerat, vir bonus, & juſtus, atque diverſarum gentium praeliator, de quo non eſt noſtrum dicere, quia ad aliorum facta percurrimus, ſcilicet Langobardorum. Cum Franci catervatim graderentur Eſculum *(c)*, repente Abdila Patritius cum magna multitudine Graecorum exiit eis obviam, ut non procul ab ipſa civitate utraque acies ſe conjungeret. Sed cum in unum adiiſſent, & Comes Alamannorum, Saxonumque cuncta geſtaſſet, ſuper eos ſubito irruit, multoſque ex eis interemit: reliquos fugam compulit ire; ipſum autem Patricium occidere noluit, proinde eum ſecutus eſt, ut vivum illum

(a) Poſtquam Campana Eccleſia Metropolis reddita fuerat anno 968. (potius 966. ut nos alibi *Prat.*) primus Beneventi Archiepiſcopus conſtitutus eſt hic Landulfus anno 969 ſub quo titulo memoratur quoque in Scripto Chronic. Monaſt. S. Barth. De Carpineto lib. 1. Vide Baron. ad annum 968. N. 66. & Marium Viperam in Chronol. Epiſc. & Archiepiſc. Ben. lib. 2.

(b) *Eo namque tempore communio ſub utraque ſpecie laicis praebebatur, quae deinde iis fuit interdicta*. Prat.

(c) *Nunc Aſculum Apuliae, aliud ab eo, quod in Piceno ſitum*. Prat.

illum apprehendere valeret, ſed minime talia facere potuit, quia expeditum equum ſedebat; quapropter haſtam, quam manu geſtabat, illi protinus miſit, equumque percuſſit, atque ſauciatus Eſculum introivit. Ipſe autem Comes vocabatur nomine (*a*) Conocuneus Alius validus, qui fuerat ab ipſo Patritio miſſus, quatenus ex alia parte clam ſuper Francos irrueret, ultimaque caede eos vaſtaret, dum talia perficere vellet, atque ſuper Spoletinos irrueret, illico Spoletinorum Comes, Sico (*b*) nomine, cum valida manu ſuper eum vênit, ultimaque caede eos vaſtavit; ipſumque Romualt, qui illorum praeerat, cum non paucis comprehendit, & ne unus ex Francis eſt mortuus, niſi unus ex Spoletinis eſt ſauciatus. De exercitu vero Graecorum fere ceciderunt mille quingenti viri; auferenteſque ſpolia multa ditati ſunt valde; & ſic cum magno tripudio Avellino oppido adierunt, & ſic pacifice Beneventani in eodem oppido introiere.

C A P. CLXVI.

DUm talia peracta fuiſſent, Otto jam ſaepe dictus cum multitudine hoſtium Neapolim properavit, atque undique eam animalibus denudavit; ſtatimque conjux praedicti Principis Pandulfi, Aloara nomine, una cum filio ſuo exiit obviam (*c*) Imperatori, & virum ſuum omnimodo commendavit. Ille vero ſtatim Apuliam vênit, & non procul ad civitatem Bibinae applicuit, & totam Apuliam depraedare juſſit, ipſamque Bibinam fortiter circumdedit, & undique ſuburbana ejus incendere

(a) *Cono-Cuneus alius validus* legit Bolv.

(b) *Confer quae de hoc Sicone dixi in Serie Ducum* Spolet. in Proluſione ad Paul. Diac. To. 1. *Prat.*

(c) Ann. 970. 8. Kal. Jun. Indict. 13. Otho aderat *in loco dicto Sillice Territorii Capuani*, ut ex ejus Diplom. in Reg. Petri Diac. p. 72. in Arch. Caſſinenſi. Prat. *Locus hic fort. in Vicaudo, Pago non longe a Veteri Capua, & Ponte ſuper Clanium, qui adhuc nomen retinet* Ponte a Selice, *de quo in Appiae Viae Hiſt. lib. 11. verba feci.*

juſſit. Sed dum haec agerentur, Pandulfus, de quo praemiſimus, Princeps dum apud Conſtantinopolim vinctus moraretur, atque ipſe jam fatus Nicephorus Imperator eum plus cruciare ſatageret, ſubitanea mors illi Imperatori evênit; nam cum eſſet juſtus, & jure legis ſervator, Theophana crudeliſſima ſua uxor propter ſuae cupiditatis ardorem una cum Johanne Simulchi, eo qui illo tempore Ducatum gerebat, crudeliter illum necaverunt, & Impèrium ipſe (CVII) Johannes *(a)* accepit, ſtatimque Pandulfum a vinculis, cum quibus nexus erat, juſſit abſolvi, atque celeriter illum in Apuliam miſit, quatenus Ottonem ſua arva ſine dilatione regredi faceret, & illi Johanni Imperatori omnimodo fidem ſervaret. Dum perveniſſet ipſe Pandulfus Barim, ſtatim illuc Otto Imperator miſit, ut eum ſine mora illius ditioni ipſe jam dictus Abdila honorifice tranſmitteret; qua propter illius ditioni miſerunt, & per exorationem Pandulfi ipſe Imperator Apuliam deſerit, & Galliam properavit. Ipſe vero Pandulfus

(CVII.) Nicephorus Orientis ſolium regens A. XMLXVII. Legatos ſuos ad Othonem Auguſtum Ravennae commorantem miſit, qui ejus àmicitiam, affinitatiſque conjunctionem expetiit. Hic inſequenti anno ſuos Byzantium Nuncios miſit, inter quos celebris ille Liutprandus Cremonenſis Epiſcopus, ut Teophaniam Romani II. Imperatoris filiam Othoni Caeſari ejus filio (non Annam Theophanonis ſororem, ut ait Baron.) conjugem daret. Conventum ibi fuerat, ut in Calabriam Graeci ſponſam Auguſtam perducerent. Nicephorus tamen perfide, Graecaque fide imbutus, quos ibi Nuncios Otho ad illam excipiendam immiſerat, trucidandos curavit. Ultio Othonis ſtatim ſecuta fuit; anno enim XMLXIX. exercitum in Calabriam duxit, qua e regione Graecos expellit, ex eiſque quamplurimos Conſtantinopolim aut excęcatos, aut membris, naſoque detruncatos remiſit. Quod quidem horrendum ſpectaculum Johanni Zemiſcio, (quem *parvae ſtaturae* virum Armeni interpretántur) Theophania etiam Auguſta impellente, & auxiliante, anſam dedit, ut exturbato Nicephoro, Orientale ipſe Imperium occuparet, Baſiliumque, & Conſtantinum Romani Porphyrog. filios collegas in Imperio accepit, Leone Phoca Nicephori germano in exilium depulſo. Ipſe proinde Theophaniam ad Othonem Imp. magnificentiſſime miſit, Calabriâ in dotem illi adſignatâ.

(a) Ann. *970. anno potius 969. ut bene Pagius notavit*. Prat.

dulſus ad dignitatem priſtinam eſt reverſus. Haec me dixiſſe ſufficiat: nunc plane quid ipſi benigniſſimo jam fato Giſulfo Principi, ejuſque Sereniſſimae conjugi, Gemmae nomine, accidit, quamvis cum moeſtitia, ſeriatim diſtrictius ſtilo proprio percurramus, atque fidelibus innoteſcamus.

CAP. CLXVII.

FActum eſt autem, ut ipſe Princeps in gravi languore jaceret, ante obtutumque ejus ſua benigniſſima mater ſtaret, & dolenter fleret, atque immenſas lacrymas funderet. Sciſcitavitque eam ipſe clementiſſimus Princeps, pro qua re ſic acriter fleret. Illa vero dixit: *Dulciſſime fili, proinde ploro, quia meis peccatis merentibus, derelicta ſum a meo viro, & nunc te cerno infirmum, & non habeo conſolatorem; quia uterinus meus germanus longe a me abeſt*. Cui Princeps: *Et quid tibi, mitiſſima mater, exinde comparet, mox meae Eminentiae illico pande*. Et illa dixit: *Volueram, dulciſſime fili, quatenus illum cum ſua domo huc profecto accerſiamus*. Idem Princeps: *Fiat, ut comparet voluntati tuae*. Cum autem Princeps ille ad priſtinam valetudinem Dei nutu veniſſet, ſtatim ſuum patruum Landulſum cum omni domo ſua venire juſſit, quia illo tempore Neapoli manebat. Fuerat idem Landulſus filius, ut fati ſumus, Atenulfi Principis, & propter ſuam nequitiam, ſuamque crudelitatem, & ſuperbiam (a) a Capuana urbe, in qua natus fuerat, cum ſuis filiis fuit ejectus, Neapolimque exulaverat; deinde vênit Salernum, cumque Conſam (b) a praedicto Principe Salernitano obtinuit (c); ſed ſua nequitia, ſuaque crudeli-

 tate

(a) In parte Hiſtoriae non editae expulſum dixit *Atenulſum Pr. Beneventanum e ſua urbe.* eundemque receſſiſſe Salernum, ac exulem obiiſſe; quem puto filium Atenulfi primi. Vide me in Stemmate Princip. & ad hujus Anonymi partem. 5.

(b) *Compſa Principatu Salern. incluſa erat*. Prat.

(c) *Obtinuerit*: legit Bolv.

Digitized by Google

tate Conſani ſubſtinere, (a) ... celeriter eum exinde expulerunt. Iterum ex urbe Salernitana fuit ejectus, & Neapolim properavit: nunc vero, ut fati ſumus, Salernum cum tota domo ſua, relicto Neapoli filio ſuo viro calidiſſimo, & ipſe Landulfus nomine, ad habitandum pervênit. Sed dum Salernum adiiſſent, ipſe mitiſsimus Princeps, licet non recte geſsiſſet, ei victum, opeſque varias, domoſque dedit; praediis, coloniſque eum ditavit, Conſamque eidem obtinendum tribuit. Quid multa referam? ſecundum (b) eum in hac urbe conſtituit. Valde veremur, ne a quodam ſagaciſsimo, qui liberalibus diſciplinis a pueritia eſt eruditus, habeam reprehenſionem: ſaepe enim vir, qui eſt minime audax, hoſtium inſidias pertimeſcit, plus nimirum, quam audax. Sic denique & nos, qui liberalibus diſciplinis periti pleniſsime non ſumus, crebriſsime gnaros timemus; quapropter quantum valemus, rationem illorum reddimus. Secundum, quando nomen (c) eſt ordinis, in penultima acuitur; ut eſt illud (d) Beati Gregorii: *Johannes in ſpiritu, & virtute Eliae praeceſſit ante Dominum; quia ſicut Elia ſecundum Domini adventum praeveniet, ita iſte praevenit primum.* Quando vero praepoſitio eſt, omnibus ſyllabis gravatur, & duplicem habet intellectum modo propinquitatem; ut *ſecundum* (e) *fores*; id eſt prope, vel juxta januas. Modo vero notat aemulationem, ideſt imitationem, ſeu ſimilitudinem; ut, *ſecundum Apoſtolus vivo*, id eſt ſimililiter, ut illi, quod Graece Κατὰ dicitur. unde & Evangelium Κατὰ, *ſecundum Matthaeum*. Item, quando nomen eſt, ſimiliter in penultima acutum, tunc ſignificat pro-

(a) Supple ex Cod. Bolv. *Cum amplius nequirent, celare ſe exinde impulerunt: non inde ſtatim Salernum gradiit, ſed poſt tempus aliquod ibi veniens iterum &c.*

(b) Videl. *Poſt eum primum in Principatu Dynaſtam.* Prat.

(c) *Vocabulum hoc.* Prat.

(d) B. Gregor. Homil. 7. in Joannem. Sed iſte verba dat parumper immutata.

(e) *Semper ad futilia ſermonem vertens, Hiſtoriae filum conſcindit. ut Grammaticum ſe oſtendat, ſciolumque philologum.*

proſperum, vel tranquillum, atque quietum, & placidum; ut illud Virgilii: *(a) Ventis ſecundis*. Unde & verbum derivativum eſt. Secundo, ſecundas, ſecundat. idem ac, tranquillo, tranquillas, ſeu proſperum facio, vel quietum, ac ſuave facio, mitigo, placo, propitium facio. Credo equidem quia peritis ſufficit teſtimonium ab *(b)* imperito prolatum: nunc vero, quae obmiſimus, iterum arctius indagemus.

Habebat plane nefandus ipſe Landulfus quatuor filios: Landenulfus, Landulfus, Indulfus, & Guaimarius. Ipſe Landenulfus habuit unum glaucoſum oculum: deſponſavit puellam quandam *(c)* Taſſagaldi filiam. Dum illuc civitatem *(d)* Tranam cum non paucis nobilibus, ut eam Salernum cum magno tripudio perduceret, perrexiſſet, in itinere eum febris invaſit, qua mox correptus, acrique coepit ardore fatigari; Deique nutu in Conſana civitate eſt extinctus. Gaudium plane eſt verſum in luctum, ipſaque puella, quamvis *(e)* corrupta, cum ſuis hominibus ſuos repedat fines, ejuſque cadaver per juſsionem dicti Principis Salernum deducunt. Dum iſte Landenulfus obiiſſet, ſtatim ipſe Princeps ad ſe accerſiri juſsit callidum illum Landulſum, qui fuerat Neapoli derelictus, eique *(f)* Laurini Caſtellum ad obtinendum dedit, quod ſuus extinctus germanus tenuerat, atque cum domo ſua & ipſe Salernum vênit. Indulfi Sarnum, Guaimarii *(g)* Marſicum, pene omnia fiſcalia ſuae ditioni tradebat: omnis Salernitanus populus, nec non & ſublimes exinde valde fre-

(a) Aeneid. lib. 3.

(b) *Imperitum te fateris; at melius moleſtum, faſtidioſumque Chronico-ſutorem appellarem*. Prat.

(c) al. *Taſſelgardi*, *& quidem melius*.

(d) *Tranum urbs in Apulia in mari Supero, ſeu Hadriatico ſita, Barulum inter, & Vigilias*, Trani *adhuc nominata*. Prat.

(e) Videl. *Jam a viro ſuo cognita.*

(f) al. *Laurum*. Sed male Caſtellum Laurini non longe a Salerno ſitum. *Prat.*

(g) *Unde Marſici Comites antiquiſſimae Familiae Sanſeverinae, de quo alibi aliqua delibanda erunt*. Prat.

ſremebant. At ille neſandus Landulſus una cum ſuis callidiſsimis filiis Salernitanis, quibus ſe credere poterant, pro Principis, ſuaeque conjugis interitu copioſa praemia condemnabat, & hac illac proinde clam pergebat, & ſermocinabat; nec non ſacramenta exinde recipiebant, quatenus Salernitanum Principatum invaderet, ipſumque Indulſum Principem conſtituerent; & ſi quislibet ipſi benigniſsimo Principi, ſuaeque dilectiſsimae conjugi praedictam rem intimaſſet, minime dictis illius credebat.

C A P. CLXVIII.

FActum eſt autem eo tempore, ut ſaepe dictus Pandulſus cum multitudine Spoletini, nec non & ſuum populum Neapolim adiiſſet, & eam undique variis caſibus cruciaſſet, & omnimodo nitebatur, quatenus praedicti Principi Giſulſi terram invaderet; ſed dum ipſi ſagaciſſimo Principi fuiſſet cognitum, repente multitudinem hoſtium congregare juſſit, moxque locum, ubi Flumicellus (a) dicitur, miſit, cavaeque ſunt ibidem antiquitus factae, & eſt tutiſſimus locus. Dum illuc validiſſimus ſuus exercitus pergeret, atque forti animo ad bellum eſſet paratus, audito hoc Pandulſus, & qui erant cum eo, minime Salernitanorum adeunt fines. Sed dum Salernitani non paucis diebus illic manſiſſent, conſilium peſſimum neſandus Landulſi filius una cum Maraldi filio Riſo, & cum Romoaldo filio Teurici illuc inierunt, quatenus, ut praediximus, Salernitanum Principatum invaderent. Cumque omnes per juſſionem jam dicti Principis in ſuis aedibus remeaſſent, atque funditus locum illum liquiſſent, in magna pace degerent, & ex omni parte in circuitu tranquillitatem haberent, ſurrexit contra eundem Principem filius iniquitatis cum omnibus ſuis filiis, ut praediximus, Landulſus nomine, per quem in Prin-

(a) Fort. *Locus non longe a fl. Sarno, Nuceriam verſus*. Prat.

Principatum Salernitanum, perturbata pace, maximae populorum factae ſunt ſtrages; & Riſum, & Romoalt una cum ſuis eos omnimodo adhortabantur, quatenus facinus adipiſcere valerent; & non tantum ipſis, verum & aliis infanda reannectebant. Cumque per multos dies exinde ſatagerent, atque cui ſe credere poterant, nunciabant, & promebant: *Numquid non ſcitis, quia vult Dominus noſter Giſulfus vobis abſtrahere oculos*? Id ipſum eorum jusjurandum jurabant, & omnimodo eos conteſtabant, ut dictum illorum minime proderent. Quid multa dicam? Quotquot ipſe benigniſſimus Princeps diligebat, Landulfus cum ſuis filiis illos exoſos habebant: cui Princeps minime credebat, clemens erat, & illos pleniter diligebat, atque ſibimet ſociabant: cui ille minas, illi vero dulcia verba referebant. Quid multa referam? Ille ignis, qui in eorum corpora ardebat, jam foras illum per os evomebant, atque non ſolum eorum animas, verum etiam corpora illum omni modo concremabant. Landulfus vero una cum ſuis filiis jam dudum conceptam iniquitatem pariturus, annitentibus Riſone, & Romoalt, ſed (*a*) aliis ex Salernitanis, Principatum ejus, & Palatium hoc modo invaſerunt. Intempeſta noctis, quando ſopore gravi feſſa corpora premuntur, jam dicti Landulfi filii cum paucis Palatium, non per januam, ſed per feneſtram ingrediuntur, & quos ibidem dormire comperiunt, comprehendunt, ibique (*b*) Oſtiarium praedicti Principis, Balſamum nomine, vehementer conſtringunt, & ſic ad aulam, ubi ipſe benigniſſimus Princeps cum ſuaque Sereniſſima conjuge quieſcebat, audaci animo properarunt, atque ex more illius fores pulſarunt. Cumque talia Princeps ipſe audiſſet, miratus eſt, ſuaeque conjugi cuncta praedixit. *Quis eſt, qui nos inſolita hora inquietat*? At illa ad januam per ſemetipſam venit, eoſque ſciſcitatur, qui eſſent? At illi nomina ſua dixerunt, ſtatimque eis januam pate-

(a) &.

(b) al. *Veſtiarium*.

patefecit. At illi ingreſſi, Princeps eos perquiſivit: *Qua intempeſta nocte ad me, fratres, veniſtis?* At illi dixerunt: *Quia Salernitani arma tulerunt, & te propter tuam uxorem occidere volunt.* Et hoc dicentes, eheu praedolor, in eum manus injecerunt, eumque comprehenderunt, ſuamque benigniſſimam conjugem foras dederunt, injuriis eam afficiunt, & in ipſo Palatio eam includunt; ipſumque piiſſimum Principem in altiſſima Turri, quam olim Proavus ejus (a) Waimarius conſtruxerat, depoſuerunt, & eſt ſita juxta ipſius civitatis Portam, quae ad mare deducit; omnemque ejus theſaurum diripuerunt, & ſic per domos illorum, cum quibus illud peccatum conſiliaverunt, pergunt. Et ſi quis eos interrogabat de re, quae acciderat, illi promebant: *quia ambo pariter mortui ſunt:* & protinus Alfanum patrem Sereniſsimae Principiſſae vocari, quaſi a parte piiſsimi Principis, juſſerunt. Sed dum ille more ſolito illuc pergere maluiſſet, repente illum comprehenderunt, & Petrum, & Pandonem Archidiaconum ejus nepotes. Deinde (b) eos Palatium adierunt, quia putabant Principem cum ſua conjuge extinctos, quemadmodum ipſi crudeliſsimi feciſſe juraverant, & ipſi Landulfo Tyranno jusjurandum juraverunt: Riſo, & Romoalt una cum ſuis omnimodo decertarunt, & ſequenti nocte ipſum jam dictum Principem una cum ſua conjuge (CVIII) Amalfiam deducunt. (c) Illa vero, quae antea purpurata, contextiſque ex auro veſtibus, ac gemmis ipſa per Palatium gradere conſueverat, poſt tecta vilibus veſtibus, ipſaque confuſa jacebat.

CAP.

(CVIII.) Amalfia tunc temporis Salernitano Principi ſubjecta profecto eſſe debebat, cum eo Princeps ejuſque uxor miſerint.

(a) Sic ſcripti Codd. ſed Proavus Giſulfi certe fuit Vvaiſerius, qui eam conſtruxit Turrim, ut dicam alibi.

(b) *Omnes.* Aegypt.

(c) Ejectus eſt Giſulfus e Principatu paulo ante annum 974. quo iterum illum obtinuit. Vide Adnotationem infra poſitam.

CAP. CLXIX.

CUm talia peracta fuiſſent, Marinus, qui illo tempore praeerat Neapolitanis, & Manſo Patritius Amalfitanorum Salernum cum nonnullis paucis venerunt, atque Landulfum nitebantur adjuvare, quatenus Principatum ipſe firmiter obtineret. Sed non valet ſuffragium humanum, ubi non adeſt Divinum. Ille Neapolitanorum Patritius Marinus oblitus beneficiorum tantorum, quae in eum Princeps Giſulfus impenderat; oblitus etiam jusjurandi, quod juraverat, cum omni conamine, ſuiſque hominibus omnimodo eum videlicet adjuvabat. Facta eſt autem (*a*) tribulatio omnibus, qui eum diligebant, maxime Sacerdotibus, & Clericis, nec non & Judicibus, quos Giſulfus (*b*) ſolitus erat. Sed dum omnis populus comperiſſet, quod ipſe cum ſua uxore adhuc viveret, licet non in patulo, & tamen clam exinde ſuſpiria traheret, & deintus fortiter de illuſione, quae facta fuerat, fremebat: Facta eſt non minima diſſenſio inter germanos pro Principali (*c*) ambitione. Indulfus ſuo patri iniquiſſimo promebat: *Numquid non mihi jam nuper cum tuis natis juraſti, quatenus me Principem ſublimares?* At ejus pater in extaſi denique erat, & quid ageret penitus ignorabat. Ipſe vero Indulfus quidquid habere poterat, illud dabat, clam & ſacramenta recipiebat. Id ipſum (*d*) Indulfus omni niſu exinde ſatagebat, & praedictum Marinum acrius efflagitabat, ut eum omnimodo adjuvaret ad obtinendum Principalem honorem. Dum vero utrique omni niſu decertarent, conſilium inierunt, quatenus Indulfum comprehenderent, & clam illum Amalfim dirigerent; quod ſine mora talia fecerunt. Sed dum ipſe Indulfus Amalfim fuiſſet miſſus, ſtatim omnis Salernitanus Populus illi crudeliſſimo juniori Landulfo jurarunt; ſed dum aliquot dies Indulfus ipſe Amalfim degeret, iterum

(a) *Magna*.
(b) *Princeps excolere*. Frece.
(c) al. *habitatione*.
(d) Forte, *Landulfus*.

Salernum per juſsionem amborum iniquiſsimorum rediit. Cum vero Salernum reverſus fuiſſet, coepit iterum plurimis dona largiri, conſilium inire, quatenus per Caſtella ſe communirent, & Pandulfi juri ſe traderent . . . . *Quia meus genitor una cum crudeliſſimo germano intendit vos lumine privare*. Illi vero erant ex genere jam fati Principis benigniſsimi. Statim per Caſtella ſe communivere; nam Domini ſuper illos dicta veniebant; qui dixit: (a) *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus coeleſtis, eradicabitur*. Et alibi: (a) *Omne Regnum in ſe ipſum diviſum deſolabitur*. Illi nefandiſsimi plantati erant a Deo, plantati fuerant ad bonum, & non ad malum. Illi vero contra ſuum Dominum ſurrexerunt juſto Dei judicio, ut filius adverſus patrem, & frater adverſus fratrem conſurgant, atque omnes ſimul depereant. Riſo jam dictus, & Romoalt poenitudine ducti, & licet non in patulo, & tamen clam ſuſpiria trahebant, & quibus ſe credere poterant, hujuſmodi verba eorum promebant, ſcilicet: *Melius nobis fuerat, ſi nati non fuiſſemus, quando piiſſimum Dominum noſtrum tradiderunt una tum ſua conjuge*. Et inter dicta verba ululabant, & dolenter flebant; pro qua re neſcimus, utrum ipſe jam dictus Landulfus una cum ſuis filiis promiſsiones, quas illis promiſerunt, non adimpleverunt, aut de theſauro exiguo dederunt illis. Qua propter per juſsionem illorum nequiſsimorum Amalfim perrexerunt, & ante obtutum mitiſsimi Principis venerunt, ejuſque conjugis, & multum illic pariter fleverunt, & illi Principi, ejuſque conjugi, arte qua poterant, promiſsiones fecerunt, quatenus, ſi valerent, in proximo ad dignitatem priſtinam illos facerent remeare, tantum illis veniam tribuerent. Quid plura? Fleverunt, & inter ſe ſacramenta dederunt. De illo die ſtudenter Riſo, & Romoalt omnimodo exinde decertarunt.

CAP.

(a) Matth. cap. 15. (b) Lucae cap. 11.

CAP. CLXX.

DUm Principi Pandulfo ab illis nobilibus, qui per Caſtella manebant, nunciatum fuiſſet, quatenus cum ſuis veniret, & una cum ipſis urbem Salernitanam expugnarent, magno gaudio eſt repletus, & ſine mora Salernum vênit. Illico Indulfus exiit obviam ei, & Conſam ab eo expoſcit. Sed dum a praedicto Principe reſponſum ei fuit, quod minime talia facere valeret, ab obtutu illius cum moeſtitia exiit, Salernumque rediit, & omnimodo nitebatur, quatenus Salernum remearet; ſed nil ei profuit, nam a ſuis (C) comprehenſus eſt; atque per juſſio-

(C) *Quod reliquum erat hujus Hiſtoriae, immani intercidit jactura: idque caſu, an conſilio acciderit: res eſt incerta. Principem vero Pandulfum obtinuiſſe urbem, ac Principatum Salerni, innuit idem Anonymus in Carmine, quod poſt illam adtexuit, & ipſe conſimili loco dabo, de quo dixi, cum de eodem egi Auctore num 9. Idemque ſimiliter probant nonnullae antiquae Chartulae, quae adſervantur in Archivo antiqui & nobilis Monaſterii Sanctiſſimae Trinitatis Cavenſis urbis, & in Archivo antiqui, & pariter nobilis Monaſterii S. Laurentii urbis Averſanae; at illas hoc loco producam, quod rem prorſus ignoratam mire illuſtrent. Verumtamen negotium faceſſere videtur, quod Pandulfus dici coepit Princeps Salerni ab anno 978. quando ejus filius, pariter dictus Pandulfus, Dynaſtiam illam obtinuerat ab anno 974. adoptione Principis Giſulfi, & ejus uxoris Gemmae. ſicut conſtabit ex Tabulis modo producendis. Sed nodum ſolvo. Giſulfus, qui Principatum obtinebat in Decembri anni 971. ut conſtabit ex Chartulis, carceri eſt mancipatus a Landulfo anno, certe, vel 972. vel ſequenti 973. Tuncque Pandulfus pater obſidione cinxit urbem ab Indulfo, & a conſanguineis invitatus captivi Principis*, qui per Caſtella manebant, *& eandem adeptus eſt, ejecto inde invaſore Landulfo: quam non ſibi adſeruit, ſed legitimo Principi Giſulfo reſtituit anno 974. non poſt Junium. Iſque ſive grati animi, ſive pacti lege obſtrictus, ejus filium adoptavit, Principemque Salernitanum inſtituit initio circiter Septembris ejuſdem anni, unaque ambo Principes advixere uſque ad annum 978. quo adoptans obiit, & Pandulfus pater dici voluit una cum filio Princeps Salerni; quo tempore Anonymus noſter Hiſtoriam ſuam clauſit, eidemque illam nuncupavit. Iſta ſic ego explano, alter plenius, & planius, quod opto. Promiſſae vero Tabulae ſunt hae.*

I. In Archivo Cavenſi in Arca ob feſtinationem cum ibi adfui haud

mihi

ſionem jam dicti Landulfi eſt delata .... Princeps idem Pandulfus cum ſuis, & cum Salernitanis, qui per Caſtel-

la

mihi ſignata, nec erat tunc animus Salernitanorum Principum ſerio tractare Chronologiam, eſt Chartula ſcripta. Anno 39. Principatus Dom. Giſolfi. Menſe Julio. Indictione 14.

(a) II. In eodem Archivo eſt Chartula ſcripta. Anno 39. Principatus Dom. Giſolfi. Menſe Septembri. Indict. 15. *Prat.*

III. In eodem Archivo eſt Chartula ſcripta. Anno 42. Principat. Dom. Giſolfi. Menſe Junio. Indict. 2.

IV. In eodem Archivo eſt Chartula ſcripta. Anno 42. Principatus Domini Giſolfi, & primo anno Principatus Dominae Gemmae ejus uxoris, & Principatus Paldolfi optati filii eorum Menſe Decembri. Indictione 3.

V. In eodem Archivo eſt Chartula ſcripta. Anno 45. Principatus Giſolfi, & 3. anno Principatus Dominae Gemmae ejus uxoris, & Principatus Paldolfi optati filii eorum. Menſe Auguſto. Indictione 5.

VI. In eodem Arch. In Arca 88. *eſt Chart. ſign. num.* 13. *ſcripta.* Anno 36. Principatus Paldolfi, & 1. anno ejus Salernitani Principatus. Et 5. anno Principatus D. Paldolfi filii ejus. Indictione 7. *Menſis non fuerat adnotatus.*

VII. In eodem Archivo. In Arca 59. *eſt Chartula ſignata num.* 275. *ſcripta.* Anno 36. Princip. Dom. Paldolfi, & 2. anno ejus Princip. Salernitani. Et 5. anno Princ. Dom. Paldolfi ejus filii. Menſe Julio. Indict. 7.

VIII. In Archivo Sancti Laurentii, quod tunc cum ibi aderam, non adhuc fuerat firma Chartularum inlocatione diſpoſitum, ideoque numerus Arcularum nullus eſt mihi adnotatus, aderat membrana ſcripta. Anno 37. Princip. Dom. Paldolfi, & 2. anno Princ. ejus Salernitani. Et 6. anno Princ. Dom. Paldolfi ejus filii. Menſe Octub. Ind. 8.

IX. In Archivo Cavenſi. In Arca 88. *eſt Chartula ſignata num.* 22. *ſcripta.* Anno 37. Princip. Dom. Paldolfi, & 2. anno Princip. ejus Salernit. & 6. anno Princ. Dom. Paldolfi filii ejus. Menſe Decembr. Indict. 8.

In

(a) *In Archivo Sanctiſſimae Trinitatis Civitatis Venuſiae adeſt chartula ſcripta anno* 40. *Principatus Domini Giſolfi Glorioſi Principis Salerni donationis Raynaldi malae convenientiae ſenioris, & Comitis Marſici; & Rambaldi Domini Caſtelli Montis Milonis cum interventu Baronum ſuorum. Menſe Majo Ind.* XV. *Ibidem extat alia Anno* 46. *Principatus Domini Giſolfi, & quarto anno Dominae Gemmae ejus uxoris, & Principatus Paldolfi optati filii eorum menſe Januario Ind. VI.*

Digitized by Google

la manebant, omniaque oppida, quae ſub jure Salerni-tanae civitatis fuerant, ipſamque civitatem expugnabant, & quid-

X. In eodem Archivo. In Arca 59. *eſt Chartula iterum producta, ac ſignata num.* 275. *quae alteram annorum conſignationem exhibet ſic*. Anno 37. Princ. Dom. Paldolfi, & 2. anno Princ. ejus Salernit. Et 6. anno Princip. Dom. Paldolfi ejus filii. Menſe Martio. Indict. 8.

XI In eodem Archivo Cavenſi. In Arca 59. *eſt Chartula ſignata num.* 218. *ſcripta.* Anno 37. Princ. Dom. Paldolfi, & 2. anno Princip. ejus Salernit. & 6. anno Princ. Dom. Paldolfi filii ejus. Menſe Aprili. Indict. 8.

XII. In eodem Archivo. In Arca 101. *eſt Chartula ſignata num.* 297. *ſcripta.* Anno 38. Princ. Dom. Paldolfi, & 3. anno Princ. ejus Salernit. & 7. anno Princ. Dom. Paldolfi filii ejus. Menſe Februar. Indictione 9.

XIII. In eod. Arch. In Arca mihi feſtinanti non adnotata, eſt Chartula ſcripta. Anno 7. Princ. Dom. Paldolfi. Menſe Junio. Indict. 9. *In qua adeſt infraſcripta adteſtatio*. Ante nos Guidonem, & Aldemarium Judices. Nos Paldolfus Princeps filius bonae mem. D. Paldolfi Princ. declaro, quod Giſolfus, & Gemma adoptaverunt me in filium; propterea D. Jo. Venerab. Pontifex S. Sedis Salern. &c.

XIV. In Archivo S. Laurentii erat Chartula, cujus Arcam non adnotavi eadem cauſa, qua ſupra; eaque ſcripta. Anno 4. Principatus Dom. Landonolfi. Menſe Martio. Ind. 14. *Et infra*. Ego Aloara relicta Principis Paldolfi, filia (a) Petri Comitis, cum conſenſu ſupradicti Landonolfi Principis, & Giſolfi germanis filiis meis pro redemptione animae Paldolfi Principis viro meo, & Paldolfi Principis Salernitanae civitatis filio meo, & Landolfi Principis, & Atenolfi Marchionis filiis meis, do, trado &c.

Has autem Chartulas in Tabella per annos ſic digero.

An Chr.		Princ. Giſul.	Menſe,	Indict.
971	*I.Chart.*	39	Julio	14
	II.Chart.	39	Septem.	15
972		40		15
				1
973				

(a) In Chron. Caſſ. l. 2. c. 9. Leg. Imp. (*Otho II.*) *Capuam reverſus firmavit Principatum relictae Pandulfi Principis Aloarae, & filio ejus Landenulfo*: Idem in Reg. Petri Diac. n. 234.

& quidquid reperire poterant, depraedabant, atque funditus demoliebant, & deintus omnes tamen fortiter reſi-
ſte-

973		41				1 2
974	*III.Chart.* *IV.Chart.*	42 42	Gemmae. 1	Pald. optati. 1	Junio Dec.	2 3
975		43	1 2	1 2		3 4
976		44	2 3	2 3		4 5
977	*V.Chart.*	45 45	3 4	3 4	Aug.	5 6
978		46	4	4		6

Giſulfus, ut reor, obiit decurrente anno 46. ſui Princ. Menſe circiter Junio. At Pandulfus Caputferreus dici coepit Princeps Salerni non poſt Octobrem Indictionis 7. ut ex ſubſequentibus Chartulis probatur. Igitur anno percurrente 978. quo obiiſſe oportuit Giſulfum. Idem vero Paldulfus patrium Principatum iniit circa initia Menſis Septembris anni 943. de quo alibi; quocirca ſingulis annis enumeratis ab Incarnatione adſcripſi duos incompletos annos ejus Principatuum; quod pariter eadem de cauſa factum eſt in annis Paldulfi ejus filii, fierique debet in omnibus conſimilibus ratiociniis, & in numeris Indictionum. Ad Giſulfi autem annos non hac opus fuit diſtributione, qui Kal. Januarii anni 933. niſi mea me fallit ſupputatio, quam ex Chartulis deduxi, conſtitutus eſt Princeps a patre Guaimario juniore, aetateque triennis, ut Anonymus Salern. tradit in Hiſtoria non edita'. Adno-
te-

ſtebant. Ipſeque Amalfitanorum Patritius una cum ſuis deintus Palatium cum ambobus nequiſsimis manebat, atque

tetur igitur annus 978. quo Pandulfus Caputferreus poſt Giſulfum dici coepit Princeps Salerni.

An. Chr.		Pald. Pat.	Saler.	Pald. fil.	Indict Menſe	
978		36	1	5		7
979	*VI.VII Ch.*	36	1.2	5	.... & Jul.	7
	VIII.IX.Ch.	37	2	6	Oct. & Dec.	8
980	*X.XI. Ch.*	37	2	6	Mar. & Apr.	8
		38	3	7		9
981	*XII. Char.*	38	3	7	Febr.	9
	Pald pat. obiit Menſe Martio.					
	XIII. Char.			7	Jun.	9

XIV. Poſtrema Chartula tempore data eſt Principis Capuae Landonulfi, anno 986. quando in fata jam conceſſerat Princeps Pandulfus pater in Martio anni 981. quod iſta conſentiunt Tabulae, ac adſtruit Chronicon Ducum, & Principum Beneventi ſuo loco producendum. Pariterque obierat Princeps Pandulfus filius; cujus acta, & reliquorum Salerni Principum diligentiores inveſtigent, quaeſo, Salernitani viri, antiquitatis ſtudioſi, quibus facultas eſt Cavenſe Archivum, opportunis ad hanc rem Chartulis maxime refertum, ſedulo perſcrutari: mihi enim pauculas per horas ibi morari contigit, haſque productas, ac nonnullas alias praepropere inſpicere Chartulas a vigilantiſſimo, eodemque politiſſimo Archivario Camillo e Capua ejuſdem Monaſterii Monacho perhumane exhibitas.

Verum qui noſti Pandulfum Caputferreum advixiſſe ad annum 981. exinde comperies vera nobis tradidiſſe Petrum Damiani ſcriptorum integerrimum, qualem Baronius adpellat ad Martyrol. 8. Idus Maii; qui in Opuſculo 19. De Abdicatione Epiſcopatus cap. 9. juxta Editionem Lugdunenſem anni 1623. ſed juxta alias in Epiſt. 9. lib. 1. adſerit tempore obitus ejuſdem Principis adveniſſe ad has regiones Imperatorem Othonem ſecundum, ac adverſus Saracenos praeliaturum feſti-

que Amalfitani per iſtius Civitatis moenia pergebant ; omneſ-

feſtinaſſe . Namque Imperator *ille* Otho , *teſte Lamberto Seafnaburgenſi in Chronico*, perrexit in Italiam anno 980. *Sique fides eſt Hermanno Contracto* , Neapolim venit anno 981. *Eodemque tempore procul dubio aderat in hac CisTyberina Italia , quando Diplomata dedit Monaſterio S. Vincentii ad Fontes Volturni , quae refert idem Baronius praedicto anno* 981. *num.* 4. *A quibus non diſcedit Sigebertus Gemblacenſis iſta adnotans ad eundem annum* 981. Otho Imperator (*ait ille de ſecundo loquens*) Calabriam Provincias ad jus Regni Graecorum appendentes transferre ad Imperium Romanum conatur. *&c. Quae habet quoque , iiſdemque verbis Vuillelmus de Nangis in Chronici parte , quae exſtat apud priores Annales Francorum a Pithoeo editos ; ſed ad annum notat* 980. *ideoque , ſive corrupte , ſive unico loco ſtrictim adnotans , praeter mentem Sigeberti , plurium annorum eventus . Et ille quidem Vuillelmus ſub eodem praedicto , ſibique deſignato anno cladem poſtmodum ab Othone in Calabria acceptam locat , quam Sigebertus , & reliqui laudati auctores ad annum figunt* 982. *qui pariter tradunt illum in tantam animi moleſtiam ex ea decidiſſe , ut Romae morbo deceſſerit ſequenti anno* 983. *Qua annorum deſignatione patenter commonſtrant (contrarium certe non pronunciant) Imperatorem non receſſiſſe ab Italia , poſtquam , ut dictum eſt , adceſſerat anno* 980. *Iis autem licet quo ad hoc repugnet ex noſtratibus Leo Oſtienſis lib.* 2. *cap.* 9. *adfirmans Othonem poſt priorem adventum eſſe reverſum ad ſua , iterumque in anno* 982. *regreſſum : de reliquo tamen plene adſentitur , ac in CisTyberina Italia Imperatorem adſtitiſſe in anno* 981. *non dubiis declarat verbis , modo ea rite interpretemur , quae producam . ſed Paraphraſi explanata brevi* . Sequenti anno (*ait Leo*) *a morte praeindicati Archiepiſcopi Capuae , cujus Eccleſiam Paſtore ſuo remanſiſſe viduatam paulo ante obitum Caputferrei , anno ſcilicet* 980. *conſtat ex Vita S. Nili , idque nullus inficiabitur.* Defuncto primo Ottone *ab anno* 973. *cujus Auctor meminerat lib.* 2. *cap.* 4. *mortuumque non adhuc adnotarat* , Otto ſecundus Imperator filius ejus , cognomento Rufus , *ante non alias memoratus , periteque ob id minutim deſcriptus* , venit Capuam , *& Neapolim quoque in anno* 981. *quo obiit Caputferreus , & Johanes Magiſter Militum* , & abiit Tarentum , *ibique adſtitit* 17. *Kal. Aprilis anni* 982. *ut tradit Sigonius lib.* 7. *De Regno Ital. & quidem ex peculiari aliquo documento in Chartulis ſibi viſo* ; ac Metapontum ; & deinde Calabriam . Unde proſpere ad ſua reverſus : *hoc tacent alii* : anno nongenteſimo octogeſimotertio iterum , magno exercitu congregato , cum Saracenis , *quos in ſui adjutorium Graeci advocarant , idque habent praeallegati Scriptores* , in Calabriam dimicaturus deſcendit , ſed Divina permiſſione ſuperatus ab illis , vix ipſe cum

non

Digitized by Google

omneſque Turres ipſi poſsidebant, quia ipſi nefandiſsimi mini-

non multis evadere potuit. *&c. Hactenus Oſtienſis. Petri igitur adſertio nil labat, quam adhuc firmare poſſem teſtimonio Lupi Protoſpatae, ſed abſtineo: ille enim quamvis in Chronico ad annum* 981. Othonem *tradat* feciſſe praelium cum Saracenis in Calabria in civitate Cotruna, ibique mortuos quadraginta millia Poenorum cum Rege eorum Bulcaſſimo: *Verumtamen talis adnotatio videtur mihi e ſuo loco luxata, aut certe iterato producta ex anno* 967. *ad quem Editus Codex Lupi denuo illam exhibet. Tu vide; ſique in hoc a me abis, non utique diſcedere potes a Petri pronunciato, cui Lupus quoque ex te favet: is namque eſt ceteroqui concors aliis Chronologis, nec falſae ſupputationis inſimulari poterit. At ſi ex dictis conſtat modo Pandulſi Caputferrei obitum vere contigiſſe adveniente Capuam, & Neapolim Othone ſecundo; verum pariter fuiſſe noverimus, quod idem Petrus ibidem enarrat de Viſo cujuſdam Anachoretae, quo innotuit ei animam ejuſdem Principis ad aeternos cruciatus ruituram, deque eruptione Veſuvii Montis ſecuta poſt ejus, & Jo: Ducis mortem*: Ex quo Monte (*verba ſunt ejuſdem Auctoris*) quandocunque in illis partibus reprobus dives moritur, ignis erumpere videtur. *Et ſane ditiſſimus, magnuſque Dynaſta fuerat Caputferreus, qui nedum Princeps Capuae, Beneventi, & Salerni, ſed Dux, & Marchio extitit Spoletii, & Camerini; ſicut conſtat ex ſcripto Chron. praedicti Monaſt. S. Vincentii ad Fontes Volturni lib.* 3. *&* 4. *ac proinde dimidiam fere Italiam poſſederat. Nec opinio illa Veſevum Montem de more eructare flammas in obitu Proceris alicujus impoenitentis, ex altero, ni fallor, antiquiori inoleverat exemplo, quam ex ejuſdem comperta damnatione Caputferrei, quae vulgi ore ferebatur communi, eademque poſtmodum novo experimento increbuerat, aetateque Petri ob id firmiſſime retinebatur. Etenim dum poſt aliquot annos a morte Pandulſi Mons ille iterum incendia evomeret, quod Glaber Rodulfus lib.* 2. *cap.* 7. *ad annum figit* 993. *Salerni Princeps, nomine Johannes, Avus ſcilicet Guaimarii, qui a ſuis peremtus eſt in anno* 1052. *incendia illa proſpiciens, ac reminiſcens, ut reor, haud antiquum Caputferrei, & Johannis caſum, in eam prorupit vocem, eodem adteſtante Petro relato*: Procul dubio ſceleratus aliquis dives in proximo moriturus eſt, atque in Infernum deſcenſurus. *Quae de ſe ipſo Principem praedixiſſe, qui proxima nocte, morte inopina cum ſcorto concumbens obiit, idem teſtatur Auctor. Caputferreus autem, ad quem redeo, quamvis nonnulla alioqui ſancta opera, ac praeclara facinora pro Romano Pontifice Johanne XIII. vivens ediderit, Monaſteriumque Caſſinenſe donis, & Privilegiis multis locupletarit, ex quibus aevum illud* acceptabile *quidem* fuerat *Monachis: ſicut Oſtienſis pronunciavit lib.* 2. *cap.* 2. *ſed tempora reſpiciens patris Pan-*

R r *dulſi*

minime Salernitani jam credebant . . . .

Tumulus Dauferandae (85) *uxoris Roffridi V. Cl.*

C A P. CLXXI.

Nobilis , ac celebri proavorum femina ſtirpe ,
Viva manens meriti hic ſua membra locat :
Haec viduata viro , cujus per ſecula fama eſt ,
Fer-

(85) Titulum ego appoſui . Nobilis haec mulier , uti ex Carmine conſtat , patrem habuit *Dauſerium* fortaſſis Magnatem illum Beneventanum, qui Grimoaldo Storeſaiz Principi Beneventano circiter Annum 815. rebellis fuit, & Erchemperto memoratur num. VII. Conjux *Rofrit* Dauferanda dicitur ; hic autem *Rofrit* is eſſe potuit , qui ab Anonymo noſtro num. 28. appellatur *filius cujuſdam nobiliſſimi viri Dauferii* . Si vero hic Dauferius , cognomento *Propheta* , idem forte fuerit , ac Dauferius rebellis Grimoaldo ; alium Dauferanda parentem habuerit : De *Rofrit* , ſive *Roffrido* multa refert noſter num. XLVI. & ſeqq. Vide infra ejus Tumulum .

dulfi hujus ; haud tamen illum talia operatum ex ſincera animi pietate , ac religione , viſio declaravit Solitarii , quam Petrus , dum adhuc Opuſculum dictator exararet , *accepiſſe teſtatur* ab adveniente Deſiderio *ejuſdem Monaſt. Abbate , qui poſtmodum fuit Victor Papa III. eandemque legere eſt in Chronico praememorati Oſtienſis , etſi loco adfixam non ſuo : hoc eſt lib. 2. cap.* 82. *Quo ſitu poſitam interpretari illam oporteret de altero Pandulfo Capuae ſimiliter Principe , ſed recentiori , qui e contra expilator fuit bonorum Monaſterii modo dicti , ejuſque animae damnatio altera ſimiliter innotuit viſione , de qua habet idem Leo lib.* 2. *cap.* 60. *idemque Deſiderius lib.* 1. *Dialogorum , qui inediti habentur . Verumtamen , ut dixi , viſio illa eo loci male traducta habetur , quod duo probare poſſunt indicia . Eſt primum , quia Deſiderius eam noverat , ac Petro Damiani enarraverat , ſuiſque illis Dialogis ſcribere eſt profeſſus ſigna , quae Deus in contemtores Caſſinenſis Coenobii eſt operatus : eandem tamen ibidem praeteriit , quod nullatenus feciſſet , ſi de poſteriori ſacrilego Pandulfo accipiendam ſciviſſet , de quo alteram exponere non eſt veritus . Secundum indicium : quia Petri narratio iiſdem prorſus verbis habetur in Chronico Leonis , amputatis ſolummodo illis , quibus demonſtrari poterat , eam de Caputferreo , nec de altero Pandulfo , eſſe interpretandam . Tu locos confer , qui ignorare non debes Caſſinenſem Hiſtoriam aliquanto poſt aetatem Petri elucubratam.*

Ferre pudicitiae vovit ab inde jugum:
Dauferanda *huic patrio datum eſt de nomine nomen*
Regia progenies cujus ubique patet.
Quanta tamen Rofrit *fuerit; qualiſque jugalis*
Quiſquis hoc ignorat, nec ... (a) (*) capit:
Carpere quos pariter dum vitae contigit auras,
Plura Deo ſtatuunt templa referta bonis.
E quibus hoc unum eſt, quo ſe natumque recondit
Mater, & in tabulis conſociare jubet,
Sanctorum meritis ut captent praemia vitae,
His pete, qui noſtrum advena gramma vides.
Ter ternis vitae conſummans tempora luſtris,
Septenis Martis Idibus aethra petit..
Obiit die XVI. Kal. Novembris (b).

Tumulus Adelferii (86) V. Cl.

Clauſus in hoc tumulo juvenis quieſcit humatus,
Exſpectans iterum ſurgere vivus ab hoc.
Dictus Adelferius *fuerat de nomine quondam,*
Utroque ingenuus nempe parente fuit.
Robuſtus, ſtrenuus, primaevo in flore puellus,
Inſidiis ſocium deperit, atque ruit.
Quatuor expletis luſtris, annoque ſecundo (c)
Procubuit moriens, hacque locatur humo.
Huic, rogo, mortales veniam implorate peremto;
Crimine demiſſo ſcandat ut aſtra poli.

(*) Fortaſſe legendum: *hec mea metra*.

(86) Et heic titulum addidi. Adelferius hic num ille, qui ab ipſo Anonymo noſtro inter edita a Peregrinio pag. 280. Tom.II. Collect. hujus appellatur *Gaſtaldus Oppidi Avellini*, & *nepos magni Rofrit*?

(a) *Mea metra*. Aegypt. (b) An. XLV. (c) Ann. XXII.

Tumulus (87) Roffridi V. Cl.

Bardorum fulget magno de germine Rofrit,
Cui Palatina micat intima valde domus.
Nobilis iſte fuit multum; ſed dives in urbe,
Et multas nimium novit habere dapes.
Jocundus ſemper; necnon facundus Amicus,
Atque probus famulis verba jocoſa dabat.
Formoſus facie, rubroque hic crine refulſit.
Melliſluam vocem promſit ubique ſuis.
Ditavit famulos, coluit ſed rura potenter;
Dona dedit multis, auxit & ipſe domum.
Bis ſenis vitae complevit tempora luſtris,
Aeterni ſpatii coepit habere viam.
Chriſticola, culpis hujus depoſce Tonantem,
*(a) Habens * veſtigia (88) ſpiritus intrat aquas;*
Sed Paradiſiacas epulas ſine fine capeſcat,
Nec meritis propriis hunc ſtimulare ſinant.
Angelicis manibus ſeptum hinc inde precare,
Spicula ne poſſit magna timere mali.
Nec totum cecini. Pro magnis ſuſcipe parva.
Sacra poli pateant Regna beata tibi.

CAR-

(87) Qui *Rofrit* a noſtro appellatur, ac ſaepe in hoc eodem Libro memoratus eſt num. XLVI. & ſeqq. vir inter Beneventanos nobiliſſimus, & Sicardo Principi cariſſimus.

(88) Imperiti amanuenſis ſphalma, conjecturâ meâ, ita corrigendum. *Abiens ne Stygias ſpiritus intret aquas.* Equidem novi, illud *abiens* non bene ſedere; verum non ita Poëta iſte delicatus, ut eum dedeceat Proſodia aliquando contemta. Fort. *abſens*, ut habet Bolv.

(a) Frecc. *Ne abſens Stygias ſpiritus intret aquas.*

Carmen (89) Anonymi Salernitani hujus Hiſtoriae Auctoris ad Pandulfum Principem Capuae, Beneventi & Salerni.

Vir bone, dulcis, amans, mitis, Sereniſſime Princeps. (90)
Armis, ajo, Dei auxiliove potens.
Hanc, quam miſit iners, cape, deprecor, Hiſtoriolam.
Perlege cuncta libens, abdita corde tege.
Hanc quia inſontem lacerant, quicumque ſuperſunt;
Et rodunt ſantis famina vera crebro.
Et ſi indigna tuli imprudens, prudentius en tu
Ignoſce ignaro, aut calamo reſeca:
Aurea nam Capua ſine Principe deſiit eſſe.
Ticinum (91) *geminum heu viduata manet.*
Judicibus tumuit ſive ſubjecta ſuperbis,
Hoſtibus innumeris hinc ſpoliata gemit.
Sentibus & rhamnis tabefactaque tota fatiſcit,
Civibus exuta, atque referta feris:
Lux redit ecce nova, altorem cum ſuſcipit, illi:
Te quoque magnanimum gaudet adeſſe patrem.
Gemmea nunc iterum exultans urbs cantibus, odas
Principe ſub tanto euge canendo boàt.
Luſibus exſultat, gaudet, ſplendet, nitet omnis
Aetas, conditio, ſexus uterque nimis.
Tempore praeterito tellus diviſa maligne
Unitur tuo ecce, tuente Deo.
Aëra, Terra, Polum, Freta, Mundi climata tota
Alleluya canant laudis amore tuae.

Tu

(89) Hoc idem habes jam editum a Peregrinio pag. 306. Tom. II. Rer. Italicar. ſed non pigeat rurſus legere.

(90) Ideſt Pandulfus cognomento Caputferreus, qui Principatum rexit Beneventi, Salerni & Capuae, atque etiam Dux fuit Spoleti, & Marchio Camerini. Ejus mors ad Annum 981. ſpectat.

(91) Hoc eſt alterum Ticinum; ita enim Beneventum appellat, uti jam Peregrinius adnotavit. (*Prat.*) De hoc alibi notatum habes Tom. I.

Tu fretus pietate Dei exime gente profana
Chriſticolam populum, oro, mucrone tuo.
Te Deus ipſe regat, foveat, Virgoque Maria,
Concio Apoſtolica, agmina ſancta novem.
Det tibi laetitiam vitae, Regnique triumphum;
Poſt funus tribuat Regna beata tibi.
Tu quoque belligerator Ave, fortiſſime Princeps
Salve, & ubique vale tempus in omne tuum.
*De inſtructore * blebe in Carminis hujus*
Commendo in ſurſum, vir pie, ſive potens.

Romani (92) Pontificis incerti Epiſtola ad quemdam Conſtantinopoli agentem.

C A P. CLXXII.

„ Quoties de urbe Regia ad nos aliquis venit, curae „ nobis eſt de corporis ſoſpitate veſtri perquirere; „ ſed peccatis noſtris facientibus, & ſemper audio „ quae me taedet audire, quia in tanta tenuitate, atque „ debilitate vobis referunt dolores excreſcere. Sed oro „ omnipotentem Dominum, ut omnia, quae in corpore „ veſtro aguntur, ad ſalutem animae dirigantur, flagel- „ la temporalia aeternam vobis quietem praeparant; & „ per eos dolores, qui cum ſine fine ſunt, gaudium vobis „ ſine fine concedat. De Beati Petri Apoſtoli rebus, „ quamvis parva ſunt, quae offerantur, pro magna ſem- „ per benedictione ſuſcipienda ſunt; quoniam & hic no- „ bis valebit majora impendere, & apud omnipotentem „ Deum

(92) In Codice ſubſequebantur quiſquiliae, quas deperire non ſivi. Hanc autem Epiſtolam ad illuſtrem quempiam virum ſcripſiſſe mihi videtur unus ex Romanis Pontificibus. Quis vero, mihi ignotum. Num Gregorius Magnus? Certe ab ejus ſtilo minime abhorret. Ulterius inquirere non vacat.

„ Deum beneficia aeterna praeſtare, quae petimus ſine „ injuria ſuſcipi. Quoniam non in hoc vobis noſtra oblatio, ſed ſancti Petri Principis Apoſtolorum offertur.

Catalogus praediorum Potonis ditiſſimi viri.

Recordatio facta a me. Ego (93) Poto de Curtis, & rebus ſubſtantiae meae, quas mihi nunc pertinere videntur, inde notitiam facimus vobis filiis, & nepotibus meis, de iis Curtis noſtris, quae per ſingula loca habemus:

In primis Curtem in Serra (*a*).
Curtem in Proteſanu.
Curtem in Perticata.
Curtem in Caſale Johannis.
Curtem ad Rubianum.
Curtem in Ruite (*b*) clari.
Curtem in Padule.
Item ſubſcriptae Curtae fuerunt Cauſilioni.
Datae fuerunt nobis per Autulum Aurificem.
Curtem de Marmuni.
Curtem de Rivalvini.
Curtem de Pitilianu.
Curtem in Materno propriu loco Gelegete.

Cur-

(93) Radelchis Beneventanus Princeps in Capitulari diviſionis Principatus Anno 851. quod habes pag. 269. Tom. II. Collectionis hujus, in fine pollicetur, ſe redditurum Siconolfo Principi Salernitano captivos quoſdam, ſi & ille ſibi reddiderit *Potonem nepotem meum*. Ad hunc Potonem ſpectare ſuſpicor indiculum harum *Curtium*, tum quod ditiſſimus ac illuſtris vir heic deſignatur, tum etiam quod ipſe memorat *Curtem de Sinderiſi in Canoſo* (ideſt, ut puto, in agro Canuſino) *quae fuit commune cum Curte Domini Siconi portionarii noſtri*. Nomen *Siconis* cum adjecto titulo praeclariſſimo *Domini*, mihi innuere videtur *Siconem*, qui *Radelchiſum* in Beneventano Principatu praeceſſit.

(a) *Mala*.   (b) *Cerdare*.

Curtem in ſupraſcripto loco Gelegete.
Curtem in Catole (a).
Curtem ad Salicem, qui fuit de Alaxis.
Curtem in Termule.
Curtem in Madanicu.
Curtem in Aquaſata.
Curtem in Porticello (b).
Curtem in Malliano.
Curtem in Portari.
Curtem in Gejura.
Curtem in Peſcolari; quam a Brando, & Ancelfrit carrubiatam habuimus.
Curtem in Felictu.
Curtem in finibus Salernae (c) in Barbazano.
Curtem in Campo Famelicu, ubi ad Sanctum Doninum vocatur.
Curtem ad Lunatis.
Curtem ad Buinianum (d).
Curtem in Cauduni (e).
Curtem in Triciu.
Curtem in Salice.
Curtem in Carduliſi.
Curtem in Ambicitu.
Curtem in Moliarino.
Curtem in Criti, quae dicitur de Criveriſti; quam per Donatum, & Johannem emtam habuimus.
Curtem in Sabezana.
Curtem in Banie, ubi dicitur ad Sanctam Felicitatem.
Curtem in Vinianu.
Curtem in Planu.
Curtem ad Auri.
Curtem in Tamaricellu.
Curtem in Scarpulani, quae dicitur de Mais.

Cur-

(a) *Caſole*.
(b) *Ponticello*.
(c) *Salerni*.
(d) *Buccianum*.
(e) *Gaudinu*.

Digitized by Google

Curtem in Muſſanis.
Curtem in Mequana.
Curtem ad Iſcla.
Curtem in Teternu.
Curtem in Petoranu.
Curtem ad Teſtazzu.
Caſtanietum in ſilva, quae dicitur de Furti, propinquo Caſali de Pergole.
Caſtanietum ad Sanctum Trifonem propinquo ipſi Curti Potenandi. Paſtulum noſtrum infra Civitatem Arpu, & Fabianu, quam habuimus per Galpertum, & Gualfaſum germani.
Curtem ad Ruſtinum.
Curtem de Sinderiſi in Canoſe, quae fuit commune cum Curte Domini Siconi portionarii noſtri.
Haec omnia ſupraſcriptae Curtis, quae habuimus in finibus Beneventanae, excepto ipſe Curti, quas habuimus in Latinianu, quae non ſunt hic abbreviatae.
Haec omnia ſupraſcriptae Curti, quando vobis opportune fiunt, inquirite ipſa munimina, & invenietis ibidem, quod vobis neceſſe erit facere. Et orate pro me, & pro genitore veſtro.

Arderici (94) Carmen ad Roffridum Comitem illuſtrem.

O Comes, excelſo praefulgens culmine Rofrit,
Pectore Pierium percipe Poema pio.
Mos tuus, & ſpecies nam prodit, & actio, quicquid
Ardericus refero, haec ego pauca boans.
Promere nam dignum nequeunt te pagina, mille
Ora, ſtilique. Loquar parcius ipſe tamen.
Stirpe ſatus celſa, renites virtutibus almis,

(94) Vide Praefationem meam in hunc Librum, ubi quae mea conjectura ſit de hoc *Arderico*, & *Roffrido Comite* heic laudato, expoſui.

Digitized by Google

Ardentes oculos cordis in arce gerens.
Carne es ſic pulcher, ſic pulcher acumine ſenſus,
Alter te ut nullus pulchrior eſſe queat.
Es patiens, verax, ſolers, mitiſſimus, inſons,
Praeſagus, promtus, dapſilis; atque potens.
Tu concors, prudens, dives, moderatus, honeſtus,
Noſceris in cunctis Orbis, opime, locis.
Facundus, caſtus, clemens, cautuſque, benignus,
Jucundus, miſerans, fortis, amandus, amans.
Famoſus, clarus, verecundus, promtior, audax,
Angelicus, dulcis, aequus ubique manens.
Longanimis, laetus, vivax, eleganſque, quietus,
Pacificus, largus, magnanimiſque, ſagax.
Aſtutum, ſobrium, parcum, facilemque, piumque
Te cecinit Mundus omnis amore ſacro.
Communem, gratum, juſtum, fidumque, pudicum,
Te docet, ac humilem, actio ſancta tua.
Te Paradiſi acuit divino dogmate fervor;
Faſtibus, & dapibus frueris axe datis.
Aſtrigeros calles reptas pro moribus Aulae:
Scandere jam ſummos crederis, alte Comes.
Urbs valet in magno ceu ſiſtens monte latêre,
Sic latitare tua jam bona cuncta queunt.
Qualiter abſcondi poterunt magnalia tanta,
Quae tellus, quae aether clamitat, atque tonat.
Te bona cuncta volunt; vis tu bona cuncta, teneſque
Te fugit omne malum, tu fugis omne malum.
Sardius, & cuncti lapides, pariterque ſmaragdus,
Te decorant, vellet ſicque beryllus, onyx.
Jaſpis, carbunculuſque, topacius, atque hiacynthus,
Chryſolithus, nec non teque zaphyrus amant.
Te varius Secli flos, te redimicula cuncta,
Te nix, cryſtalli, te aurea flamma cupit.
Tu Coluber prudens, ſimplex ſine felle Columba,
Feſſorum requies, ſpes inopumque manes.
Aut ſenſus praefert te te Salomonicus amplus,
Vultu Abſalonico, ſuperorumque decus.

Ro.

Robore Samſonem, Achitofel conſultibus arces:
Te pie omni populo Graecia major alit.
En quia te tantum virtutum culmen adhaeſit,
Ut mibi ſis carus, opto precando Deum.
Te genus, & ſenſus det cunctis eſſe ſodalem,
Te mibi propitium praeſtet amica fides.
Ne exiguum ſpernas me, qui prae nectare mellis
Diligo te: placeat ſed ſociare mibi.
Hinc ego te patrem, matrem, fratremque, ſororem
Optatam reputem, corpore, corde dolens.
Laudum jamque precum finito Carmine, Chriſtus
Concedat nobis, dicta quod iſta docent.

Carmen in laudem Landulfi (95) Principis Capuani, & Salernitani.

EJa fratres decantemus Carmina dulciſſima;
Ad Landulfi Domini laudem ſublimis Patritii,
Ac ejus recenſeamus cuncta feliciſſima.
Ortus fuit ex Bardorum ſtemmate clariſſimo.
Illi, de quibus duxit parentes propaginem,
Omnium Vardiginarum exſtitere Principes.
Sapiens in verbis iſte, prudens in operibus,
Audax nimis, velox, fortis, Rex David ut extitit.
Sicut navigator deſiderat ad portum venire,
Ita Scriptor Librum deſiderat finire.

(95) Inter tot Landulfos Principes a Peregrinio memoratos in Stemmate Atenulfi I. pag. 326. Tom. II. Rer. Italicar. etſi non conſtet, quis fuerit memoratus heic Landulfus, attamen Landulfum IV. qui cum Pandulfo Caputferreo patre per ea tempora regnavit, heic innui veriſimilius puto; is enim Anno 980. quo Salernitanus ipſe floruit, & Capuae ac Salerno eſt dominatus.

AD EXPLANATIONEM CAP. X. ET XIX.

ANONYMI SALERNITANI

In quibus de antiquis aliquot Capuae Baſilicis agitur,

FRANCISCI MARIAE PRATILLI

COMMENTARIUS.

QUoniam in notis ad Cap. **XIX.** Anonymi **Salern.** in quo de Conſtantiniana Baſilica diſſerit, paucis fortaſſe ſe expedit Peregrinius noſter, neque aliquid Muratorius addidit; ac licet illius Hiſtorici errorem (quem poſtea Michaël Monachus in ſuo Capuani Sanctuarii opere ineptiſſime ſane adoptavit) detegat, rejiciatque, rem tamen magis illuſtrandam cenſeo, ut quae breviter Campanus noſter innuit; ſemotis quibuſdam fabellis, ac futilibus nugis expeditior ad veritatem dignoſcendam aditus pateat. Monachus igitur, qui in verba Anonymi, ſeu Pſeudo- Erchemperti, ut ſuperius dictum eſt, jurare obnixe contendit, Conſtantinianam Baſilicam, cum ea, quae S. Stephani nominabatur, confundere niſus eſt, atque unam omnino eandemque fuiſſe autumavit, quae S. Petro, ceteriſque SS. Apoſtolis IV. Chr. ſeculo, atque B. Stephano Prot. poſterioribus ſeculis dicatae fuere. Verum ut ea, quae deinceps explananda erunt, facilius intelligantur, generatim primum propono; quae ni certa aliquis, & omnino explorata contendit, veriſimilia ſaltem eſſe nemo unus profecto inficiabitur.

I. Baſilicam Conſtantinianam ſub Conſtantino Magno Imp. Anno circiter CCCXXIV. revera Capuae exſtructam fuiſſe.

II. Eandem a Gothis, Wandaliſque direptam, flammiſque

miſque ſemel & iterum ſeculo V. datam.

III. Poſtmodum reaedificatam, breviori tamen ſpatio circumſcriptam, Paroeciamquae ad vicinorum vicorum commodum deſtinatam fuiſſe, translata interim in Sacello S. Mariae Majoris Capuae Epiſcopali Sede.

IV. S. Germanum, tam illuſtrem Capuae Antiſtitem, poſt annos circ. CC. aliam a Conſtantiniana in ſua Urbe S. Stephano Prot. Baſilicam poſuiſſe, quod Byzantio eo allatas S. Protomartyris reliquias collocarat.

V. Eandem poſtremo Baſilicam, deſtructa a Saracenis Veteri Capua A. circ. DCCXL. ſemper ſtetiſſe, eâdemque formâ, quod ex S. Stephani in Veteri Capua nuncupatione etiamnum veſtigia praeclariſſima oſtendunt.

I. Et quidem quod ad primum attinet, ex continenti Campanorum traditione probatur, a Conſtantino M. Baſilicam SS. Apoſtolis Capuae nuncupatam fuiſſe. Is enim, pace tandem Eccleſiae compoſita, poſtquam Romae prima Templorum jeciſſet fundamenta ad Chriſtiani cultus Religionem, quam ſuſceperat exornandam, Ethnicorum ſuperſtitione ſublata, Baſilicis ibi illuſtrioribus, & ad magnificentiam uſque erectis, cum ad Appiam Viam, qua Brundiſium, & inde ad Orientales plagas verſus iter Capuâ pene intermediâ conſediſſet, & Conſularibus Praeſidibus, ſive Campanae Provinciae Praefectis Capuam ipſam decoravit, & Templum ad Chriſtianae Fidei incrementum ibi excitavit, quae alterum poſt Romam locum obtinuit; atque ut ſicuti illuſtris Provinciae ornamentum erat, etiam Religionis fieret ſtatim altrix, ac particeps. Quod profecto ex vetuſtis Capuanae Eccleſiae monumentis, & ejuſdem Sanctorum Actis evincitur. Hoc idem Anaſtaſius Biblioth. in S. Sylveſtro, aliique Veteres poſt eum Scriptores Eccleſiaſticae Hiſtoriae teſtantur; neque unquam a poſteris in dubium revocatum, ut probat V. Cl. Ciampinius in ſuo de Baſilicis a Conſtantino M. erectis Opere; aliique paſſim idipſum confirmant.

Huic Baſilicae Piiſſimus Imp. permultas adſcripſit poſſeſſiones, ſeu *Maſſas* (utar ejuſdem Anaſtaſii verbis) ad

ad alendos miniſtros, vaſa etiam, ac ſupellectilem, ad ſacra peragenda myſteria, quamplurimam, aliaque quibus Magnus ille Piuſque Aug. non tam Divino cultui, quam ejuſdem Eccleſiae inſervientibus opportune conſuluit, ut videre eſt apud cit. Anaſt. Ciaccon. Baron. alioſque in S. Sylveſtro. Neque dubitandum omnino erit, quin haec Baſilica ab eo uſque tempore Conſtantiniana vocitata fuerit, ut ex Charta quadam donationis Benev. Principis Arechiſii A. DCCLVII. quae adhuc inedita Capuae ſervatur; eamque alibi dabimus notis illuſtratam, in qua hujus antiquae Conſtant. Baſilicae memoria proditur. Ad hanc item Baſilicam vetuſtorum Capuae Antiſtitum Sedem fuiſſe nec ambigendum exiſtimo. Quare *Synodum* illam *Capuenſem*, ſive totius Italiae Concilium, in quo Antiochenae Eccleſiae ſciſſurae aliquot componendae, necnon Bonoſi Coloniae Agrippinenſis Epiſcopi errores proſcribendi erant, in eandemmet convocatum fuiſſe haud moror adſerere. Quo enim auguſtiore, praecelſioreque Templo conſeſſus tantorum S. Eccleſiae Patrum colligi poterat, cui D. Ambroſius Mediolani Antiſtes a Siricio Pont. Max. S. Sedis Apoſtolicae Legatus praeſedit A. CCCLXXXIX. ut apud Labbaeum, Chriſt. Lupum, alioſque Conciliographos habetur?

Quod huic Baſilicae Capuani primum Praeſules reſederint, ibique tumularentur, ex inopinata S. Rufini ejuſdem Urbis Epiſcopi a B. Decoroſo ejus ſucceſſore ſeculo Chriſti VIII. inventione corporis plane evincitur, ut videre eſt in Actis ejuſdem. Quod ibidem fortaſſe eruaum puto, ubi SS. illorum anonymorum oſſa deinceps tnno MDCCXIX. ſub ara maxima veteris Metrop. Eccleſiae inventa fuere a Cardinale Nicolao Caracciolo ejuſdem Archiepiſcopo, cum novum illud magnificentius Templum conſtruere coepiſſet. Cum enim Baſilica illa Conſtantiniana uſque ab Alarico Rege A. CCCCIX. flammis arſerit, ut infra dicam, atque vaſtata fuerit, & eorumdemmet Sanctorum ibi quieſcentium corporum nomina loculis ſive cineribus intermixtis deperiiſſent, atque

inde

inde etiam a S. Decoroſo eruta, & ad Fidelium cultum in Stephaniana Baſilica, de qua mox ſermo, fuiſſent expoſita; in prima novae Capuae Metrop. Templi hujus extructione ſeculo Chr. IX. poſt longum temporis intervallum eo tandem translata, ſacroque cultu, ac ſignis munita, ab eodem Card. Caracciolo Archiepiſcopo, Eminentiſſimo tunc Vincentio Card. Urſino Benev. Archipraeſule (qui paulo poſt in Petri Cathedram adſcitus fuit) dedicante, ſub Ara hypogaei ipſius Majoris Eccleſiae, ſive Sancti Chriſti Domini Sepulcri iterum iiſdem in marmoreis urnulis recondita fuerunt A. MDCCXXII. Has tandem reliquias ex conjecturis admodum veroſimilibus, aliiſque congruentibus argumentis, ac ſignis SS. Rufini, & Ariſtaei Capuae Antiſtitum, atque SS. Antonini pueri, & Felicitatis judicarunt digniſſimi Praeſules, ac Theologi hac de re eo advocati, ac congregati, meàque operâ, & ſententiâ uſus Joſephus Schinoſus Caſertanus olim Epiſcopus, qui Ponentis officio ea in re fungebatur, ut alio in Opere, Deo opitulante, opportunius differam.

II. Alaricus Gothorum Rex ſub invictiſſimo Imperatore Honorio Aug. Italiam invadens, poſtquam Romam Urbem ingreſſus eſſet, atque depopulatus, Campaniae etiam regionem, ejuſque Principem Urbem Capuam devaſtando, Conſtantinianam Baſilicam ſacris ſuis theſauris exſpoliavit, incenditque. Tunc qui ex tanta caede, & incendiis ſuperſtites evaſerant, in *vicos* diſperſi ſunt, Antiſtitum quoque fortaſſe Sedes in Aedem, ſive Cryptam *S. Mariae* (quae vulgo ex eo tempore *Suriorum* cognomine appellari coepta, ut infra innuam) uſque ad Conſtantinianae reſtitutionem translata fuit. Vix tamen haec inſtaurata fortaſſe fuerat, cum A. CCCCLV. illuc adveniens Genſericus Wandalorum Rex, his locis quoque occupatis, Baſilicam novo rurſus igne abſumſit: quo ex tempore nunquam deinceps, ut opinor, ſuum priſtinum ſplendorem recuperavit; ſed ad Adiculae dumtaxat formam redacta veteri ſua magnificentia, Paroeciae tantum fuit inſignita titulo ſub invocatione *S. Petri ad Corpus*; illuc

enim

Digitized by Google

enim Urbis Corpus. Primores ſcilicet, & Decuriones varie diſperſi ſtatis diebus conveniebant, ut annonae Urbis, ceteriſque Civium commodis conſulerent. Quod reliquum vero Baſilicae fuerat (quod hactenus ſuis circumductum moenibus conſpicitur, itemque ſcala inſtar cochleae, qua ad turrim Campani aeris adſcendebatur, aliaque rudera oſtendunt) deſolatum impluvium nunc recens exſtructae Eccleſiae occupat. Nec tum ad magnificentius inſtaurandam Baſilicam illam ſatis erant veteres Campani, qui direpta Urbe, ac flammis abſumta ſummâ laborarunt inopiâ. Nec alio tum Eccleſiam illam nuncupatam nomine fuiſſe opinor, quam S. Petri, quae primum nedum illi, ſed & ceteris SS. Apoſtolis a Conſtantino Magno dicata fuerat; & vulgo deinceps *S. Petri*, *SS. Apoſtolorum*, *& Conſtantiniana* Baſilica vocitata.

III. Deſtructâ tandem Conſtantinianâ Baſilicâ, in vetuſtum S. Mariae Majoris Sacellum Epiſcopi Sedem translatam veroſimile puto: jam enim a Fidei Chriſtianae primordiis, Petro Apoſtolorum Principe Capuam appellente, Cryptam, Sacellumque exſtructum pia omnium traditio perhibet: nec profecto poſt D. Petri adventum ullum Capuae fuiſſe Oratorium, quo clam Fideles convenire, verbum Dei audire, ſacriſque Myſteriis inſtrui tutius poſſent, credendum eſt, cum prima haec Apoſtolorum ſolicitudo fuerit, ut ubi grex Domini paſceretur, remotus eſſet locus, ibique Epiſcopi praedicarent, baptiſmo illum abluerent, aliaque Sacramenta opportunius, ſemoto periculo, miniſtrarent. Amplius proinde ſuper eandem Aediculam, Cryptamque Templum aedificari debuit a Sancto Symmacho Capuae Epiſcopo (ut ex adjecta ibi inſcriptione eruitur) anno circ. CCCCXXX. ſcilicet paulo ante quam magni Nolae Antiſtitis Paulini, una cum S. Benedicto Aeſernienſi Praeſule Symmachus morti, ut refert Uranius in ejus vita, affuit, & ad extremum agonem confirmavit. Tunc quidem nondum inſtauratâ Conſtantinianâ Baſilicâ, Epiſcopum Sedem ſuam poſuiſſe, & cellas quoque, ſeu Cameras quaſdam ibidem exſtruxiſſe, ut una ſecum

Cle-

Clerici Sacris miniſtrantes inhabitarent, putandum profecto eſt; quo quidem ex tempore Eccleſia S. Mariae, cui fuerat dedicata, *Suriorum*, a *Vico* fortaſſe ab hujus familiae viris pone eam incolentibus, nomen deſumit, ejuſque rei argumenta veteres lapides *Suriorum* nomine inſcripti ſuppeditant: quod deinceps ignarum, ineptumque vulgus *Suricorum* vocitare coepit, addita famoſa illa puerili fabella: *nempe Henricum cujuſdam ignoti Imperatoris filium Templum illud excitaſſe, quod ibi quadam nocte mures eum lambentes, a lepra, qua affligebatur, liberaſſent, Virginis Deiparae fultum patrocinio; ac ob tam inſigne beneficium ibi ad parvam aediculam, magnificentiſſimum Templum conſtruxiſſe, ac Suricorum inde adpellatum*. Quam quidem inanem fabellam brevi quadam ad Michaëlem Monachum ad ſuum Capuani Sanctuarii Opus emendandum datâ Epiſtolâ Camillus noſter Peregrinius explodit; (quam Tomo ultimo hujus Operis edam) qua nuperum Scriptorem hiſtoriae hujus Capuanae Eccleſiae plagii crimine accuſat; ibique itidem opportunius de hac re diſſeram.

At ut unde hujuſce fabuloſae narrationis initium proficiſcatur, ex hujus Anonymi hiſtoria fluxiſſe nihil moror adſerere, quod idem Peregrinius adverterat. Verum quamvis, quae Cap. X. narrat Anonymus, fabellis referta animadvertantur, non abs re eſſe quiſque eruditus vir cenſebit, qui ad ea, quae ad illuſtrandam hanc Eccleſiam pertinent, diligenter attenderit. Exiguum ſane VIII. Chriſti ſeculo ſuper Cryptam Deiparae Virgini ſacrum ibidem Sacellum poſitum fuiſſe, ex iis, quae is de adventu Caroli Magni Regis in Arechim Beneventi Principem promit, manifeſte colligitur: *His dictis*, inquit, *Epiſcopi ſcilicet Beneventani cum Rege Carolo, atque ſimul gradientes pervenerunt ad quandam Eccleſiam, quae non procul a Capua Urbe ſita erat*. (Ea vero pars Urbis intelligenda, quae circum Conſtantini Baſilicam, ſeu *S. Petri ad Corpus* protendebatur) *At ipſi Epiſcopi: hac quidem nocte Domine Imperator* (profecto nugatur: nondum

Auguſtus tunc Carolus creatus erat) *hic quieſcamus* (prope Eccleſiam plane tum aedes ſacris Miniſtris deſtinatae exſtabant, ubi immorandum Regi ſuadebant Epiſcopi) *& craſtina die, quod diximus, veſtrae ditioni adimplebimus.* (ut Arechis ſcilicet eorum hortatu ſe Regis Majeſtati ſiſteret, & quae Deo voverat, in ipſo perficeret) *Mane inde facto, exſiliens cum ipſis pariter properabat, & Epiſcopi in quadam Eccleſia ſub vocabulo S. Protomartyris Stephani eum perduxerunt*; ibique imaginem Arechis Principis in muro depictam is pluries percutiens, coronam e capite ejus abradere juſſit: dehinc poſità in Principem iracundià Regis, hortantibus etiam, atque exorantibus Praeſulibus, pax eidem Benev. Principi conceſſa eſt, ut idem memorat Anonymus. Hinc plane fluxiſſe adfirmat Peregrinius figmentum illud *Suricorum*, ut iis ſcilicet Henrici (indocta quidem poſteritas pro Arichi Henricum dictum putavit) dormientis malam ſcabiem lambentibus, dum ibi tentoria fixerat ad Puteolanas balneas perrecturus, Deiparae auxilio, cui Templum ponere voverat, ſanatus adfirmatur. Arichis igitur (ſubdit Peregrinius in ſua ad Monachum Epiſtola an. MDCL.) Princeps Beneventanus Caroli minis territus, à quo e ſolio exturbandum timebat, Deiparae Virginis ope, quae tum ea in Aedicula colebatur a Carolo, qui ibi ea nocte Epiſcoporum ſuaſione manebat, pacem enixis precibus flagitans obtinuit, quam primum obſtinate reluctans Rex negarat. Quare tanto obſtrictus beneficio Princeps in grati animi monumentum Virgini magnificentius Templum exſtruxit, illudque, ex alio fortaſſis veteris urbis diruto aedificio tranſvectis praecelſis columnis, elegantiſſime exornavit; quo ex tempore, ut diximus, Templum illud, quod *S. Mariae Suricorum* dici conſueverat, *S. Mariae Gratiarum* appellari facile poterat, & *S. Mariae Majoris Capuae*, ut in Chartis XI. ſeculi legitur, & XII.

Quae ſane opinio validiore fundamento fortaſſe niteretur, niſi capſulam quandam vetuſtam, quae in hujus Eccleſiae Tabulario olim adſervabatur, papyraceis, char-

taceiſque

taceiſque monumentis refertam, Miniſtrorum ejuſdem Eccleſiae inſcitia, quod prorſus inutilia, quippe explicatu difficillima putarentur, combuſſiſſet. Satis porro illis erat figmentum illud anilis inſtar ad foculum fabellae de muribus lambentibus, quam ineptiſſime ebiberunt, ac etiamnum obſtinate credunt. Immo commenta commentis addentes, Baſilicam hanc, ajunt, a quodam Pontifice Max. cujus nomen ignoratur, conſecratam volunt, atque Angelorum manibus nocte ipſa vigiliarum ſolemnis Dedicationis Kal. Auguſti ſuper altare Diploma quoddam, aureis literis conſcriptum, fuiſſe repoſitum in haec verba: *Si quis venerit ad hanc Eccleſiam a primo cantu galli uſque ad totum diem Kal. Aug. remiſſionem habeat omnium peccatorum. Ex ore Domini noſtri Jeſu Chriſti dictum eſt.* Quot facinora, diceres Lector humaniſſime, in uno crimine! At ſatius revera fuiſſet, ſi illis papyraceis monumentis pepercissent, nec flammis dedenda putaſſent; nec Cryptam illam, quae ſub illudmet Templum effoſſa erat, ſua vetuſtate profecto colendam, immiſsâ cadaverum copiâ, quo tempore dira lues in Neap. Regno graſſabatur A. MDCLVI. minime foedaſſent; ſicque Oſtio illius occluſo, ac ſigillo hac inſcriptione munito: *Tempore peſtis A. MDCLVI. non aperiatur*, illius memoria omnino deperiit. At age in hiſce referendis ineptiis diutius immorari non vacat.

Nunc quod ut veriſimile opinari licet, in medium afferam. Baſilicam, de qua memini, ex Peregrinii ſententia ab Arechi Beneventi Principe, ſub cujus ditione, Capua quoque tunc erat, laxius, ac magnificentius amplificatam cognoſcimus. Neque hanc ſolummodo Eccleſiam aut exaedificavit, aut dumtaxat inſtauravit Piiſſimus ille Princeps, ſed alias quoque complures in ſuo Principatu vel e ſolo excitavit, vel reſtituendas curavit. Poſtmodum cum Capuana Eccleſia diro ſchiſmate exagitaretur ſub Johanne VIII. Papa, idemque Pontifex ad illud componendum illuc acceſſiſſet, ut ex ejus Epiſtolis ex Erchemperto, Anonymo Salernitano, aliiſque diſcimus,

Capuana tota Dioeceſi inter electos Landulfum, & Landenulfum diviſa, poſtulante Landulfo, cui Eccleſia S. Mariae Suricorum adminiſtranda obtigerat, eandem fortaſſe dedicavit; ac jam tum exeunte ſcilicet ſeculo IX. illius Eccleſiae dedicatio Kal. Auguſti ſollemni pompa ac populi concurſu celebrari coepta; praeſertim Indulgentiarum munere ab eodem Pontifice locupletata, quae nonniſi perraro eo tempore a Jeſu Chriſti Vicariis impertiebantur. Poſterioribus deinceps ſeculis eadem Baſilica celebrior evaſit, nundinarum etiam a VI. ad poſtrid. Idus Septembres indicto tempore, ex privilegio Roberti Regis Neap. Caroli II. Audegavenſis filii, qui in Turri S. Eraſmi, ſeu veteri Capuae Capitolio, ab eadem Eccleſia haud longe diſſito, ſe natum adfirmabat; ut ex Regeſto ejuſdem Regis in Reg. Camerae Tabulario ſignato eruitur, de quo alibi meminimus. Hinc priſco ſane aevo ibi Canonicorum Collegium, ac Primicerium ad ſacra peragenda inſtitutum fuiſſe haud dubium fit; cum in antiquis Chartis a ſeculo XII. ac XIII. quas ipſemet legi, de eadem Epiſcopali Cathedra fiat mentio, Capuaeque Archiepiſcopus ejuſdem Archipraeſulis Vicarius in his veteribus monumentis nuncupetur, ut Epiſcopalis haec Cathedra vetuſtate ſua ceteris merito antecellere dicatur. At ad alia, quae initio propoſui, redeat ſermo.

IV. Ex allatis ſuper Anon. Salernitani verbis, alterius Baſilicae mentionem habemus, S. Stephani Protom. ſcilicet, quam omnino a *Conſtantiniana* Baſilica, & S. Mariae *Suricorum* aliam fuiſſe dico, illamque eo quidem tempore conſtructam, quo Conſtantiniana bis in cinerem redacta fuit ſeculo Chr. V. a Gothis & Wandalis, ut dictum eſt, vix ibi parvum ſibi exſtruxere Sacellum incolae; neque aptum prope S. Mariae Aediculam Epiſcopium a S. Symmacho prius excitatum eſſe poterat, quod flammis etiam anno CCCCLV. abſumta fuit; ac populus, Antiſtes cum Clero veluti tutum in iis procellis portum, Neapolim commigrarunt; ut & Galatiae, Sueſſulae, Acerrarum, Nolae, Atellae, aliorumque locorum incolae, ſuis

ſuis Patriis jam a Barbarorum ferro, & igne conſumtis! Seculo igitur VI. & anno quidem DXIX. quo S. Capuae Praeſul Germanus Conſtantinopolim ab Hormiſda Pontifice ad Fl. Anicium Juſtinum Seniorem Auguſtum ad Orientalem, & Occidentalem Eccleſiam componendam, depreſſo ſchiſmate, Legatus S. Sedis miſſus eſt, eaedem fortaſſe Eccleſiae exſtabant. Sed quum ab Imperatore Auguſto reliquias S. Stephani obtinuiſſet Germanus, & Capuam regrediens adſportaſſet, novum exinde Epiſcopium moliri niſus eſt, cui S. Stephani nomen dedit A. circ. DXXV. illucque ſedem Epiſcopalem tranſtulit, cameraſque, ſeu cellas Praeſuli clericiſque communes inhabitandas prope eandem Eccleſiam aedificavit. Quamvis vero pluries bellorum tumultu vexata fuerit, nullum tamen damnum ſenſit uſque ad An. DCCCXL. quo Capua vetus Saracenis in auxilium Radelchiſi Benev. Principis in Landulfum Urbis Comitem vocatis, deleta fuit. Eccleſia vero licet direpta, & combuſta (translata in Sicopolis Caſtrum Epiſcopali Aula, ut ex Erchemp. novimus) quam citiſſime inſtaurata creditur, dum anno DCCCLXXIX. tempore videlicet ſchiſmatis Landulfi, & Landenulfi Capuae Antiſtitum, eodem Erchemperto teſte, exſtare comperimus, una ibi Epiſcopali Cathedra ad Landenulfi Sedem poſita; in S. Mariae Aede *Suricorum* altera pro Landulfo, pace eo temporis ita inter diſſidentes fratrueles a Johanne VIII. compoſitâ.

V. Schiſmate itaque conciliato, & pacatis Praeſulibus, Capuana Sede bipartito inter ipſos diviſa, tam in S. Stephani Eccleſia, cui tunc ſubeſſe debuerat Conſtantiniana Baſilica (illi quippe vicinior, immo contermina) quam etiam in S. Maria, quae *Suricorum*, ut diximus, appellabatur, Epiſcopales Sedes fuere. At poſt utriuſque Antiſtitis obitum confirmata eſt Capuae Cathedra, iis viventibus jam diviſa; ipſaque novam Capuam, in qua nova Cathedralis Eccleſia aedificata fuit, ſuis cum ſacris reliquiis, ſupellectili, aliiſque rebus tranſducta, atque unita fuit, Divo etiam Stephano Protomart. & S. Agathae

thae Virg. dicata. Hoc perinde cauſae fuit, ut S. Stephani Eccleſia, quae in *Capua veteri* erat, appellari coeperit, tametſi ſuos Sacerdotes, ac Miniſtros haberet, ſuo etiam cum *Praepoſito* (in aliquibus veteribus chartis *Primicerio*, atque *Abbate*, ſeu *Cuſtode* cognominato) paulatim ab antiquo decore, ac celebritate nominis deſciſceret; itaut ſeculo Chr. XIV. exeunte in chartis paſſim vocitetur: *derelicta S. Stephani in Capua veteri Eccleſia*; & *deſtructa Eccleſia olim S. Stephani Capuae veteris ad catabulum*, aliaque id genus, quae ut brevitati conſulam, praetermittenda exiſtimo: quibus verbis ſatis exploratum ſit, illam exeunte ſeculo citato jam derelictam, Eccleſiaſticis reditibus ejuſdem Templi Praepoſito adſignatis, qui in parvo illius Sacello Sacra facere, ac in proximis villis Sacramenta adminiſtrare, & catecheſim ad populum inſtituere teneretur. Haec etiam Praepoſitorum incuriâ, vel potius avaritiae labe, non diu ſtetere; perraro enim ibi ſacri incolebant Miniſtri, qui Sacra immolarent, ac cetera peragerent miniſteria; ſicque pedetentim in ſimplex Beneficium reditus computari coeperunt, quo beneficiarii negligentiâ ſenſim pene diruti parietes, altaria deſolata, exciſa muſiva, imagines Sanctorum, picturaeque inſignes conſpurcatae, eraſae, ac pene abolitae fuere.

Verum, quae ad notitiam harum Baſilicarum ſpectabant, abunde ſatis explicatis, reliquum eſt, ut quae a Langobardis Scriptoribus, Erchemperto ſcilicet, atque Salernitano Anonymo falſo poſterorum memoriae prodicre, omnino refellamus. Ac primum Michaëlis Monachi, qui in ſuo Capuani Sanctuarii eruditiſſimo Opere illorum ineptias ſecutus quam maxime effutivit, errores detegendos aggrediamur. Is enim Part. III. pag. 304. praecitati Operis, de Magno Conſtantino Imperatore verba faciens, & Part. I. fol. 46. in notis ad S. Rufini Epiſcopi Acta, opinatus eſt, Baſilicam Conſtantinianam eandem omnino eſſe, quae S. Stephani, antiquum ſcilicet veteris Capuae Epiſcopium a S. Germano exſtructum; faſſuſque eſt judicio ſe prius communi ſubſcripſiſſe, quo di-

ver-

verſas illas fuiſſe crediderant fere omnes; nihilominus poſtquam a P. D. Antonio Caracciolo Erchemperti Hiſtoria in lucem edita fuit, ſententiam ſuam immutandam cenſuit, ac unam eandemque fuiſſe Eccleſiam adfirmavit, quae SS. Apoſtolis primis Eccleſiae ſeculis dicata fuerat, deinde a S. Germano S. Protomartyri Stephano poſita. At pace Cl. Viri, qui ſententiam ſuam errore potius, quam veritate commutavit, quantum a vero abludat, nemo non videt. Is enim, qui noſtratium tot Tabulariorum veteres Chartas evolutarat, totiuſque Campanae Dioeceſeos loca minutim luſtraverat, e quibus veritatem colligere poterat, mirum quod magis caecutiverit, ac unam omnino Conſtantinianam, Stephanianamque Baſilicam putavit. Sed Conſtantiniana quidem in media urbe ſita erat, & etiamnum illius reliquiae exſtant. Stephaniana vero ad ſeptentrionalem ejuſdem urbis plagam, qua Tifatini colles proſpiciuntur, atque a priſcis erutis Capuae moenibus vix pedibus L. diſtare cognoſcitur. Quod ex Tribunarum fornicibus, campanariaeque turris ruderibus, aliiſque id genus reliquiis planum omnino eſt. De iis in veteribus Chartis frequens mentio, & utriuſque fines expreſſe, ac diſtinctim deſignantur, quorum monumenta hic ſingillatim agglomerare, res foret in longum nimis pertrahenda. Unum ex multis exemplum afferam, Chartae nempe cujuſdam, quae in Tabulario Coenobii Monialium S. Johannis Capuae adſervatur, quam anno MXCIII. conſcriptam comperimus, quaeque haec habet: *Finis* (cujuſdam horti) *murus veteris Eccleſiae Sanctorum Apoſtolorum, ſeu S. Petri ad Corpus &c.* ac paucis interpoſitis, ſubditur: *quae quidem terra loco ubi dicitur ad Catavlu* (corruptum a *catabulo*, in quo ferae ſpectaculorum ludis celebrandis inſervientes publice alebantur, ibidemque prope S. Stephani Baſilicam, nec longe ab Amphitheatro nomen adhuc retinet, ruderaque aedificii cernuntur, quae al *Catavlo* vulgo appellantur) *hos habet fines: ab uno latere via publica, quae ducit at Epiſcopium S. Stephani, ab alio latere finis murus ejuſdem Eccleſiae*

cleſiae &c. En diſtinctim in hac veteri ſcriptura duarum Eccleſiarum fines deſcripti ; nec eo tempore, quo S. Stephani Baſilica aedificari coepta , SS. Apoſtolorum , ſeu S. Petri Eccleſiae nomenclatura deſierat, ut male opinatur ex Pſeudò - Erchemperti Caracciolani textu Monachus noſter . Satis abunde Peregrinius argumenta produxit , quibus a Caracciolo editum Erchempertum Anonymi potius Salernitani Breviarium , ſeu Pſeudo - Erchempertum Salernitano inſitum eſſe demonſtravit, ut veram proinde ipſe Erchemperti Hiſtoriam (etſi nec ſine mendis aliquot ſcatentem) ediderit, ut ipſemet ſuis in Erchempertum, Anonymumque Praeludiis teſtatus eſt. Quare non ab Erchemperto Monachus deceptus eſt , ſed ab Anonymo , qui ſuam Hiſtoriam fabellis intexendo , veritatem obduxit. Neque fortaſſe ab aliorum ſententia Anonymus diſcrepaſſet, quod ad S. Stephani Baſilicam attinet. Is enim Cap. X. cum primum ejus Eccleſiae meminit, abſolute ac ſine ulla adjectione affirmat: *in quadam Eccleſia ſub vocabulo S. Protomar. Stephani Carolum Regem perduxerunt &c.* Cap. deinde XVIII. inconſulto iis, quae primum pronunciarat , veluti ſuimet oblitus (niſi forte amanuenſium ibi errorem velimus, ut infra dicemus) de Eccleſia eadem S. Stephani mentionem faciens, adjunctum, ſeu potius falſitatis notam adjicit , *& in Eccleſia*, inquit, *B. Protomar. Stephani , quae ſita eſt in veterrima Capuae urbe, ab Imperatore Helenae filio Conſtantino, eamque in honorem omnium Apoſtolorum dedicari decrevit , licet poſtea a Beatiſſimo Germano ejuſdem urbis Epiſcopo ob collatas ab Imperatore reliquias B. Protomar. Stephani, nec non & B. Agathae Virginis , proinde eam in honorem S. Stephani vocari juſſit.* Quot ibi errores una vix periodo aggeſſerit Salernitanus, quiſque jam novit ; ac ſane. ipſe Peregrinius adverterat, qui huic Capiti multas appinxit falſitatis, inſcitiae, ac ſtoliditatis notas. Et quidem pleraque ſunt in Anonymo, quae ſibi omnino non conſtant; ſed illud potiſſimum, quod quum is primum S. Stephani Eccleſiam abſolute appellaſſet, deinde ſub Apoſtolorum nomi-

nomine illam perperam cum Conſtantiniana confundit, ac unam prorſus, eandemque fuiſſe adfirmat. Aevo quidem ſuo quoque eas diſtinctas noſſe poterat, qui, ut Caſinenſe adiret Coenobium, Capuâ erat tranſiturus; haud procul enim ab ea utraque diſtabat Baſilica, & quae a S. Germano Protomartyri Stephano, quaeque ab Imp. Conſtantino SS. Apoſtolis prius fuerat poſita. Attamen, ne tam Salernitani hujus Anonymi memoriam offendam, conjici poſſe autumo amanuenſium incuriâ tot ibi errores irrepſiſſe, quos ita paucis additis verbis emendare poſſemus. *In Eccleſia B. Protom. Stephani, quae ſita eſt non procul a veterrima* (ſic legitur in Codice Frecciano) *Urbe Capua* (Capuae enim urbis reliquiae ad Conſtantinianam Baſilicam circumjacebant, ut dixi) *ubi aliam Imperator Helenae filius Conſtantinus in bonorem omnium Apoſtolorum dedicari decrevit, propter a B. Germano collatas ab Imperatore* (ſcilicet Juſtino) *reliquias B. Protom. &c.* Ita fortaſſe Anonymi noſtri fuere ſenſa, atque in antiquo autographo forte legebatur, quod amanuenſes inde (nec inſueto more) vel detruncarunt, vel corruperunt. Verumtamen non unum, aut alterum errorem in Anonymi Hiſtoria deprehendere licet, qui ſaepiſſime aniles, ineptaſque fabellas ibi interſerit, ut abſolutam illam prodere Peregrinium puduerit. At non eſt, cur credamus, aliqua in ea, amanuenſium interpolatione, irrepſiſſe; ac vel pro ſeculi illius nimia credulitate, vel jejuna rerum ſimplicitate nugis aliquot immiſcuiſſe, ut ab aliis acceperat; ac ipſemet ſaepius confitetur°. Equidem quae ipſe de Spata Arichis, de muris Salernitanae Urbis, aliiſque hujus furfuris figmenta enarrat, non tam riſum, quam ſtomachum omnium profecto movent. Verum alia quamplurima, quae ab Ignoto Caſſin. Erchemperto, aut aliis deperditis Chronologis nequaquam habebamus, nobis ipſe diſtincte aliquando, aut confuſe ſaltem tradidit, gratiaſque illi pro hoc beneficio merito agendas cenſuit clariſſimus Muratorius.

Sed ad Monachum noſtrum regrediamur. Is igitur,

Digitized by Google

qui aut Erchemperto, aut Anonymo credebat, neutrum legiſſe, vel mente, quod legerat, ipſi excidiſſe oportuit, cum uterque Eccleſiae S. Stephani a Conſtantiniana, ſive S. Petri diſtinctiſſime meminerit. En ejus verba: *Quocirca Johannes PP.* VIII. *Landenolſum pridem electum conſecravit Epiſcopum, in Eccleſia Beati Petri* (haec quidem S. Stephani eſſe nequiverat, eaque omnino Baſilica Conſtantiniana, ut ſupra notavi, eſſe debuit, & ab ipſa omnino diverſa) *totumque Epiſcopatum inter ambos* (ſcilicet Landulſum, & Landenulſum) *aequa portione dividi praecepit. Eccleſia vero, in qua conſecratio celebrata eſt, paulo poſt a Saracenis per Landenolſum vocatis, igne media exuſta eſt*; atque hoc tertium fuit incendium, quo Conſtantiniana Baſilica conflagravit, ut ſuperius dictum eſt. Pluries deinde Erchempertus de Eccleſia *S. Stephani* mentionem facit. Cur ergo caecutire voluit Monachus in hac duarum Baſilicarum diſtinctione, quae vere luce meridiana clarior eſt? Neque urgeant qui Monachi cauſam agunt, poſſe utrumque Erchemperti teſtimonium verum eſſe; quod ſcilicet & Eccleſia SS. Apoſtolorum, ſeu Conſtantiniana eadem ſit atque illa, quae poſtmodum fuit S. Stephano dedicata. Hoc enim eorum veluti fundamentum per ſeipſum facile convellitur. Baſilicam S. Petri eandem ac Conſtantinianam fuiſſe fatetur S. Paulinus Nolanus Ep. XXXIII. ad Elethium, in qua Alarici Regis damna Campanae noſtrae urbi illata deſcribens: *Videre enim*, inquit, *mihi videor tota illa religioſa miſeranda Capuae plebis examina, illos pietatis Divinae Alumnos tantis influere penitus agminibus, in ampliſſimam Glorioſi Petri Baſilicam per illam venerabilem Regiam coeruleo eminus fonte ridentem*! Cumque jam ex Erchemperto, Anonymoque didicerimus, uno eodemque tempore exſtaſſe utramque Eccleſiam, unam nempe ab altera ſejunctam, diverſamque, S. Stephani videlicet, ac S. Petri: cur eas inde confundere debemus? Perlegat unuſquiſque, quaeſo, totam ſchiſmatis Capuanae Eccleſiae Hiſtoriam apud hoſce Chronologos, facile intelliget, quam male Monachus ſuam ſententiam immutarit.

At

Digitized by Google

At parce, precor, humaniſſime Lector, ſi in Monachi caſtigatione vel tantillum adhuc immoror. Is profecto Acta Sanctorum Capuae ſub die XV. Februarii perpendit; & quidem ea, quae ad S. Decoroſum attinent, referens, haec habet: *Quo* (S. Decoroſus) *invento* (corpore ſcilicet S. Rufini, antiquioris ejuſdem Anteceſſoris) *in monumento ſcilicet juxta Baſilicam B. Petri Apoſtoli, illo e loco Sancti reliquias auferens, magna cum laetitia in Eccleſia SS. Martyrum Stephani & Agathae condidit*. Seculo igitur VII. quo S. Epiſcopus floruit Decoroſus, utraque omnino exſtabat Baſilica. At quia jam antea a B. Germano Epiſcopale Templum S. Stephano dedicatum fuerat, ibique Epiſcopalia miniſteria exercebantur, ejuſque oſſa cum aliis SS. Epiſcoporum corporibus conſepulta erant, dignum S. Decoroſus ſane fore exiſtimavit, in eandem quoque Baſilicam, ſive Epiſcopium, S. Rufini oſſa, una cum aliis in Conſtantiniana effoſſis, ſolemniter transferre, ut omnium ibi SS. reliquiae ſimul colerentur, populique frequentiae, ac devotioni eorum interceſſio reſponderet. Quo igitur abiit Monachi noſtri immutata ſententia, cum duas jam diverſas Eccleſias ipſemet agnoſceret, probaretque? Ipſemet etiam pluries fatetur, Epiſcopium S. Stephani a B. Germano aedificatum fuiſſe, ibique S. Paulinum ultimum Capuae veteris Antiſtitem praefuiſſe, diemque obiiſſe ſuum, quo tempore (nec illi dubium erat) Eccleſia alia erat S. Petri, *ad Corpus* appellata. Quam igitur ex iis dicet Monachus, Conſtantinianam fuiſſe Baſilicam? Haud Stephanianam eam fuiſſe contendet, quam S. Germanus e fundamentis erexerat, nec de alterius antiquae Eccleſiae inſtauratione cogitandum, quam Sanctus Epiſcopus abſolviſſet, cum id in Actis non legatur; nec Conſtantiniana tunc erat omnino deſtructa; ibi enim jam Epiſcopalis Sedes, & manſio in honorem SS. Apoſtolorum, ſive D. Petri, permanebat. Quo igitur evanuit Conſtantiniana Baſilica, quae, ut ipſemet confitetur, medium Capuae ſitum occupabat a Stephaniana omnino diverſa? Adde, quod ipſemet in nova ſui

Sanctuarii recognitione, quod Opus a me adhuc manu ſcriptum, ſuorum heredum munificentia dono datum, ſervatur, ſcripturas aliquot publicas ibi depromit, in quibus expreſſe meminit Eccleſiae *S. Petri ad Corpus*, *ſeu Sanctorum olim Apoſtolorum*, *quae pene deſtructa eſt*, *eaque ſunt annis peracta* 1007. 1046. & 1101. quibus quidem annis adhuc Epiſcopium quamvis derelictum, *S. Stephani veteris Capuae* cognomine exſtabat, *quae fuit antiqua manſio Epiſcopalis*. Fatetur etiam ex ſuo ille praeceptore Erchemperto *Landulfum electum filium Landonis* (*Capuae Comitis*) *cui ſedem S. Stephani Epiſcopalem ſub jurejurando tradiderat*, *a Caſtro Epiſcopii expellens in cellulam Sacrorum myſteriorum degere fecit*: & poſt pauca, adventum Johannis PP. memorans, ait, *Landenulfum alterum Capuanae Cathedrae Antiſtitem ab eo Baſilicae S. Petri fuiſſe praelatum*. Nonne igitur diverſae erant Baſilicae S. Stephani a B. Germano exſtructae, & SS. Apoſtolorum, ſeu S. Petri, a Conſtantino Magno aedificatae eo quidem tempore, ſcilicet ſeculo Chriſti IX? Haec tam valida, tamque praeclara argumenta haud Monachum moverunt, ut quod primo ſtabiliendum putarat, iis ad tuendam ſuam ſententiam tamquam validiſſimis armis uteretur; quinimmo a ſe ipſe parum cordate deſcivit, & adverſariorum manus ſuis jaculis ad ſe coarguendum inſtruxit.

Atque haec, quae ad harum Baſilicarum diſtinctionem, de quibus Salernitanus Cap. X. & XIX. confuſim admodum, & indigeſte meminit, attinebant, breviter perſecuti ſumus; & huic novae Peregrinii editioni adjungenda merito erant, nequid Lectori ad pleniorem hujus Hiſtoriae notitiam deeſſet.

FRAN-

Digitized by Google

FRANCISCI MARIAE PRATILLI

DE FAMILIA ET PATRIA

DIVI THOMAE DE AQUINO

IN VERITATIS PROPUGNACULUM

DISSERTATIO.

MAgnum ſane Reip. literariae foret emolumentum; ſi in veritatis perveſtigatione haud tantopere deſudandum eſſet, quae licet una ſit, nec ullis errorum involucris obtegitur, aliquando tamen fit, ut Scriptorum ſaepe vel negligentia, vel calliditate, in iis potiſſimum quandoque, quae de nobilibus familiis prodidere, veris falſa nonnulla plerumque permiſta videamus, quo ad eam dignoſcendam, nonniſi magno adhibito labore, aliquando pervenitur. Et quidem in illis imperitis, & barbariei tenebris obſitis ſeculis minus eſſet ferendum, niſi & inter Scriptores noſtri aevi, quo omnia fere, critice magiſtra ac duce, denudata ſunt, haec labes omnino ſerperet, ut caeco veluti furore abrepti, falſis interdum, fictiſque enarrationibus ſcripta ſua exaggerare non ſint veriti; ac eo demum illorum aliquando impudentia ac effrons inverecundia evaſerit, ut ad decorandas ſuas Eccleſias, quarum ipſi hiſtoriam deſcripſere, ſomniata illis uſque ad Apoſtolorum tempora tribuerint initia. Deſipiunt itidem plerique, quum pietate, aut literis, aut armis illuſtribus viris oppida ſua, ac patriam aſſignant, quos nec ea noviſſe quidem certo ſcimus. Hoc pacto vanis, ineptiſque figmentis hiſtoriam ſuam aggerentes foedant potius, quam ornant. Immo peſſimo Reipubl. literariae, & ad hiſtoricae veritatis dedecus eſſe commenta iſthaec, nemo non videt.

Quam ob rem de vera D. Thomae Familiae origine, ac

ac Patria Diſſertationem hanc inſtituendam aggredior, iis, quae ſupra retuli de Peregrinio noſtro lucem novam allaturus. Ac profecto in hac re, quum Scriptores quamplurimi deſudarint, praeſertim V. Cl. Scipio Ammiratus, & poſt hunc Ferdinandus de Marra Dux Guardiae in ſuis Geneographiis, noſter etiam Peregrinius, & Michaël Monachus Canon. Capuanus in Sanctuario Cap. Filibertus, & Joſeph Campanilis, poſtremoque Bollandiſtae, a quibus clariſſime demonſtratur, D. Thomas ex Familia Comitum Aquini ortum habuiſſe, in Caſtro nempe Roccaeſiccae, quod illi Urbi ſubditur; non defuere tamen hac tempeſtate Scriptores quidam in Calabriae Provincia, qui levibus, ac medicatis argumentis aliter evincere praeſumſerint. Sero quidem ad me Liber pervênit *de ſitu Calabriae Gabrielis Barii Romae* non multis abhinc annis *typis recuſus cum adnotationibus Thomae Aceti* Calabri, in quibus eximius ſcholiaſtes in tot Cl. Hiſtoricorum auctoritatem, & contra omnem veriſimilitudinem opinionem ipſe (an non manifeſtum Barrii commentum, ſive Sirleti Pſeudo-Barrii, ut putant?) confirmare conatur, ac D. Thomae Patriam Belcaſtrum Calabriae Urbem conſtituit..

Hanc profecto opinionem temeritatis, ac impudentiae probro notandam, rejiciendam ſuſcipio; & ea, qua fieri poteſt, moderatione utar: cum difficile omnino ſit eos, penes quos veritatis amor inſideat, in iis, quae apertiſſimo mendacio convincuntur, ſe continere.

Atque ut ab origine rem omnem aperiam. Barrius „ Lib.IV.c.3. Divum Thomam filium Landulfi eſſe adſerit,„ (quod quidem apud omnes indubium) „ hunc tamen Aqui- „ ni Comitem nullatenus extitiſſe, ſed Belcaſtri Dominum: „ ejus cognomen de Aquino fuiſſe lubens concedit, ſed non „ ob id, quod ex antiquis Aquini Comitibus in lucem pro- „ diderit, *Urbs quae in Frentanis* (ſubdit) *poſita eſt, non in Campania* (ejus ad unguem verba refero, ut quo tendat eximia Barrii, Calabri Geographi, eruditio, cognitioque noſcatur) *quod Geoprafhi valde rudes adfirmant*, quorum

rum ipſe profecto magiſter ſortaſſe fuerat, & anteſignanus. Id proinde quod gratis adſeruit probare conatur, adjungens: *Nobilem Aquinorum Familiam aliis quoque in Calabriae locis exiſtere, ut Conſentiae, Tropeae, alibique.* Adſunt etiam extra Regnum Neap. ſed origo unde fuerit, hoc opus, Barri, hic labor eſt. Adjicit, hujuſmodi
„ progeniem a Frajapane Romana familia exoriri, penes quos
„ Aquinum in Samnio ſub dominio habebatur (in Campa-
„ nia potius dicere maluiſſet) qua de cauſa familiae nomen
„ inditum de Aquino: id evidenter ex Regeſto Patrum Ma-
„ giſtrorum Ord. Praedic. conſtare ait (quem Catalogum centum fere & viginti annos poſt Divi Thomae obitum coeptum autumant, in quo legitur *Thomas ex Aquini Comitibus extitiſſe, qui etiam ex Belcaſtro, & Laureto, & olim Romani Frajapanes appellati* (quod utique certum eo temporis, quo ſeries Magiſtrorum coepta eſt, quum tam Belcaſtri, quam Laureti Comites fuerint; non autem D. Thomae ſeculo); *e quibus* (ſcil. Frajapanibus) *in lucem quoque D. Gregorius Magnus editus eſt; imo apud Laureti Comitem antiquiſſimum exſtare diploma*, inquit, *in quo Bohetius Severinus* (quot facinora in uno crimine!) *teſtis interſuiſſe videbatur*. Quod quidem venerandum antiquitatis monumentum eximii hujus Scriptoris diligentiae debemus, Aquini familiam Frajapanem fuiſſe didicimus. „ Quin etiam vetus Chronicon Veneti M naſterii
„ SS. Johannis & Pauli id confirmat. Poſtremo concludit,
„ Theodoram D. Thomae genitricem duas habuiſſe ſorores,
„ quarum alteram Ludovici Siciliae, Petri Aragoniae Re-
„ gum alteram matrem extitiſſe. *Conſtat ergo* (colligit Barrius, & mirum profecto quod concludit!) *familiam vel Bohetii tempeſtate Belcaſtri dominatam fuiſſe*; atque ita
„ evidenter oſtendiſſe autumat, D. Thomam Belcaſtri natum:
„ ac ſi Bohetii aetate quoad utile feudorum dominium uſus
„ obtinuiſſet „ (quod revera multos poſt annos, ut alibi di-
„ cendum erit, introductum); & familiam Frajapanis tra-
„ ctu temporis in Aquinam tranſmigraſſe, ex ſua ſententia,
„ vel in eam de Belcaſtro mutatam. Et quamvis merito

deinde

ro Acetus ex Belcaſtro prodiiſſe compertum habet, ac exteros pro ſe Scriptores adducit. „ Freherum ſcil. in Theat. Vir. „ Ill. & Jo:Bapt. Nicoloſium Hiſtoriolex. verbo Belcaſtrum, „ poſt hos Guilelmum Card. Sirletum etiam Calabrum refert (a quo fortaſſe primum haec futilis fabella in opuſc. de emend. Brev. educta eſt) „ certo aſſerentem hoc evinci ex viſibili illo fulgentique ſidere, quod ſingulis annis annuo ſo- „ lemnitatis S. Thomae die toti urbi adparet; ex quo in Bel- „ caſtri Caſtro ortum habuiſſe certo intelligitur. Quis igitur Calabrum D. Thomam effingere auſus eſſet, niſi Calaber, quem alii deinde ſecuti ſunt? At compertum omnino mox omnibus erit, Aceto praeſertim, ac Brutiis quibuſque Barrii, aut Sirleti propugnatoribus; & quod ab ipſis venditatur, & buccis crepantibus adſeritur, velut aura levis difflabit. Indigna quidem hoc aevo talia commenta videri debent; ac veritas, de qua nemo unus ambigit, in dubium minime revocanda. Ac licet adverſario meo palmam praereptam nolim, qui cunctis Italiae clariſſimis viris praeſtare ſe putat, ei tamen in hac re adſtipulari nullatenus poſſum. Ex Aquinatum igitur Comitum familia D. Thomam ortum conſtantiſſime adſero; & quidem Aquini, nobili quondam urbe, ac celebri is natus eſt; aut in Roccaeſiccae Caſtro; eaque aetate Aquinorum familiam ne per ſomnium quidem Belcaſtro, aliive Feudo in Brutiis haud dominatam legimus.

Ut autem ea, quae dicturi ſumus, melius intelligantur, in plura Capita Diſſertationem hanc diſſecabimus. In quorum I. de Aquinatum Genere. In II. de variis eorum ramis. De Aquinis Capuae in III. In IV. de iis Alveti, Cryptae (vulgo *la Grotta Minarda*) appellatis agemus. In V. De Aquinatibus Caſtilionis, & Belcaſtri. In VI. De Genitoribus, Fratribus, ac Sororibus S. Thomae. In VII. De vera hujus Sancti Patria tam quoad nativitatem, quam originem pertractabimus. In VIII. demum praeſumtae Calabrorum opinionis fundamenta convellere nitemur.

CAPUT I.

De vera Aquinatum Origine.

QUanquam aliqui familiam de Aquino ex celeberrimis Aniciis, ac Perleonibus, ſeu Petri Leonis; aut e Romanis Frangipanibus, ſeu Frajapanibus progenitam opinati ſint, ut Jo: Seifredus in Auſtr. Domus Geneal. typis data Anno MDCXII. Scriptor. MSS. *de Roſſi*, auctoritate (ut ipſe ait) Bohetii; Jo: Menardus, a Mazzella in Hiſt. Neap. relatus, ac fortaſſe etiam Boccacius, ut habet Marra in Famil. id vero nullo pacto Barrium movere debebat, ut abſolute veluti ex cathedra, nullo adhibito examine, tamquam verum propugnaret. At quidem vel ipſe Belcaſtri duntaxat monumenta evolutarat, tot aliis, quae in Regni noſtri Tabulariis adſervantur, neglectis: aut ſi in ea aliquando offendit, ut quae ſuae ſententiae minime conſentiebant, iis fidem adhibere recuſavit. Hinc in illum lapidem incidit, in quem nimium ſuae opinioni confidentes ceteri offendere ſolent. Quod vero de Veteri Aniciorum, ac Perleonum Romae familia Seifredus, aliique tradidere, eamdem cum Sereniſſima Alſatiae, de Anſpurgo, & Auſtriaca familia confundentes, inſtituti mei ratio minime poſtulat, ut de iis ſermonem conficiam; altius quippe eſſet exordiendum, multumque a propoſito fine diverterem. Obiter tantummodo heic dicam, Alſatiae ſeu Auſtriae progeniem (ex ſententia clariorum tum Italiae, tum Germaniae Scriptorum) originem e maſculina linea a Feramundo Francorum Rege, fuiſſque e liberis ducere, qui ex Alemannia, Franciaque alio familiam tranſtulere: ita ut ex Germania ſeu Francia, non ex Italia e Perleonibus, ut Volaterranus, aliique autumarunt, illam trahendam putemus. Hinc eſt, quod ſicuti a vero aberrarunt, qui Auſtriacam familiam ex Aniciis, & Perleonibus ortam exiſtimarunt, ita & hi quoque hallucinantur, qui Aquinatem ex iiſdem propagatam adfirmant. Illam tamen, ex communi Genealogiſtarum, &

Hiſto-

Hiſtoricorum ſententia, a Langobardis Italiae Ciſtyberinae Dynaſtis ortum habuiſſe ſatis exploratum eſt, ac rite ex antiquis Capuae Principibus, qui Aquini Gaſtaldatum alicui e ſuis nepotibus adminiſtrandum tribuerunt, deinde ut Comites in ea urbe dominati ſunt; ut ex Oſtienſ, Anon. Salern. aliiſque Chronologis patet, & recte probat Ammiratus, Campanilis, Marra, Collenucius, Summontius, aliique, quibus Peregrinius etiam adſtipulatur, & Mich. Monachus.

Quod autem ex Langobardorum Principum genere prodierint Aquini Comites, conſtat primo, eos ſemper (poſt introductam etiam in Regnum Neap. a Northmannis vivendi rationem *more Francorum*) illorum mores ſecutos, quod illos minime decuiſſet jure Langobardorum vivere, niſi Langobardi fuiſſent. Secundo ex ſynchronis eorum Auctoribus, poſt Langobardorum adventum, in Campana, Beneventana, ac Salerni Dynaſtiis pauci admodum Comites numerantur, qui ex Langobardorum ſanguine non effluxerint, inter quos Aquini Comites adſcribendi, qui multos ante annos ſub Gaſtaldorum id titulo obtinuere; ut ex Oſtienſ. Lib. II. cap. 18. ubi Landonis atque Athenulfi Aquini Gaſtaldorum meminit, demum Comitum ad Ann. MXXXVIII. Et Lib. II. cap. 16. de *Atenulfo cognomine Summucula* (*Summacula* legit Ammiratus, quem errorem inepte ſequitur Caſtilio in Hiſt. Praedic. Lib. III. cap. 20. qui de familia S. Thomae diſſerens, quamplurimos ex ea errores, & anachroniſmos ebibit, uti & Auctor vitae S. Thomae Aquinatis, quae exſtat in fronte Operum Romae, Xyſto V. mandante, impreſſorum A. 1570. aliique quamplures) *Summucula*, inquam, *abavus eorum*, *qui Aquini Comites appellati*, quique ea in urbe A. IVM. dominabantur. Quis unquam ſibi perſuaſum velit, e Romano genere, ac non potius Langobardico e Campanorum Principum effluxiſſe illos, qui ab iiſdem ad Aquini Gaſtaldatum (quae tunc temporis urbs procul dubio Campanae Dynaſtiae ſuberat) fuerant deſtinati? Oſtienſis inſuper de hoc *Atenolfo Summucula* diſſerens, haec habet: *cum ei*

 ad

ad aures pervenerit , *Manſonem Caſſ. Abbatem Pandulfi Capuae Principis conſobrinum* (quippe Teani Comitis germanum) *contraria factione obcaecatum detineri* , *illico hilaris effectus* , *Roccam Siccam* , *quam idem Abbas paulo ante conſtruxerat* , *funditus evertit* . Idem quoque deinde ſubdit : *Abbatem illum ob ſupradictae Arcis conſtructionem maximum ſibi invidiae* , *atque odii fomitem in Principatu Capuano accendiſſe* , quod non quaſi ſolam Abbatiam , ſed etiam Principatum ſibi vindicare ſatageret , & *ob ea valde Capuanis infeſtum fuiſſe*. Nec profecto tam de infortunio Abbatis Summucula gaviſus eſſet , niſi etiam ipſe Campanus fuiſſet , atque ex illorum Principum genere , quorum tanti erat ex oculis ſpinam illam novae Arcis evellere, in quam deinceps offendere facile illis erat, atque in eas regiones Principatum extendere.

Ex eadem quoque progenitus familia Atenulfus ille Aquinas Cajetae Dux ad A. MLIII. conſtitutus , nepos fortaſſe Summuculae , non autem filius , ut quidam opinantur : ejus inſcriptio ſepulcralis a Capaccio , & Peregrinio ita refertur :

Dormit , *Aquine* , *tuus Comes hic* ; *Cajeta* , *tuus Dux*
Magnus Atenolfus , *Capua quem genuit* .

En manifeſtam Aquinatum Comitum originem e Capuae Dynaſtis a coëvo Scriptore confirmatam , dum ait : *Capua quem genuit* . Clarius id ex Reg. Petri Diac. fol. 159. a t. colligitur : *Principes* (Capuae) *Pandulfum patrem anno Principatus XVI. & Pandulfum filium anno XIII. prid. Id. April. Ind. XV.* (epocha iſthaec Pand. IV. & V. Principatus annos deſignat , & ann. MXXXII.) *Capuae jurejurando firmaſſe Abbatiam Caſſ. Abbati Teobaldo ad preces* , *& cum interventu Atenolfi Comitis* , *filii quondam Landolfi* (fortaſſe illâ jam obierat aetate Summucula , aut ejus filius) *Johannis Comitis filii quondam Landulfi* , *Petri Comitis* (de Albeto) *filii quondam Landonis Comitis* , *Adenulfi Comitis filii quondam Landonis Comitis* , *qui clamaba-*

mabatur Caputo dilectis noſtris parentibus , & qui ſunt Aquinenſes Comitibus &c. Si igitur hac in Chartula a Capuae Principibus Comites Aquini *dilecti parentes* adpellantur, eccur praeſumendum ex Aniciorum, & Frajapanum genere illos effluxiſſe, qui nunquam ſe ex Langobardorum ſtirpe deductos aut conſanguinitate conjunctos ſomniarunt?

Praeterea F. Guilelmus a Tocco Conventus FF. Praed. Capuae Prior, ut vocant, indeque Beneventi, atque unus ex Deputatis in recenſione vitae proceſſus pro canonizatione D. Thomae Scriptor ejus vitae ante alios fuiſſe perhibetur, quam in Actis SS. Bollandianis inſertam legimus, ac teſtis advocatus, aperte adſerit (quod etiam Barthol. e Capua magnus Regni Protonot. teſtis in eandem cauſam adductus confirmat) *S. Thomam ex Aquini Comitibus a Campanorum Principum ſtirpe progenitum*. Poſt hos Jo: Ant. Flaminius ejuſdem Praed. Ord. qui vitam ab eo deſcriptam Cl. Viro Leandro Alberto dicavit Bononiae A. 1529. in eandem ſententiam diſcedit. Johannes Antonius praeterea Campanus in Latina oratione, quam in Sanctum habuit, de hujus parentibus diſſerens: *Landulfus*, inquit, *D. Thomae pater in Campana Urbe fundos habebat gentilitios* (ii adhuc ſeculo XIV. ab Aquinis poſſidebantur, ut infra). Et tandem in funebri oratione in oppido Foſſaenovae recitata a F. Reginaldo Privernate ſuo tum diſcipulo, tum comite in D. Thomae naeniis ſcriptum legimus: *In praeclariſſima Patria, in vetuſta & primaria Volſcorum urbe Aquino* (eoſdem Barrius putavit Volſcos, qui Frentani in Samnio) *ex clariſſimis parentibus, iiſque Principibus ..... magnus hic Doctor natus eſt*. Inde de ejus corporis habitu haec habet: *Fuit ſtatura procera & recta, mentis illius rectitudini maxime congruens: colore triticeo, temperata corporis qualitate, grandi capite, modicum habente calvitium, molli carne, quae acumen ingenii, & excellentiam indicaret*. Haec ad unguem retuli, ut quae minutim de patria, moribus, genere, corporis forma, totiuſque oris habitu Orator hic, cum de D. Thoma loqueretur, expendit, firmiſſi-

miſſimum argumentum eſt ad Barrium convincendum, ejuſque Scholiaſtem Acetum, & Calabros omnes, confingentes S. Thomam non ex Aquini Comitibus, ſed Belcaſtri (quod utique aetate illa in Divinae id Sapientiae *erat mente repoſitum*, ut infra videndum) ortum duxiſſe. Haec enim eo tempore, quo pretioſa Divi mors accidit, omnibus perinde cognita erant; confirmata proinde fuerunt in Canonizationis proceſſu, ac a Calabris duntaxat Scriptoribus ignorata. Hoc quidem fortaſſe pacto Belcaſtrum urbem illuſtrare ſatagunt.

Miror ſane, & aegrius fero, in tam clarae veritatis fulgore vel ipſum inſignem antiquitatum noſtrarum inveſtigatorem Bartholomaeum Chioccarellum caecutiſſe, qui in ſuum Neap. Epiſc. Catalogum fol. 166. D. Thomam adſcribere contendens (ac profecto validioribus utendum ſibi argumentis erat) affirmat: *iſte Sanctus, Patritius fuit Neap. de inſigni Aquini Comitum familia Landulfi Belcaſtri Comitis filius*. At nondum plane expenderat Chioccarellus publicum Neap. Civitatis monumentum, quo Sanctum in Patronum eligi poſtulatum fuit, quod is affert fol. 169. in quo Breve Clementis PP. VIII. adnectitur, ibique habetur: *Cumque ſuperiorum temporum memoria S. Thomas . . . ex antiqua, & nobili Comitum de Aquino familia oriundus ſimiliter in eodem Regno tum ſanctitatis, & miraculorum gratia, tum doctrinae laude clarus extiterit, laudabili conſilio cum aliis Patronis ſuis adjungendum ſtatuit*. Hoc profecto Pontificium Diploma haudquaquam de Neapolitana S. Thomae patria duntaxat loquitur, ſed communi totius Regni nomine conceditur; nec Landulfus Aquini Comes, aut ejus filii ad Neapol. Patriciatus dignitatem ſe unquam admiſsos ſomniarunt. Imo Landulfus ille de Belcaſtro (quem Chioccarellus nimis oſcitanter S. Thomae genitorem adpellat, & qui in Eccleſia S. Dominici ſepultus quieſcit) vix ſanguinis ratione cum ipſo conjunctus fuit multos poſt annos, quum Divus diem ſuum clauſerit. Excuſandus profecto hujus Auctoris error eſt, qui Pauli Regii Hiſtoriae nimium credidit, quam fabel-

bellis innumeris commiſcet, ac Sanctum e Langobardorum primum ſatum ſanguine adſerit, dehinc ex *Apuliae Comitibus*, qui Northmanni. Neque excuſatione tamen digni Mazzella, & Engenius in Neap. Sac. cenſendi ſunt, qui etſi Barrii errorem minime adprobarint, in alium tamen inciderunt, Neapolitanum Civem S. Thomam exiſtimantes; decepti fortaſse quod ſua aetate in Aquinae familiae Sacello Neapoli exſtructo aliquot e Belcaſtri familia monumenta obſervarint. Sed nullius fortaſse culpae expoſtulandi; ſacellum enim, & ſepulcrum poſt ann. Chr. MCCC. conſtructa fuere; quo tempore jam D. Thomas multo ante defunctus erat, & apotheoſim conſecutus.

Atque ut retro aliquantulum ſermo redeat, Scip. Ammirati errorem detegendum heic arbitror, qui de Atenulfo Summucula verba faciens, Summaculam familiae ſuae eo cognomine vocitat, contra omnium Scriptorum ſententiam: *quam* (ſubdit) *familiam, ex Aquini conceſſione Atenulfo facta de Aquino vocitari coepiſſe, Summaculâ relicto*. At pace Cl. Viri Summucula cognomen fortaſſe, ſeu perſonae adjunctum erat, non gentilitium. Quis enim unquam ante, aut poſt hunc Atenulfum, Summucula cognominatus? Temporum quidem illorum conſuetudo erat, ut eximiae Langobardorum familiae a Feudis cognomen acquirerent (ut ex iis omnibus, quae e Campanorum Principum ſtipite ortum habuere, conſtat, *Galluccia* nempe, *Cajanellia*, *Roccaromana*, *Marzana*, *de Petruro*, *de Calatia*, *de Preſenzano*, aliaeque quamplurimae): hinc duo germani aliquando diverſa ſortiti ſunt cognomina. At nullibi omnino memoria exſtat loci alicujus in Principatu Capuano, qui *Summucula* ſit vocitatus. Eccur ergo dubitandum, quin hujuſmodi cognomen perſonae fuerit, cum id genus in Chartis Caſſinenſibus, quae Capuae adſervantur, non deſint exempla; ut *Atenolfus* (in eodem Aquinatum ſtemmate) *cognomine Riſellius*; *Lando, cui cognomen Caputo*; *Landolfus Mauri cognomine*; *Landolfus item, cui nomen Sadi*, aliique permulti? Immo ejuſdem Summuculae filius, aut Nepos Atenulfus alter,

poſt-

poſtquam Cajetam obtinuit, nonne *de Cajeta* adpellatus eſt; ex quo fortaſse *Cajetana* familia nomen cepit? Landulfus item Aquini Comes, cui Caſtrum Arcis obtigerat, nonne *de Arce* vocatus eſt? Nec de aliis omnino dicendum eſt, qui poſt Aquinatis Comitatus diviſionem, alii *de Roccaſicca*, *de Alveto* alii, *de Sora*, aut *de Arce* cognominabantur. Adjungebant tamen ad diſtinctionem ſtipitis ejuſmodi familiae, nempe *de Comitibus Aquinenſibus*, vel: *qui fuerunt Comites Aquinenſes*. Quae ſi utique Ammiratus advertiſset, minime *Summuculam* Aquinorum proprium ſuiſse cognomen judicaſset.

Utinam vero & in hoc duntaxat negligentiâ, niſi fortaſse & aliquando etiam malitiâ Ammiratus notaretur! Nam cum Aquini familiam e Campanis Dynaſtis progenitam prius faſsus eſset, inconſulto deinde, quaſi exteram ſtatuit. Imo ac ſi quidam tantum ex Aquini privatis Dominis, non omnes Capuani ſemper fuerint, ait: *De Laureti Comitibus poſtquam ſermonem expleverim, aliqua de quibuſdam Capuae Aquinatibus dicam; qui tamen ab Acerrarum Comitibus exorti, arctiſſimaque cum Laureti Comitibus conſanguinitate conjuncti cenſentur*. Labitur quidem memoria; is enim, qui prius, ut par eſt, e Capua Aquini Comites de Alveto, de Arce, de Laureto, de Acerra, de Crypta, de Caſtilione, de Belcaſtro, & ceteris, originem traxiſſe adſerit, cur deinde alios Capuae Aquinates duntaxat adpellat, cum omnes, qui ex Aquinorum ramis effluxere, Capuae domos, fundos, feuda, aliaque poſſidebant; quod ex vett. hujus urbis Chartulis apertiſſime cognoſcitur?

CA-

CAPUT II.

De diverſis Aquinorum Ramis, eorumque Dynaſtiis.

UT Barrii audaciam, atque Aceti noſtri nimium inſuavem acrimoniam aptius temperemus, de veris variiſque Aquinorum familiae ſurculis breviter agendum puto; ut quo tempore in Calabriae Provincias, Caſtilione, & Belcaſtro acquiſitis, ipſi invecti fuerint, cognoſcatur. Jam ſupra, pene cunctis adſentientibus Hiſtoricis, praenotavimus, hujus familiae caput, ſeu ſtipitem fuiſſe Atenolfum cognomine Summuculam, cujus meminit Oſtienſ. ann.CMXCV.& CMXCVI. Igitur hujus filius, ſeu potius nepos, putandus eſt Atenolfus alter Aquini Comes, qui a Pandulfo V. Capuae Principe ejus conſanguineo A. MLIII. Dux Cajetae electus fuit, ut qui contra Guaimarium Salerni Principem, Landulfo Theani Comiti foederato ſuppetias tulerit, ut Oſt. Lib. II. cap. 78. Atenolfi hujus, aut Landonis ejus germani filius dicendus eſt Pandolfus, de quo idem Auctor Lib.III.cap.6. mentionem facit: hujuſque filii fuere Pandenolfus, Landolfus, Atenolfus, & Lando, de quibus loquitur idem Lib.IV. cap.14. A. circ. MXC. quum de bello Aquinatum in Soranos Jonathae Jordani I. Capuae Principis filio faederatos agit. Ex Landone, qui ex hiſce fratribus unus fuit, natus eſt Pandolfus alter, qui ex ejuſdem ſententia Lib.IV.cap.93. novam Arcem in ſylva Caſſinenſium dicta *Tirella*, conſtruxit; & Raynaldus, qui (praemortuo fortaſſe germano Pandenolfo) cum Adenolfo, Landolfo, & Landone ſuis nepotibus, Hadriano PP. IV. quaedam oppida in Sabinis ceſſit, *pro quorum excambio Caſtrum S. Johannis* obtinuerunt A. MCLVII. ut ex Cencio Camerario, Lib. de Cenſ. fol. 1057. Filib. Campanili, Marra, aliiſque ſatis conſtat. Exemplum Chartularum hujus permutationis refert Cl. Muratorius in Diſſ. Med. Aevi To. II. fol. 789. quem conſule.

Ex Adenolfo hoc Pandolfi primogenito, cujus Thomas filius fuit, Acerrarum Comitum ſtipes pullulat, ut

cit. Marra optime novit, quum ipſe primus Acerranorum Comes fuerit: ab eoque Adenolfus, & Gubitoſa; & ab hoc Adenolfo II. Thomas alter procreatus. Alii Atenolfi illius filii nedum Aquinenſes Comites fuere, ſed novam deinde Caſtri S. Johannis Marchiam adepti ſunt. Ab eodem Raynaldo Pandulfi germano Aquini Comitis, Landulfus, ac Raynaldus alter progeniti, ut refert Riccardus a S. Germ. ad ann. MCIIIC. quem ſequitur Campanilis contra opinionem Conſtantii in Hiſt. Neapolitan. hos fratres Landulfum, & Raynaldum Thomae I. Acerrarum Comitis filios fuiſſe, aſſerentis. Errat tamen Conſtantius. Thomas enim primus Acerrarum Comes ab Atenolfo Pandolfi filio natus eſt, qui Pandolfus ſupradicti Raynaldi germanus fuerat; ut patet ex Charta donationis, quae Capuae adſervatur in Monaſterio S. Mariae, in qua legitur: *Pandolfus & Rainaldus germani Comites de Aquino filii Landonis Comitis Aquinenſis . . . donant . . . Monaſterio S. Mariae*, A. MCLVI. Ille igitur primus Acerrarum Comes, Pandulfi nepos, patruum Magnum Raynaldum I. habuit, qui pater, ac D. Thomae avus fuit, ut e ſtipite noſces. Hinc eſt quod Sancti nepos non fuerit, ſed in quarto collaterali gradu, a Landone Pandulfi & Raynaldi patre exordiendo, conjunctus. Hujus rei ſtudioſi cit. Riccard. Sangerm. adeant ad Annos MCIIIC. MCCI. MCCX. MCCXXI. & MCCXXIX. Quod ſi de cunctis tam latae tunc temporis familiae ſurculis ordine ſermo nobis eſſet inſtituendus, nimium fortaſse temporis eſſet inſumendum, atque laboris, quamvis pro diſtincta eorum genealogia, compertaque diverſorum ramuſculorum diviſione certi eſſemus; nec nobis ſcriptae Chartulae, ac neceſſaria ſcitu deeſſent; magnum tamen conſcribendum eſſet volumen. At mihi S. Thomae originem, eorumque, qui cum eo magis conjuncti fuerunt, quoad clarius, breviuſque fieri poterit, illuſtrare ſufficiat.

Primus cum B. Thomae familia propinquior ramus (poſt Cajetae, Arcis, Roccaeſiccae, Alveti parvos

Comi-

Comites ex primario Aquinenſis Dynaſtae ſtipite eductos) Acerrani Comitis fuit, a quo exordium duxit Thomas Atenolfi filius, ut ſup. dixi; qui A. MCCXXI. celeberrimum illum Comitatum, aliaque oppida, dignitateſque a Federico Imp. Aug. conſecutus eſt; atque hac de cauſa puto, Landulfum S. Thomae patrem inſolens in familia nomen ei impoſuiſſe, ut memorati Thomae Acerrani nomen renovaret. Ex hoc Comite Atenolfus genitus, cujus idem Ricc. meminit A. MCCXXIX. quum narret, illum brachio ſauciatum in praelio Imperiales inter, ac Pontificios. De eodem Chartae Monaſterii S. Mariae paſſim verba faciunt (ubi ſepulcra etiam Acerranorum Comitum exſtabant) ex quibus conſtat, ipſum A. MCCXL. donaſſe ipſi Monialium Monaſterio „ in quo Agnes germana ſua ſancte degebat, agros quoſdam, ac domos Capuae ſitas pro redemtione animae ſuae, & animae Thomaſii patris ſui, & Fredeſinnae matris ſuae. „ Atque haec quidem ignota Ammirato fuere, qui ſe nunquam uxoris ac filii Thomae I. Acerrarum Comitis nomen inveniſſe, palam confeſſus eſt. Atenolfus hic Thomam alterum genuit, qui A. MCCLXIX. ſolvit F. Margarito Syndico Xenodochii S. Johannis Hieroſol. Capuae pro legato a quondam Thoma de Aquino I. Acerr. Com. ejus avo conſtituto, annuas uncias quinque, ut ex Arch. lit. D. fol. 42. Idem Thomas feuda alia in Agro Campano, Nolano, Atellanoque, ut in faſc. 12. Reg. Sicl. fol. 136. Ann. MCCLXXII. poſſidebat; ex quo Atenolfus alter procreatus, qui A. MCCLXXXIV. paucos poſt S. Thomae deceſſum annos cum Carolo II. Andegavenſi Neap. Rege in celebri navali victoria, quam Rogerius e Loria Aragoniae Regis Claſſis Praefectus reportavit, in captivitatem redactus fuit. Atenolfo II. Acerr. Comiti Thomas III. ejus filius ſucceſſit, qui poſt ſui genitoris obitum A. MCCVC. Comitatu exſpoliatus, vix ob ſingulare beneficium in Regno domicilium obtinuit. Huic Thomae III. A. MCCVIIIC. Sibylla de Sabrano in conjugio copulata, Ermengardi militis filia, ut legitur in cit. Arch. lit. A. fol. 16. a t. cum

annuo reditu unciarum 120. Hujus Thomae conſanguinei Capuae aliquandiu tanquam privati cives ſub cognomine *de Acerra* vixere. Plura de his Thomae jam dictis conſanguineis, praecipue germano Landulfi, ibi in Chartis exſtant monumenta: *Landolfus de Aquino Thomae Acerrarum olim Comitis frater; dicti de Acerra*. Alibi: *in praeſentia Jannucii de Aquino, cognomento de Cerra*, A.MCCCVI. Et in alia A.MCCCXIX. *Margarita de Aquino dicta de Acerra, relicta quondam Leoiſii de Galluccio de Capua militis*. Atque ita omnino ramus iſte Aquini Comitum ad A. circ. MCCCXXV. Capuae, e qua ſuum nactus erat initium, reciſus omnino deperiit.

Heic etiam Lector opportune monendus videtur, quod ſicuti ad diſtinctionem Aquinorum ſtipitis ex Acerrarum Comitibus, *de Acerra* ipſi denominabantur: ſicuti & alii *de Alveto*, *de Arce*, *de Crypta* &c. ita quoque a Caſertae Comitatu, quem Aquinates uſque ad Manfredi Regnum obtinuere, *de Caſerta* dicti ſunt, ut clare ex Arch. Reg. Siclae deducitur A. MCCLXVIII, lit. O. fol. 85. a t. ubi de *Thoma de Caſerta* verba fiunt, *qui olim tempore Manfredi Regis Juſtitiarius Siciliae erat*: & alibi legitur: *Gentilis de Aquino, qui dictus fuit de Caſerta* lit. C. fol. 2. Et in Capuano Theſauro habetur Charta A. MCCC. *Thomaſius de Aquino dictus de Caſerta teſtis*; aliique paſſim.

Alter Aquinorum ramus ex Acerrano diſſectus, fuit Comitum Aſculi, ut docuit Ammiratus. Originem a Chriſtophoro Atenulfi II. fratre, tertio Accerrarum Comite ad A. MCCXCII. ſortitus eſt, quum Aſculum ob merita ſua a Carolo II. Rege, ut idem adfirmat, obtinuiſſet, privilegio Aquis expedito, quo Rex Provinciam tunc incolens, ſe oppidum illud, quoad viveret, Chriſtophoro conceſſiſſe, ait; quod deinde ad ſuos filios, atque heredes propagavit. Uxor ejus Margarita de Sangro Theodorae Comitis filia fuit, ex qua Chriſtophorus alter, Atenulfus, & Berardus (a quo Laureti Comitibus nomen, omenque conceſſum) nati; qui Chriſtophorus uxorem nactus

Theo-

Theodoram Sanſeverinam, atque ex his III. Chriſtophorus, & Margarita progeniti, quae tamen, fratre praemortuo abſque liberis, Comitatum in virum ſuum Riccardum Marzanum tranſtulit. Berardus Chriſtophori I. filius natu minimus, Laureti Comitatum adeptus eſt. Hic Capuae ut plurimum moratus, Clericali militiae adſcriptus invenitur A. MCCCIX. & MCCCXVI. In Charta A.MCCCXXVIII. die 23. Maii ſe primum Laureti Comitem adpellat, quum Metrop. Capuanae Eccl. pro patrimonio gentilitii Sacelli, ſuis a majoribus jampridem exſtructi, *domos* quaſdam *cum pomario, & piſcaria ultra Caſilini pontem* adſignaverit. Quare eam circa aetatem Lauretum Samnii Oppidum a Roberto Neap. Rege *ob praeſtata Regi ſervicia* eum adſecutum puto; qui Regium quoque *Cambellanum* Florentiae Neapolim regreſſus creavit, ut Jo: Villanus Hiſt.Lib.XI. Berardus & Thomaſia de Moliſio conjuges Thomam filium procrearunt Laureti Comitem II. qui pro Ludovico Hungariae Rege contra Johannam Reginam militavit Vill. Lib. XII. plurimaque illi Caſtra (Trentula, Loriano, & Ayrola in Capuano agro jam obtentis) alibi ſita, dono data ſunt, ut in Reg. Arch. faſc. 48. fol. 152. a t. At cum prolem nullam ſuſcepiſſet a prima uxore Catharina de Montibus (Capuana illuſtri familia) Aloyſii & Johannae de Aquila filia (ut ex quadam concordiae publica Scriptura inter virum ſuum, & Johannam ſocrum colligitur, quae Capuae in Theſ. majoris Eccl. ſervatur A. MCCCLXXX.) Eliſabetham de Sanſeverino Tricarici Comitis filiam conjugem accepit; quae Franciſcam, Berardum, & Cerbum illi peperit. Cerbus natu minimus Clericali quoque militiae addictus reperitur A. MCCCLXIX. & MCCCLXX. quo partem feudorum Alveti, Montis S. Johannis, Campuli, Septemfratrum, aliaque bona germano Franciſco lubens ceſſit. Berardo etiam filia fuit Catharina, Roberto de Leoniſſa ſecundo nuptui tradita, quae in Chartis *Domeſtica Cambellana*, & *familiaris Reginalis* vocatur; nupſerat namque primo Gezolino de Amygdolia, cui aliqua Averſani Agri oppida Johanna

hanna Regina adjudicavit Reg. R. Cam. lit. A. fol. 186. a t. & lit. C. fol. 157. An. 1306.

Defuncto interim ſine liberis Franciſco Jacobus ejus nepos, Berardi germani filius, in Comitatu ſuffectus fuit. Ipſe cum Urſulina, filia atque herede Angelae de Capua Satriani Dominae, ut ex Ammirato, Comitatum hunc Lauretano adjunxit Anno circ. MCCCC. Jacobo Franciſcus alter filius ſucceſſit, cujus uxor Johannella de Burgo, illuſtris Franciſci ſeu Checchi filia, Monderiſii, & poſtea Piſcariae Marchias ſuae Aquinati familiae adjecit. Alphonſo de Aragonia Regi tum gratiſſimus, tum fideliſſimus perpetuo fuit, quin etiam, ut Capua urbs Regi ſuo dederetur, curavit; eo quod ibi permultos Franciſcus amicos, familiares, conjunctoſque coluerat; inſigniſque civis, ac praecipuus fuerat patronus, omnium aeſtimatione, ac ſtudio excultus, ut in parvo MSS. Codice Leonardi Roſſi ſynchrono legitur, & in Actis Cancell. ejuſdem Urbis. Hinc magnus Seneſcallus, ac demum magnus Regni Camerarius fuit, alioſque ad honores viam ſibi ſtravit. Ex Ammirato, germanum alterum habuit Franciſcus, nempe Berardum III. At ex Guardienſis Ducis Marrae, & P. Borrelli ſententia in Vindic. contra Aelium Marcheſium in Latris p. 29. habuit hic Franciſcus Comes germanum alterum, nomine Robertum, qui in veteribus Chartis appellatur etiam Comes Laureti, & Satriani, quum Aquinatum Familia *more* ſemper *Langobardorum* vixerit. Uxorem duxit Dianoram Moriminam, ſeu *Mormile*, Minervini Comitis viduam, ut ex Charta Reg. Sicl. A. MCCCCXLIX. Reg. Alph. lit. D. n. 17. Ipſe A. MCCCCXX. vendidit Roberto Latro militi de Neap. feuda Pennonis, Cancellariae, aliaque in Nuceriae Agro exiſtentia; Borrell. ut ſup. quam quidem urbem, Jeſunum, eorumque Caſalia poſſederunt aliquando Aquinates Laureti Comites ita, ut quum ibi defuncta fuerit Urſulina de Yola hujus Roberti, Franciſci, ac Berardi mater, ibidem tumulata fuerit, ut habet Ammir. To. II. in fin. Ejuſdem Roberti meminit quoque Charta in faſc. A. MCDXXXIX, fol. 53. in eaque memorantur

tur Landulfus, & Margarita ejus filii. Sed de Roberti hujus ramo, e quo Aquinatum Tarentinorum progenies fluxit, mox dicendum erit. Ad Franciſcum revertamus. Hujus Franciſci filius Berardus Gaſpar VI. Laureti, Satriani, & Monderiſii II. Comes fuit. Hic ad An. MCDXLIII. a praedicto Alphonſo Rege Piſcariae Comes creatus eſt, cum ipſe in publicis Regni Comitiis ad Berardum Gaſparem, quippe Checchi a Burgo avi ejus materni heredem, Marchiam illam pertinere declararet. Uxorem habuit Beatricem Cajetanam Honorati Fundorum Comitis ſororem, cujus Jordanus frater Campanus Archiepiſcopus, Bonifacius Magnus Capuae Prior S. Johannis Hieroſol. atque Agnes ſoror altera Raymundo de Leoniſſa Campano nuptui data, quae quum filios non procreaſſet, germanos ſuos heredes ſcripſit A. MCDXLIX. Berardus igitur Franciſcum Antonium, & Antonellam genuit, quae Indico Avalo matrimonio conjuncta fuit; & defuncto ſine filiis germano, integram Aquinatum Dynaſtiam, & Laureti, Satriani, Monderiſii, & Piſcariae ſuis filiis cumulavit A. circ. MCDLXXXVI. eorumque feudorum inveſtituram a Ferdinando Rege obtinuit (ut ex Proceſſu in Sac. Reg. Conſ. cui titulus: *Pro Antonella de Aquino cum Univerſitate Tocci A. XXVIII. penes Actuarium Cioffum, fol.* 104.) quo ex tempore ad noſtram uſque aetatem ab Avalis poſſidentur.

Defecto jam in Antonella praecipuo Comitum Aquinatum ſtipite, ſuperfuit ramus alter Roberti Antonellae patrui, ut ſuperius innuimus, qui Neapoli degebat cum Dianora Mormile conjuge, ejuſque nato Landulfo. Hic in famoſa Baronum Neap. conjuratione poſt obitum Alphonſi Aragoniae Regis A. MCDLVIII. quum ſe Urſinae familiae Dominis obſtrictum nimis agnoſceret, & praeſertim Tarenti Regulo, Ferdinando Alphonſi Regis filio hoſti infenſiſſimo, cum eodem foedus junxit, Johanni Andegavenſi ſuppetias laturus, cui etiam favebant Piccininus, Marzanus Sueſſae Dux, Caracciolus Melphienſis Dynaſta, Aquavivius Tarentini Principis gener, aliique quamplu-

plurimi, quos habes apud Conſtantium, Carapham, Portiumque, alioſque Neap. Hiſt. Scriptores. Succrevit deinde diviſionis hujus incendium inter Aragoniae, atque Andegavenſis partis fautores poſt cladem a Ferdinando prope Sarnum acceptam; qua ex clade is, arreptâ fugâ, Neapolim contendit, & caſtra, totumque commeatum Andegavenſi hoſti diripiendum reliquit. Attamen defunčto inde in ſenečtute maxima Tarenti Principe, qui belli caput, fomeſque incendii fuerat, Sueſſae Duce, aliiſque in carcerem detruſis, reliqui Nobiles aut Ferdinando ſe Regi ſubmittere, vel extra Regnum aufugere coačti ſunt, proſcriptis palam eorum bonis, feudiſque. Ex horum numero unus vel fortaſſe praecipuus, Landulfus de Aquino e Laureti, & Satriani Comitibus Roberti filius (jam cum Rita de Caſtellis a Tarenti Principe matrimonio junčtus, quae ob germani fratris obitum Caſtrum S. Martini, in Hydrunti Provincia ſitum, hereditario ſibi jure vindicarat) cui multos poſt annos vix Neap. Regnum ingredi permiſſum fuit, atque in ejus uxoris feudo degere, bonis aliis exſpoliato. Quod fortaſſe anſam dedit Triſtano Caracciolo *(a)* adfirmandi, Aquinatum ramos Laureti, & Satriani in Antonella exciſos. Sed quoniam ob Landulfi exilium, quod utique diuturnum fuit (complures enim non Italiae dumtaxat, ſed & Galliarum Provinciae ſibi peragrandae fuerunt, quoad rebus in Regno Neap. omnino compoſitis, in Hydruntinam Provinciam reditum tandem impetravit) extinčtus communiter crederetur; inde Triſtanus Aquinates omnes Laureti (qui revera ſolummodo tunc ſupererant ex Aquinatum praecipuo ſtipite) in Antonella defeciſſe cenſuit.

Landulfus igitur ab illuſtri gente de Avalos maximo in honore ſemper habitus fuit, utpote iis ſanguinis adfinitate conjučtus. Ac ut hujus Landulfi decus magis eluceſceret, ſuorum feudorum Vicarium, ſupremumque mo- de-

(a) *In Colleč. Ital. Muratorii Tom. XXII.*

deratorem in Monte Caveoſo oppido reſidentem legarunt, ut ex Patentibus literis, variiſque Avalorum ipſorum ad eundem Landulſum miſſis epiſtolis, in quibus ſuum conſanguineum appellant, apertiſſime colligitur. Quas Chartas in quodam genuino Proceſſu Sacrae Religionis Hieroſolymitanae Anno MDCX. exarato, obſervare licet. Eo enim anno ejus pronepos Johannes Paulus, ut infra dicam, ſacrum illius Religionis communi omnium Equitum conſenſu habitum induit. Landulfus vero duos filios Franciſcum, & Henricum e Rita conjuge ſuſcepit. Henricus ſecundogenitus Olimpiam *de Selvaggi* ex veteri, nobilique Tarentinae Urbis familia uxorem duxit, quae Michaëlem Angelum unigenitum ſuperſtitem ſibi reliquit A. MDVII. Ipſe jamdictus Mich. Angelus Eliſabetham Protontinam conjugem accepit, e quibus Guido ortus eſt egregius eo tempore Dux, qui ex Aurelia Manreſia conjuge Johannem Paulum filium procreavit. Hic, praemortua uxore Fulvia Cotugno nobilitate Patricii ſanguinis, virtutumque praeſtantiſſima, ſpretâ ſeculi licentiâ, Melitenſi S. Johannis Hieroſ. militiae adſcribi voluit, in qua, praeclara ejus virtutis merita, geſtaque adhuc emicant. Unigenitus Franciſcus Antonius e Protonobiliſſimorum ſanguine principem matronam ſibi matrimonio copulavit, e quibus Guido alter natus eſt, conjugio cum Agnete Lucretia de Ponte conjunctus, quibus ſuperfuit Thomas abſque liberis defunctus, & Franc. Antonius nobilis feminae ex familia de Capitignanis vir fuit, in quibus non multis abhinc annis Aquinatum Tarentinorum ramuſculus extinctus eſt, gentilitio ejus in S. Auguſtini Aede Sacello Aquinatibus Caſulenſium Ducum primogenitae Landulfi ſtirpis, ſuiſque poſteris reſtituto: quum uſque ab A. MDCXXXIV. ex Sacri Regii Conſilii Neap. deciſione decretum fuerit: *Aquinos Caſulenſium Duces Landulfi Primogenitos fuiſſe, & eſſe de eadem nobili familia de Aquino Civitatis Tarenti.*

Ad hanc itaque primogenitam Franciſci ſobolem ſermo revertatur. Ille poſtquam aliquo temporis intervallo

in materno S. Martini Caſtro privatam degerat vitam; Neapolim ſe contulit, ubi Johannae de Aquila matrimonio copulatus eſt, ut e monumentis MSS. hujus familiae Petri Vincenti eruitur. Genuit ille Matthaeum, cujus filius Franciſcus Johannam Maſtaram, ſive Naſtaram e ſedili Montaneae, ut vocant, nobilem feminam (quam familiam P. Carolus Borrellius in Vindic. ut ſupr. agnomen fuiſſe adſerit Caracciolis quibuſdam adjunctum) uxorem duxit A. circ. MDLXX. Ex iis Thomas primogenitus ortus eſt Dux I. Caſularum, qui A. MDCXXX. nobilem S. Didaci Aram in Sacello S. Jacobi de Marchia Eccleſiae S. Mariae *de Nova* nuncupatae Neapoli adquiſivit, & inſtauravit, ſuaeque ibi inſignia familiae exſculpi mandavit. Ejuſdem pietas pro Puellarum S. Nicolai ad Nidum Gynecaeo, cui bona quam multa dono dedit, mirifice eluxit. Bartholomaeus germanus alter I. Caramanici Princeps factus eſt, cujus quoque eximiam pietatem Neapolitana Civitas admirata fuit, quum ſua Aede relicta, ſponte A. MDCXL. Orphanis virginibus S. Januarii in Platea Olivetana non tam ad refugium, quam ad alimoniam ceſſit. Jacobus item natu minimus, conjugem, e Tuſorum familia accepit, e quo Caſarani poſtmodum Duces effluxere, ut ex adnexo poſtremorum horum Aquinatum ſtemmate agnoſcitur. Thomas I. Caſularum Dux Hieronymam Naſtaram ob ſanguinis decorem, feudaliumque quorumdam jurium (a) in Scalenſi urbe dominium, praeſtantiſſimam feminam ſibi connubio adjunxit; a qua, viro e vivis ſublato, Caſtrum Francoliſii in Campaniae Provincia, aere ſuo emtum filiorum ſuorum Jacobi, Andreae, Aloyſii, ac Prudentiae patrimonio adjicere ſtuduit. Jacobus Laurae primum de Tufo, e Marchionibus Lavelli, & Matinae conjunctus, hac defuncta, alteri nupſit, nempe Catharinae Guevarae e Bibini Ducibus. Andreas Epiſcopus Tricaricenſis electus. Aloyſius Rev. Cam. Apoſtolicae Auditor, dum

(a) *Ex Lib. Relev. Reg. Camer.*

dum ſacrà Purpurà ſe decorandum ſperabat, diem obiit ſuum. Prudentia Duci Capracottae Piſcicellio nuptui tradita. Bartholomaeus Thomae natu poſterior conjugem quoque duxit Barbaram Stampa, e Soncini in Inſubria Marchionibus; ex eoque ramus Caramanici Principum: ſicuti & Jacobus natu poſtremus, e quibus Caſarani Duces, ut diximus, qui adhuc exſtat. E Caramanici Bartholomaei ſobole, Antonio nempe, ac Dominico, primus Catharinae de Dura Neap. Patriciae matrimonio junctus eſt, quae poſtumum illi Antonium peperit, in infantia tamen defunctum; quod cauſae fuit, ut Dominicus Antonii ſenioris germanus uxorem duceret Thereſiam de Mignanellis, quo ex connubio, quum nulli eſſent poſteri, heredem perpetuo ipſe ſcripſit ſecundogenitum Caſulenſium Ducum, & alterum ab altero ramo ſemper divulſum ſuis in tabulis cavit.

Caſularum Dux II. fuit Jacobus, uti innuimus, a quo Franciſcus ortus eſt, qui conjugem duxit Iſabellam de Mignanellis, Eminentiſſimi Cardinalis Fabii neptem A. MDCLXXXII. Filios procrearunt Thomam IV. Caſularum Ducem, conjugio adjunctum cum Lucretia *del Verme*, e Bobienſium Comitibus Mediolanenſem Patriciam, Comitis Caroli Borromaei Regni hujus olim Proregis neptem, qui tamen nullam prolem ſuſcepere. Jacobus nunc VI. Caramanici Princeps (diſſecto in ejus patruo Dominico, ſicuti ſuperius dictum eſt, primo eorum ramuſculo) Regis noſtri Caroli Borbonii, quem Deus Opt. Max. diu ſervet, ac ſoſpitet, intimus Cubicularius conjugem duxit Thereſiam *del Verme*, Lucretiae antedictae ex fratre neptem, quae poſteris etiam caret. Aloyſius ad Caramanici ſucceſſionem vocatus caelebs occubuit. Quare Antonius natu minimus cum uxore Hippolyta Pignatella, e Montisroduni Principibus Aquinates Caſularum, Caramanici, ac Palenae Dynaſtias obtinebit, ac viros, heroaſque novos ſua e ſobole, qui generis tam illuſtris ſplendorem, nomenque conſervent, exſpectat, quod faxit Deus Opt. Max.

Digitized by Google

C A P U T III.

De Aquinatibus Capuae.

QUum de gentilitio Aquinorum familiae ſacello in Majori Capuae Eccleſia exſtructo ſuperius diſſeruerimus; deque altero D. Petri ad Monteronem Fratrum Minorum Conventualium ejuſdem urbis mox dicturi, ſatis compertum idcirco eſt, ex Aquinatibus quamplurimos Capuam immigratos habitaſſe. Quod quidem ex Scriptoribus noſtris neminem inficiatum cognoſcimus. In eo tamen res omnis verſatur, ut quiſnam primus fuerit, qua de cauſa illuc tranſmigraverit, ac ne brevi quidem, nedum diuturno Capuam ipſi incoluerint tempore, inveſtigemus. Nodus utique inextricabilis, & in cujus ſolutione Scipio Ammiratus, aliique noſtrates Genealogiſtae, quibus parum Capuae veteres Chartas pervolutaſſe datum fuit, hallucinati ſunt. Ex iis nihilominus, quae in Campanis Tabulariis, antiquorum praeſertim Monaſteriorum Monialium S. Mariae, & S. Johannis plene tranſcripta ſunt, res aliquomodo facilior, clariorque patuit. Et quidem quod ad hanc rem attinet, breviter explicare aggredior, ne orationem in longius protrahendo, lectoris animum taedio afficiam.

Antequam autem ad rem diſputandam progrediamur, ſciendum omnino eſt, nullum Aquinenſium Comitibus hoſtem magis infenſum fuiſſe, quam Rogerium Northmannicum I. Neap. Regem, qui, quo ad vixit, iniquiſſimis illos perſecutionibus affecit. In eandem etiam ſententiam diſceſſit ejus filius Guilelmus Malus Rex: anno enim MCLXXX. Aquinum urbs, univerſuſque Comitatus, ut Rex praeceperat, ab Andrea de Rupecanina diruitur, ut Ricc. a Sang. perhibet. Conceptum jamdiu in Aquinates Capuae Northmanni Principes odii fomitem perpetuo deinceps foverunt, quod ab iis Langobardos, eorumque conſanguineos Capuae Dynaſtas defenſos viderent. Praeſertim, ut conſuevit, & a natura quidem inditum eſt, ut

ut Principes omnes de iis ſummopere male mereantur; & opprimant magis, qui res ſuas uſurpandas tentarunt, aut ſuos hoſtes futuros aliquando verentur. Patet hoc proculdubio ex ſynchronis Scriptoribus, & Tabulariorum Chartis, Caſſinenſis praeſertim, Cavenſis, & Averſani Coenobiorum ſub Inſtituto S. Benedicti. Hinc facile conjiciendum, Aquinos, ne Northmannis Regibus majorem tunc aemulationis fomitem accenderent, in eorum Feudis liberius degentes, Capuam (ubi eorum tunc temporis Campaniae Vicarii reſidere ſolebant) tranſgreſſos incoluiſſe. Et revera XIII. hoc ſeculo Capuae Aquinenſis familiae praeclariſſima proſtant monumenta, quae Scriptoribus noſtris, non tamen cuncta, nec ignota fuere, ut ex eorum deſcriptis genealogiis ſatis liquido apparet. Quamobrem quae ab iiſdem cognita fuerunt, vix innuam; quae vero iis aut incerta aut obſcura, ſatius aperiam.

Qui primo fortaſſe Capuam incoluerit, aedes certas; fundoſque poſſederit, is profecto Raynaldus de Aquino fuit, ut ex pluribus Campani Theſauri, & Monialium S. Mariae Chartis probatur. Is hujuſce nominis ſecundus, Landulfi frater, & S. Thomae patruus, Raynaldi I. Aquini Comitis filius, ac Pandulfi nepos, ex quo Acerranorum Comitum ramus. Ejuſdem, Capuae degentis, meminit Riccardus Sangerm. *Anno MCCIII. ab Aliſredo, & Humberto de Marrono aedes quaſdam in Paroecia S. Eraſmi ad Judices* (nunc diruta) *emit*, quae tandem ab Acerrarum Comitibus poſſideri coeptae, Inſtr. Theſ. A. MCCLXXI. In A. MCCVII. a Monaſterio S. Mariae eidem Raynaldo *in emphyteuſim* conceditur *fundus quidam paludoſus foris Portam S. Angeli, ubi dicitur ad S. Caſtrenſis modiorum 35. ſub annuo canone ſolidorum quinque aureorum quolibet anno in Feſto S. Mariae Dominae Coelorum* (hoc nomine Aſſumtionis Deiparae Virginis Feſtus dies deſcribitur) *menſe Auguſto, quae quidem terra* &c. Incertum tamen omnino eſt, de hoc ne, an alio Raynaldo vetus Monialium S. Mariae Kalendarium, ſeu Necrologium meminerit, ſic: *Idibus Februarii Raynaldus de Aqui-*

Aquino ☉ (ideſt *obiit*). Hujus Raynaldi uxor fuit Ricca de Baſarico, cujus memoria in Charta ejuſdem Monaſterii A. MCCXIII. Alterius Raynaldi (al. Reginaldi) Landonis de Aquino filii militis meminerunt Scriptores, cognomine *Gualae*, „qui Coſmae de Rigio militi de Capua „ (familia hinc Panormum translata) ſolvit uncias 60. „ pro pretio tertiae partis feudorum Sarzani, & Vignanelli, cum conſenſu uxoris Adrianae de Marra.

Huic Raynaldo Jacobus, Johannes, & Cerbus filii nati ſunt: Jacobi plura exſtant in Reg. Arch. ad A. MCCLXIX. lit. O. fol. 106. monumenta, MCCLXX. F. 32. necnon A. MCCLXXI. E. 53. a t. quo bona aliqua a ſe, & Johanne germano ſuo, qui *milites de Capua* appellantur, emta memorantur. Poſtremo A. MCCXCIV. A. 164. a t. Carolus II. Rex dictis fratribus partem quandam Roccaeſiccae, S. Donati, Poſtae, Inſulae Pontis ſcelerati, aliaque dono dedit, *quae utique ab eorum majoribus poſſidebantur*. Johannis ſeu Jannucii mentionem facit Ammiratus, & Tabulae R. Siclae A. praeſertim MCCCI. B. 73. a t. ſic: *Johannes de Aquino miles de Capua fidelis, & familiaris Regis*; & in altera Charta A. MCCCIII. lit. A. fol. 134. a t. etiam *Conſiliarius Regius* adpellatur. A. MCCXCVIII. ſibi reſtitui petit bona ſua Carinulae poſita, quibus eum exſpoliare tentaverat Nicolaus de Rigio de Capua lit. A. fol. 149. quod item confirmatur A. MCCCI. lit. B. fol. 41. a t. Uxorem habuit Johannes Philippam de Foſſis, *Marini de Ebulo de Capua relictam*. Deceſſit ille A. MCCCXXV. heredem inſtituens *Johannem filium*, & *Tutores* deſtinavit *Berardum de Aquino Laureti Comitem conſobrinum ſuum, ejuſque conjugem Philippam*. Johannes iſte ex Agnete . . . . uxore Franciſcum (al. Checcum) procreavit; ex eoque Johannes, ſeu Jannucius alter genitus eſt, qui A. MCCCXLII. Sikelgaitae Pandoni conjugio copulatur, ob cujus dotem lis exorta, ibique teſtatur, eam fuiſſe filiam Nicolai Pandonis militis de Capua. Obiit haec A. MCCCXLV. Pippam ejus filiam tantummodo heredem relinquens; quare Jannucius ſecundo uxo-

Digitized by Google

uxorem duxit Margaritam Galganam, ut ex Charta Theſ. Cap. A. MCCCLIII. Jannuccius fuit *Comes Criſpani, & Caſalis, in pertinentiis Averſae, & Reginalis Cambellanus*, ut teſtatur Charta A. MCCCLIX. Ejus ſoror *Beatrix de Aquino relicta quondam Andreae Cumini de Capua Juris Civilis Profeſſoris Locumtenentis Protonotarii Regni Siciliae*, memoratur A. MCCCXXX. lit. C. fol. 70. a t. Defunctus eſt, filios relinquens Franciſcum alterum (al. Checcum), & Salvatorem, ut ex variis Theſ. Cap. publicis Scripturis adparet. Franciſcus A. MCCCLXVIII. interfuit cum Petro, Cerbi de Aquino conſanguinei ſui filio, teſtamento Maſellae de Franco de Capua, Caeſaris de Argentio Campani militis viduae. Conjugem duxit Mariam Salvacoſcia, Petri Bellantis Comitis filiam, qua viro praemortua, cum Carolo cognato ſuo vir idem publicâ ſcripturâ, quae in Theſauro Capuano adſervatur, pactus eſt, ſibi uncias 50. ſolvendas, quod reliquum dotis erat. A Checco Thomas genitus, qui A. MCCCXCI. teſtamentum ſuum Capuae fecit, heredem patruum Salvatorem ſcribens, & teſtamenti curatorem *Ricardum Caracciolum de Capua militem Priorem S. Johannis Hieroſ. Capuae*.

Salvator uxorem duxit Margaritam Caracciolam de Capua Jacobi filiam, ex qua Philippam, Mariam, & Antonium Johannem filios ſuſcepit, ut ex teſtamento ejuſdem Margaritae A. MCCCXCI. 29. menſis Maii. Salvator heredem reliquit unigenitum Antonium Johannem in omnibus tam allodialibus quam feudalibus bonis, in quibus pars etiam Montis S. Johannis, de qua ſupra. Philippa Salv. filia Julio Caeſari de Capua nupſit; Maria optimam partem eligens Chriſto deſponſata eſt in Monaſterio S. Mariae ejuſdem Urbis A. MCCLXXXIV. Eodem teſtamento cavit Salvator in Eccl. S. Petri Fratrum Minor. Convent. in antiquo ſuorum Sacello ſe tumulandum deferri, cui duas annis ſingulis uncias adſcribit ad ſacrificia ibidem celebranda. Hujus ſacelli mentio eſt in teſtamento Riccardi de Aquino militis de Capua, Guglianelli Domini, a quo fortaſſe exſtructum; quaedam enim bona ille A. MCCLXVII.

illius

illius doti addixerat. Antonio Johanni Maria de Gerardis conjux data, de cujus dote A. MCDXXX. de ſatisfactum fatetur, atque A. MCDXXXIX. privilegium obtinet a Franciſco de Aquino Laureti, ac Satriani Comite, ſuo conſanguineo, ſocioque, ob praeſtita auxilia, conceſſionis feudi Toriſii prope Teanum. Ann. MCDXLIX. Capuae teſtamentum fecit Kal. Junii, quo heredes inſtituit ipſum Franciſcum Laureti Comitem, & Berardum. Gaſparem Piſcariae Marchionem ejus filium: in quo teſtamento memoratur etiam Thomas de Aquino Abbas Monaſterii S. Mariae de Ferraria, & Beliſandra ejuſdem Ant. Johannis filia, uxor Fabricii Leoniſſae de Capua, poſt quam, ex Scipionis Ammirati ſententia, Aquinatum Capuae linea duci deſiit.

At pace Cl. V. a vero quidem is plurimum abhorret. Nam praeter diſtinctas duas lineas Aquinorum Capuae a Raynaldo deſcendentes, quas novimus, alter profecto ramus extendebatur, a Landone ſcilicet, Domino Nucelleti, & S. Martii prope Carinulam quod teſtatum habemus in Charta Theſ. Capuani A. MCCXXVII. in qua legitur: *Domini Aimonis de Aquino Militis de Capua filii Landonis Domini Terrae Nucelliti, & S. Marczii in Calinio*. Aimoni filia fuit *Odolina filia quondam Aimonis Aquini de Capua uxor Odonis de Braya*, ut habetur in R. Sicla A. MCCLXVI. lit. A. fol. 15. Itidem Petrus (al. Petrucius) qui ad A. MCCXLVII. cum *Adenolfo Marzano de Capua Aimonis genitoris ſui creditore conventionem iniit, quaedam illi allodialia in pertinentiis Sueſſae cedens, loco dicto Puczano, & Grypta*. Quaenam ejus uxor fuerit, aut filius, deſideratur. Thomam tamen illum fuiſſe ſuſpicor, de quo Charta R. Cam. A. MCCXCIV. lit. A. fol. 125. a t. in ea habetur *Thomas fil. quondam Pitrucii militis, & Carolus de Leoniſſa de Capua conventionem agunt cujuſdam terrae ſitae in Pelluſa, loco qui dicitur Cellarium*. Imo A. MCCLXXIV. habetur: *Thomaſius de Aquino de Capua miles, Dominus Caſtri S. Martini de Valle Caudina cum Thomaſio de Ebulo de Capua,*

& aliis

Digitized by Google

& aliis in guerra Campaniae lit. B. fol. 135. & 181. De altero demum Aimone A. MCCCIX. ſcriptum invenitur (ex eodem fortaſſe ramo), quod *die* 18. *April. ſimul cum Jacobo filio Monaſterio S. Johannis Monialium* bona quaedam adſignat *pro dote Johanne ejus filiae*, quae A. dehinc MCCCLXXXIV. Abbatiſſa eidem Monaſt. praefuit, ut ex publicis monumentis ibidem exſtantibus. An idem ipſe Aimo Aquinas fuerit, aut filius ejuſdemmet nominis, aut ex alia Aquinorum Capuae linea, qui in Thraciae expeditionem ſub Carolo II. Rege A. MCCLXXII. miſſus fuit, omnino ignoratur.

Supradeſcriptus igitur Jacobus Aimonis filius conjugem duxit Theodoram *Galluccio* filiam Riccardi nobilis viri de Capua, ex qua Thomam, Landulphum, Johannem, & Simonem filios habuit, itemque Thomaſiam, ſeu Maſellam, uxorem Johannis de Urſono de Neapoli, ut ex Charta Theſ. Cap. A. MCCCL. & Monialium S. Mariae A. MCCCLII. Thomas (quum aliorum fratrum progeniem nullam invenerim) Berardum, & Franciſcum genuit, matre prorſus mihi ignota. Berardo Julia de Capua Palenae Domina nupſit A. MCCCXCVIII. in ejuſque matrimonialibus capitulis (quae Capuae adſervantur) interfuere Comes Venafri, Comes Laureti, Dux Sueſſae, Riccardus & Liſolus Caraccioli de Capua, Comes Palenae, & Johannes de Capua ejuſdem ſponſae patruus, Campani Dynaſtae. Ab iis filii geniti ſunt Bartholomaeus, & Philippellus de Aquino, qui A. MCDXXXI. „ diviſionem egerunt bonorum aliquot ſibi remanſorum „ in hereditate Johannis de Capua eorum patrui, quae „ erant in pertinentiis Garzani, Marczaniſi, & S. Caeſarii, ibique ipſi adpellantur nobiles, & egregii mili- „ tes de Capua. Philippellus cum Domicella Magdalena de Aquino Beliſandrae ſorore conjugio copulatus eſt, quae Johannis Antonii filiae fuerunt; in quo, ut dixi, ramus hic deſiectus eſt. Julia de Capua Neapolim ſecedens, Bartholomaeum primogenitum ſecum adduxit, cui Liſettam *Barile* uxorem dedit, ſed ſine filiis deceſſerunt. Philippel-

lus Capuae ſimul cum Thoma ſuo conſobrino vitam egit, ut perhibent plura Theſ. Cap. & Monaſteriorum monumenta Annorum MCDXLII. MCDXLIX. MCDLIII. & MCDLXVII. quo defunctus eſt, heredem creans Balthaſarem filium, qui Capuae quoque manſit uſque ad annum MD. (& praeclara ejus incolatus monumenta exſtant), quo ex tempore Neapolim demigravit, patriae ſuae ab exercitu foederato Ducis Valentini ſub Alexandro PP. VI. IX. Kal. Auguſt. MDI. commiſſum excidium, commiſeratus, ibique vixit, bona Capuae poſſeſſa vendens, aut donans, ut ex publicis Scripturis A. MDXI. MDXVI. & MDXIX. in quibus adſeritur: *Balthaſar de Aquino, Philippelli filius de Neapoli*. Neque ex hac unica ſtirpe poſteros alios ortos cognoſcimus. Hinc facilis conjectura, quod aut caelebs, aut abſque filiis Neapoli deceſſit.

Falſum igitur omnino eſt, quod Ammiratus Raynaldi familiam de Aquino Capuae exſtinctam adfirmat: quum perinde conſtet, & alios Capuae ramos extitiſſe, & in eadem urbe uſque ad XVI. ſeculi exordium domicilium indubie habuiſſe. Haud ſecus Genealogiſtarum fuit hallucinatio, qui Aquinates Acerranos, Laureti, aut Cryptae ſive de Crypta, aut Neapolitanos fuiſſe, aut Beneventanos dixere. Ii enim, qui Neapolim demigrarunt, Neapolitani vocitati; ſicuti & alii de Crypta, qui Beneventum incoluere, Beneventani ſunt appellati, poſtquam Johannae de Aquila, in eadem tunc urbe degenti, matrimonio junctus fuit Cryptae Comes Aquinas, ut ex tabulis Cancell. Benev. notiſſimum eſt; ſicuti & Tarentini, qui diu in eadem urbe domicilium fixere. Capuanae ipſi perpetuo civitatis originem oſtentabant, ubi ejuſdem familiae plurimorum nomina in Capuae Tabulariis inſcribuntur, quorum utique genus, aut poſteritas ignoratur. Aliquos tantummodo ex iis ſeligam, ne legentes faſtidio afficiantur. Tafurus de Aquino memoratur A. MCCVII. Jonathas A. MCCXXVII. Nobilis Obriza de Aquino, relicta Jacobi de Adenulfo de Capua A. MCCXL. Abbas Stephanus de Aquino de Capua Cuſtos, & Rector Eccle-

ſiae

ſiae S. Stephani in Capua Veteri A. MCCXVI. Jacoba uxor Rainaldi Gallardi de Neap. A. MCCLXXXIII. Conſtantius filius quondam Riccardi de Aquino de Capua A. MCCXCIV. Landulfus, & Atenulfus de Aquino, dicti de Caſerta A. MCCCXXII. Guilelmus filius Paldi de Aquino de Capua miles A. MCCCXXX. aliique pene innumeri; ex quibus haud dubitandum, quin ex Aquinatum Capuanorum origine defluxerint, ac illorum pleriſque Capuam ſemper incoluerint, quod utique certum ex allatis a Peregrinio Campani privilegii verbis, quae fuſius infra exponemus. Imo in uno Monialium S. Mariae Necrologio, Eccleſiaque tot adſunt hujus familiae monumenta, ut vix ambigi poſſit, quin ii ex urbe illa exorti ſint, ibique quampluiimi habuerint poſterorum ſeriem. Adhuc ibi nobile ſepulcrum cernitur Thomae II. Acerr. Com. a Gubitoſa ejus filia exſtructum, quae ejuſdem Coenobii Monialis, indeque Abbatiſſa fuit, pauloque poſt defuncta Kal. Maii MCCXCIX. Ibi legitur:

„ Nobilis hec mulier Acerrarum Comitis nata
„ Fieri fecit opus hoc Gubitoſa vocata
„ Thomas ſecundi diceſ de Aquino facundi
„ Anno Dom. MCCLXXXI.
„ Hoc opus fieri fecit Domina Gubitoſa filia quondam Thomaſiii de Aquino II. Ac cerrarum Comitis.

CAPUT IV.

De Aquinis Alveti, & de Crypta appellatis, deque iis, qui Beneventi fuere.

QUum ſatis ſuperque oſtenſum ſit, Aquinorum ramum Acerrarum arcto conſanguinitatis vinculo adjunctum cum primo illo ſtipite, unde Landolfus Aquini Comes S. Thomae pater recta e linea proceſſit ab Atenulfo Summucula hujus ampliſſimae ſtirpis anteſignano: quumque minutim expenderimus, tam ipſos, quam Lau-

reti Comites, alioſque quamplurimos Capuae Aquinos eodem e ſanguine fuiſſe procreatos, atque ab iis gentilitias domos, feuda, aliaque allodialia, ſepulcra, ſacellaque eadem in urbe continenti ſerie poſſeſſa; ibique aliquando cunctos, ſaepe ex iis nonnullos immoratos; reliquum eſt, ut de duobus aliis ramis (qui utique unus bifariam partitus dici poterit) nempe Comitum Alveti, & Cryptae ſermonem inſtituamus, ac quonam tempore ſedem ſuam Capuae aliquando fixerint, quove deinde illinc tranſmigrarint: cum tamen compertum ſit, cunctos ex eodem antiquorum Aquini Comitum ſtipite propagatos; quod ſatis cumulate ab Ammirato, aliiſque probatum eſt.

Aquinates Alveti Comites cognomen ſuum ab illius oppidi dominio accepiſſe, nemo eſt, qui ambigat. Primus qui Alveti cognomine proditur, Landulfus fuit, Pandolfi filius, qui patrem novit Landonem in VI. gradu rectâ lineâ ab Summucula deſcendentem. Landulfus igitur A. Aerae Chriſtianae MCLX. Alveto dominabatur, ut ex Charta apud Ammiratum colligitur, in qua ipſi pignori dedit Atenulfo filio *partem illam ſibi pertinentem Montis S. Johannis*, *paucis ante annis in excambium*, ut dixi, acquiſiti, *pro pretio CC. unciarum auri*, *quae a Gregorio*, *& Aimone de Inſula*, *Octolinae*, ejuſdem Atenolfi conjugis, germanis, *Landulfus ipſe ejus pater in dotem acceperat*. Hujus Landulfi mentio habetur in Chartâ Theſ. Cap. A. MCLXII. in qua legitur: *Landulfus primus Alveti Comes ex Aquini Comitibus*, *Pandoni de Burro de Neapoli procuratori ſuo territorium in Calvo* adſignavit *pro ſerviciis ſibi*, *& domui ſuae praeſtitis*. Ammiratus Landulfi de Alveto filios Atenolfum tantummodo, & Andream adnotavit, & ab ipſo Riccardus reticetur, qui A. MCLXXXVII. (ut habet Marra fol. 39.) in feudum tenere dicitur a Riccardo de Aquila Fundorum Comite oppidum *Tortini*; hinc pro eo duos equites, & quatuor pedites Regi Guilelmo II. (*Bono* nuncupato) dedit pro expeditione Terrae Sanctae. Alia ejuſdem anni Charta Capuae

puae adſervata, de eodem Riccardo Landulfi Alveti Comitis filio agit, qui *ſimul cum Umberto de Preſenzano & Meolo de Caſtronovo emtioni* interſunt Capuae peractae *Feudorum Briani, & Brianelli a milite Taſſuro de Aquino ejuſdem civitatis a Coluccio de Surrento milite de Capua, atque armatorum hominum conductterio*. Quod vero in Charta illa ab Ammirato producta duorum ſolummodo fratrum, non etiam Riccardi mentio fiat, eam ob rem accidiſſe fatendum eſt, quod aut Riccardus ipſe nondum natus fuerat, aut alio quidem profectus. Atenolfus Andreae germani filio dono dedit, quod ad ſe ex paterna in Alvetum portione ſpectabat, Campulum nempe & Montem S. Johannis. Ex Landulfo hoc Comites Cryptae (vulgo *Mainardae*) dimanarunt; quod ſane oppidum ante annum MCCXXIX. adquiri debuerat, quum illius aevi Scriptores tradant, Landulſum de Alveto ab Imp. Federico petiiſſe, ut ſeipſum, atque oppidum Cryptae cum adnexis feudis e ſervitute, ac tributo Comitatus Geſualdi eximere dignaretur, ſuoque ſub patrocinio recipere; cui petitioni benigne Auguſtus Barlettae degens, annuit. Hujus Landulfi frater Atenolfus A. MCCXXXI. quum quod ad ſucceſſionem Montis S. Johannis, Canneti, & Strangulagalli aliquando contenderet, diſcordia amicorum conſilio ſtatim fuit compoſita. Atenolfi hujus progenie, quae latuit Ammirato, ipſe tamen reperi, ſcil. *Rugerium filium Atenulfi de Alveto, qui die 29. Decembr. MCCXLVII. pretium* cujuſdam feudi ſolvit *Andrae de Crypta ſuo conſanguineo, qui fuerat Landulfi Comitis filius*. Rugerio natus eſt Aloyſius, cujus exſtat memoria A. MCCLXIII., quo nomen quoque Sichelgardae Pandonae ejus matris legitur, & Gualterii alterius filii, qui A. MCCLXXXI. Campaniae Juſtitiario cum aliis Terrae Laboris Baronibus praeſentari debebat, ut in Regeſto R. Sicl. lit. A. fol. 107. Neque poſt hos de Alveto, ſeu de Crypta germanos aliam Atenulfi de Alveto progeniem invenire potui. Capuae ſedem fixiſſe ſuſpicor poſt jam dictam diviſionem cum fratre Landulfo, Cryptae Comitem. In Ne-

Necrologio tamen Monaſt. S. Johannis Capuae adſcripta legitur: *Domna Rita de Aquino dicta de Crypta* A. MCCCXCVII. Alibi memoratur *Jacobellus de Aquino dictus de Crypta* ad A. MCCCXCIX. Et poſtremo: *Salvator, & Cubellus de Crypta de Capua* A. MCDIII. Verum ſi dubiis in rebus aliquando divinandum, non abs re conjicere licet, Aloyſium illum de Alveto Capuanum, de quo meminit Charta A. MCCCLXXXIV. ex hoc Atenulfi ſurculo propagatum, in quo innovari fortaſſe poterat (ut mos erat) idem Leoiſii nomen, quo Rogerii olim filius adpellabatur; alter etiam *Clericus Leoiſius de Alveto de Capua A. MCDXXI. Thius nobilis mulieris Johannellae de Patritio* &c. *donat eidem ſuae nepoti domos* &c. Atque in hoc Leoiſio ramum Aquinorum de Alveto, ſive de Crypta Capuae exciſum fuiſſe opinari licet circa A. MCDXXIV. In altera enim Charta Monaſt. Fratrum S. Auguſtini Capuae legitur: Die 27. Novembris A. MCDXXV. *Nobilis mulier Domna Johannella de Patricio de Capua neptis; & heres legitima quondam Leoiſii de Alveto* &c. Leoiſius hic patrem habuit Johannem de Alveto militem de Capua, cujus relicta uxor N. Gerarda iterum Nicolao de Antignano ejuſdem urbis nupſit. Neque alii hujus generis viri inter multos tunc temporis Capuae feudatarios Cives defecere, qui Imperatorem ſequi tenebantur in Thraciae expeditione A. MCCLXXII. dum in eorum ſerie inſcribuntur: *Petrus de Alveto de Capua, & Nicolaus de Crypta miles de Capua*, de quibus nihil certi adhuc novimus; nec qui, vel cujus filii fuerint.

At ad Landulfum II. Cryptae Comitem ſermo redeat. Tres ipſe genuit filios, Andream, Thomam, & Atenulfum: Primogenitus, natuque minimus bonis omnibus ſe abdicarunt, quae ad ſe in Terra Beneventana, Aquini, Alveti, in Monte S. Johannis, aliiſque in locis ſpectabant, undique Thomae ceſſerunt. Quibus feudis abunde locupletatus Lucas ejuſdem Thomae filius A. MCCLXXXIII. (ſi Marrae in Famil. Hiſt. habenda fides) Juliam de Marra Ri-

ſonis

ſonis filiam ſibi deſpondit. Hujus Lucae filius, aut fort. nepos fuit Landulfus, qui A. MCCCXXXII. Cryptae dominabatur, obiitque A. MCCCXXXIV. & heredem Nicolaum filium ſuum reliquit, qui quum Johannae Reginae ſumma quidem fide inſerviſſet, permulta ab eadem feuda conſecutus eſt. Ex priori conjuge Catharina de Cabranis Ebuli Comitis, magnique Regni Seneſcalli filia Franciſcum (al. Checcum) Antonium, & Donatum procreavit: ex altera Roſa Criſpana Robertus natus eſt. Franciſcus genitori praemoritur: Donatus Beneventi Archiepiſcopus eligitur; eaque de cauſa nepotes in eandem urbem domicilium tranſtulere, quo etiam Aquini de Crypta alia in Terra Beneventana bona poſſidebant. Hinc apud Beneventanos Hiſtoricos, nuperoſque quoſdam Scriptores error irrepſit, ut Aquinos ab origine Beneventi fuiſſe adfirmarent, quod caſu accidit, ut ibi ſedem figerent. Antonius uxorem duxit Robertam Cajetanam e Fundorum Comitibus, cujus meminerunt Chartae Theſ. Cap. A. MCCCXCIII. in quibus dicitur: *Robertella Gaytana uxor Antonelli de Aquino dicti de Grypta de Capua filia Goffridi Comitis* &c. Et in alia A. MCCCXCIV. „ in qua ut filiorum tutrix Leonardo Saraceno Capuae „ militi 50. uncias a viro ſuo debitas ſolvit. His filii Nicolaus, & Matthaeus nati ſunt. Matthaeus quinque ex Franciſca de Sanframundo filios ſuſcepit, nempe Ladiſlaum, Antonium, Nicolaum, Johannem Carolum, & Franciſcum. Ladiſlao Cryptae Comitatus obtigit, qui multos filios progenuit, ut adnotavit Ammiratus. De horum poſteris nihil ad nos pertinet, ut de iis mentionem aliquam faciamus, quum poſt A. MCDL. nulla prorſus hujus familiae exſtent Capuae monumenta, ut diximus. Nec diu deinceps Aquinatum de Crypta ramus, qui Beneventi, ac Neapoli virebat, prorſus exaruit exeunte pene hoc XV. ſeculo, ut omnes teſtantur.

Ex iis igitur, quae breviter ſunt diſputata, jam ſatis patet, Aquinos ſive Alveti, ſive de Crypta cognominatos, originem ſuam e Capua duxiſſe, ibique conti-

nen-

nenter habitaſſe; licet ex iis quidam vel Beneventi, vel Neapoli apud Reges aliquando ſederint.

CAPUT V.

De Aquinorum Ramis Caſtilionis, & Belcaſtri in Calabria.

QUod ad Aquinatum profecto Caſtilionis, ac Belcaſtri ramos attinet, facilis quidem conjectura eſt, illos ob novorum feudorum comparationem e Capua, Neapoli, aut Benevento exciſos, & in Calabriam illatos floruiſſe. Nam ſicuti ii, qui Capuae domicilium fixerant, nihil dubii eſt, quin arctiſſimo neceſſitudinis vinculo cum Acerrarum, Aquini, Laureti, atque Cryptae Aquinenſibus Comitibus fuerint conjuncti; (quamvis illi multoties ob munera, dignitateſque ſuſceptas alio commigrarint) licet ex antiquis Capuae Chartis monumentum nullum nobis de hac in Calabriam Aquinenſium commigratione praeſtetur, praeter illud Ann. MCCCIX. Cap. Theſaur. lit. Q. n. 22. quod Capuae adſervatur, temporis edacitate pene conſumtum; tamen ut Aquinae familiae in Calabriam translationem ſuſtineamus, a conjectura non abhorret. At quoniam ramuſculi iſti vel ab Acerranis Comitibus, vel ab iis, qui Capuam incolebant, ubi eorum bona, gentilitia ſacella, ſepulcraque obtinebant, perinde ac alii ſuccreverint; ipſi quoque Campani ex origine ſua cognominandi ſint, non autem Calabri, niſi fortuito ob feuda, ac munerum partas dignitates. Prodiiſſe tamen (ut Aceti, Sirleti, aliorumque hujus furfuris Brutiorum Scriptorum ſententiam non improbemus) e Conſentia Citerioris Calabriae principe urbe Aquinos quoſdam, qui adhuc in iiſdem Provinciis exiſtunt, aut alio illinc tranſmigraverint, nullo pacto inficior. At quae vera ſunt, minime rejicenda puto, licet inviti accipiant, & oculo irretorto ipſi aſpiciant. Arma & ipſi nobis nolentibus praebuere: Et veritas Hiſtorico non inſimulanda, aut retegenda eſt, ſed

ſed inquirenda potius atque adprobanda ; cum aeque malum ſit, aut illam ſilentio praeterire, aut mendacibus fucis medicari *. Aquinos hoſce nuperos Calabriae, non ex Aquini Comitibus, aut quibuſcumque eorum virgulis prodiiſſe ſatis compertum eſt; ſed ex Agulinis Conſentiae, qui in Aquinos permixti ipſi cognomen ſuum iis inſeruere, qui ad ſuam utique nobilitatem divitias cumulantes hanc Neo-Aquinorum familiam extollere conati ſunt. Quae quidem fuſe, clariſſimeque probant veteres Calabriae Chartae, & Neapoli monumenta adſervata, ut & Calabri quidam Scriptores, qui MSS. adhuc deliteſcunt.

Verum ad propoſitum argumentum orationem noſtram convertamus. Ammiratus igitur, qui multum induſtriae, ac laboris ad hujus praeclariſſimae familiae genus denudandum inſumſit, quum horum ramuſculorum Caſtilionis, & Belcaſtri praecipuam partem contingat, in eorum initiis conſtituendis anceps judicii haeret. Putat nihilominus, Caſtilionis ramum primo in Calabrias invectum fuiſſe. At non conſonat Campanilis, qui multo ante Belcaſtrum conceſſum adfirmat, ſcil. A. MCCXCIII. a Carolo Rege Roberti Calabriae Ducis patre, qui ob merita Atenulfi in Calabriae praelio trucidati, Thomae de Aquino germanum ſuum Belcaſtri Comitatu munificentiſſime donavit ; ſicuti legitur in Tabulario Reg. Cam. ad A. MCCXCII. lit. A. fol. 115. Ait vero cit. Campanilis, Belcaſtrum Atenulfo Thomae filio Ann. MCCCVI. primum a Rege Carolo II. dono datum, a quo Eques etiam, ac Familiaris filii ſui Roberti Calabriae Ducis fuit inauguratus, annua illi penſione conſtituta 40. unciarum in Salina quadam Vallis Cratis prope Conſentiam una cum oppido Caſtilionis, ad Regalem Curiam devoluto ob mortem Guilelmi Caſtilionaei, qui ſine heredibus deceſſerat. Quod ut aptius comprobetur, in Tabulario Reg. Cam. lit. A. fol. 38. legimus, Atenolſum de Aquino *familiarem Roberti Ducis Caroli Regis Neap. Primogeniti ex cauſa contracti matrimonii cum Yſolda filia*

Andreae de Monteflaſcone militis conſtituit illi dotarium uxori ſuper Caſtro Caſtilionis in Valle Cratis eidem conceſſo : de quo feudo aſſenſum petit ; qui ſtatim a Rege impartitus eſt. Hinc eſt quod Caſtilionis conceſſio annum quidem MCCCVI. praecedere oportuit ; quinetiam A. MCCCIV. ut ex ſupraenunciato monumento compertum eſt. At ex alia Charta ejuſdem Tabul. R. Cam. legimus, A. MCCXCII. faſc. 12. fol. 120. a t. (quae Scriptorum noſtrorum oculos forte ſugerat) parum ante MCCXC. Aquini familiam Caſtilione, & Belcaſtro potitam fuiſſe : quum in eo ita adſeratur: *Atenolfus de Aquino tenet Caſtrum Caſtilionis in feudum novum ; & Comes Belcaſtri tenet Civitatem ipſam de novo feudo, & Baroniam Barbari cum Caſalibus, & alias Terras*.

Atenolfus hic (pergit Ammiratus) ob virtutem ſuam, ac merita, quibus effulſit A. MCCCVIII. Juſtitiarii munere in citeriori Calabria decoratus eſt. Cum igitur quod ab hujus Cl. Scriptoris teſtimonio diſcimus, veriſſime ſit tenendum, facili conjectura adſequemur, quinam Aquinenſium primus Caſtilionem obtinuerit, & quo ramo eductus. In Charta quippe illa ſuperius Cap. II. allata, ubi de Acerrarum rami extinctione diſſeruimus, illiuſque lineae Comites fuiſſe, ab aliis aliquandiu diſtinctos, aſſumto cognomine *Aquinorum de Acerra*, inter ejuſmodi generis primos adnotari dicitur *Margarita de Aquino dicta de Acerra Thomaſii militis de Capua filia, relicta quondam Riccardi de Galluczio nob. viri de Capua. Ibi explicatur tutelae filiorum ſuorum abdicatio a Marino de Galluczio* eorum patruo, atque *Atenulfo de Aquino avunculo* ſuſceptae. Marinus idem praeſens adfuit, at pro *Atenulfo Calabriae Juſtitiario Caſtilionis Domino, & S. Donati, ac Regis Familiaris intervenit Abbas Johannes de Olibano Canonicus Capuanae Eccl.* ejuſdem *Atenolfi Margaritae germani procurator* ad aſſenſum praeſtandum, quemadmodum Rex ipſe praeſcripſerat, atque *expreſſe diſpoſuerat*, ut ab pupillorum *matre tutela exerceretur*: quod *nec ipſe Atenolfus abſens*, neque

neque Marinus, qui *juſſu Regis Romam, indeque Florentiam proficiſci debebat, exercere poterant*. Id poſtrid. Id.Octobris A. MCCCIX. peractum. Clare igitur ex hac Charta, quae in Capſa Mon. S. Johan. Cap. ſign. n. 3. cuſtoditur, Caſtilionis ramum ex Acerrano proceſſiſſe colligitur; atque Thomam illum Margaritae atque Atenulfi parentem, eundem fuiſſe oportuit, qui Atenulfi filius poſtremi Acerrarum Comitis fuit, ac defectionis ejuſdem Patris cauſa, ſecum a Regno Neap. aufugit, & aliquando poſt ex ſpeciali Regis indulgentia regreſſum obtinuit; hinc Capuam tunc temporis ſe recepit cum aliis ſimul ejuſdem cognationis, qui ibi ſub Acerrarum cognomine ſunt demorati. Qua de re utique exploratum id eſſet, quod olim Ammiratus in dubium revocaverat, Atenulſum nempe I. Caſtilionaeum Thomae filium fuiſſe, cujus Atenulſus alter ejus filius poſtremus Acerrarum Comes.

Huic Atenulſo de Caſtilione Thomas filius natus eſt, qui ad A. MCCCLVII. legitur: *Regius, & Reginalis Cambellanus, Conſiliarius, & Familiaris*: cujus (ni fallor) Johanna de Capua uxor cenſenda eſt, magni Altavillae Comitis ſoror, ut habetur in Charta quadam A. MCCCLI. in Tabular. Regalis Domus B. V. Annunciatae urbis Averſae. Ex ipſis ortus eſt Jacobus: e quo filii Angelus, & Raynaldus progeniti. Angeli progenies producta; cujus poſteritatem Aquini alii, ſive Agulini Conſentiae per Caſtilionaeam quandam feminam domus, ac familiae ſuperſtitem, & heredem ſuperiori ſeculo propagatam fuiſſe, non ignoramus. At ad Belcaſtri Comites deſcribendos accedamus.

Thomam primum Belcaſtri Comitem fuiſſe pene omnes conveniunt Scriptores; quamvis de ejuſdem inaugurationis tempore inter ſe minime conſentiant, quum Campanilis id A. MCCXCIII. ſub Carolo Rege; Ammiratus poſt Ann. MCCCXX. ſub Rege Roberto accidiſſe adfirmant. Confuſionem quidem gignit nominum ſimilitudo, cum plures Aquinae familiae viros eodem nomine nun-

nuncupatos ſcimus, Ex his multi *Thomaſiorum* praecipue adpellationem adepti; ac poſtquam primo Acerrarum Comiti *Thomaſii* nomen inditum fuit, plures deinde eodem vocitatos nomine legimus. Poſt hunc quidem primus S. Thomas ſuo nomine generis ſui ſplendorem adauxit; quod & alii deinceps Acerrarum, Laureti, Alveti, aliorumque locorum Aquinenſes Comites praeſtitere: Hinc difficile omnino eſt, quinam ex una, vel altera prodierit linea, niſi divinatione aliquid aſſequi velimus. Itaque quo ex ramo Thomas hic I. Belcaſtri Comes primum originem duxerit, omnino ignoratur. Quod vero inveſtigando conſecuti ſumus, illud profecto eſt, fruticem hunc a Thoma de Aquino, exeunte fere ſeculo XIII. prodiiſſe; qui nec diu poſt, Anno ſcilicet MCCCLXXV. aruit, quum Belcaſtrum a Regina Johanna I. ob mortem ſine heredibus Dominae de Belcaſtro, Urbs illa Henrico de Sanſeverino conceſſa fuerit. Non improbanda tamen conjectura, Thomam hunc, qui Atenulfi filius appellatur in Charta Monaſt. S. Laurentii Caſſin. Averſae A. MCCCXXXVIII. pene detrita (in qua legitur: *Thomas de Belicaſtro filius Atenulfi .... qui a Roberto Rege Fundos mittebatur* &c. *proteſtatus eſt contra A. Abbatem, qui bona aliqua ejus quondam Patris in Gaudo, & Patria occupare temptaverat*) e linea Thomae I. Com. Acerrarum, & Pandulfi S. Thomae abavi, nepotis (ſicuti noſces ex familiae ſtemmate) eductum fuiſſe; & cui poſſe credo ex Charta quadam Tabularii Reg. Siclae Neap. A. MCCCXXV. relata in quodam Camilli Tutini MSS. Cod. qui in Biblioth. Brancaciana adſervatur, ibique Thomas de Aquino ſuus filius Belcaſtri Comes, & Dominus feudi Silvaecandidae, Atenulfi nepos memoratur. Quam quidem conjecturam nemo facile contemnat, quippequae rationi minime adverſatur.

Verum Ferdinandus Marra in aliam ſententiam diſcedit, ac Belcaſtri Comitatum figit ad A. MCCIIIC. die 10. Junii Carolo II. Andegavenſe Rege, Taraſcone in Provincia immorante, cujus munificentia urbem illam Tho-

Thomae de Aquino conceſſam conſtat, illuc etiam convenientibus Atenolfo Acerrano Comite, ac Bartholomaeo de Capua Regni Logotheta ex Reg. MCCCVII. B. fol. 227. a t. Thomas iſte (ſubdit Marra) fuit filius Atenolfi, & germanus Landolfi parentis S. Thomae, atque Aimonis de Aquino, qui Capuam incolebat. At, ſalva pace Scriptoris, qui parum utique in ſuis Genealogicis Collectaneis diligentiae, & ſedulitatis impendit, a veritate prorſus aberrat. Atenolfus enim penultimus Acerranorum Comes Comitatu jam dudum ſpoliatus fuerat. Nec Atenolfus hic germanus fuit Landulfi D. Thomae patris, neque item Aimonis, qui Capuae degebat. Imo Atenolfus jam dictus, Sanctoque cognatione propinquus extra Regnum obiit, Regi Neap. infenſus hoſtis; unuſque Thomas, aliique ſui filii, ut diximus, ex praecipua Regis liberalitate in Regnum regreſſi ſunt. Neque Atenolfus idem fuit germanus, ſed conſanguineus Landulfi S. Thomae parentis: neque Aymo ex Aquinatibus Acerranis, ſed potius ex Aquini Comitum tertia ſtirpe, ut alibi innuimus. Verum ne Marrae ſententiam omnino improbare videar, dici poſſe putarem, Atenulfum hunc, quem Acerrarum Comitem ipſe adpellat, Atenolfi alterius filium fuiſſe, quemadmodum Thomas fuiſſe dicitur. Sed nunc nepos ipſe, non autem frater Landulfi D. Thomae genitoris appellandus foret. Utcumque tamen ſeſe res habeat, mendacii ſemper reus erit, aut ſaltem negligentiae citatus Marra, adfirmans, id accidiſſe A. MCCVIIC. Taraſcone in Provincia Atenolfo Acerrae Comite praeſente, quam diu Rex rebellem expulerat.

Hujus Thomae I. Belcaſtri Comitis (qui Neapoli defunctus, & in ſacello Aquinatum in Monaſt. S. Dominici tumulatus eſt) nepos fuit *Chriſtophorus Cambellanus, & Regis familiaris*, cujus monumentum exſtat in dicto Tab. Reg. Sicl. lit. B. fol. 185. A. MCCCXXXVIII. in quo Regale legitur beneplacitum, eidem Thomae benigne impertitum, ut *bona ſua feudalia inter filium ſuum Atenulfum & Chriſtophorum, atque Thomaſellum de Aquino*

quino ejuſdem ex filio nepotes divideret.

Ex hactenus dictis indubie quidem cenſendum, quocumque Aquinates Belcaſtri, & Caſtilionis tempore, vel a quovis ipſorum ramo emerſerint, ſemper poſt A. MCCLXXIV. quo S. Thomas in coelos evolavit, feuda illa obtinuiſſe fatendum erit. Qui inepti quidam Brutiorum ſcioli credant S. Thomam Belcaſtri natum A. MCCXXIV. quo tempore neque Calabriam fortaſſe adhuc inviſerant Aquinates; & Belcaſtri urbem alii Belcaſtrenſi cognomine poſſidebant, a quibus in Aquinos tranſvectum? At hae commentitiae Calabrorum nugae, quae cachinnum ſane movent aptius infra recoquentur.

CAPUT VI.

De D. Thomae Parentibus, Fratribus, ac Sororibus.

Aquinorum ramis ad vivum reſectis, ac minutim quae ad illorum cognitionem pertinebant, diſtinctis; quo pacto in varias urbes, aut loca fuerint propagati, quae obtinuerint feuda, in proclivi eſt colligere, Landulſum D. Thomae patrem ex Aquini Comitum familia omnino ortum; ac ſublata cum antiquiſſimo ſtipite ejus dependentia, neque Acerrarum, neque Cryptae, aut Alveti, neque Laureti, aut Caſtilionis, ſive Belcaſtri demum Comites ſunt cum ipſo confundendi. Nunc de ejuſdem D. Thomae parentibus, germanis fratribus, ac ſororibus orationem inſtituamus, ut quae in ejus vitae Actis obervantur, ad trutinam revocentur; ut quod Calabri Scriptores falſo prodidere, omnino explodatur.

Landulſus igitur ex Aquini Comitibus S. Thomae parens fuit, quod quidem inficiari nemo auſus eſt. Majorem natu fratrem Raynaldum appellatum fuiſſe nemo itidem eſt, qui in dubium revocaverit. Natus eſt Landulſus Anno circ. MCLXXVII. (Ricc. a S. Germ. habet A. MCIIIC.) Hic cum fratre ſuo Raynaldo in oppido Roccaeſiccae ſe communierat, atque Imperialis Henri-

ci Aug.

ci Aug. exercitus, Duce Odone Diopoldi Acerrarum Comitis fratre, obſidionem tamdiu ſuſtinuere, quoad mortuo in Sicilia Auguſto, obſidio ſublata fuit. Hinc ipſum adulta ſatis aetate tunc temporis, atque ad munera obeunda, praeliaque committenda idoneum valde fuiſſe colligimus. Idem Chronologus ad A. MCCX. & MCCXXIX. de eodem Landulfo verba facit, qui ſimul cum nepotibus ſuis Comitatum Aquinenſem omni, qua par erat, diligentia ac ſollicitudine tutatus eſt, ut hoſtes ultra fines ſuos numquam egredi auſi ſint. De eo quoque Atinenſe Chronicon meminit, quod ea tempeſtate Atenolfus ex Aquini Comitibus cum filio Pandulfo in vivis agebat, uberrimaque monumenta a P. Abb. Gattula in Hiſt. Caſſ. edita exſtant, e quibus ramorum varietas evincitur Dominorum de Arce, de Alveto, de Roccaſicca, de Aquino; licet ex eademmet omnes gente proceſſerint.

Dubitat tamen Marra, idemne Landulfus hic fuerit, qui juxta Juvenacii Diarium, jam a Muratorio editum, ad extremam pene deſolationem a Conrado Imp. A. MCCLI. adductus fuerit, ac biennio poſt Neapoli cum Innocentio PP. IV. diverſatus, cui Caſſin. Abbas perinde, ac alii ſui conſanguinei uſque a Federici Aug. aetate favebant. At parcat precor heic etiam Cl. Scriptor. Quî fieri potuit, ut Landulfus hic S. Thomae parens fuerit, quum ille ante ann. MCCXXXIX. dies ſuos morte compleſſet, quo tempore Religionem Fratrum Praedicatorum S. Thomas ingreſſus eſt? A conjectura tamen non abſonum puto, hunc Marrae Landulfum D. Thomae germanum fuiſſe, Summi etiam Pontificis fautorem, quemadmodum pater, & alii fuerant ſub Federico Aug. Quamvis ex ipſamet Aquini progenie alii Auguſto ſuffragati fuerint, ut evidenter ex pluribus Chartis ap. Gattulam loc. cit. ex Atinae Chronico, Ricc. Sang. aliiſque. At neque in veteribus monumentis, neque in ſynchronis Scriptoribus, hunc Landulfum Sancti germanum uxoratum unquam fuiſſe legimus. Id a me adnotatum rite putetis

tetis

tetis velim, ne Calabri Scriptores ex Landulfo hoc fortaſſe S. Thomae germano originem duxiſſe ramos vel Belcaſtri vel Caſtilionis in Calabria praeſumant.

Verum a Cl. Brutiis mihi objici poſſet, quo pacto Landulfum hunc ex Aquini Comitibus patrem D. Thomae fuiſſe conſtet? Cur alium ab eo fuiſſe haud liceat affirmare, qui ex alio Aquinorum trunco eductus, idemque nomen ſortitus talem filium genuerit? At quis unquam, niſi e Calabrorum grege nuperus Scriptor aliquis denegaret? Nova quidem, quae vera ſunt, procul dubio placent, ſecus fabuloſa. Et quidem quis ſine temeritatis nota negare auſit quod firmiſſimis argumentis conſtat? An non ſola Canonizationis D. Thomae Acta ſufficerent? Haec ſi cui legendi otium dabitur (uti mihi olim datum) in Tabul. Conv. S. Dom. Neap., & in Actis SS. Bolland. To. I. menſ. Martii die 7. ſibi plane conſtare affirmabit. Teſtes ibi omnes unamini plenoque conſenſu ipſum ex Aquinenſium Comitum ſanguine, in eoque Comitatu ortum habuiſſe teſtantur, qui Angelicum Doctorem, ejus patriam, parentes, conſanguineos, alioſque ſibi conjunctos agnovere. Adde Scriptores omnes ejus aevi, qui Acta ejuſdem deſcripſere; ii uno pene ore, e Landulfo Aquinatum Comitum conſanguineo, eorumque in Comitatu illum natum adfirmant: uno duntaxat Barrio, ſive Sirleto, excepto, poſtque hos ceterorum Calabrorum grex pecudum more gradientes in meridiana luce coecutiunt. At Barrii, Barrianorumque adſentatorum omnium pace, quinam Landulfus alter alius ab eo, quem pronunciavimus, eo item tempore, dum is degebat, aperiant? Aquini quidem tum Comites, quorum memoria exſtet, Atenulfus & Pandulfus erant, qui vel in Arce, vel Atinae morabantur. Aquini Comites etiam Lando, & Landenolfus, qui Alvetum incolebant. Thomas atque Atenulfus Acerrarum Comites ex Aquini Dynaſtis: Rainaldus, Aimon, Johannes, qui Capuae domicilium fixerant; nondum Aſculi, Cryptae, Laureti, atque alii jam ſupra deſcripti Comites diviſi fuerant. Qui-

nam

Digitized by Google

nam igitur D. Thomae pater dicendus erit, niſi ex Aquini Comitibus Landulfus hic, qui unus hoc nomine vocitabatur, & Roccaeſiccae Caſtrum incolebat? At dum ipſi quid reſpondeant, Brutioſque Scriptores percontantur, ulterius nobis progredi liceat, & D. Thomae matrem, quaenam ea fuerit, inveſtigemus.

Matrem S. Thomae Theodorae nomine adpellatam fuiſſe omnes norunt. Eam Scipio Ammiratus e Theatenſibus, ſive Marſorum Comitibus (eodem quippe progeniti ſanguine) ortam credidit. At ſimiliter Marra, Campanilis, Nicolinus, Peregrinius, Monachus, aliique Ammirato adverſantur, aſſerentes, filiam quandam Teani Comitis a Landulfo deſponſatam: quod etiam confirmat P. Jac. Echardus Ord. Praedic. in vita hujus S. Doctoris praefixa editioni Operum S. Thomae Venetiis A. MDCCXLV. To. I., inquit, *Ex illuſtri ac praepotenti in Regno Siciliae Comitum Aquini gente originem duxit Thomas, Landulfum Aquini Comitem, Caſtrorumque S. Johannis, & Rupiſſiccae Dynaſtam, & hujus paris nobilitatis conjugem Theodoram e Comitibus Teanenſibus oriundam parentes habuit*. Sed nec fortaſſe Ammiratus ex propoſito erravit; at e veteribus MSS. monumentis ea quae reperit, tranſcribens, deceptus eſt, Comitatum Theatenſem cum Teanenſi confundens. Nemo quidem inficiabitur (quae & Ammirato latere nequiverant) Marſorum Comites, ſuoſque conſanguineos ab Aquini Comitibus eo temporis diſſidere, quod in Chronologis Caſſinenſibus, Atinenſi, & Sangermanenſi paſſim occurrit. Aquinenſes vero Dynaſtae, ac Teanenſes, qui ambo e Campanorum Principum ſanguine ortum ducebant, foederis, & concordiae nodis conjuncti erant; ideoque veroſimilius tenendum, hacce ex ſtirpe Theodoram, non ex Marſorum ſanguine prodiiſſe. Animadvertendum heic etiam, quod ad Lugdunenſe Concilium S. Thomas profecturus A. MCCLXXIV. mortiſque ſuae jam praenuncius, e conſanguineis ſuis Neapoli, & Capuae degentibus diſcedens, neutiquam expeditiore, vulgarique via Romam verſus

iter arripuit, ſed Teanum prius abiit, ut ibi vale propinquis ſuis diceret, poſtea Fundos eadem de cauſa declinavit, ac tandem Magentiam oppidum ſe contulit; ut ibi neptem ſuam Franciſcam de Aquino viſeret, conjugem Annibaldi de Ceccano illius oppidi, aliorumque Domini (ut legitur in Regeſto Caroli Regis A. MCCLXXII. lit. B. fol. 170. *Nobilis mulier Franciſca de Aquino uxor Annibaldi de Ceccano neptis venerabilis viri F. Thomae de Aquino Ord. Praed.*) ibique quum ſtomachi languoribus, quibus diu afficiebatur, nimium cruciaretur, diem ſibi ultimum propinquare ſenſit. Id ex virulenta quadam potione ſibi propinata accidiſſe quidam addubitant. Quod exploratum profecto eſt, D. Thomam paucos ibi dies immoratum, ad Sinibaldum de Ceccano neptis ſuae avunculum Monaſterii Foſſaenovae Ciſtercienſium profectum fuiſſe, in eoque Coenobio Nonis Martiis, Ann. MCCLXXIV. ad Coelorum Regnum avolaſſe. Quare veriſimillimum prorſus putandum eſt, Angelicum Doctorem, mortis ſuae praeſcium Teanum, Fundos, Magentiam perrexiſſe, ut vale conſanguineis dicto, aeternae ſalutis monita ad ſingulare ſuae caritatis argumentum iis poſtremo relinqueret. Neque amor idem eum ad Marſos, aut Theatenſes, vel Sangrinos, alioſque ejuſdem familiae viros viſendos impulit, quos ſibi conjunctos non habebat.

At vel e Teanenſibus, vel e Theatenſibus Comitibus Theodora D. Thomae parens prodierit, illam ex Caracciola familia, ut ineptiſſime aliqui fabulati ſunt, ortam fuiſſe, neutiquam credendum eſt; neque Calabram fuiſſe, ut Scriptores aliqui Brutiorum Provinciae ſomniarunt. Haec ſiquidem in Actis Canonizationis legenda erant, in quibus neque de Caracciola, neque de Calabra omnino familia verbum ullum. Imo Theodoram hanc è Campaniae noſtrae Dynaſtis progenitam, non autem Aprutinam, aut Calabram memorant: illuc fortaſſe ductam, ut S. Thomam Calabriae incolam pareret, quod Calabri extorquere vel ab invitis exoptarent. Acta ejus vitae,

quae-

quaeſo, evolvant, & omnis ambigendi locus deerit. Ibi Theodoram in Caſtro Roccaeſiccae praegnantem cognoſcent, quae Solitarium quemdam convênit, ut naſciturae ſobolis indicium aliquod ſibi praeberet; eumque (ut creditur) divino afflatum numine, Divi Thomae ortum praeſagiiſſe, qui Ordini Praedicatorum aliquando nomen daret, & ſcientiarum ſplendore omnium praefulgeret. Natus itaque eſt, & Baptiſmi aqua renatus in Caſtro Roccaeſiccae Comitatus Aquinenſis; aedeſque illa, in qua ortus eſt, Deo ſacra dedicata, atque hactenus communi omnium venerationi patet: quod ibi is adhuc puer, decidente fulmine, incenſo cubiculo, incolumis evaſerit; quo tanti viri virtus ad Eccleſiae emolumentum coelitus ſervati aperiretur. Haec omnia in Caſtro Roccaeſiccae contigere; nec excogitari quidem poterit, ſi natus in Calabria fuiſſet S. Thomas, haec, ipſo adhuc lactente, in Campania accidere potuiſſe. Inſuper vix quinquennis a parentibus Landulfo Sinibaldo ejus avunculo Caſſ. Abbati oblatus, ut ſub ejus diſciplina inſtrueretur, diu inter Monachos illos verſatus eſt. Ex quo aliqui S. Thomam Caſſinenſem Monachum crediderunt, quod a veritate profecto abhorret. Is enim ibi ſolummodo alumnus, & convictor, non autem Monachus (licet Monachi habitum detulerit) cenſendus eſt. Ibi itaque primae Grammaticae, & humanarum literarum rudimenta addidicit; tum cognito pueri ingenio ad Philoſophicas, Theologicaſque diſciplinas comparandas Petro de Ibernia, & Martino de Neapoli Caſſinenſibus Neapoli traditus eſt. Quid igitur eſt, ut Thomam Calabriae natum credamus, & Caſſinum a parentibus miſſum, ibi morum diſciplina, ac ſcientiis imbuendum? Non deerant profecto in ea Provincia alia vel Caſſinenſium, vel Baſilianorum, vel Ciſtercienſium, a quibus tum humanae, cum divinae literae comparari poterant, illuſtria Coenobia in Regione, inquam, illa, in qua, ex Barrii ſententia, *illuſtrior tota Italia eſt, demto Latio, quod ibi Roma ſit*. Sed quae primum Calabro Geographo ignota erant, nunc

Ccc 2. pla-

plane perſpecta confiteatur, & obmuteſcat. Ulterius interim properemus.

Duos ſe natu majores germanos habuit Thomas; Raynaldum ſcilicet, atque Landulfum, qui quum pro Apoſtolicae Sedis defenſione in Hetruria ad Aquaependentis oppidum militiae incumberent, fratrem Thomam ibi, jam in Praedicatorum Ordinem cooptatum, retinentes in Caſtrum S. Johannis, vel Roccaeſiccae, genitrice etiam annuente, in cuſtodiam detruſere, in quo ad biennium fere detentus, ſororem Mariam (al. Maroctam) a ſeculi pompa avocavit, quae in Virginum poſtea Monaſterio Capuae caſtitatem Deo illibatam ſervavit. Ibi etiam ejus pudicitià ab impudenti muliere exagitatà, nobilem de ea triumphum retulit; quo ſibi ab Angelis ſibi conſtringi lumbos viſus, in poſterum incontinentiae labe fuit omnino ſervatus. At ad Barrium, & Calabros regrediamur. Si D. Thomae genitrix, ſorores, aliique de familia Belcaſtrum tunc incolebant, ut gratis aſſeritis, cur in S. Johannis, vel Roccaeſiccae Caſtro illum incluſerunt, ſecus in Arce Belcaſtri, ut arctius cuſtodirent? At reponent fortaſſe Calabri, Arcem Belcaſtri adamuſſim Roccamſiccam adpellari, aut S. Johannis Caſtrum, ſoli Brutiorum Geographo notum, quodque alii *valde rudes Geographi* ignoraverunt. At nugantur. Raynaldus natu major, qui in manus Friderici Imp. Sanctae Sedis perfidi hoſtis inciderat, in carcerem detruſus fuit, aerumniſque confectus occubuit, ita ut fere Martyrem praedicent S. Vincentius Ferrerius, & S. Antoninus Archiep. Flor. Hiſt. Part. III. tit. 23. c.7. apud Prierium (*a*) alioſque: *quia mors ei illata ſub tyrannide Friderici Imperatoris fuit eidem ad martyrium deputata propter cauſam Eccleſiae, quam defendit, & patientiam, quam habuit in tormento*. Fueritne conjugatus Raynaldus, dubitant Hiſtorici. Crederem profecto uxorem habuiſſe (cujus nomen, familiamque deſideramus), & Franciſcam illam

(a) *Part. 1. v. Euchariſtia n. 4. Prierius.*

illam de Aquino Ceccani Dominam, quam ſupra memoravimus, ejuſdem fuiſſe filiam, ut alii quoque Scriptores adfirmarunt. Landulfus quidem caelebs defunctus eſt, quem Fridericus etiam inſectatus eſt, quod a ſe abalienatus, pro Pontifice militaſset. Quare Aquinum, ejuſque Comitatus ab Auguſto everſus eſt; nec diu poſt civitas illa veniam impetravit ex praecipua Caeſaris indulgentia, ut habetur in Epiſt. Petri de Vineis To.II. Heic etiam obiter advertendum, erraſſe quoſdam Auctores, Landulfum hunc primogenitum exiſtimantes, non vero Raynaldum: quod quidem evincitur ex Charta Theſ.Cap. A. MCCXL. in qua legitur: *Rainaldus de Aquino Comes filii quondam Landulfi Comitis de Aquino; necnon Landulfus germanus frater dicti Rainaldi . . . pro aſſecuratione dotarii Adelaſiae ſororis* &c. & ex altera Monaſterii Monial. S. Mariae A. MCCXXXIV. in qua memorantur: *Landulfus Pater, Reginaldus, & Landulfus filii dicti Landulfi Comites Aquinenſes* &c.

Sorores S. Thomae etiamnum ab omnibus fere Scriptoribus tres tantummodo enumerantur, Marocta nempe, Theodora, atque Maria (al. Maruccia). Quartae Adelaſiae, praeter Marram, (quamvis etiam obſcure) ex Auctoribus nemo mentionem facit, qui aut hujus familiae, aut S. Thomae Acta deſcripſere. Nodum ſolvit Charta Theſ. Cap. quam nuper adduximus, in qua apertiſſime de dote Adelaſiae (quae inter ſorores primogenita) diſſeritur: ibique ſoror adpellatur Raynaldi, & Landulfi filii quondam Landulfi Comitis Aquinatis. Nuptui tradita fuerat, vivente genitore, Rogerio de Aquila Fundorum Comiti ante A. MCCXXXIX. Occubuit, dum in vivis agebat S. Thomas, nec diu Adelaſiae ſupervixit vir ejus Rogerius, qui obiens ipſi D. Thomae in teſtamento mandavit, ut ſuae voluntatis vota perficienda curaret. Qua de cauſa multoties ſe Capuam contulit (quod ibi Regia aderat Curia) ut teſtatur Barthol. de Capua in praecitatis Canonizationis Actis, & in Charta R. Sicl. Neap. A. MCCLX. lit. A. fol. 113. in qua legitur:

Fra-

Digitized by Google

Frater Thomaſius de Aquino Ord. Praedic. dilectus, & *amicus Regius inſtitutus exſecutor teſtamenti quondam Rugerii de Aquila Comitis Fundorum* &c. Altera ſoror Marocta fuit, quae in Monaſterio S. Mariae urbis Capuae S. Benedicti Regulam profeſſa eſt A. circ. MCCXLII. fratre hortante; & eidem Coenobio praefuit Abbatiſſa, ut ex Monaſterii Necrologio, A. MCCLVII. & MCCLVIII. ibique ſanctiſſime vitam agens meritis cumulata ad ſponſum evolavit, ejuſque ſepulcrum poſt veteris Eccleſiae ruinam A. MCCCLXXXIII. communi infortunio deperditum, vix traditione ſervatur in Monialium Regeſto. Tertia ejuſdem ſoror Theodora conjugio copulata eſt Rogerio Sanſeverino Marſici Comiti, patri Thomae illius, qui Salerni cum ejus genitrice Theodora ſepultus eſt in Sacello a ſe exſtructo, in quo brachium D. Thomae, a Monachis pridem Foſſaenovae ſibi conceſſum, depoſuit, Monaſterio Fratrum Praed. Sacelloque in eadem Eccleſia poſito. Ultima natu Soror Maruccia, ſive Mariuccia fuit, quam in matrimonium collocarunt cum Torani, & Marani in Samnio Domino, de quo apud Ammiratum, alioſque Genealogiſtas exſtant monumenta.

Age nunc ad noſtrorum adverſariorum proterviam conterendam redeamus. Ex hujuſmodi S. Thomae ſororibus nullam alicui familiae, quae tum in Calabria florebat, collocatam, neque Maroctam illuſtre quodpiam illius Regionis Coenobium (ubi multa fortaſſe exſtabant) ingreſſam legimus, ut ibi Deo dicatam virginitatem cuſtodiret. Cur igitur Calabriae Aquinenſes, ut Barrius, ejuſque Scholiaſtes ſomniarunt; e Belcaſtro ſorores ſuas Capuam, vel in ejus Principatum tranſmiſſas vellent (Regionem profecto proculdubio diſſitam, & ſibi fortaſſe minime conſpectam, vel ob coeli inclementiam inamabilem, aut ſaltem intervallo ipſo ſatis incommodam!) quae tam a ſe diſſitae ſuis obſtitiſſent commodis? Si Capuae, Aquini, ac in aliis Campaniae locis Aquinatum familia vigebat, quod certiſſimum quidem eſt, ibi ſorores nubendas curarunt germani; quo eorum decus, amplitudo, opes

con-

conjugiis vicinorum ſibi Dynaſtarum augerentur, ſuiſque ita commodis, atque utilitati conſulerent. Quorſum ergo Calabri cum Aquinis D. Thomae, Belcaſtrenſes immiſcent, qui ſeculo XIII. Dei *manebant alta mente repoſiti*?

Ac ut argumentum aliquod etiam, quod a veroſimili non abhorreat, in medium adducatur, illud profecto eſt, quod a Patriae amore uſurpare licet. Amor quidem Patriae nobis natura inſitus animum ad eam honoribus, beneficiiſque afficiendam impellit; hinc Ovidius:

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

Belcaſtri natum D. Thomam Barrius obſtinato adſerit. Anne ingratum colonum, & ſuae Patriae immemorem omnino putas, Barri? Ibi ortum Angelicum Doctorem praedicas, qui ſibi nunquam animum induxerit, ut ſuos aliquando inviſeret, Monaſterium aliquod exſtrueret, aut aliquod pietatis argumentum ibi relinqueret. At non ita in Campaniae urbibus factum legimus. Saepe Capuam, Teanum aliquando, Fundos, S. Germanum, Aquinum, Neapolim frequenter adiit. In Caſinenſi urbe a Bernardo Abbate LIX. D. Thoma exorante, Fratribus Praedicatorum Monaſterium exſtrui conceſſum fuit: quod ejus precibus Caſſinenſes annuerint, qui ab iiſdem optimam educationem, virtutum exempla, ſcientiarumque cognitionem ebiberit. Idem in Capuam amoris ſpecimen praebuit. Monaſterium ibi exaedificandum voluit, quod licet, impendente morte, non confecerit, paulo poſt ejus obitum tamen ob tanti viri pietatem, ſorori, familiaeque (quippe quae ex ea urbe originem trahebat) debitum officium Campani cives abſolvendum curarunt. Quî poterunt Calabri amorem aliquem vel leviſſimum S. Thomae nobis oſtendere, ut hoc pacto evinci quoquomodo poſſit, illum in Calabria ortum habuiſſe? Monaſterium Fratrum iſtius Ordinis praeferunt; ſed quando idem conſtructum? Anno circiter MCDXX. nempe poſt ſeculum, & am-

& amplius, quo S. Germanum, & Capuam urbes Fratres Ordinis incolebant, ſacras D. Thomae reliquias jam adſervabant, Patronumque honorifice extollebant. Imo jam & Salernum illius Ordinis Fratres, ſororis cura ſtudioque, invecti erant, quod gratum Fratri ſuo fore crederet. *Obmuteſcant igitur*, Barrii ipſius verba uſurpare liceat, *& digitum ori apponant maligni obtrectatores, & mentiri deſinant. Magna* enim, inquit Seneca, *eſt vis veritatis, quae contra omnium ingenia, calliditatem, ſolertiam, & contra ficta, inſidias hominum facile per ſeipſa defendit.*

CAPUT VII.

De vera S. Thomae Patria tum quoad nativitatem, tum familiae ſuae originem.

SUpervacanaeum fortaſſe pleriſque videbitur, de D. Thomae patria, ac origine aliquid addere, cum ex dictis ſatis ſuperque Lectori compertum ſit, illum ex Aquini Comitum ſanguine ortum. At nequid omnino Calabris deſit, quo eorum error, ac pertinacia funditus revellatur, ſilentio haud praetereundum exiſtimo, quod de hujus S. Doctoris patria, ac origine peculiariter diſſerendum videtur.

Etſi triplici ratione, ex Juriſconſultorum ſententia, alicujus loci quis Civis dicatur; vel fortuito ſcilicet ortu, quem is alicubi ſortitur; vel ex majorum ſuorum origine; vel ex diuturna demum mora, aut domicilio, quo quiſque in aliquo loco immoratur ex legum municipalium praeſcripto, & conſuetudine; re tamen vera communi omnium conſenſu receptum eſt, illum vere alicujus loci Civem univerſim dici, in quo in lucem editur, & ſacro Baptiſmo abluitur, ac per longum temporis intervallum illic inhabitet, licet aliquando alio immigraverit. Habitatores enim, *qui in aliquo loco domicilium conduxere, incolae*, ſeu *cives ad tempus appellantur*, ut docet Gloſ-

Gloſſa in L. Cives in fin. Cod. de Incol. apud Nicol. Bœrium Deciſ. 13. num. 51. Ibi Ictus egregie ſuſtinet, *proprie civem dicendum originarium, ſecus qui ortum obiter in aliquo loco duxerit: Originarius non dicitur quis loci, in quo natus eſt tranſeundo, ut dicunt Doctores in textu L. cives Cod. de Incol.* & num. deinde 53. filium ibi in lucem editum, ubi nec moram, nec domicilium mater figere exoptaſset, originis illum majorum ſuorum jus, ſive civile munus retinere contendit. Conſonat Card. de Luca qui in Mantiſſa, To.IV. dec.8. Lib.XIII. n.23. adfirmat, *verum jus munuſque civicum originis ab ortu ſimul, atque origine dependere*: ex quibus plane verbis colligitur, fortuitum ortum ad verum abſolutumque civitatis jus adipiſcendum haud ſatis eſse. Quam communem ſententiam amplectuntur Icti; licet non deſit *(a)* qui verum civem illius loci, in quo fortuito quis naſcitur, adpellet; ut ſupra notatum. Ex communiori igitur Doctorum ſententia, illos vere alicujus civitatis jura conſecutos dicimus, qui praeter ortum, majorum etiam originem adjungunt. Quamvis enim alibi quis aliquando naſcatur, illius loci civicum jus non amittit, ex quo is originem trahit. Hinc Neapoli Nobilium filii, ubicunque nati ſint extra urbem, *cenſentur tamen veri cives Neapolitani, quia non amittunt in feudis naſcendo civilitatem originis*, ut oſtendit Reg. de Marinis in ſuis Reſol.

His profecto poſitis, nullus omnino relinquetur ambigendi locus, quod ad D. Thomae Patriam ſpectat. Si enim illius ortum ſpectemus, Roccamſiccam ejus Patriam dicemus, oppidum nempe in Aquini Comitatu, & Campaniae Provincia ſitum, ubi natus eſt, atque ab Aquinenſi Antiſtite Romani Pontificis vices gerente A. MCCXXIV. (vel initio A. MCCXXV. ut Bollandus contendit) ſacro fuit Baptiſmate ablutus, quod Parthenius Eryrus (ſeu Petrus Aretinus) teſtatus eſt, Francus, & Ar-

(a) *Vid. Gratian. cum Luc. Diſc. Forenſ. c. 75. n. 11. Tom. 1. Luca de Praem. diſc. 37.*

riaga apud Marcheſium in Diar. Dominic. 7. Martii, & Prierius loco ſup. cit. Haec quidem illius Oppidi, Dioeceſis, ac Provinciae conſtans eſt traditio; nec unquam a primis vitae S. Thomae Scriptoribus, aut meritorum ſuorum praeconibus, infirmata, cujus rei qui pleniorem cupiet cognitionem, praecit. conſulat Bollandum. Quod ſi ad locum familiae originarium attendere velimus, Capua itidem ejus Patria adpellanda erit, e cujus Langobardis Dynaſtis Aquini Comites profecti ſunt, ibique inhabitarunt conſanguinei pene omnes, & praecipue Landulfus ejus parens, qui fundos, domos, ſacella, ac gentilitia ſepulcra ibidem habebat. Itaque vere Capuae Cives ex Aquina Familia progeniti adpellandi ſunt, uti apertiſſime conteſtatus eſt Alphonſus Rex Neapoli in privilegio illo, huic urbi conceſſo, & in aureo libro adſervato, ubi de Aquinis Capuae verba faciens, haec ait: *Tamquam antiqui majores Cives* (Aquinates), *& benefactores Civitatis Capuae*.

Nec ignoro, teſtes aliquot mihi opponi ab Calabriae Hiſtoricis, qui tam oppidum Roccaeſiccae, quam Capuam Divo Thomae, vel ortus ſui vel originis ratione, Patriam fuiſſe contendunt. Cantipatrenſem profecto primum, qui Lib. I. c. 20. n. 10. *de nobilibus Parentibus de partibus Romanorum* ortum fuiſſe adſerit; idque confirmat Auctor Actor. Mag. Sac. Ord. Praedic. Lib. IV. c. 17. Sed huic futili argumento ſup. Cap. I. ſatisfecimus. Nec profecto ab Hiſtorico non Italo res Italicas bene digeſtas expectaſſe ſperandum eſt. At fortaſſe neque Cantipatrenſis hallucinatus eſt in iis verbis: *de partibus Romanorum*: quum de Aquinate Comitatu, qui in finibus regionis Romanae, & Campaniae Regni Neapolitani interjacet, locutus quidem videtur. Ignorabat fortaſſe Hiſtoricus certam D. Thomae Patriam; idcirco locum tantummodo innuit, Aquinorum Dynaſtiam circumſcribens, quae Romanae regioni erat contermina. Quare τὸ *partibus* pro *finibus*, fortaſſe ex Cantipatrenſis ſententia intelligendum. Sicuti & innumera alia proſtant exempla in Chronol. Saxon. ap. Leibnit.

nit. in Chron. Oſtienſ. Vulturn. Farfenſ. in Anaſtaſ. Biblioth. aliiſque, in quibus, quum Romanae Provinciae fines cum Neapolis Regno deſcribantur, *de partibus Romanorum* formula perpetuo uſi ſunt, *e Romae partibus*, *a Campaniae Romanae parte* &c. ad deſignanda loca Neapolit. Regno finitima, vel ipſius Romanae Campaniae proxima.

Opponunt & verba Brevis Apoſtolici Clementis PP. VIII. quo Neapolitanorum precibus D. Thoma in ſuum Patronum adſumto, Neapolitanus is Civis adpellatur: ibi enim: *Cive veſtro*. Non igitur alibi natus, niſi Neapoli, cujus urbis Civis a Pontifice affirmatur. At & hoc etiam argumentum futile eſt. Et quidem an ſimplex Brevis Apoſtolici adſertio veritatem hactenus dubiam infirmet, cum illud Principis indulgentià petenti concedatur, ut aſſeritur, nihil prorſus addito, vel imminuto, aliis in judicio inauditis, nihil moror expendere. Nobiles enim tunc Neapolitani Decuriones, qui ſe ex Aquinorum familia ſuis in Sedili adgregata jactabant, S. Thomam etiam Neapolit. Civem credebant, & hoc in ſupplici libello Pontifici porrecto proculdubio fuit exponendum. Verum haec a veritate quidem aliena èrant, cum neque S. Thomas, neque germani fratres, neque alii conſanguinei in Neapolitanas Sedes ſint cooptati, niſi ineunte ſeculo XIV. quo S. Thomas, ejuſque germani fratres e vivis jam exceſſerant. Verum illorum petitio Sancti fortaſse Familiam ſpectabat, quae deinde Civitate Neapolitana donata fuit ob diuturnum illius, ac S. Thomae ibi domicilium. Hoc profecto veriſſimum, quum & Aquinates in Neapolitani Decuriones creati A. circ. MCCC. & S. Thomas diu hac in Urbe permanſit tam adoleſcens Caſſinenſium in Monaſterio S. Severini diſcipulus, quam in Cathedra Magiſter Sacras literas docens, cui *Rex Carolus pro lectura* (ut in Reg. lit. B. fol. 1. (*unciam unam per menſem ponderis generalis ſibi ſolvendam de Doanae fructibus donat* &c.

Acetus tamen Cl. Barrii ſcholiaſtes urget, Freherum,

Quenſtedium, Nicoloſium, Sirletum, alioſque nobis objiciens. Me miſerum! Nec Hercules contra duos. At veritatem minutim expendamus. Freherus in Th. vir. Ill. To.III. p. 1419. haec ait: *Thomas Aquini natus eſt Chonae Calabriae urbe, hodie Belcaſtro dicta A. MCCXXIII. patre Landolfo Comite de Aquino . . . . . & ſpreto patrimonio, Italia excedens, Coloniam Agrippinam primum acceſſit, ubi S. Dominici Ordinem ſuſcepit.* Obiit in Coenobio Foſsaenovae *inter urbes Neapolim & Romam ſito VII. Martii MCCLXXIV. & 50. aetatis ſuae*. Quot verba, tot ſphalmata! Nec Hiſtoricum omnino ſapit, nec Geographum; ac praeſertim, quoad Geographiam attinet, de locis noſtratibus Germanicos Scriptores parum inſtructos fuiſse novimus, quamobrem nullius momenti illorum teſtimonium omnino reputandum. Et quidem Barrius ipſe e Frehero mutuatus eſt, quod falſo aſseruit, Choniam urbem Calabriae ſitam fuiſse. Quod ut aliquo argumento firmare contendat, abſurdius quiddam obtrudit, Naſcarum amnem, qui Belcaſtrum alluit, Sirim (qui Tarentinam oram interfluit) vocitatum adfirmat Lib. IV. de Sit. Calabriae: *Chonam autem*, inquit, hoc eſt *Belicaſtrum*, *Naſcarus fluvius*, *Sirus olim dictus*, *adlabitur*. At quidquid ſit de Chonia regione, expendamus cetera. D. Thomae nativitatem Ann. MCCXXIII. Freherus aſſignat; amanuenſis lapſus fortaſſe hic. Ceterum Scriptores pene cuncti (ſi Bollandum excipias, qui ad Ann. MCCXXV. eam reponit) Anno MCCXXIV. aſſigunt. Coloniae Agrippinae Praedicatorum Ordinis habitum ſuſcepiſſe, ait. Ubi haec tam recondita hauſit monumenta Freherus? Quisnam haec unquam ſomniavit? Coloniam jam Monachus profeſſus adiit, ut ſub Alberto Magno ſanctiſſimo, ac doctiſſimo praeceptore divinas ſcientias addiſceret: in haec omnes S. Thomae Acta deſcribentes conſentiunt. Germanicus noſter nova commentitia prorſus & abſurda nobis obtrudit. Quid etiam de illa tam praecellenti Foſſaenovae *inter Neapolim*, *& Romam* definitione dicendum erit, quum ab oppido illo Neapolim

lim; pluribus interpoſitis urbibus, trium fere dierum iter excurrat? At longum eſſet Freheri hallucinationes, atque mendacia explodere: quae quiſque facile advertet. Hunc ſane Scriptorem pro Calabrorum defenſione ceteris Italis Hiſtoricis anteferre ſtuduit Acetus.

Sollicitus Quenſtedium legere cupiebam; quem minime invenire valde diſplicuit. At in Freherum laetus incidi, ejuſdem profecto furfuris virum illum credidi; ſicque ad Nicoloſii doctrinam diſcutiendam animum adjeci. Haec ille in Herc.Siculo, ſive Geograph.Part.III.fol.108. *Jactat ſe* (ait de Belcaſtro verba faciens) *exſtructam eſſe ſuper cineres Petiliae* (non amplius *Chona* Freheri; ſed nec fortaſſe *Petilia*, quae *Strongoli* fuiſſe creditur), & natalibus *Angelici Doctoris S. Thomae gloriatur*; nota verba illa *jactat*, *& gloriatur* (ignorat ſane Nicoloſius *jactandi* vocabulum ſaepiſſime in malam partem ab Auctoribus accipi, unde *Miles Glorioſus* Plauti Fabula inſcribitur); *& forte potiori jure quam Neapolis* (omnino falſum quod uti indubium heic reponit): *Sanctus enim Doctor ſe Calabrum fatetur*. En optimum Geographi noſtri teſtimonium, qui vel quod ſcripſit neſcierat, vel omnino, quae legerat, animo excidêre. Quorſum iſthaec, amabo, Nicoloſius? Dubius loqueris primum, ac poſtremo male concludis. Cur cum Neapoli comparationem effingis, ſi haec quidem urbs nunquam ſe D. Thomae ortum praebuiſſe jactata eſt? Oſtendat nunc nobis Cl. Auctor, quonam loco e multis S. Thomae Operibus *ſe Calabrum fuſſus ſit*. Teſtor omnes qui D. Thomae volutarunt Opera; anne in iis fere quatuor ſeculorum ſpatio horum quicquam invenire contigit? Gratis haec Calabri adſerunt, gratis habeant; atque quoad locum iſtum nobis non oſtenderint, eos convicii, doli mali, & falſi criminis merito ſunt expoſtulandi. Sed infra aptius.

Reliqua Cardinalis Sirleti diluenda eſſet objectio; quam quidem ſequenti Capite propoſitam nullo negotio confutabimus: *ſententias eorum prodiſſe ſuperaſſe eſt*, ut D. Hieronymus ad Cteſiphontem.

CA-

CAPUT ULTIMUM.

Brevis diſcuſſio rationum, quae in hac re a Calabris adducuntur.

UT quibus innixi fundamentis monſtruoſum ſententiae ſuae aedificium Calabri Scriptores exſtruxerint, eruditus Lector optime cognoſcat, congruum profecto hoc ultimo capite mihi rationes expendere viſum eſt, ut ſi pro iis, aut pro me cauſa ſteterit, definiatur. A Card. Sirleto exordium ſumo, qui huic fabellae initium dedit. Ipſe enim in Opuſculo de Emendat. Breviarii Rom. ad Calabriam ſuam magis illuſtrandam omnem adhibuit induſtriam, qua de re D. Thomam Calabrum fuiſſe contendit, ex Belcaſtri Comitibus natum : quam quidem fabellam Barrio ſuo poſtmodum communicavit; inde hauſerunt & Ananias, & Nicoloſius in ſua Geographiae deſcript. & Freherus, & recentiores aliquot, quos memorare pudet. Novum orbi, ad hoc confirmandum argumentum, Sidus detexit Sirletus, Sidus illud nempe fulgentiſſimum, „ quod quotannis a primis S. Thomae Feſtivi-
„ tatis veſperis per totum inſequentem diem noctu diu-
„ que (niſi tamen denſa nebula, aut imber aërem obum-
„ bret) clariſſime reſplendeat ſuper Arcem Belcaſtri, in
„ qua ejus ortus praeclaro hoc ſigno praemonſtrari adſe-
„ ritur.

Celeberrimum quidem, totoque in orbe evulgandum eſſet miraculum (quamvis parum ad noſtram rem) ſi id inficiari minime liceret. At ego, qui nec libenter populari famae, nec Calabris nimium credulis fidem habeo, ad trutinam illud revocabo, ut aurum ab aurichalco ſecernatur. Sirletum interrogemus, utrum Belcaſtrenſes, qui eum aetate praeiverunt, ad hocce tam illuſtre phaenomenon ac mirabile ſupra Belcaſtri Arcem conſpexerint aliquando. Si illud minime advertiſſe affirmarint; ut quid illud affulſiſſe adſerit Sirletus ſequioribus temporibus? At ſi revera illud adverterint, cur in publicis Tabula-

bulariis, in Actis ſaltem privatis, monumentiſve Scriptorum mirabilem hanc Epiphaniae renovationem minime deſcripſerunt? Innumerabilium quippe tubarum ſtrepitu hoc inſigne prodigium a Calabris canendum merito erat. Cur ergo nec a nativitate ad obitum uſque S. Thomae, nec poſt ejus mortem A. MCCLXXIV. ad aevum uſque Sirleti Calabri, tria nempe poſt ſecula, obmutuere Brutii, in re tam nota caecutientes, aut ſtupidi? Scripſit utique Barrius, ejuſque adnotator *Quattromani*: Tum Nicoloſius, & Ananias coëvi, qui viciſſim eadem de S. Thoma exſcripſere; atque de hoc novo Sidere verbum nullum. Poſtremo Freherus, aliique recentiores, qui nec Sirleto manus dedere. Tot Cl. viri ejus vitam deſcripſerunt; teſtes in Canonizationis Actis examinati; Calabriae Regeſta, tam memorandum portentum haud profecto reticuiſſent, ſi ſui oculis ſe ſpectandum praebuiſſet. Hoc profecto condimentum ad Cl. Acetum ſpectabat pro novo Barrii ferculo, pro Sirleti fama aceſcenda; quamvis etiam eum praeiverit Frater Elias de Amato Carmelita in ſuo Pantopologiae Calabrae Opere A. MDCCXXV. typis dato Neapoli. Ipſi pugnent pro laurea, alterutri a Sirleto praebenda, in cujus verba uterque juravit, & cum iis Brutii omnes, qui phaenomenon iſtud perinde credunt, atque in Paula oppido accenſae facis prodigium ſupra cubiculum, ubi natus eſt D. Franciſcus, quod profecto Eccleſiae oraculis adprobatur.

Sed Stellae hujus arcanum detegamus aliquando! Legerat fortaſſe in Bibliothecae Vaticanae Codic. MSS. Sirletus relationem quandam obitus S. Thomae in Foſſaenovae Monaſterio (quod & Paulus Regius in Vit. SS. Neap. confirmavit) in qua narratur „ Monachum quemdam, „ dum ibi oraret, levi ſopore captum Sidus aſpexiſſe „ mirifico ſplendore circumdatum, quod ſupra Coeno„ bium illud excurrens, duobus aliis ſe conjunxit, ſimul„ que inde Caelos aſcendiſſe; eodemque temporis momen„ to e ſomno excitatum fuiſſe a tintinnabuli ſonitu, qui „ obitum S. Patris annunciabat . . . . . . Item: triduo

„ an-

„ antequam vita ipſe excederet , Sidus quoddam ſupra „ clauſtrum effulſiſſe, quod cum obitum Principis Theo- „ logorum praemonſtraret, in ejus exſpiratione evanue- „ rat . Haec utique enarratio Sirleto , ac Regio anſam praebuit , Sideris hujuſce adparitionem credendam ; Regius quidem in Foſſaenovae Monaſterio id accidiſſe contendit ; Sirletus vero in Arce Belcaſtri , ut Calabram fabulam caneret . Nam conceſſa etiam hac Belcaſtri adparitione in obitu D.Thomae , anne jurare nos etiam in ejus verba debemus , quum nemo hactenus , praeter Sirletum , iſthaec adfirmaverit ? Imo ſi ſemel , eo moriente , Stella viſa eſt , neque amplius adparuit , cur Belcaſtri quotannis inſpicitur , nondum ab ejus obitu (teſtes enim deficiunt , ac ſolida monumenta) , ſed poſt annos fere CCC. & a cerebro Sirleti conficta ? F. Elias Amatus , qui Acetum in ſcribendo praeceſſit , dubius opinari videtur : *in cujus nativitatis domo hactenus Stella , uti dicunt , pro ſua memoria feſtiva miraculoſe refulget* . Sed Amatus quoque alio pacto in veritatem peccavit . Ipſe enim poſtquam recte addidit : *uti dicunt* (qua non certo adfirmare commentitiam Sideris adparitionem teſtatur) adjicere non erubuit : *Hac pro veritate ſtat antiquitas , traditio non abſona Civium* (ubi eſt traditio haec , cum poſt tria pene ſecula Scriptores , Chartae , Cives nullatenus iſthaec adfirmarint ? fabula quidem poſt CCC. annos conficta) *proprio ore confirmata Aquinatis* (tace calumniator) *dum in I. Metaphyſ. Ariſtotelis , Pythagoram Philoſophum Calabrum , & ſuum conterraneum vocare minime erubuit* . Quorſum haec , Amate clariſſime , expiſcatus es ? I. Metaph. librum pervolutavi lubens , quo Ariſtotelem (qui ad miraculum fortaſſe illum inter Calabros non adnumeravit , quum tot veteres Graecos Philoſophos , Pictores , Architectos , Statuarios , Pontifices , Cardinales , etiam Auguſtos , aliosque inſignes viros inter ſuos ad nauſeam uſque adſcripſerit , Magnam eorum Graeciam cum praecipua Graeciae Regione confundens) S. Thomas eſt commentatus , nullum omnino verbum eorum , quae gratis adſeris , ſolemnique menda-

cio

cio effingis, ibi licuit animadvertere. Acetus hanc fictionis inventionem in Amato ſuo inſimulare neutiquam formidavit, apertiſſime inclamitans: *Hoc nullatenus reperitur in exemplaribus Lib. D. Thomae*.

Ceterum quos, quantoſque pene innumeros errores, fabulaſque protulerint Sirletus, Barrius, Amatus, Acetus, aliaque Calabrorum turba, nationis ſuae decora jure vel injuria ad faſtidium uſque exaggerantes, non refert huc in medium afferre, ut ea refellamus. Ea tantum, quae ad D. Thomae Patriam ſpectabant, quam Belcaſtrum falſo praedicant, rejeciſſe ſatis fuit. Quod potiſſimum in iis omnino videbatur, ad vivum prorſus reſectum eſt; quae futilia ſunt, ac nullius momenti argumenta, ſilentio praetereunda putavi, ne legentem taedio afficerem. Unum duntaxat ad Chronologiae ordinem heic adnotare viſum eſt, Thomam ſcil. de Aquino primum Belcaſtri Comitem, ejuſque filium Chriſtophorum (quod omnino non liceat in dubium revocare) Neapoli in Eccleſia S. Dominici Majoris tumulatos. Patrem quidem Ann. MCCCXXXVII. Filium vero Ann. MCCCXLII. Quorum ſepulcrales inſcriptiones refert Engenius in ſua Neapoli Sacra fol. 279. (hic etiam erravit, qui Neapolitanum Civem D. Thomam putavit) ibique hactenus viſuntur in ejuſdem Sancti Sacello. Quî contingere potuit, ut A. MCCXXIV. (ſcil. Annos CXIII. antequam Thomas I. Belcaſtri Comes moreretur) S. Thomas Belcaſtri natus fuerit, quum nondum Aquinenſes ea aetate civitate fuerant donati? Immo etiamſi Thomam hunc haud primum Belcaſtri Comitem, ſed alterum, filium nempe Landulfi, ut Calabris placet, cum iis adfirmemus, quo pacto poterat D. Thomas e Landulfo Belcaſtri naſci A. MCCXXIV. ejuſque frater uſque ad A. MCCCXXXVII. vitam produxiſſe? At nepotem Thomam Belcaſtri Comitem, ſecus vero germanum S. Thomae nunc Calabri vellent. Eſto. Landulfus igitur Belcaſtrenſis, avus Thomae eſſe debuit; ſed quem filium, amabo, ſucceſſorem habuit, quum Thomam nepotem teneamus? quando ille Landulfo ſucceſſit?

ceſſit? quo tempore Belcaſtrum obtinuit? Inveniant alias, ſi poterunt, nugas; ſecula, rerum ac naturae ordinem, necnon Chronologiae leges invertant Calabri, & in medium nova ſemper in medium ponere non praetermittant, nec invitum ad reſpondendum invenient. Haec ſatis, ne nimium Lectoris patientiam offendam.

FINIS.

IN-

Digitized by Google

INDEX TOMI II.

A.

ABemelech Saracenorum Rex. pag. 229
Acropolis a Sarac. occupata. 247
Adelchis fil. Radelchis Benev. Princ. 183. cum Guaiferio Salern. foedus init contra Sarac. 232. ejus mors. 239
Ademarius Sal.Pr.ejus peſſimi mores. 178. ſeq. in eum conjuratio 180
Aiſtulfus Rex Stephanum PP. retinet, qui poſtea in Franciam pergit. 41. ſeq. ejus mors. 49
Alexander Imp. Baſilii fil. 249
Aloara Cap. Princ. filios Othoni Aug. commendat. 297
Amalphiae urbis initium, ejuſque Comites.138.ſeqq.a Sicardo capta. 137
Amalphitani Sal.Princ.ſponte ſubduntur. 135. e Salerno patriam repetunt. 142. cum Salernitanis cocunt ad Sichenolfum liberandum.143. cui ſubduntur.157.Salernitanis occurrunt. 224
Ammiraodae Saraceni a Francis proſtrati in Calabria. 211
Amphitheatrum Capuae.168.obſidetur. 249. 257
Ancheltruda Imp. 268
Aquinum a Cap. Princ. deficit. 278. obſidetur. 283. ſubditur 287. ejus Gaſtaldi.279. ſeq. unde nomen familiae de Aquino Campanae. 281. ſeqq. Vid. S. Thomas.
Aſculum ſive Eſculum 296. ibi pugna inter Graecos, & Saxones. ibid.
Athanaſius Ep. Neap. & Dux. 234.239. 241. pacem cum Sarac. init.ibid. alios e Sicilia vocat. 247. ſuperatus a Langob. 251. Leburiam invadit 252. ab Atenulfo Cap. Com. vapulat. 257.pacem petit.258. a Salernic. contra Guaimarium Princ. vocatus. 269
Atenulfus Cap. Gaſtaldus 253. Neapolit. debellat. 257. & Saracenos.159. ejus ad regnandum artes. 263. fit Princeps Benev. 276. ſeq. filio Landulfo Gemmam Athan. Ducis filiam uxorem dedit.277. Capuae, & Benev. Princ. 278. ſeq.
Avellanum Caſtrum captum. 255
Ayo Benev.Princ.250. captus.252. liberatus. 253. ab Imp. Graeco deſciſcit.254.cum Graecis prope Barium pugnat, & vincitur.259. ab Atenulfo auxilium poſcit. 259. ſeq.

B.

BArium a Benev.& Salernit.obſidetur. 166. a Ludov. Imp. capitur. 211. Graecos in auxilium vocat 233. qui ea potiuntur urbe.ibid. ab Ayone Graecis ceditur. 259.Otho Imp.illud obſidet. 297
S. Bartholomaei corpus Beneventum transfertur. 135

Digitized by Google

Baſilica Conſtantiniana Capuae. 325. ſeqq. alia ab ea S. Stephani. 329. ſeqq. & S. Mariae majoris. 328. ſeq.
Baſilius Imp. CP. legatos mittit ad Imp. Ludovicum. 183. & claſſem. 188. & epiſtolam. 189. ejus mors. 248
Beneventum a Siconulfo, & Spoletinis obſeſſum. 151. a Graecis occupatum. 260. recuperatum a Guidone Spoleti Duce. 265. qui Princeps fit. ibid. ejus Principatus cum Salernitano diviſus. 155. ſequ.
Berengarius Ital. Rex. 290. cum Adelperto ejus filio.
Bibinum urbs. 293

C.

Canuſia a Sarac. capta. 172
Capuae novae extructio. 169. ab Ademario Sal. oppugnatur, ſed fruſtra. 170. obſidetur 240. direpta 255. ejus Principatus quando inſtitutus. 273. ſeq.
Capuani cum Benev. matrimonio juncti. 118. cum Neapol. certant. 250
Carolus Rex Franc. in Italiam a Langob. vocatus. 53. quam occupavit Rege Deſiderio expugnato. 53. In Arechim Benev. Princ. arma vertit. 56. ſeq. Romae Imper. diademate coronatur. 88. Carolomanni virtutes. 86. ſeq.
Cetara opp. prope Amalphim. 242
Cluſae montes, qui Franciae ingreſſum cuſtodiunt. 42. 45. ibi a Gallis caeſi Langobardi. 45. 46. 291
Compſinus Gaſtaldus. 95

D.

Dauferius Salern. Princ. Ademarii ſucceſſor. 181. ſed abſque pop. conſenſu, unde ejicitur. 182
Dauferii poenitentia. 112
Deſiderius poſtremus Langob. Rex. 50. ejus filia Carolo Franc. Regi nupta. 52. & altera Arechi B n. Princ. 52. 53.
Docibilis Cajetae Dux. 250

E.

Eccleſia S. Mariae Suriorum Capuae Veteris. 59. S. Stephani 60. 69. SS. Apoſtolorum. 70. Vid. Baſilica.

G.

Gaideris Ben. Princ. electus. 239. Capuam obſidet. 240. occiſores Adelchiſi Princ. punit. 246. in carcerem, detruditur. 246. ſeq.
Giſulfus Sal. Pr. 292. clam Graecis favet. 295. a Landulfo captus. 304
Graeci a Francis, & Spolet. victi. 297
Grimoaldus obſes Caroli M. Dux Benev. creatus. 76. quibus pactis 77. ejus mors. 83. ſeq.
Grimoaldus II. ſucceſſor. 92. cum Francis paciſcitur. 93. Beneventanos perſequitur. 106. occiditur. 109
Guaiferius Sal. Princ. eligitur. 182. Capuae ab Imp. Ludov. detinetur. 231. a Sarac. disjungitur. 234. Capuanos protegit. 240. 244. Monachus fit. 245. ejus mors ib.

Guai-

Guaiferius Salern. Neapoli exulat. 164. Landelaicam Comitis Cap. filiam uxorem ducit. 171. Salernum pergit. ibid.
Guaiferius Amphith. Caſtaldus. 256
Guaimarius Sal. Princ. CP. proficiſcitur. 250. urbem Sal. deſciſcentem compeſcit. 271. ſeq.
Guido Spoleti Dux Siconulfo foederatus. 150. a Sarac. ſauciatur. 152. ulciſcitur. 154
Guido ejus fil. Sarac. debellat ad Garilianum. 252
Guimeltruda Ademarii Sal. Princ. conjux. 178. ejus avaritia rebellionis fomes. 179. ſeq.
Guntarius Imp. Ludovici nepos a Sarac. occiſus. 228

H.

HEreditates quae Fiſco Regio adjudicabantur. 178. ſeq.

I.

IConomachi Graeci Impp. 198. Idolum aureum Salerni inventum. 68
Imponere, unde impoſtura. 180
Indulfus Sal. occupat. 306. in vincula conjicitur. 397
Itta Siconulfi Sal. Pr. uxor. 165

L.

LAmberti Comites Benev. fugiunt. 220
Lambertus Spolet. 230. 232
Lando Com. Cap. Landulfi Epiſc. germanus. 169
Landolfus Sueſſulanus Com. 228
Landulfus Com. Cap. 144. cum Siconulfo foedus init. 145. Siconem Capuae excipit. 168
Landulfus Cap. Epiſc. Imp. Ludovico carus. 223. eidem in Sarac. belli fomitem adjungit. 224. comitem ſe praebet in eoſdem veniens. 226. mors. 240
Landolfus I. Cap. Princeps. 258
Landolfus II. ejus fil. auxilium a Giſulfo Sal. Prin. petit. 289. ejus mors. 293
Landulfus III. fil. Pandulfi fit Princ. 293
Landulfus fil. Atenulfi Capua expulſus, Neapolim migrans a Sal. Princ. Compſiae Comes creatur. 299. inde etiam pulſus cum filio Salernum redit. 300. ejus filii qui 301. Sal. Principatum occupare tentat 303. ejus fil.
Landulfus Laurini Comes. 301. Indulfus Sarni. ibid.
Liburia a Neap. direpta. 257
Lirinus fluvius prope Salernum. 133. 174
Ludovicus Imp. Romae coronatus. 83. in Saracenos exercitum ducit. 184. Sarni cum Sal. Princ. colloquitur. 186. Beneventum ſimul adeunt. 187. Barium contra Sarac. pergunt. 188. Legatos ad Baſilium Imp. dirigit. ibid. ejus Epiſtola. 189. Barium expugnat. 111. & Calabriam. 212. Beneventanos Langob. opprimit, qui eum expulere. 213. Beneventum obſidet, ſed fruſtra. 231. ejus mors. 232

M.

MArinus Neap. Dux Capuam obſidet. 295
S. Matthaei corpus inventum. 288.

Saler-

Salernum deducitur. ibid.
Militem facere,ſeu militiae cingulum dare. 168

N.

NEapolis a Sicone obſeſſa. 116. paciſcitur, & S. Januarii corpus obtinet 117. iterum a Sicardo ejus fil. 122. cum quo foedus init. 123. Ab Othone Imp. & Capuanis ejus ager vaſtatus. 296
Neapolitani cum Saracenis foederati. 188. a Ludov. Imp. Baſilio reducitur. 208. Sarac. navigiis portum praebent. 210. ejus cives decollati. 234. Capuam invadunt; & fugiunt. 257.
Nicephorus Imp. CP. 296. occiditur. 298
Nuceria, ubi pugna cum Sarac. 258

O.

ORia urbs. 246
Oſtraca quae? 178
Otto Rex Germ. in Italiam vocatus. 290. Berengarium capit, & Imp. coronatur. 291. a Pandulfo Cap. Princ. excipitur. 292. Barim obſidet. 293. Neap. agros depopulatur. 297. & Apuliam 298

P.

PAndolfus I. Cap. & Benev. Princ. 288. Othonem Imp. excipit. 292. a Graecis comprehenditur. 294. liberatur. 298. Salerno auxilia praebet. 307
Papia obſeſſa a Pipino. 46
Petraria bellica machina. 221
Petrus, mortuo Siconulfo Salern. Princ. Principatum adminiſtrat. pro puero Sicone. 166. Principatum occupat cum Ademario ejus filio. 167
Pipinus Rex Italiam cum PP. Stephano pergit. 45
Pugna inter Beneventanos, & Francos. 96. cum Sarac. prope Barium. 166

R.

RAdelchis Ben. Pr. electus. 141. Salernum obſidet. 146. a qua urbe fugatur. 147. ejus mors 152. cui ſucceſſit filius.
Radelgarius. 183. qui poſt A. III. obiit. ibid.
Radelmundus Com. Acerentiae. 145
Radelchis fil. Adelchis Pr. Ben. 246. ejectus, & reſtitutus. 268. ejus immaturitas judicii, ob quam denuo rejectus. 274. 277

S.

SAlerni inſtauratio. 57. a Sarac. obſidetur. 216. ab Amalphit. ſubvenitur. 223. ſeq. a Graecis tentatur, ſed fruſtra. 263
Salernitani a Sarac. caeſi 142. a peſtilentia oppreſſi. 290
Saraceni Siciliam appellunt. 119. Brunduſium occupant. 134. Sicardi exercitum frangunt, & Benev. incendunt. 135. Calabriam invadunt. 147. cum Langob. foederati. 148. Salernum Legatos mittunt. 176. a Francis & Longob. expugnati. 229. Rom. Ducatum excurrunt Graecorum auxilio. 233. 242. Neapolim, Saler-

Salernum, aliaque loca invadunt. 258. Salerni urbem intrant, ſed fugiunt, 272. ſeq.
Sergius Mag. militum Neap. 164. 171. 234. a ſuo germano captus, & obcaecatus. 234
Sicardus Princ. Ben. Siconis fil. 121. ejus vitia. 124. ejus uxor. 127. Alfanum Abbatem laqueo ſuſpendit. 130. occiditur. 140.
Sico Spoletinus. 97. Benev. pergit, & a Grimoaldo Pr. Acerentiam obtinet. 99. a Radelchiſio Compſano tentatur 101. quem frangit. 103. foedus init cum eodem 104. Occiſo Grimoaldo, Radelchi Compſano impellente, Benev. Princ. eligitur. 112. ejus mors. 121
Sico Spoletinorum Comes. 297
Siconolſus Sicardi Pr. german. Tarentum relegatur. 131. Sal. Princ. obtinet. 144. in diviſione confirmatur. 156. ejus obitus. 165
Sico ejus fil. ſub Petri tutela ad Ludov. Imp. mittitur. 167. Capuam regreditur ubi a Sal. uſurpatore extinguitur. 169
Sicopolis inſtauratio. 117. cum novae Capuae exſtructione confuſa. 118

T.

Tarentum obſidetur a Sarac. 147. a Ludov. Imp. 209. iterum a Sarac. ſubditur. 232
Teanum Sarac. invadunt. 250. Lando Com. fugit. 254
Teudemundi Pons. 252
S. Thomae Aquinatis Patria, & familia contra Calabros vindicata. 341. ſeqq.
S. Trophimenae corpus Amalphiam translatum. 136
Tuſcianus fluvius. 149. unde Tuſcianenſes adpellati. 216

V.

Veſuvii montis vicinia Sarac. a Duce Neap. adſignata. 257. ob eorum violentias expelluntur ibid.
Veteri oppidum ab Amalphitanis habitatum. 157.
Urſus Compſanus Comes Siconulſi cognatus. 145

Tab. 1. pag. 157.
Tab. 2. pag. 344.
Tab. 3. pag. 360.

AD

ADMONITIO.

Quod multi in hujus Tomi II. editione errores irrepſerint, Lector humaniſſime, meae tantummodo infirmitati, quae animum aliquando mentemque ad Typographi vigilantiam, curamque excitandam diſtulit, adſcribe. Tu interim in ſubſequentibus Tomis ſtudium diligentius exſpecta. Vale.

CORRIGENDA.

Pag. 23. lin. 18. ſuea. lege.ſuae.
p. 41. l. 19. Papa. l. Papam.
p. 51. l. 10. in not. Vet. l. Vat.
p. 66. l. 6. popolavit.l.propalavit.
p. 75. l. 1. Donna. l. Domna.
ibid. l.ult. in notis l. Algiſam (al. Aldechiſiam) hab. Bolvit.
p.77. l. 5. ſtrenuſq. l. ſtrenuuſque;
p. 96. l. 24. die. l.diem.
p. 104. Nota XXVI.reponatur in pag. 109. initio Cap. XLIV.
p.109.l.9.meam riam.l.riam meam.
p.116.l.23.properavi.l.properavit.
p.159. l. penult. in not. ſolidarent. l. ſaldarent.Bolv.
p. 175. l. 30. in not. percuſſut. l. percuſſus.
p.182.l.7.in not.Aricinae.l.Ariciae
p. 189. l. 17. dixerit. l.direxit.
p.204. l. pen. Ammirandus l.Ammirandos
p: 212.l.2. obſidionem. l. obſidem.
p. 216. l. 20. tollantur: *& Salernitana cum ingenti audacia*
p. 223. l. 31. Tam.l. Jam
p.231.l.9.Beneventani.l. Beneventi
p.255. l.2. not.lege: Rocca Montis Draconis prope Calenum.
p.304. l.1. qua. l. quare.
p.325. l.11.DCCXL.l.DCCCXL.
p. 326. l. 20. aum l. tum
p. 332. l. 20. 21. Capuaeque Archiepiſcopus ejuſdem &c. l.ejuſque Eccleſiae Primicerius.
p.354. l.20. qui pater *def.*Landulfi.
p. 357. l. 29. Franciſcam.l.Franciſcum.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

by Google